SIMONIS SIMO-NII LVCENSIS, PHILOSOPHIAE PROFESSORIS,

IN LIBRVM ARISTOTELIS

ΠΕΡῚ ΤΩ͂Ν ΑἸΣΘΗΤΗΡΊΩΝ ΚΑῚ ΤΩ͂Ν ΑἸΣΘΗΤΩ͂Ν:

Hoc est, de sensuum instrumentis & de his quæ sub sensum cadunt,

COMMENTARIVS VNVS.

EIVSDEM IN LIBRVM ARIST.

ΠΕΡῚ ΜΝΉΜΗΣ ΚΑῚ ΤΗ͂Σ ἈΝΑΜΝΉΣΕΩΣ,

Hoc est, de Memoria & Reminiscentia,

COMMENTARIVS ALTER.

AD ILLVSTRISSIMVM ET OPTIMVM *principem D. Fridericum Palatinum Rheni, & sacri Rom. Imp. Electorem.*

Additus est Index rerum & Quæstionum in toto hoc opere pertractatarum locupletissimus.

SACRA ANCHORA CHRISTVS.

EXCVDIT

IOANNES CRISPINVS.

M. D. LXVI.

Illuſtriſsimo optimóque prin-

CIPI D. [illegible] [illegible]*, & ſacri Roman. Imp. Electori,*

SIMON SIMONIVS, S.

AFFERO tibi, PRINCEPS ILLVSTRISSIME, *hos noſtros qualeſcunque* COMMENTARIOS. *Eos tu, quæſo, pro ſumma qua polles benignitate accipere, & eorum ſcribendorum tibique dedicandorum rationem audire ne graueris. Deliberanti mihi à primis ætatis temporibus, quódnam potiſsimùm ſequerer viuendi genus, quibúſque me ſtudijs dederem, Philoſophia imprimis innumerabilibus ac propè infinitis opportunitatibus referta, viſa ſemper eſt. Præterquàm enim quòd nos ipſos nobis notos reddit, admonétque continenter, quid natura noſtra poſtulet, quid recuſet, quo pacto vitia expellamus, & ſenſus rationi obedientes præbeamus, illud etiam habet omnium maximum, quòd cùm cæteræ omnes artes anguſtis quibuſdam finibus contineantur, ipſa ſola omnium rerum tam diuinarum, quàm humanarum admirabilem quandam notitiam nobis patefacit: & noſtræ felicitatis effectrix, ea ſaltem ratione dicitur, qua Dei opt. max. naturam contemplando illius ipſius Dei quem contemplamur nos quodammodo participes reddit. Quemadmodum enim oculus cùm albedinem percipit, & ipſe etiã exalbeſcit, omninóque eodem ſemper colore, quem ipſe intuetur coloratur, ſic animus noſter principem illum Deum contemplans, in eáque iucundiſsima contemplatione conquieſcens Diuinus euadit. Huic igitur cæleſti ſciẽtiæ cùm in ea tot frugiferà atque fructuoſa, vitaque*

hominum vtilia tradi viderem, propositis etiam insignium virorum exemplis, meas omnes rationes vigiliásque perpetuò dicatas esse volui. Et nunc annus agitur duodecimus, ex quo me ad eius studium adiunxi totum, cuius iucunditate ita meus perfunditur animus, vt eius amore, magis magísque in singulos dies capi videatur. Neque enim illud me ab incœpto deterruit, quòd viderim multorum & superioribus temporibus, & nostra etiam tempestate philosophantium, impias & nefarias extitisse opiniones. Iam enim ex Platone & Aristotele didiceram, res propè omnes quamuis suapte natura bonas, pro illius tamen ingenio in quem inciderunt, aut maxima incommoda, aut ingentes vtilitates afferre. Qua in re nostri etiam temporis deploranda est calamitas: multos enim videre est, eósque quos minimè omnium oportuit, ita studia hæc spernere, ita ab illis abhorrere, vt omni prorsus sensu & iudicio eos carere dixeris: atque hinc fit, vt quicquid agant, quicquid doceant, vel scribant, ita mancum perplexumq; sit, vt neque vnquam vel aliis vel sibi satisfacere possint. Nec me etiam latet, quod superstitiosus aliquis dicere posset, In Philosophia scilicet nonnulla esse, quæ Religioni aduersantur. Id ego certè fateor: at illis paucis omissis & repudiatis, innumerabilia tamen ac prope infinita reperies Theologo ita vtilia ac penè necessaria, vt absque iis in sacra rerum Diuinarum adyta, tutò perduci vix possit. Postremò illud addo, nil prorsus in vera Philosophia contineri, quod non (modò dextrè accommodetur) ad Dei cognitionem pertineat, ad eiúsque amorem nos rapiat. Quemadmodum enim cùm colores cernimus à solis lumine illustratos, atque ob lumen illos cerni posse consideramus, magna quædam ipsius solis aspiciendi cupiditas nos incessit: sic cùm hanc vniuersitatem, tam mirabili orbium elementorúmque compage distinctam, tam variis metallorum, plantarum, atque animalium formis refertam, Dei virtutis participem, atque ab illo formatam dispositámque sciamus, fieri non potest, vt alibi quàm in ipso vniuersitatis Authore ac Domino conquiescamus. Quamobrem, mea quidem sententia, multum Theologo Philosophiæ studendum est, neque credendum vnquam tam

excellens donũ hominũ generi à Deo tributum esse, nisi vt eo adiuti ad rerũ Diuinarũ cognitionẽ ꝓuehi possemus, ad easq; intelligẽdas, expeditiores atq; habiliores redderemur. Caput tamẽ illud esse dico, in omni arte ac disciplina cõparanda, nosmet intra modestiæ fines cõtinere; syncerũ & salutare iudicium adhibere, fidémque & religionẽ in Deum castissimè semper cõseruare. Sed redeo ad rẽ, Illustriss. Princeps. Horũ ego studiorum gratia domo ꝓfectus, Bononiæ primum, mox Ticini, postremò Patauij, præclaros atque insignes in philosophicis omnibus partibus nostri tẽporis homines audiui, ex quorum priuatis & quotidianis sermonibus, cùm ab illorũ latere quoad liceret nunq̃ discedere, haud paulò maiorẽ vtilitatẽ, quã ex publicis disputationibus percepi. Qua in re gratias quoque ago Deo opt. max. qui effecerit, vt meorũ studiorũ tẽpora in eos homines inciderint, quorum summã sapientiã atque eruditionẽ, posteritas etiã omnis admiratura sit. Quantum verò in Dialecticis & Physicis disciplinis, medicisque etiã (nã has quoque adiungere placuit) ꝓfecerim, aliorum esto iudiciũ: mihi quidẽ illud satis cõstat, vt multum ꝓficerẽ, & audiendo, & publicè ac priuatim legendo, disputãdóque me sedulò semper enixũ esse. Sumpsi tandẽ Patauij, vbi iã trienniũ audiuerã, & alios hasce disciplinas docuerã, quadringentáque Theoremata ex omnibus philosophiæ partibus sumpta biduum disputauerã, togam (vt vocant) doctoralem: atque inde vt parenti meo morẽ gererẽ, Lucã reuersus, tãtum abest, vt studiorum meorum rationẽ mutarim (quod suadebat pater) vt etiã multò magis quàm vnq̃ antea sim philosophatus. nam & Dialecticas & morales Disciplinas rogatus statĩ alijs explicare, & quæ tùm ab alijs acceperam, tum per me ipse didiceram, ne frustra natus esse viderer, literarum monumẽtis tradere cœpi. Scripsi nõnulla ex præceptis excellentissimi philosophi Francisci Piccolominei, præceptoris charissimi, de Ingenio, de Instinctu naturali, de Vehiculis animæ, Peripateticorũ sẽp præcepta sequẽs. Interea cùm in suspicionem quibusdam Lutheranæ, vt aiunt, religionis nomine venisse, vocat' in iudiciũ, vt eius rationem redderem, cùm viriũ mearum imbecillitati (quæ mea culpa est) nõ satis cõsiderem, fuga saluti consului, atq; in Ecclesiam Dei, quod iampridem optauerã, tandem aliquando me recepi. Itaque Geneuam quamprimùm veni: vbi

mihi tot votis exoptatam conscientiæ meæ libertatem, cum pura Euangelij luce consequuto, hoc etiam accesßit, vt ab amplisßimo Senatu, summa (qua vti semper solet) humanitate exciperer, & in numerũ eorum qui publicè in hac celeberrima Academia docent cooptarer. Quò sanè effectum est, vt ad pristinum studiorum meorum vsum redeundi, operámque iniuria temporis intermissam repetendi, mihi fuerit imposita necesßitas. Multa hoc toto anno in auditorum meorum gratiam atque vsum ex Aristòtelicis dogmatibus explicaui, librum enim Aristotelis περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως, *primùm, quòd ita iussus essem, mox* φυσικῆς ἀκροάσεως. *priores quatuor libros dialecticósque nõnullos vnà sum interpretatus. Quo in munere obeundo quid ego præstiterim, ne nimium arrogare mihi velle videar, libenter tacebo. Unum illud non prætermittam, studium me quãtum potui diligens adhibuisse, ne vel Aristot. sententiæ tenebras offundendo, vel aliquid quod ad illam illustrandã pertineret omittendo, auditorum meorũ studia fallerem, & pro viribus, vt eorum cõmodis & publicè & priuatim consulerem, elaborasse. Placuit autẽ hoc tẽpore nonnullis nostræ Academiæ hominibus, vt in nostræ Scholæ vsum meas illas explicationes publicas prælo mandarẽ, & in publicum emitterẽ: quorum iudicium & authoritatẽ detrectare, cũ mihi liberũ nõ esset, non alienũ fore duxi, si hasce quoque lucubrationes priuatas in librum* ΠΕΡΙ' ΑΙ'ΣΘΗΤΗΡΙ'ΩΝ ΚΑΙ' ΤΩ͂Ν ΑΙ'ΣΘΗΤΩ͂Ν *eiusdem Aristotelis, hoc eodem anno euigilatas, quasi vna eadémque opera exire paterer. Qua etiã ratione fieri posse putaui, vt nõ modo nostros auditores, sed omnes etiam Philosophiæ studiosos, aliqua saltem ex parte iuuarem. Res tamen lubrica, fateor, in tanta præsertim clarisßimorum Philosophorum corona, quorũ censuram fugere, Iuuenis ego omniũ infimus nec velim, nec posßim. At magna conantem honestũ est præclaram saltem voluntatem suam aperuisse. Mihi quidem ad hæc aggrediẽti, nulla spes gloriæ proposita fuit: etenim ingenij mei imbecillitatem tarditatémque noui, quo fit vt magnificentiùs de me sentiri minimè cupiam, nullúmque nomen ex hoc illustrius exoptem, quàm quod mea conditio sustinere queat. Hoc onus ea tantùm ratione suscepi, vt honestæ aliorum voluntati parerem, eáque spe vt quibusdam si non omnibus prodessem. Etenim si non multũ,*

non

non tamen omnino nihil ornamenti ad commentationes horum librorũ mea opera accesßiſſe puto. Me certè arrogantiæ accuſari nunquam iure poſſe ſat ſcio, quaſi tot præclariſsimorum Philoſophorũ commentarios veluti imperfectos & mancos abſoluere, traditaq́; ab illis aut reprobare, aut diligentius perquiſit iúſque tractare velle videar. Nam quemadmodum in bello non modo Imperatorẽ, ſed etiam Tribunos & Centuriones eiuſdem aciei, mutuum ſibi auxilium inuicẽ præſtare, ſi opus ſit, militéſque ſuis omnibus modis iuuare oportet: ita in his philoſophicis ſtudiis & certaminibus cum ſummi viri Marcus Antonius Ianua, Vincentius Madius, Franciſcus Vicomercatus, Antonius Franciſcus Fabius, Franciſcus Carolus Piccolomineus, Maynettus Maynetius, Bernardinus Tomitanus, Flaminius Nobilius (quos ferè omnes præceptores vel voce vel ſcriptis habui) noſtra tempeſtate imperatoriũ munus præclarè, ſtrenuéque obiuerint, obeántque. Ego quoque cui ordinem aliquem ducendum Dominus dedit, meum qualecunque præſtare officium poßim, deſiderari, ſinere non debeo. Egregiam quidem magis operam aliquando præſtare animus eſt, ſi ille idem Dominus dederit. Quod vt non conſequar culpa certè negligentia mea non eueniet, nam & accurata diuturnáque Græcorum, Arabum & Latinorum philoſophantium lectione, exquiſitáque excußione ita delector, vt nullis vigilijs nulliſque laboribus adhuc parcam, quò deſiderio meo planè ſatisfacere queam. Hoc itaque meum iuuandi & parẽdi deſiderium, ſi quò cupio euadet, Deo ipſi à quo omnis ſapientia emanat acceptum referam: ſin minus, hunc ſaltem ex eo percipiam fructum, quod intelligam, rectáne inſtiterim via, an alia poſt hac mihi inſiſtendum ſiet. Habes iam, Illuſtriß. Princeps, inſtituti mei rationem: cognoſce nunc reliqua.

Mihi Geneuæ in meo munere verſanti, illud præter cætera iucundißimum, atque iamdiu optatißimum contigit, vt cũ Theodoro Beza Theologorum noſtri temporis ferè principe, atque in omnibus ſcientiis erudito, verſari poßem. Qui, vt eſt ſumma quadam lenitate, & comitate vitæ gratioſus, ita mea conſuetudine ſemper delectatus eſt, vt me ſibi planè intimum eſſe voluerit, egóque cum eo ſemper, quoad licet, æque libenter atque cum altero parente viuam. Is igitur cùm familiariter multis de rebus

vnà colloqueremur, incidit in eum sermonem, vt pietatem ac religionem à te susceptam, atque castissimè conseruatam admiraretur, Heroicas & praclarissimas virtutes tuas, summis laudibus extolleret, humanitatémque illam qua te omnes praditum esse narrant suspiceret, tandémque inter cateras prastantissimas cogitationes actionésque tuas, illi quoque suum locum non deesse diceret, quòd literarum omnium studia, magnis propositis honoribus, pramiisque, per te excitentur, ac in celeberrima academia tua Hydelbergensi asiduè floreant. Facis vt summum ac sapientissimum Heroem decet, Illustrisime Princeps. Haud enim ignoras, quemadmodum belli ita etiam pacis proprias quasdam artes esse: sit igitur cùm bellum viget in precio ars militaris, fortitudo, ac in laboribus tolerandis patientia: pacis autem tempore, literarum studia colantur, qua ad iustitiam, temperantiam, sapientiámque nos perducant. Nam in bello quidem vel licentia obtinet, vel metus ipse nos continet in officio: at cùm timore vacui in ocio degimus, facilè petulantes atque superbi reddimur, nisi emendatrices morum Disciplina accesserint. Iure igitur, inquam, Tu qui hac optimè omnium nosti, honorum & pramiorum spe, praclara ingenia ad bonas artes colendas allicis. In hac autem omni rectissima laudandarum rationū tuarum via sic iam feliciter es progressus, vt te & ditioni tua felicitatem comparasse, & inter cateros Germania Principes natum esse existiment omnes, qui sis vere religionis Christiana, maximarūque virtutū pietatis, sapientia, iustitia, aquitatis, atque humanitatis, cùm insigne Principibus alijs ad imitationē exemplum, tū illustrissimū Germania toti ad summā gloriā ornamentū. Hac itaque eximiarū virtutū tuarum fama captus, Illust. Princeps, iampridem omnia mea, méque ipsum tibi libētissimè addixi, tanta pietate amplitudinē tuā colens, vt neque etiā illis à quibus maximè obseruaris cedere velī. Cuius mei in te studij & obseruātia cùm nullum aliud edere monimentum propter imbecillitatem meam possem, voluiCommentarios hosce in tuo Illustrissimo nomine apparere. Hic verò gratia etiam Deo mihi eo nomine agenda fuerunt, quòd D. Iunius tuus à secretis, cùm paulò antè ad Ducem Sabaudia Legatus proficisceretur, vir excellens summáque prudentia, &

rerum propè omnium cognitione ornatus, mihi sese obtulerit, quem in hoc qualicunque munusculo tibi offerendo, pro sua humanitate interpretem habere potuerim. Tu ergo qui maiestatem ac personam Diuini herois, apud Christianos omnes refers, pro singulari illa tua facilitate, ne, oro, munus ipsum quantumuis tenue aspernator: sed si minus ingenio (quod exiguum esse sentio) industriæ saltem ac diligentiæ, quam in his rectissimis Philosophiæ studiis non mediocrem posui, honestóque desiderio meo faueto. Quod si, vt spero, fiet, non modò amplissimos meorum laborum fructus, sed etiam votorum quasi summam mihi videbor consequutus. Vale. Geneuæ, M. D. LXVI.

Candido & æquo Lectori, S.

NON me latet grauissimos Philosophos tum antiquos, tum recentiores, hos libros ante me diligenter interpretatos esse: & ita quidem, vt summam doctrinæ laudem ex eo sint consequuti. Illud tamen satis intelligunt omnes, non vni datum esse vt omnia possit animaduertere. Præterea si quis attentiùs illos legat, multa fortasse minus accuratè explanata, quædam etiam confusè ac perturbatè falsóque etiam (nec Græcos nec Auerroem etiam ipsum vel Latinos puto excipiendos) dicta esse deprehendet. Ego igitur non vt qui omnia possem, eóque consilio, vt palmam aliis præriperem, accessi: sed vt pro viribus quæ obscuriora mihi esse videbantur (sunt illa quidem certè non pauca) cùm iis quæ ab aliis doctissimis Præceptoribus accepi, tum iis quæ per me ipse inueni, illustrarem, multáque ab aliis cõniuentibus oculis prætermissa supplerem. Iamdiu enim est quòd sententiam illam summi Peripatetici Themistii, ad hanc rem pertinentem cogitamus. Hæc vt commodiùs præstare possim, quémnam in interpretando ordinem sequuturus sim, paucis aperiam. Primùm omnium, verba Aristotelis ex Græco exemplari translata proponam, ad verbum quàm potero fidelissimè reddens: ita tamen, vt neque sensus orationi suus desit, neque sit paraphrastica ἐξήγησις. In hoc enim Argyropylus, in illo vetus interpres est sæpissimè lapsus. Breuis & concisus est Author hic noster, ita vt si vel minimum eius verbum inuertas, tota aliquando ruitura sit sententia: propria ac maximè significantia nomina amat, aliena igitur atque extranea illorum loco non sunt obtrudenda. Verbis ita propositis, sensum quem germanum putabo, afferam, ex quo partium etiam inter se nexus apparere possit. Partes deinde in suas particulas quando & quomodo opus erit distribuam. Distributas sigillatim suo loco expendam: si quæ erunt obscuræ vel ob verba vel ob sensum, eiusdem Aristotelis, si fieri poterit, sin minus aliorum interpretum, Græcorum præsertim, & Arabum dictis illustrabo: præterea verò propria vniuscuiusque parti Theoremata annotabo: quæ tandem quum locus postulabit dubitando diligenter examinabo, propositáque veritate determinabo. vbique autem, si qua sunt quæ inter se pugnare videantur, conciliabo. In quibus omnibus eo genere orationis vtar quod

διδασκάλι-

διδασκαλικὸν & perſpicuum eſt: Philoſophis hoc familiare: Sophiſtis verò quod perplexum & obſcurum. Ad hæc multa ex illis vocabulis quæ in Philoſophorum ſcholis vſitata ſunt, vt Animaſticum, Ens, aliáque huiuſmodi, licet prorſus barbara, Ammonii præceptum ſequuti, & quòd non facilè ſine orationis obſcuritate, ſenſuſque diſpendio, in alia Latiniora ſubſtitui poſſent, retinere voluimus. Superſtitioſi fortaſſe in eo aliquibus videri poterimus, quòd ſigillatim vbi opus eſt loca Ariſtotelis aut Interpretum citemus: præterea, quòd in Ariſtotelis ſenſu proponendo idem pluribus repetere videamus. Sed ſi Græcorum interpretantium morem, commoditatem legentium, atque Interpretis munus ſpectare quis volet, nos in ea re nulla dignos vituperatione iudicabit. In ſumma, ſtuduimus, quantùm fieri per nos potuit, perſpicuitati. Vale, optime Lector, & voluntatem noſtram ſtudiúmque proba.

Χρῆμ' ἱερὸν, πῶς δ' οὔ; τὸ νόου φάος· ἀλλά τι πλεῖστοι
  ὄμμ' ἀχλὺν, μινύθειν ἐῶ μερόπεσσ' ἀφέλης.
Τοῖς καλὰ πάντα, βίῳ ὄφελος μέγα πρόφρονες αἰεὶ
  φραζόμενοι, φρεσὶν ἧς βαλλόμεθ' ἐνδυκέως.
Νοῦ σὺ φύσιν τε, δίδαξεν Ἀριστοτέλης βαθὺς ἤδη·
  Νῦν δὲ Σίμων ἐνὶ ταῖς θῆκε σαφὴς ἀγῶσι.

Φραγκίσκου πόρτου τοῦ Κρητός.

Αἴσθησιν πλείστοισι φύσις πόρεν, ἠδέ τε μνήμην
  ἀνθρώποις, φύσεως ἀμφότερον τὸ γέρας.
Ἄνδρες ὅμως λελάθοντο ἀϊδρείῃσι νόοιο
  αὐτοὺς τ' αἰσθομένους καὶ μιμνησκομένους.
Καὶ τυφλοὶ κεῖνται· αὐτὰρ σοφοὶ ἐκ θεοῦ ἦλθον,
  ὧν πέρι συμπάντων λάμψεν Ἀριστοτέλης.
Ἀξάπιτον, τῇ ἄνδρας ἄγει δ' ὃν κληρον ἐς ὄλβον,
  εὗρεν Ἀριστοτέλης, ἐκτελύπωσε Σίμων.
Εἰ δὲ μέγ' αἰσθέσθαι καὶ μνήμονα καὶ σοφὸν εἶναι,
  γνῶμεν Ἀριστοτέλει καὶ Σίμωνι χάριν.

Ἰωάννου Σεῤῥανοῦ.

EIVSDEM.

Quæ ſecreta homines cælat Natura, coruſco
  Luſtrauit radio doctus Ariſtoteles.
At quis tanta oculis illius lumina Solis,
  Et varium poſsit ſuſtinuiſſe iubar?
Has quicunque cupis Naturæ agnoſcere vires,
  Huc ades, hic dextris dux micat auſpiciis.
Nanque Simon ne lux queat hæc perſtringere viſum,
  Acceſſu facilem præſtat Ariſtotelem.
Iſta quidem multi multis conatibus auſi,
  Cœpta ſed euentum vix habuêre ſuum:

QVAE VERO NATVRA SAGAX MIRACVLA FINXIT,
ARTIFICI EVOLVVNT HAEC MONVMENTA LIBRO.

Petri Nunii Velii.

Senſiferos motus, memoréſque acerrimus arte
  Ingenióque, pater cernit Ariſtoteles:
Naturæ rumpit portas, & ferrea clauſtra
  Atque abſtruſa ſacro pectore multa videt.
At lucem abſcondit claram mortalibus ægris
  Dum nimium breuiter nectere verba cupit.
Ergo legas docti doctiſsima ſcripta Simonis,
  Scripta quibus tenebras diſcutit ille nigras,
Inſigni ornatus mentem diuinitus arte,
  Ipſúque ingenio par vel Ariſtoteli.

SIMONIS SIMONII

LVCENSIS COMMENTA-

RIVS IN LIBRVM ARISTOTELIS,

ΠΕΡῚ ΑἸΣΘΗΤΗΡΊΩΝ ΚΑῚ ΤΩ͂Ν ΑἸΣΘΗΤΩ͂Ν.

Id est de organis sensuum & sensilibus.

A ΠΕΡΙ ΑἸΣΘΗΤΗΡΊΩΝ ΚΑῚ ΤΩ͂Ν ἈΙΣΘΗΤΩ͂Ν quæ nobis Aristoteles scripta reliquit, ita subtiliter & doctè ab eo sunt exposita, vt nisi quis multùm diligentiæ ac studii adhibeat, non facilè rectã germanámque eorũ intelligentiã sit assequuturus. Quãuis enim omnia fermè Aristotelis scripta sint eiusmodi, vt non stupidũ ignauúmque lectori, sed excellẽti ingenio constãtique animo præditũ desiderẽt, hic tamen vnus, ob quęstionũ pulcherrimarũ & subtilissimarũ copiã quam continet, hominẽ nõ modò non inertẽ, sed multarũ etiã & difficilimarũ rerũ cognitione inbutũ exigit. Nobis igitur ad illius explicationem aggredientibus, nonnulla primùm Gręcorũ more, placet præfari, quę & nobis ad interpretandũ & aliis ad nostrã interpretationẽ percipiendã cõtinẽdámque, non mediocriter cõferre possint. B Hæc à Græcis προλεγόμενα, à Latinis præfationes dictæ, varièagitari solent: nos tamen quinque tantùm capita examinanda sumemus: Ordinẽ libri, quẽ scilicet hic noster tam pręcedentiũ quàm sequentiũ ratione obtineat: Scopũ eiusdẽ, Inscriptionẽ, Distributionẽ in partes, postremò Vtilitatem. Alia omnia quæ Simplicius & Auerroes aliquando proponũt, tanquã minùs vtilia consultò prætermittemus. Hæc verò quę principẽ locũ tenẽt, & sine quibus interpres, vix ac ne vix quidẽ Authorẽ aggredi potest, libẽter retinemus. Ordinẽ enim libri, rebus dicẽdis perspicuitatẽ præstare satis cõstat: Scopũ, tractationis materiã excutere, eiúsque cognitionẽ nõ minùs legenti ad quidlibet intelligendũ prodesse, quàm nautæ ad tenendum portũ ad quem aspirat, inspectionẽ Cynosuræ. Inscriptio quoque, licet ad notitiã scopi multùm cõferat, quia tamẽ artis nescio quid amplius habet, quàm simpliciter intuenti appareat, fit, vt ipsius quoque non modica ratio ab interpretibus sit habẽda. C Diuisio, rerũ dicendarũ seriem numerũque cõplectitur: quò fit vt ingredientiũ animis integram quodãmodo tractandarũ rerum possessionẽ statim præbere videatur. Vtilitas quę laboris pręmiũ pollicetur, excitat animos scientię desiderio & cupiditate. Sed vt ad rem ipsam tandẽ veniamus, Illud omnibus satis constat, hunc libellum in illa physiologię parte collocandũ esse, quę Parua Naturalia complectitur. At ne quid à nobis ignotum ponatur, agè nonnulla priùs de huius denominationis ratione dicamus. PARVORVM NATVRALIVM denominatio à Latinis inuẽta est, Gręcis prorsus ignota. Hi enim, vnũquemque ex libellis sub huiusmodi inscriptione contentis, proprio nomine vocarunt, cõmune istud omiserũt. Hoc verò nomine, designant Latini, omnes illas tractationes in quibus Aristoteles de passioni-

A bus communibus animæ & corpori doctrinam reliquit. Quænam verò sint illæ, inferiùs suo loco declarabimus. Ratio autem inscriptionis, facilè à nobis percipi poterit: si, quid per NATVRALE, mox, quid per PARVVM significetur, exponamus. Naturale hîc nihil aliud significat quàm quod intra Naturæ limites continetur: atqui huiusmodi sunt omnia de quibus in hisce libellis agitur: iure igitur naturalia dicta sunt. Assumptionem facile est probare, si verba Aristot. in 6. metap. cont. 2, & in primo de anima cont. 16, & in secundo Physicæ auscultationis non semel repetita videamus: Naturalis, inquit, proprium est formam in materia considerare, ac per materiam sensilem definire, cùm nihil habeat quod non sit vt Simum, & cuius ratio à motu & materia separari possit. Talem igitur formam qui considerat, vel saltem accidentia talis formæ, iurè naturalis dici poterit: testis est Aristotel. in « primo Cæli, cuius hæc sunt verba: Scientia de Natura fermè plurima versatur « in corporibus & magnitudinibus, & horũ affectionibus, & motionibus, prætе « rea verò in principiis quæ talis substantiæ sunt. Quòd autem hęc de quibus in his libris agitur, tales affectiones sint, patet, atque ex his quæ infrà dicemus adhuc planius fiet. PARVI nomen, non ratione exiguitatis librorũ additũ est (leuis enim denominandi ratio ista esset) neque ob id quòd res agãtur non multi momenti (commentatio enim de anima, cuius istæ sunt appendices admirabilis atque altissima est) sed quia harum rerum tractatio, multa in libris B de anima explicata omittit, quæ vt hîc afferri deberent, ita non afferuntur, sed tanquam ibi exquisitius atque altiùs tractata supponuntur. Hoc do« cet Aristot. in exordio huius libri, dum ita loquitur: Quæ igitur de anima di« cta sunt, ponantur, & de reliquis dicamus, primùmque de primis. Et paulò in« ferius, Sed de sensu & sentiendi actu, quid sit, & quare accidat animalibus hęc « affectio, dictum est priùs in his quæ de anima. Quòd si Parua etiam ista dici, asserere vellemus, ob id quod leuiora sint: quàm quæ in precedenti de Anima commentatione de iisdem fere rebus dicuntur, non esset à mente Aristotelis eiusdémque consuetudine alienũ, qui cùm tres de moribus tractationes ediderit, vnam illarum, nomine Magnorum moralium inscripsit, non, quòd plura, illis quæ ad Nicomachum vel Eudemum scriptæ sunt complectatur: sed quòd de grauioribus atque altioribus agat. Nimis fortasse multa de inscriptione hac, quæ neque Aristotelis est, neque ex alio quàm ex vi nominis pendet, dixisse nos alicui videri poterit: at si is, non temerè aliorum inuẽta reiicienda esse didicerit, ex Auerroe in præfatione posteriorũ Analy. & Aristo C telem ipsum rationibus ex vi nominum sumptis, in primo Meteor. aduersus Anaxagorã, & in multis aliis locis vti animaduerterit, hæc à nobis iure omitti in hac præfatione non potuisse, quinimo propè necessaria fuisse cognoscet: Quare ad reliqua pergamus oportet. Quem locũ PARVA NATVRALIA in physiologia obtineant, declarat Aristotel. statim in initio huius libri « cùm ita loquitur, Postquam de anima per seipsam, déque singulis eius poten« tiis determinatum iam antea est, proximum est vt de animalibus agamus, ac « de omnibus quæ vitam habent, quæ sint propriæ & quæ communes ipsorum « actiones. Pertinent igitur ista ad partẽ quæ est de Animalibus. Sed hîc duplex fit quæstio, vna, qua quæritur, quẽnã locum libri ipsi de Animalib^9 in physiologiã obtineãt: altera quæ est explicatu difficilior, quẽnã scilicet inter se ordinẽ Animastici libri (multi enĩ sũt) habere debeãt. Nos vt priori quæsito satisfaciam^9, sententiã ab Aristot. in primi libri Meteorologici initio, de re hac « positã, audiẽdã esse dicimus, quæ ita habet, De primis causis naturę, & de om« ni motu naturali dictũ est. Prima est hæc pars physiologiæ quę 8. libris sermonum

A num naturalium priorum continetur: in illis enim de primis & communissi-
mis principiis rerum naturalium, eorundémque accidentibus agitur. Dico
primis, vt mareria prima & mouente primo, & hoc nō absque tatione: Cùm
ex materia prima, formæ, quibus res physicæ actu sunt, à solo agenre educi
possinr, quas deinde proprii fines cōsequantur. Formam etenim primam &
primū finem non considerat physicus, sed metaphysicus, vt docet Auerroes
in tertio libro meraphy. com tertio. Ratio est, quia prima forma & primus
finis quà tales sunt, ab omni motu, omníque abstrahunt murarione. Mare-
ria verò prima, mouénsque primum, morū murationémque à quibus nun-
quā discedit speculario physica, habēt sibi semper annexā. Quare agere qui-
dē de forma quæ per motū haberur, & de fine qui hanc consequitur, ad phy-
sicū spectar: primæ verò formæ, & vltimi finis cōsideratio, superiori artifici, i.
B metaphysico relinquenda est. Hoc Albertus Magnus in secūdo physicæ au-
scultationis tract. secūdo, cap. 2. pluribus declarauit: quæ tamen omnia sunr
ex verbis ipsius Arist. sumpta, qui in fine prioris phy. ita loquurus est: De prin
cipio autem secundum formam vtrum vnum an plura, & quot, aut quæ sint
considerare diligenrer, primæ Philosophiæ munus est: de physicis aurē & in-
teritui formis obnoxiis, in postremis demōstrandis dicemus. Et ibi Auerroes
optimè notat, speculationem formarum non ad vnam scienriam pertinere.
Ex quo obirer illud colligere placet, non omnino esse iis assentiendum qui
docent, Aristot. in primo physicorum ob id tanrùm de materia prima egisse,
vt Anriquorum errata detegeret, eorúmque de principiis sentenrias falsas è
medio tolleret, alioquin, exordium suæ tractationis à secundo libro fuisse
sumpturum. Hæc, inquam, non satis probanda sunt, cùm neque ita dicētes,
C rationem ferè vllam cur de primo motore in octauo eius tractationis volu-
mine agatur, afferre possint: neq; quónam in loco de materia prima, quà pri-
ma agendum foret, declarare valeanr. Sed de his aliàs pluribus: Nūc satis sit
significasse, Aristor. per primas causas materiā primam & primum Efficiens
inrelligere: ac proīde verbis illis libros De naturali auscultatione vocatos de-
signare: quod item particula, κίνησις probat, cùm de illo in tertio eius rracta-
tionis, ob naturam, in reliquis verò quaruor postremis ob primum Mouens,
vel ériam ob seipsum (prima enim passio corporis naturalis est) agatur. Se-
quitur Arist. in eodem exordio: Prærerea verò de astris rectè dispositis, iuxta
lationem superiorem, & de elemenris corporeis quot & qualia. Absoluirur
hæc pars in libris quatuor de Mundo (ita rectè vocant Alexander & Olym-
piodorus) in quibus de simplicibus illis corporibus quæ p[rimò] ex principiis
D antea expositis coalnerunr, i. de cælo & quatuor vocaris elemenris agitur. [I]n
duobus enim prioribus, de ipso corpore cælesti, præterea verò de Astris, in
posterioribus aurem de elemenris quatenus simplicia corpora sunt partes-
que vniuersi, agirur. Quò etiam fit, vt nulla rarione illorum sententiam pro
bem, qui libros de Mundo, libros de Principiis inscribendos putant: ac si cæ-
lestia corpora tanquam agenres & mouentes causæ, grauia & leuia tāquam
materia rerum naturalium sinr habenda. Primùm enim, aduersantur verbis
illis primi Meteorologicorum, in quibus non simpliciter elementi nomen
legitur, sed elementi corporei: ita enim habent, καὶ περὶ τῶν στοιχείων τῶν σωματι-
κῶν. Præterea primis verbis prioris de Cælo quæ sunt: Scientia de natu-
ra ferè plurima versatur in corporibus & magnitudinibus, in horum mo-
tionibus arque passionibus, adhuc aurem in principiis, quæ talis sub-
stantiæ sunt. Simplicius talem ex hac propositione consequutionem col-
ligit, (nempe) Postquam de principiis naturalibus actum est, oporter

de corporibus & habentibus corpora dicere. Et Auerroes ibidem initio suæ commentationis ita loquutus est: Liber de cælo est primus in ordine librorum particularium, in quibus particulariter de singulis totius mundi partibus loqui cœpit. Si ergo Aristoteles in illis libris, de corporibus & habentibus corpora, partibúsque Vniuersi compositis verba facit, quî fieri poterit, vt inscriptio de Principiis sit eis propriè accommodata? Addit Philosophus in eodem prooemio meteorologico, Et de ea quæ inuicem fit permutatione, & de ortu & interitu communi. Tertium describit librum physiologicum, qui De ortu & interitu inscriptus est: ibi namque de elementis iisdem de quibus in postremis duobus libris de cælo egerat, non tamen eadem ratione, sed quà principia mixtorū sunt, noua, subtilis ac longa traditur doctrina. Noui permultos eósq; clarissimos Philosophos esse, qui aliter verba ista Aristot. interpretentur: nos verò Olympiodorum, & Philoponum hac in re libenter sequimur. Argumentum autem, quo adducti aliter illi sentiāt, tale est: Nā cùm in libris de ortu & interitu primùm de ortu cōmuniter agatur, mox de alteratione mutua elementorum: qui fieri poterit, vt verba hæc in quibus alteratio mutua, generationi cōmuni præponitur, ad illos respicere dicamus? Quare addūt, Libros duos De cælo posteriores, illis verbis potius designari, quàm eos qui De ortu & interitu vulgò inscripti sunt. Nos autem dicimus primùm, rationem istam, illi etiā interpretationi aduersari, cùm in tertio lib. de cælo, primùm nōnulla de generatione vniuersim ab Arist. præmittantur, mox quæ ad mutuam elementorum mutationem pertinent, explanētur: Præterea argumentū illud nullū momentū habere ita ostēdimus. Cōstat Arist. hîc ex proposito partes suæ physiologiæ enumerare. Sūt igitur eius verba propriè simpliciterque accipienda, ita vt partes illas ab eo proponi existimemus in quibus per se & propriè de physiologicis tractat. Patet autem in libris ipsis de ortu & interitu inscriptis, ex proposito, & per se, de generatione, mutuáque elementorū mutatione alteratione que: in libris verò de cælo ex accidēti potius de iisdem doctrinam fuisse institutam. Quare verbis illis, non libros de cælo, sed de ortu & interitu notari putandum est. Quæ verò diximus probari possunt Aristot. ipsius testimonio, qui in primo libro de ortu & interitu ita loquutus est: De ortu autem & interitu eorum quæ natura fiunt & intereunt, æquè de omnibus, & causæ diuidēdæ & rationes determinandæ. Præterea verò de Alteratione & Auctione quid vtrūque sit. In exordio verò tertii libri tractationis de cælo aliter. ait enim, De primo igitur elementorum dictum est, & quale quid est secundum naturam, & quòd est ortus & interitus expers. Reliquum est autem de duobus dicere, simul verò accidet de his dicentibus, de ortu & interitu considerare. Obiter igitur ibi ista pertractantur, atque hoc ob eam fortasse præcipuam causam, quòd cùm ibi de elementis quà partes Vniuersi sunt, sermo fiat: Vniuersum autē ipsum æternum perpetuúmque sit, videri alicui potuisset, elementa etiam æterna poni debere: Ex non æternis enim, qua vnquam ratione æternum cōstituetur? Atqui videmus tamen elemēta assiduè oriri atque interire. Arist. igitur vt declararet qua ratione, elemēta æterna, & interitui obnoxia dici debeāt, de Generatione vniuersim primùm nōnulla, mox de mutua elementorū generatione disputare voluit. Sequitur, Reliqua autē pars hui⁹ methodi est cōsideranda, quam omnes veteres Meteorologiam vocabant. Quartā partem physici negotii innuit: in qua de iis quæ in sublimi (id est in spatio quod inter terrā & ignem est) ex duplici halitu oriūtur, tractatio, trib⁹ libris absoluitur. Quartum autem, qui tot difficultates peperit, tótque lites excitauit, vt

meteo-

A meteorologico argumento cum Aristotele coniungimus: ita ex accidenti potius, quàm essentialiter ad Meteorologiam spectare asserimus. Neque hoc mirum alicui videri debebit, si morem Aristotelis diligenter hac in re obseruet, & quæ doctissimus eius interpres Linconiensis non semel nobis annotata reliquit.

Addit in eodem prooemio: Pergentes autem speculabimur, si quid possimus iuxta rationem inductam de animalibus & plantis vniuersim & sigillatim dicere. Exprimit quintã physiologiæ partem siue postremam (ad hasce enim præcipuas enumeratas, libelli alij de physicis conscripti, referuntur) in qua de animalibus primùm ordinem doctrinæ seruans loquitur, præterea verò de plantis. Libros autem istos De plantis non habemus (duobus exceptis) quemadmodum neque libros de Fossilibus, qui quatuor Meteorologicos
B commemoratos sequebantur.

Priori quæstione ad exitum perducta, reliquum est vt ad secundam pergamus, ad quam enodandam, eodem prorsus modo dicimus: Non aliunde ordinem librorum Animasticorum esse petẽdum, quàm ex ipsomet Authore, qui solus totam hanc litem dirimere poterit.

Verba eius in priori capite secundi libri de partibus animalium ita habẽt, Ex quibúsnam & quot numero membris singula animalia constarent, libris Historiarum, qui de his à nobis scripti sunt, planiùs explicauimus: Nunc quas ob causas, quæque iuxta hunc modum se habent consideremus. Hic intelligere quiuis potest librum de historia animalium præcedere librum de partibus, qui pòst statim sequitur.

C In fine deinde quarti eiusdem libri ita loquutus est: Sed de partibus animalium quam ob causam, quæque sint, dictum iam est in omni animalium genere, quibus explicatis, restat vt de Partibus animalium incessui seruientibus disseramus. Quæ verba licèt in quibusdam exemplaribus aliter habeatur rectè tamen à doctissimis viris, ita esse legenda vt nos legimus animaduersum est, cùm si alteram lectionem sequeremur, non facilè appareret qua ratione verba illa quinti libri De generatione animalium, capite septimo explicari possent. Talia autem sunt: De voce igitur quæ non antè disseruimus cùm de sensu aut de anima ageremus, hunc habeant modum. Manifestum igitur est libellum de incessu animalium, librum de partibus eorumdem sequi: quòd verba etiam in illius exordio posita comprobãt. Cùm enim in libro de Partibus, animalium partes communiori modo simpliciterque propositæ essent, ad particulariores & contractiores (ordinem naturæ sequens des-
D cendendum sibi esse ostendit, quando ita loquitur, De commodis autem animalium partibus ad motionem quæ per locum fit, perscrutandum est. Nec minoris momẽti sũt, quę in fine libelli leguntur: De partibus igitur tum aliis, tum iis quæ ad motum animaliũ faciunt, hoc modo se habet. His autem sic determinatis, proximum est de anima contemplari. Quare qui ad distinctionẽ duplicis ordinis confugiunt, vt hanc difficultatem vitent, aliúmque ordinem inter hos libros ponant, non sunt, vt mihi quidem videtur, audiẽdi. Ex his autem postremò allatis verbis, duo habentur, quorum vnũ est, libellum de animaliũ incessu, librum de partibus animaliũ sequi: alterum verò, libros de Anima post illum statim esse ponendos. Sequitur deinde libellus de instrumentis sensuum & sensilibus, ita enim docet Aristoteles in eius exordio his verbis, Quoniam de anima per se, necnon de potestatibus singulis, quæ per partes illi insunt, tractatum est priùs: proximum est de animalibus dicere, & iis quæ vitam habent, quænam propriè, & quæ communes illorum sint actiones:

" & intrà. De facultate igitur qua vnusquisque sensus prædicus est, dictum est
" prius. verùm in quibúsnam instrumentis corporis apti sint fieri quæritur. Proximus huic est libellus De memoria & reminiscentia, quod testantur hæc ver- A
" ba quæ sunt in fine libri de sensilibus, De instrumétis quidem sensuum & sen
" silibus, quónam modo se habeant, dictum est. In reliquis autem de Memoria
" & Reminiscentia, præterea de Somno & Euigilatione considerandum est. Ex his duo annotare licet, nimirum, librum de Somno poni post librum de Memoria, in quo libro de Somno Aristoteles librum de Somniis vnum, & alterum de Diuinatione ex somniis vult contineri: quod nobis significauit in e-
" pilogo libelli de Diuinatione cùm ait, Quid igitur est somnus & quid som-
" nium, quámue ob causam vtrumque illorum sit: præterea de Diuinatione ex
" somniis, dictum est: nunc de Communi animaliũ motione dicendum. Ex quibus etiam verbis patet, librum qui De animalium motione dicitur, illos sta- B
tim sequi debere. Cui deinceps accedit liber De generatione animalium: id enim colligitur expressè ex verbis postremis libri præcedentis, quæ sic ha-
" bent, De partibus quidem singulorum animalium, & de anima, de sensu e-
" tiam, & memoria, & somno, & communi motione diximus, restat vt de ge-
" neratione agamus. Sequitur liber De longitudine & breuitate vitæ, vt apparet ex postremis verbis quinti libri de Generatione animalium, & prioribus illius. Succedit liber De iuuentute & senectute, mox alter qui est De vita & morte, vt ex verbis in fine libelli De longitudine & breuitate vitę ostẽditur.
" Quę sunt alicuius momenti & diligenter consideranda: Sursum enim, inquit,
" plantæ & ipsius caput est radix, annuæ autem infernè, cum augmentum, tum
" fructus capiunt. Cæterùm de iis seorsim in commentariis de Stirpibus tra-
" ctabitur: in pręsentia autem aliorum animalium cùm longitudinis tum breui-
" tatis vitæ tradita causa est. Reliquum igitur est contemplari de iuuentute & C
" senectute, de vita & morte: his namque determinatis, tractatio de anima-
" libus finem habebit. His in verbis tria sunt animaduertenda, atque illud imprimis, libros de Animalibus (hoc suprà dicebamus) eos qui sũt de plãtis pręcedere. Alterum verò, cùm Aristoteles ait, se velle deinceps de Iuuentute & senectute, de vita & morte agere, cõnexa hisce tractationibus vnà velle intelligi. Ista verò sunt liber De Expiratione & inspiratione: & liber De sanitate &
" ægritudine: quod designant verba ad finẽ illius posita. De vita autẽ & morte,
" de iisque illis cognata ferè omnibus dictum est. Tertium animaduersione dignum est, finem speculationis de animalibus in librum de sanitate & ægritudine, desinere, qui desideratur: ad physicum tamen aliquo modo illum pertinere docet Aristoteles, in exordio libri de longitudine & breuitate vitæ
" his verbis: De Somno quidẽ & vigilia dictũ est prius, De vita autem & morte D
" posteriùs dicendum est, atque eadem ratione de morbo & sanitate quatenus
" ad physicam contemplationem pertinent. Quòd verò postremus omnium librorum Animasticorum sit liber De sanitate & morbo, facilè est probare: Etenim cùm Aristoteles in fine libri de inspiratione & expiratione narrat: se iam egisse de somno & vigilia, de vita & morte atque de annexis his, non simpliciter loquutus est, sed cum verbo σχεδὸν, quod Sanè indicat, aliud quid adhuc sibi agendum superesse. Ex his quæ à nobis allata fuerunt, satis constare puto, qualisnam sit inter libros de animalibus ordo retinendus. Res exigeret vt ad illum confirmandum rationes adhiberemus. Verùm illas in commodiorem locum differre, satius esse censemus &, quod ad institutum nostrum magis pertinet, in presentia persequi.

Qua-

A Quate de ſcopo(quod quidem ſecundo loco à nobis propoſitum eſt)nunc agere aggrediamur. Scopum id dicimus quod & Græci ὑποκείμενον vocanr, Latini verò ſubiectum: neque enim iſta duo re differunt ſed ratione tantùm: quod ex ijs liquet quæ Atiſtoteles in primo libro Analyticorum poſteriorum textu vigeſimoquinto docet, Omnem ἀποδεικτικὴν ſcientiam in tribus verſari, in genere ipſo ὑποκειμένῳ id eſt Subiecto, in affectionibus quæ de ſubiecto probantur, in communibúſque ἀξιώμασι, quibus primis, affectiones ſuo ſubiecto ineſſe oſtenditur: hoc autem idem eſt ac ſi dicas: In ſcientiis ſubiectum ipſum & genus ſcibile poni, atque in eius gratiam reliqua omnia conſiderari, vel ad id vnum referri. Atquî quod primum in aliqua diſciplina ptopoſitum eſt, & ad quod omnia alia reſpiciunt, cuiuſque graria reliqua quodammodo fiunt, finem eſſe in primo Ethicorũ capite primo docemur. Hæc tamen quæ diximus B in Scientiis tantùm vera ſunto, quandoquidem cùm illæ formas rerum ſibi contemplandas ſubiiciant, meritò ſubiectum à fine ſuo diſtinctum non dicuntur habere: forma enim idem ac finis eſt, tam ſi ortum artificioſum quàm ſi naturalem ſpectemus. Artium alia ratio eſt: hæ enim formas rerum non contemplantur, ſed materiam veluti natura formis exornant, ideóque materia ipſarum ac ſubiectum, à forma & fine diſtinguitur: hoc ab interpretibus Græcis non ſemel animaduerſum eſt. Iam igitur ad reliqua pergamus.

Quemadmodum duplicem huic librò inſcriptionem diximus eſſe, communem vnam, qua PARVORVM NATVRALIVM primus eſſe dicitur, propriam verò alteram, qua de inſtrumentis ſenſuum & ſenſilibus liber vocatur: ita duplex illius ſubiectum vnicuique inſcriptioni reſpon- C dens proponendum eſt. Hoc autem præſtitit Ariſtoteles, qui in exordio de communiori ſubiecto loquens hæc habet; De animantibus, & de omnibus quæ vitam habent, quæ ſint propriæ & quæ communes operationes contemplandum reſtat. Paulò autem infrà quænam iſtæ communes & propriæ operationes ſint, explicat, his verbis, Maxima verò tum communia tum propria animalium opera ſunt quæ & corpori & animæ ſimul conueniunt, vt ſenſus, memoria, ira cupiditas, & appetitus: præterea, voluptas & dolor: quæ verò omnium vitam habentium communia ſunt, & ex animalibus quorundam, ſunt vigilia & ſomnus, iuuentus & ſenectus, expiratio & reſpiratio, vita & mors. Quæ ſuo loco explicabimus: Interea, illud retinendum eſt, hic agi de operationibus propriis & communibus animalium, quod etiam Alexander in fine ſui primi commentarii monuit. Sed omnium clariſſimè D Auerroes in capite priori Meteorologiæ, vbi ait, Cùm hoc perfecit, deſcendit ad contemplationem animalium ſimpliciter, quo ad omnia quæ in eis inueniuntur, animam ſcilicet, corpus, & accidentia: at ſpeculatio corporis, id eſt, membrorum ſimplicium & compoſitorum fit in libris de Animalibus: Animæ verò in libris de Anima, accidentium autem animæ & corpori in libris qui Parua naturalia dicuntur. Hæc pluribus Auerroes: nos paucioribus complexi ſumus.

Quare ſi vnicum totius huius tractationis ſubiectum conſtituendum ſit, id profectò erit quod Auerroes ſtatuit, Animal ſcilicet quod ad eius communes tam animæ quàm corpori affectiones. Primùm enim verba Ariſtotelis hoc ipſum omnino dicunt. Præterea nihil vſquam video quod huic ſententiæ obſtare poſſit: Neque enim illud alicuius momenti eſt, quod dicitur, Ariſtotelem hîc non ſolùm de communibus affectionibus & propriis anima-

lium, ſed & plantarum agere.

Nam licet hoc in exordio libri dicere velle videatur, aliò tamen reſpicit: cùm præſertim nullum verbum in hiſce libris de plantis fecerit, niſi ex accidenti, & quaſi aliud agens: tractatióque illa non hanc præcedat ſed ſequatur: vt authoritate Ariſtotelis ſuprà probatum eſt, & multis rationibus ab aliis confirmatum. Atquî fieri poteſt vt dicamus, hîc de accidentibus plantarum agi, cùm nondum de ipſis plantis tractatio ſit inſtituta? Subiectum enim genus, eſſe ponitur in ſcientia, mox eius accidentia & proprietates declarantur, vt docet Ariſtoteles in primo analyticorum poſteriorum, textu vigeſimoquinto & quadrageſimotertio.

Dicamus igitur Ariſtotelem hîc operationes iſtas vocaſſe communes animalibus & vitam habentibus, quia de iis operationibus agit, quæ animali non tantùm quà animal eſt, id eſt ſenſu & motu præditum conueniunt, ſed etiam quà viuit, id eſt, animam vegetantem habet: quæ anima quia in plantis ſola eſt, ideo plantarum quodãmodo propria dicitur, & animal quà vegetans conſideratum, ſimile plantis habetur: atque hac certè ſola ratione Ariſtoteles in his libris affectiones haſce plantis accommodauit. Proptereáque etiam nomine plãtę vti noluit, ſed ita loquutus eſt, Et de omnibus vitam habentibus.

Hoc quod diximus patebit, diligenter expendenti verba Ariſtotelis in fine de longitudine & breuitate vitæ, vbi cùm nonnulla de plantis dixiſſet, „ hæc ſubiicere voluit: Sed de his in commentariis de Stirpibus agetur: in præ- „ ſentia autem aliorum animalium cum longitudinis tum breuitatis vitæ cau- „ ſa dicta eſt. Reliquum eſt igitur de iuuentute & ſenectute contemplari, „ necnon de vita & morte: his namque determinatis, ea quæ de animalibus eſt ſpeculatio finem habebit.

Neque id nobis negocium exhibeat vllum, quòd nimium in hiſce verſari videatur. Mos enim eſt Ariſtotelis vt aliquando commoda occaſione ductus de rebus quæ ſibi offeruntur in alienis locis pluribus agat quàm opus eſſe videatur, dummodo ad eundem omnia finem pertineant. Multa ſunt apud Ariſtotelem exempla huiuſmodi: ac nullus ferè eſt qui id non animaduerterit.

Sed aliquis fortaſſe inſtare acrius poſſet, Quaſi nimirum de hiſce paſſionibus communibus animalium & vitam habentium, hîc agere locus non ſit, cùm ad librum potius de anima, iſta tractatio ſpectet: quod probatur, quia eiuſdem ſcientiæ eſt, de cauſis & de iis quæ à cauſis effecta oriuntur vnà tractare: at in libris de anima agitur de principio & cauſa iſtorum omnium accidentium, nempe anima: igitur ibidem de eiuſmodi paſſionibus agi debuit. Aſſumptio probatur, quia cauſa & id quod à cauſa oritur, inuicem referuntur: relatorum autem natura eſt, vt vnum abſque alio diffinitè cognoſci non poſſit & vt ſimul ſunt, ita quoque ſimul cognoſcantur. Hoc docet Ariſtoteles in Categoriis: Capite de Relatiuis, & eliciuntur ex quinto libro Metaphyſicorum, capite decimo quinto. Minor patet, & conſequutio, nota eſt. Confirmatur ratio, quia iſta ſunt animalium accidentia: vbi igitur de animalibus tractatum eſt, ibi de his oportuit agi: Probatur conſequutió, quia eiuſdem ſcientiæ munus eſt de ſuo ſubiecto & affectionibus eiuſdem vnà diſputare. Colligitur ex Ariſtotele in primo poſteriorum analyticorum textu quadrageſimo tertio. Reſpondere oportet: de hiſce affectionibus tam in libris de anima quàm hîc agi, ſed ſecundum diuerſam rationem: quod quidem optimè conuenit: De his ſanè agitur in libris de anima ex accidenti, nimirum vt ex obiectis

A obiectis & actionibus faciliùs nosci possent animæ potestates, quæ ibi propriè & per se: hîc verò è contra, illa nempe per se, potestates animæ ex accidenti, considerantur. Præterea, vt monet Auerroes in primo meteorologicorum capite primo, ista in libris de anima vniuersaliter & sub quadam ratione communi, vel quà animæ tantùm conueniunt, hic quà animæ & corpori communia sunt (vel æquè dicas vel non æquè nihil refert) considerantur. Qua in re animaduertendum est, quod in superioribus etiam monui, Aristotelem in libris de anima, multa ex hisce libris sumpta, ex accidenti proponere, ad declarandas scilicet magis facultates animæ. hîc verò è contra, multa ex accidēti sumere quæ in libris de anima per se declarata sunt, vt harum affectionum doctrina planior reddi possit. Argumento ita satisfaciendum est: Illud quidem locum habere in scientiis totis, non item in partibus

B scientiæ. Nam in libris de physica auscultatione de causis agitur, non tamen de effectis naturalibus: ita in libris de cælo, docemur cælum suo motu & lumine omnia ista inferiora producere & conseruare: non tamen de ipsis effectis sublunatibus à cælo productis & conseruatis vlla mouetur quæstio. Et cùm additur, ista esse relata: dicendum est: verum id esse in genere, non in specie. Si dicatur, sensum & sensile esse relata in specie: respondendum vbi dederimus hæc esse relata, satis esse ibidem simul nota fieri quantum ad id quò relata sunt, non autem quantum ad naturam, & ad τὸ ὅτι vtriusque: cùm præsertim hæc ex eo tantùm genere relatorum sint quæ secundum dici Latini vocant.

Ad id quod additur ita respondemus: Si per libros de animalibus intelligamus omnes illas tractationes quæ suprà à nobis sunt enumeratæ, &

C quæ exordium à lib. de hist. animalium sumūt, ad librum verò de sanitate & ægritudine desinunt, vera esse quæ obiiciuntur, nihil tamen aduersus nos facere: at si appellatione librorum de animalibus intelligantur tantùm (vt vulgò solet) libri de historia, & de partibus animalium: dicendum est hoc esse falsum, quia in libris illis nonnisi de materia animalium sermo fit. Quod vt verum sit declarandum est. Vniuersa de animalibus disciplina, tribus cognitis absoluitur: horum primum est animalium essentia, cùm sibi propriis operationibus. Alterum est eorundem generatio, qua scilicet gignuntur, & successione quadam conseruantur. Tertium est vita & mors. Tria hæc Aristoteles admirabili nobis artificio proponit, & primùm confusè omnia (vt solet) mox distinctè & per causas. In libris igitur de Historia animalium à pri-

D mo vsque ad quintum, quid essentia animalium & quæ sint eius operationes docemur. Illud satis patet. Hoc patebit etiā acutè intuēti caput octauū, nonū, decimū, & 11. quarti libri, vbi de sensibus, de somno, de vigilia & de somniis agitur. In quinto verò eiusdem tractationis, de generatione animaliū. In 8. de vita & morte disserit. At hęc quę ibi cōfusè & quo ad τὸ ὅτι traditasūt: distinctè & quoad τὸ διότι in aliis libris subsequētibus proponūtur. Quantū enim ad essentiam animalium spectat, illa ex materia & forma constat: Prima autem ex hisce essētialibus causis materia est: quod elicitur ex Aristotele, qui aliquando ait, ad cognoscendam naturam artificialium non solùm materiam sed formam etiam nobis cognitam esse oportere. & hoc ipse seruauit in libris physicæ auscultationis. & est sententia Auerrois in primo meteor. in exordio, & in primo physicorum tex. septuagesimo, & tertio eiusdē tractationis textu sexagesimoquinto: quod à Simplicio quoq; aliis verbis dici solet, formā à materia sustentari, materiámque ad receptionem formæ supponi. Præterea natura ipsa in rerū generatione hoc eodē ordine vtitur:

ptius enim materiam præparat, ex qua materia pręparata forma extūditur, mox compositum ipsum naturale oritur. Aristoteles igitur post libros de historia animalium, posuit libros de partibus animalium, vt tam in genere quàm in specie de materia ageret: mox addit libros de anima in quibus de forma, id est, anima ipsa disserit: ex materia autem illa & hac forma, tota animalium essentia eorundémque proprietates habentur, quandoquidem causæ essentiales tam compositorum, quàm proprietatum composita sequentium, causæ dicuntur esse. Hæ autem proprietates multæ sunt: præcipuè verò Sensus & motus, his enim primùm animatum ab inanimato differt, vt testatur Arist. in priori lib. de anima. tex. 19, & in secundo tex. 16. De hisce igitur proprietatibus Arist. in paruis naturalibus agit, quantum attinet ad eorum quatuor libros priores, vt infrà dicemus. Hisce ita constitutis sequitur liber de Generatione animalium tanquam quinto libro de historia respondens. Sequuntur postremo loco ii qui respōdent octauo, in quibus scilicet de vita & morte, atque aliis annexis disceptatur. Ex his apparet quo modo argumentum sit inane: Nam licet ad eandem scientiam pertineat subiectum suū ponere, eiusdémque accidentia demonstrare, non tamen verum est, vbicūque de materia subiecti agatur, vel de eius forma, ibidem de accidentibus totius compositi disseri oportere. Nam, vt exemplo agam, in libris de partibus animalium, subiectum est pars animalis quà ὁμοιομερὲς est, tanquam totum quoddam: ibidem igitur agit de substantia partium, id est, tam de materia quàm de forma ipsarum: præterea verò de accidentibus quà ipsæ tales sunt, vt omnibus patet: at si istæ partes ad animal referantur, non totum quid sunt, sed pars animalis tantùm, quæ cū forma, id est, anima, coniuncta, compositum efficit, animal nempe vel animatum. Huius animati cōpositi vel animalis accidentia quī fieri potest, vt doceantur anteaquam de forma ipsa, id est, anima disputatum sit? Et hoc est quod nonnulli ex Græcorum sententia rectè dixerunt, libros particulares non habere subiectum propriè loquendo: subiectum enim totius scientiæ est: cùm debeat esse genus scibile vniuersale, & de omnibus in scientia habitis, dici. Descendo nunc ad particulare subiectum huius libri, quod ex verbis eiusdem Aristotelis clarissimè à quouis elici potest: qui in postremis verbis huiusce libri inquit, Diximus organa sentiendi & ipsa sensilia quomodo se habeant tum communiter tum sigillatim: restat vt de memoria & eo quod est meminisse primùm omnium agamus. Quæ verba cum iis conueniunt, quæ in particula quarta, iuxta Alexādri sectionem posita sunt: habent enim hoc modo, Sed quam facultatem sensus vnusquisque habeat iam dictum est: in quibus autem corporis instrumentis fiant, nonnulli per corporum elementa quærunt. Quo loco Aristoteles & in aliis etiam, vtitur nomine αἰσθητηρίου. Nos vero hactenus Instrumētum sensus diximus, ne cum aliis sensorium dicere cogeremur: nō quia vox barbara sit (hæc enim monstra nō fugit Philosoph⁹ sed Grammaticus, vt docet Aristot. in secundo de Physica auscultatione) sed quia obscura nimis sit, neque vim verbi Græci satis explicet: Alii Sensiterium vocāt, sed eodem morbo laborant. Nos igitur posthac ne circunscriptione vti cogamur, verbum Græcum Latinè proferemus, & aliorum Philosophorum præcepta sequētes AEstheterium vocabimus, id quod instrumentum sentiendi hactenus nuncupauimus. Hoc verò propositū esse Aristoteli in hoc lib. testatur & Alexāder in sua præfatione clarissimis verbis, & Auer. in primo meteor. ca. 1. Quod vt perspiciatur, illud tenendum est (quod suprà etiam diximus) Propositum Aristotelis in libris de anima esse, de anima agere, quæ licet comparata animalibus

A malibus sit pars & forma, comparata tamē suis partibus totum quoddam est, partésque & passiones habet quæ de ipsa demonstrantur. Hoc verum esse docet Aristoteles in primo de Anima tex. 3. his verbis: Quęrimus autem cognoscere naturam animę substantiámque, & quæ illi accidunt. Sed quoniam tractatio de substantia animæ difficillima est, vt docet ibidem in tex. 4. accidentia autem ad cognitionem ipsius quod quid est conferunt, ex tex. 12. eiusdem libri: hinc fit, vt acturus Aristoteles de sensitiua animæ parte, eiúsque viribus, antea de actionibus, atque omnium primùm, de obiectis ipsis tanquam notioribus, vnáque de instrumentis ad sensum requisitis, agat: quod clarissimis verbis significauit in secundo de anima, tex. 33. Nulli igitur mirum videri debet, si ibi de his quoque agat, cùm hîc ista non ex accidenti & quà ad alterius notitiam conferunt, sed per se & propriè, quò ad eorum scilicet esse, generationem & naturam cōsiderentur. Hæc particulariùs declaro, Acturus Aristoteles de actu sentiendi, qui non fit absque corpore, necesse fuit vt ibidem de instrumentis sentiendi ageret vbi & de actu. Præterea vis sentiendi ad actū nō ducitur nisi obiecto pręsente (omne enim quod mouetur vel patitur, ab aliquo alio mouetur, passionémque recipit, sine q̄uo actio vel passio nunquam B fiet) atqui sensus in moueri & pati consistit, teste Arist. in secūdo de anima tex. 51 (patitur autem ab obiecto) absque obiecto igitur sensus nunquam fieri poterit: ratione igitur facultatis sentiendi vel ipsius actus, de obiectis siue sensilibus ipsis actum est. Hoc esse verum docet Aristoteles in eodem libro tex. 66. vbi spectabile illud esse dicit, cui visus accidit, acsi de spectabili siue de obiecto visus eatenus tantùm agat, quatenus ad visum refertur, eiúsque notitiam facit. Ex subiecto ita posito & constituto, patet primùm cur inscriptionem illam libri retinuerimus quæ est, de INSTRVMENTIS SENSVVM & SENSILIBVS, non autem quæ de SENSIBVS & SENSILIBVS vulgò recepta est. Nouimus quidem quæ ad hanc rem Alexāder dicat: sed confusionem quantùm fieri potest fugimus, résque ipsas, vti sunt, detectas & claras, non obscuritate inuolutas cernere adamamus: cuius fortasse ratione Aristot. acrius aliquando in antiquos inuectus est, quàm res ipsa desiderasset. Ex eodem etiam subiecto patet, cur liber hîc omnes alios Paruorum naturaliū libros præcedat. Nam cùm dictū sit, in hisce libris agi de accidētibus & proprietatibus animalium, quorum priores sunt sensus & motus, & inter has sensus excellat, hic liber in quo de iis agitur quæ ad sensum C ipsum pertinēt, omnibus pręponi iure debebit. At sensus duplex est, exterior scilicet & interior: sensus exteriores primò animalibus conueniunt, tum interiores: quod patet ex eorum operationibus. hinc fit vt post hunc librum ponatur, is qui de Memoria & Reminiscētia dicitur, quinimo pars etiam huius à Græcis iudicat⁹ est: hosce autē sensus sua sequitur passio, qua ratione tertio loco ponitur liber in quo de sōno & vigilia earúmque annexis agitur. Sequitur pars quę est de altera ꝓprietate, nimirū de motu. Sed de his & reliquis libris, cur scilicet eo ordine ponēdi sint, quo nos suprà posuim⁹, suo loco agemus: nimirū cùm ad interpretationē illorū accedem⁹, quod aliquādo & fortasse ꝓpediē à nobis fiet: interea hæc dixisse satis sit rationémq; attulisse, cur hic noster pręcurrere debeat. Iam (ni fallor) tria ex propositis declarata sunt. Reliquū est vt de Diuisione & Vtilitate pauca dicamus. Diuiditur ergo lib. in duas præcipuas partes, Exordium & ipsam Tractationē. Hæc in tres partes subdiuiditur. In quarum prima de AEstheteriis ipsis agitur, quærendo ex quānam materia constent, & in qua corporis parte sint constituta. In secunda de sensilium essentia, generatione & eorundem speciebus. In tertia dubitationes quædam

A ad hāc omnem tractationem pertinentes aperiuntur. Hanc vnam simplicissimam diuisionem sequi placet, quòd ad ipsam commodissimè omnia huius libri capita reducere possimus. Quantæ autē hęc disquisitio vtilitatis sit, ex eo tantùm discere possumus, quòd tractationem de anima perficit: quæ sanè (vt Themistius ex sententia Aristot. protulit) ad omnia quæ extrà sunt cognoscenda, virtutésque omnes comparandas, magnum atque incredibile affert adiumentum. Quare quemadmodum Medicum decet, vt corpus sanū conseruet: Pictores verò & Statuarios, vt illud coloribus & scalpello rectè imitentur, plurimum operę studiíque in corporis cognitione consumere: ita rationi quàm maximè consentaneum est, Nos, vt animum virtute ornemus, vel potiùs ignorantiæ morbo grauiter affectum liberemus, animi naturā eiúsque proprietates omni ex parte assiduè contemplari. Hæc de προλεγομένων.

Ἐπεὶ δὲ περὶ ψυχῆς καθ' αὑτὴν διώρισται πρότερον, καὶ περὶ τῶν δυνάμεων ἑκάστης κατὰ μόριον αὐτῆς, ἐχόμενόν ἐστι ποιήσασθαι τὴν ἐπίσκεψιν περὶ τῶν ζώων καὶ τῶν ζωὴν ἐχόντων ἁπάντων, τίνες εἰσὶν ἴδιαι καὶ τίνες κοιναὶ πράξεις αὐτῶν.

QVONIAM autem de Anima per se, nécnon de B singulis facultatibus partium ipsius, antea determinatum est: Reliquum est animaliū & vitam habentium omnium cōsiderare quæ sint propriæ & quæ communes operationes.

Hoc est proœmium, atque idcirco prima pars libri. Proœmii autē natura, ex 3. lib. rhetor. cap. 14. id exigit, vt quasi sternat muniátque viam ad reliqua pertranseunda. Hoc multiplici ratione fieri potest. Nā aut proponēdo tantùm quę dicēda sunt, & id vel apertè, si nota & leuia sint quæ pertractātur, vt Arist. fecisse cōstat, in libris de ortu & interitu, nécnō de sophisticis elenchis: vel obscurè, nimirū si res nō ita notę, præterea magni momēti sint (tūc enim ab enūciatione aliqua vniuersali, qua dicēdorum inuentioni fides fiat, orationis initium sumitur: quod ab Arist. in primo libro meta. in primo ethi. in primo analy. poster. & alibi etiam seruatū est) vel ab enumeratione antea dictorum, tanquam ab epilogo præcedentis libri exordiendo: vt in hisce Paruis naturalibus non semel, præterea verò in libro Meteorologicorū priori, & in secundo de Cælo factum esse videmus.

C Elicitur hęc doctrina ex Alexādro in proœmio primi Metaphy. & ex Auerroe cū multis in locis, tū verò maximè in primo phy. com. priori. Hoc verò proœmium & dicta ēnumerando, & dicenda proponendo, ad ipsam tractationem nos ducit, atque id fit (teste etiam Alexandro) vt non modò consilium Authoris, sed consilii quoque causa nobis nota sit. Diuiditur in duas partes. In prima propositum totius huius tractationis eiúsque causam aperit. in secunda, ad particularem istius libri scopum explicandum descendit, eiúsque rationem affert. Secunda pars inde sumit initium: Sed de sensu & eo quod est sentire quid sit, & quare animalibus hæc passio accidat dictum est prius in his quæ de Anima. Priorem aggrediamur. In qua primùm vniuersale propositum in genere causámque illius affert, mox id clariùs atque in specie explicat. Ita igitur
« ait: Postquā de anima à nobis in superiori tractatione determinatum est, id-
« que per se, id est tanquā de forma ipsius animantis nulla totius compositi ratione habita, ac de potestatibus singularum eius partium, nimirum nutriēdi: sentiēdi & imaginādi: Reliquum est (vt tota animaliū essentia nota sit) de operatio-

A rationibus tum propriis tum cōmunibus ipsorū, omniúmque viuentiū agere. Neque enī antea de his tractare potuimus, cùm causæ primùm essentiales cō positi, per se declarādę fuerint, mox eius proprietates & affectiones proponē dæ. Ex his scopus Philosophi apparet, eiusque ratio. Argumētatio hæc est: De anima per se antea dictū est, ac primùm etiā de partib⁹ corporis animati: (hoc enim subintelligi debere ostendit consequutio, quæ est huiusmodi) ergo de animalium & vitam omnium habentium propriis & communibus operationibus nunc est agendum. Vis consequutionis est: quia post tractationem partium essentialiū necesse est proprietatum doctrinam tradere, vt totius compositi natura perfectè cognoscatur. In assumptione sunt quædam verba obscura: (per se) id est καθ' αὑτήν. Alexander duplicem istorum affert interpretationem. Prima est: in libris de Anima actum esse de ea communiter & in vniuersum, bis scilicet ipsam definiendo: deinde verò seorsim de facultatibus, vt B vegetante & sentiente, aliisq; partium eius. quasi ita dicat, prius de anima in communi egit: deinde id partibus accōmodauit, quā partes animæ sunt. Altera eius expositio est: prius actum est de anima per se, quaten⁹ scilicet forma est, corpus non respiciendo. Vtranq; interpretationem amplectimur. Priori videtur fauere textus Aristotelis in secundo de anima. tex. 30. vbi habet, ridiculum esse quærere definitionem animæ cōmunem non accomodatam singulis potentiis. Particula etiam illa (Per se) annectitur verbo (Anima) quod nō mediocrem huic expositioni authoritatem affert. Aristotelem autem, de anima cōmuniter tractasse, ipsamq; primùm definisse, postea verò ad singulas eius facultates descendisse, satis constat legenti verba secundi libri de anima in primo tex. quæ sunt huiusmodi: Hoc igitur est quod accepimus ab « C Antiquis de anima, nunc autem incipiamus tanquam ab initio conantes ex- « plicare quid sit anima, & quænam fuerit communissima ratio eius. Præterea « verò verba contextus 7. 8. 9. & 27. At si quis intimiùs hasce expositiones expendat, eòdem recidere comperiet. His tamen videtur obstare, quod ait Auerroes in disp. 7. in solutione 5. dub. Ea quę sunt & dicuntur, vt nomina, ad v- « num non habent naturam communem quę seorsim à suis attributis conside- « rari possit. Ratio ibidem ab eo ponitur, nimirum, quia natura istorū media est « inter naturam vniuocorū & ęquiuocorum, eorúmq; proprietas est vt non habeant generis & vniuocè attributi naturam, sed multa contineāt quæ vni & alteri rei attribuantur, secundum ordinem prioris & posterioris, quousq; ascensus perueniat ad vnum primum in illa natura: ratio vero talis ordinis est, quia vnum alterius causa est, ideoq; causa causatum præcedit: ista igitur non possunt sub natura quadam communi seorsim intelligi, quia naturam cōmunem vt genera non dicunt (huiusmodi enim æqualiter attribuuntur) sed ad D vnum primum referuntur, atq, idcirco quicquid de taliū natura dicitur, absq; hoc vel illo communicante, intelligi nequit. Et est sententia Græcorum, vt Simplicii in 3. phy. com. 4. & Themistii in secundo de anima. tex. 30. & in quàm plurimis aliis locis: prætereà verò elicitur ex ipso Aristotele in quarto Metaph. tex. 2. Quòd vero anima sit ex huiusmodi genere Entium, patet ex Aristotele in secundo de anima tex. 30. & 31. animam docēte ita se habere vt figuram, cuius definitionem aliquam ostendere non licet, præter hanc vel illam. Qui Scotū sequūtur, vt satisfacerēt huic argumento, negarūt naturam istam mediam dari: sed quia nec Scotus illam negat, vt alibi ostendemus, nec illi obiectis locis satisfaciunt, rectiùs dixerimus. Vera esse quæ ait Auerroes ex Aristotele & Græcis interpretibus sumpta. Sed addimus, per Naturæ communis nomen nos duo posse intelligere: naturam genericam vniuocam

b.

quæ seorsim definiri possit, & sine hoc vel illo intelligi, qualẽ Aristot. motui non tribuit, nec animæ. Præterea verò per Naturam communem id intelligere possumus, quod Themistius vocat rei notionem, vel modum rei cognoscẽdæ vniuersalem, statim tamen omnibus sibi subiectis aut quibusdam attributam. Quare anima dicitur esse Actus corporis: non quòd detur actus corporis seorsim intelligẽdus à vegetatiuo vel aliis, sed iuxta talem communem cognoscendi modum consideratũ. (Partium). Animæ partes vocat, sumẽs id à Platone, impropriè tamẽ, cùm anima verè diuisibilis non sit: partis autẽ nomine, pro Facultatis appellatione vtitur. Sequitur: (Reliquũ est animalium & vitam habentium omnium considerare quæ sint propriæ & quæ cõmunes operationes). Quæ sit vis cõsequutionis antea dictum est: hoc igitur vult: Restat vt de propriis & communibus animalium & vitam habentium omnium operationibus agam⁹. Per proprias intelligit Thomas operationes cõuenientes singulis speciebus animalium: per communes, illas quæ omnibus viuẽtibus, vel omnibus animalibus, vel multis generibus eorum conueniunt. Sed errat, tum quia Aristotelis cõsilium (vt monet Alexander) hoc in loco minimè sit, ita minutim diuidere operationes istas, saltem quoad plãtas: tum quia ista expositio aliquid supponit quod falsum est, nimirum hîc agi per se de operationibus plantarum æquè ac animalium. Sunt qui dicant, nomen (propriæ) ad animalia tantùm referri debere: nomen verò (Communes) ad animalia & vitam habentia. Hoc non videtur verum, quia vtrunque verbum (vt patet ex contextu) tam ad animalia quàm ad vitam habentia accõmodatur. Res ista obscurior redditur ex eo quòd libris iis caremus in quibus de plantis pertractatum est ab Aristotel. Dicimus tamen hîc omninò illas operationes intelligi, de quibus in PARVORVM NATVRALIVM libris agitur: & quæ ad animalia ipsa propriè pertinent: hoc nanque in verbis huius contextus indicat, & in fine libelli de longitudine & breuitate vitæ, vbi inquit. « Reliquum est agere de iuuentute & senectute, vita & morte, hisce enim determi« natis finem habebit methodus qui de animalibus est. Neque obstat, quòd iuuentutem, senectutem, mortem, vitam, sanitatẽ, morbum, plantis aliquomodo conuenire verum sit. Id quidem fatemur: negamus tamen hic ista ex proposito plantis attribui. spectant igitur omnes istæ operationes ad animal, de quo iis in libris agitur: sed quia animal non solùm animal est, sed viuens, imò primò viuens, mox animal: ideo operationes animalis, quà viuẽtis & quà sentientis, hîc afferuntur. Per proprias igitur operationes intelligit, quæ illi quatenus animal est, conueniunt: per communes, illas, quas quatenus viuens habet, ob id quia in hoc cum plantis conuenit. Et hoc miror ab aliis non potuis« se percipi, cùm verba Alexandri ad finem cõmentarii nihil aliud sonent. Ea « sunt, Quasi hoc opusculum eò referat, vt de actionibus & communibus, & ꝓpriis cuiq; animantũ generi editum sit. Quare Leonicus & qui ipsum sequuti sunt, errãt, cum volunt propositionem istam ita hîc esse accipiendam acsi de operationibus animalium & plantarum agendum esse proponatur. (Vitã habentium.) vita ab anima est: est enim anima actus organici corporis, & viuens siue habere vitam dicitur, qui animam habet. Vitæ autem nomen multipliciter accipitur. Vno modo, pro energia ipsa, quæ nõ dicit potestatem, sed actionem siue actũ, qui opponitur potestati. Intelligere igitur moueri, sentire: sed ꝓpriè ali, vita siue viuere est. Alio modo sumitur vita ꝓ forma ipsa dãte vitã, & hac ratione anima dicitur vita. Hîc quocũq; modo vitã accipias nihil interest: quia tamẽ dixerat de anima dictũ esse, atq; idcirco nũc de operationib⁹ habẽtiũ vitã dicendum, Vitę appellatione animã ipsam siue formã ꝓpriè accipias.

Nec

A Nec verò illud prętermittendum est quod scriptũ reliquit Simplici⁹ in digressione in secundam de anima tex. 127. Perfectam scilicet vitam siue perfectum viuẽs quatuor habere cõditiones. Prima est, vt habeat principium motus intrinsecum: dico mot⁹, actiuè: quia (vt idem Simplicius in proœmio primi libri de Anima docuit) Elementa principium quidem mouendi in se ipsis, sed passiuè continent, (aliter tamẽ docet Alexander: sed de his aliàs). Secunda cõditio est, vt motum habeat non versus vnam partem tantùm, vt ostrea, spõdylia & huiusmodi, quæ solo dilatationis & contractionis motu mouentur. Tertia, vt motum certum habeat determinatumq́ue, ad aliquem finem: qua ratione culices & vermes perfectè viuentia dici non poterunt. Quarta, vt motũ angustum non habeat, culices enim & apes hoc habent, vt si illas, quãtùm velis instiges, nunquam sui motus rationem sint mutaturæ. Hæc Simplicius. Ex quibus patet nomen Vitæ ab illo latiùs ibi sumi quàm nos hic velimus. Animal B autem (vt ad rem redeam) non per animam solùm, sed per sensum primò dicitur animal, vt docet Arist. in secũdo de Anima tex. 16. Placet hic aliud animaduertere, nimirum Leonicũ deceptum esse in eo quòd putauerit Aristotelem polliceri, se hoc libro de animalibus & plantis dicturum. Neque enim de animalibus ampliùs acturus est quàm de communibus & propriis illorum operationibus, cùm iam partium essentialiũ absoluta tractatio sit: neque de plãtis tractatio proponi hic potuit, cùm negotium hoc ab Animastico seiungatur: sed omnia ista ex malè percepta Aristotelis sententia proficiscuntur. (Operationes) id est πράξεις. Quod vocabulum actionem propriè significat: atqui notat Alexander, nomen Actionis hic nullo modo conuenire: cùm Actio propriè nil aliud sit, quàm animæ rationalis functio, cuius expertia sunt bruta. Vult igitur Aristotelem impropriè locutum esse: quod tamen non omni- C nò verum est. Reminiscentia enim per medium inueniendo fit. Verùm hoc illi demus, non enim semel Aristot. nominibus ipsis abutitur: cùm præsertim nomina, ad id de quo agitur, parum pertineant.

Τὰ μὲν οὖν εἰρημένα περὶ ψυχῆς ὑποκείσθω. περὶ δὲ τῶν λοιπῶν λέγωμεν, καὶ πρῶτον περὶ τῶν πρώτων.

Quæ igitur de Anima dicta sunt ponantur, & de reliquis dicamus, primúmque de primis.

Pars hæc cum superiore cohæret, hoc modo: Ex proposito scopo & cõsilio, colligit necesse esse pro tractatione horum ea ponere quæ in libris de anima dicta sunt, mox ordinem quoq; tractandorũ declarat: ac si diceret: Partibus animaliũ essentialibus explicatis, restat vt dè eorundem propriis cõmunibusq; operationibus agamus: quod cũ ita se habeat, necesse est ea ad taliũ operatio- D nũ notitiã ponere, quæ in libris de anima (vbi nimirũ de forma animaliũ actũ est) pluribus declarata fuere: gen⁹ enim dans formã (teste Auerroe in tertio cæli com. 28) dat omnia accidentia generato, media illa forma. Primùm autẽ de primis agam⁹. (Ponatur). Notat Alexãder ex Arist. primo Analy. post. duplicẽ esse suppositionem. Vnam quã ἀξίωμα Græci aliquando vocãt: Aristot. verò illo in loco positionẽ, Latini effatum, Alexãder hic simpliciter suppositionem. Et est propositio illa, quam necesse est quemlibet docendum domo afferre, non autem à præceptore expectare: vt, de quolibet est vera affirmatio vel negatio, non contingit idem simul esse & non esse. Quibus solis aut certè paucis aliis, descriptio illa Aristotelica conuenit. Alia verò est quæ ab Aristotele suppositio id est ὑπόθεσις vocatur, à Philopono positio, id est θέσις, ab Alexandro suppositio ex parte, id est ὑπόθεσις κατὰ μέρος, quia non omnino indemonstrabilis & supposita est, sed in aliqua scientia solùm determinata

& probata, in alia verò ſuppoſita ac tanquã conceſſa & indemonſtrabilis accepta: & hanc eum quidem qui ſit docendus habere non eſt neceſſe: hæc inſcientiis ſubalternis cognoſcitur: ſemper enim quę ſuperior eſt, principia inferioris probare debet: inferior verò à ſuperiori probata recipere. Philoponus autẽ in primo poſter. com. xiiii. ita effatum à poſitione id eſt ἀξίωμα ἀπὸ τῆς θέσεως diſtinguit: vt Effatum omnibus ingenitum eſſe dicat, Poſitionem verò non omnibus ſed aliquibus. Auerroes quoque comm. 14. idem ait: ſed addit poſitionem ideò non omnibus notam eſſe, quia multi exiguè exercitati, multi hebeti tardóque ingenio ſunt. Animaduertendũ eſt autẽ nomen Effati ſiue ἀξιώματος & communiter & propriè ſumi. Propriè ſimpliciterque Effatũ ſumitur, cùm definitur eo modo quo iam diximus ab Ariſtotele definitum eſſe. Communiter verò ſiue aliqua ex parte tunc vocamus aliquid Effatum, quando alicuius tantùm concluſionis reſpectum habemus, quæ ſine tali principio bene percipi non poteſt. Ex quo tam Philoponus quàm Themiſtius plura effatorum genera inducere ſolent. Alia enim dicunt omnibus ſcientiis cõmunia, vt duo illa ſuprà cõmemorata: alia aliquibus: vt, omne agens agit propter finẽ: hoc enim Theologiæ & Phyſiologiæ cõmune eſt: alia vnius tantùm ſcientię propria ſunt: vt ex nihilo nihil fieri: Id enim Phyſiologię tãtùm inſeruit. Sed de his aliâs ſuo loco pluribus. Nunc illud addere ſat eſto, Ariſtot. hic ſuppoſitionis vocabulo intelligere, non effatum propriè aut ex parte, ſed poſitionem à Philopono, vel ſuppoſitionem ab Ariſtotele, aut ſuppoſitionẽ ex parte ab Alexandro vocatam. Hæ autem nil aliud ſunt quàm vel definitiones traditæ, vel propoſitiones in libris de Anima declaratæ. (Primũque de primis). Latini qui Alexandrum ſequi voluerunt, malè interpretati ſunt hæc verba. Per primas enim, communiores operationes intelligunt, ac de iis primùm agendum eſſe volũt: quia communiora ordine doctrinæ præcurrãt, de ſententia Ariſtotelis primo phyſ. tex. 57. & tertio eiuſdem tractationis tex. 2. Patet tamen Ariſtotelem priùs de propriis quàm de communibus doctrinam inſtituiſſe. Senſus enim & motus de quibus primò agit ſunt animalium propria, mox ea ſequuntur quæ viuentium omnium communia ſunt. Qui Alexandro aliam tribuũt ſententiam, nimiùm illius ſunt ſtudioſi. Neque enim video, vndenam illam eliciãt. Dicendum eſt igitur hîc verbum πρώτων pro eo quod proprium eſt ſiue proximum, ab Ariſtotele vſurpari. Hoc autem ſæpe ab ipſo fieri, in ſecũdo de phyſica auſcultatione & in poſterioribus Analyticis videre licet. De primis igitur, id eſt propriis & quæ primo etiam loco propoſitę ſunt operationes agit Ariſtoteles: hoc eſt de iis quæ animalibus tantùm conueniũt, in iiſque ſolis reperiuntur: vt ſenſus, cuius obiectum & inſtrumẽtum hîc quæritur, memoria, reminiſcentia, & motus: mox eas declaraturus, quæ viuentibus omnibus, licet non æquè, tribui poſſunt. Iam verò argumẽto Latinorum ita reſpondemus: Ordine quidem naturæ, qui à prioribus & vniuerſalioribus ducitur, cõmuniora pręcurrere: (& hoc quidẽ ordine vtitur Ariſtoteles inter partes præcipuas & ſcientiarũ totarum, vt ita dicã, completiuas.) Ordine tamen doctrinæ, qui nõ ab vniuerſalioribus ſumitur, ſed ab iis à quibus faciliùs diſciplina tradi & acquiri poſſit, pręterea verò à nobilioribus, aliquãdo poſtponi. Hunc ordinem induxit Ariſtotel. in quinto metaph. cap. priori, & Auerroes ibidem in com. quinto, clariſsimis verbis cõfirmauit. At non ſolùm ipſe tradidit, ſed ſæpe ſeruauit in ſciẽtiis præſertim particularibus ſiue in partibus ſcientiarum. De Animalibus enim primò agere voluit quàm de plantis, vt ſuprà oſtendimus, hac ſola ratione. Nã licet anima vegetatiua cõmunior ſit & prior natura, quàm ſenſitiua: tamẽ quia ſciẽtia de Animalibus faciliùs traditur ac percipitur, quinimò plantarũ notitia ex illa ſola manifeſta fit, vt docet Auerroes

uerroes in ſecundo de Anima com.6.idcirco Animaliū doctrinam præcedere
A voluit. Sed & in ſecūdo libro de Anima idē præſtitit. Nam licet ſenſus tactus prior natura ſit & communior viſu,qui in perfectis tantùm animalibus reperitur: à viſu tamen tanquam à nobiliori facultate initium ſumpſit. Ex his tamen nequis colligat ordinem doctrinæ, à naturæ ordine penitus ſeiunctum eſſe.Quinimo ita illi cohæret,vt idem doctrinæ ordo dicatur qui naturæ. Doctrina enim quædam quaſi ars eſt, ab intellectu quaſi ab artifice ſuo cōſtituta: Omnis autem ars naturam imitatur: Doctrinæ igitur ordo, naturam ſequi debet, niſi ex accidente aliquo vt dictum eſt, prohibeatur.

Φαίνεται δὲ τὰ μέγιστα, καὶ τὰ κοινὰ καὶ ἴδια τῶν ζώων, κοινὰ τῆς τε ψυχῆς ὄντα, καὶ τοῦ σώματος· οἷον αἴσθησις, καὶ μνήμη, καὶ θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία, καὶ ὅλως ὄρεξις· καὶ πρὸς τούτοις, ἡδονὴ, καὶ λύπη καὶ γὰρ ταῦτα σχεδὸν ὑπάρχει πᾶσι τοῖς ζώοις, πρὸς δὲ τούτοις, τὰ μὲν πάντων ἐστὶ τῶν μετεχόντων ζωῆς κοινὰ, τὰ δὲ τῶν ζώων ἐνίοις τυγχάνουσι δὲ τούτων
B τὰ μέγιστα τέσσαρες οὖσαι συζυγίαι τὸν ἀριθμὸν μόναι. οἷον ἐγρήγορσις, καὶ ὕπνος, καὶ νεότης, καὶ γῆρας, καὶ ἀναπνοὴ, καὶ ἐκπνοὴ, καὶ ζωὴ καὶ θάνατος· περὶ ὧν θεωρητέον, τί τε ἕκαστον αὐτῶν, καὶ διὰ τίνας αἰτίας συμβαίνουσι.

Videntur autem maxima tum communia tum propria animalibus quæ nempe corpori & animæ communia ſunt, vt ſenſus, memoria, ira, cupiditas, ac demum appetitus,præter hæc etiam voluptas & dolor: etenim hæc propè omnibus animalibus inſunt. Sed præter iſta quædam ſunt omnium vitæ participantium communia, quædam verò quorundam animalium. Horū autem maxima ſunt,nempe quatuor ſolùm numero exiſtentes coniugationes,vt vigiliæ & ſomnus, iuuentus & ſenectus, expiratio & reſpiratio,vita & mors. de quibus conſiderandum eſt,
C quid vnumquodque illorum ſit, & ob quam cauſam fiat.

Explicat in ſpecie,quod ſuprà in genere propoſuerat. Agendum eſt,inquit, de communibus & propriis animalium & vitam habentium operationibus. Nunc igitur quæ qualéſque illæ,præſertim verò maximę & præcipuæ ſint, explanat. Primùm autem primas,id eſt animalium proprias(vt dixerat)mox cōmunes,id eſt,viuentibus omnib⁹ cōuenientes,enumerat. Hic tamē Ariſt.tam inter primas. quàm inter ſecundas ordinem ſtatuit: alias enim aliis communiores vocat. Dicit igitur, Tam communes quàm propriæ & præcipuæ operationes animalium quę cùm corpori tum animæ conueniunt,ſunt: vt ſenſus, memoria, ira, cupiditas, ac tandem appetitus: præterea verò dolor & voluptas. Iſtas operationes eſſe communes & proprias animalium inde liquet: Sūt
D enim ferè in omnibus. Tam autem communes quam proprię præcipueq; viuentiū operationes animę & corpori cōuenietes ſunt quatuor ad ſummū numero cōiugationes: Somnus & Vigilia: Iuuētus & Senectus: Expiratio & Reſpiratio, Vita & Mors. De quibus omnibus, quid ſint, & ob quam cauſam fiant,conſiderandum eſt. Poſſemus partem hanc in tres particulas diſtribuere. In prima, propriæ & communes animalium operationes proponuntur: In ſecunda,communiſſimæ: In tertia, quænam ſint de his quærenda docetur. Primam partem aggrediamur Cuius hęc eſt ſumma: Maximas cùm communes tum præcipuas operationes, tam animæ quàm corpori animalium conueniētes eſſe: vt ſenſus, memoria, appetitus, voluptas, & dolor. Quid in hac propoſitione ſubiecti vicem gerat, & quid prædicati, nō ſatis apud interpretes alios

constat. Thomas vult hic doceri communes & proprias operationes animalium, tam corpori quàm animæ conuenire, vt ex eo necesſitas huius tractationis à libris de anima ſeiunctæ intelligatur. Idcircò ipſe, propoſitionem hãc non ſolùm à reliquis duabus partibus hui⁹ textus: ſed ipſammet à ſeipſa diſiunctam interpretatur. Quatenus Thomas aſſerit Ariſtotelem in hac propoſitione viam ſibi ad ea quæ dicturus eſt quodammodo ſternere: eatenus ipſius ſententiam probo. At quantùm ad ſenſum præcipuum Authoris allatum, omnino improbo. Nam quòd Ariſtoteles hîc dicenda clariùs & particulariùs explicet, patet primùm ex eius conſuetudine: mox ex iis quæ in tertia parte à nobis enumerata ponuntur. Deinde quomodo iſta verba à ſequẽtibus diſiungi poſſint non video. Verbum enim, V T, tantam connexionem ſecum affert, quãtam vel vllo alio modo poſſit. Leonicus quoque partem iſtam, non eadem tamen ratione ſcindit. Quò fit, vt tam in nexu quàm in ſcopo afferendo: præterea verò in verbis expendendis, quid ſibi velit, non ſatis conſtet. Alexander veram quidem totius huius partis explicationem aſſequi alicubi videtur, ſed in interpretandis verbis tantam incõſtantiam præ ſe fert, vt quę ſit eius mens ſtatui nullo modo poſſit. Ex recentioribus ſunt qui verba nonnulla mutent, & qui illis etiam vim afferant. Quod licet in Ariſtotele interpretando aliquando fieri neceſſe ſit: non tamen ſemper libertate hac vti fas eſt. At nos, ne ſyllaba quidem mutata, omnia, vt ſpero, planiſſima reperiemus. Hoc autẽ in hac priori parte primùm: mox in aliis oſtendemus. In his tamen omnibus, Ariſtotelis artificium primùm animaduertendum eſſe dico. Propoſuerat ſuprà agendum eſſe de propriis & communibus operationibus animalium, & vitam habentium, nunc non modò quid per communes & proprias operationes intelligat, ſed quid per animalium operationes: pręterea etiã quid de illis tractandum ſit, explicat. De primo enim ait, Communes iſtas & proprias operationes eſſe, vt ſenſus, memoria, ira, deſiderium, appetitus, voluptas & dolor: præter hæc, etiã quatuor illæ coniugationes. De ſecundo, Eſſe operationes corpori & animę conueniẽtes. De tertio, Quid vnaquęque ſit & ob quã cauſam fiat, quæri oportere. Prima igitur pars contextus, continet exempla operationum maximarum & præcipuarum tam communium quàm propriarum animalium. Iſtæ ſunt quæ vel ad ſenſum, vel ad motum pertinent. Priores erunt, ſenſus ipſe exterior (quem nomine Senſus deſignat) & memoria ad quam reminiſcentia reducitur. Poſteriores erunt appetitus, qui eſt prima cauſa motus in animali, teſte Ariſtotele in tertio libro de anima tex. 50. & ex conſequenti paſſiones quę in facultate appetẽte ſunt. Motus enim ex eodem libro tertio tex. 46. eſt aut fugientis, aut proſequentis: fugere autem & proſequi, vt declarat idem in ſecundo de anima, abſque illis paſſionibus vel principiis paſſionum fieri nequit. De his autem affectionibus agit Ariſtoteles in libro de motu, quà illius principia ſunt, vt ipſe teſtatur cap. 5. eius tractationis. De iiſdem alibi pluribus, vt in libris de anima, & in libris de moribus, ſed alia ratione, verba fecit. Sed quid ſingula horum ſignificent, paucis primùm declaremus: mox corpori & animæ communia eſſe oſtendamus: poſtremò verba quædam in cõtextu poſita expendamus. Animalia vt animalia ſint, primò ex ſentiẽte facultate habent: ſentiendi verò facultas, ad actum ſola ſuſceptione ſpecierum ſenſilium traducitur. Tunc enim viſus albedinem percipere poterit, cùm in ſpeciem albedinis formatus erit: idem de aliis ſenſibus externis dico. Adde, cùm ſenſus ſimplex ſuum obiectum cognoſcit, non ſequitur, neque fugit: at cùm ſpecies aliqua iucundi vel moleſti accedit, tunc appetitio excitatur. Viſus enim, verbi gratia, quandiu cognoſcit flauum, non moue-

A moueturːcùm primùm autem dulcedinis species adiungitur, vt in melle, continuò excitatur appetitio. Est igitur appetitus nihil aliud quàm facultatis sentientis inductio ad rem obiectam sequendam vel declinandā. Et re ipsa appetitus à sensu nō differt, sed ratione tantùm quadā & cogitatione seiunguntur. quemadmodum etiam cùm dicimus, terrea inferiorem locum appetere: appetitum istum à forma terræ distinctum non intelligimus. Hoc verum esse testatur Arist. qui in tertio libro de anima, inquit, ὄρεξιν nihil aliud esse quàm motionem mentis & sensus: prior voluntas propriè dicitur: secunda appetitus. Vbi illud animaduertendū est, Licet appetitus in sensu excitetur, non tamē in hoc vel illo excitari: sed in sensu ipso cōmuni qui vnicus re ipsa in omnibus animalibus est, quà verò propriis quibusdā organis ad res externas percipiēdas vtitur, variis nominibus nūcupatur, sensus scilicet visus, auditus, tact⁹,
B gustus, olfactus: Neque enim pceptiones sensuū qui in organis istis exterioribus insunt, terminātur aut quiescūt nisi cùm ad cōmunē sensū peruenerit, in quo omnis sentiēdi fons est. In hoc igitur sensu qui aliquādo phātasia, aliquando memoria ob diuersa sui munera vocatur, & qui differentias specierum sibi oblatarum cognoscit, appetitio fit. Hæc de appetitu in præsentia. Ad reliqua accedo. In sentiente hac anima, tria inesse sæpe dicit Aristoteles, Facultatem, affectionem, habitum. Facultas, inquit Eustratius, est ipsemet appetitus idoneus, qui à voluptate rei iucundæ percepte, vel dolore rei molestæ excitetur. Nihil enim aliud (vt ex his quæ diximus colligi potest) appetitus est, quàm habilitas illa & facultas, qua excitamur ad aliquid, vel sequendum, vel fugiendum. Affectio verò, est ipsa iam præsens excitatio commotióque. Ideò rectè Andronicus affectionem definire visus est: Esse animę motionem rationis expertem, ex opinione vel boni vel mali cuiusdam excitatam. De Habitu nihil
C hoc quidem loco. Redeo igitur ad affectiones siue πάθη à Græcis vocata. Atque de ipsius primùm fontibus, ex quibus istæ affectiones fluunt, nonnulla dico. Fontes isti sunt, Voluptas & Dolor. neque enim in numero affectionū ista duo reponūtur: alioqui sequeretur, quo nihil est absurdius, nimirum ipsa ex sese oriri. Voluptas autem nihil aliud est, quàm perceptio rei obiectæ, conuenientiam & cognationem habentis cum facultate percipiēte: pertinétque voluptas tam ad sensum quàm ad intellectum, quemadmodum & dolor. Verùm nonnulla dicamus de Voluptate illa, quæ sequitur sensum, vt eius natura pateflat. In sensu omni (sumo autem sensum pro actu ipso & energia sentiēdi) vt verbi gratia, in visione duas causas requiri satis constat: facultatem videndi, & rem extrinsecus obiectam, in cuius speciem facultas ipsa formatur, & ita formata in actum exit. Cùm igitur facultas videndi optimè erit affecta, multáque proportio & conuenientia, naturæque consensio rei obie-
D ctæ cum facultate, nisi aliquod in medio intercedat impedimentum, tunc perfecta visio fiet. Perceptio autem sensus, illius conuenientiæ voluptas dicetur: & quò maior vel minor erit conuenientia, vel ratione rei obiectæ, vel facultatis, vel medii, eò quoque maior vel minor voluptas vocabitur. Quid sit dolor ex his patet. contrarium enim ex contrario iudicatur. Erit enim perceptio rei obiectæ quæ discrepet, & facultati sentienti percipienti aduersetur, ipsámque malè afficiat. Ex hac voluptate, & ex hoc dolore omnes affectiones oriuntur. Nam si res obiecta sensui, illique consentanea, voluptatem afferat, excitatur amor in facultate appetente. Sequitur desideriū: anima enim illa voluptate affecta, re quę sibi simillima est, & quam amat, perfrui exoptat. Hinc spes. Quòd si ea aliquando fruatur, oritur gaudium: quod à voluptate distinguimus, quia voluptas, est illa ex qua affectiones istæ oriun-

tur. Gaudium verò est quædam facultatis appetẽtis quies: quòd si rem quam cupit alicuius opera acquisiuerit, innascitur Gratitudo, qua scilicet illi à quo beneficium accepimus gratiam referre cogitamus. Cùm verò appetens facultas dolore commouetur, primò odium exoritur: mox fuga, prętetea timor, his accedit mœstitia, postremò ira. Nõ me latet istas affectiones inter se confundi aliquando & copulari, vt Plato monet: sed nos omnes istas ex suis fontibus seruato proprio vniuscuiusque ordine, haurire maluimus. Iam patet, quid Aristoteles per iram, quid per cupiditatem siue desiderium, appetitum, voluptatem & dolorem intelligat. Pergamus ad alterum propositum caput. Hæc omnia tam corpori quàm animæ conuenire Aristot. infrà declarabit: sed in primo libro de anima t. 12. & in t. 14. & in tertio eiusdem tractationis t. 54. idem docet. Verùm probemus hæc omnia vnica ratione ex definitione animę sumpta, corporea esse. Anima est actus corporis physici organici, adeò vt eius perfectio & quidditas sit. Nunc verò ita argumentor: Anima, est actus & perfectio corporis, ergo operationes ab animali prodeuntes, sunt animæ & corpori cõmunes. Cõsequutionem probo verbis Auerrois in 2. de anima com. 22. Si enim est perfectio corporis, nullo modo separatur à corpore. Probatio hui' est, quia finis à re finita non seiũgitur: sunt enim correlata: atqui perfectio est finis: à re igitur perfecta & finita non seiũgetur. Nõ seiũgitur ergo anima à corpore, cui perfectionẽ & Esse largitur. Ex quo consequitur, operationes vtrisque conuenire. Nam dato opposito assumptioni iam probatæ, contrarium colligeretur: Animam scilicet esse à corpore separabilem. Animam intelligentem hic excipio, neque enim de hac quæstio est, sed de animalium anima, quam actum corporis verè esse protulit Aristoteles. Aliter verò de intelligẽte loquutus est. (Maxima) Sunt qui ita interpretentur: Dicũtur istæ maximæ respectu habito ad alias quas addet, nimirũ ad quatuor cõbinationes, i. συζυγίας. Atquì illas etiã maximas vocat Arist. Alexãder autẽ non satis videtur seipsum explicare, licet nonnulli falsam quandã huius dictionis interpretationem illi falsò tribuant. Thomas rectiùs loquutus est, sed non planè vidit quod res est. Nos verò existimamus dictionem (Maxima) idem valere vel significare ac Præcipuum & apparens: habito scilicet respectu ad alias huiusmodi operationes in hoc genere minus apparentes. Sunt hæc ex parte sensus, vt imaginatio, æstimatio: ex parte affectionum, vt spes, gaudium, amor, odium, fuga, timor, aliæque ad has relatæ, vt alacritas, elatio animi, insolentia, ostentatio, remissio animi, & in hoc genere innumerabiles aliæ. Vt enim priora illa duo à sensu re non distinguuntur, ita hæ affectionibus iam dictis implicatæ sunt, ad illásque præcipuas enumeratas reducuntur. Iram autem & cupiditatem hìc tantùm proponere voluit, quia cùm de animalium affectionibus loquatur, quà motus principia sunt, omnibus animalibus à natura insitum esse videtur, vt se vitam corpúsque tueantur, atque ea quæ sibi ad viuendum necessaria, aut voluptatis efficientia existimant, omnibus viribus comparent, viténtque ea quæ nocitura, aut dolorem illatura videantur: idcircóque eis cupiditas ad vtilia & iucunda prosequenda tributa est. Præterea etiam fax quædam iracundiæ, qua tanquam stimulo irritata facilius se defendant, noxiáque & molesta expellant. qua fortasse ratione appetitum in cupiditatem & iram Plato distribuit: & Aristoteles ipsum sequens tertio libro de anima t. 42. partem irrationalem in concupiscibilem & irascibilem partitus est. per iram & concupiscentiam vterque significans, partem illam facultatis appetentis, quam nos moueri à voluptate diximus: atque item alteram quæ mouetur à dolore. (Hæc enim ferè omnibus insunt animalibus). probat affectiones & operationes istas com-

munes

A munes esse & proprias animalium. Communes sunt, quia sensus, cupiditas, & appetitus in omnibus inest: quod item docet Aristoteles in secundo de anima t.27. Non sic ira. Est enim ira libido vleiscendi, & irascitur qui vim sibi præter æquum aut læsionem aliquam re vel verbis inferri percipit. at animalia imperfectiora, quæ omni prorsus æquitatis, honoris & gloriæ sensu carent, quomodo irasci propriè vnquam dici poterunt? Non omnis quoque motus est in omnibus, neque memoria, neque reminiscentia. quæ igitur in omnibus animalibus reperiuntur communia vocantur, quæ in aliquibus, propria. Aristoteles autem ita loquendo (hæc enim ferè insunt in omnibus animalibus) id omnino quod nos diximus, sed obscuriùs explicat. Idem enim vult acsi ita loqueretur (hæc enim non omnia, omnibus animalibus conueniunt) etenim dictio illa (ferè) rem generaliùs prolatam restringit. Sequitur secunda pars: in B qua communes & propriæ tam animæ quàm corpori conuenientes operationes, imperfectiores tamen, id est ad vegetantem animam magis accedentes, enumerantur: atque inter has præcipuæ & maximæ. Quare, ni fallor, ad hunc modum loquitur Philosophus: Præter has excellentiores operationes quæ animalibus, quà animal est, conueniunt, sunt aliæ quæ sibi cum aliis viuentibus cõmunes sunt: inter quas quædã sunt cõmunissimæ, ita vt in viuentibus omnibus, vt plantis & ζωοφύτοις insint: cuiusmodi sunt iuuentus, senect⁹, somnus, vigilia, vita, mors. Quædam verò ad vegetatiuam quidem accedunt, & plantis aliquomodo conueniunt: sed sunt animalium quorundam, non omnium propriæ: vt expiratio & respiratio, quæ duo nonnisi animalibus pulmonem habentibus tribuuntur. Ex hoc loco illud colligi volo quod monui in exordio huius libri, non agi scilicet in hisce libris de operationibus communibus & propriis plantarum, nisi ex accidenti, nimirũ quatenus animalia C cum vegetatiuis conuenientiam habent. Aristoteles enim in diuisione istarum operationum inferiorum & plantis conuenientium, pro vno membro omnia viuentia accipit: pro altero animalia quædam. Præterea nulla propè est ex hisce operationibus, quæ non metaphoricè tantùm in plantis esse dicatur. Esto enim in præsentia (nam de re hac suo loco agemus) iuuentutem & senectutem, vitam etiam & mortem illis conuenire: quid de respiratione & expiratione, quid de somno & vigilia dici poterit? Causa enim somni est refrigeratio, vel (ex Galeni sententia) humectatio primi αἰσθητηρίου: quod, peripateticè loquendo, cor est: ideóque somnus sensuum exteriorum ligamen esse dicitur: vigilia verò quæ ex aduersis oritur causis, illorum solutio vocatur. Respiratio etiam nil aliud est, ex Aristotelis & Galeni sententia, quàm motus reciprocus substantiæ aereę excitatus à facultate animali & vitali, mediis musculis thoracis & septo transuerso, vt feruor caloris naturalis in corde ob vitæ custodiam ventilatus conseruetur. At quid horum in plantis reperies, quæ sen- D su, corde, cerebro, pulmone, & musculis sunt destitutæ? Sed ex libro de Respiratione, & de iuuentute, senectutéque qua ratione ista plantis conuenire dicantur satis ab Aristotele discimus. Non est igitur quòd nos in his diutius hæreamus, suo loco omnia pertractaturi. (Maxima). Eadem ratione ponitur, qua in superiori partitione. Multæ enim ac propè innumerabiles aliæ operationes sunt, quibus, cum animalibus, plantæ, vel cum plantis animalia conueniunt. hę notę fient percurrenti per facultates illas naturales ac præcipuas quę à medicis considerantur. (Coniugationes). Est enim vnum horum quasi priuatio alterius. Vigilia, somni: iuuentutis, senectus: inspirationis, respiratio: vitę, mors. Hic posset aliquis dubitare cur somnum & vigiliam Aristoteles inter has imperfectiores operationes enumeret, cùm præsertim somnus sen-

ſus paſsio ſit:idem quęri poſſet de reſpiratione,cùm ſit potius animalis motus quàm vitalis.Iam reſponſum eſt,cùm diximus ſuperiores ab his fuiſſe diſtinctas.Quandoquidem illę nulla ratione vel vera vel metaphorica in plantis reperiuntur.Hę verò quia non tantùm animales, ſed naturales quoque operationes ſunt (vt medici docent) ad plantas ſecundum ſimilitudinem aliquam accommodari poſſe videntur. (De quibus ſpeculandum eſt,quid vnumquodque ilorum ſit). Duo proponuntur problemata horum enumeratorum examinanda:quorum vnum,ex parte cauſę formalis:alterum,ex parte cauſę efficientis eſt. Neque ab his cauſa finalis ſeiungitur: vna enim cum illis accipitur. Hęc dicimus, quia (vt ait Ariſtoteles in ſecundo poſter. analy.)quatuor ſunt quęſita,quòd eſt,quid eſt.& iſta ſimplicia vocantur:ſi eſt,& propter quid eſt,quę compoſita ſunt.Hic igitur ponit Ariſtoteles quòd hęc ſint:(ſunt enim in libris de anima declarata)& quęrit quid ſint & propter quid ſint. atqui hoc modo quęrere,eſt cauſam quęrere, quęrimus enim vt ſciamus, ſcire verò ſit per cauſam,ideo ex denominationibus tributis ab Ariſtotele in ſecundo phyſicorum libro text.28,&29.dico:per quid,formam ipſam rei intelligi:per propter quid,finem atque etiam efficientem.

Φυσικοῦ δὲ καὶ περὶ ὑγιείας καὶ νόσου τὰς πρώτας ἰδεῖν ἀρχάς. οὔτε γὰρ ὑγίειαν, οὔτε νόσον οἷόν τε γίνεσθαι τοῖς ἐστερημένοις ζωῆς. διὸ σχεδὸν τῶν τε περὶ φύσεως οἱ πλεῖστοι, καὶ τῶν ἰατρῶν οἱ φιλοσοφωτέρως τὴν τέχνην μετιόντες, οἱ μὲν τελευτῶσιν εἰς τὰ περὶ ἰατρικῆς, οἱ δ᾽ ἐκ τῶν περὶ φύσεως ἄρχονται περὶ ἰατρικῆς.

Phyſici autem eſt,ſanitatis & ægritudinis primas cauſas noſſe: neque enim ſanitas aut morbus iis quæ vita deſtituta ſunt accidere poteſt.quare multi ferè phyſicorum, & medicorum etiam ii qui philoſophicè magis artem exercent, illi quidem in ea quæ ſpectant ad medicinam deſinunt,hi autem à phyſicis de medicina agere exordiuntur.

Connectitur hæc pars cum ſuperiori. Quoniam alia operationum coniugatio ſanitatis nempe & ægritudinis ponitur,quæ & maxima eſt, & tam animalibus quàm plantis,id eſt viuentibus omnibus ineſt: ſeorſim autem exponitur:quia illius conſiderationem ad phyſicum pertinere non æquè conſtat. Adiungitur igitur in pręſenti particula hæc coniugatio ad alias:& à phyſico inſtituto aliena non eſſe probatur:& hoc quidem duplici ratione: quatum vna phyſica,altera logica ex Ariſtotelis denominatione in tertio phyſ. t. 40, & 42.dici poteſt. Prima eſt in parte priori contextus:ſecunda in poſteriori.vtraque in hunc modum habet. Sanitas & ægritudo extra corpus viuum non reperiuntur:phyſico igitur tam ſanitatis quàm ægritudinis principia prima cõſideranda ſunt.valet argumentatio,ſi aſſumptio vera ſit,ex duobus poſitis:ex eo nempe quòd phyſicus per ſe de corpore viuo animáque illi vitam tribuẽte agat: prætereà ex alio, quòd hîc de communibus & propriis corporis viuentis affectionibus doctrina inſtituatur. Additur ſecunda ratio quæ ex priori quodammodo proficiſcitur. Sumpta eſt autem ab vſu tam phyſicorũ quàm medicorum. Ait enim,Phyſicorum multi ſuas ſpeculationes deſinunt in iis quæ ad medicinam pertinent, è contra etiam medici illi qui non empiricè, ſed dogmaticè atque ex cauſis medicã artem facere vel noſſe cupiunt,à phyſicis Theorematibus exordiuntur, mox ad medica pergunt. (Neque enim ſanitas aut morbus iis quæ vita deſtituta ſunt accidere poteſt). Ex notione terminorum, propoſitio iſta quam nos pro aſſumptione poſuimus vera eſſe patebit.

A patebit. Quid pro vita, viuere, & vitam habere sit accipiendum, suprà quantum sat erat declaratum est. Quid sit sanitas & quid morbus nunc paucis explicemus. Sanitas igitur nihil aliud est, quàm affectio & constitutio naturalis, siue secundum naturam, actionem perficiens: per sanitatem enim (vt dicebat Galenus in primo libro de tuenda valetudine) nil aliud est intelligendum quàm corporis constitutio quædam, in qua nec doloribus cruciamur, neque in vitæ actionibus impedimur: & tunc se sanos homines existimant, (vt idem in primo de differentiis morborum testatur) cùm partium corporis ministerio, ad eas quæ in vita necessariæ sunt actiones obeũdas, sine aliquo vitio perfungi potuerint. At cùm corporis partes quædam ex ipsis elementis primò fiant, quæ similares dicuntur, quædam verò ex compositione illarum simila-
B rium instrumentales dictę, & actiones quędam primarum & quędam secundarum partium sint: sanitas non in debita tantùm conuenientia, quam εὐκρασίαν & συμμετρίαν vocant, elementorum ex quibus constamus: sed etiã in optima partium instrumentalium compositione, figura, magnitudine, optimóque situ consistet. Ex his patet quid sit morbus, & in quo potissimùm eius natura consistat. Erit enim Affectio prętet naturam vel partium similarium vel instrumentalium, lædens operationes viuentis. In corpore igitur viuenti solo sanitas & morbus reperietur, cùm ipsum organicum sit, actionesque tam vitales quàm animales & naturales edat. Ex quo sequetur physicum cum ægritudinem tum sanitatem speculari debere. Dico autem ægritudinem & sanitatem, quà priori attributo conueniunt, nimirum corpori: est enim sanitas siue sanum ex iis quæ sunt ad vnum, teste Aristotele quarto libro metaphy. t. 2. Dicamus in summa, corpus viuum quà sanum à physico cõsideratur. (Prima
C principia). Restringitur his verbis id quod dictum est, ne scientiæ confundantur. Neque enim physicus sanitatem & ægritudinem considerat, quoad principia illarum proxima, sed quoad remota tantùm. & illud est quod ait Auerroes in secundo Collig. cap. de compl. membrorum: Medicæ scilicet artis aliquid speculatiuum esse, id est ad scientiam naturalem pertinens, & aliquid « practicum: & declarans quænam sit ista pars speculatiua, addit: Accipitur au- « tem speculatiua pars à causis multùm remotis ęgritudinis & sanitatis, vt sunt « elementa, aliáque huiusmodi. Quòd autem causæ particulares sanitatis & æ- « gritudinis à medico tantùm considerentur, patet ex Aristotele secundo phy. text. 26. Hanc eandem propositionem iisdem ferè verbis & clarioribus etiam Aristoteles proponit in reliquo illo fragméto tractationis de sanitate & morbo, vbi in hunc modum loquitur: De sanitate autem & morbo, non solùm „ medici, sed etiam physici est aliquomodo quoad eorum causas dicere. quate- „ nus etiam hi differant & diuersa contemplentur, latere non oportet. Nam „
D quòd ex parte aliqua affines sint istæ tractationes, id, quod seruatum esse vi- „ demus, satis testari poterit. nam medici quicunque docti ac diligentiores de „ natura dicunt, & principia ex ea sumere dignantur: & ij etiam qui inter phy- „ sicos elegantiores esse voluerunt, in medicis principiis suas ferè speculatio- „ nes terminant. In exemplaribus nonnullis Gręcis verba ista in epilogo libel- „ li de respiratione ponuntur: quòd si ita habeat, maior illis fides & authoritas adhibenda erit. (Quare multi ferè physicorum & medicorum, etiam ij qui philosophicè magis artem exercent). Dixi hanc rationem ex priori proficisci, quia cùm eiusdem munus sit corporis viui causas pertractare, & sanitatis principia prima: physicus in vtroque versari debebit, & medicus qui attẽ ratione exercere voluerit, à physicis exordietur. Extat Galeni libellus, in quo hoc ipsum ostendit: Optimum nempe medicum eundem esse philosophum.

Præterea libri eiuſdem de elementis, de temperamentis, de facultatibus naturalibus: Hippocratis quoque liber de natura humana: Auicennæ item prima fen. prioris canonis, verum id eſſe probant, quod hîc Ariſtoteles de quibuſdam antiquioribus & eruditioribus aſſerit. (Philoſophicè magis). Sapientis & philoſophi eſt cauſas noſſe, ex Ariſtot. in proœmio primi metaphy. & natura philoſophiæ eſt res exactiſsimè perſcrutari, teſte Auerroe in ſecundo eiuſdem tractationis comm. 15. & in ſecundo cæli comm. 34. ideircóque medicus qui dogmaticè, cauſas ſcilicet ægritudinum ab ipſarum natura, partiúmque malè affectarum eſſentia, tam vniuerſaliores quàm particulariores petendo, aget, philoſophicè agere, non autem empiricè dicetur. Hanc dictionem ſatis apertè explicat Ariſtoteles in libello de ſanitate & ægritudine, in his verbis: τῶν γὰρ ἰατρῶν κομψοὶ οἱ περίεργοι, λέγουσι τὰ περὶ φύσεως, καὶ τὰς ἀρχὰς ἐκεῖθεν ἀξιοῦσι λαμβάνειν. Medicorum, ſcilicet, illi qui eruditiores & diligentiores ſunt, de natura dicunt: & principia, ex ea ſumere ambiunt. Ex hoc loco propoſitio illa vulgata ſumpta eſt: Vbi deſinit Phyſicus, ibi Medicus incipit: quæ multis occaſionem dubitandi attulit. Primùm enim non videtur medicus ab eo exordium ſumere, in quo conſideratio phyſica deſinit. hæc enim non modò vſque ad ſanitatem & ægritudinem, ſed ad plantas etiam ipſas peruenit. Hoc porrò difficultatem auget: quia nimirum ſanitas & ægritudo præcedunt vitam & mortem, de quibus tamen à phyſico tractatur. Præterea quæritur, an verum ſit id quod multi ex hac propoſitione colligunt: medicinam ſcilicet naturali philoſophiæ ſubalternatam eſſe. Poſtremò quia Ariſtoteles ait, Medicum per ſe principia prima ſanitatis ſpeculari, videtur falſa loqui. hoc enim ad medicum ſpectat: non ergo ad phyſicum. aſſumptio probatur ex quamplurimis Galeni locis, præſertim autem ex priori libro de cauſis & differentiis morborum ſymptomatúmque. Conſequutio probatur: quia ſecus idem à diuerſis ſcientiis conſideraretur, mixtæque eſſent omnes diſciplinæ, tandémque quę ait Philoſophus in primo libro poſteriorũ analy. t. 25, & 44. atque aliis in locis omnino ruerent. Ad primum nonnulli reſpondent, propoſitionem non ita latè, vt profertur, accipiendam eſſe, idcircóque ad animalium conſiderationem reſtringi debere, adeò vt ibi incipere debeat medicus, vbi phyſicus, quo ad negocium animaſticum pertinet, deſinere videtur. Sed hæc Conciliatori in diff. 3. quinimo veritati aduerſari videntur: nam concluſiones vltimæ librorum de animalibus & plantis, ſunt principia in medicina nota ex ſeipſis atque recepta. Dicimus igitur Ariſtotelis ſententiam eſſe, non quaſi phyſicus vltra id non progrediatur à quo medicus exordium ſumit (hoc enim falſum eſt, vt euincit argumentatio) ſed quoniã, quantùm attinet ad ſanitatis & ægritudinis ſpeculationem, inde medicus exordiatur, vbi quieſcit phyſicus. Ille autem deſinit in huiuſmodi affectionum cauſas primas & vniuerſales, vt Ariſtoteles monet: Ab his igitur exordietur medicus: à quibus deinde ad particulariores deſcendendo, illáſque ad corpora accommodando, artem ſuam philoſophicè exercet. Neque huic ſententiæ obſtat quod Auicenna in prima ſen. prioris canonis, & Galenus vbique, præſertim autem in libris de tuenda valetudine, docet: primas nimirum cauſas ſanitatis & ægritudinis, à mixtione qualitatum primarum atque elementorum medico petendas eſſe. nam illud ipſum eſt quod dicimus ad phyſicum pertinere, vt perſæpe fatetur Galenus in libris de elementis, & in commentariis in librum Hippocratis de natura humana: quòd ſi particulariùs etiam de ægritudinibus Ariſtotelem alicubi agentem videamus, vt in octauo de animalium hiſtoria cap. 21, 22, 23, 24, 25, & 26, de morbis ſuum, canum, equorum, aſinorum, & elephantorum, id ne

A nos moueat: doctrina enim illa fuit instituta, vt τὸ ὅτι tantùm indicetur, & vt actiones vitæque animaliũ, notiores redderentur. Quod etiam ipse in primis verbis octaui eiusdem libri testatus est. Ad id verò quod difficultatem augere diximus, respondeo: Sanitatẽ quidẽ & ægritudinem ex sui natura vitã & mortem præcedere, non tamen quã sub physicã consideratione cadunt, multũ enim à physico negocio recedere videntur: idcircoque Aristoteles hûc respiciens, coniugationẽ hanc ab aliis tanquã postremo loco tractandã separauit. Ad secũdũ Achillinus in quæsito de sub. physion. & Conciliator in diff. 3. & 8. sequuti Algazellem dixerũt medicinã absolutè subalternari physiologiæ: sed quoniã neque ab ipsis, neque ab eorum studiosis, adhuc quidẽ rationibus Zimaræ in Theo. 77. allatis satisfactũ est, ideò nos aliam dicendi rationẽ hactenus semper sequuti sumus. Hic verò animaduertendum est: licet Subalternari, nil

B aliud dicere videatur, quàm vnũ sub alio poni (vt patet ex Aristot. in primo posteriorũ analy. ca. 12.) discrimen tamen aliquod doctissimũ interpretẽ Linconiensem, inter hæc duo annotauisse. Subalternari, i. ὑπάλληλον εἶναι propriè dictũ (ex primo posteriorũ analy. cap. 3. & ex Auerroe ibidẽ & aliis quàmpluribus locis) duas præcipuas exigit cõditiones, quarum neutra carere debet. Prior est, vt vnius scientiæ subiectũ (ab hoc enim omnes suam sibi essentiã determinãt) ita sub alio ponatur, vt superioris subiectum de ipso, tãquã de inferiori ac specie dici possit, atque inferius se habeat vt materia: superius, vt forma. Et hoc quidẽ est quod aliis verbis dicitur, vt non differat vnum ab alio, nisi quodã accidente. Secunda cõditio est, vt superior sciẽtia dicat propter quid, i. τὸ διότι eius, cui inferior quia i. τὸ ὅτι dicit: non tamen omniũ talium, sed eorũ tantùm quæ ad subiectũ à superiori ductum & acceptũ, præcipuè pertinẽt: vt annotat Linconiensis in primo posteriorũ analyt. Quod ab aliquibus dictũ est, Subal-

C ternari propriè nil aliud esse, quàm sumere quæ superior scientia considerat simpliciter, eãque ad opus dirigere, tã à vero abest, vt nulla ratione sit audiendum. Primùm enim nil vnquam tale protulit Aristoteles, vt suo loco ostendemus. præterea, si istud esset, Fabrum Geometræ subalternari propriè dicere possemus. Quod quidem adeò est absurdum, vt non possit admitti, quin sciẽtiarum diuisio ab Aristot. in sexto metaphys. instituta, penitus labefactetur. Subalternatio igitur (vt ad rem redeã) antea descripta, propria & absoluta vocatur, secundũ quã Perspectiuã Geometriæ, & Harmonicã Musicæ subalternari fatemur. Poni sub alio, est vel ex parte, vel secundum aliquã propositionem, vel quoad vsum, superiori scientiæ subiici. Hac ratione physicus quoad partem illã meteorologicam, in qua de Iride agitur, sub perspectiuo ponitur. medicina etiam quo ad illã propositionẽ, quæ est, vulnera omnia orbicularia

D ægrius ad sanitatem peruenire, Geometriæ subiicietur: & Geometria physicæ, cum illã propositionem tanquam notã recipiat, probatam tamen à physico in sexto lib. phys. à puncto ad punctũ rectam lineã ducere. Politicæ etiam (ratione vsus) ars militaris, œconomica, & rhetorica supponitur, vt testatur Arist. in primo Eth. ca. 2. His sic positis, patet medicinã physiologiæ propriè nõ esse subalternatam. Neque enim vnius subiectũ, vt genus, alterius, vt species, habetur. Subiectum enim in physiologia est res naturæ: medicinæ, verò artis. At Res artis, & Res naturæ essentialiter distinguuntur: vt testatur Arist. secũdo phy. & sexto metaphy. & Iand. probauit in quæst. proprio, & hoc idipsum est quod Auerroes in disp. phys. aduersus Algazellem dixit: Neque est, quòd ad partem medicinæ confugiamus, quæ Theorica vocatur. Inepta enim est ista distinctio, vt alibi ostendemus: cum tamen sua Theorica medicina carere nullo modo debeat. Atqui (vt optimè animaduertit Scotus in sexto metaph.

q. prima, & in procemio primi sent.) talis illa pars dicitur quæ opus quidé respicit: sed non ita propinquè, vt pars quę practica vocatur. Colligo igitur medicinam poni quidē sub physiologia, non tamē magis illi subalternari, quàm mechanicam quamuis aliam disciplinam. Eadem prorsus est conclusio Simplicii in procemio primi physicorum, & Ammonii in præfatione in Porphyrii institutionem. Rectius igitur, qui dixerunt, Medicinam ex pluribus ferè scientiis coalescere, atque à physico vniuersalia principia sanitatis & ægritudinis, elementa, humores, plantarúmque cognitionem accipere: à Mathematico, totam propè partem illam quæ ad dies decretorios pertinet: & ab aliis scientiis alia, vt Galenus in quamplurimis locis liberè testatus est. Tertiò, rectè respondet Thomas, mea quidem sententia: Physicum scilicet vniuersalissimas causas sanitatis speculari, Medicum proximiores. Hoc elicio ex his verbis Aristotelis, (Physici esse primas causas sanitatis & ægritudinis nosse): id est vniuersalissimas, vt ex Philosopho notat persæpe Auerroes, præsertim in primo phy. com. priori, & in secundo eiusdem tractationis com. 26. Atque huic responsiò loca illa ex Galeno adducta (quòd quidem videam) nil prorsus repugnant.

Ὅτι δὲ πάντα τὰ λεχθέντα κοινὰ τῆς ψυχῆς ἐστι καὶ τοῦ σώματος, οὐκ ἄδηλον. πάντα γὰρ τὰ μὲν μετ' αἰσθήσεως συμβαίνει, τὰ δὲ δι' αἰσθήσεως. ἔνια δὲ τὰ μὲν πάθη ταύτης ὄντα τυγχάνει, τὰ δ' ἕξεις, τὰ δὲ φυλακαὶ καὶ σωτηρίαι, τὰ δὲ φθοραὶ καὶ στερήσεις. ἡ δ' αἴσθησις ὅτι διὰ σώματος γίνεται τῇ ψυχῇ, δῆλον διὰ τοῦ λόγου, καὶ τοῦ λόγου χωρίς.

5 Quòd autem omnia enumerata, & animæ & corpori communia sint, manifestum est. Omnia enim ita se habent, vt aliqua ex iis cū sensu, nonnulla verò per sensum fieri contingat. Præterea quædam sunt sensus affectiones, quædam verò habitus, alia etiam custodia, & salus: sunt etiam nonnulla interitus & priuationes. Sensum autem medio corpore animæ inesse, & ratione, & absque ratione patet.

Aristotelem superioribus (vt dicebamus) verbis, cùm communes & proprias animalium operationes enumeraret, eás animæ & corpori conuenire, accepisse potiùs quàm docuisse, pars hæc (quæ pòst tot in medio collocata & declarata affertur) abundè declarat. In ea enim de industria probatur, quod antea obiter sumptum, atque explicatum est: omnes nempe operationes cō memoratas (de quibus oratio hic est instituta) tam animæ quàm corpori conuenire. Ego hac vnica ratione totam istam probationem complector. Omnis actus sentiendi siue sensus, animæ & corpori conuenit: omnes istæ operationes, aut actum sentiendi siue sensum conseruant, aut ipsum aliqua alia ratione sequuntur: omnes igitur istæ operationes tam animæ quàm corpori communes sunt. Maiorem propositionem affert Aristoteles ad finem contextus, & illam duplici via notam esse dicit. Ratione nimirum, & absque ratione, id est ex seipsa, & solo sensu. Harum certior est via sensus: idcircoque Themistius octauo phys. t. 22. ridiculum esse ait, rationem quærere vbi sensus fidem faciat. & Auerroes eodem libro comm. 26. id hominis inepti ac stulti proprium esse. Ex sensu autem ipso hoc constare, nempe Sensum tam à corpore quàm ab anima pendere, ex eo apparet, quòd oculo læso statim facultas videndi impeditur, ipsáque tollitur visio, idcirco Aristoteles secundo de ani-

ma

A ma dicebat, Senem æquè ac iuuenis visu valiturum, si iuuenis oculos haberet. Facultas nanque animæ eadem prorsus est. Confirmatur hoc idem, ratione sumpta à definitione actus sentiendi. Est enim (vt ait Alexander) sentiendi actus, perceptio rei sensilis, quæ scilicet medio organo corporeo facultatẽ ipsam ita feriat, vt facultas in ipsã quasi fingatur atque formetur. Quòd si ipsam quoque facultatem definire vellemus, ita dici posset: Sensus est quędam forma ex materiæ latebris eruta, quæ instrumẽto corporeo vtitur, & ex elementorum temperatione constat. Ex hac definitione patet, in ratione formali sensus, corpoream perceptionem contineri: ideóque sensum vel actum sentiendi tam animæ quàm corpori esse communem. Minorem propositionẽ probat Aristoteles quadã inductione: quam nonnulli ad quinque tantùm coniugationes, proximè enumeratas, accommodant. Alexander & Thomas ad omnes: quod sanè magis arridet, ob illa diserta contextus verba πάντα λε-
B χθέντα. Dicit igitur Philosophus, omnia enumerata ita se habere, vt (aut cum sensu fiant) qualis est vigilia, inquit Alexander. Cibo enim concocto & vaporibus digestis, soluuntur sensus, & vigilia oritur. Quod verò addit de dolore & voluptate, non eo modo accipio. Declaraui enim antea voluptatem nil aliud esse, quàm perceptionem ipsam rei, conuenientiam habentis cum facultate sentiendi non impedita. Fiunt igitur ista duo per sensum, siue medio sensu potius, quàm cum sensu, vt de vigilia dictũ est. Ideóque Aristot. 10. lib. Eth. de voluptate verba faciẽs, ait: Non tamen videtur voluptas, aut ratio, aut sensus esse, absurdũ enim erit: sed ꝓpterea quòd non separãtur, idẽ esse nonnulli existimant. Et alibi eodẽ libro: Perficit autem muneris functionẽ voluptas, sed non ita perficit vt res subiecta, & sensus ipse cùm bene se habẽt: quẽadmodũ bona valetudo aliter in causa est cur aliquis valeat, aliter medicus. Per sensum quoque memoria & ei annexa reminiscentia fiet. Quod docet Aristot.
C in illo libello, & in proœmio metaphy. (Aut passiones sensuũ sunt) vt ira, cupiditas, & alia huiusmodi. In secundo enim de moribus, ait, Affectiones voco cupiditatem, irã, excandescentiam, odium, timorẽ, spẽ, inuidiam, gaudiũ, beneuolentiã, æmulationẽ, misericordiam, ea denique omnia quæ voluptas vel dolor consequitur. Qui igitur nomen πάθους hîc alio modo accipiunt, manifestè errant, enumerata enim & illis annexa respicit Aristoteles. (Aut sunt habitus sensus), vt iuuentus & senectus, quarũ tota vis & natura est, vt sensuum tẽperatio optimè vel debiliter se habeat. (Aut sensum custodiũt), vt respiratio, sanitas, vitáque ipsa. (Aut tollunt), vt somnus, morbus, & mors. Sed in his non ita superstitiosi esse debemus, quin fateamur vnã & eandẽ ex his operationibus, in pluribus istis sedibus, alia atque alia ratione collocari posse. Pergamus ad reliqua quę maioris momẽti esse videntur. In hac parte illud primũ attendi & cognosci cupio: Agi scilicet in his libris de operationibus cõmuni-
D bus & propriis animaliũ tantùm: si enim plantas inter hæc consideratas esse velimus, qua ratione Aristoteles omnes istas operationes ad sensum reducere posset, cùm plantæ sensu sint destitutæ? Præterea, quoniã idcirco colligitur operationes illas enumeratas animæ & corpori vnà conuenire, quia cũ sensu vel per sensum fiãt, aut aliquo alio modo ad ipsum respiciant, hac eadẽ ratione probabo intellectum, vel ipsum intelligere, id est τὸ νοῦν, tam corpori quàm animæ commune esse. Nam actus intelligendi fit per sensum, ex secundo & tertio libro de anima: Oportet enim intelligẽtem ad phantasmata se conuertere, phantasia autẽ non sine sensu fit: ergo actus intelligendi tã à corpore quã ab anima pendet. Nec est quòd aliquis hoc ita eludat, Nimirũ vel phãtasmata non semper per sensũ recipi, quia imaginamur chymærã, quæ tamen

nusquam sub sensum cadit: vel intellectum abstrahere aliquando à phantasmatibus, quia Deum & Intelligentias percipimus, quorum tamen nullum phantasma produci potest: nam, neque imaginamur chymæram, nisi per partes suas illa sensu antea percepta sit, (vt elicitur ex Aristotele in libro de somno & vigilia) neque Deum vel Intelligentias intelligimus absque continuo & motu, à quibus sensus nunquam seiungi potest. sed de re hac pluribus in libello de memoria. Porrò omnē nostram cognitionem à sensu pendere, Aristoteles secundo posteriorum analy. ad finē, & in procemio metaphy. & alibi sæpissimè testatus est. Iam verò alia item dubitatio ex his quæ diximus oriri videtur, nimirum, vetúmne sit notitiam sensus, ita veram certáque semper esse, vt nunquam decipiatur: quòd si etiam est, cur idem de intellectu affirmari non possit. Vt priori obiectioni satisfaciamus, tenendū est de sententia Aristotelis & Græcorum interpretum, intellectum duobus modis accipi posse: vel quà in se manet, id est ὁ ἐν ἑαυτῷ μένων, vt Simplicij more loquar, vel quà à seipso recedit, id est ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀφίσταται siue (vt Themistii verba sequar) quà vna Intelligentiarum est, vel quà nobis iūctus. Priori modo consideratū, dico absolutè (qua de re aliâs in nostris quæstionibus) cum Theophrasto, Simplicio, & Themistio, intellectū nostrum propriam sibique ἀνείδεον habere operationē, quæ nullo prorsus phantasmate egeat. Hanc operationē ita expressit Aristot. tertio lib. de anima, loquens de intellectu agente in t. 20. (Non aliquando quidē intelligit, aliquando non): cùm antea etiam in t. 19. dixisset, (Et hic intellect⁹ separabilis est, & non mixtus, & impatibilis, suique substantia est operatio). Ista autem operatio à nobis non percipitur, cùm intellectus media hac operatione nobiscum non iungatur. Versatur autē illa in quibusdam formis, ab eius essentia nō distinctis, quas Aristoteles aliquando terminos, i. ὅρους, aliquādo indiuisibilia, i. ἀμερῆ vocat. Has verò formas, & hæc indiuisibilia cognouit Theophrastus in libello de intellectione: Themistius in digressione 36. cō. textus in tertium de anima: Simplicius com. 20. eiusdē lib. & Auerroes duodecimo lib. metaphy. com. 17. & tertio de anima com. 28. & ipse Aristot. tertio de anima t. 17. sexto ethi. ca. 4. & tertio de anima t. 21. At si de intellectu nobis iuncto ac patibili dicto sermo sit, tunc fateor quidem phantasmatibus ad intellectionem opus esse, vt Aristoteles monet: nil tamen ex hoc colligi posse affirmo, quo intellectum ita se habere ad corpus vel illi coniunctū & affixum esse, vt sensum, vel quæ ad sensum referuntur, vlla ratione probari possit. Licet enim intellectus noster aliquam cū materia connexionē habeat, cùm ei⁹ obiecta primò à rebus materiæ immersis eruantur, & à phantasia non adhuc à conditionibus materiei spoliata recipiantur. tamē vi intellectus agētis, eiúsque efficacitate ita segregantur, atque illustrantur, vt cùm ab intellectu patiente suscipiuntur, iam facta sint vniuersalia, actúque intelligibilia: secus enim quomodo vestigia illa rerū, in phantasia impressa, materiā redolentia & obtinentia, in intellectū patientem à materia non pendentem agerent, si vis agens patiente nobilior statuēda est? Pendet igitur intellectus noster dum in hoc corpore sumus, à corpore: (quoniā, vt diximus, rerū intelligibiliū formæ in phantasmatis residēt, quæ sine corpore non subsisterēt) nō tamē corporeo aliquo instrumento vtitur, vt sensus. Nam tunc qualis esset illius instrumenti corporei natura, talē formā reciperet, non autem omnē, nunc omnem recipit. Præterea ipsum instrumentū percipere nequiret, vt facultas vidēdi, oculum: audiendi autem facultas, aurē non percipit. Sic rursus non omnia intelligeret: adde, quòd neque seipsum cōprehendere posset. Postremò, quòd sensui euenire cernitur, ab intelligibili re præstantissima ita cōturbaretur, vt ad in-

A inferiora intelligenda non satis cõmodè se posset conuertere, neque etiã formas contrarias eodẽ tempore perfectè cognosceret, quẽadmodũ gustus cùm gustat amarum, oblato statim dulci, illud etiam amarum esse iudicat. Corporeò igitur instrumento nõ vtitur intellectus, cùm eodem ferè temporis puncto formas contrarias perfectè cõprehendat, & ex rerũ præstantissimarũ cognitione ad reliqua cognoscenda promptior atque expeditior fiat. Quò etiã fit, vt (quod sensibus non cõtingit) ipsemet intellectus intelligere dicatur. Facultas enim videndi non ipsa est quæ videt, sed oculus facultate illa prædit⁹. quomodo enim facultas è materiæ sinu eruta, quicquam sine illa aget, aut etiam consistet: Intellect⁹ autẽ qui extrinsecus aduenit, sine materia subsistit, & sine eadẽ suis muneribus fungitur. Hæc omnia semel hîc attulisse placuit, B ne posthac cùm in huiusmodi disputationes inciderimus, ea repetere cogamur. Patet autẽ ex illis qua ratione sẽsus ab intellectu differat, & cur licet intellectus à corpore pẽdere dicatur, non tamẽ infimã sensus conditionẽ obtineat, sed quauis (diuina excipio) pręstãtiorẽ. Satisfacio igitur paucis, argumẽtis quæ obiecta sunt: & ad primũ respõdeo: Nullã vim, similitudinem istam habere, cùm operationes sensus materiam redoleant, atque ab obiecto materiã obtinente ꝓductæ sint, idcircóque cũ corpore cõmunicent: intellectus autẽ operationes à materia seiũctæ, & ab obiecto spirituali quod organũ corporeũ non desiderat, profectæ sint. Quod pro cõfirmatione additur, ita refello. Fateor verũ esse omnem nostrã notitiam à sensu oriri, actúmq; ipsum intelligẽdi per sẽsum fieri, nõ quòd operatio & notitia intellectiua simul cũ sensu fiat, sed quòd à sensu accipiẽdo formas rerũ, seiungit illas à labe materiei, actúque intelligibiles reddat. Aliæ quæstioni respondeo cũ Aristot. in 2. de anima t. C 152. sensum in propriis obiectis esse semper verũ, intellectum autẽ aliquando verum, aliquando falsum. Verum autẽ dico sensum, si quatuor cõditiones ad id requisitæ, adsint. prima est, quã Alexander cõmemorauit, vt ratio situs cõmodi seruetur: neque enim colores post me positos cernere vnquam potero. Secunda est, vt organum bene sit affectum. Tertia, vt adsit mediũ inter sensile & sensum, quod ad speciẽ rei deferendam sit accõmodatũ, vt aer, vt aqua, vel aliud. Quarta, vt iusta distãtia inter obiecta percipiẽda, sensúmque ipsum intercedat. Sed dicet quis, Cur sẽsus certior est intellectu, quo tamẽ imperfectior est? Affert Philoponus & Simplici⁹ tres præcipuas atque potissimas huius rei causas. prima est, quia intellect⁹ occultè iudicat, id est (ni fallor) quærit quæ latentiora sunt, nẽpe causas à sensu remotas, idcircóque cognitu difficilimas: sensus autẽ manifestè iudicat, quia scilicet quæ notiora sũt, & in superficie posita quærit, ad substantiam enim non peruenit. Secunda est, quia sensus quæ percipit, immediatè iudicat: intellectus verò per multa media (id est D multas propositiones) transit, antequam suum finem colligat. Tertia causa ipsemet sensus est, qui intellectui vel cogitatiuæ iunctus, suam illi tribuit imperfectionem: sed hæc quæ Simplicius & Philosophus docent, an vera sint, & quomodo intelligi debeãt, cõmodi⁹ à nobis alio loco aliquãdo declarabitur.

6 Ἀλλὰ περὶ μὲν αἰσθήσεως καὶ τοῦ αἰσθάνεσθαι, καὶ διότι συμβαίνει τοῖς ζώοις τοῦτο τὸ πάθος, εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς.

Sed de sensu quidem, & sentiendi ratione, & quare in animalibus hæc passio insit, dictum est in libris de Anima.

Hæc est secunda proœmij pars, in qua Aristoteles commodissima occasione sumpta ab iis quæ in priori dixerat, ad particulare huius libelli propositũ explicandum descendit. Hoc Alexander quoque in primis verbis quarti cõ-

mentarii disertè fatetur, (vt acutè illa intuenti patet) alii tamen concedere vel videre non potuerunt. Nos igitur veriorem hanc sententiam sequuti, dicimus: Aristotelem, postquam declarauit operationes tam proprias quàm communes animalium, corpori animæque conuenientes, sibi in his libris pertractandas esse, Sensúmque inter illas primùm enumerauit, probauitque omnes alias vel cum ipso vel per ipsum fieri: nunc, vt à perfectioribus & magis proprijs (quæ supra τὰ [illegible] vocauerat) exordiatur, de passione ipsa quæ sensus dicitur, acturum se esse ante omnia pollicetur. Atqui de sensu, de actu sentiendi, & cur animalibus sensus ipsi tributi sint, quòd hi scilicet ob necessitatem, alij ob vitæ custodiam, vel perfectionem: dictum est libro secundo de anima: reliquum igitur est, vt absoluta integráque notitia sensuum habeatur, de instrumentis sentiendi, ipsísque sensilibus obiectis verba facere. Hæc loquitur, hæc pollicetur Aristoteles in tota hac parte, quæ vsque ad secundum caput, id est ad Tractationis initium tendit. Quare non possum non improbare alios qui hîc exordium terminant, & tractationis initium esse dicunt: cùm tamen ab Aristotele nihil hactenus propositum sit, quod ipsi pro scopo huius libelli sumere possint: in verbis autem quæ sequuntur (vt patebit) apertè id omne proponatur. Hanc igitur secundam prooemii partem, nos ita distribuimus: vt primùm quæ de sensibus dicta sunt, in genere explicet: mox nonnulla ex illis à scopo huius libelli minus aliena, in specie declaret: postremò, quæ dicenda sint, apertè exponat. Primùm ergo ita ferè loquitur Aristoteles: Dixi velle me agere de operationibus communibus & proprijs animalium, & inter has sensum primum locum habere: de sensu igitur quantùm ad quid sit, & ob quam causam fiat (vt pollicitus sum) mihi tractandum est: atqui iam in libris de anima quid sit sensus, & ipsa ratio sentiendi, prætera verò cur in animalibus insit, abundè declaraui: ista igitur non erunt mihi vllo modo repetenda. (De sensu). Facultatem ipsam intelligit: quę ita ex secundo de anima libro text. 51, & 121. describi potest. Sensus est vis vel facultas quædam patiẽs, specierũ vel formarum absque materia immediatè susceptibilis. additur verbum Immediatè, vt sensum exteriorem (de quo hîc sermo futurus est) ab intrinseco seiungamus. (Sentiendi ratione, vel, sentire), in Græco est αἰσθάνεσθαι, Actionem ipsam (quæ nihil aliud est quàm facultas semet prodiens,) siue actum sentiendi intelligit. Est igitur τὸ αἰσθάνεσθαι actio excitata ab obiecto sensili in facultatem, quando facultas sentiendi in ipsum quasi fingitur & informatur. (Et quare in animalibus hæc passio insit). In fine tertiũ libri de anima, ostendit Aristoteles sensus animalibus ob necessitatem & salutem tributos fuisse. Sed de re hac infrà cum eodem particulariùs agemus. (Passio). Omne quod recipit patitur, idcircóque intellectus noster quà nobiscum iungitur & recipit, patiens appellatur: quia igitur actio sensus susceptione specierum sensilium fit, vt in secundo libro de anima declaratur: passio, eáque perficiens (cùm per ipsam facultas ad actum ducatur) iure dici poterit. Sed oritur statim dubitatio quomodo sit verum, sensum esse facultatem patientem: nam hoc posito sequeretur Nutrientem facultatem illo perfectiorem esse: nutritio enim vis actiua est, & in suũ obiectum nempe nutrimentum agit, vt Auerroes disertè fatetur in secundo de anima t. 52. præterea agens est nobilius patiente: vnumquodque igitur sensibile in sensum agens sensu excellentius esset. Absurda quæ ex hisce sequuntur, erunt hæc: primùm, vis cognoscens imperfectior erit non cognoscente: secundùm, color visu dignior esse diceretur. Huc accedit quòd Aristoteles in primo de anima text. 65. contrarium asserere videtur: ait enim sensum non pati,

idcô-

A ideóque senem si habeat oculum iuuenis, ita fore spectaturum vt iuuenis: in secundo etiam eiusdem tractationis tex.35.36.& 37.animam esse causam corporis suarumque operationum efficiẽtem docet. Subobscura est hęc quęstio, ob nõnulla alia Theoremata, quæ secum affert ita explicatu difficilia, vt grauissimis etiam philosophis hactenus negocium exhibuisse videatur. Sed sanè ista pertinent ad libros de anima, interpretisque munus est, non adeò velle in singulis verbis hærere, vt omnia vbique seuerè expendat. Nimirum vbi præcipuum germanúmq; authoris scopũ excusserit, & ea quæ ad illius illustrationem spectant attulerit atque examinauerit, suo munere abundè perfunctus: reliqua sunt suis locis consideranda, ne vel scientiarum vel Theoremarũ confusio oboriatur. Nos igitur (vt quidem existimamus) satis officio nostro fecerimus, si, vt Aristotelem ab iniuria & inconstantia liberemus, argumẽta allata diluamus, locósq; adductos huic nostro minimè repugnare ostẽdamus. Dici-
B mus ergo facultatem nutriendi, actiuam esse: medio enim calore ἐμφύτῳ, nimirum insito & naturali, nutrimẽtum mutat, conuertit, partibusque alendis tandem accõmodat. Non tamen ex hoc colligi debet, illam, vi sentiendi perfectiorem esse, cùm hæc ad nobiliorem operationem dirigatur: præterea verò munere cognoscendi prędita sit, quod facultati alenti nullo modo accidit. Sed addo de sententia Aristotelis in secundo de anima, tex.62. & 63. Sensum vim quidem passiuam dici, ex accidente tamen: quia est in potestate tantùm accidentali, ad excellentiorem nimirum operationem, semper tamen in actu essentiali: ad quem modum dicimus scientem ad vsum scientiæ siue ad actum contemplandi se habere. Quod etiam respiciens Auerroes tertio de anima comm. 14. hoc discrimen inter intellectum & sensum statuit, illum in pura nudáque potestate esse, hunc verò in actu. Quare, qui aliam dicendi rationem ex Ianduno secundo de anima quest. 14. sumptam sequuntur, quàm
C rectè argumento allato satisfaciant, non video. Si enim verum sit quod aiunt, nimirum facultatem nutrientem, non ideò sentiente perfectiorem esse iudicandam, quandoquidem vis agens, habita tantùm ad patientem sibi respondẽtem ratione, excellentior sit existimanda: quod obiicitur de Sensili & sensu, vix ac ne vix quidem poterũt refutare. Quæ verò afferre solent nota sunt, sed sanè tenuia nulliusque momenti. Ad reliqua pergamus. Secundum argumentũ est, quo ostenditur sensile esse nobilius sensu, cùm in ipsum agat. Nota est Assumptio ex Aristot in 3.de anima tex.19. consequutio probatione vix eget, cùm Aristoteles secundo de anima tex. 59. disertè dicat, Sensitiui primã mutationem esse ab eo quod gignit, cùm autem genitum est, iam haberet an- «
quã scientiam & sentire, quin etiam quod actu est perinde dicitur atque con- «
templari: differentia tamen est, quòd ea quę actu sensum efficiunt, extrà sunt, «
D spectabile scilicet, ceteráque item sensibilia. Nonnulli igitur, vt argumento «
respondeant, aiunt, Sensibile speciem quidem in sensum producere: Sensionem autem minimè: alii fatẽtur actiuum quà actiuum, esse nobilius passiuo, non tamen absolutè simpliciterque: Ignis enim quantum spectat ad calefactionem, agẽs in hominẽ, homine perfectior dicitur, cùm ipse in calefactione actiuè se habeat, homo verò passiuè. Sed quoniam actus absolutè simpliciterque potestate nobilior est (vt ex nono libro metaphy. constat) & alia quæ afferuntur, dubitatione non carent, rectiùs ita dicemus: Agẽtem nobiliorem esse patiente, nõ tamen omnem: sed per se agentem, illum scilicet qui ex potestate ad actum essentialem rem ducit: vt Generans pater, Genitum filium. Agens verò non per se, sed accidentalis, non est huiusmodi denominatione dignus: tale autem est ipsum Sensibile, quod quidem sensum ex potestate ac-

cidentali ratione, non essentiali ducit ad actum. Diximus enim antea ex Aristotele, sensum esse in potestate, vt sciens cùm non contemplatur. Exemplo sit nobis sonus tintinnabuli qui philosophum dormientem è somno ad contemplandum exsuscitat, atque ab ocio ad studia reuocat, non tamen philosopho nobilior appellatur. Sed quis rogauerit: Num fieri possit vt ab imperfectiori perfectũ aliqua ratione perficiatur, præterea etiã qua ratione obiectum sensile in sensum agere possit. Primò respondeo: Omnia, excepto Deo, qui omni ex parte perfectissimus est, ab imperfectiori aliquid perfectionis suscipere posse. Id declarat Aristoteles octauo cap. primi ethico. ostẽdens Felicitatẽ ipsam, quæ perfectissima & ex sese maximè eligẽda est, cum minimo bonorum excellentiorem reddi. Ad secundum verò (licet alii aliter): Obiectum in sensum agere asserimus, formam sui siue vestigium producendo: vt Auerroes in secundo de anima com. 60. testatur: formam autẽ illam (vt in visu) producit lumen ipsum medio aere, qui illam ad organa sensuum defert: quemadmodum etiam sereno tempore frondium viriditatem in aqua à lumine, aere medio, produci cernimus: Aer enim ad omnem ferè sensationem recipiendam, vtpote qui sit omnium prope sensuum medium, aptus esse videtur. Quare etiam, vt Sensibile sui vestigium & formam producat, qua agat in sensum, Sensum agentem ponere cum quibusdam non cogimur, cùm aliter præsertim res in intellectu ac in sensu se habeat. Hic nãq; cùm facultas sit ex materia eruta, à singularibus moueri, absque aliqua illustrantis aut agentis sensus ope potest: Intellectus autem qui extrinsecùs accedit, & ab omni materiæ labe immunis est, species istas siue formas, non nisi ex gradu in gradum, ordine translatas, atque illustratas, recipiet. Hinc fit vt sensum quidem ipsummet suę sensationis agentem esse fateamur: at ex parte Sensibilis, nil tale poni oportere asseramus. Locus Aristot. ex primo de anima sumptus tex. 65. nil huic repugnat. Ibi enim de sensu ratione suæ substãtię sermo fit, quem non pati concedũt omnes: nos verò ratione organi, sensum pati dicimus. Hęc ita se habere exemplo visionis senum & iuuenum ibi proposito, nobis Aristoteles apertè significauit. Qua etiam ratione intelligenda sunt hæc Auerrois verba, Facultates sentiẽdi diuersas esse inter se, secundum imbecillitatem & fortitudinem: cùm tamen huius sententiæ oppositum in septimo phy. com. 20. disertè protulerit. Alius ex trigesimo septimo secundi libri eiusdem tractationis, ita ab aliquibus solet eludi, Aristotelẽ scilicet nòn loqui ex sua sententia. Sed verius dicemus. Animam esse causam efficientem ipsius sensionis (efficientem dico impropriè, & secũdùm analogiam, quemadmodum etiam sensionem, & intellectionem, actionem vocamus) vt hæc Arist. verba ostendunt: « Quin etiam vnde primùm est motus loci, anima est: verùm hæc facultas non omnib⁹ viuẽtibus inest: præterea verò alteratio & auctio ab anima est, videtur enim sensus, quædã alteratio esse, nihil autem sentit, quod nõ habeat animum. » In summa illud attendendum est, Aristot. aliquando elementis, principium passiuum tribuere, licet corpora physica sint, suiq; motus principium intrinsecum obtineant, huc nimirum respiciens, quòd etsi causam sui motus actiuam in seipsis habeant, egeãt tamen extrinseco accedente, vt ad actum ducantur. Ita sensus ex sua natura actiuus dici potest: quia verò Sensibili exteriori indiget, ad suum munus obeundum, passiuus vocatur. Quæ Plato in Timæo, & Plotinus eius discipulus in sexto libro Æneadis quartæ, cap. primo aduersus hanc Aristotelis sententiam afferunt, quoniam à ratione videndi sumpta sunt, infrà, cùm aduersus Platonicos disputabimus, commodiùs

poterunt

A poterunt à nobis examinari.

Τοῖς δὲ ζώοις ᾗ μὲν ζῷον ἕκαστον, ἀνάγκη ὑπάρχειν αἴσθησιν. τούτῳ γὰρ τὸ ζῷον εἶναι καὶ μὴ ζῷον εἶναι διορίζομεν.

7 Animalibus autem quà vnumquodque animal eſt, neceſſe eſt ineſſe ſenſum: hoc enim, animal & non animal eſſe determinamus.

Hoc vnum ex illis eſt, quæ in libris quidem de anima, fuerunt explicata: hîc verò tanquam rata poni oportet. Vnumquodque ſcilicet animal, quà animal eſt,(cœleſte excipimus) ſenſum habere: atque hoc ſolo à non animalibus primò diſcerni. Quæ ad huius rei probationem, ab Ariſtotele tertio libro de anima tex. 60. dicuntur, hæc ferè ſunt. Animal eſſe propter finem, hoc eſt vt illud generet quod ſibi ad ſimilitudinem formæ reſpondeat, idcircóq; ſenſu præditum eſſe oportere. Aſſumptionem tanquam notam ponit, cõſequutionem probat. Quia ſecus temerè natura tot. tantáſque animalium formas edidiſſet, niſi adiumenta quoque illis ſuppeditaſſet, quibus ad ſuum finem peruenire poſſent. Talia adiumenta ſunt ſenſus, nam ſi generare ſibi ſimile debeant, neceſſe eſt quoque vt cibum ſumãt, quo alantur, augeantur, tadémque ſemen emittere poſſint. Atqui cibum in loco vbi genita ſunt non habẽt, neque elementis aluntur, vt plantæ: neceſſe igitur fuit vt à longinquis partibus pabulum petere & parare poſſent, ea tactu, guſtu, viſu, aliiſque ſenſibus prædita fuiſſe, quibus tanquam de ſpecula præmonerentur quid appetere, quid adire, vel declinare oporteret. (Qua vnumquodque animal eſt). ἀναδίπλωσις primæ ſpeciei, idcircóque cauſam inhærentiæ attributi in ſubiecto notat, eámque formalem, hoc enim animal in determinata ſpecie ponitur, quia ſcilicet ſenſus obtinuit, vt verba ſequentia declarant. (Hoc enim animal & non animal eſſe determinamus). Vt hæc verba commodiùs intelligantur, ſciendum eſt, Tria eſſe in hac inferiori mundi parte animantium genera. Aliqua enim duntaxat viuunt, id eſt aluntur, augeſcunt, & extenuantur, & ad ſibi ſimile gignendum apta ſunt: atq; iſta τὰ ζῶντα id eſt viuẽtia, & τὰ ζωὴν ἔχοντα vocãtur (teſte Philoſopho ſecundo de anima tex. 16.) Nonnulla verò ſentiente vi, & tenui quodam cognoſcendi iudicio prædita, vident, audiunt, olfaciũt guſtant, tangunt, rerum motus & quietem percipiunt: figuras item & magnitudines, præterea verò interiore quadam facultate, eorũ quæ ſub ſenſum cadunt, diſcrimen aſſequuntur, eorumque imagines in memoria recondunt. Hæc τὰ ζῷα id eſt animalia appellantur, vt ibidem Ariſtoteles docet. Tertium genus omnium nobiliſſimum & præſtantiſſimum, eſt genus hominum: quod mente & intelligentia viget, cuius munus præcipuum eſt, res vniuerſe contemplari, & ex rerum corporearũ cognitione ad puriſſimas illas mentes quibus genere cognata eſt, atque ad Deum ipſum omnium rerum effectorem & opificem intuendum accedere: quòd ſi ad agendum ſe conuertat, res has humanas ordinare, mouere, adminiſtrare. Hęc animantia τὰ ζῶντα τέχνῃ καὶ λογισμοῖς, in procemio metaphy. & ζῶντα κατὰ νοῦν, in decimo libro de moribus appellantur. Et ideò à poëtis homines ἀλφησταὶ vocati. Inter primum igitur genus, quod omni cognoſcendi vi caret, & poſtremum, cuius proprium, atque præcipuũ munus eſt contemplatio, medium intercedit, cuius ſunt ea quę ſimpliciter animalia vocantur. Ita tamen ſe habent gradus iſti, vt ſuperior nunquam non ponat inferiorem: ratio enim ſenſui, ſenſuſque vitæ coniungitur. Vegetandi facultas penitùs eſt materiei immerſa, intelligendi verò ab omni prorſus materia ſeiuncta, intercedit vis ſentiendi, quæ ab Auerroe vmbra intellectus,

propterea aliquando vocatur:quòd,quatenus rerum ſenſilium formas recipit abſque materia (neque enim oculus colorem, ſed coloris veſtigium ſuſcipit)catenus ſeparabilis dici poſſit. A

Ἰδίᾳ δὲ καθ' ἕκαστον ἡ μὲν ἁφὴ καὶ γεῦσις ἀκολουθεῖ πᾶσιν ἐξ ἀνάγκης· ἡ μὲν ἁφή, διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς, ἡ δὲ γεῦσις, διὰ τὴν τροφήν· τὸ γὰρ ἡδὺ διακρίνει αὕτη καὶ τὸ λυπηρὸν περὶ τὴν τροφήν, ὥστε τὸ μὲν φεύγειν, τὸ δὲ διώκειν, καὶ ὅλως ὁ χυμός ἐστι τοῦ θρεπτικοῦ μορίου πάθος.

8 Propriè autem & ſingulatim, Tactus & Guſtus omnia animalia neceſſariò conſequuntur. Tactus quidem propter cauſam allatam in ſermonibus de anima, Guſtus verò propter alimentum: ipſe enim in alimento ſuaue ab inſuaui diſcernit, vt hoc fugiat, illud vero ſequatur, & omnino ſapor eſt nutritiuæ partis paſsio. B

Dixerat in animalibus ſenſus neceſſariò ineſſe, nunc neceſſitatem iſtam ex parte vniuſcuiuſque ſenſus explanat. Primùm autem de Tactu & Guſtu loquitur, qui maiorem neceſſitatem ſecum afferunt: mox de aliis. Hęc verò omnia quoniam in libris de anima pluribus fuerũt demonſtrata, ideò paucis hîc reperiuntur. Tactum igitur, air, & Guſtũ neceſſariò omnibus animalibus ineſſe: illum quidem, vt in vita cõſeruentur (quod tertio libro de anima tex. 63. dictum eſt) hunc autem, vt commodè alantur. Solus enim guſtus eſt, qui cibos ſuauiores nutriendiſq; animalibus aptos, medio ſapore, ſeligit. Eſt autem Sapor nihil aliud, quàm facultatis alendi paſſio. Hæc pars omnia plana haberẽ videtur, multa tamen in illa ſunt animaduertenda. Primumque omnium illud: Cauſam neceſſitatis Tactus, ex Themiſtio tertio libro de anima tex. 63. (quæ tamen ex ore Ariſtotelis ſumitur) talem afferri poſſe. Cùm animal ſit animatum corpus, omne autem corpus (cæleſte excipitur) tactile ſit, proximaque corpora attingere debeat, atque idcirco ab illis mutari, alterari, atq; corrumpi poſſit: oportuit ipſum, tactu fuiſſe præditum, quo ſuæ naturæ conuenientia ſuæq; conſeruationi accommodata, cognoſceret ac iudicaret: illaque amplecti, reliqua verò reiicere poſſet. Sed hîc primùm quęritur an ſenſus Tact' ſit animali ſimpliciter neceſſari', vel potiùs ex parte i. ἐκ τι. Mox obiicitur. Q̃uandoquidem ſi Tactus ſit animali neceſſarius, vt in vita ſeruetur, proxima corpora iudicando: Plantis Tactum neceſſario tribuere oportebit. Conſequutio valet. Quoniam nulla eſt ratio, cur non tam de plantis quàm de animalibus, eadem cauſa affirmari debeat. Ratio dubitandi ex Alexandro petitur cũ docet: Ablato tactu auferri temperiem illam, & concordiam primarum qualitatum ſiue elementorum, in quibus vita ſeruatur. Tactus enim in mediocritate quadam omnium contrarietatum calidi, frigidi, humidi, ſicciq; poſitus eſt, idcircoq; (vt idem quarto libro meteorologicorum docuit) nonniſi extrema iudicare poteſt. Hæc verba expreſſe neceſſitatem abſolutam in Tactu ponunt: quod à multis etiam aliis fuit animaduerſum: Quæ tamen ex tex. 63. tertii de anima ſuperiùs ſunt allata his diſertè pugnare videntur: Neque enim ad Eſſe, ſed ad conſeruationem, Tactum neceſſarium dici demonſtrant. Equidem huius quęſiti veritatẽ ex duarum rerum notitia hauriri poſſe arbitror. Quarum vna eſt. Ipſius neceſſarii multiplex ſignificatio & vis vniuſcuiuſque ſignificationis propria: altera, Ipſius ſenſus natura. Vtrumq; ex Ariſtotele oſtẽdi poteſt. Primùm ex quinto libro metaphy. cap. 6. vbi accuratè Neceſſarii quatuor ſignificata & recenſentur, & declarantur: Ea autem omnia Thomas (qui, quantum ego iudicare poſſum, egregiè libros illos metaphyſicos C D

phyſicos

A physicos est interpretatus)ad duo præcipua capita reducit: vno, Necessarium simpliciter & absolutè, id est τὸ ἁπλῶς ἀναγκαῖον dictum. Altero, Necessarium secundũ quid, id est κατά τι continetur. Necessarium simpliciter illud est, quod aliter se habere non potest. Rem autem aliter se habere non posse, aliquo rei insito intimoque efficitur: Tale est vel forma rei, vel materia, vel ipsamet essentia. Iuxta hanc triplicem Necessitatis absolutæ causam, dicere solemus, Animal necessariò absolutè interitui obnoxium esse, ratione scilicet materiæ, quatenus ex contrariis constat: Item, animal esse necessariò sensile, quia hoc habet à propria forma: & esse substantiam anima & sensu præditam, quia hoc est eius essentia. Necessarium autem secundum quid, dicitur id, cuius necessitas non ex aliqua rei insita, sed extrinseca potius causa proficiscitur. Causa extrinseca duplex est, Finis & Efficiens. Finis autem est, vel ipsum Esse rei, absolutum: necessitásque ab eo sumpta, primum modum Necessarii constituit, ab Aristotele συναίτιον vocatum. Ex cuius modi ratione, cibum

B respirationemque animali necessariam, vt animal viuere esseque possit: vel est aliquod bonum, ad bene esse pertinens: sic pharmacum ad sanitatem recuperandam: sic diætam ad eandem conseruandam necessariam esse fatemur. Causa verò efficiens tertium modum necessarii efficit, quod violentum appellatur: quando nimirũ res, ab extrinseco mouente ad id impellitur, ad quod ex propria natura non est apta moueri. Alterum verò quod à nobis cognosci debet, ad naturam sensus siue animę sentiẽtis pertinet. Quare dicamus vnicũ reipsa in cunctis animalibus sensum esse, qui vt propriis quibusdam & peculiaribus instrumẽtis, ad res externas percipiendas vtitur, tactus, visus, gustus, olfactus, auditus nuncupatur: plura autem & diuersa ista organa, à natura instituta sunt: quia Sensilia, non vnica ratione, passionem in corporibus animalium efficiunt: Aliter namq; sapor, aliter color, sensum afficit. Ipse itaq; sensus vnicus est, in corde tanquam in regia manens, centrique instar obtinẽs,

C atque ad ipsum res omnes extrinsecùs obiectæ deferuntur. Hic dulcedinem à sono, & odorem à colore differre percipit: quamuis enim gustus à lingua, auditus ab auribus, olfactus à naribus, visus ab oculo, exordiantur: non tamen desinunt nisi in sensum communem, imò abeo solo terminantur. Qua etiam ratione (si res ipse obiectæ adsint) sensus communis nominatur. His addendum, quòd Aristoteles in secundo de Anima text. 5. 6. & 9. docet: animam nẽpe & quamlibet eius partem Actũ simpliciter esse: Actum ꝓpriè dico primum, cùm esse rei operationem natura præcedat. Postremò attendẽdum est, Naturam quę nil vnquam frustra facit, & perfectionibus rebus diligẽtiùs semper consulit, in vnoquoque ex tribus generibus viuentium supra enumeratis, quasi per gradus incedere. Licet enim omnia animalia (alia modò omitto) ex sui natura sensum habeant, non tamen omnibus omnes sunt sensus

D dati. Carent ζωόφυτα visu, & auditu: quorsum enim haberent, cùm neq; à visis vel auditis, neque ad audita vel visa, moueri potuissent? Iam verò inter perfectiora quoq; animalia, quot sint, tàm quo ad extrinsecos quàm quo ad intrinsecos sensus, attinet, differentiæ: cùm ex libris de historia animalum, tum ex libris de anima, & ex procemio metaphys. Aristotelis, cognoscere est. His ita explicatis sic statuo: Sensum ipsum vel sentiendi facultatem, quæ in omnibus animalibus eadem specie, & in singulis vnica est, in actu primo atque ab hoc vel illo sensu abstractam, esse simpliciter absolutéque animalibus necessariam. Est enim illorum forma perfectióque, cùm animalia ab hac sola, in specie determinata ponantur. Nam plantæ, vt multùm terreæ sunt, & nulla sua vi ad formas rerum sine materia suscipiendas aptæ, ita sensum obtinere non potuerunt. Hoc respicit Aristotelis in secundo de anima

" tex.16. cum ait: Ac viuere quidem ob hoc principium omnibus viuentibus A
" adest, animal autem est ob sensum primò: etenim quæ non mouentur, neque
" locum mutant, sensum tamen habent, animalia dicimus. Et in tertio eiusdem tractationis ita loquens: Necesse est igitur vt animal sensum habeat, si
" nihil natura frustra efficit. Et in hoc libello, cùm superius inquit: Animalibus
" autem omnibus, quà vnumquodque animal est, necesse est sensum inesse. At si sensum ipsum spectemus in secundo actu, nempe in suis operationibus, quæ mediis organis efficiuntur, & ad hunc vel illum sensum determinatum: Nullus ex sensibus simpliciter ad Esse animalium, necessarius est dicendus: hoc de Visu, Olfactu, Auditu verũ esse cõstat, ex iis quæ superiùs posita sunt: de Gustu inferius declarabitur. De Tactu autem, ratione & authoritate demonstratur. Ratio est, quoniam Tactus nec forma animalis dici potest, (quia operatio est, B & animal dormiendo tactu caret) nec materia (vt patet) multóque minùs essentia. Cùm verò Aristoteles & Alexander aliquando dicant, Tactu sublato auferri animal: Non posse animal sine tactu esse: Tactumque solum in animalibus necessariò inesse, hactenus vera loquuntur, quatenus in Tactu solo operationes sensus apparent, & eo vno animalis conseruationi idoneo & capaci sit contenta natura. Etenim cùm ille in mediocritate quadam, & concordia contrariorum calidi, scilicet, frigidi, humidi ac sicci consistat: ea cognoscit ex quibus animal constitutum est, & in quibus solis vita illius conseruari potest. Erit igitur Tactus non simpliciter sed tanquam ευ αι7ω id est ad finem, animali necessarius. Hoc item probant Aristot. verba in tertio de anima tex. 63.
" Cum animal corpus sit animatum, atque omne corpus sit tactile, tactile au-
" tem est, quod est tactu sensile, necesse est etiam, animalis corpus tactiuum es-
" se, si saluũ futurum sit animal. Et eodem libro tex. 64. ita loquitur: Gustus & C
" Tactus animali necessarii sunt: nam sine tactu animal non est, reliqui vero
" gratia eius quod bene est: nam si saluum futurum sit animal, non solùm opor-
" tet vt tangendo sentiat, verùm etiam è longinquo. Quęstione ad exitum perducta, restat vt obiectioni satis faciamus. Ratio, quæ tertio de anima tex. 63. allata, probat, Tactum animali necessarium esse: non modò pendet ex iis quę ibi proponuntur, sed ex iis etiam quæ tex. 60. sunt declarata: Etenim si illa omnia coniunctim sumantur (vt verè sumenda sunt) animalibus Tactum necessariò, plantis verò nullo modo tribuunt. Docuerat Aristot. in tex. 60. Animal sensum necessariò habere, contextu deinde sexagesimo tertio ostendit: Tactum eidem necessariò inesse: Quod hac fere ratione probat: Animal necessariò sensum habet, ergo sensum tactus: consequutio probatur, cùm ex eo, quòd est corpus animatum, tum ex hoc quòd sensum habet. Nam cùm corpus sit, idcirco tangi, atque à tangentibus mutari, necnon corrumpi potest: D cùm verò sensu præditum sit, qui ob cõseruationem essentiæ ipsum obtinentis datus est: idcirco oportuit, corpus animalis, sensum aliquem obtinuisse, qui suæ essentiæ veluti custos esset & cõseruator. Huiusmodi est vnus Tactus: quandoquidem reliqui, per externa media sentientes, (vt inferiùs declarabitur) ad tuendum corpus à tactilibus, idonei, aptique esse non possint. Hæc ratio in plantis nullum locum habet, cùm omni sensu sint destitutæ. Alterum quiddam hic animaduertendum est, Gustum nimirum propter alimentum animalis necessarium dici. Nam cùm animalis vita, calore innato conseruetur, calor autem innatus humido ipso, quod assiduè depascitur, tanquã pabulo proprio, nutriatur: si humidũ aliquando desit, calorem quoq; innatũ vitãq; animalis vnà dissolui, atque interire necesse erit. Oportuit igitur, vt vita animalis maneret, Naturã huic incõmodo cõsulere, facultẽq; illam alendi, Na-

turalem

A turalem à Medicis vocatam (quam Peripatetici à vegetante non seiungunt) animali tribuere, quæ calori natiuo, pabulum cótinenter suppeditare posset. Suppeditat autem, mediis cibis & alimentis in corpus ingestis, quæ concocta atque in substantiam sanguinis, (ex quo nos effecti sumus) mutata, nutrimẽtum euadunt, ad calorem innatum vniuscuiusque partis conseruandum, atque ad substantiam absumptã, recuperandam, accommodatum. At non omnis cibus, omnibus æquè couueniens est, ob diuersam scilicet corporũ alimentorúmque temperationem: æquum igitur fuit, facultatem gustandi, animali præesse, quæ rerum sapores internosceret. Nam simulac sapor in humore cibi constitutus, linguæ admouetur (quæ organum gustatus est) diffusus cum humore gustatum incitat, moxq; species eius & imago, ad principem sensum vi spiritus defertur, qui deinceps an alimentum naturæ animalis sit conueniens, iudicat atque cognoscit. Ex his constat, Gustum animali vnà cum Ta-

B ctu necessarium esse, vt augeri, conseruari, tandémque ali commodè possit. Sed his ita constitutis: oportet nõnullis argumẽtis respondere. Hęc verò sunt: Tactus est natura prior gustu, igitur à gustu seiungi potest. Assumptio est Aristotelis tertio de anima ad finem. Cõsequutio valet, vi regulæ in post-categoriis cap. de priori propositæ: qua posita, ita licet argumentari: Tactus à gustu seiungitur, non igitur ambo animali insunt necessariò. Præterea, Tactus est sensus alimenti, non igitur gustus. Assumptio est Aristot. secundo de anima tex. 28. consequutio vera est, si gustus & tactus sint duo sensus specie distincti, & facultates præsertim passiuę animæ obiectis suis distinguãtur. Quorũ vtrũque probatur ab Aristotele secundo de anima. Postremò, si ob alimentum, gustus est necessarius animali, igitur & plantis, ob eandem causam. Vel vera est consequutio, vel suæ falsitatis ratio est afferenda. Vt priori argumento satisfiat, nonnulli ex recentioribus iisq; clarissimis philosophis, distinctionem gu-

C stus vulgò receptam, atq; ex Auerroe & Themistio (vt aiunt) secundo de anima tex. 28. sumptam, in medium afferunt: Gustum nanq; duplicem esse dicũt, perfectum vnum, alterum imperfectum: perfectus gustus est qui differentias omnium saporum percipit, acutéq; iudicat: hunc à tactu differre cõstat, cùm obiecto, qui sapor est, ortum habens, ex primis qualitatibus quæ sunt obiecta tactus: tùm organo, & dignitate, quandoquidem talis gustus linguam pro organo habeat, in perfectioribusq; tantùm animalibus reperiatur, tactus autem organum, sint nerui per vniuersum corpus disseminati, & ipse in omnib' animalibus insit. Gustum imperfectum vocant sensum alimẽti qui vtile sequitur, & noxium fugit: quem à tactu non separant, nisi accidẽte quodam: quatenus nempe tactus omnibus corporis partibus, gustus autem linguę tantùm adest: præterea hic primas qualitates sub ratione alimẽti percipit, ille verò nequa-

D quam. His positis, aiunt Aristotelem tertio de anima, Gustum perfectum à tactu seiunxisse, hic verò minimè, quia de imperfecto loquatur. Hæc illi: quæ mihi suspecta semper visa sunt. Primùm enim Auerroes & Themistius, non modò non contextu vigesimo octauo secundi libri de anima, sed nusquam ista expressè docuerunt. Præterea sensus alimenti est ipse tactus, huiusque munus est qualitates primas sub ratione alimenti percipere, ex calidis nanque, frigidis, humidis, siccisque (quæ tactus sunt obiecta) aluntur omnia, vt patet ex Aristotele secundo de anima contextu 28. Non est ergo vllo modo gustus, Sensus alimenti appellandus: cùm præsertim ibi addat Aristoteles, saporem ad delectationem tantùm alimenti conferre. Constat deinde, Aristotelem hìc illum gustum à tactu inseparabilem

vocare, quem secundo de anima cont. 94. & Auerr. com. 101, quendam ta- A
ctum esse dixerunt: arqui, vt ex cont. 93. & 95, eiusdem libri parer, de gustu illo ibi sermo fir, qui in saporibus dijudicãdis versarur. Postremò, dignus esset Aristot. qui reprehenderetur: si hîc, enumerans ex proposito necessitatem sensuum, non de veri gustus, sed de imperfecti tantùm necessitate loquutus fuisset: prætera ipsemet, Gustũ qui saporum iudex est, hîc intelligi velle declarat, verbis illis, (Suaue enim is dijudicat & insuaue in alimentis). Dicendum est igitur ex Themistio quidem in tex. illo 28, & ex Auerroe alibi, colligi duplicem esse gustum, perfectum vnum, qui scilicet in perfectioribus animalibus reperitur: Imperfectum alium, qui in omnibus, os linguam, palatúmue, aut aliquid his ad similitudinem muneris respondens obtinentibus, (vel illa sint sanguinem habentia, & animal parientia, vel mollia, vel insecta, aut crusta restáque recta) reperitur, vt docet Aristoteles quarto de historia anima- B lium, cap. 8. Interea tamen tam imperfectum, quàm perfectum gustum, saporum discretiuum esse (vt ibidem Aristoteles docet) putãdum est. Nam vt non omnes sensus omnibus animalibus, neque æquè singulos, tributos à natura fuisse fatemur: ita vnumquemque, suam semper naturam seruare, & nũquam cum altero confundi, asserimus. Gustus igitur tã perfectus quàm imperfectus, in saporibus iudicandis versatur, cùm sapor vnicum ac proprium eius obiectum sit: quemadmodum enim color est spectabilis, ita gustabilis sapor, teste Aristot. secundo de anima cont. 102. & 103, & Auerroe ibidem, qui ait, Gustabile in rei veritate esse proprium gustus. Quòd si aliter sentiremus, qua ratione numerum quinque sensuum ab Aristot. positum & demonstratum, tueri possemus? Nam quòd idem organum secundum rem, diuersorum sensuum esse possit, concedimus quidem cum Themistio, qui secundo de anima. cap. 39. ait, Gustum & Tactum in vna parte linguæ fieri: sed quòd vnum & idem C obiectum prorsus diuersorum sensuum esse possit, nunquam concedemus. Aliter itaque putamus, huic obiectioni satisfieri posse. Qua in re id attendendum est, quod Aristoteles secundo de anima cont. 101. nobis scriptum reliquit: Gustum scilicet esse quendam Tactum. Hoc Auerroes in com. explicãs, & Thomas ibidem, dicunt: Gustum esse quendam tactum proportione, quia veluti tactus sentit per medium coniunctum quod est caro, ita gustus per medium non extraneum quod est caro linguæ: præterea obiectum gustus, est sapor: sapor autem in humido fundamentum habet, vt inferiùs declarabitur: quo fit, vt nunquam gustus saporem sit percepturus, quin humidum quoque vnà percipiat. Arqui humidi sensus, Tactus ipse est: qua etiam ratione Aristoteles secundo de anima cont. 28. dixit: saporem vnum ex tactilibus esse, non quia gustus, quà gustus est, primò à qualitatibus primis afficiatur: neque D tactus, quà tactus, à sapore: sed quia gustus, quà iudex est saporum, à saporibus quidem primò, mox ab humido, in quo sapor cõsistit, afficiatur: ita tactus quatenus tactus, qualitates quidem primas statim percipit, sapores tamen percipere dicitur, quatenus gustus qui sapores iudicat, quidam tactus appellatur. Dicimus itaque hîc agi de gustu saporum iudice: & hunc duobus modis considerari posse: Vel quoad eius primum obiectum formale, quod est sapor (& hoc modo nonnisi condimentum nutrimenti dicitur, vt docet Aristot. secundo de anima cont. 28. & separatur à tactu, & necessarius vt bonum vocatur, quod concludit argumentum, & locus Aristotel. adductus probat) vel quoad id quod ab eius obiecto formali vnà adfertur: (materiale autem obiectum gustus dicitur ab Auerroe secundo de anima. com. 10) atque hac ratione, sapor est quid tactile: & Gustus, Tactus quidam, atque à tactu nunquam seiungi po-

gi potest, necessariúsq;, veluti συναίτιον dici debet. Ex his etiam patet, quid secũdo argumento responderi possit. Nam sensus Tactus est quidem sensus alimenti, quatenus ex illo alimur, ex quo constamus: constamus autem ex primis qualitatibus, quorum sensus, est ipse Tactus. Gustus verò alia ratione sensus alimenti dicitur, nimirum quia suaue & insuaue in alimento solus iudicat, atque discernit: quò fit vt sapor alimento condimentum afferre dicatur, prætera nihil. Dicimus ergo Facultates per sua quidem obiecta prima distingui: sed nõ semper necesse est, vt obiecta illa realiter seiũcta sint: sat enim est si formaliter distinguantur. Idem nanque re nutrimentum ex Aristotele secundo de anima cont. 42. obiectum facultatis alentis & generãtis esse dicitur: huius tamen, quatenus id ex quo substantia fit: illius verò, quatenus id, quo substantia conseruatur. Tertio autem facile est respondere. Etenim cùm animal immotum loco, & radicibus affixum non hæreat, cibum sibi inuenire, sumere, parare, prorsúsque concoquere debuit: quò etiam fit, vt ad hos vsus multa instrumenta obtinuerit, quibus omnibus plantæ destituũtur. Verùm cibis quidem alitur animal, non tamen omnibus, sed iis tantùm qui ea qualitatum temperatione constat, quæ sit suæ naturæ conueniens: atquì sapores sunt primarum qualitatum, quasi μηνυταὶ & indices: iure igitur gustum obtinuit, quo de cibis omnibus, liberum iudicium in suam salutem ferre posset. Plantæ verò, non modò quia mediocritate illa qualitatum carent, quàm facultas sentiendi desiderat (vt docet Aristot. secundo de anima cont. 124.) Vi ista vtile ab inutili discernendi, cognoscendiq; destituuntur: verùm etiam, quia absque huiusmodi gustandi facultate commodè ali possunt: sumunt nanq; alimentum à terra, iam propè digestum adalendumque accommodatum. Quòd si plantæ succum ex terra cum sua natura congruentem exugere videantur: id natura solùm, non cognoscente aliqua facultate, aut iudicio medio fieri existimandum est. (Alimentum.) Hoc & contrarium, & simile corpori alendo dici potest: cõtrarium quidem, anteaquam concoquatur (etenim in naturam corporis mutari debet, omnis autem mutatio ex contrario in contrarium fit) simile verò, cùm iam concoctum fuerit, & in substantiam corporis alendi conuersum. Alimenti igitur proprium est, conseruare, & augere animal: dico augere intrinsecùs, id est ratione formę (hæc enim vera auctio est, vt ex primo libro de ortu & interitu disci potest) non extrinsecùs, & ratione materiæ, quod inanimis etiam accidit. Præterea, ne putemus hîc alimenti nomine, id designari, quod actu iam alit: nam neque gustus neque tactus, ad huiusmodi alimentum necessarij essent, cùm animalia tunc maximè alãtur cùm sensum nullum habent, id est cùm dormiunt, quemadmodum alibi docet Aristoteles. Alimentum ergo in hoc contextu id omne vocatur quod ad alendum animal aptum esse potest. (Et omnino sapor est alentis partis passio.) Quid sit sapor, & quòd in humido aqueo, tanquam in subiecto præcipuo consistat, à calido verò actiuè pendeat, & quòd sit passio corporis tantùm mixti, inferiùs cum Aristotele declarabimus: nunc igitur sat fuerit, si cur hæc verba ab Aristotele prolata sint, rationem afferamus. Dixerat anteà Gustum necessarium esse propter alimẽtum: necessitatis causam hanc vnam attulerat, quòd solus gustus suaue ab insuaui in alimento discernat: ostendit nunc consequutionem suæ argumentationis valere, acsi ita loqueretur: Quod est sensus saporum, est sensus alimenti: Gustus est sensus saporum: gustus igitur est sensus alimẽti. Minor inferiùs declarabitur, & ex libris de anima nota est. Maiorẽ ea ita probat, quia sapor est passio alimẽti (vt inferiùs cą. de gustu dicet) quod alentẽ

facultatem tanquam finem respicit(vt inferiùs cap.de gustu dicet: vnde Aristoteles saporem, passionem alentis facultatis appellauit, quemadmodum etiam in libris de anima eundem saporem passionẽ tactus vocare videtur:quia nimirum est passio humidi, quod quidem obiectum & passio tactus, propriè dici debet. Hæc vnus Thomas attigit: Alexander autem notat hunc locũ emendandũ esse. Ita enim legi vult, καὶ ὅλως ὁ χυμός ἐστι τοῦ ἁπτικοῦ μορίου πάθος. Istius verò emendationis occasio, tùm ex diuersitate lectionis, sumitur,(duplex enim ab ipso proponitur)tùm ex ratione. Ait enim, In quibusdam exemplaribus ita haberi: καὶ ὅλως ὁ χυμός ἐστι τοῦ ἁπτικοῦ θρεπτικοῦ μορίου πάθος. In nonnullis vt nos legimus. Ratio autem est:Quia, inquit, absurdum est asserere alentem animam à saporibus pati: perinde enim est acsi dicatur, alentem animam sapores sentire: atquì facultas alens, non est sentiens. Possumus istam Alexandri lectionem retinere: tum enim planior quidem erit sensus, sed alio modo ratio Philosophi deducẽda erit:& præterea verò aliqua dubitatio orietur. Porrò argumentatio hunc in modum disponetur: Gustus est sensus, iudex saporum: igitur Gustus est sensus iudex alimenti: consequutio inferiùs declarabitur, quia nimirum Sapor sit alimenti passio: & causa cur animal cibo vtatur ex Auerroe in secundo de anima, cont.28. maior probatur, quia Sapor est passio siue obiectum proprium Gustus. Hæc autem est dubitatio: Quia scilicet non videtur rectè dici posse, Saporem esse passionem Gustus. Si enim sentire, sit quoddam pati,& omnis passio ab aliquo efficiente, & quod actu sit proficiscatur, (ex secundo de anima cont.54.)sapor qui gustum efficit, quomodo non actiuus potius quàm passio dici debebit? Quinimò verba Aristotelis, secundo de anima cõt.105. hoc ipsum disertè explicat, quę sunt eiusmodi: Quare gustatiuum est, quod est tale potestate, gustabile verò quod est effectiuum actu eius. Responderi potest ad Alexandri partes tuendas, ex Aristotele quinto metaphy. cõt. 35. Passionis nomine appellari, non modò motus ipsos,& alterationes, verùm etiam qualitates, quibus corpora mutari atq; alterari possunt: vt album, nigrum, dulce, amarum, quę omnia in Categoriis cap. de Qualitate παθητικὰς ποιότητας vocat, τῷ κατὰ τὰς αἰσθήσεις πάθους εἶναι ποιητικάς. Sapor igitur, quatenus obiectum gustus est, actiuus dicetur: quatenus verò passionem in sensum efficit, Passionis nomine poterit appellari.

Αἱ δὲ διὰ τῶν ἔξωθεν αἰσθήσεις, τοῖς πορευτικοῖς αὐτῶν, οἷον ὄσφρησις καὶ ἀκοὴ, καὶ ὄψις, πᾶσι μὲν τοῖς ἔχουσι, σωτηρίας ἕνεκα ὑπάρχουσιν, ὅπως διώκωσί τε προαισθανόμενα τὴν τροφὴν, καὶ τὰ φαῦλα καὶ τὰ φθαρτικὰ φεύγωσι. τοῖς δὲ καὶ φρονήσεως τυγχάνουσι τοῦ εὖ ἕνεκα· πολλὰς γὰρ εἰσαγγέλλουσι διαφορὰς, ἐξ ὧν ἥ τε τῶν νοητῶν ἐγγίνεται φρόνησις, καὶ ἡ τῶν πρακτῶν.

9 Sensus verò qui per externa fiunt, iis quæ ingrediuntur, vt olfactus, auditus,& visus: omnibus quidem illis obtinentibus salutis gratia insunt, vt præsentientia alimentum persequantur, maláque & noxia fugiant. In illis autem qui prudentiam quoque habent, boni gratia insunt: multas enim differentias declarant, ex quibus, cùm intelligendarum tum agendarum prudentia proficiscitur.

Proponit aliorum sensuum necessitatem, illamque non vnicam esse declarat: cùm neque vnius etiam generis sint animalia, quæ illos obtinerunt. Quo in loco illud repetere placet, quod superiùs etiam diximus: Naturam scilicet in animalibus perficiendis quasi per gradus ascendere: Infima omnium species ζωοφύτων veluti planta radicibus affixa loco non mouetur, tenuemque co-

A cognoscendi vim assequuta, tactum, gustumque solùm habet, quò præsentia tantúm obiecta sibi oblata percipere queat. Sequitur animaliũ genus locum mutans, atque incedens: quod non præsentia tantùm, sed absentia etiã, cognoscere debuit: ideoq; præter tactum, & gustum sensum olfactus, visus, auditusq; obtinuit. In supremo tandem gradu animalia collocãtur, quæ nõ modò sensibus omnibus, sed mente etiam rationéque vigent. Aristotel. ergo vsum trium sensuum posteriorũ in animalibus declarat: non modò quà loco tãtùm mouentur, verùm etiam quà viuunt intelligentia. Sensus (inquit) olfactus, auditus, visus, qui medio extrinseco, efficiuntur, saluti omnium animalium quibus insunt (insunt autem omnibus ingredientibus) hunc vsum afferũt: quòd illis mediis, animalia veluti præsentientia, cibum sibi quærere & inuenire, preterea verò omnia noxia, suæq; vitę corporiq; aduersãtia, declinare possint. Quòd si præter incessum, rationem quoque sint assequuta, iam habent quò

B horum sensuum medio, multam rerum intelligẽdarum cognitionem, agẽdarúmq; prudentiam sibi comparare valeant. His in verbis multa sunt à nobis expendenda: quod vt commodiùs præstari possit, à primis erit exordiendum. Docet Aristoteles olfactum, visum, auditum, omnibus animalibus ingredientibus, vt illorum saluti consuleretur, tributos esse. Idem verò quantùm ad primam partẽ attinet, docuit secundo de anima cont. 131. nempe, animalibus perfectis omnes sensus tributos fuisse. Vocat autẽ animalia perfecta, quæ loco mouẽtur: quia facultas mouẽdi (vt ibi Philoponus ait) est facultate sentiente perfectior. Quare vbi meliora, ibi quoq; aderunt deteriora. Quantùm verò ad secundam partem, Aristoteles tertio de anima cont. 68. expressè docuit, Sensus istos, non ad esse: sed ad hoc vt bene sint, animali tributos fuisse. Sed hîc primùm quæritur, An verum sit, animalia omnia quę loco mouentur,

C Sensus omnes habere: præterea quomodo visus, auditus, & olfactus saluti animalium conferant. Prioris quæsiti occasio, à Talpæ natura præcipuè sumpta est, quæ loco mouetur, vt constat, visu tamen caret, vt videtur Aristoteles docere quarto libro de historia animalium cap. 8. præterea ab Apibus, quas audire in proœmio metaphy. negat. Talpam autem oculos habere cõstat, ex secundo libro de anima cont. 131. & quarto de historia animalium cap. 8. itemq; primo eiusdem tractationis cap. 9. quò etiam fit, vt quæsiti occasio maiorem vim habere videatur: nam (quemadmodum ait Simplicius ex Aristotele secundo cæli cont. 50.) cùm natura nil frustra faciat, atque oculos Talpis dederit, eisdem quoq; visum tribuisse necesse est. Frustra nanque est calceamentum cuius non est calceatio, ex Aristotele in primo cæli cont. 32. Imò hoc ferè eodem argumento, probat in secundo libro eiusdem tractationis, astra non habere facultatem, qua de loco ad locum moueri possint, quia nimirum instrumentis ad motionem aptis destituantur. Auerroes huic quæstioni satisfacere cupiens, ait: Talpam habere quidem oculos, carere tamen visu: quia

D Natura quæ semper meliora respicit, cognoscens nutritionem Talpæ vtiliorem fore, quàm visum: (sub terram enim assiduè degit, illamque fodit, vt cibum sibi comparet) Talpæ oculos pelle illa obtegit, ne cibum venando læderetur. Addit præterea materiam eius ad plura recipienda aptam non fuisse, quasi scilicet materia illa terrea multùm, non fit perspicua, vt instrumẽta videndi requirunt. Thomas Auerroem sequutus est: & vt satisfaciat Aristoteli secundo de anima contextu 131. dicere videtur: Animal perfectum, omnia quidem αἰσθητήρια habere debere, non tamen omnes sensus: atque ita Talpam, animal perfectum esse, cùm omnia organa sensuum habeat, visu tamen destituatur. Quòd si dicas, Naturam nil frustra agere,

respõdet: Αἰσθητήρια illa, idcirco Talpæ tributa fuisse, vt in genere perfectorum animalium collocata esse videretur. Zimara in Indice, litera T. eandem sententiam aduersus Simplicium & Albertum tuetur. Argumentis autem aliter quàm Thomas satisfacit. Nam neque frustra oculos Talpæ datos fuisse ostendit, quia replent vacuum illud & concauum, quod inter duos sinus oculorum continetur: & Naturam nil agere nisi propter finem, aliquando tamen casu impediri, fatetur. Sed quæ ab istis afferuntur vel nimiùm crassa, vel nullius momenti esse videntur. Auerroem in præsentia omittamus, qui argumentis nõ respondet: Thomę & Zimaræ verba, absurda & crassa esse demonstremus. Nam quàm impium sit, ne dicam falsum, dicere, Naturam idcirco tantùm, oculos in Talpa posuisse, vt in genere animalium perfectorum collocata esse videretur, omnibus iis constat, qui Naturam, non quòd appareat, sed quòd verè sit, quærere norunt. Alchymistarum illud proprium est, non Naturæ. Idem de illis dico qui oculos Talpæ ob decorem tantùm tributos esse defendunt. Præterea, si Talpa habet omnia αἰσθητήρια, vel illa sunt prædita suis operationibus, vel non. Si non, ergo oculus Talpæ æquiuocè oculus & veluti lapideus dicetur, (quod Aristot. aduersatur). Si sic, igitur Talpa videt. Tertiò, nónne Natura commodiùs concauitates illas, vt vacuum fugeret, carne replere potuisset (vt in hominibus cæcis ab ortu facit) quàm pulcherrimis illis tunicis atque humoribus, ex quibus oculos Talpæ constare narrat Aristoteles, & experientia docet? Postremò, cùm dicunt naturam impediri, & casu fieri ne Talpa videat, repugnant Aristoteli, qui secundo libro phy. docet, Ea quæ à casu sunt, rarò effici: atqui Talpa nunquam non ita nascitur. Addo, si natura in generatione Talpę impediretur, factum iri Monstrum aliquod: non autẽ Talpã cum his oculis eodẽ semper modo se habẽtibus. Solus itaq; Simplicius huius quæsiti veritatem assequutus est, qui Talpam videre affirmauit. Cuius sententia argumẽtis superiùs allatis probari potest: pręterea verò similitudine atque experientia. Etenim Aristoteles quarto de hist. animal. cap. 8. declarat, Pisces quosdam (vt Cyprinum) quia palatum carnosum habẽt, quod linguæ adhærentis & immobilis vicem gerit, Gustum obtinuisse. Cur igitur Talpæ nos visum auferemus, cùm instrumenta ad videndum apta sit consequuta? Atqui cernere licet, Talpam aliquando à suo cuniculo cibi venandi gratia egressam, longiusq; progressam: si strepitum sentiat, incredibili celeritate ad suum cuniculum rectà reuerti? Mirũ id esset, si omni prorsus visu destitueretur: qua enim ratione solo olfactu hoc efficere queat, vix potest intelligi. Dicendũ est igitur, Naturam, quæ semper cum ratione coniuncta est (vt docet Arist. secundo de ortu & interitu cont. 41.) Talpis quidẽ oculos dedisse, illos; pellicula illa tenui obtegisse, non vt non viderent, sed ne vidẽdo læderentur. Cùm enim Talpa cibum tota facie terram fodiendo quærat, facile à quolibet corpore tangente offendi potuisset, nisi tali veluti fulcro, illi natura subuenisset: idcircóque pellis illa tenuissima est, & absque pilis, vt transparendo Talpa cernere posset. Vbicunque autẽ Aristot. Talpam non cernere, videtur asserere, non alia erit à nobis ratione audiẽdus, quàm ea qua seipsum libris de historia Animaliũ interpretatur. Primò enim illius tractationis cap. 9. ita loquitur: Habent profectò oculos animalia quæ animal generant omnia, " præter Talpam quam modo quodam habere dixerim, cũ tamen omnino ha- " bere negẽ, quippe cũ omnino quidem nec videat, nec perspicuos habeat ocu- " los. Ex quo loco patet, Aristotelem neq; oculos neq; visum Talpis omnino " auferre, sed oculos perfectos, visúmque perspicuum. Quod quidem & nos fatemur: imò nisi hoc modo Natura cum Talpis egisset, reprehendenda foret.

Quor-

A Quorsum enim visum perfectum animalibus iis tribuere oportuit, quæ sub terram toto ferè suæ vitæ tempore degunt: at modica videndi facultas organum quoque sibi proportione respondentem, non perfectum atque absolutum desiderat. De Apibus idem dicendum est. Nono nanque de historia animalium cap. 40. apes audire incertũ esse, ostendit: non autem auditu prorsus carere affirmat. Experientia etiam apes audire docet: cùm ad propria aluearia sonitibus reduci, arte sit ab hominibus obseruatum. Falsum enim est quod à Thoma dicitur, id tactu quodam potius, quàm auditu fieri. Neque enim tam vehemens ac celer est ille sonitus, vt aerem impellere, ac sensum tactus apium afficere possit. Alterum quod quæritur, Alexander egregiè docet: Visus enim (ait) idcirco saluti animalium conferre dicitur: quia cùm varia mutent loca, facilè aliquid incedendo offendere possent, quod suæ vitæ noxium B esset. Odor quoque, cùm sit veluti index alimentorum conuenientium, & noxiorum: præterea verò illorum quasi nuncius & explorator, iurè olfactu ab animalibus percipi posse oportuit, vt nossent vbi cibum inuenire, qualem petere, & à quo abstinere deberent. Auditus autem cùm ad alimentum reperiẽdum (vt in lupo ouem audiente, manifestum est), tum ad vitam seruandam, (quod lepores canum latrantium vocem præsentientes, declarant,) non mediocriter confert. Hæc omnia cõplexus est Aristot. cùm aliquando ait: Visum animalibus tributum fuisse, vt in aere & aqua videre possent: odorẽ, vt cupiãt alimentũ, & ad id moueãtur: auditũ, vt ipsis aliquid significaretur. Sed his positis, oritur statĩ dubitatio: quia nullũ videtur esse discrimẽ, inter necessitatẽ tactus, & horũ triũ sensuũ. Nam 3. de anima cont. 63. docet Aristot. Tactũ necessã C rium esse animali, vt in suam salutem & conseruationem alia vitare, alia petere possit. Respondendum est, præter ea quæ superiùs attulimus: Tactum esse necessarium ad salutem animalis, sed in hoc ab aliis sensibus differre, quòd medio tactu, ea vitare licet quę totũ animal lædere atque corrumpere queãt. Hæc sunt excessus primarum qualitatum: nam (vt idem cont. 67. scribit) excessus tactilium totum destruit animal: Tactus enim αἰσθητήριον totum corpus animalis habetur: animal autem si tali sensu careret, tam per ignem quam per aquam incederet. Alii verò sunt quidem ad salutem, sed non totius primò: neque exuperantia soni, odoris, coloris, aut saporis, totum vnquam animal, nisi ex accidente, sed suum tantùm αἰσθητήριον proprium, corrumpet (Sensus qui per externa fiunt). Aristoteles tertio de anima cont. 64. docet, animalia si salua futura sint, non modò oportere vt tangendo sentiant, verùm etiam è longinquo: idcircóque sensus qui è longinquo sentiunt, per medium extrinsecũ efficiuntur. Omnes autem sensus medio egent. Sensile enim supra sensum po D situm, sensionem non producit. Sed huius potissima ratio est: quia vt sensus, sensile percipiat, necesse est primùm vt in illud quasi fingatur atque formetur: atqui id fieri non poterit, nisi primùm sensile, simile quodammodo sensui reddatur. Sensile autem extrinsecum, corporeum est, & materiam prorsus obtinens: sensus verò spiritualis & immaterialis, cùm facultas animæ sit. Oportebit igitur sensile prius spirituale reddi quàm à sensu percipiatur: verùm non transibit vnquam ab illo suo corporeo prorsusque materiali Esse, quod in sese obtinet: ad illud Esse multum spirituale, quod in sensu acquirit, nisi per gradus. Infimus autem omnium est in ipso medio, in quo illum, sensile acquirit. Ita vt, quemadmodum Auerroes aliquando in his libris ait formam rei sensilis in phantasia esse magis spiritualem, quàm cùm est in sensu communi: & adhuc magis in sensu communi, quàm cùm est in sensu exteriori: Ita dicimus formam illam in sensu exteriori spiritualiorem adhuc esse, quàm cùm

est in medio: in quo tanquam in infimo gradu (vt ita dicam) ostendi spirituale A reperitur. Propter ordinē igitur gradus spiritualitatis, qui in sensione requiritur, necesse est medium dari, quod minimum gradum illius recipere queat. Omnis igitur sensus medio eget, (Alexandri nanque sententia, nimirum tantùm sensus, id est visum, auditum, olfactum, medium desiderare, rectè ab Auerroe secundo de anima comm. 116. explosa est): eget autem, propter ipsam sensionem, vt declarauimus. Quò fit, vt medium non tantùm sensui conuenire, sed per se & necessariò conuenire dicendum sit: sensus enim per se & ex sui natura, ad ipsam sensionem tanquam facultas ad proprium actum respicit: sed in sensu tactus & gustus, hoc magis latet. Ratio est, quia non extrinsecum in illis medium esse videtur, sed cum organis ipsis coniunctum. Est enim caro, vt declarat Auerroes ex sententia Aristotelis secundo de anima comm. 116. Tactile igitur & gustatile non videtur à medio ad nos deferri, sed vnà potiùs cum medio percipi: cùm è contra spectabilia, olfactilia, & audibilia, ideò percipiantur, quia medium extrinsecum (quod est aer vel aqua) aliquantum mouet nos: cùm ipsum primò sit ab obiecto motum. Hæc docet Aristoteles secūdo de anima cont. 75. Ex his patet in his tribus sensibus, si sensile organum tāgat, sensionem non sequuturam. Corpus nanque album in superficie oculi positum, cerni non poterit. secus se habet in gustu & tactu, in quibus sensile sensum tangat oportet. Tota huius discriminis ratio est: quia hi materiales magis & corporei sunt, illi spiritualiores. In secunda contextus particula Aristoteles docet: Tres enumeratos sensus in animalibus quæ prudentiam obtinuerunt, boni gratia inesse. Quæritur itaque primùm, quænam sint animalia quæ prudentiam obtinentia vocat: prætereà, qua ratione in illis boni gratia sensus hi inesse dicantur. Priori quæstioni satisfacit Thomas, qui per prudentes hìc tam bruta, quàm homines intelligi vult. Alexander de homine tantùm loquitur: sed Thomam magis probo, vt animalium omnium gradus Aristotelem nobis proposuisse constet. Infimum vocauimus ζωόφυτα, quæ tactum habent & gustum: reliquis sensibus & memoria carent. Sequuntur illa quæ omnes quidem sensus habent, sed auditu perfecto carent: vt apes, formicæ, araneæ: quæ quia auditu carent, disciplinæ sunt expertes: memoria tamen atque idcircò prudentia vigent. Tertium locum obtinent animalia quæ cū sensibus aliis & memoria, sensum auditus habent: vt canes, equi, & huiusmodi. Quæ quia memoriam habent, prudentiæ sunt participantia: quia verò acuti audiunt, disciplinæ. In supremo gradu collocatur Homo, qui ista omnia excellentiori modo est assequutus. Hæc ferè Aristoteles in proœmio metaphy. Ex his nonnulli triplicem illam prudentiæ distinctionem eliciunt: Rationalis scilicet, Animalis, & Naturalis. De qua si paucis disseruerimus, non erit (vt opinor) à re alienum: Ista enim ad huius contextus intelligentiam pertinent. Ab hominis autem prudentia exordiendum est, quæ scilicet aliarum regula esse poterit. Duæ sunt animi nostri partes: vna ratione carens, altera quæ ipsamet ratio vocatur. Hæc rursus duas quasi partes habet: prima, res necessarias & immutabiles spectat. secūda, illas quæ non vno modo possunt euenire. posterior hæc, rursus aut versatur in rebus quæ sub actionem cadere dicuntur, id est in quibus appetitus siue pars illa animi rationis expers, affectionésque emergunt, vt rationem perturbent: aut in iis quæ sub effectionem cadere dicimus, id est quæ operam potiùs corporis, & præcipuè manuum desiderēt, quàm concitationem vllam appetitus patiantur. Priora illa simpliciter ad hominē spectant: posteriora verò ad talem hominem. Vt igitur mens in his rebus mutabilibus, quod bonum & consentaneum est, semper assequi possit, habitu eget.

Neque

A Neque enim res ita de mente, vti de sensu habet. nam sensus ad suum munus præstandum habitu non eget: ita enim pendet à re sensili obiecta, vt in speciẽ illius formatus, non possit non sentire. At menti appetitus sæpenumero resistit, licet imperium illius in appetitum herile esse dicatur, affectionésque immoderatæ, & vehementes libidines, rationem perturbant, ac propè aliquando prosternunt. Accedit eò, quòd incerta omnia ista sunt, tam quæ sub actionem, quàm quæ sub effectionem cadunt. Quò etiam fit, vt in vtrísque consultatio exigatur. Habitus igitur qui ad res sub actionem cadentes pertinet, prudentia vocatur. Idcircóque ita definiri solet: Quòd sit habitus mentis nostræ, quo de bonis & malis hominis quà homo est, siue de rebus sub actionem cadentibus, optimè consultamus, & quod optimum consentaneúmque est, eligimus. De prudentia propriè ita dicta hic loquimur. Nam quod Aristoteles primo politicorum cap. 2. & secundo rhetor. cap. 1. prudentiam vocat, nos sa-
B gacitatem aut solertiam potiùs quandã propriè dicimus: cùm prudẽtia à virtute morali nunquam abesse possit, vt sexto ethico. & alibi sæpissimè docetur. Ex hac prudentiæ notione patet, cur brutis prudẽtia tribuatur, præsertim autem Animalis. Nam quia prudẽtia consultatione eget, hæc verò in rebus incertis, collatione præteritorum cum futuris versatur: idcircò cùm videntur animalia commodum aliquod vel incommodum præuidere (quod sine collatione & memoria fieri non potest) prudenter agere dicuntur. Atque ob hanc rationem Aristoteles in procemio metaphy. colligit animalia memoriam habentia, prudentiam quoque possidere. Multa Aristoteles in libris de historia animalium, & Plinius in octauo libro historiæ naturalis, de quibusdam animalibus, vt de elephante, lupo, vulpe, cane, equo, simia, ad hanc prudentiam animalem pertinentia, & profectò admiratione digna, commemorat. Erit igitur prudentia animalis, nil aliud quàm vis quædam dirigens animal memo-
C riam habens, vt ex rerum prætentarum recordatione, futurum aliquod commodum vel incommodum præuideat. Naturalis prudentia proprio potiùs nomine Instinctus naturæ appellatur: idcircóque neque consultationem, neque collationem præteritorum cum futuris exigit. Quò fit, vt animalia quæ hac tantùm prudentia instructa sunt, eodem semper modo agere videantur. Formica enim nuper nata, & nunquam hyemem experta, cibum præparat: & hirundo nidum eadem semper ratione parat. De hoc verò instinctu Aristoteles hîc non loquitur, cùm dicat ad hanc prudentiam visum, auditum, atque olfactum conferre, & nos alibi suo loco agemus. Per prudentes igitur tam homines, qui rationali prudentia, quàm bruta, quæ animali prædita sunt, intelligere debemus. Alteram quæstionem enodare videtur Aristoteles, cùm ait: Idcircò sensus istos boni gratia appellari, quia multa rerum discrimina iis per-
D cipimus, quibus prudentia rerum agẽdarum intelligendarúmque perficitur. Alexander ista quidem in specie magis explicat: sed non modò ad prudentiã, verumetiam ad scientiam accommodat. Quod non est improbandum: quoniam Aristot. in contextu sequenti, intelligẽtiam à prudentia non separabit. Hæc autẽ ferè Alexander: Visu lucem & tenebras, id est diem & noctẽ videmus, luminísque lunæ varietatem: quò fit, vt ad horum effectorum causam cognoscendam excitemur. Videmus prætereà astrorum lucem atque distantiam: quare de magnitudine illorum iudicamus, bonorum etiam & malorum rationem ex pulchro & turpi viso nobis comparamus. itẽ ex cæli motu vniformi & constantissimo, ad primam omnium causam cognoscendam ascendimus. Ex iis quoque quæ percipit auditus, vt sonus, magnitudo, motus, anima ad causam inquirendam quasi instigatur. Sed paucis rem absoluamus:

Non modò sensibus ad intelligendum excitamur (vt ait Alexander) sed nulla prorsus scientia est, quæ non à sensu proficiscatur: vt ex primo posteriorum analy.cap.14.& ex secundo eiusdem tractationis sub finem: præterea verò expressè ex tertio de anima cont.39.probari potest. Porrò ad prudentiam quæ in actionibus humanis versatur, tres istos sensus conferre docet Alexander: Quoniam (inquit) actiones particularium sunt: præterea consultatio quæ prudentiæ pars est, experimentum desiderat: hoc autem ex particularibus ipsis quæ sensu percipiuntur, effici constat. Ista Alexandri interpretatio licet vera ac docta sit, atque ab omnibus recepta: videtur tamen ab istius contextus sententia abhorrere. Nam de prudentia hîc quidem loquitur Aristoteles, illámque intelligendis atque agendis rebus tribuit: nullum tamen verbum de scientia, quæ est habitus à prudentia seiunctus. Licet autem Leonicus dicat per prudentiam hoc in loco, iudicium ipsum, atque indagationem veri intelligendam esse (quod ex Aristotelis etiam ore sumitur, qui in contextu sequenti νοῦν cum φρονήσει confundere viderur) semper tamen aliquam vim verbis contextus afferri constat. Huius rei occasione, nõnulli ita Aristotelis verba transferunt, vt plura de suo addant. Verba Græca sic habent: ἐξ ὧν ἥ τε τῶν νοητῶν ἐγγίνεται φρόνησις, καὶ ἡ τῶν πρακτῶν. Aliqui ita vertunt: (Ex quibus intelligentia principiorum oboritur, quibus partim ad demonstrandas res, partim gubernandis actionibus nostris vtimur). Alii etiam audaciùs plura, non solùm in his verbis, sed in aliis etiam vertendis afferunt. Quod quàm parum Interpreti docto conueniat, & quantæ ignorantiæ argumentum præ se ferat, penes Peripaticę disciplinæ studiosos iudicium esto. Nos igitur dicamus, rectè prudentiam intelligendarum & agendarum rerum hic dici posse. Quandoquidē agibilia singularia sint: quorum certè singularium prudentiam esse ostendit Aristoteles sexto ethic.cap.13.ad finem. Intelligibilia autem propriè sunt vniuersalia, quorum etiam vniuersalium prudentia est: vt ex libello de communi animalium motione, & ex septimo eth.cap.5.satis constat. Nam absque beneficio Syllogismi practici fieri non potest vt aliquid agamus: is autem ex maiore propositione vniuersali constat, & minori particulari, quę actionis domina est: ex ea enim colligitur conclusio particularis, id est ipsamet actio. Prudens igitur propriè in vniuersalibus versatur: quoniam tamen vt aliquid agat, sub vniuersali particularem propositionem accipit & colligit, quæ est actio: idcircò actionum potiùs directiuus, quàm vniuersalium contemplator appellatur.

Αὐτῶν δὲ τούτων πρὸς μὲν τὰ ἀναγκαῖα, κρείσσων ἡ ὄψις, καὶ καθ' αὑτήν. πρὸς δὲ νοῦν, κατὰ συμβεβηκὸς, ἡ ἀκοή. Διαφορὰς γὰρ πολλὰς εἰσαγγέλλει καὶ παντοδαπὰς ἡ τῆς ὄψεως δύναμις, διὰ τὸ πάντα σώματα μετέχειν χρώματος, ὥστε καὶ τὰ κοινὰ διὰ ταύτης αἰσθάνεσθαι μάλιστα. λέγω δὲ κοινὰ, σχῆμα, μέγεθος, κίνησιν, στάσιν, ἀριθμόν. ἡ δ' ἀκοὴ τὰς τοῦ ψόφου διαφορὰς μόνον. ὀλίγοις δὲ καὶ τὰς τῆς φωνῆς. κατὰ συμβεβηκὸς δ' εἰς φρόνησιν πλεῖστον ἡ ἀκοὴ συμβάλλεται μέρος. ὁ γὰρ λόγος αἴτιός ἐστι τῆς μαθήσεως, ἀκουστὸς ὢν, οὐ καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός. ἐξ ὀνομάτων γὰρ σύγκειται. τῶν δ' ὀνομάτων ἕκαστον σύμβολόν ἐστι. Διόπερ φρονιμώτεροι τῶν ἐκ γενετῆς ἐστερημένων εἰσὶν ἑκατέρας αἰσθήσεως, οἱ τυφλοὶ, τῶν ἐνεῶν καὶ κωφῶν.

10 Ex his autem ipsis ad necessaria, melior & per se quidem est visus: ad intelligentiam autem, ex accidenti Auditus. Etenim facultas videndi, multas atque varias differentias denunciat, cùm corpora omnia colorem obri-

A obtineant: quare & communia hac maxime sentiuntur: (communia autem voco, figuram, magnitudinem, motum, statum, numerum) Auditus autem, discrimina tantùm soni: paucis tamen & ea quæ vocis. Ex accidenti autem, multùm auditus ad prudentiam confert: sermo nanque qui sub auditum cadit, disciplinæ causa est: non quidem ex sese, sed ex accidenti, ex nominibus nanque constat: nominum autem vnumquodque nota est. Propterea ex illis qui ab ortu, altero horũ sensuum priuati sunt: cæci, mutis surdísque prudentiores existunt.

Comparauerat, quantum ad necessitatem attinet, tactum & gustum, cum B tribus sensibus posterioribus: nunc ex his tribus duos præcipuos visum nempe & auditum in animalibus rationem, vel rationis vestigium aliquod obtinentibus, inuicem comparat. Nam olfactus vix ferè ad prudentiam, minimũ quoque ad intelligentiã conferre videtur. Occasio cõparationis ex eo sumpta est, quòd superiori contextu fuit allatum, nimirum vtrunque ex his sensibus, magnas cùm ad salutem, tum ad animalis bonum oportunitates habere. Sensum itaque visus, ad necessaria quidem vitæ per se vtiliorem auditu esse declarat: hunc tamen visu, ad intelligentiam prudentiámque ex accidenti oportuniorem. Priorem Thesim, tanquam notiorem sola ratione probat: Posteriorem, ratione & experientia. Hæc vniuersim Aristoteles: in specie verò ita loquitur: Visus est per se, ad vitæ necessaria & animalis conseruationẽ vtilior auditu: hic autem visu, ad intelligentiam ex accidenti aptior. Vtrunque probatur: & primò primum, hac ratione. Sensus qui plura sequenda vel C declinanda, pro salute vitæ animalium percipit, est ad necessaria vitæ animalium vtilior auditu: atquì visus plura huiusmodi & per se cognoscit, quàm auditus: Visus igitur ad necessaria vitæ animalis per se est auditu commodior. Maior propositio nota est, cùm præsertim tertio de anima dictum sit, ad hoc vt animal conseruetur, necesse esse illud non modò tangendo, verùm etiam è longinquo sentiẽdo, sentire. Minor probatur illo posito: Animal scilicet corpus habere, atque idcircò à corporibus tangi, nécnon ab iisdem tangentibus lædi corrumpíque posse. Tunc verò ita licet argumentari: Sensus qui plures differentias corporum nobis denunciat, ille plura pro salute animalis sequenda, vel declinanda percepta habet: visus plures huiusmodi, variasque corporũ differentias per se percipit: igitur. Maior ꝓpositio ex positis pendet: minor probatur: nimirum, quoniam colores, qui sunt peculiare visus obiectum, in omni corpore reperiuntur: Soni verò qui ad auditum pertinent, exiguam rerũ D varietatem explicãt: præterea verò, iudicium vocum quæ soni præcipui sunt, aptique ad multas rerum varietates significandas: nõ in omnibus, sed in perfectioribus tantùm animalibus reperitur. Ex quo tanquam πόρισμα illud sequitur: Nullum esse ex sensibus qui sensilia quæ Communia vocantur, acriùs ipso percepta habere possit. Figura nanque, magnitudo, motus, quies, numerúsque, primò propriéque in corpore reperiuntur. Secundum vero propositum hac primùm ratione probat: Sensus qui sermonem, licet ex accidenti, comprehendit, est ad prudentiam animalis aptior visu, qui illum non percipit: Auditus, sermonem, licet ex accidenti, comprehendit: Auditus igitur est ad animalis prudentiam visu aptior, qui sermonis nullam prorsus perceptionem obtinuit. Maior propositio probatur: quia scilicet sermo siue oratio quæ sensum præceptoris intrinsecum mediis nominibus explicat, disciplinam efficit. Minor probatur, quoniam oratio sonus quidam est, vel non sine sono,

ex secundo de anima in cap. de voce: sonum autem obiectum peculiare auditus esse superiùs constituimus. Hoc idem signo siue experientia confirmat: nam si dentur duo homines, altero horum sensuum ab ortu priuati: semper is qui auditu prædirus erit, licet visu careat, erit altero prudentior, qui auditu destitutus, visum obtinuerit. Contextus igitur huius, particulas tres, nimirũ iuxta rationum, quæ afferuntur numerum, constituamus: quarum prior multa verba digna quæ expendantur habet. (Ad necessaria). Loquitur Aristoteles comparatè: secus enim sibi ipsi aduersaretur, qui superiùs docuit ex tertio de anima cont. 64. Solum tactum esse animali necessarium, idcircóque in omni reperiri. Non ergo hîc docemur, visum esse necessariũ animali: sed cùm sit ad bene esse necessarius, animali magis quàm auditum conferre. Necessaria sanè animalibus sunt Tactus & Gustus: ad tuendum igitur tactum & gustum, plurimum visus, minimum auditus valet. hoc ita declaro: quia nimirum vbi cibum gratum sibique conuenientem animal perspexerit, illum appetit: noxiúmve sibique infestum, fugit. Quod de cibis dicitur, id ad alia omnia ad hunc eundem scopum, nutriendi nimirum, fouendi, generandi, conseruandique corporis pertinentia, potest accommodari. Neque obstat, quòd multa ex his, auditu etiam cognosci posse videantur. Nam neque suas partes auditui Aristoteles aufert, cùm comparatè loquatur: & nos non æquè perfectè ista ab auditu cognosci declaramus. Primùm enim (vt Thomas ait) visus certiùs ista agnoscere potest: cùm ipse ab ipsismet rebus, Auditus verò non nisi à sonis rerum motum consequentibus afficiatur: id est visus percipit accidentia, quæ in rebus manent, nimirum colores: Auditus verò accidentia, quæ à re fluunt atque discedũt, veluti sonos. Addimus: Visum longiùs prospicere, quàm auditum remotiùs audire. Momento item efficit visus, quod auditus tempore: priùs enim coruscatio cernitur quàm tonitrus audiatur. (Per se). Rectè vertit Alexander (Suapte natura). nam huiusmodi omnia vel prosequenda vel fugienda, cernuntur sub ea tantùm ratione, qua colorata sunt, & propter colorem tãtùm: cuius sensus proprius & peculiaris, quinimo vnicus, visus est. Non sic auditus ad prudentiam confert, qui non per se atque ex sui natura à sermone prudentiæ effectori afficitur: sed ex accidenti, quà scilicet sermo cũ voce sonoque profertur. Qui aliter comparationem istam interpretantur, nesciunt se explicare, & germanum Philosophi scopum sanè non attingunt. (Intelligentiam). Confundit νοῦν cum φρόνησιν, vt constat. Causa superiùs allata est. Tantùm notabimus post Græcos interpretes, Aristotelem sæpe nominibus abuti. Huius rei testimonium, huic nostro simillimum huiusmodi afferre modò possumus. Doctus est Aristoteles sexto ethic. cap. 2. Electionem non esse absque mente siue intellectu, & appetitu morali: ideóque rebus tantùm sub actionem cadentibus conuenire. In priori tamen Topico cap. 8. Electionis nomen ad omne opus, vel agendum, vel efficiendum accommodare videtur: secus enim, vt doctè ibidem à clarissimis viris animaduersum est, manca atque imperfecta esset problematum enumeratio, quam proponit Aristoteles. Etenim non omnia illa quæ ad opus aspirant, complecteretur: cùm præsertim eodem prorsus modo, id est ratione finis, effectiua ab adminiculantib⁹ & contemplariuis seiungãtur, quo ab iisdem actiua. Iam verò nomine Scientiæ pro quacunque disciplina, itémque artis pro scientia, aliísque huiusmodi propè infinitis, abuti sæpisimè Philosophum nostrum satis constat. Atqui non modò similis, sed idem omnino locus (in quo nimirum sapientia pro prudentia sumitur) in tertia partic. problem. 9. legitur. Ita tamen cautè hac vtitur libertate, vt nullibi perturbationem, aut obscuritatem verbis impropriis homini

A hominí intelligenti pariat. Nam cùm propriè loqui necesse est (quando nēpe aut de re verbo significata præcipuè atque ex proposito agitur, aut verbi significatio tractationis propositæ explicationi, vsui aut incommodo esse potest) tunc non communia, sed germana propriáque verba retinere solet. (Multas atque varias differentias denunciat). Addo ex primo metaphy. in proœmio: Visum vnum maximè inter omnes alios sensus nos docere. Cuius ratio est, quia inter alios sensus est in cognoscendo perfectior: cùm sit spiritualior. Quod patet, si, qua ratione alij à suis obiectis afficiantur, considerare velimus. Sentit tactus, quia calefit: gustus, quia sapore aliquo organum eius inficitur: auditus, quia à corporeo aliquo motu patitur: olfactus, quia euaporantem exhalationem admittit: solus visus, spiritualiter immutatur. Neque enim propriè pupilla colore coloratur, sed coloris speciem spiritualiter recipere dicitur. Idcircò Platonici (vt ex Phædro & Phædone elicitur) cùm sex illa instru

B menta cognoscendi in anima ponerent, rationem nempe, visum, auditum, olfactum, gustum, ac tactum: priora tria ad spiritum magis pertinere, posteriora ad corpus asserunt: quòd illa scilicet, res eas capiant, quæ à materia remotissimæ, animæ conuenientes, ipsam vehementissimè, parùm autem corpus moueant. Nam incorporea quæ Rationis obiecta sunt, Colores item & voces, corpus vix mouent, & aciem animi ad indagandum acuunt. Quò fit, vt nõ modicè ab illo tanquā sibi similia desiderētur. Odores autē, sapores, & primæ qualitates, quæ propriæ sunt aliorū sensuū, mouent quidē corpus, illique plurimū ꝓsunt, aut obsunt: vix tamē animā afficiūt, aut ad illius admirationē vel iudiciū conferunt. Quare, neque animæ desideriū ad sese multùm allicere possunt. Visum præterea igni tribuūt: quia nimirū in sublimi corporis parte, veluti in suprema mūdi elemētaris regione locatꝰ, lumēnque quod ignis est propriū percipiens, certiorē & clariorē sensum, exactiorémque ordinē aliis o-

C mnibus præferat. Auditui deinde aerē dant, & hunc visui quammaximè proximū esse dicūt. Quapropter Plotinus li. 3. Ænead. primæ, cap. p. Musicū post sensiles sonos, sensilésque figuras, materiā seiūgere, atque ad intelligibilē harmoniā & pulchritudinē, tanquā à proximioribus menti sensibus (visu nēpe & auditu) ascēdere iubet. Ex his etiā constat, cur visus efficiat vt plurimas rerū differentias cognoscamus. Nā auditꝰ id quidē percipit, quo hæc inferiora à superioribus corporibus distinguūtur: at visus ea capit, quibus inferiora hæc cū æterno illo & supero corpore conueniunt, lucē nimirū, qua res actu spectabilis redditur: idcircóque cælestia corpora solo sensu visus sensilia esse dicūtur. Hæc Aristot. secundo de anima cont. 68. & Auerr. tertio phy. comm. 48. (Cùm corpora omnia colorem obtineant). Quid sit color, & quomodo fiat inferiùs exponetur: nunc monuisse satis est: in his verbis ꝓbari, visū ideo multas differentias corporū nobis ostendere, quia in coloribus actū suæ cognitionis exer-

D cet. Omnia autē corpora vel ipsa colorata sunt, vel coloris principiū & causā, perspicuitatē nimirū & lucem, habent. (Quare & cōmunia hac maximè sentiuntur). Dictio ἄρα, illatiua est. Sit itaque illationis ratio huiusmodi: Visus multas rerum differentias nos docet, propterea quòd quasi à re ipsa afficitur: alij verò, ab eo quod in re non manet, (Tactū excipio, qui tamen in hoc, visu inferior est) idcircò sensilia cōmunia, quibus res ipsa sensilis determinatur, acutiꝰ à visu, quàm à cæteris sensibus cōprehendūtur. Accedit eò, quòd cùm sensilia cōmunia quantitatē consequātur (pertinent enim ad continuum, vel secundum illius mensuram, vt magnitudo: vel diuisionem, vt numerus: vel determinationem, vt figura: vel distantiam & propinquitatem, vt motus & eius priuatio quies:) Quātitas verò, vel ipsum continuū, licet qualitatū omnium sensiliū subiectū sit, proximiùs tamen se habeat ad obiectū visus, quā ad aliorū sen

suũ obiecta: iure visus istorũ acerrim⁹ iudex esse dicetur. Quòd verò quãtitas, vt Thomas ait, ꝓximior sit obiectui visus, ex eo saltẽ cõstare poterit, quòd huiusmodi obiectũ, omne corpus aliquã obtinens quãtitatẽ, aliquo modo sequi videtur. Nam lux in primo etiam corpore nempe cælo est, in quo tamen nulla aliarum sensilium qualitas reperitur. (Dico autẽ communia, figuram magnitudinẽ, motũ, quietem, numerũ.) Sensilia propria sunt ea, quę non possunt alio sensu sentiri quàm vno, & in quib⁹ error fieri non potest: vt visus, colores: auditus, soni: gustus, sapores. Communia verò, quę nullius sunt propria, sed omnium cõmunia: vt illa quinque enumerata. Hæc Aristot. secundo de anima cont. 62, & 64. Quo in loco placet annotare, Non satis rectè Themistiũ ab Auerroe reprehensum fuisse: vt qui existimaret sensilia ista cõmunia omnia, omnibus sensibus capi posse. hoc enim Aristot. docet, cùm ibi, ab omnibus percipi affirmando: tũ hic, comparatè loquendo. Quòd verò Auerroes magnitudinẽ excipiat & numerum, solique visui & tactui reseruet, nulla ratio est: nisi fortasse putet magnitudinẽ & numerũ non ita distinctè ab aliis, vt ab istis sensibus comprehendi posse. Quod quidẽ verũ est: sed tamen huiusmodi sensiliũ notitia, nõ est absolutè, auditui præsertim & olfactui deneganda. Etenim auditũ numerũ non ignorare, Musici testãtur. Atqui numerus ex diuisione continui oritur, quæ est passio magnitudinis. Præterea, si numerũ capit, igitur & tẽpus, & motũ, & magnitudinẽ. Postremò, cognoscit differentias magnitudinis: igitur & magnitudinem. Consequutio nota est. Assumptio patet: quia nimirũ sonũ audit, antè & retro, ad dextrã & sinistrã, sursum & deorsum. Olfact⁹ quoque, nónne duos odores aut eodẽ tempore, aut diuerso indicat? Numerũ igitur percipit & magnitudinẽ. Gustui verò cur eadẽ prorsus ratio accõmodari nõ possit, nil (quod videam) obstat. Neque est quòd aliquis hîc Aristot. reprehendat, qui nõ omnia sensilia cõmunia enumerauerit: vt æquale, inæquale: magnum, paruum: rarum, densum. Nobiliora nanque (vt ait Themistius) & illa ad quæ alia referãtur, recensere voluit. (Paucis autẽ, & ea quæ vocis). Subobscura videtur huius loci sentẽtia. Qua fortasse ratione mot⁹ Alexãder, particulã καὶ, quæ tamen in omnibus vulgatis exẽplaribus legitur, expungendam putauit. Verba in Græco cont. hæc sunt: ὀλίγοις δὲ καὶ τὰς τῆς φωνῆς. Sed acutiùs intuẽti, nulla syllaba dẽpta, omnia erũt plana. Auditus (ait Aristoteles) multas omninò differentias sonorum denũciat, omnibus animalibus in quibus inest: at vocum differẽtias non nisi paucis, iis nimirũ qui ratione præditi sunt. Quasi particula καὶ ideò apponatur, quòd homines non modò sonorũ discrimina, sed & vocũ, auditu iudicent. Est autẽ Sonus, motio quædã aeris ob mutuã duorum corporũ solidorũ percussionẽ. vt autẽ sonus propriè in animorum est, ita vox animantium. neque enim lyra aut tintinnabulum, nisi καθ' ὁμοιότητα vocare dicuntur. Sit igitur Vox, sonus prolatus ab animali, medio pulmone, qui voci veluti materiam suppeditat, id est spiritum: & media arteria τραχεῖα vocata, quæ quasi vocem effingit. Quò fier, vt non omnia animalia vocem habeant. Exanguia enim & quæ pulmone carent, vt pisces, vocare non possunt. Atqui vox non vnius generis est: quædam enim articulata à Græcis ἔναρθρος dicta, lingua, labiis, palato, dentibúsque formatur: hominique soli conuenit: qui vt vi intelligendi valet, & ciuile animal est, ita multa sensu cognita, mentéque inuestigata propria peculiarique voce debuit explicare. Bruta talem vocem non sunt assequuta: sat enim fuit si passiones sensus, quibus nunquam non impelluntur, rudi atque indistincto quouis sono significare possent: idcircóque Ammonius ait non magis voces brutorum quàm sonitum maris, literis scribi atque syllabis exprimi posse. Homo igitur solus est qui multas rerum differentias nõ modò sono, sed & voce, atque eloquutione, medio auditu assequi possit.

A fit. Sequitur secunda contextus particula: (Auditus autē ex accidenti ad prudentiam). Declarat quomodo auditus ad prudentiam conferat: quia, inquit, sermo qui auditur, est disciplinæ causa. Plana sūt ista omnia, & planiora adhuc à nobis inferiùs reddentur, cùm peculiari quæsito hac de re agemus. Tātùm moneo primùm ex Alexandro, Auditum ideò dici ex accidenti conferre ad prudentiam, quia propriè & per se ad auditum, sermo, qui est causa disciplinę, non spectat, sed vox & sonus: sermóque auditur, quia cum voce & sono cōiunctus est. Præterea, ex Aristotele, sermonem disciplinam non efficere per se, sed quatenus animi sensa secum adfert, quæ sensa non capit auditus, cum sermo ex institutione tantùm humana significet. hoc sibi volunt illa verba: (Sermo ex nominibus constat, nominum autem vnumquodque nota est.) Additur in contextu, (Sermo causa est disciplinæ). Neque sermo extrinsecùs docentis, B (ait Linconiēsis primo post. analy. cap. priori) neque scripta: sunt Magistri scientiæ: sed excitant tantùm discipuli mentem. Verus Magister est qui mentē intrinsecè & intellectū illuminat, veritatēque ostendit, id est intellectus agēs vocatus. Atque hac prorsus ratione verba ista Philosophi sunt interpretāda. (Propterea ex iis qui ab ortu). Postrema hæc pars, signo cōprobat, auditū prudentiæ multū conferre: argumentatio verò est ab effectu petita: idcirco illud διόπερ vim causæ indicat, quia scilicet hic auditū, ille visum habet. (Muti surdique), id est facultate audiēdi ab ortu priuati: tales enim muti necessariò sunt, cùm loquentes homines nunquā audierint: idcircóque loquendi, siue effingēdorū & formandorū verborum normā nunquā discere valuerint. Ex hôc contextu pulcherrimæ quæstiones oriuntur. Prima est, An auditus tantùm ad disciplinam conferat. Secunda, an magis visu. Postrema, an omnis mutus sit surdus. Prioris occasio sumitur ex verbis Aristotelis, quæ hîc videtur soli auditui C disciplinæ munus tribuere. Alibi tamē (vt primo post. analy. c. 14.) docetur, sensu vno deficiente, sensus illius scientiā amitti: cuius ratio est: quia nimirum omnis nostra cognitio à sensibus oritur. Huic verò quæstioni ita paucis satisfacimus: Aristotelē hîc cōparatè solùm, non absolutè loqui. Id vel eo probari poterit, quòd cùm superiùs dixisset, omnes tres sēsus, qui extrinseco medio fiūt, salutis gratia animali tributos fuisse: hic tamen visum ad necessaria vitæ præstantiorē appellat. Non itaque absolutè colligit, sed cōparatè auditum plurimùm ad disciplinā conferre. Atquî verba illa χρήσιμον μάλιστα, πλείστον μέρ☉, satis hoc quæsitū edisserunt. Secūdum, arduū magis est, & (vt Aristotelis more loquar) ζητεῖ τινα λόγον. Etenim si omnia illa spectemus, quæ à nobis superiùs de visu ex Aristotele in prooemio metaphy. & hoc loco, præterea verò ex Alexandro, & Platonicis tandem ipsis relata sunt: visum plurimum quidem, auditum verò parum ad disciplinas conducere constabit. Sed accedant rationes aliæ ex eodem Aristotele ductæ: Sensus, qui nobiliorem disciplinam pa-D rit, est ad disciplinam aptior: at visus nobiliorem disciplinam auditu parit: ergo est ad disciplinas aptior auditu. Maior vera est, quia à nobiliori causa effectus nobilior proficiscitur. Minorem facile est probare si vnum petatur, ex 1. lib. de anima cap. 1. vbi ostēditur, Scientię nobilitatē vel à genere demōstrādi, quo ipsa vtitur, vel à re subiecta, pficisci. Quo posito ita licet argumētari: Quę visu discim⁹, certiora sunt & nobiliora quā quæ auditu percipimus: disciplina igitur visus, erit excellētior illa quæ auditu cōparatur: quòd verò obiecta visus sint nobiliora & certiora, superiùs abundè declaratū est: & nūc itē explicatur. Nā quæ visu discim⁹, ea, naturā aliquā reipsa existētē obtinēt, vt lux & color: itē quæ lucē habent & colorē: at sonus qui ad auditū pertinet, sola duorū corporū percussio est, quæ in fluxu & successione potiùs quàm in permanētia est.

Huc accedit quòd Aristot. hoc loco de Auditu verba faciens, ait, illũ ex accidenti ad prudentiam facere: de visu verò, docet, istum per se multas rerũ differẽtias nobis declarare, magisque omniũ sensilia communia capere. nunc autem, quod est per se tale, est magis tale, quàm ex accidenti tale. Regula Topica est omnibus nota. Responderi solet à nonnullis ex secundo Elench. Omnẽ notitiam aut inueniendo aut discendo fieri: visúmque ad inuentionem plurimũ, auditum ad disciplinam valere. Sed ista sententia ita absolutè recepta vt profertur, reiiciẽda est: vt quæ Aristot. repugnet, qui 2. metaphy. cõt. 2. monet agẽdas esse gratias illis qui nobis suas opiniones reliquerunt: quãdoquidẽ ex illis auditis veritatẽ disciplinarũ sim⁹ adepti. & addit, Nisi extitisset Timothe⁹, nunquam euenisse, vt multũ melodiæ haberemus: & nisi Hyerosinus præcessisset, Timotheum non fuisse subsequuturum. Et Auerroes in com. ibidem fatetur, Nullum posse ex sese artem actiuam, vel speculatiuam inuenire, nisi auxilio priorum scribentium. Item Aristoteles secundo Elench. cap. 8. tantum auditui tribuit, vt eo vnosciẽtias omnes comparatas fuisse asserere videatur. Præterea inuentionem essentiæ loci, idcirco arduã vocat tertio phy. cont. 2. quia nil prorsus ab antiquioribus de ipso traditum accipi posset. Ad hæc quid de inuẽtione artium illarũ dicemus, quarum subiecta à sola ratione pendent? Tam igitur auditus quàm visus, inuentioni prodest. Nos itaque hîc cũ Aristotele affirmamus, auditũ πρὸς νοῦν, πρὸς φρόνησιν, esse visu, ex accidenti tamen, præstãtiorem. Quod ita probamus: siquidem omnis inuentio, omnisque doctrina & disciplina vel actiua sit, vel speculatiua, à cognitione principiorũ pendet: principia verò ipsa non tendunt in infinitũ, sed in indemõstrabilia quædã desinũt, quæ sola terminorum cognitione nota fiunt. Testis est Aristot. primo poster. analy. cap. 3. & Themistius ibidem, qui ait: Effata illa mentem perficere terminis, id est subiecto attributóque, ex quibus constat (vt Philopopous explicat) rectè perceptis. Terminorũ autẽ notitiã solo auditu haberi, qui voces capiat, res ipsas mediis conceptionibus significantes, ita constat vt probatione nõ egeat. Deinde, qui aerem vel aquam vel terram spectat, haudquaquã fieri posset, vt aerem vel aquam vel terram agnosceret: nisi hanc aquam, hunc aerem, illam terram dici priùs audiuisset. Præterea, visu τὸ ὅτι, solum obiectorũ acquirimus: auditu verò τὸ ὅτι simul & τὸ διότι: quatenus scilicet verba præceptorũ scripta vel prolata audientes, vtrũque vnà discimus. Posttremò, auditu ea omnia quæ visu percepta sunt, discimus: visus verò non item omnia ab auditu comprehensa capimus. Adde, vitam hominis breuissimã esse, artes autem rerúmque scientias exitum vix habere. Quare cùm visus non omnia, auditus autem omnia, id est non quæ vnus, sed quæ infiniti homines viderunt, audierunt, atque excogitarunt, assequi possit, iure ab Aristotele sensus disciplinæ vocatus est. Cùm ergo obiicitur visum nobiliorem & certiorem scientiam efficere: Id nos fatemur, ratione quidem obiecti nobilioris, quo etiam sensus visus spiritualiter afficitur: sed non hoc quærimus: sed illud, An audit⁹ magis ad disciplinas comparandas visu sit accommodatior. Tunc autem negamus argumentũ, quia auditus plures differentias rerum ex accidenti percipit: cùm (vt diximus) & visa & audita ab aliis comprehendere queat. Præterea certiùs ista docet, cùm & τὸ ὅτι & τὸ διότι simul (quod visui non accidit) audiendo assequatur. Secũdò quoque respondemus: Visum nõ esse per se talẽ, ad disciplinas scilicet cõparãdas aptũ. Per se enim talis est solus intellect⁹. Nã licet principia omnia à sensu oriri dicantur, intellectus tamen is est qui ex hoc viso, ex illo audito, vniuersale ipsum abstrahit, quod principium scientiæ constituitur. Hîc verò visus non per se dicitur multorum corporum discrimina ostendere, (cùm id

potiùs

A potiùs ex accidenti præstet) sed per se ad vitæ necessaria aptus. Est itaque auditus magis tale, id est magis ad disciplinas idoneus, quàm visus, vt superiùs abundè declaratum est. Porrò tertiæ quæstioni ita paucis respondetur: Omnē surdum ab ortu murum esse: tum quia variç ac propè infinitæ voces significatiuæ, ex impositione hominū sunt, idcircóque à surdo percipi ac disci nequirent: tum etiam quia instrumenta auditus si ab ortu læsa sint, possunt vnà organa vocem formantia impedire. Quod Conciliator annotauit ex Auicenna p.fen.1.doc.5.summa3.c.2.& alii insignes Anatomici tradiderunt. Nam sextū par neruorū quod motū linguę tribuit, cū quinto pari cōtinuū panniculisque & ligamentis connexum oriri à cerebro, quintum verò par auditui seruire ostendunt. Hoc item Aristoteles vndecima particula probl. primo, & alibi sęB spissime significauit: placet autem illud animaduertere, plura esse vocis instrumēta: præcipua autem duo (ex Gal. in libro de voce,) τὴν γλῶσσαν & ἀρτηρίαν τραχεῖαν vocatam. Vnicuique autem istorum multa alia organa seruiunt: Arteriæ quidem musculi thoracis & pulmo, qui materiam voci suppeditant: Epiglossi verò multæ membranæ quibus vestitur, & multi musculi quibus eius meatus clauditur & reseratur. Ista ab Auicenna primum vocis instrumērum appellatur. Lingua autē vocem sanè iuuat, sed sermonis siue loquutionis propriè effectrix est: linguæ socii sunt, dentes & labia, vt formatis literis, & syllabis, exitus quasi per incisionem factus facillimus adsit. Hæc eò attuli, vt iam liceat intelligere, cur Aristoteles quarto de historia animalium libro, cap. 9. dicat, surdos ab ortu naturę vocem emittere posse, nūquam verò (cuius contrarium nonnulli asserunt) loquutionem.

11 Περὶ μὲν οὖν τῆς δυνάμεως, ἣν ἔχει τῶν αἰσθήσεων ἑκάστη, πρότερον εἴρηται.

Sed quam facultatem vnusquisque sensus habeat, antea dictum est.

C Postrema hæc exordij pars, quæ monet de vniuscuiusque sensus facultate in libris de anima fuisse pertractatum, viam philosopho sternit, qua & scopum huius libri proponere, vnáque eiusdem tractationē aggredi possit. Nulli igitur mirum, si hinc initium secundi capitis à Græcis sumatur.

12 Τῶν δὲ σώματος ἐν οἷς πέφυκε γίγνεσθαι αἰσθητηρίοις, ἔνιοι μὲν ζητοῦσι κατὰ τὰ στοιχεῖα τῶν σωμάτων, οὐκ εὐποροῦντες δὲ πρὸς τέτταρα πέντε οὔσας συνάγειν, γλίχονται περὶ τοῦ πέμπτης.

In quibus autem corporis Æstheteriis fieri aptisint, nonnulli quidem in corporis elementis inuestigant: sed cum copiam nō habeant, ad quatuor elementa quinque nimirum sensus reuocare, de quinto satagunt.

D Libri scopum proponit, vnáque rem ipsam auspicatur. Scopus ex his quæ hactenus fuerunt in exordio exposita, ducitur. Dixerat agendum esse de communibus & propriis animalium operationib⁹ tam animæ quàm corpori conuenientibus, illas deinceps enumerando, sensum priori loco posuerat, quòd ad ipsum aliæ omnes aliqua ratione referantur: mox sensus necessitatem paucis quibusdam ex libris de anima repetitis, tam vniuersè quàm in specie declarauit: Nunc ita ferè loquitur, De sensu, cuius dignitas necessitásq; inter alias operationes demonstrata est, agere debemus: non tamen quoad eius omnia, (nam de principio ipso, facultate, actu, medióq; sentiendi in libris de anima abundè diximus) sed quoad organa corporea quibus ille inhæret, quibúsque vtitur, vt in actum tangendi, gustandi, videndi, audiendi, olfaciendique possit exire: præterea verò quoad obiecta à quibus affici queat. Obiecta verò

ipſa non enumerat: licet initio capitis tertii dicturus ſit, tractationem de ſenſilibus, hanc quæ de Æſtheteriis eſt ſequi, & in libri epilogo vtranque ſit commemoratus. In libello de memoria idem ad vnguem ſeruat: proponit ſe de memoria & actu memorandi tantùm acturum: initio ſecundi capitis reminiſcentiam adiungit: in epilogo vtriuſque meminit. Hic eſt mos Ariſtoteli familiariſſimus, non omnium rerum quas ſit tractaturus, vbique in exordiis mentionem facere, ſed illarum duntaxat quæ præcipuæ ſunt, aut à quibus de aliis agendi occaſio ſumitur: reliquas ſilentio præterire. De organis verò ſenſuum, priuſquam de obiectis loquitur, quia illa ſunt animali intimiora; prætereà verò, quia de Æſtheteriis vix vnum aut alterũ verbum in libris de anima fecerat, de ſenſilibus autem multa. Porrò de Æſtheteriis pertractando, primùm Antiquiorum ſententias profert, atque perpendit, mox veritatem docet. Hoc enim ſolenne eſt Ariſtoteli (ſicut etiam monet Simplicius) vt cùm lis inter Antiquos aliqua de re eſt, aut illorum opiniones hominum animis altiùs inſederunt, antequam veritatem explanet, & ſuam germanamque ſententiam explicet, eorum opiniones proponat, illaſque perpendens vel aliquid eliciat quo veluti διαιτητὴν quidam & arbiter controuerſiam dirimere, vel manifeſtam earum abſurditatem indicare, atque illas ex hominum mẽtibus euellere queat. Aliquando tamen, quoniã recto cognito facillimè obliquum cognoſcitur, ante omnia ſuam ſententiam exponit, mox aliorum opiniones profert. Illud in primo libro phyſicæ auſcultationis, in controuerſia de principiorum numero, & contrarietate, itemq; in tertio eiuſdem operis in lite de Infinito præſtitit: hoc verò in libris metaphyſicis, vbi cùm in duodecimo vera omnium principia pertractaſſet, Tertium & Quartumdecimum in Pythagoricis & Academicis dogmatis examinandis conſumpſit. Primùm itaq; monet Ariſtot. Antiquos qui de ſenſib. loquuti ſunt, vnumquemq; ex illis vni elemento tribuiſſe, quod Æſtheterij vniuſcuiuſq; naturam atq; eſſentiã conſtituere aſſerebant: Viſum nẽpe igni, Auditum aeri, Guſtum aquę, Tactũ terræ. Cùm autem elementa quidem quatuor eſſent, ſenſus verò quinque, idcircóque quinq; ad quatuor reuocare nequirent, ne alicui ex ſenſibus ſuum deeſſet elementum, quintum quoddam ſummo ſtudio excogitarunt cui olfactum aſſignauerunt. Hoc erat, natura quædam media inter aerem & aquam, illa ſcilicet craſſior, hac tenuior, vapor appellata. Opinio iſta tribuitur quidẽ ab Ariſtotele in primo de anima cont. 70. Empedocli, qui cùm cenſeret animam res omnes cognoſcere, cognitionemque per aſſimilationem fieri, Similitudinem omnium rerum ſecundum proprium eſſendi modum, id eſt corporalem, in illa eſſe exiſtimabat: atqui in principiis omnia conueniunt, animam igitur ex omnibus elementis compoſitam eſſe aſſerebat: qua fortaſſe ratione, quia organa ſenſum omnia corporea cognoſcere cernebãt, elemẽtis corporum ea quoq; tribuere voluerunt. Timæus tamen Pythagoreus, vt eandem fortaſſe ſententiam ſequeretur, & ſenſus in ſuam illam τετρακτὺν, quam ῥίζωμα & principem ſolidarum figurarũ imaginem vocãt, referre poſſet, Viſui ignem aſcripſit, quia lumen quod ignis eſt propriũ natura ſua percipit: Auditui, aerem: quia voces haurit, quæ in aere fracto gignũtur, & per aeris interuallũ aures, cerebrũq; & ſanguinem, in animam illabuntur. Guſtui aquã, quia hic ſenſus humido delectatur, & abſque ſaliuæ liquore perfici non poteſt. In hũc enim peculiarem vſum Natura ſaliuã ad linguam fluere voluit, vt ſi qua ſicca guſtui offerrentur, illius humiditate perfundi, & ſui ſaporem producere valerẽt. Terrã tactui aſſignabãt, cùm per omnes terrei huius corporis partes fiat, & in neruis, q. maximè terrei ſũt, explẽtur. Poſtremò, Olfactũ inter aures & lin-

A & linguam, tanquam inter aquam & aerem positum, vapores illos apprehendere dixerunt, qui ex aeris & aquæ mixtione proueniunt. Horum autem qui ex aere mutatur in aquam, caligo: qui verò ex aqua in aerem, fumus ab illis appellatur. In summa, in hoc omnes antiqui conueniebant, quòd anima motus & sensus omnisque cognitionis principium esset. Quò factum est, vt & ista dixerint, & nullus ex illis qui animam simplex aliquod ex elementis esse dicebāt, terram animam esse vnquam constituerit, & vt item tactum minùs quàm alii sensus, cognoscere omnes affirmarunt.

13 Ποιοῦσι δὲ πάντες τὴν ὄψιν πυρός, διὰ τὸ πάθους τινὸς ἀγνοεῖν τὴν αἰτίαν. θλιβομένου γὰρ καὶ κινουμένου τοῦ ὀφθαλμοῦ φαίνεται πῦρ ἐκλάμπον. τοῦτο δὲ ἐν τῷ σκότει πέφυκε συμβαίνειν, ἢ τῶν βλεφάρων ἐπικεκαλυμμένων· γίνεται γὰρ καὶ τοτέ ἐν σκότει.

Omnes autem visum Igni tribuunt, propterea quòd passionis cuiusdam causam ignorant. Confricato enim & agitato oculo ignis emicās
B conspicitur, hoc verò in tenebris accidere solet, aut adopertis palpebris etenim & tunc in tenebris fit.

Hactenus aliorum sententias περὶ τῶν αἰσθητηρίων vniuersè protulit: nūc suæ methodi nō immemor, ad particularia descendit. Primùm autē de visu loquitur, naturæ ordine prætermisso: vt ab eo sensu qui perfectior & nobilior est, (vt & superiùs ostendimus) exordiatur: quem etiam ordinem vsque ad finem capitis seruat. Nam post Visum, de Auditu, mox de Olfactu, postremò de Tactu & Gustu differit. Adde, de Visus organo maiorem extitisse controuersiam: idcircoq; totum ferè caput, in quo huiusmodi Æstheteriorum tractatio absoluitur, in illa examinanda consumi: pauca verò quædam de organis aliorum
C sensuum (in quibus illi cum antiquis propè conuenit) ab Aristotele afferri videmus. In horum verborum explicatione video multos decipi, qui dicant Aristotelem hîc asserere, omnes Antiquiores qui de sensibus egērunt, visum igni tribuisse: propterea quòd passionis illius causam ignorabant, cuius in cōtextu mentio fit. Quod certè minimè verū est: nō enim omnes Antiqui in hoc conuenerunt, cùm Democritus visum aquæ assignauerit, vt inferius docet Aristoteles. Rectiùs igitur Thomas ait, Hic Aristotelem mentionem illorum facere qui visum igni tribuebant, simulq; illius rei causam afferre. Quasi ita loquatur: Antiquiores philosophi vnumquemque sensum suo elemento assignabant: sed omnes qui visum ad ignem reuocabant hac ratione tantùm adducti sunt, quia nimirum aliam cuiusdam passionis causam, afferre non poterant, quàm quòd visus organum, igneam naturam obtineret. Passio autem
D ista, est, quòd compresso aliquando, & celerrimè agitato oculo, quædam ignis scintillę effulgere videantur: & hoc in tenebris accidit, vel quia nox ipsa adsit, vel quia interdiu palpebræ oculis superinducantur: tunc enim in tenebris sunt oculi, perinde acsi nocte obtegerētur. Tenēdum verò est istam positionem non modò Platonis sed Empedoclis etiam, cuius carmina inferiùs citantur, extitisse. Putabant illi oculum propter eius luciditatem & claritatem igneum esse, lumenq; ab ignea pupilla velùti ab accensa lucerna exire. Qua de re infrà pluribus. Quantum verò ad passionem attinet, non modò allisis & agitatis oculis ignis scintillæ apparent, verumetiam si cui caput, aut genę, vel aliqua illius pars, vehementiùs percutiatur aut velliectur, noctuque absque vlla commotione è somno exuscitato, oculosque repente aperienti, ignea illa corpuscula videbuntur obuersari: præterea etiam supposito ad oculum digito, eoq; moto & eleuato, idem fulgor emicabit. (In Tenebris). Ista paſ

ſio luminis natiui ratione fit, quod in humore oculi κρυσταλλώδει vocato reperitur: lumen autem huiuſmodi modicum eſt, quare maioris luminis præſentia ita offuſcatur, vt interdiu nullum ſpectabilem ſplendorem emittere poſſit. Non me latet quoſdam ex Auerroe tertio libro collig. cap. 38. cenſere, humorem κρυσταλλώδη nullo lumine natiuo præditum eſſe, ſed quicquid habet, extrinſecùs accedere. Verùm, quoniam hæc opinio, neque cauſas colorum in oculo exiſtentium reddere poteſt, & ſenſui repugnat, (quandoquidem in oculis leonum, luporum & muſcipularum noctu nullo externo lumine præſente, ſplendorem illum cernamus) prætereà verò cum Ariſtotele non congruit, ideò omninò eſt reiiciēda (θλιβομένου γὰρ καὶ κινουμένου ὀφθαλμοῦ). Nonnulli vertunt, Conſtricto & moto, oculo: Nos cōfricato & agitato, ἐκλάμπειν, & magis perſpicuè. Neque enim conſtricto & moto tantùm oculo, ignis ille emicat, ſed ſi vel conniuentibus palpebris, vel iiſdem in tenebris opertis oculus confricādo vehementiùs agitetur. B

14 *Ἔχει δ' ἀπορίαν τοῦτο καὶ ἑτέραν. εἰ γὰρ μὴ ἔστι λανθάνειν αἰσθανόμενον καὶ ὁρῶντα ὁρώμενόν τι, ἀνάγκη ἄρα αὐτὸν ἑαυτοῦ ὁρᾶν τὸν ὀφθαλμόν· διὰ τί οὖν ἠρεμοῦντι τοῦτο οὐ συμβαίνει;*

Sed & hoc ipſum alteram ſecum affert dubitationem. Nam ſi quod ſpectabile eſt, ſentientem & videntem latere non poteſt, neceſſe vtique erit oculum ſemetipſum videre: Cur igitur hoc quieſcenti non accidit?

Conanti ſententiam aliquam euertere hoc opus incumbit, vt non modò illam ſimpliciter refutet, ſed eas etiam, quibus confirmatur, rationes diluat atque refellat. Vtrumque more ſuo hîc præſtat Ariſtoteles. Atquî tunc ſatis ſententiam refellimus, cùm incommodis & dubitationibus perplexis ἀλύτοις-que dubitationibus, eam ſcatere oſtendimus: quod ex diſputationibus de anima, ab Ariſtotele in priori illius tractationis libro aduerſus Antiquos habitis, abundè perſpicitur. In his itaque verbis proponitur dubitatio, Platonis & Empedoclis opinionem conſequens, quæ vt enodari nō poteſt, ita falſum eſſe dogma, à quo ortum habet, exiſtimandum eſt. Vis autem dubitationis ducitur ex iis quæ in ſecundo de anima iam declarata fuerunt, Senſum ſcilicet omnem, organo aut medio non impedito, obiectóq; proprio præſente ſentire. Ignem præterea quatenus lumen obtinet, omniáq; corpora lucida (vt ſunt aſtra, animaliū multorū oculi, aliaque huiuſmodi lucē emittentia) oculi obiecta iudicanda eſſe. His verò poſitis, hunc in modum dubitatio proponitur: Oculus eſt igneus, ergo ſemet aſſiduè in tenebris videt. Aſſumptio ab aduerſario ſumitur: Conſequutio ex poſitis valet. nam præſens obiectum nūquam oculum & viſum latere debet, obiectum autē viſus eſt ipſe oculus, cùm igneus ſit, & eò magis quòd in tenebris nil niſi ipſe ſibi offertur. Atquî conſequutio falſa eſt, nam quieſcente oculo & non agitato, nihil huiuſmodi cernitur. Vnica igitur eſt iſta dubitatio, non duplex, vt Alexander cenſet, cùm præſertim Ariſtoteles in verbis quæ modò ſequentur, hanc non tanquā multiplicem, ſed tanquam ſimplicem ſoluat. Quæ ergo huius rei gratia ab Alexandro afferuntur, à re aliena ſunt, hoc vno excepto: Dubitationem hanc nimirum non modò Antiquos iſta ſentientes, ſed Peripateticos etiam ipſos vrgere poſſe. nam vtcunque fulgens ille ſplendor appareat, cur agitato oculo non autem quieſcente fiat, ſemper iure quęri poteſt. Præterea hęc dubitatio ipſum etiam dogma funditus conuellit, vt patet: qui igitur exiſtimant in his verbis non dogma, ſed dogmatis rationem impugnari, toto (vt aiunt)

cælo

A cælo errant. Difficultas aliqua in eo esse videtur: quomodo nimirũ Aristoteles, ex opinione Antiquorũ colligat: necessariò sequi, oculum seipsum in tenebris assiduè videre, cùm illi nil huiusmodi affirmare videantur. Sed certè omnia plana sunt: siquidē cùm Antiqui ideircò oculo agitato scintillas illas emicantes videri assererēt, quoniā oculus naturā igneā obtineret, à quo tanquam à quodā foculo illæ emitterentur, vidēdo fulgorem illũ sibi simillimũ, seipsũ quasi in speculo videre iudicatur. & hoc Aristot. inferiùs in propria sententia, his verbis explicabit, ἐκεῖνος δ' αὐτὸς αὐτὸν ὁρᾷ ὁ ὀφθαλμὸς, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ ἀνακλάσει. Rectè illud à nonnullis animaduersum est, dubitationē istam ad organũ tantùm visus, non ad facultatē videndi (quod Leonicus innuit) accōmodandam esse. Nam neq; in ipsa splendor apparet, neq; seipsam cernere potest, cùm forma sit in indiuisibili cōsistens: sed præterea hîc de Æstheteriorũ natura, non de principio vel facultate ipsa vidēdi, quæstio fiat. Rectissimè omniũ Thomas B annotauit, vim huius dubitationis, nullius prorsus momenti fore, si Aristotelis principia spectentur. Censet enim ipse sensum esse in potestate ad ipsum sensile, atq; ideò ad sensionē efficiendā medio opus esse, quòd speciē rei sensilis ad sensum deferre aptũ sit: ex quo colligit (vt nos suprà pluribus ostendimus) obiectũ, vt sensionē efficiat, à sensu distet oportere: quandoquidē si supra sensum ponatur (atq; oculum præsertim) nullā sensionē producere poterit. Facilè igitur respondere poterant Antiqui: Oculus nō se videt, quia sensile supra sensum positũ, sensionē non efficit. At dubitatio ex fundamētis quę iecerant Antiqui nascitur. Putabant illi ideò animā intelligere omnia, quoniā actu omnia esset (vt superiùs declarauimus) & ita organũ sensuũ, quòd omnia corporalia cognosceret, actu omniũ corporũ principia cōtinere, quo sanè posito redditur dubitatio inexplicabilis. Neq; hoc cuipiā mirũ videatur, nimirũ Aristotelem aliquando falsa disputando supponere. hoc enim illi moris est, C cùm nondum exposita rei veritate, sententiam aliquam examinat, multa sumere, quæ à suis quidē aduersariis probentur, ipsa tamen omnino falsa sint existimanda. In tertio de physica auscultatione, aduersus eos agens qui infinitũ constituebant, sumit, Omne corpus vel graue esse vel leue, aliaq; nonnulla, quæ tamen (vt monet Auerroes com. 48. eiusdem libri) simpliciter vera esse non possunt. In primo etiam de anima aduersus Platonicos disputans videtur concedere, Quemlibet animæ motum mediis organis fieri. Præterea verò, Omnem animam esse incorruptibilem. Hæc Græci interpretes primùm: post hos, Arabes & Latini animaduerterunt.

15 *Τὰ δ' αἴτια τούτου καὶ τῆς ἀπορίας, καὶ τοῦ δοκεῖν πῦρ εἶναι τὴν ὄψιν, ἐντεῦθεν ληπτέον. τὰ γὰρ λεῖα πέφυκεν ἐν τῷ σκότει λάμπειν· οὐ μέντοι φῶς γε ποιεῖ, τοῦ δ' ὀφθαλμοῦ τὸ καλούμενον μέλαν καὶ μέσον, λεῖον φαίνεται. φαίνεται δὲ τοῦτο κινουμένου τοῦ ὄμματος, διὰ τὸ συμβαίνειν ὥσπερ δύο γίνεσθαι τὸ ἕν. τοῦτο δ' ἡ ταχυτὴς ποιεῖ τῆς κινήσεως, ὥστε δοκεῖν ἕτερον εἶναι τὸ ὁρῶν καὶ τὸ ὁρώμενον. διὸ καὶ οὐ γίνεται, ἐὰν μὴ ταχέως καὶ ἐν σκότει τοῦτο συμβαίνῃ. τὸ D γὰρ λεῖον ἐν τῷ σκότει πέφυκε λάμπειν· οἷον κεφαλαὶ ἰχθύων τινῶν, καὶ ὁ τῆς σηπίας θολός. καὶ βραδέως μεταβάλλοντος τοῦ ὄμματος, οὐ συμβαίνει, ὥστε δοκεῖν ἅμα δύο καὶ ἓν εἶναι τό, τε ὁρῶν καὶ τὸ ὁρώμενον. ἐκείνως δ' αὐτὸς αὐτὸν ὁρᾷ ὁ ὀφθαλμὸς, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ ἀνακλάσει.*

Sed huius causæ dubitationis, nēpe & curvisus ignis esse videatur, hinc sunt accipiendæ. Læuia nanque in tenebris apta nata sunt fulgere, nō tamē lucem emittere: Oculi verò pars quæ nigra & media vocatur, læuis apparet. Quod constat si oculus agitetur: nam quod vnum est, veluti in duo abire videtur. Hoc autem celeritas motus efficit, vt appareat viden-

f.

tem à re visa diuersum esse: quare hoc non accidit nisi celeriter, atque in tenebris fiat. Etenim læue in tenebris fulgere aptum est, vt quorundam piscium capita, & sepiæ atramentum. Tardè autem moto oculo, non accidit vt videns & res visa, simul vnum & duo esse appareant. Illo verò modo, oculus seipsum cernit, veluti & in refractione. A

Ostendens Aristoteles, in oculo ignem illum emicantem, non ob eam causam cerni, quòd oculus igneus sit, (neque enim rẽ ipsam potuit non affirmare), fundamenta rationésque propositę opinionis, satis euertere videtur, eóque magis quòd dubitationẽ allatã, quæ alioquin enodatu difficillima erat, & Peripateticos etiam ipsos vrgere poterat, hac sua explicatione nullo negocio soluit. Duo igitur his in verbis (ni fallor) docet Aristot. Primùm, cur in oculo lux illa siue splendor noctu appareat. Secundùm, cur ista oculo moto non autem quiescente accidant. Illud ad dogmatis fundamentum euertendum: hoc ad dubitationem propositam edissetendã facit. Hanc contextus distributionem sequi placet, quia ab ipso Aristot. initio suorũ verborũ proponitur. Causam siquidem, & dubitationis & passionis allatæ velle se hîc docere significat. De primo ita ratiocinãdo determinat: Omnia corpora læuia & bene tersa in tenebris fulgere apta sunt: pupilla quæ medium oculi vocatur, est corpus læue & bene tersum: pupilla igitur in tenebris est apta fulgere. Maiorem propositionẽ experientia probat: capita nanque piscium, multáq; alia huiusmodi, noctu lucere conspiciuntur: minorẽ tanquam notã ponit. Iure itaque colligit, illius passionis causam non naturã oculi igneã, sed illius læuorem existimandã esse. De secundo ait: Idcircò istam passionẽ agitato oculo, non eo quiescente fieri, quia cùm oculus agitatur, contingit id quod vnũ est, duo quodãmodo euadere: Acsi dicat, cùm oculus agitatur, & à seipso, ꝓprióque situ, quasi diuellitur & separatur, fit, vt duo diuersa esse iudicetur, res nẽpe visa, & organum videns. videt enim tunc seipsum oculus, licet non per ꝓpriã formam, sed per quendã splendorẽ, suique similitudinẽ, & quasi per refractionẽ. Quòd si aut tardè moueatur, aut omninò quiescat, non diiugitur, neque à proprio situ remouetur. quò fit, vt tanquã vnum quidpiam, nimirum organũ tantùm manens, splendorẽ illum vel seipsum percipere nequeat. Verùm hæc diligentiùs considerãda. (Læuia nanque in tenebris apta sunt fulgere, non tamen lucẽ emittere). Læue & asperũ ex secundo de ortu & interitu lib. cont. 8. inter qualitates tactiles connumerantur. Læue autẽ illud dicitur quod superficiẽ obtinuit, cuius partes æqualiter & in rectitudinẽ iacent. Asperum, cuius vna pars eminet, alia autẽ inferior est. Lux hoc in loco & fulgor siue splendor, non differunt: nisi quòd hic minorẽ, illa maiorẽ lumẽ significat. Solent tamen hæc nomina hunc ferè in modũ inter se distingui: Lux est qualitas ipsa actiua mutãs siue afficiens visum, quæ quidẽ est in corpore lucido, non ꝓducta ab alio aut conseruata. Qua ratione in Sole lucẽ ponim⁹, per se scilicet, & à nullo alio illustrante productã. Lumen vocamus, eandẽ qualitatẽ visum afficientẽ, à corpore διαφανῶ, id est à corpore non lucido per se, sed ab alio illustrato, participatã. hinc aerem dicimus lumen habere: & Aristot. in 2. de anima: Lumen τῶ διαφανοῦς actum esse testatur. Hoc lumen participatũ, si ea ratione spectetur, qua à corpore per se lucido per lineã rectam producitur, Radius appellatur: sin autem quà reflexè, id est ob repercussionem, puta speculi illustrati, oritur, Splendor proprie dicitur. Σκότους, id est Tenebrarum nomen Lumini opponitur: quò fit, vt quemadmodũ lumen actus sit διαφανοῦς. (Διαφανοῦς, inquam, quod est actu: Id enim per quod aliquid est actu, actus illius B C D

dici-

A dicitur, vt quia viuens est actu per animam, anima viuentis actus vocatur) ita Tenebræ nil aliud sint, quàm illius act⁹ in eodē subiecto priuatio. Aristoteles igitur docet corpora læuia apta esse ad fulgorem emittendum, nō item lucē: atque illum quidē in tenebris, quia cùm modica sit lux, neque τῷ διαφανεῖ actū exhibere potest, neque interdiu conspici, à multo scilicet solis lumine offuscatū. Porrò amouenda est hęc ambiguitas: Omne enim commune sensile debet à visu, medio lumine & colore, percipi: Læuor est sensile cōmune: ergo lumine medio & non in tenebris percipi debebit. Maior propositio elicitur ex his Aristot. verbis 2. de anima, Quicquid cernitur, sub ratione colorati cerni, & coloratum non sine lumine spectari. Minor ex læuoris definitione perspicitur: Cùm enim sit superficies quædam, partes in rectū & æqualiter dispositas obtinens, ad quantitatem reducetur, quæ ex 2. de anima cont. 64. Sensile cōmune vocatur.
B Sic verò respondetor: In superficie duo considerātur, magnitudo siue quantitas: qua ratione dicitur sensile commune: & hæc vel illa qualitas qua afficitur. Tunc autem non dicitur magnitudo, neque ad sensilia cōmunia, nisi fortasse ex accidenti, reuocatur: quia nimirum qualitas illa in magnitudine reperitur. Hoc modo docet Aristot. in Categoriis, albedinē tātam dici, quanta est superficies cui inhæret. quare læuor est qualitas illius superficiei, quā splendor ex tēperantia & natura illius corporis læuis sequitur. Quod autem additur: Colorata lumen requirere, vt cerni possint: Respondeo, colorem esse quidem obiectum visus præcipuū, non tamen adæquatū. Plura enim videmus, quæ propriè colorem non obtinent: (cuiusmodi sunt sol, luna, stellæ, ignis, oculi quorundā piscium, aliorúmq; animalium, multáque ligna putrida, tandémque omnia corpora valde tersa & expolita, quæ in tenebris tan-
C tùm lucida, interdiu verò non lucida, sed proprio colore colorata spectantur. Visus itaque obiectū adæquatum est ipsum visile, quod & colorem & lumen siue splendorem complectitur. Colores ergo non sine lumine videntur, quia ex seipsis sensum afficere nequeunt, nisi antea actu per spectabilia à lumine reddantur. Splendor autem & lux sunt semper actu visilia, nisi impediantur. (Oculi verò pars quę nigra & media vocatur, læuis apparet). Oculi substantia ex quatuor præcipuis tunicis, tribúsque humoribus constat. Tunica prior atque externa ἐπιπεφυκυῖα, hoc est adnata & adhærens appellatur: huius interuētu oculus quasi tenetur & adhærescit. huic ꝓximè adhæret altera, quæ quia cornu similis est, κερατοειδὴς vocatur, vniuersum oculum cingens, & pellucida, vt per eam cerni posset. Hac concluditur humor ab aqua aut ab oui candido nomen habens, ὑδατοειδὴς à Græcis, Albugineus etiam ab Anatomicis appellatus. hic in exteriore oculi parte circa pupillam à natura situs est, ne lumen exter-
D num, κρυσταλλώδει humori subito occurrēs (qui quidem præcipuum est visus instrumentum) aciem visus perstringeret: præterea vt κρυσταλλώδη à siccitate liberaret, in quam aliquando incidere potuisset. Hunc eundem humorē mox Tunica vuæ ῥαγοειδὴς nuncupata, vniuersum cōprehendit: foramen quod in parte priore & media habet veluti granū vuæ, & è quo acies est, qua cernimus pupilla vocatur. Ῥαγοειδῆ circūcircà proximè succingit tunica araneorū telæ persimilis ἀραχνοειδὴς, colore nigra. Sequitur humor ὑαλοειδὴς vitro fuso similis, vitreúsque ideò vocatus. Copiosus is est & crassior, in quo κρυσταλλώδης tanquam in centro oculi stabilis & constans insistit: hic durissimus est, & glaciē concretā aut crystallū refert: figuram globosam quidem habet, sed quà pupillam spectat pressior est. ponitur autem non in medio vitrei, sed parte eius priore pupillæ prorsus obiectus, vt & commodiùs aqueum humorē illustrare valeret, & tutior ab iniuriis externis redderetur. Ex his patet quid Aristoteles per partem nigram & mediam intelligat: partem scilicet illam tantùm qua Aranea

membrana per pupillam visa continetur, & quæ nigra in omnibus reperitur: A non autem quicquid præter album in oculo esse cernitur: licet ipsius verba in primo libro de historia animalium cap. 10. id videantur significare. Candidũ (inquit) oculi magna ex parte simile in omnibus est: at quod nigrum dicitur, variat: aliis enim atrum, aliis cæsium, aliis fuluum, aliis caprinum. Atqui in quarto eiusdem tractationis cap. 8. inter pupillam, & nigram oculi partem discrimen ponit: quandoquidem de oculis talparũ ita loquutus est: Habent nigrum illud orbiculum, quod in pupilla continetur, atque albæ etiam portionis circunferentiam. Non abs te autem istam partem tantùm læuem appellauit, cùm alioquin aliæ partes oculi læues esse videantur, & tunica ipsa ῥαγοειδὴς arteriis venisque conspersa sit. nam ea parte qua pupillæ obiicitur, tersa admodum est: præterea cùm κρυσταλλώδει humori proximior sit, idcirco etiam læuior esse iudicatur. Sed quorsum tam multis, quādo minimè dubium sit hìc Aristotelem per mediam & nigram partem, humorem ipsum κρυσταλλώδη B sua natura læuissimum, cum ea tunicæ ῥαγοειδοῦς parte, quæ per pupillam cernitur, coniunctum intelligere? Vnde non possim non mirari, illos qui asserũt: ideò ab Aristotele partem tantùm istam mediam læuem fuisse vocatā, quia cùm nigra sit, ad lumen reflectendum, & splendorem illum producendum aliis oculi partibus aptior esse videatur: quod sanè falsũ esse, ex eo liquet, quòd Aristoteles docet, mediam istam oculi partem, non quia nigra sit, sed quia lęuis, splendorem emittere. Hic multæ oboriuntur difficultates. Primùm enim non videtur esse verum, mediam illam oculi partem in tenebris splendere posse, cùm oculi omnem suum splendorem extrinsecùs recipiant, quo certè in tenebris destituuntur. Præterea, si ob læuorem oculus splendet, cur ab oculo externo splendor ille aut noctu aut interdiu non percipitur? Postremò, cur quiescens oculus atque in eadem semper læuoris ratione manens, splendorē C nō cernit? Priori dubitationi ex iis quæ suprà allata sunt, facile est satisfacere. Nam oculus ex sui natura lumen habet, cùm læuorem obtinuerit: ab extrinseco autem lumen ideò tantùm recipere dicitur, vt ad actum colores reducat quibus affectus est. Secundæ dubitationi respondet Alexander. Splendorem nimirum illum ab oculi tunicis retineri, vt exire nequeat. Sed mirum est hæc ab illo proferri, cùm oculi muscipularum, eóque magis leonum, non modò totidem, sed crassiores etiam tunicas obtineant: præterea, tunicæ illæ in primis sint pellucidæ ac trāsparentes: qua de causa lucis transitũ impedire non possint. Dicendum est igitur: Adeò exiguum esse lumen in oculis hominum, vt interdiu à maiori offuscetur: noctu verò sui speciem per medium multiplicare, oculúmque externum ferire nequeat. In oculis aliorum animaliũ multum est, ac proinde noctu saltem externum oculum mouere potest. Sed hìc nascitur noua dubitatio. Nam qui fit vt in oculis muscipularum noctu, nullóque prorsus extrinseco lumine præsente, non semper splendor ille conspiciatur? Hoc sanè negari non potest, cùm experientia sit manifestum. Dice- D rem igitur, tunc tantùm istorum animalium oculos in tenebris fulgentes cōspici, cùm intentiùs aspicere voluerint: tunc enim fit vt tunicæ oculi quasi distentæ (quod aliis etiam rebus accidit) læuiores & lucidiores reddantur: vnde etiam sententiæ Alexandri absurditas magis perspici potest. Tertio dubio Aristoteles respondens, ait, Oculo agitato, id quod vnum est, in duo quasi abire: ideóque idem quodāmodo seipsum videre, quod quiescente oculo fieri nequit. Alexāder, vt hæc verba reddat clariora, nonnulla primùm & obscurè quidē ꝓfert: huc tamen (ni fallor) ipsius sentētiæ summa reddit: Cùm oculus commouetur, fit duo, id est organum videndi & obiectum visus. nam agitatus

&

A & ex proprio loco motus splendorem emittit: postquam verò ad suum locũ naturalem redit, ibi illum offendit adhuc constantem & integrum: quem cernẽs quasi ab alio effectum, seipsum spectare dicitur. sed celeritati hæc omnia tribuenda sunt. Hæc sanè responsio præter alias difficultates quas secũ affert, his (vt quidem puto) obiectionibus non satisfacit. Docet enim Aristoteles splendorem illum non ab agitatione fieri, sed læuorem oculi consequi, agitationémque id tantùm efficere, vt splendor spectari possit. Præterea, oculum non aliter splendorem illum videre, quàm seipsum videns: idcircóque ait, Vnum quasi duo euadere. Hæc animaduertens Alexander, multáque alia absurda, suam interpretationem consequentia, aliter Aristotelis verba explicare aggressus est, in hanc sententiam: In agitatione oculi vnum fieri duo, non B quòd oculus secundum eandem partem, fiat videns & res visa, sed secundum diuersas. Nam cùm corpoream magnitudinem habeat, ac proinde sit diuisibilis, dum agitatur, potest nõ totus in loco naturali, neque totus in loco præter naturam simul existere: sed per continuam illam confricationem, partem sui in loco naturali habere, partem non: sibique inuicem partes succedere: ita vt quæ modò aberat, adsit: & quæ aderat, absit. Pars igitur illa quæ in loco naturali est, vel discedens vel rediens, percipit fulgorem partis quæ extrà reperitur. Qua ratione oculus qui vnus est, duo factus esse videtur. Vna enim illius pars, ab alia quasi separatur, idémque visum siue obiectum, & videns siue organum videndi efficitur. Hæc Alexandri explicatio verbis contextus bene quadrat, & experientiæ conuenit: nam fulgor ille non vt quiddam manens, sed vt transiens cernitur, omniáque declarare videtur: hoc vno excepto: non enim satis apparet, qua ratione oculus hoc modo seipsum in refractione (vt ait Philosophus in contextu) conspicere dici possit. Præterea, obüciam C Aristoteli, Confricato aliquando oculo, & celeriter commoto, etsi quiescas, per aliquod tamen temporis interuallum, splendorem illum tibi ob oculos obuersari. Postremò, quid de iis dici poterit quibus facies percutitur? quid de iis item qui à somno exuscitati derepẽte oculos aperientes huiusmodi fulgorem cernunt? hîc nulla profectò commotio, nulla oculi diuisio fit. Nonnulli, vt priorem dubitationem soluant, nouam verborum Aristotelis interpretationem ita proponunt: Oculum scilicet vt splendorem emittat, lumen extrinsecum à spiritibus recipere oportere, cùm præsertim sit à prædominio aqueus. In commotione igitur illa nigrum oculi à spiritibus illuminatum, fieri visiuę facultatis obiectum, ibíque seipsum tanquam in speculo per reflexionem cernere. Verùm hæc opinio primùm cum Aristotele pugnat, qui luminis causam læuori tribuit, non spiritibus: præterea oculum seipsum videre, non autem oculum à facultate visiua cerni docet. Tertiò, nulla commotione facta, splendor iste in oculo apparet. nam si vel leuiter & tardè oculo digitum D supponas, illúmque eleues, & moueas loco, statim flamma quædam totam pupillam repræsentans tibi obuersabitur. Quartò, in aliorum animalium oculis nulla tali spirituum agitatione media, fulgor apparet, non igitur à spiritibus illuminantur. hos tamẽ Philosophus pro exemplo sumit. Postremò, quod aiunt vix tolerari potest, Oculũ scilicet hominis aqueum esse, istorum verò animalium igneum: cùm non modò iidem humores, sed copiosiores etiam, in oculis brutorum reperiantur. Leonicus rectiùs. dicit enim, Quemadmodũ in speculo per repercussionem & refractionem imaginis, ipse seipsum cernẽs oculus, duo quasi euadit, (imago nimirum quæ cernit, & id à quo imaginis repręsentatio fit, id est oculus ipse): ita in hac confricatione, oculus quasi in duo abit, & ipse seipsum cernere videtur. Addit Thomas: Et quemadmodum

in ſpeculo ab exteriori redit ſpecies oculi ad oculum per reflexionis modum: ita in hac, fulgor oculi, quaſi ad oculum ipſum redire dicitur. Pars enim illa quæ extra proprium ſitum eſt, licet non videat, aſſiduè tamen fulgorem emittit. Ad aliud porrò dubium dici fortaſſe poſſit, Non ſtatim poſt confricationem, oculum, ſecundum ſe totum, ad ſuum naturalem locum redire, atque ob hanc cauſam tandiu ſplendorem illũ conſpici, quandiu ſucceſſio illa partium commotarum atque agitatarum perduret. Ad alia equidem reſponderem, Hanc paſſionem à ſuperiori diuerſam eſſe, neque enim in hac ſplendor orbiculatus & continuus, vt in illa, ſed numerus infinitus corpuſculorum emicantium cernitur. Id autem à multo concurſu ſpirituum ſubitò erumpentium factum eſſe crediderim, nõ ob aliquam oculi agitationem. Multa autem illa ſpirituum ſubitáque & conferta eruptio, vel quia ſtatim à percuſſione producitur, vel quia paulatim in ſomno palpebris adopertis generatur, effici poteſt. Spiritus autem ipſos viſui ſeruientes puriſſimos eſſe ac lucis naturam retinere, exeuntéſque ab oculi ſplendore illuminari poſſe ſatis conſtat. Hæc Alexander in priori partic. probl. 60, & in quarta, probl. 74. Præterea verò Auicenna in tertio libro de anima cap. 7. dicere forſan voluit. Sed hîc tollenda eſt repugnantia quæ ex trigeſima partic. probl. 29. oriri videtur. Ibi enim diſertè Ariſtoteles fatetur, quod hîc ex propoſito aduerſ⁹ veteres philoſophos negat. Nam quærens cur manus dextra à ſiniſtra, & pes dexter à ſiniſtro differat (quatenus ſcilicet vnum horum membrorum, eſt altero fortius & mobilius) oculus ab oculo non item: reſpondet id accidere, quia elementa quæ pura ſunt, ſeorſim ſumpta à ſeipſis differre non videntur, cùm diſcrimen ex varia tantùm illorum permixtione atque habitudine ſumi videatur. Atquî manus & pedes ex elementis compoſitæ partes ſunt, viſus & auditus ex puris atque impermixtis elementis conſtant, ille nimirum ex igne, hic ex aere. Ad hoc quicquid alii dicant, ſtatuendum eſſe puto, Authoritates ex problematibus ſumptas, aut omnes probabiles eſſe, aut plæraſque non multùm veras & neceſſarias. In illis enim ſermonibus Ariſtoteles ſe communi hominũ loquendi rationi modóque accommodat, vel magni nominis cuiuſdam hominis opinioni. Hoc vel ex eo deprehendi poteſt, quòd pauca in illis extant, quæ cum aliis ab Ariſtotele alibi ex propria ſententia declaratis pugnare nõ videantur. Continentur iſta ſub illa philoſophia, à qua Ariſtoteles extranearum rationum (id eſt ex vulgi opinione vel aliorum fundamentis ſumptarum) appellationem duxit. Id contextus quadrageſimus ſeptimus quarti libri phy. & centeſimus Auerrois commentarius prioris libri de cælo nos abunde docet. Quare nihil iſta huic loco in quo de rebus ſeriò agitur, repugnare cenſendum eſt. (Veluti & in refractione). Rectè hîc animaduerſum eſt, reflexionem ſiue ἀνάκλασιν, à refractione ſiue ἀνακλάσει nonnihil differre. Qua de re petantur quæ Olympiodorus, & Philoponus in priori Meteorologico libro ſcripta reliquerunt.

Ἐπεὶ εἴγε πῦρ ἦν (καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς φησι, καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ γέγραπται) καὶ συνέβαινε τὸ ὁρᾶν ἐξιόντος ὥσπερ ἐκ λαμπτῆρος τοῦ φωτὸς, διὰ τί οὐ καὶ ἐν τῷ σκότει ἑώρα ἂν ἡ ὄψις; τὸ δ' ἀποσβέννυσθαι φάναι ἐν τῷ σκότει ἐξιοῦσαν, ὥσπερ ὁ Τίμαιος λέγει, κενόν ἐστι παντελῶς. Τίς γὰρ ἀπόσβεσις φωτός ἐστι; σβέννυται γὰρ ἢ ἐν ὑγρῷ ἢ ψυχρῷ τὸ θερμὸν καὶ ξηρὸν, οἷον δοκεῖ τό, τε ἐν τοῖς ἀνθρακώδεσιν εἶναι πῦρ καὶ ἡ φλὸξ, ὧν τῷ φωτὶ οὐδέτερον φαίνεται ὑπάρχον. εἰ δ' ἄρα ὑπάρχει μὲν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἠρέμα λανθάνει ἡμᾶς, ἔδει μεθ' ἡμέραν τε καὶ τῷ ὕδατι ἀποσβέννυσθαι τὸ φῶς, καὶ ἐν τοῖς πάγοις μάλιστα γίνεσθαι σκότος.

A σκότον· ἡ γοῦν φλὸξ καὶ τὰ πεπυρωμένα σώματα πάσχει τοῦτο, νῦν δ' οὐδὲν συμβαίνει τοιοῦτον.

16 Quandoquidem si ignis esset, vt Empedocles ait & in Timæo scriptum est, & visio fieret veluti exeunte ex lucerna lumine, cur in tenebris quoque visus non cerneret? Dicere autem in tenebris lumen egrediens extingui (vt Timæus asserit) vanum est omninò. Quænam enim luminis extinctio erit? Nam extinguitur aut in humido aut in frigido calidum & siccum, qualis ignis apparet, qui in carbonibus inest, & item flamma: quorum neutrum in lumine inesse constat. Si verò inest quidem, sed ob exiguitatem nos latet, oportebat sanè per diem, & aquam lumẽ extingui, & in glacie maximè tenebras fieri. Flamma vtique & corpora ignita, hoc patiuntur. Nunc nil huiusmodi accidit.

B Sublato dogmatis Antiquorum fundamento, id est patefacta causa qua moti veteres falsò visum igneum esse dixerunt: hinc arrepta commodissima occasione, ad modum visionis, quem ipsi constituebant, impugnãdum transit. Primùm autem eorum sententiam ponit, aduersus quam, impropriæ vocis abusum priùs indicando, mox ipsam rem expendendo argumentatur. Illorum autem, nimirũ Empedoclis & Platonis (vt ex Timæo perspicitur) sententia hæc erat: Oculum igneum esse, & visionem igneorum radiorum emissione, medium obiectumque sua luce illustrãtium fieri: quemadmodum noctu lumine è laterna diffuso visionem effici cernimus. Aristoteles verò ita aduersus eos excipit: Si oculus est igneus, & visio emissione radiorum igneorum illustrantium fit, sequetur in tenebris visionem fieri posse, quod tamen falsum est. Huic obiectioni Plato in eodem Dialogo respondens, In tenebris (ait) veluti interdiu, quãtum attinet ad originẽ visus, visionem produci posse:

C impediri tamen, quia noctu lumen ab oculis exiens extinguatur, interdiu verò ab externo lumine vigorem suscipiat. Vrget iterum Aristoteles Platonem hoc argumẽto: Quod extinguitur à quibus ignis extinguitur, naturam ignis habet, sed lumen naturam ignis non habet: lumẽn igitur non extinguitur, à quibus ignis extinguitur. Maior nota est, quia omnis corruptio à contrario fit, & vnum vni tantùm contrarium est. Minor quoque: quoniam Ignis, natura est calidus & siccus, (vt sæpe inculcat Aristoteles) quorum neutrum in lumine esse constat. Tunc addit Philosophus, Ignem corrumpi ab humido & frigido, lumen igitur ab illis corrumpi non posse. Assumptionẽ experientia ignis & flammæ in accensis carbonibus, probat: consequutionem ex præmissis probatam supponit. Poterat respondere Plato: In radiis illis siue spiritibus igneis emissis, aliquid flammeum, (qualis est carbonum accensorum ignis) id est calidum & siccum inesse, sed id nos latere, ob sui exiguita-

D tem. Instat igitur adhuc Aristoteles ita ratiocinãdo: Si modicum adest ignei aut flammei in lumine, quod sensus nostri captum fugiat, id certè consequuturum: Diebus scilicet fugidissimis, & in aqua, præsertim verò in glacie, visum nullum futurum. Nam flamma corporaque ignita hoc patiuntur. Atquî (inquit) nil huiusmodi fieri cernitur: nam & interdiu vehementissimo quoque frigore, & in aqua visionem fieri constat. Non me latet, nostrã hanc interpretationẽ ab aliis ferè omnibus abhorrere, sed omninò verbis philosophi (ni fallor) accõmodata est, illiq́; nullam vim infert, & difficultatibus minùs est obnoxia: quæ tamen esse possint, eas suo loco euoluemus. (Vt Empedocles ait, & in Timæo scriptum est.) Empedoclis versus infrà proponũtur. Platonis in

Timæo expressa extant, & ab Alexandro aliísque interpretibus referuntur, quare illa hic apponere nihil necesse. (Veluti exeunte ex laterna lumine). In oculo ignem quendam illuminantem non comburentem, congestum esse asserebant Veteres illi: ab eo deinde, præsertim verò parte illa media & nigra, lumen procurrere & emanare, vt ab accēsis facibus, & laternæ cornu lux exire solet: hoc lumen externo lumini sibi simillimo occurrens, in vnum cum ipso quasi corpus coalescere: ex qua vnione vim sumentem oculū, quascunque res cernere. Quemadmodū enim cum quis aliquid tangit, vel ipse ab alio tangitur, motus huiusmodi ad animā vsque diffunditur: ita radium illum exeūtem externi luminis societate adiutum, quasi res ipsas tangendo, illarum species ad animam vsque deferre: atque hac tandem ratione effici visionem affirmabant. (Quænam enim luminis extinctio erit?) Aristoteles ita rigidus in physicis decretis fuit, vt non nisi (cùm præsertim de re ipsa agitur) vocabula propria & germana receperit, ænigmata verò obscuráque verba ita fuerit abominatus, vt non semel hac sola ratione in antiquos acerrimè sit inuectus. Neque id sanè impudenter: nam si physicæ aliarúmque disciplinarum præcepta ænigmatibus inuoluere liceret, cui non de physicis, rebúsque altioribus pro suo arbitratu philosophari, omnibus sub ænigmatici sermonis ementitio velo fucum facere, omnia denique sus déque ferre integrum esset? Pręterea, quis tandem esset interpretationum modus, singulis interpretibus, quam collibuerit opinionem authori affingentibus? Et sanè (vt ait Aristoteles) vt oratio est mentis index, mens vtique hominum, non aliunde quàm ab oratione iudicanda est. Nouerat igitur Aristoteles Platonem extinctionis appellatione, nō propriè extinctionem, sed aliud quid ænigmatico hoc nomine inuolutū intelligere, (vt disertè elici potest ex trigesima prima part. prob. 22.) vbi (ex sentētia Platonis loquens) causam cur oculus rigorem nō patiatur nō esse ait, quòd igneus sit, (huiusmodi siquidem ignis non calefacit), sed quòd pinguedinis multum, carnis verò nihil obtineat: illū tamē reprehendere voluit, quòd impropriè, quòd obscurè, atq; adeò non Philosophicè loqueretur: neq; hoc tantùm in loco, sed alibi, & quidē aduersus alios, ab Aristot. factitatū esse videm᷒. Quare quæ hîc à Leonico aliisq; Platonis studiosis, ꝓ illius causa afferuntur, verè quidem sunt & rectè dicta, sed quæ potuerant prætermitti: cum opera melius & æquius, collocari potuisset in Aristoteles artificio tum expendendo, tum (quod Alexander præstitit) confirmando, dicemus, quàm in illo impugnando veluti rudi & præceptoris Platonis sensa minimè percipiente? Plato igitur oculum igneum esse, ac visionem emissione luminis interdiu fieri, noctu verò lumine extincto impediri demonstrādo: præterquam quòd ignis nomine abutebatur extinctionis quoq; vocabulū, vt rem redderet obscuriorem, perperā vsurpauit. Ac proinde Philosophus, ab ipso percōtatur qualisnam tandem sit hæc luminis extinctio. Quasi nimirum quòd nōnisi impropria extinctio, & atq; adeò non nisi ignis metaphoricus, (quē vocat Plato non adurentē & illuminantē) cui ista extinctio accidit, intelligi possit. In quo etiā & illud Platonis ἁμάρτημα depręhēdere licet, q̃ physicè de Æstheterii visus natura loquutur᷒, ad īmaterialia & Theologica trāscat. Quod quidē illi moris est. Acturus nāq; de generatione elementorū, de principiis rerū naturaliū, aliisq; physicis Theorematib᷒, modò ad numeros, aut ad quantū, modò ad alia huiusmodi ænigmatica ac rhetorica potius quā ἐπιστημονικά (vt ait Auerroes 4. phy. cō. 19) trāsuolat: quę delicatiorū quidē hominū animos dulcedine quadā permulcēt, sed veræ solidæq; sciētiæ cupidos nūquā pascunt & exsaturāt. Det autem Plato lumē in tenebris verè extingui. Aristot. ita excipiet: (Nam extinguitur aut in humido aut in frigido, calidū & siccū, qualis ignis apparet; & flam-

A & flamma quæ in carbonibus ineſt). Summa caliditas itemque ſiccitas igni conuenit, ex ſecundo de ortu & interitu libro, cont. 18. Eſt autem Caliditas qualitas vniens corpora ὁμογενῆ, & ἑτερογενῆ ſeiungens, vt aurum à plumbo. Siccitas verò illa, qua elemẽta vel mixta ex iis, facillimè termino proprio conſtãt, difficillimè alieno: lapis enim propria figura terminatur, non figura cõtinentis. Frigiditas & humiditas his contraria ſunt: ſiquidem illa indifferenter corpora ὁμογενῆ & ἑτερογενῆ vnit, vt lutum & paleam in gleba terræ, aut aquam & terram ſeorſim, hac elementa facillimè termino alieno terminãtur, difficillimè proprio. Calidum itaque & ſiccum, quale præſertim igneum & flammeum eſt, ab humido & frigido, tanquam à cõtrariis extinguetur. Eſt autem flamma (vt idem in quarto meteorologico cont. 47. de corporibus viſibilibus agens) nil aliud, quàm ipſe ignis, ſiue ſpiritus & fumus ardens. Quærunt hìc nonnulli: an caliditas ſemper à contrario corrumpatur, cùm alioquin in pu-
B tredine ab eodem calore extingui videatur: ſed certè nimis præter rem, cùm Ariſtotelem de calido igneo & flammeo loqui conſtet: præterea, diſtinctio illa toties à Galeno in priori partic. aph. repetita omnibus nota ſit: Calorem ſcilicet duo ſignificare, qualitatem ipſam elementi (quam materiam mixti veriùs appellamus) & ſubſtantiam vaporoſam calidam, quæ in animatis calor innatus & efficiens cauſa mixti dicitur. Prior caliditas, à ſimili augetur, à contrario ſemper corrũpitur: poſterior, à ſimili id eſt à calore extraneo peſſundatur. Illud etiam ambitioſè nimis quæritur, quomodo humidũ agat in ſiccum, & frigidum in calidum, cùm iſta omnia ad quartũ librum meteorologicum & ſecundum de ortu & interitu pertineant: qua de re tamen ſententia Auerrois & Philoponi omnino retinenda eſt. (Quorum neutrum in lumine inesse cõſtat.) Id eſt neque ignis neque flamma, vel calidum & ſiccum igneum
C flammeumque. Hæc interpretatio non omnibus probatur, neque etiã Alexandro: ſed ſanè nulla eſt ratio cur ſola non debeat retineri. Primùm enim hæc verba, ſtatim illa ſequuntur (qualis ignis & flamma apparet). Præterea Ariſtoteles etiã, ita ſeipſum diſertè explicat: dicet enim, corpora ignita & flammea in aqua & frigore extingui, lumen autem non item, quia neque igneum neque flammeum eſt. Omnes itaque aliæ lectiones ab Alexãdro propoſitæ & ab interpretibus receptæ, abſurdæ ſunt & coactæ, vt quidem intimiùs expendenti patere promptum eſt. Quid verò illi aduerſus nos? Lumen fortaſſe calidum eſſe & ſiccum ex ſecundo cæli cont. 41. Ego autem reſpondebo, neque calidũ neque ſiccum formam luminis conſequi, vt formam ignis & flammæ conſequitur: imò neque lumen, quà lumen eſt, caliditatem producere, ſed ex accidenti, quatenus ſcilicet accidit vt reflectatur: nam per reflexionem tantùm calorem producit (hoc ex ſui natura obtinuit) non alio modo. Ad calefactionem ſequitur aliquando exiccatio, ratione ſcilicet attractionis & e-
D uaporationis, partium humidiorum à vi caliditatis effectæ. (Oportebat ſanè per diem & aquam & in glacie lumen extingui & tenebras fieri). Diei appellatione hìc intelligere debemus dies illos in quibus ſumma frigiditas pollet, ſummaque item humiditas. Porrò Alexãder, ad Ariſtotelis argumẽtationem magis confirmandam, ait: Si lumen aliquod extinguibile videndo emitteretur, in aqua videre nõ poſſemus. Qua enim ratione igneum illud lumen aquam poterit intrare & non extingui? Quòd tamen cõtrà accidere videmus, nam in aquis limpidis, lapillos & piſces euagantes vſque ad profundum cernimus. Addo etiam, igneum lumen à re obiecta pati non poſſe: quò fit, vt medium neq; Æſtheterium viſus eſſe poſſit: ignis enim qui naturam minimùm omnium elementorum paſſiuam habet, maximè verò actiuã, expellit potius

quàm recipit, quod neque aeri, neque aquæ accidit, vt Ariſtoteles in ſecundo de anima cont. 130. & alijs etiam in locis docet. Reliqua quæ ab Alexandro proponuntur præter rem ſunt, cùm à vero ſuperiorum verborum ſenſu ſint aliena. (Flamma vtique & corpora ignita hoc patiũtur) id eſt vt in tenebris extinguantur, atquî nil huiuſmodi experimur, in viſu: colligitur ergo lumen illud egrediens flammeum igneumque dici non poſſe: vnde impropriè in tenebris extingui dicitur: ideoque manet verum quod obijcitur Platoni, nimirum ſi viſio emiſſione iſtorum radiorum fiat, in tenebris quoque nos ſpectaturos. A

17 Ἐμπεδοκλῆς δ' ἔοικε νομίζοντι, ὅτε μὲν ἐξιόντος τοῦ φωτός, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, βλέπειν· λέγει γοῦν οὕτως,

Ὡς δ' ὅτε τις πρόοδον νοέων ὠπλίσατο λύχνον
Χειμερίην διὰ νύκτα, πυρὸς σέλας αἰθομένοιο,
Ἅψας παντοίων ἀνέμων λαμπτῆρας ἀμοργούς, B
Οἵ τ' ἀνέμων μὲν πνεῦμα διασκιδνᾶσιν ἀέντων.
Φῶς δ' ἔξω διαθρῶσκον ὅσον ταναώτερον ἦεν,
Λάμπεσκεν κατὰ βηλὸν ἀτειρέσιν ἀκτίνεσσιν·
Ὣς δὲ τότ' ἐν μήνιγξιν ἐεργμένον ὠγύγιον πῦρ,
Λεπτῇσιν ὀθόνῃσιν ἐχεύατο κύκλοπα κούρην·
Αἱ δ' ὕδατος μὲν βένθος ἀπέστεγον ἀμφινάοντος,
Πῦρ δ' ἔξω διαθρῶσκον ὅσον ταναώτερον ἦεν.
Ὅτε μὲν οὕτως ὁρᾶν φησιν, ὅτε δὲ ταῖς ἀπορροίαις ταῖς ἀπὸ τῶν ὁρωμένων. C

Empedocles autem videtur exiſtimare, aliquando quidem exeunte lumine (vt antea dictum eſt) cerni. ait enim,

Vt quando quis de via & progreſſu cogitans lucernam parauit,
Per hybernam noctem, ignis *ſcilicet* ardentis lumen,
Accenſis ventorum omnium ſimul expultricibus laternis:
Quæ quidem flantium ventorũ ſpiritum, differunt amouéntq;
Lumen autem extrà emanans quò protractius eſt,
Eò magis emicat ad ſolum indomitis radiis:
Sic *etiam emicat* qui in tunicis incluſus antiquus ignis,
Tenuibus velis diffunditur circa pupillam orbicularem:
Quedam verò *tunicæ* circunfluentis aquæ profundum adoperiunt: D
Ignis verò extra *oculum* emanans magis expanditur.
Aliquando igitur ſic videre ait, aliquando etiam per defluxus eos qui à rebus quæ cernuntur, fiunt.

Patefacta Platonis & Empedoclis ἀκυρολογίᾳ, nunc ad Empedoclem priuatim ſe conuertit, oſtenditque (quod malè ſentientibus accidit) illum ſibi pugnantia loqui. Aliquando enim Empedocles, viſionem emiſſione radiorum fieri aſſerit: aliquando quorundam corpuſculorum à re viſa fluentium ſuſceptione. Cur autem hoc faciat Ariſtoteles, hæc fortaſſe ratio eſt, vt ſcilicet illum etiam à Platone (cuius authoritatem & nomen hîc deprimit) diſſidere oſtenderet: præterea, vt ſuę opinioni quantùm poſſet ſuffragia cõferret. Nam

Peri-

A Peripatetica de visione sentētia, non multùm, à posteriori illo modo ab Empedocle proposito, aliena esse videtur. Hic vult defluxus ab obiectis in oculo recipi, illa species obiectorum ad oculos vsque (vt infrà patebit) multiplicari. Hæc quæ diximus ex eo coniici possumus, quòd Aristoteles nullum verbum aduersus Empedoclem profert. Tantùm carmina eius apponit, vt illius opinio, præsertim vero illa, in qua cum Platone conuenit, omnibus nota esse possit. Carminū verò Empedoclis, quæ nos quantùm potuimus κατὰ πόδας, ne in Aristotelicā reprehensionem incideremus, conuertimus. hæc est sententia: In visione radios quosdam igneos ab oculis effundi, non aliter quàm à laternæ cornu lumen prodire soleat, cùm quispiam noctu ventis spirantibus aliquò proficiscatur: laterna enim, lumen suo cornu cōtentum sæuientiū ventorum iniuria tuetur, & ex ipsa subtilissimus ignis emicās egreditur quæ efficit visionē, quóque magis expāditur magis quoque aerem illustrat. Eodē prorsus mo-

B do, in pupillæ circunferentia ab inuolúcris illarum tunicarum ignis quidam natiuus asseruatur (in circūferētia nāq; aqua continetur) & defenditur: cuius tamen pars tenuissima foras prosilit, atque emergit, quæ aerem & obiectū illustrando, visionem in animali producit. His in verbis vna Empedoclis opinio perspicitur, nimirū visionem fieri radiorū emissione. Altera nimirū defluxus illos ab obiectis ad visum proficisci, non explicatur: & quidē ideò forsan, quia non omnia Empedoclis scripta ad illius manus peruenerint, sed illud à Platone tantùm relatum accepisset. Hic enim (vt Alexander etiam monet) in Dialogo qui Menon dicitur, & in Theæteto, definiens colorem ex Empedoclis sententia, nil aliud esse declarat quàm defluxum quendam qui à rebus corporeis obiectis aspectui ἀνάλογον ad oculos perueniat. (ἀτειρέσιν) id est ἀδαμάστοις, indomitis. Quod verbum dici potest de equis & aliis animalibus feroci-

C bus qui nulla vi retineri possunt. Empedocles igitur qui Philosophiā poeticè, (vt & multi alii) cōscripsit, hac metaphora vim ignis in laterna inclusi describit: qui licet cornu circundetur, foras tamen lumē ac radios emittendo, quasi extrà prosilire ob eorum exilitatem & liberè quasi excurrere videtur. Thomas transfert (Domitis) id est attenuatis per laternæ velum. neque enim ita perspicuè & clarè aer illustratur à lumine illo ita domito & refracto, vt ab igne non septo neque velamine obtecto. Et addit, hoc vocabulo Empedoclem significare cur in tenebris visio non fiat, quia nimirum transiens per laternę cornu debilitatur. Hęc verò interpretatio licet in sese nō sit falsa, à Græco tamen vocabulo prorsus excurrit. Quod autem adiūgit omninò est ἀπεσδήνοντ. Visū enim in tenebris fieri nō ideo negabat Empedocles, quia lumē excundo infirmaretur: (eadem enim ratio interdiu (quoque valeret) sed quia lumē in tenebris extingueretur, vel (vt seriò loquamur) quia in tenebris luminis externi auxilio destitueretur (ὠγύγιον πῦρ) Antiquum ignē, id est (vt Plato in

D Timęo interpretatur qui primigenia oculi formatione cōstitut' fuit, (πῦρ ὃ ἔξω διεχθῶσιν). Sunt qui legāt φῶς, quoniā scilicet lumen, non ignis exilit: sed illi sanè inter metaphoras & tropos sermonis proprietatē quærunt. Constat enim Empedoclem describere ignem laterna tanquam propugnaculis circumsessim coercitū, cuius deinde radios indomitos vocat, qui à nulla vi retineri possint quin extrà prosiliant. Vt igitur metaphoræ vis maneat, antiqua lectio retinenda est, quæ etiam Alexandro aliisque interpretibus probari videtur. Ex his Empedoclis verbis illud colligendum est: Oculum quidem igneum esse veteres illos affirmasse, quo ad illius centrum: circunferentiā tamen pupillæ, aquam continere. Thomas dicere videtur, ideo veteres affirmasse in oculi circūferentia, aquam fuisse positam vt quasi ignis nutritioni, & tēperationi in

seruire posset.(Aliquando igitur sic visionem fieri ait).Iubet Aristot. in tertio Rhetor. ne nimis longum interuallum, inter coniunctiones sibi respondentes in oratione ponamus, vt memoriæ audientium vel legentium cōsulamus. Est autem hoc in loco prior coniunctio illa, Empedocles autē videtur existimare aliquando quidem. Posterior sibi respondens est: Aliquando etiam per defluxus. Nimis igitur multa inter illas inserta videbantur. Quare Philosophus, huic incommodo medetur, cùm partem contextus suprà positam repetit, in qua prior cōiunctio continebatur, & mox aliam statim sibi respondentem reddit. A

18 Δημόκριτος δ' ὅτι μὲν ὕδωρ εἶναί φησι, λέγει καλῶς· ὅτι δ' οἴεται τὸ ὁρᾶν εἶναι τὴν ἔμφασιν, οὐ καλῶς. τοῦτο γὰρ συμβαίνει, ὅτι τὸ μὲν ὄμμα λεῖον, καὶ ἔστιν οὐκ ἐν ἐκείνῳ ἀλλ' ἐν τῷ ὁρῶντι. ἀνάκλασις γὰρ τὸ πάθος. ἀλλὰ καθόλου περὶ τῶν ἐμφαινομένων καὶ ἀνακλάσεως, οὐδέπω δῆλον ἦν αὐτῷ ὡς ἔοικεν. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ μὴ ἐπελθεῖν αὐτῷ ἀπορῆσαι διὰ τί ὁ ὀφθαλμὸς ὁρᾷ μόνον τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν, ἐν οἷς ἐμφαίνονται τὰ εἴδωλα. B

Democritus autem, quòd quidem aquam esse ait, rectè loquitur: quòd verò ipsum cernere, imaginem esse putat, non rectè. Hoc enim accidit, quia oculus læuis est. Et est non in illo sed in vidēte: refractio namq; est hæc passio. Sed omnino de Imaginibus & refractione, nondum aliquid ille nouerat, vt videtur. Absurdum autem est illi in mentem nō venisse, vt dubitaret, Cur solus oculus cernat, aliorum verò in quibus imagines apparent, nullum.

Aristotelis scopus est de Æstheteriis sensuum, & de sensilibus agere. Quæcunque igitur in hoc libello proponūtur omnia ad istorum naturam inuestigandam pertinent: alia nonnulla adduntur, quia neque à re prorsus aliena sunt, neque ita commodè alibi examinari poterant. Nulli igitur mirum, Aristotelem intermissa quam inceperat de modo videndi aduersus veteres disputatione, ad opinionem Democriti de Æstheterio visus expendendā transire, vt scilicet id primùm absoluat, cuius gratia hæc tota tractatio suscepta est, reliqua deinceps statuat, quæ ob copiosiorem doctrinam traduntur. Recenset itaque hoc in contextu, Democriti vtranque sentētiam, de Æstheterio nēpe visus & de videndi ratione. Illam laudat, quòd oculum aqueum esse constituat: hanc reprobat, quòd visionem nil aliud quàm ἔμφασιν esse affirmet. Cur autem Democritum ex parte probet, proximè sequētibus verbis declarabit. Cur verò ex parte reiiciat, nūc exponit. Censebat itaque Democritus, visionem nil aliud esse quàm simulachrum siue imaginē rei spectabilis quasi in pupilla impressam. Et sanè sensus ipse, hoc Democritum docere potuit, siquidem in pupillis oculorum, imago rei spectabilis adquam se oculi conuertunt, aliquando cernitur. Aristot. tamen aduersus illam, bifariam argumentari videtur: primúmque hoc modo: Si passio ista, visio esset, oculo, quatenus oculus est atque videndi instrumentum, accideret: at hoc est falsum, ergo & illud: cōsequutio valet: quia oculus est videndi organum. Falsitas consequutionis probatur, quia passio ista oculo accidit, quatenus tantùm læue, atque expolitum corpus est, quod constat, quia cernimus alia corpora, quæ non sunt visionis organa, vt crystallū, specula ænea, aliáque huiusmodi ob eorum tantùm læuitatem ad hasce imagines repræsentandas apta esse. Secundò, ita (ni fallor) ratiocinatur: Visio fit in facultate videndi, affixa tamē organo, qualis est oculus: ista passio, non fit in facultate vidēdi: ergo non est visio. Assumptio nota est ex iis quæ tradita sunt in secūdo de anima, nimirum visum esse, C D

opera-

A operationem facultatis videndi, per speciei in organo susceptionem. minorem in contextu probat, quia ista passio quæ ἔμφασις vocatur, refractio tantùm quædam est, quæ ipsi oculo læuorem habenti accidit. Posset quidem posterior hæc argumentatio ad priorem reuocari: sed vt omnia & lucidiora redderentur, nos Alexandrum sequuti ita distinctè contextum explicare maluimus. In nonnullis autem ab aliorum interpretationibus recedimus: quod cur faciamus, suo loco reddenda ratio erit. (Democritus autem). Non modò Democritus, vt annotat Alexander, sed ante ipsum Leucippus, ac post ipsum Atheniensis Epicurus, huius sententiæ fuerunt: quòd sensuum principia, essent illa εἴδωλα & simulacra, quæ à sensilibus rebus effluentia, formámque & colores obiectorum conseruantia, incurrerent in instrumenta sensuum, quæ idem animæ indicantia, sensionem efficerent. Neque sensionem solùm, sed cogitationes etiam & intellectiones, ex huiuscemodi B idolorum occursu ab externis rebus emanantium fieri voluerunt. (Hoc enim accidit quia oculus est læuis). Ex his porrò verbis & iis quæ in fine contextus apponuntur, prior argumentatio sumpta est. (Et est non in illo, sed in vidente). Hæc verba ex quibus nos secundam argumentationem duximus, non eodem modo ab omnibus explicantur. Alexander hunc in modum interpretatur: Sensus cernendi non consistit in illo, id est in imagine, nec propter imaginem fit: sed in vidente, id est in eo qui facultatem cernendi obtinuit. Vera sunt ista omnia: sed oportuit, seriem verborum & argumentationum Aristotelicorum formam respicere: quæ sanè omnia, ista interpretatio confundit, vt patet acutæ intuenti verba illa (ἐκείνῳ δὲ). Dicamus ergo illud ἐκείνῳ ad proxima referri debere, id est ad ὅτι τὸ μὲν ὄμμα λεῖον. Neque enim in oculo quà læuis est, visio fit: sed in oculo, quà præditus est facultate videndi: ἔμφασις autem illa est passio quædam corporea, siue refractio, oculo C contingens, quatenus læuorem obtinet, non cernendi facultatem: ideo statim additur ἀνάκλασις γὰρ τὸ πάθος. Rectè annotauit Thomas, Democritum non habuisse pro absurdo visionem esse passionem omnino corpoream: nam animam ipsam quid corporeum esse censebat: quo etiam factum est (teste Alexandro & Simplicio) vt omnem nostram cognitionem, ipsámque adeò deorum notionem, diuinandi artem, somniorúmque interpretationem ad huiuscemodi externorum idolorum imaginúmque incursionem pulsatiónémque reuocaret. Ostendit præterea Thomas quomodo Democriti opinio, cum Peripateticis congruere, & ab iisdem dissentire videatur. Visio, inquit, est actus animæ sentientis per organum corporeum: habet igitur aliquam sui causam in corporea ista passione quæ ἔμφασις vocatur. Causa verò est prima illa idoli siue formæ rei visibilis in oculum percussio. At corporea D ipsa passio non est visio, neque reflexio consequens illam percussionem quicquam visioni confert, cùm oculus rem videat per speciem illius, non tamen imaginem sentiat, quam in se rei visibilis continet. Ex his facilè nosse possumus, quantam affinitatem sententia Democriti, cum postrema Empedoclis & Peripatetica habeat: ac proinde quàm absurdè senserit Plato, qui visionem emissione fieri aduersus Veteres omnes, ipsámque adeò veritatem existimauerit. qua de re infrà pluribus. (Sed omnino de imaginibus & refractione). Reprehenditur non excusatur Democritus. Nam (teste etiam Platone in Alcibiade priori) Furiosum est ea docere, quæ nescias: & in Hippia minore, Docentes qui non sponte errant, peiores sunt illis qui sponte mentiuntur. Quantum verò ad ἐμφαινομένων, & ἀνακλάσεων naturam attinet:

g.

ſciendum eſt, ἔμφασιν ἀπὸ τῆς διαφάνσεως differre, teſte Philopono qui ait per διαφάνσεως fieri colores illos in aere, de quibus Ariſtoteles in priori meteorologico, circulos videlicet, puniceos atque purpureos, per ſolam ſcilicet διαφάνσεως nubis inter nos & corpus lucidum interpoſitæ, in qua fractura quædam radiorum concurrit: nulla autem reflexio: per ἔμφασιν verò ſpeculares imagines, reflexione ſcilicet ab ipſis ſpeculis facta apparere. Ἀνάκλασις autem (vt ſuprà etiam monuimus) à διακλάσει differt, quia in hac eſt fractio radiorum, nulla autem reflexio, in ἀνακλάσει verò reflexio eſt. hæc in ſpeculis maximè cernitur. Differt autem fractio à reflexione, iuxta Opticorum ſententiam: quoniam radius reflexus (Radium autem id vocant, quod à corpore ſpectabili lucido vel colorato, quicquid illud ſit, multiplicatum in medio, & quo res cernimus ad oculos noſtros defertur) eſt ille qui à medio vniformi in denſitate & raritate occurrens medio, vltra quod procedere non poteſt, reflectitur in ſe ipſum, aut ad latus: vt radius corporis lucidi ſpeculo occurrens, ſi perpendiculariter cadat, in ſeſe reflectitur, ſi lateraliter ad latus. Radius verò refractus vocatur, qui ad nos per diuerſa media accedit, aut per idem quidem mediũ, ſed difformitatem in raritate & denſitate obtinens, à quo frangitur. Multa autem effecta afferunt quò inter hos duos radios diſcrimen appareat: præcipua illa ſunt, quòd Radius refractus rem ſub maiori quantitate oſtendere poſſit quàm ſit: vt patet de lapillis qui in fundo aquæ limpidæ ſunt: præterea verò id quod non eſt, vt de ligno integro conſtat, cuius pars vna in aqua poſita ſit, altera in aere: fractum enim eſſe apparet. Reflexus autem radius, rem ibi apparere oſtendit vbi non eſt. Præterea efficere poteſt, vt candela accenſa, plura poſſit illuminare loca, inter quæ aliqua adſit opacitas. Hæc pluribus Olympiodorus Philoponus & Alexander, ab Opticis ſumẽtes, tertio libro Meteorologicorum. Quantum verò ad ſpecularem ipſam reflexionem attinet, de qua hîc Ariſtoteles loqui videtur, primùm illud oſtendendum eſt, aliter ipſum in tertio Meteorologicorum, quàm in hoc libello loqui, & in libro ſecundo de anima. Ibi enim videtur ſuæ ætatis Mathematicorum ſententiam probare, quòd vis ſcilicet aſpiciendi ſiue radij ab oculis ad rem quæ cernitur, exeant: hîc verò & in ſecundo de anima, ſpectabile omne idcirco videri tradit, quia medium, quod actu perſpicuum eſt, mouet: hoc verò aſpectum, atque ideò illius ſpeciem ad aſpectum perduci, non vim aſpiciendi ad illud. Hanc quidem repugnantiam infrà commodiùs tollemus. Nunc autem dicamus ſi priorem ſententiam ſequamur, in ſpeculo radium aſpectus, ad rem quæ cernitur reflecti: ſi aliam, quæ Peripatetica eſt, rei quæ cernitur in ſpeculo, ſpeciem reflexam dici oportere. Quomodo autem hoc fiat, Thomas egregiè declarat hunc in modum: Viſæ rei formam quæ in ſpeculis cernitur, non fieri, niſi quia τοῦ διαφανοῦς non terminati perſpicui, id eſt aeris immutatio quæ fit à corpore ſpectabili: peruenit ad corpus non διαφανὲς, à quo cum tranſmitti non poſſit, retrò fertur, ac quaſi in pilæ morem ad parietem proiectæ reſilit: quo modo imago ad partem oppoſitam redire videtur. Ex quibus perſpicuum eſt, corpora omnia, quæ huiuſmodi ſpectabiles imagines retinere debeant, læuia & terſa eſſe oportere. Præterea, ne immutatio illa progrediatur & euagetur, intercedere quod circumſcribendi ac terminandi habeat facultatem. Et hæc eſt cauſa cur ſpeculis cryſtallinis ex altera parte opacum quid, & denſum, vt plumbum, obducatur. Hoc eodem prorſus modo imago illa, de qua diximus, in oculo producitur: in eo enim eſt læuor: præte-

A præterea verò opacum in profundo,à quo circumſcribatur. Verum enimverò cùm Ariſtoteles dicat,oculum,quatenus læuis eſt, huiuſmodi paſſionem recipere, quærere poſſet aliquis,Num corporũ læuigatorum proprium hoc ſit,an & aliis non læuigatis commune. Videtur enim & illis poſſe congruere: ſiquidem è terra quantumuis aſpera,radij ſolis reflectuntur,itémque ex aliis corporibus non læuibus neq; cõplanatis. Reſpondeo,reflexionem illam quæ ad videndum ſatis ſit,& de qua hic ſermo eſt, nonniſi læuibus corporibus cõuenire: quia nimirum ab aſperis,vel radii omnes (vt ait Auerroes) non ſimul reflectuntur,ſed alternatim tantùm,vel(vt Græci) licet ſimul tẽpore omnes reflectantur,non tamen in idem coire poſſunt: quo fit vt debiliores reddantur,quàm vt ad rem ſpectabilem perduci, eámque vidẽdam præbere queãt. Ideo in terra, quamuis radios reflectat, imago ſolis minimè cernitur, diſgregatos enim reflectit & non vt aqua,aer, aliáque corpora læuia,vt ferrum,cha B lybs,cryſtallum,in vnum coeuntes.

Τὸ μὲν οὖν τὴν ὄψιν εἶναι ὕδατος, ἀληθὲς μέν. οὐ μέντοι συμβαίνει τὸ ὁρᾶν ᾗ ὕδωρ, ἀλλ' ᾗ διαφανὲς, ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀέρος κοινόν ἐστιν, ἀλλ' εὐφυλακτότερον καὶ εὐπολη-πτότερον τὸ ὕδωρ τοῦ ἀέρος· διόπερ ἡ κόρη καὶ τὸ ὄμμα ὕδατός ἐστι. τοῦτο δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων δῆλον. φαίνεται γὰρ ὕδωρ τὸ ἐκρέον διαφθειρομένων τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἔν γε τοῖς πάμπαν ἐμβρύοις τῇ λαμπρότητι ὑπερβάλλον ἐστὶ καὶ τῇ στιλπνότητι, καὶ τὸ λευκὸν τοῦ ὄμματος ἐν τοῖς ἔχουσιν αἷμα, πῖον καὶ λιπαρόν. ὅπερ διὰ τοῦτ' ἐστι, πρὸς τὸ διαμένειν τὸ ὑγρὸν ἄπυκτον. καὶ διὰ τοῦτο τοῦ σώματος ἀῤῥιγότατον ὁ ὀφθαλμός ἐστιν. οὐδεὶς γάρ πω τὸ ἐντὸς τῶν βλεφάρων ἐῤῥίγωσε, τῶν δὲ ἀναίμων σκληρόδερμοι οἱ ὀφθαλμοί εἰ-C σι, καὶ τοῦτο ποιεῖ τὴν σκέπην.

19 Quod igitur viſus ſit aquæ,verum quidem eſt. Ipſum tamen videre non accidit,quatenus aqua eſt,ſed quatenus perſpicuum: quod aeri etiã commune eſt. Sed conſeruans magis, commodiúſque recipiens aer, aqua eſt. Quapropter pupilla & oculus aquæ ſunt. Hoc autem ex ipſis etiam effectis manifeſtum eſt. Corruptis nanque oculis, quod exit, aqua eſſe apparet: & in nuper formatis claritate & ſplendore excellens eſt. Et album oculi in iis quæ ſanguinem habent, pingue & craſſum: quod quidem eſt,vt humidum inconcretum permaneat: proptereáque ex partibus corporis,oculus non riget. Nulli enim vnquam quod intra palpebras eſt obriguit. Animalium verò quæ ſanguine carent,oculi duræ pel D lis ſunt,& hoc efficit tutelam.

Redit ad priorẽ Democriti ſententiã,quæ erat, Æſtheterium viſus eſſe aqueũ,eámq; primùm declarat,mox nonnullis argumentis fulcit. Æſtheteriũ viſus,ait,aquæ quidẽ tribuitur,nõ tamẽ quatenus aqua,ſed quatenus perſpicua. Neq; obſtat,aerẽ quoq; perſpicuũ eſſe: vidẽdi ſiquidẽ organũ, huiuſmodi eſſe debuit,vt in eo tãquã in ſpeculo veſtigia rerũ ſpectabiliũ quaſi deſcribi cõmodè deſcriptęq; cõſeruari poſſet. Atquì aqua illud obtinet,quò horũ vtrũq; pręſtare queat: ſolidiorũ nẽpe naturã,quę hęreat,ſubſiſtatq; magis,atq; adeò rerũ ſpecies cõmodè recipiat,illáſq; diuti' arctiúſq; cõtineat. Fluit qua-

si assiduè aer, atq; ob sui exiguitatem, vix percipi, vix loco firmari, nec quin per insensiles etiam poros elabatur, retineri potest. Cæterùm Democriti ita exposita & declarata sententia, tribus tandẽ signis siue effectis confirmatur. Primum est, quoniã si oculus animalis ita incidatur, vt tunicæ illæ effractæ fuerint, aqueus quidam humor ex eo fluens conspicietur. Secundũ est, siquidẽ in ἐμβρύοις, id est in nuper formatis fœtibus, oculorũ vice quid huiusmodi clarum ac maximè fulgens apparet, quod non nisi aqueũ esse potest, cùm claritas splendórque aeris ita percipi nequeat. Tertiũ, quia cernimus naturã ipsam, ob hanc maximè causam, pupillam animaliũ sanguine præditorũ alba illa mollique & pingui parte circumsepiisse, vt humorem oculi internũ à sua caliditate foueret, atque à cõcretione liberaret. Inauditum enim est cuiquam vnquã obriguisse id quod intra palpebras oculorũ continetur. In quibus autem animalibus ob sanguinis, ex quo pinguedo generatur, defectum sagax natura partem illam albam & pinguẽ ponere non potuit, pellem quãdam duram & crassam, circa oculos collocauit, qua scilicet tanquã sepimento quodam frigus extrinsecum possit arceri, & humor internus à coagulatione immunis conseruari. Pisces, apes, muscæ, aliáque huiusmodi animantiũ exanguiũ genera, quibus oculi duri apparent, id nobis satis supérque declarant. (Ipsum tamen videre non accidit quatenus aqua est). Aqua quatenus aqua, frigidum & humidũ elementum est, quare hac ratione nil prorsus visioni conferet animalium: proderit autem quatenus perspicua. Hic verò oritur de aere dubitatio. nam quod affertur ab Aristot. (vt animaduertit Alexãder) Democrito tantùm satisfacit. Et certè mirum esset, Philosophũ ob aquæ tantùm constantiã illiúsquè subsistentiam, velle concludere organũ visus aqueum non aereum esse: cùm oculus spiritualiter tantùm non reuera à rerũ obiectarum speciebus afficiatur: ac ꝑinde Alexander in comm. aliam afferre rationem voluit, cur organum visus aqueum magis quàm aereũ fuisse oportuerit. Nam, inquit, in διαφανῶν genere duo sunt extrema, vnũ, vt quidem omninò rarum sit & perspicuum, vt aer: alterum, densum & solidũ quod proprio termino finiatur, vt crystall⁹ & lapides multi, nécnon vitrum. Inter hæc extrema mediũ locũ aqua obtinet, ideóque illorum vtrũque percipere commodè potest. Atq; hanc ob causam organum visus ponitur, siquidẽ medium omne sentiendi in mediocritate quadã consistere, & vtriusque extremitatis (vt in 2. de anima cont. 71.) susceptiuum esse oporteat. Hæc autem quæ Alexander affert, siquidẽ dextrè intelligantur, vera sunt. Nam quòd ait oculum esse aqueũ, vt vtrũque corporum διαφανῶν extremum, comprehendere valeat, non ita accipiendum est, ac si διαφανὲς quatenus διαφανὲς vt colorata per se & luminosa corpora spectabile sit. Hoc enim falsum est, cùm διαφανὲς proprii nimirum coloris expers, nonnisi colore extraneo receptum conspiciatur. Quòd si & ipsum conspici dicatur, id ex accidenti tantùm fit, quomodo & tenebras spectabiles esse affirmamus. hæc Aristot. in 2. de anima cont. 68. & 71. disertè testatur. Ex his itaque ab Alexandro propositis, colligere licet, idcircò Aristotelem in organo visus præter perspicuitatem, consistentiam & stabilitatẽ quæsiuisse, vt Democrito tantùm plenè responderet. Verùm hæc & alia nõnulla quæ hac in parte quæri possent, ex iis nota reddentur quæ infrà plurib⁹ à nobis disputabuntur: nunc illud tantùm addere placet, Aristot. in 1. phys. cont. 54. dum ex principiorum contrarietate medium quid quod sit veluti tertium, duobus contrariis principiis subiici debere ostendit, istúdque medium à Veterib⁹ aut ignẽ, aut aquam, aut aerem statutum fuisse, rectiùs illos sensisse asserit, qui mediam hanc naturam aerem esse statuerunt, quàm qui aquam

A aquam: hanc enim varias quidē formas recipere, varióque modo figurari aptam esse, sed magis quàm aer sensiles differentias obtinere. (Et in nuper formatis claritate & splendore). Alij legunt (Claritate & frigiditate.) Sed quomodo frigiditatem illā in ἐμβρύων oculis deprehensam esse statuemus? Rectiùs ergo habet lectio nostra. Quod obijciunt, Non magis, claritate & splendore, aerem significari, quàm aquam: nullo negocio diluitur. Iā enim dictum est non aeris claritatem & splendorē, sed lumen tantùm quod in aere est percipi. Sed hæc fortasse nō satis: nam & aqua corpus est διαφανὲς, atque adeò quatenus διαφανὲς non magis percipi poterit quàm aer, nisi lumen accedat, quod est diaphanis actus. Idcircò ad illud, τῷ λαμπρότητι ὑπερβάλλειν, confugiendum est. neque enim (vt ex Alexandro nuper diximus) ita splendorē aer emittere, veluti aqua, potest, cùm hæc magis terminata sit, atque ideo illū clariorem atque emicantiorem emittere ac reflectere queat. (Et album oculi in habētibus

B sanguinem). Ob finem, quem natura respicit, demonstratur his verbis oculum aqueum esse: nil enim ipsa frustra efficit, cùm non sit temeraria aut inconsulta. Per pinguē autem & crassam partē intelligit non humorē illum, quem supra ὑδατώδη ab Anatomicis dici ostendimus (vt plærique volunt) sed tunicam fortasse ipsam ἐπιπεφυκυῖαν, i. adnatam, quæ admodū crassa & quodammodo pinguis est. Nisi autem albæ partis mentio in contextu fieret, ad pinguedinē illam qua musculi motui oculorum feruientes obteguntur, referre possemus. Etenī in hunc tantùm vsum (vt omnes testantur Anatomici) à natura ibi est constituta. Calefacit autem pinguedo non ex se, cùm à frigiditate effecta & coagulata ipsa sit, sed vi calliditatis receptæ, quam diutiùs & cōstantiùs continens, veluti stragulū iam calefactum ad calliditatem gignendam efficax est. de pinguedinis verò generatione, itémq; de partibus iis quæ

C oculum conseruant, fusiùs Aristoteles secundo de partibus animalium cap. 5. & cap. 13. Hoc vnum tamen libet annotare, Oculos nunquam quidem obriguisse, frigere tamen ita posse, vt & frigus percipiatur (quod Conciliator 31. partic. probl. 22. experientia confirmat) & visus debilitetur: quod Auerroes his verbis monet, Visionem iis in locis in quibus multa nix, aut multa fuerit aqua, obscuram reddi: atque idcircò eos qui palpebras crassiores habent, longiùs spectare, quòd nimirum, eorum præsidio oculus à causis noxiis extrinsecis, præsertim verò à nimia frigiditate & caliditate tutior permanere possit. (Animalia verò). Hæc verba certè ostendunt, partis albæ & crassæ vocabulo tunicam illam adnatam suprà significari. Illi nanque dura tunica & pellis opponitur.

Ἄλογον δὲ ὅλως, τὸ ἐξιόντι τινὶ τὴν ὄψιν ὁρᾶν καὶ ἀποτείνεσθαι μέχρι τῶν ἄστρων, ἢ μέχρι τινὸς ἐξιοῦσαν συμφύεσθαι, καθάπερ λέγουσί τινες. τούτου μὲν γὰρ βέλτιον τὸ ἐν ἀρχῇ συμφύεσθαι τοῦ ὄμματος, ἀλλὰ καὶ τοῦτο εὔηθες. τό γὰρ συμφύεσθαι τί ἐστι φωτὶ πρὸς φῶς, ἢ πῶς

D *οἷόν τε ὑπάρχειν τοῦτο; οὐ γὰρ τῷ τυχόντι συμφύεται τὸ τυχόν, τό, τε ἐντὸς τῷ ἐκτὸς, πῶς; ἡ γὰρ μῆνιγξ μεταξύ ἐστι.*

Omnino autem à ratione alienum est, exeunte aliquo aspectum cer-

20 nere, & vsque ad astra porrigi: aut vsque ad aliquem terminum visum egressum coalescere, vt quidam asserunt. Etenim satius esset hanc coalitionem in oculi principio fieri: sed & hoc vanum esset. Quænam siquidem ista luminis erit cum lumine coalitio? aut quomodo fieri poterit?

haud enim quodlibet cuilibet coaleſcit. Præterea quod interi⁹ eſt, quomodo exteriori coniungetur? Nam membrana intercedit.

Poſtquam Veterum ſententias de viſus Æſtheterio, & obiter de videndi modo enumerauit, atque ad illam tandem peruenit, quam ipſe probaturus eſt: anteaquam vlteriùs progrediatur, inceptæ aduerſus Platonicos diſputationis de ratione videndi non immemor, illã non quoad verba tãtùm (quod hactenus præſtitit) ſed quoad rẽ ipſam, expendere, ac determinare inſtituit: ideóque veluti eorum, quæ ſuprà in ea attulerat, memor, licet multa interpoſuerit inquit: Ἄλογον δ' ὅλως exeunte vel radio vel lumine ab oculo, viſionem effici. Abſurditatẽ ex eo oſtendit, quoniam ſi radiis ab oculo exeuntibus, & rẽ videndã attingentibus (quod Mathematici omnes aſſerũt) viſio fiat, ſequetur, oculorũ noſtrorum radios vſq; ad aſtra quę cernimus peruenturos, quod quàm ſit abſurdum, tanquam notũ, probare negligit. Sin verò non radio aliquo corporeo ad rem vſq; aſpiciendã perueniẽte, ſed lumine ipſo (Plato hoc ſenſit) ex oculis egrediente, atque vſque ad aliquem terminũ progrediente, ibiq; ſe externo lumini coniungente, viſio fieri dicatur: hoc profectò probati non poteſt: nam vel remotè ab oculis, vel in ipſis oculis iſtã coalitionẽ fieri demus, vndequaq; incõmoda atque abſurda proficiſcuntur. Siquidẽ longè ab oculis fieri, nullus dicet, cùm ſatius ſit in oculis fieri: neque in ipſis oculis, cùm neque qualis eſſet iſta coniũctio, neq; quomodo fieret, explicari queat. Vtrũque autem ſic declaratur, quia neque quidlibet cuilibet coaleſcit, neq; externum lumen cũ interno coniũgi poteſt, cùm id membranæ oculorũ intercedentes impediant. Verùm vt hæc planiùs percipiãtur, illud repetendũ eſt. Duplicẽ hic reprehendi opinionem: vnam Mathematicorũ, quæ ſanè celebris tẽpore Ariſtotelis erat, & apud omnes ferè inualuerat: Platonis alterã. Cenſebant ij in viſione, radios ab oculis exire, ad rem ipſam vſque ſpectabilẽ pertingentes: radiorum verò illorũ figuram pyramidis inſtar conſtituebant, cuius conus in oculis eſſet, baſis in re videnda. Plato illos partĩ ſequutus eſt, cùm viſionem quidem emiſſione fieri fateatur, non radiorũ tamen, ſed luminis, & non vſque ad rẽ viſam, ſed vſque ad certum medii ſpatiũ peruenientis. Ibi ſiquidem illud externo lumini ſuæ naturæ cognato, réſque cernendas tangenti, coniungi, atque in vnum coaleſcere exiſtimabat: quo fieret, vt quaſi potentius redditum, rei ſpectabilis ſpeciẽ, media externi luminis coniunctione, ad aciei videndi terminos duceret, viſionémq; hoc modo efficeret. Mathematicos itaq; Ariſtot. primùm his verbis reiicit. (Et vſque ad aſtra porrigi). Ponit hoc tanquã eorũ ſententiam conſequens (vt liquet) quod deinde abſurdum vult haberi. Et ſanè, nónne diſſoluentur illi radij anteaquam ad terminos tantæ diſtantiæ perueniant? His paucis reiiciuntur Mathematici, ideò fortaſſe, quoniam eorum ſententia non adeò ad Æſtheterij viſus naturam ſtatuendã, cuius occaſione de hiſce nunc diſputatur, videbatur pertinere. Alexander tamen longa digreſſione fuſiùs in Perſpectiuos inuehitur. Illam totam, quòd digna, ſit annotatione, & ad arduas diſputationes infrà à nobis examinandas vtilis, ne tunc nimis multa in vnum congerere cogeremur, methodo quadam adhibita hîc recenſere, atque explanatione noſtra quàm paucis potuimus, illuſtrare placuit.

ALEXANDRI ADVERSVS OPTICOS digreſsionis, explicatio.

QVOD ex oculo egreditur, vel corpus eſt vel incorporeum: atquî neutrum eſſe poteſt. Aſſumptio nota eſt ex vi contradictoriæ diuiſionis.

Minor

A Minor probatur, quantum ad hoc vt sit incorporeum: quia scilicet incorporea neque extrà mitti,neque exire,tandémque in oculo esse, vt in loco, nec locum mutare per se poterunt. Neque est quòd perspectiui excipiant, Exiēs illud incorporeum moueri ex accidēti,eo nimirum modo quo formæ ex materiæ latebris eductę illique immersæ moueri dicuntur. Nam præterquam quòd id quod ex accidēti est, nullam habet determinationem, atque adeò à nulla arte consideratur (vt disertè testatur Auerroes in quinto de physica auscult.comm.priori)necesse etiam erit ostendere,quid sit id,quod ex se moueatur ad cuius nimirum motum,illud incorporeum exiens cieri dicatur. Id nanque moueri ex accidenti dicitur, (teste ibidem Aristotele) quod ad motum per se alicuius in quo sit mouetur. Quantùm verò ad alterum, vt non sit corpus, primùm ita ostenditur: Quandoquidem si quod exit corporeum esset, oculus cernēdo destrueretur, quod tamē experiētia falsum esse docet. Consequutio probatur,nā dato opposito infinitæ absurditates apparebunt.

B Etenim quod exit vel eiusdem cum oculo substātię non esse statuerimus,(& sic visio per quid ab oculo diuersū fiet,& in oculo id quod non est de eius substantia continebitur) vel esse quidem: sed aut corpus finitum quantum, ablatione partis quantæ nunquam consumptum iri, aut (quod absurdius est) à minori quanto,id est ab oculo ipso, maius quantum, id est massam illam & congeriem corpusculorum vsque ad astra deuenientem,segregari posse. Eadem ratione vtitur Aristotel.in priori de ortu & interitu libro cont.16.vbi æternitatem successiuę generationis ex parte materiæ demonstrat. Eludi forsan Perspectiuis hæc argumētatio posse videbitur,si diceretur, Non esse continuam segregationem illam corpusculorum ab oculis,sed vnum tātùm corpusculum exire, quod quidem ad rem vsque visam tendat. Sed profectò ab-

C surdiora semper consequuntur incommoda. Nam si exeunte tantùm minimo illo corpusculo, nulláque intercedente cum oculo coniunctione visio fieret, sequeretur nos oculis clausis eadem ratione & absque videndi facultate cernere posse, sensúmque animalis extra animam esse.Cæterùm alia quæ afferre possent, perpendamus. Dicent, rationem nostram nullius esse momenti, quia corpora illa exeuntia continuationem cum oculo seruant, sed quàm tenuissima sunt, idcircóque interuallo replendo sufficiunt absque oculi consumptione. Atquî ista, sunt minimi ponderis, primùm enim tantum distant oculi nostri ab astris, vt quantumuis minimum atque exile corpus exiens,ex vna parte fingas, quantum verò vis maximum animal nedum oculum ex alia parte comminiscaris,nunquam tot produci corpuscula poterunt,quæ ad astra vsque visa porrigantur. Præterea, si ita exilia sunt, quî fieri

D potest vt ventorum flantium viribus ita resistant, quin ab illis disgregentur ac dissipentur, quin à quouis tenui obstaculo,minimáque nubecula, illis obuiàm facta,visio poterit impediri.Nec vanæ sunt istę obiectiones:nam à ventis exhalationes ipsas, crassioresque materias impelli, atque dispergi docuit Aristoteles in meteorologicis libris. Quare rectè sequitur, id quod tenuius est ac propterea minorem resistendi facultatem obtinens ab illis disiectum iri posse. Sed certè hæc omnia falsa sunt:Nam & flante vento, & nebulis aliquando crassioribus intercedentibus veluti placido trāquillóque tempore contuemur astra. Respōdebunt fortasse ad id quod de nubibus dictum est(ex Aristotele in secundo meteorologico libro, cum de caussa efficiente ventorum tractat)Corpuscula hæc cùm tenuissima sint, ob eorum acumen & tenuitatem,ad penetrandum apta esse, idcóque vt alia densiora & crassiora ob eorum quadrationem minimè retineri posse.Sed si ista vera essent,pro-

fectò mirum videretur cur oculis clausis etiam per palpebras adopertas ista exilia corpuscula non egrederentur: eóque magis cùm nunquã ita arctè adoperiantur palpebræ, quin lacrymæ, quæ corpusculis istis crassiores sunt, eo tempore aliquando egrediantur. Atquî corpuscula ista vitrum & crystallum, (quibus interiectis cernimus) perforant ac penetrant, palpebras autem ipsa non perforabunt? Hæc tamen siquis fateatur, oculis clausis videri posse asserendum erit. Sed vehementiùs ipsos vrgeamus: Si corpus est quod exit, locũ ergo occupauit: alioquin enim daretur corpus quod nullibi esset: quod repugnat Aristoteli in quarto phy. cont. 13. confirmatur argumentum eiusdem verbis in eodem quarto cont. 32. in quibus ostendit locum quæri propter motum localem solùm, qui præter res non inuenitur, vt ex eodem in tertio eiusdem tractationis cont. 4. elicitur. Quinimò addimus, Sicut omne corpus localiter motum, in loco mouetur: ita & huiusmodi corp⁹ quiescens, in loco quiescere: omne igitur corpus (nullum enim aliud prẹter hæc datur, ex octauo phy. cont. 25.) idcircóque & hoc exiens in loco erit. Sed aliud addendum est, quod declarauit abunde Philosophus in quarto phy. à cont. 64. vsque ad 86. Vacuum scilicet nullo modo nos vel etiam comminisci posse. Quibus positis ita argumentemur: Corpus illud exiens & per plenum locum, motum, aut corpus sibi obuiàm factum penetrabit, aut illud potius corpus exeunti cedet. Si primum admittas, sequetur duo corpora simul esse, vel etiam plura in eodem loco, quod tamen Aristoteles tanquam τὸ ἀδύνατον, in quarto phy. cont. 8. adduxit. Adde quòd visio impediretur, dimẽsiones enim corporis exeuntis, cum aliis corporum occurrentium confunderentur. Quòd si secundum des, visio non fiet: quod probatur, quia radius exiens interturbatur, & vt ita dicam, discontinuatur: corpus namque interpositum, vni parti priùs, mox alteri cedit. Sed detur esse continuum corpus, quæritur si visio (verbi gratia) in aqua fiat, aqua cedens, in quem locum suscipitur? Non in oculos, quia cùm extra aquam sumus, corpus sub aqua positum cernimus. Neque cum in aqua etiam sumus, illam attrahimus, cùm sub aqua respirare nequeamus. Priùs ergo ostendant a quónam cessio illa fiat, tunc illis satisfaciemus. Quòd si ea in re peruicaciter retineãr, Corpus illud, per quod fertur conus, cono cedere: nos contrà instabimus: hoc enim modo, si duo vel plures eandem rem aspiciant, in loco vbi coniunguntur concurrentes coni, vnus alteri cedet, ex quo sequetur nonnisi illum rem spectaturum, cuius conus loco steterit, cuique alij omnes cesserint. Sed aliter rem habere docet experientia. Multi enim simul rem eandem cernere possunt, quo fiet vt conorum illorum cùm nulla mutua cessio fiat, vnus alterum sit penetraturus, multaque corpora in eodem simul loco adfutura. Præterea, si visio fit ex illius corporis exeuntis motu, sequetur eodem tempore & momento, moueri ad remotum & propinquum. Quod fieri nequit: consequutio probatur, quia luce præsente, rem maximè distantem puta cælum, & magis propinquam puta meteorologica eodem momento videmus. Consequutionis ἀναγκαῖον ostenditur, quia si idem moueri posset localiter, eodem tempore, per maiorem & minorem distantiam, ad extremum sine medio perueniretur, neque motus localis successiuè fieret, vt Aristoteles in libris de physica auscultatione non semel declarauit. Ad hæc accedit: si duo è regione positi se inuicem spectent, aut neutrum alterum visurum, si coni se inuicem frangant atque disiungant, aut vnum tantùm alterum conspecturum, si nimirum vnius tantùm conus loco steterit aliúmque

cedere

A cedere coegerit. Postremò, si quod exit tenuissimum corpus sit, certè aut aer aut ignis erit, cùm ista inter corporea elementa, sint tenuiora vt ex secundo de ortu & interitu libro, vbi de transmutatione mutua elemétorum,& ex primo meteorologico constat, vbi de eorundem proportione agitur. Sed neutrum esse potest: quod ita ostenditur: quia, cùm natura nihil frustra faciat, si tale corpus esset aer, frustra esset, aer enim vbique ante oculos copiosè obuersatur. Quorsum ergo nouum ex oculo prodeuntem ponere oporteret, hæc quidem ratio ex Aristotel. desumpta est, in primo physicæ auscultationis cont. 56. qua probat trium principiorum αὐτάρκειαν. Et certè, si natura nihil superfluum agit,(vt ibidem annotauit Auerroes) ad videndum autem corpus aereum requiratur, qui circumstat absq; exeunte sufficere poterit. Ignem etiam esse ponere haudquaquam licet: cùm enim ignis, corpus leuissimum sit, suapteq; natura semper sursum petens, superiora quidem cernere possemus, æqualia atque infima, nunquam. Ignis præterea in aqua B extinguitur, sub aquam igitur posita corpora haud videri poterunt. Sed quorsum hæc pluribus, cùm à pupilla, quæ aquea est, ignem exire nullus vnquam ostendet? Tandemque æque nocte sine lumine externo ac interdiu cernerentur, si præsertim plures in eodem loco essent. nam à multo illo igne, ex tot oculis exeunte, aer circunstans illustraretur. Quid enim à crassitie forsan aeris impedietur, cùm ab aqua quæ crassior & densior est, nullo modo impediri possit? Sed addamus etiam aliquid, quo Perspectiuorum ita sentientium, aliud quoque erratum deprehendatur. Corpora ferè omnia ex sui natura hoc habent, vt cum ab aliis proficiscantur, non in latum & amplum desinant ac terminentur, sed in angustum redigantur. Aqua enim quò magis fluit, eò angustior redditur. Flamma etiam quantò magis attolitur, in tantò acutiorem figuram terminatur: atqui isti radios illos suos aliter se habere affirmant, basim nanque ipsorum rem visam attingere, conum verò in oculo esse C docent.

Hæc Alexander: quæ licet Leonicus Platonis paulò studiosior, Perspectiuorum sententiam nulla in re labefactare ostendat, multáque alia in Platonis etiam gratiam afferat: nos tamen infrà disputatione aduersus Platonem peculiari, hæc omnia aliaque ab Aristotele & Philopono in secundo de anima proposita multùm valere demonstrabimus. (Etenim satius esset). Respuit Platonis opinionem, non modò ex eo quòd lumen internum externo coniungi in visione diceret: sed quòd etiam coniunctionem illam extra oculum in determinato quodam spatio fieri assereret. Inde autem exorditur, ostendens rectiùs Platonem dicere potuisse, coalitionem illam in organo ipso videndi fieri: quod tamen non probat. Alexander verò tribus id rationibus astruit, quas paucis hisverbis complectimur. Si coalitio interiùs fiat, nulla aderit necessitas aliquid emittendi, nullum spatium medium ad vidêdum D desiderabitur, tantumdemque & multò etiã plus lumen externum interno conferet, cùm & firmiùs & constantiùs, præterea etiam tutiùs vestigia rerum cernendarum illi quasi per manus tradere poterit. Sed accedat hæc nostra [illegible], Coniunctionem istam luminum, extra oculum fieri, vel defectu luminis intrinseci vel extrinseci. Non luminis intrinseci, quia ille quò magis progreditur, eò magis debilitatur: In sui igitur principio arctiùs & cõmodiùs cum externo, quàm in fine & quasi in morte coniungeretur, non ratione luminis externi, quia id vsque ad oculum peruenire aptum est. Quandoquidem si habet facultatem accedendi obuiã, lumini interno, puta, ad mediam, quadraginta cubitorum rationẽ, certè habet facultatem accedendi vsque ad

oculum. Probatur consequutio, quia vltra determinatam ac signatam illam ὁρίσεως transire potest. Quod perspicuum est, si hoc ponatur vt qui videat remotior ab obiecto, in spatio duplo nimirum octuaginta cubitorum fiat. Sed neque Alexandri argumenta neque nostra vim haberent, nisi hæc pro omnium firmamento adderentur: Naturam scilicet quando potest, potiùs per vnum quàm per plura media operari, vt disertè docetur in tertio de partibus anim. cap. 4. & in secundo eiusdem cap. 14. aliisque penè infinitis in locis. Nec hoc sanè ἀλόγως aut temerè, cùm multitudo semper ferè afferat imperfectionem. (Quænam siquidem ista luminis cum lumine coalitio est?). Duas hæc interrogatio partes habet: vnam, qualisnam istorum luminum coalitio esse: alteram, quomodo illa fieri possit. Ad neutram harum interrogationum accommodatum respõsum afferri posse illis verbis ostendit: (Haud enim quodlibet. Præterea quod interius). Vis autem horum omnium verborum ex vnionis siue mixtionis natura sumitur, non tamen eo modo (ni fallor) quo putat Alexander. Quandoquidem non propterea tantùm Aristotelem lumina ista συμφύεσθαι non posse, dicere autumo, quòd non sint corpora, cùm Plato eiusque studiosi Proclius & Iamblicus, lumen corpus esse forsan affirmare potuissent, quod tamen Aristot. hîc non impugnat. Testatur hoc item Simplicius, qui secundo de anima comm. 70. eos partim reprehendit partim in meliorem sensum trahere nititur. Ad cuius rei notitiam videnda sunt, quæ Magnus Albertus eodem libro cap. 10. aduersus illos affert. Addo, hoc ipso tantùm posito, vim habere quod ab Aristotele de membrana interiecta coalitionemque impediente proponitur. Dicendum erit igitur reprehẽdi quidem coalitionem istam luminum, sed ob eam causam, quia si Platonis sententiam spectemus, veram mixtionem in ista luminum coniunctione desiderari perspiciemus. Secùs enim, quomodo luminis externi vis ita in alterum transit vt illi rerum obiectarum vestigia, ad facultatem vsque videndi quæ intra oculum est, deferendarum communicare possit? vt lumen internum exiens, externo medio ad rem vsque visam perducatur? nisi, inquam, ita inuicem illa lumina alterentur, atque permisceantur, vt ex eis vna media forma oriatur? Hæc autem vera mixtio est, Auerroe teste priori de ortu & interitu libro com. 86. Verùm, si rectè conditiones ac leges omnes ab Aristotele propositæ perpendantur, huiusmodi mixtionem nonnisi elementis aut aliis quidem, sed ratione ipsorum elementorum conuenire percipiemus. At Plato lumen, alterationi obnoxium elementum esse (licet alicubi contrarium habere innuat) nunquam fateretur. Ad hanc rationem, confirmatio accedit ex Opticorum doctrina & ipsa experientia ducta: Siquidem illi docent, posito inter duo lumina, opaco corpore, duas item vmbras produci, illa verò ostendit, lumen vnius candelæ accensæ, ab alterius lumine segregari. Qui ergo, vt Platonem tueantur, verba illius non sensa hac in parte reprehendi dicũt, illúmque per συμφύεσθαι idem quod confundi intellexisse docẽt, non satis certè sibi constant. Lumen nanque puta vnius candelæ accensæ confunditur quidem cum alterius lumine, & augetur siue intẽditur (hoc verò qualitatum proprium est) non tamen vllam vim maiorem ob illam confusionem in suo principio adipiscitur. Addè etiam, impropriè dici lumen internum oculi, à lumine externo augeri, cùm non omninò sint eiusdem rationis. Petit itaque Philosophus iure à Platone, talem sibi coalitionem istorum luminum explicari, quæ visionem ea ratione efficere valeat, qua ipse existimabat. Ex quo item alterum potuit ab eodem rectè quæri, quomodo tãdem coalitio ista fieri possit, cùm membrana inter vnum & alterum corpus intercedat. Quæ

Alexan-

A Alexander ait: Lumina scilicet non esse corpora, proptereáque vniri nō posse, rectè habent, sumpta nimirum ex Aristotele priori de ortu & interitu libro vbi aduersus Anaxagoram disputat. Imò id ipsum est quod ibidem Philoponus & Auerroes annotarunt: Nullum scilicet inseparabile, & ex se non subsistens, cuiusmodi qualitates sunt & formæ, ad mixtionē aptum esse. Sed quæri hoc loco posset, An visio per emissionem fieri diceretur ex Platonis sententia: Si coalitio illa (vt Aristoteles mallet) in oculi initio fieri putaretur. Responderetur, tantum emitti, quantùm initium oculi à cētro illius distat, in quo ignem collocabant, vt carmina Empedoclis disertè exprimunt: quin Aristot. ipse infrà suam hac de re sententiam explicando, docebit Æstheteriū animæ videntis non in extima oculi parte, sed in intima esse collocatum.

21 Περὶ μὲν οὖν τοῦ ἄνευ φωτὸς μὴ ὁρᾶν, εἴρηται ἐν ἄλλοις. ἀλλ' εἴτε ἀὴρ ἐστὶ τὸ μεταξὺ τοῦ ὁρωμένου καὶ τοῦ ὄμματος, ἡ διὰ τούτου κίνησίς ἐστιν ἡ ποιοῦσα τὸ ὁρᾶν.

B Quod igitur absque lumine fieri nequeat vt videamus, dictum est alibi. Sed siue lumen siue aer sit, quod inter oculum & rem visam intercedit, motio quæ ab illo fit visionis est efficiens.

Reiecta Platonis de videndi modo, sententia, suam affert: quam vt planiorem reddat, id quod secundo libro de anima declaratum est, sibi dari postulat. Hoc autem est, visionem non sine lumine externo effici. Quo posito, suam profert sententiam, quæ est, Motionem illam, quæ medio aere vel lumine fit (quorum vtrunque inter aerem & rem visam intercedit) visionem producere. Breuis quidem concisáque admodum tota hæc sententia est, ac proinde subobscura: partibus tamen illius diligenter examinatis perspicua atque illustris reddetur. Ad visionem obiectum spectabile desiderari satis ex secundo de anima libro nouimus. Hoc verò obiectum, licet color appelletur, latiùs tamen patere, atque ad nonnulla alia colore destituta extendi, ex se-

C ptuagesimo secundo contextu eiusdem libri ostenditur. Ista sunt, ignis, sol, astra: præterea, capita quorundam piscium, ligna putrida aliaque huiusmodi, quorum pars interdiu quidem proprio & peculiari colore, quo est affecta, cernitur: in tenebris autem, nō sub ratione proprii coloris vel albi, vel fusci, vel rubei (vt quidam malè sentiunt) sed (quemadmodum ait Aristoteles) cùm nullum colorem obtinerit peculiarem, non quatenus colorata, sed quatenus tantùm splendens, conspicitur: pars verò, vt ignis & astra, etiam interdiu, non tamen quatenus colorata (nisi impropriè cum Latinis loqui velimus) sed seipsa (vt aiunt) sub aspectum cadit. Color ergo est præcipuum visus obiectum, quia ad illum præcipuè afficiendum aptus est, non tamen sine lumine. Quocirca, color in tenebris, non actu sed potestate spectabilis appellatur: quando sine medio illustrato ad oculum multiplicari nequeat: multiplicatur au-

D tem afficiendo medium actu διαφανές: quò fit vt iure dixerit Aristoteles τὸ διαφανὲς catenus esse spectabile, quatenus extraneo colore imbuitur. At quid aliud est actu διαφανές, quam διαφανὲς iam illuminatum? Lumen itaque est actus τοῦ διαφανοῦς: quare color sine lumine non poterit διαφανὲς mouere, nec ex consequenti spectabilis actu reddi. Colligitur ergo iure non sine lumine colorum præsertim visionem effici posse: quod tamen ita est intelligendum vt lumen non colorem producere, sed in causa esse vt colores recipiantur, asserimus, quod Auerroes egregiè probauit, & statuit aduersus Auempacem in secundo de anima comm. 67. Hanc eandem Philosophi propositionem repetitatque confirmat, idem Auerroes hîc in cap. 2. Ait enim, Hoc visus peculiare & proprium esse, vt cum medio, luce quoque indigeat: atque hinc fieri, vt tunc

maximè visio debilitetur, cùm aer vel oculus ipse (quod in ira accidit) fumo aut vaporibus repleatur. Sed videntur huic parti repugnare quæ secundo de anima cont.72. expressa habentur: Non omnia scilicet spectabilia lumine egere: cuiusmodi noctu illa sunt quæ suprà enumerauimus. Tollitur repugnantia si dicamus, ista quoque non sine lumine, à seipsis tamē re non distincto, haud videri posse. Etenim ipsa medium in tenebris aliquo modo possunt illustrare, atque ita vt illorum species ad oculum deferatur. Dubitatio maior est de Tenebris, quæ cernuntur nullo tamen lumine præsente. Auerroes secundo de anima comm.138. docet Tenebras quidem spectabiles dici, sed ex accidenti, quatenus nempe sunt lucis priuationes. Et iure quidem: Quādoquidem vnicuique sensui conuenit, sui ac peculiaris obiecti priuationem iudicare. Auditus inter sonum & absonum discrimen ponit, Gustus item & alii eodem modo, vt Aristoteles tradit secundo de anima cap. de odore. Neque moueat nos quòd author libelli de coloribus, Noctem & Tenebras nigras appellet, quasi Tenebræ non priuatiuè, sed positiuè conspicerentur. Nā & καταχθονίων nox nigra vocatur, quia nimitum lumine caret, & Tenebræ non propriè à sensu visus exteriori, sed ab interiori percipiuntur. Hic namque visum ab obiecto non affici sentiens, Tenebras percipere dicitur. Neque verò hæc dicendo, Auerroi aut Aristoteli repugnamus, quandoquidem ideò tenebrarum cognitio ex accidenti ab illis visui tribuatur, quòd per nullius alterius sensus mutationem, aut mutationis priuationem, visu excepto, sensus interior tenebras cognoscere valeat. (Sed aut lumen aut aer sit). Et aer & lumen veluti media intercedunt: lumen quidem, quia ipso solo aer actu διαφανὴς redditur: Aer verò, quia lumen sine aliquo corpore διαφανεῖ cuius est actus, nunquam reperietur: atqui actus, ab eo cuius est actus separari nequit. Ex quo rectè ait Alexander, tam lumen quàm aerem ad visionem efficiendam desiderari: illud quidem, vt medium disponens: hunc autem, vt colores deferentem. Meritò autem Philosophus aeris mentionem facit, quoniam vt plurimùm per ipsum, raro per aquam aut alia διαφανῆ corpora cernere contingit. Docet igitur Aristoteles, quoduis horum medium dicas, sat esse, Motum qui ab illo fit, visionem ipsam efficere, ab illo, inquam, primùm à re spectabili affecto, mox speciem siue vestigium illius ad nos deferēte. Hinc plana iam perspicuáque Aristotelis sententia de modo videndi elicitur, visionem nempe fieri, non quia aliquid emittatur, sed quia delata species obiecti à medio in oculū suscipiatur. (ὑπ᾽ ἐκείνου). Quidam, ab illo, quidā per illum: vtraque interpretatio quadrat. In visione enim duplex motio spectatur: vna, quæ à medio in oculum fit: altera, quæ ab obiecto in medium. Priorem designat Aristoteles secundo de anima cont. 74. cùm aduersus Democritum disputans, visionem sine medio fieri non posse ostendit. Ait enim, visionem fieri, videndi Æstheterio patiente, ipsum verò nō à coloribus qui spectātur, sed à medio pati. Posteriorem describit in eodem libro, cùm colorem διαφανὲς ex se mouere asserit, διαφανὲςque coloris μεταβλητικὸν id est susceptiuum vocat. Ille nanque agit, hoc patitur, τελείως tamen, id est, vt ita dicam, perfectiuè: quin & calor τοῦ διαφανοῦς perfectio appellatur. Ne quis autē putet, speciel in mediū obiectæ motum localiter fieri: (quo modo Democrit⁹ & Empedocles defluxus illos ab obiectis ad oculū proficisci existimabant) sed certè eatenus moueri obiectum ad medium cēsendum est, quatenus color, qui esse suum naturale in colorato habet, sui vestigium in medium (Esse intentionale & diminutum alii vocant) producit, quo medio oculus facultate videndi prǽditus, colorem in colorato intuetur. Ideoque Auerroes ait, Oculum primo intus tem visione

A sione spirituali, mox illam extrinsecùs cernere. Iam verò perobscuram illam arduámque difficultatem aggredi necesse est, quæ tandiu inter Peripateticos, Platonicos, Stoicos, Academicósque vltro citróque fuit agitata. An scilicet VISIO EXTRA MITTENDO, vel INTVS RECIPIENDO fieri dicatur. Vt autem illa commodiùs examinentur, ordinem placet indicare, quem in tota hac disputatione sequuturi sumus. Ipsius igitur quæstionis vocabula, ad ὁμωνυμίαν tollendam primùm edisseremus. Mox Platonis hac de re integram sententiam, aliorúmque Philosophorum, illam vel omninò vel ex parte sequentium ponemus, cui Aristotelicam statim subiungemus: præterea, quid in hac controuersia vnus aduersus alterum possit afferre, proponemus. Sequetur tandem argumentorum Platonis néc-non eorum quæ pro eo defendendo à nonnullis proferuntur, solutio. Po-B stremò, si qua hac de re apud Aristotelem sint, quæ inter se pugnare videantur, conciliabimus, vt Aristotelis opinio verissima, eiúsque argumenta aduersus Platonem efficacissima esse constet. VISVS siue VISIONIS nomen, actum secundum designat, operationem nimirum ipsam facultatis videntis, aut (vt planiùs loquar) facultatem videndi semet prodientem. EMISSIO, exitum rei alicuius (quæcunque illa sit) in oculis contentæ, ab illísque ortum trahentis, declarat, qua media efficitur visio. RECEPTIO non obiecti quidem quoad illius Esse, quod in se extrà huius illiúsve naturæ existit, (reale & materiale Scholæ vocant) sed quoad vestigium speciémque illius (formale & spirituale esse hoc dicunt) susceptionem in oculis denotat. Nunc antequam ad recensendas vtriusque partis sententias accedam, vnum præfari placet, quod etiam atque etiam cupio animaduer-C ti: Platonis scilicet philosophiam, illam præsertim, quæ ad physica dogmata attinet, ita incertam atque inconstantem esse, vt vix vllum in ea Theorema reperias, cui non multa alia vel diuersa, vel etiam repugnantia, statim se offerant: atque adeò vt Homo ille (alioqui maximus) quæcunque optima ab aliis Veteribus sumpta, & quæ in aliqua hominum admiratione essent, suis quibusdam mellifluis verbis ac figuratis lenociniis condita, aliis potiùs relinquere, quàm vnam ipse propriam germanámque sententiam sequi voluisse videatur. Declararunt id non modò Aristoteles, qui illum non semel inconstantiæ arguit, sed Iamblichus & Proclus, aliíque illius studiosi. Hi nanque in eius sententiis explicandis, tantam præ se ferunt varietatem, vt cognoscere vix ac ne vix quidem liceat, quid sit de Platonis sensu existimandum. Simplicius item illius studiosior, nullibi magis quàm in variis & discrepantibus Platonis authoritatibus conciliandis laborare videtur. Ex recentioribus Marsilius Ficinus aliíque insignes in Platonis familia viri, D nunquam non multiplicem de vna & eadem re sensum illius proponunt. Et profectò ἄγραφα illa dogmata ab Aristotele aliquando citata, in quibus quid ipse in omnibus rebus probaret, Plato scriptum reliquit (vt ex epistola quadam ad Dionysium colligitur) fidem non mediocrem facere poterunt, Platonem vix sibimet in suis illis Dialogis satisfecisse, aliorúmque potius sententiis afferendis, decorandísque (vt plurimum) quàm propriæ opinioni proponendæ confirmandæque studere. Multorum aures hisce nostris verbis offendi posse, vererer, nisi iamdiu aliorum clarissimorum virorum hæc solennis & perpetua cantio esset: Platonis certè multas opiniones in bonum trahi sensum posse, non negamus, quinimo in Æsthetetij visus natura suprà id dedimus, in aliísque multis libenter damus: sed ea quæ Plato loqui voluit, non quæ potuit Aristotelis eius discipu-

h.

li morem sequuti consideramus. Hæc eò dixi, quia in Platonis sententia de videndi ratione proponenda, tanta interpretum varietas animaduertitur, vt nisi vnum illius discipulum Aristotelem haberemus, vix quicquam de ea affirmare liceret. Primùm enim non semper visum per emissionem fieri docet, cùm in Timæo de coloris speciebus loquens, & in Menone, alibique non semel, per receptionem effici absolutè, velle videatur. Sed retineatur celebrior illa atque emissaria opinio: adhuc quæritur, quidnam illud sit, quod ab oculo egrediatur: præterea, qua ratione egrediente illo visio fiat: nam in vtroque horum non vnus illius sensus proponi solet. Nonnulli spiritum animalem illud quod ex oculis exit, vocant: nonnulli radium, alij lumen. Hæc nanque nomina licet ex decimo libro de Rep. idem significare videantur, diuersitatem tamen in ratione videndi pariunt: cùm aliter à Iamblicho in commentario Timæi Platonici, aliter à Proclo accipiātur. Ille nanque lumen esse formam igneam asserit: hic corpus diuinum. Sunt præterea qui volunt, illud quod emittitur, ad rem vsque visam pertingere, formámque & vestigium illius recipere, recurrendo deinceps illud ad oculum deferre. Non desunt etiam qui τὸ ἐκπεμπόμενον quidem ad rem vsque obiectam tendere fatentur: sed ab illa veluti pulsari similique forma affici, mox animam à qua id quod emittitur fluit, quasi excitatam, præsentes sibi affectiones rerum percipere. Censebat siquidem Plato animam tam rerum corporearum quàm incorporearum formas sibi non veluti subiectæ materiæ accidentia inhærētes habere (neque enim nouas aut antiquas formas anima recipit) sed eo prorsus modo quo vires & potestates suas obtinuisse existimatur. Verùm quoniam nobis id nunc non est propositum, vt Platonicam doctrinam enodemus, sed eatenus examinemus quatenus à summo Peripatetico nostro reprehenditur, satiùs erit non aliunde mentem Platonis, quàm ex ipsomet reprehensore eius discipulo haurire. Cùm præsertim sensus iste Platonis manifestè ea sola experientia falsus iudicari possit, quòd si quis propè vel à longinquo etiam, rem aliquam minimæ magnitudinis oculósque ipsos non excedētis intueri velit, id nunquam poterit, nisi partes etiam illi proximas (licet non ita acutè) vnà conspiciat. Quod vtique non fieret, si vel radius ille Opticorum exiret, cuius basis rem obiectam tangeret, vel corpus Platonicum spirituosum, quod à re spectata pulsari vel simili forma affici, illámque ad oculum ferre deberet. Putauit itaque Plato (referente Aristotele) oculum igneum esse, id est in sui centro quasi quendam foculum ignis, non tamen comburentis habere: ab hoc, lumen aut radium quendam luminosum, vsque ad certum medij terminum egredi, ibique cum lumine extrinseco cæli sibi cognato vniri, eáque vnione fortius reddi: quò fieret vt ad quodcunque obiectum se conuerteret oculus, illud cerneret: lumen enim internum vi illius extimi ab obiecto quasi proficiscentis, intimo lumine medio oculis occurrens, facultati videndi rerum simulachra refert. Hanc sententiam Plato, ex parte sumpsit à veteribus illis, de quibus nos suprà loquuti sumus, Democrito nempe, Empedocle, Mathematicisque: qui licet in hoc omnes conuenirent, visionem non sine emissione fieri, in modo tamen visionis efficiendæ dissentiebant. Horum placita nos, quòd iisdem ferè rationibus impugnari possint, & quantum ad Mathematicos, satis ab Alexandro, & quibusdam recentioribus Opticis, vt à Vitellione in quarto suæ opticæ libro, aliisque aduersus illos dictum atque ostensum est: consultò prætermittimus: Galeni tantùm opinionē, quæ Platonicā explicare & sequi videtur, in mediū afferemus. Atqui nō semp

vno

A vno modo loqui viſus eſt. Quandoquidem in 7. de Placitis alibique in gratiam Platonis docet, Senſum omnem in ſua operatione, aliquo inſtrumẽto à cerebro ortum trahente indigere. Huiuſmodi inſtrumẽtum ſpiritum eſſe, corpus nempe quoddam calidum, tenuiſſimæ, ac læuiſſimæ ſubſtãtiæ, ex aere, tenuiſſimáque & ſynceriſſima ſanguinis parte genitum: (hæc omnia ex tertio de fac. nat. cap. 14. & aduerſus Lycum cap. 7. & ſexto de vſu partium cap. 17. eliciuntur.) Duas item differentias Spiritum hunc habere: vnam, quæ ζωτικὸν, id eſt vitalis vocatur: alteram, quæ ψυχικὸν, id eſt animalis. Vitalis in corde præſertim continetur, quod fons eſt ſanguinis feruentis & ſpiritus, & eo medio tanquam vehiculo quodam, cor facultatem quandam caloris inſiti partibus corporis tribuit, qua poſſit caloris in illis inſiti temperantia cõſeruari. Hic idem ſpiritus à corde ad cerebrum miſſus diligentiùs concoctus ac ſubtiliorem naturam adeptus, animalis euadit. (diceret Ariſtoteles operationes Animales

B conſequitur) Animalis, inquam, non quia ſubſtantia animæ ſit (vt Stoicis placuit) ſed quia eò tanquam inſtrumento, ad ſenſus omnes, motúſque à conſilio & voluntate prodeuntes, efficiendos vtitur. Etenim Æſtheteriis ipſis, præterea verò neruis & muſculis, hoc ſolo medio facultatem mouendi ſentiendiq; tribuit. Ex his ſequitur, viſum qui inter omnes ſenſus excellit, maxima huius ſpiritus copia egere: quò etiam factum eſt, vt natura, neruos illos, opticos ab Anatomicis vocatos, ad oculos tendentes, cauos & perforatos produxerit. Imò docet Galenus (quod ſuprà etiam monuimus) Platonem hac ſola ratione viſum igneum appellaſſe, quia ſpiritus iſti, cùm plurimi & tenuiſſimi ſint, naturam lucis obtineant, ac proinde ad delationem colorũ qui participatione luminis fiunt, apti ſint. Hunc igitur ſpiritum effundi per aerem ab oculo docet, ſecúmq; vim videndi afferentem, aeri luminoſo cõmixtum viſionem ꝓducere. Alibi tamen aliter ſententiam Platonis explicare viſus eſt, qua de re

C (ne tot interſerendo orationi filus abrumpatur) infrà agemus. Nũc ad Ariſtotelem tranſeo. Qui cùm ſenſus omnes in quodam pati conſiſtere iudicauerit, & viſionem paſſionem quandam, non actionem eſſe, vt Plato cenſuit: Plotinus & Iamblichus, pluribus rationibus confirmarunt, viſionem in vidente non autem extra ipſum eſſe determinant. Multiplicatam ſiquidem ſpiritualiter ab obiecto ſpectabili formam ſpeciémque, aere medio illuſtrato & quaſi illa ſpecie picto, ad eam vſque partem oculi deferri, qua viſio maximè ac principaliter perficitur. Hæc verò pars humor ipſe cryſtallinus eſt: nam in hoc cõgruit Ariſtoteles (vt ex ſecundo de partibus animalium cap. priori manifeſtum eſt) cum Galeno in libro de oculis & alibi, & Auicẽna tertia Fen. can. 3. In omni ſcilicet organica parte, vnã ſemper præcipuam & principalẽ adeſſe, quæ quaſi illius principij & facultatis ſedes ſit: reliquæ verò partes tanquam

D illius ſatellites & adminiſtræ. Ex his colligitur, viſionem ex ſententia Ariſtotelis, non per emiſſorium aliquod, ſed per veſtigiorum rei obiectæ ſpiritualem receptionem in oculo effici. Aduerſus Ariſtotelem quæ Platonici attulerunt hæc ferè ſunt: Si viſio per receptionem fieret, ſpecierum ſpectabiliũ in oculo, cernere certè poſſemus neutiquam conuerſis ad rem viſam oculis: at cùm nonniſi oculos ad rem ipſam intendendo cernamus, extra non intus viſionem effici conſtat. Prior conſequutio nota eſt. Receptio enim ſufficeret abſque oculorum conuerſione. Secunda, nulla probatione egere videtur. Præterea, nil opus eſſet vt continua receptio ad cernendum fieret: quorſum enim, ſi forma rei iã recepta fuerit? Nã à materia (cũ præſertim viſio paſſio ſit) conſeruari debet. Tertiò diſtantiã diſcernit, ergo rem longè à ſe poſitã

conspicit, non itaque intus species recipit: valet consequutio, quia si intus recipitur, non distat ab oculo, non ergo poterit is de distantia iudicium ferre. Quartò, qua ratione res in suo Esse cognosceret oculus, cùm quantitatem integram montis, aut ipsius cæli recipere nequeat? Neque enim est quod obiiciatur, nos non recipere res ipsas, sed rerum imagines: nam alia erunt quæ in re sunt, alia quæ nobis apparent. Quintò, quò magis spectabile proximius esset, eò acutiùs & rectiùs cerneretur. quod experientiæ repugnat, & Aristotelis sententię, qui ait sensile positum supra sensum, sensionem non efficere. Sextò, contrariæ species simul & semel in eodem susciperentur. Quandoquidē oculus simul duo obiecta contraria conspicit, album puta & nigrum. consequutio verò quàm sit absurda, in hac quidē Peripateticorum ratione, docet Aristot. infinitis in locis, vt in 4. metaphy. cont. 9. & decimo eiusdem tractat. cont. 13. Sanè contradicentia vera simul essent, vnde alicubi Auerroes & Aristot. dixerunt (vt in 4. metaphy. cont. 9. & in septimo eiusdem doctrinæ cont. 27.) Nullum intellectum posse intelligere contraria simul in eodem esse. Septimò, oculus cernendo valde debilitatur, aliquid ergo ab ipso videndo discedit. Octauò, quomodo figura, situs & locus rei cerni poterit veluti se habet, cùm pyramis ipsa semper versus oculum, qui paruus est, in angustiores terminos redigatur? Accedunt ad rationes experientiæ multæ. Prima est, Mulierem menstruis laborantē speculum inficere, vt docet Aristot. in libello de Somniis. Basiliscū etiam visu hominem interficere narrant. Quid, quòd aliqui cùm obiectū longiùs distans acutiùs intueri cupiunt, oculos restringūt, & quasi exprimunt, vt nēpe ex illis aliquid in maiori quàm solet copia, ad rem obiectam percipiēdā proficiscatur? Item, res à longinqua parte visę minores videntur, & que multū seiunctæ sunt, tanquam connexæ apparent. Error hic certè non sequeretur, si species rerum intus susciperētur. Item, dilatata pupilla magis videretur, cùm maior receptio fieri posset: quod tamen falsum est, quia peior visio redditur, vt medici & ipsa experientia docent. Postremò, nulla afferri ratio cōmodè poterit, cur quidam homines propè tantùm, quidam longè non propè, quidā tam longè quàm propè cernant: æque nanque omnes rerū species conspicere deberent, si intus ab omnibus æquè susciperentur. Addit Lynconiensis in libello de optica, Felem noctu mures capere, lupum videre ferā, canes item, piscésque nonnullos: quod fieri non posset, eo tempore omni nimirū luce destituto: nisi ab huiusmodi animalium oculis aliquid (quod Radium visualē Opticorum more vocat) egrederetur. Ex altera parte Peripatetici, multas aduersus Platonicos rationes afferunt, multáque incommoda illorū opinionem sequi causantur. Etenim omissis iis rationibus quas hactenus ex Alexandro, & Aristot. in contextus explicatione attulimus, aliæ non minus firmæ & ἀποδεικτικαὶ (ex Philopono 2. de anima comm. 69. atque ex eodem Alexandro variis in locis, præsertim verò ad finem com. 7. in hunc libellum, & in medio octaui, propositæ, & ex Auerroe cap. 7. huius tractationis) afferri possunt. Nos verò breuitatis gratia ab illarum enumeratione supersedere æquū nunc esse duximus, cùm præsertim ab ipsis illis interpretibus cōmodiùs peti possint. Tantū nonnulla ex iis proponam quæ Galeni etiam sententiā absurdam esse declarare poterunt: sed primùm omnium dicam, hanc Philosophi opinionem, ea experientia probari posse, quòd si quis solem aut aliud obiectum diutiùs attentiúsque intueatur, oculúmque deinde claudat, obiectum illud per aliquod tēporis interuallum continenter aspiciet: atquì hoc fieri nequiret, nisi species ipsa rei spectabilis intus recepta fuisset, vel hoc phantasiæ, vt Philoponus in secundo de anima cont. 138. vel organo, vt Aristoteles, tribuas. Quid, quòd sensilibus

A silibus abeuntibus à nostris sensibus post longum etiam tempus remanent illorum idola & memoriæ: quoties enim libuerit, formare porero imaginatione Idolum D.Bezæ in subsellio Scholæ frequentissima auditorum circumstante corona Sacras paginas explicantis: quod certè non fieret, nisi Idolum huiusmodi, intus acceptum reseruarúmque fuisset. Præterea qui humidiores habent oculos, semper obiecta maiora quàm sint conspiciunt: quod non alia ratione fit, quàm quòd illorum spectra, in oculis impressa crassioráque ab humiditate reddita, in causa sunt, vt obiecta maiora esse appareant. Sed illud magni momenti ad hanc sententiam tuendam esse videtur, quòd excellens visile oculum destruit. Confirmatur magis, quia in speculo imaginem rei oppositæ spectamus: quod vtique non fieret, nisi vestigium rei ab obiectis ad medium & ad speculum vsque multiplicaretur. Præterea, læsa aliqua tunica oculi, non tolleretur visio, quinimo talibus tunicis aut humoribus nil opus esset, nisi aliquid recipiendum, sed potius extrà mittendum foret. Sed dilemma B Auerrois Alexandreo simile, postremo loco expendatur, quo vno si nonnulla ex Philopono addantur, Opticorum & Platonicorum omnium dogma è medio tolli poterit. Quicquid exit ab oculo aut corporeum est, aut incorporeum. Si corporeum, duo incommoda absurdissima sequentur. Nimirum aut visionem in tempore futuram, cùm præsertim obiectum spectabile remotum erit, quod quàm sit falsum patet: aut motum localem velociorem motu cæli fore, quod Aristoteli & veritati repugnat, cùm nullus motus motu diurno velocior aut æqualis, nec vis vlla quæ vim Diuinum illud corpus mouentē assequatur, reperiri queat. Consecutio tamen probatur, quia momento soláq; palpebrarū apertione, corpus illud exiens ad astra vsque firmamenti tendit: quā distantiam Astrologi spacium duorum zodiaci signorum, id est sextā totius cęli partem æquare demōstrant. Ex quo cùm cælū suo velocissimo rapidóq; motu, totū spaciū vigintiquatuor horis superet, colligitur, nonnisi quatuor horis C id assequi illū posse, quod oculus vnico ac citissimo ictu assequitur. Patet rationis vis, quia septimo physicorū lib. docemur, illud moueri velocius, quod minori tempore, spacium maius vel æquale etiam transit. Sed detur esse lux non corpus, tūc iterū quæremus an extrà vel intrà visio efficitur: non intrà, quia frustra esset illud emissum: nō extrà, quoniā sequeretur animā in illa luce positā esse: quod est falsum, cùm subiectū animæ sentiētis accidens esse nō possit, sed calor natiuus solus, qui ab oculo seiunctus, integer conseruari nequit. Postremò (vt idē Auer. 2. de anima com. 67. docet) color non esset spectabilis per se, i. per rationē intimam, sed per radium visiuū extrinsecus accedentē, quod Platoni etiam ipsi absurdū est. Hoc argumentū, quoad vltimā sui partē, sententiā Galeni præcipuè è medio tollere videtur. Quidā tamen vt & Platonis & Galeni dogma tuerentur, nonnulla in medium attulerunt, quibus has aliásq; omnes D Peripateticorū rationes nullius ponderis esse demonstrarēt. Et pro Platone quidē dicunt: Ab oculo exire quidē radios quosdā visiuos, siue luminosos & corporeos spiritus, nō tamē eius rationis cuiusmodi corpora cōposita, quæ inuicē agere & pati nata sunt, sed actus esse quosdā & species spiritus animalis exeuntes quidē ab illo, non tamen per quandā ἀπόλυσιν, aut discessionē à re factā, cùm cōtinenter coniunctæ principio suo à quo proficiscuntur maneant. Hoc modo (verbi gratia) lumē à corporis luminosi præsentia, defluere dicitur, non odor à floribus, aut ab igne calor: hi nanque recipientis quasi proprij fiunt, & non semper largienti continui sunt, illud verò principium suum non deserēs, emanat atq; diffunditur. Concedūt ergo, spiritus illos esse corporeos, cū à natura corporea prodeant, locóque retineantur & circūscribātur: sed alte-

ram. à physica vel mathematica corpoream quandam notionem, id est, vt loquuntur, corporeitatem comminiscuntur. Imò vt illius naturam magis explicent, triplicem proponunt corporum siue actuum (vt vocant) differentiam. Etenim alios à materia penitus seiunctos esse aiũt, quos, in quoduis, & in quacunque distantia illicóque agere affirmant: alios à rebus materię immersis, loco & spaciis circumscriptos oriri, nec subitò aut in quoduis, sed alternarim & in determinato loci spacio agere. Inter hos quosdam media quadam praeditos natura collocant, qui cùm à re composita & materiali non prodeant, sed à corpore spirituali, quatenus à corporea re proficiscuntur, alicubi continentur, loco circumscribuntur, & nonnisi ad quoddam spaciũ agere valent: quatenus verò sunt actus spiritalis corporis, non per partes, & successiuam, sed subitam actionem habent. His positis, breuiter satisfaciunt rationibus omnibus aduersus Platonicos allatis. Siquidem ostendunt eas tantùm alicuius põderis fore, si spiritus isti & actus verè materiales essent: sed quoniam naturã illam mediam habent, quasdam quidem corporeas conditiones obtinuisse affirmant, veluti exire, loco circumscribi, & aliquo modo moueri, non tamen omnes, quia cùm sint actus spiritales, non propriè mouentur, non confunduntur, non patiuntur à cõtrariis, non exeunt adopertis palpebris: & in summa, hac sua declaratione omnibus aliis obiectis aduersus Platonem se satisfacere posse putant. Quod ad Galenum attinet, aliam illius sententiae Platonicae explicationem afferunt, nimirum Platonis sensum esse, non quidem in aere visionem fieri, sed spiritus illos ὀπτικοὺς emissos, congregatósque cum aere luminoso, instrumentum visionis vnicum esse, quatenus simulachra rerum visibilium ad oculos deferrent: tandémque affirmãt visionem in intima cerebri parte, id est (vt puto) in sensu communi fieri, qui in intima cerebri parte ab ipso collocatur: sed statim Galeno hoc modo dicenti quis obiicere iure posset: Si spiritus ille animalis ab oculo exit, vel penetrando exit, vel per poros, non penetrando, quia non datur corporum penetratio, non per poros & cauitates: oporteret enim primùm Aristoteli illas neganti in priori de ortu & interitu libro, & praesertim in cont. 76. satisfacere. Frangunt fortasse pupillam exeundo? at nil huiusmodi illam corporaliter pati percipimus: nam doleret: sed demus spiritus illos per poros egredi, certè non nisi diuulsi egredientur. Pori nãque quibusdam soliditatibus continentur, quare partes oppositae soliditatibus illis non aequè exire poterunt: at si diuulsus spiritus exeat, obiectũ quoque huiusmodi apparere necesse erit: quod tamen experientia falsum esse docet. Neque est quod respondeãt, spiritus quidem istos diuulsos exire, sed aeri permixtos, continuitatem acquirere: puerile nanque hoc est, & inexercitato Platonico (vt ait Philosophus in priori de ortu & interitu cont. 8.) conueniens. Hisce itaque rationibus moti nonnulli, alium Galeni sensum ad Platonis sententiam accommodatum ex septimo de Placitis proponunt. Dicũt ergo ibi Galenum docere, Visionem quidem emissione fieri, quòd spiritus animalis ad oculos delatus, imprimat in aere externo qualitatem quandã videndi, qui demum aer illa imbutus, organum & medium obiecto ad oculum deferendo aptum redditur. Quod vt planiùs percipiatur, sciendum est, Galenum in septimo de Placitis, in lib. de locis affectis priori, & alibi, Vim animalem, non quidem insitam membris, sed praecipuè in cerebro sedem suam habere docet: à quo deinde tanquam à sole lumen per totum corporis nostri haemisphaerium, id est per omnia membra animalibus operationibus inseruientia, mediis neruis inde ortũ trahentibus transmittatur: hanc vim, principium omnium sensionum vocat, quam ait cum spiritu animali copioso, per ner-

A neruos opticos ad oculos ferri,& cùm peruenit ad extimam vſque ſuperficiem oculi,prorumpere & in aerem circumfuſum produci, atque ob propinquitatem ſpiritus animalis, aeri externo huiuſmodi lucem ſiue videndi vim (vtroque enim nomine vocatur) communicare: quo modo viſio per emiſſionem quidem,vt Plato ait,non tamen ſpirituum,vt argumenta euincunt,fieri probat. Ex quo colligit, viſionem contactu duorum luminum fieri rectè à Platone prolatum eſſe:& addit,contactum iſtum, longiùs ab oculo & remotiùs vel proximiùs,iuxta ſpirituum maiorem vel minorem copiam fieri. Exẽplo etiam totam rem hanc illuſtrat, à neruo ſumpto: Qui ſanè proprium eſt inſtrumentum tactus,ſi tamen carnem ipſam pungas aut aliquo modo ferias, punctionem & dolorem percipiet, ob facultatem nempe ſentiendi tangendique ſibi à neruo communicatam. Hac expoſitione Galeni poſita,facile eſt argumentis allatis ſatisfacere,cùm omnia eò ferè tendant,vt ſpiritus ab oculo nullo modo egredi poſſe demonſtrent. Sed nil adhuc habet Galenus hac ſua explicatione,cùm non omnibus argumentis aduerſus Platonem ab Ariſtotele prolatis,& ab Alexandro à Philopono & Auerroe ſatisfaciat. Nos verò clariùs aduerſus ipſum hoc modo: Si vis videndi ab oculo emittitur,& aeri imprimitur,ergò viſio in aere fiet: probatur conſequutio, quia viſio media vi videndi efficitur. At ſi viſio eſt in aere,ergo & anima videns,(vbi enim actus, ibi & anima eſt,quæ actus dicitur) aer itaque anima ſentiente præditus erit. quid? quòd facultas animæ reipſa ab illius eſſentia non ſeiungitur. Neque eſt quòd Galenus ad communicationem illam confugiat, tum quia quicquid afferat,ſemper viſionem in aere fieri dicere debebit: tum verò quia exemplũ de neruo & carne ab Ariſtotele negligeretur. Caro enim apud Peripateticos ratione ſui, quoniam ſcilicet ipſa animam obtinet ſentientem, non ratione

C nerui ſentit,vt ex ſecundo de hiſt.animal.cap.de carne,& ex ſecundo Collig. cap.8.patet.Falſum eſt etiam quòd Galenus aſſerit, Animæ poteſtates membris non eſſe inſitas, ſed à cerebro mitti: nam præterquam quòd à nullo corpore prouenire poſſint,multóque minus à cerebro tanquam ab excremento ſenſu deſtituto,veluti ſe habet tota anima ad totum corpus, ita & illius partes ad partes corporis,ſed tota anima toti eſt inſita corpori, neque tranſmittitur, ergo & partes partibus inſitæ ſunt. Maior propoſitio ſumitur ab Ariſtotele in ſecundo de anima cont.9.& hac ratione ſtabilitur: Sicut enim anima eſt actus corporis,ita hæc [Greek] facultas,actus ſuæ particularis partis erit: atqui actus eſſe debet, vbi eſt id cuius eſt actus: ergo & ibi eſt anima. Secùs enim aliquid ſine ſua anima actum haberet. At ad quantámnam diſtantiam, illud quod exit,porrigitur? profectò ad modicam(vt ipſe etiam ait) & ad circumfuſi aeris menſuram. Quomodo igitur tam magnum obiectorum ſimulachrum

D (quod ille nobis obiicit) recipere poterit? Magnitudo quidem illius extenſionis maior eſt pupilla,nulla tamen eſt,ſi rei ſpectabilis magnitudinem reſpiciamus. Hæc de Galeni (vt videre eſt) ſententia inconſtanti. Nunc ad priores illos redeo,qui Platoni ſuppetias ferre voluerunt. Primùm ab illis quæro, Iſtíne actus aut ſine materia omnino & incorporei ſint, aut cum materia: & ſi ſine materia, illúdne vel ex ſui natura obtinuerint, vel [Greek] & remotione quadã. Si ex natura propria incorporei erunt, vtique res intelligibiles ad metaphyſicum pertinentes erunt,ſenſúmque nulla ratione mouere poterunt. Sin verò ſecundo modo ſint incorporei, erunt res Mathematicæ, quæ per abſtractionem ſine materia concipiuntur, qua etiam ratione neque ad naturalem ſpectant,neque ſenſum mouere poſſunt. Si verò materiam habent, proculdubio corpora ſunt. Etenim cum materia ſit corporis principium,efficitur vt quæcũ-

quæ materiam habent, corpora sint. Hoc verò ipsum argumenta à Peripateticis adducta impugnant. Dicere verò esse corpus & alterius rationis, vanum est. Nam quódnam erit illius principium? Si neges enim esse materiam, sequetur istud corpus esse sola imaginatione fictum: at si materiam esse des, erit ergo & ipsa alterius rationis. Nam (ex primo de ortu & interitu) ab eodem quatenus tale est, diuersum non efficitur, sed idem. Dabitur ergo duplex materia: quod certè repugnat Aristoteli, qui in primo phys. cont. 56. & secundo de ortu & interitu cont. 6. ait vnam esse materiam & principium vnum primum corporum sensilium: secundum, primas qualitates: tertium, prima corpora quæ elementa vocantur, ex quorum mixtione quod quarto loco oritur, verè ὑλικὸν corpus est. Præterea, huiusmodi corpus medium vocant. Quæro quódnam medium sit, an per comparationem vocatum, sicuti aerem & aquã media elementa vocamus: an absolutum: si primo modo, ergo ex extremis non componitur, licet naturas extremorum participet, vti Aristoteles priori libro de cælo cont. 17. de grauitate & leuitate elementorum, & in priori meteorologico refert de primis qualitatibus. Si secundo modo, re ipsa & formaliter ex extremis compositum est, qua ratione etiam ab extremis differt. Dupliciter tamen huiusmodi medium se habet. quoddam enim tantùm differt, secundum magis & minus, vt tepidum: quoddam verò secundum formam & speciem, vt colores: medij puta rubeum & croceum ab albo & nigro. Hæc Auerroes quarto libro tractationis de cælo comm. 26. & sexto phy. comm. 32. & tertio meteorologico cap. de Iride. Sed ad rem redeundum: Si isti actus sunt corpora media, & non componantur ex extremis, naturas saltem illorũ participabunt. Atqui hoc dicere non possunt absque contradictione. Nam affirmare aliquid esse corpus, & esse à materia liberum: præterea, naturam corporis naturalis & entis metaphysici obtinere, quid aliud est quàm pugnantia loqui? Responderint fortasse, vocari medium, quoad conditiones & effectus: ex vna etenim parte mouetur & continetur, ex altera à contrariis non patitur, & illicò ad quamlibet distantiam agit. Verùm totum hoc nihil est. Effectus nanque contrarij à causis repugnantibus oriuntur: cùm igitur effectus isti contrarij sunt, certè proficiscentur à repugnãtibus naturis quæ in eodem simul corpore versentur. Verùm hæc omnia ita confirmantur: Si actus isti ab oculo exeunt, vel fiet visio in obiecto vel in oculo: si in oculo, ergo per regressum, & receptionem, & sic frustra exitus: si extra, vel isti spiritus habent animam sentiendi vel non habent: si habent, certè sunt animalia: vnde cõsequetur ab animali animal exire, quod momento etiam moueatur: atquî facultate etiam vegetandi præditi erunt, vbi nanque sentiens est, ibi & vegetans (ex secundo de anima) nutrientur itaque, & augebuntur, sibique ad similitudinẽ formæ aliquid respondens gignere, apti erunt. Quę omnia præterquam quòd absurda sunt, eorum quoque dogmatibus repugnanr. Haudquaquam dicent eos carere anima: quia sequeretur visum absq; facultate sentiendi effici posse. Sed forsan hæc ita eludent, Ipsosmet actus, vim ipsam sentiẽdi esse. Atquî certè in eosdem semper scopulos allidũtur. Nam vel vis ista cũ materia & corpore suo exit, vel sine illo: si primũ concedatur, erit aliquod vidẽs non animal: si secundum, vis sentiendi erit à corpore separabilis, poterit absque organo operari, formæque transitus à subiecto ad subiectum posthac concedetur: quæ omnia quàm sint absurda quis non videt? At omniũ absurdissimum illud est, nimirum aerem viuentẽ animatúmq; effici, quod certè sequitur, si spiritus isti & act⁹ in aere (vt aiunt) recipiantur. Quid enim recipi quidẽ illos actus in aere, sed non ob id aerem ab illis informari, fortasse respondebunt? at in promptu

est

A est quid obiiciatur:formam scilicet sine subiecto,& vitam in non viuente fore,ex huiusmodi responso sequi. In summa id ita loquentibus accidere video quod nonnullis aliis, qui vt carnis Christi vbiquitatem mordicus tueantur, crassas quasdam distinctiones nuper finxerunt, quarum membra non magis cohæreant quàm cum infinito totum & vniuersum. Et sanè Melissus(cuius ista sententia erat)non magis quàm isti attributorum vim confundebat. Est (ait quidam)caro Christi omnipræsens non per se, non essentialiter & naturaliter,non extensione corporali,aut locorum διαστήμασι, sed ex accidenti,id est per partem omnipræsentem,cum qua personaliter coniuncta est. Addit alter in cœna Domini ipsissimum Christi corpus,& ipsissimum sanguinem cum pane & vino à Ministris frangi manibus,distribuique: ore autem fidelium sumi, & dentibus atteri. Non ita Aristoteles (quem tamen sacrosancti huius mysterij interpretem & consultorem minimè velim adhibere)ex vi prædicationis

B κατ' ἄλλο,aut κατὰ συμβεβηκὸς,(quæ tamē multum inter se differunt)colligeret: non ita eius interpretes ratiocinarētur. Papistarum certè crassam improbámque de hac eadem re sententiam possumus affirmare tolerabiliorem esse,quæ certè pauciora incommoda secum adducat. Quare moneo oróque Christianos & studiosos omnes, eósque item qui aliquam sibi famam in his nostris disciplinis comparasse videntur, ne dum ingenij acumine vt falsum dogma tueātur,ex physicis multa se depromere posse existimari velint,Ecclesiam Dei lacerare ac diuidere,Disciplinásque ipsas peruertere,randémque in inexplicabiles nodos incidere cogantur,ἢ ὅπερ (vt Plotinus ex Platonis Euthidemo ait) λέγον λέγειν συνάπτειν τὸ ταυτὰ ἀλλήλοις συμβάλλειν. Verùm hęc alii,& nos forsan aliâs. Nūc ad nostra redeamus:atque vt omnes suas partes disputatio habeat,rationibus aduersus Aristotelem allatis satisfaciamus,tandémque si qua sint in illo repugnantia conciliemus. Quod vt commodiùs fiat, superiorum hæc sit breuis ἀνακεφαλαίωσις. Visionem nempe,receptione sensilium specierum fieri,non cor-

C porum. Has species licet adhuc materiæ corporísque conditiones redoleant atque obtineant,non tamen materialiter,& veluti corpora,sed veluti corporum vestigia speciésque ab obiecto spectabili ad oculum aere medio lineísque rectis ad angulum acutum productis, & terminatis, multiplicatas suscipi. Experientia quoque hoc docet: quandoquidem quò magis obiectum distat,eò minoris quantitatis esse percipitur,quia anguli quò magis protrahuntur, eò sunt acutiores: visio nanque ex opposito tantùm fit. Qua ratione Philosophus in vndecima particula problem.49. quærens cur visus per corpora densa non transeat,sed per rara & διαφανῆ tantùm: Auditus verò,etiam post media solida & densiora efficiatur, Causam affert illam,quia visus in rectum tantùm fit: auditus verò,tam in rectum quàm in obliquum, & omnem positionis differen-

D tiam, vt in probl.8. eiusdem particulæ declarauerat:atqui in re solida,vt in pariete interposito,pori,non recti,siue subalterni(vt ipse vocat)sed obliqui sunt. visio itaque impediri quidem ab illis poterit,non auditus. His positis, facile est priori argumento satisfacere hunc in modum, Visionem fieri quidem receptione specierum, necesse tamen esse oculum ad rēs spectabiles conuerti, cùm multiplicatio speciei nonnisi in rectum ab obiecto fiat. licet itaque species multiplicata in aere ἐμφέρων ante oculos esset, non tamen in eos reciperetur,nisi oculis ad rem obiectam conuersis, lineæ illæ rectæ ad angulum acutū terminatæ,in oculos ingrederētur: quæ igitur retro,aut sursum,aut deorsum, aut dextrorsum vel sinistrorsum posita sunt,cerni nō possunt(reflexionis modum excipio)nisi capitis motus aut oculorum contorsio fiat. Quòd si quis peteret, cur visio per rectam solùm lineam, triangulúmque fieri dicatur,huius

Optici causam afferunt: illius hæc ratio potest afferri: Oculum, vt videat, non modò specie visili affici debere, sed lumine etiã, quòd quasi vehiculum illius est: quare licet species obiecti post terga positi, in oculo ipso inesse dici possit, quia tamẽ lumen abest, quo cũ illa prodit, idcirco oculus obiectũ intueri non potest: Lumen autem ideo abesse dicitur, quia naturaliter & à tota specie (vt aiũt) tantũmodò, in rectum multiplicatur. Ex quibus etiam notũ est quid ad secundam obiectionem responderi possit: licet enim oculus semel speciem receperit, eaque quasi formatus fuerit, quia tamen formatio & receptio illa, non corporaliter, sed spiritualiter fit, idcirco non manet impressio, si semel tantùm, non continuò efficiatur: hoc verò auersis aut clausis oculis (vt suprà diximus) fieri nequit. Ego verò minimè necesse existimo, illorum, qui ad visionem, aliasque omnes sensiones producendas, nil huiusmodi speciebus impressis opus esse statuũt, pluribus hoc loco nos confutare absurdã sententiam, quandoquidem id à Clarissimis nostra ætate Philosophis egregiè præstitum sit. Sed certè scrupulus vnus qui restat, & eorum sentẽtiæ fauere videtur è medio tollendus est. Nam Aristoteles tertio de anima Platonis sententiam partim laudans, partim improbans, colligit non totam animam, sed illius partem, & hanc, non actu sed potestate, locum specierum sine materia dici. Quid ibi per species intelligat solus Theophrastus rectè explicauit. Illam autem animę partem omnes asserunt esse Intellectiuam, Sensitiua igitur exploditur. Sunt aliqui (magni tamen & insignes nostra ætate viri) qui dicunt Aristotelem eo in loco per intellectum significare imaginatiuã, vt alibi solet. Sed isti non viderunt Aristotelem paulò antè quid per intellectum de quo ibi agitur, denotari velit, aperuisse: quam certè significationem imaginatiua non ingreditur. Themistius sentientem & intelligentem animam nomine partis complectitur. Thomas sequutus fortasse Auerroem, ait sensum non propriè recipere, sed ipsum æstheterium, intellectum verò ipsum esse qui recipit, quare hic, non ille locus specierum vocatus est. Atqui tam Themistius à verò sensu Aristotelis deficit, qui de intellectu tantùm loquitur, quàm Thomas à veritate: nam licet sensus per organum recipiat, quia tamẽ organum eatenus recipit quatenus animam sentientem obtinet, idcircò sensum omnia esse sensilia, & specierum sine materia susceptiuum nõ semel astruit Aristoteles. Rectiùs ergo dicemus, per nomen speciei & formæ, (quæ nomina ineptè prorsus à Latinis distinguuntur) vera illa intelligibilia quæ intellectui agenti sunt coæterna, atq; ideò semper in illo actu reperiuntur, significari. Hæ in intellectu potestatis (in quo totus ibi Aristoteles versatur) facultate inesse dicuntur, ab eoque recipi, quatenus ab agente informatur. Locus autem ipsarum appellatur, vt Simplicius & Auerroes notarunt, similitudine quadam tantùm. Similitudo est, quia quando in loco aliquid recipitur, extrinsecùs accedit, non autem ex proprio illius sinu educitur: quod rebus accidit quæ vt in materia esse dicuntur. Hæc Auerroes attigit in duodecimo metaphy. comm. 17. Quibus ita declaratis iam patet cur sensus non dicetur specierum locus: specierum scilicet illarum quæ verę species sunt: nam accidentia tantùm suscipit. Ad Tertium, Quartum, & Octauum dubium de distantia, magnitudine, figura, & situ rei, vnà respondetur: quantùm autem ad distantiam attinet, non eo tantùm contenti esse debemus quod communiter affertur, nempe visionẽ per species fieri, quæ cùm sint spirituales, in indiuisibili cõsistunt, distantiã tamen repræsentant, nam hoc est tergiuersari potius quàm verè respondere. Dicendum est igitur, Distantiam ab oculo percipi non propriè, sed tanquam per sensile commune, neque per simulachrum rei visibilis, sed luminis: quod enim

A enim interiacet intet oculum & rem visam, est ipsum διαφανὲς, quod huiusmodi distantia esse dicitur, διαφανὲς verò non nisi per extraneum colorem, lumén-que ipsum actum illi exhibens, spectabile est, distantia itaque per simulachrũ illius luminis διαφανὲς perficiẽtis recipietur. De quãtitate iam notum est quid dici debeat, neque enim oculum materialiter & corporaliter cæli magnitudinem recipere fieri potest, sed formaliter & spiritualiter nil prohibet. Dictum est enim antea, species quidem illas materiæ & corporis conditiones redolere, vt quãtitatem, numerum, figuram & motũ, non tamen materiam aut corpus obtinere: ex quo etiam sequitur, quòd licet infinitæ istiusmodi species in oculo essent, nullum tamen quantum efficerẽt, siquidem ex nõ quanto, vt sexto phy. docemur, quantum fieri nequeat. Addo, numerum istarum specierum in oculo non augeri, neque enim in eo vt in loco continentur, verùm idcirco recipi dicuntur, quia oculum ad actum videndi perducentes, il-
B lum afficiunt, non quidem alterando, sed perficiendo: qua sola ratione oculus illæ species formaliter effici dicitur: Præterea, species ista ab obiecto ad oculum per medium multiplicata, obiectum in sua magnitudine repręsentat, neque ad coarctationem pyramidis angustior ipsa redditur, sed in indiuisibili consistens, nunquã aucta, nunquam imminuta, eadẽ semper manet. Neq; est quòd dicamus tẽ non percipi vt in se est. Admittimus enim, nos montem non recipere, id est vt extrà esse habet, sed eius simulachrum & speciem: quę ab illo non differt, vt Alexander in q. nat: cap. de visu docet, nisi in hoc quòd obiectũ in re materialiter habet Esse: in oculo verò formaliter, & in re rationem absolutè & simpliciter Entis habet, in visione entis spectabilis & obiecti: itémque in re cum quantitate reperitur, quia cum materia & corpore est, in oculo istis omnibus conditionibus caret: quò fit, vt iure dici non possit aliud esse quod nobis apparet, aliud quod extrà reperitur. Quintum argumentum,
C data positione in qua tam Plato quàm Aristoteles conuenit, nempe ad visionem medium illustratum desiderari, nulli⁹ ponderis est: nam rectè sequitur, rem quò proximior est, eò magis recipi, id est cum conditionibus & qualitatibus magis obiecto similibus: si tamen congrua proportio medij distantiaque visus & obiecti seruetur, qua nimirum species multiplicata ad acutum deduci angulum possit: quòd si oculum attingeret, iam vtraque conditio deest. Ad sextum, asserendum est species illas non esse contrarias: quoniam sic, nedũ in oculo sed in qualibet medij parte infinita simul cõtraria essent. à qualibet enim ambientis aeris parte, vndique species rerum assiduè multiplicantur. Cur verò non sint contraria hæc ratio est, quia nec in medio nec in oculo secundum esse (vt dicunt) verùm & materiale reperiuntur: neque subiectum, quod est aer aut oculus, verè subiectum tanquam materia ab illis speciebus sensibilibus informata dicitur: neque ipsæ etiam species suum (vt loquuntur)
D fundamentale Esse in illis obtinent, sed solùm id vt sint sensibiles. Quò fit, vt cùm quid ὄντως minimè affirment, sed tantùm quædam secundaria sint effecta ab obiectis prouenientia, contraria ex decimo libro metaphy. & alibi dici non possint. Hæc Alexander cap. de Sensu communi. Imò addit, cùm visio per lineas rectas fiat, speciesque obiectorum extra positorum inuicemque distantium in oculo per angulum acutum in extremo pũcto recipiãtur, nunquã vt coniungantur, simulque sint, fieri posse: in eodem siquidẽ puncto, plura contineri non possunt, vt Euclides & Mathematici docent. Argumento igitur illi, contrariorum species esse contrarias, respondendum est, Id quidem verum esse quod ad originem & fundamentum attinet, non quo ad τὸ [illegible] τὸ [illegible] id est, esse suum specificum, quia licet album & nigrum primique

eorum effectus sint cōtraria: vt disgregare visum eundemque congregare, secundarij tamen effectus, quales sunt species istæ spirituales, contrarietate carent. Vnde fit, vt rectè dicatur communiter, contraria simul inesse in tribus, vt ita dicam, casibus: in potentia, vt in materia prima: in actu imperfecto seu imminuto, vt in medio: & in esse spirituali, vt in anima. Et rectè etiam Zimara docuit ex sententia Auerrois in sexto metaphy. comm. 8. Ea quæ contraria sunt in inferioribus & materialibus, non esse contraria, in superioribus & in materiæ expertibus: qua ratione etiam Auerroes duodecimo metaphy. com. 18. affirmat omnes formas potestate esse in materia prima, actu verò in primo mouente: & in septimo eiusdem tractationis comm. 23. formas contrarias in anima receptas esse veluti vnam & eandem formam. Ad septimū dicendum est, propter debilitationem nō esse asserendū visionem extramittēdo fieri: quinimo, si spiritus ille & actus nil corpus imminuens (vt aiunt) extramitterentur, nullam huiusmodi affectionē pateretur oculus. Vis ergo vidēdi debilitari eatenus dicitur, quaten' organum corporeum quo sine, actū suum non potest exercere debilitatur: ipsa verò non patitur, non senescit, quandoquidem si senex oculum iuuenis haberet, cōspiceret vt iuuenis: & in summa, anima sentiēs quà corpori affixa est, illius ratione ἀμέσως, id est immediatè debilitatur, immediatè, inquam, vt discrimen appareat inter illam & animam, intelligentem. Illa enim à corpore immediatè pendet, ac proinde ab eo immediatè pati dicitur: at ἐμμέσως, id est mediatè patitur etiam mens non quoad essentiam, sed quoad operationes. Quandoquidem debilitata imaginatiua quæ est eius ministra, & ad quam intellectum se cōuerti oportet si intelligere debeat: etiam mens ipsa debilitari dicetur. Quantum verò ad experientias attinet Mulieris inficientis speculum, & quod magis est ophthalmici oculos intuentis, vtriusq; effectus eadem causa est, nimirum quia ab oculo exeūt vapores putrefacti & contagiosi crassiq; : præsertim verò dum motb' adest & à calida materia profectus. Ille enim est motus quidā (vt Galenus docet in priori de locis affectis, & Aristoteles in septima partic. Probl. 4.) hæc verò motum adiuuat & euaporationem. Fieri itaque potest vt ab illa vapores emittantur, qui tenaciter inhærentes corpori terso aptóq; ad recipiendum, illud inficiāt. Sed quid hoc ad visionem? neque enim spiritus illi vaporosi ad cernēdum extramittuntur. De basilisco idem (si vera est fabula) dixeris, quod Albertus clariùs ait libro 25. de animal. cap. de Basilisco: additur tātùm, vaporem emissum ab eius oculis venenosum esse, idcircóque aerem inficere, quem cùm postea respiret homo, cor quod fōs vitæ est caloremq; innatum sua venenositate lædit, quam læsionem sequitur mors: non tamē Basiliscus eo vapore medio cōspicere dicitur. Idē prorsus concludūt experimēta quæ à Lynconiēse postremo loco afferuntur. Emittunt etenim lumē ista animalia noctu ob rationem suprà allatam: quo quidem lumine tantum τῷ διαφανεῖ actum tribuunt, vt spectabilia illud mouere eóq; medio multiplicari & ad oculos illorū animalium deferri possint. Deinde asserimus nullam fieri expressionē oculi: sed palpebrarum & partium oculum circunstantium vnionem siue coniunctionem quandam, & quasi manus cuiusdam & tutelæ impositionē (vt Aristoteles loquitur in 31. part. Probl. 16.) ne scilicet oculus vel à multo lumine externo offendatur & perturbetur, vel ab alio extrinsecus posito obiecto afficiātur, vt quod cupiūt vel emin' vel cominus positum conspicere, commodius queāt. Præterea omissis, quæ Optici dicunt, conum scilicet pyramidalis figuræ, tantò gradatim effici acutiorē, quantò remotius est obiectum (rectè si quidem impugnantur à Plotino 8. Ennead. libro cap. 2) Dicimus ex eodem Plotino ibidē priori capite, Totum tūc exactè cognosci, cùm illius omnes partes exquisitè per-

A tè percipiũtur, at partes illę primùm per qualitatẽ,id est colorẽ ipsum,qui est obiectũ proprium visus,mox per magnitudinẽ siue quãtitatem cognoscũtur: imò non videtur ipsa quãtitas percipi posse nisi medio colore: nã si colles variarum rerũ formis plenos inspexeris,eas ibi formas planè conspiciens, magnitudinem regionis ipsius rectiùs metieris, quàm si formas eiusmodi nõ intuearis: cùm ergo obiectũ nimis abest, color debiliùs ad oculum multiplicatur. Quoniam(vt optime Ficinus addit)forma rei spectabilis in re quidem ipsa, materialem habet naturam; sed in medio & oculo materiã subitò exuit, & spiritali quadam ratione venit:eousq; autem venit,quousq; proportionem quandã ad propriam materiam seruare possit: cùm primùm ergo proportio-

B nem illã amittit,debilior redditur.Atq; hinc fit,vt res quoq; minor appareat, ac deniq; si omnis ad materiam propriam proportio cõsumpta sit,oculis non vlterius cõspiciatur,& ita res minores magis cohærẽtes ostẽdit.De dilatatione verò pupillæ, sciendum est quatuor esse instrumẽta magis præcipua, quæ visioni inseruiunt, cùm ex Galeni tũ ex Aristot.sententia: Tunicas oculi, humores,pupillã,& spiritũ.Inter tunicas præcipua est ipsa cornea, quã tenuẽ & tersã esse oportet: tenuẽ,qui si crassior esset,nobis obiecta quasi per velũ siue telã(vt sæpe fit)repręsentari viderẽtur:tersã quia si rugis afficeretur,vt in senibus,res veluti per vmbrã cõspiceremus: sequitur humor albugineus vocatus, qui contiguus tenuisque esse debet:nã si crassus existeret res sub maiori quãtitate quàm essent offertet:vti patet exẽplo numismatis quod in aqua positũ maius apparet:quòd si impurus esset & non cõtinuus,tunc obiecta ipsa veluti perforata cernerentur.Hactenus Galenus & Aristot.cõcordes reddi possenr.

C Transeo ad pupillã,ex qua si sit angusta,(de Galeni sententia) spiritus & radij visiui magis vniti exeunt,hinc acutior visio sequitur,si vero amplior,quia disgregatiores exeunt radii,obtusior quoq; visio redditur. At secus Aristot. (vt & notat Auicenna 3.fen.cap.peculiari de Dilatatione pupillæ)simulachrum nimirum ingrediens pupilla in latiorẽ dilatari magis atq; dispergi: quò fit vt lineæ visionẽ efficientes ad angulum acutum vniri non possint, peiorq; visio fiat.Neq; est quod Philopon' obiiciat: simulachrum illud esse qualitatẽ spiritualẽ & formalẽ,ac proĩde spargi ac diffundi non posse, quia vtut res sit, semper in visione aptitudo medii, organiq; dispositio requiritur: preterea, eaten' dicũtur illæ species diffundi, quatenus in organo diffuso, diuersisq; partibus suscipiũtur.Quartum instrumentũ, sunt ipsi spiritus (de quib' mox: vbi quoq; problemata postremo loco allata aduersus Aristot.opinionem cõmodiùs soluemus)egent siquidem illa proximæ partis explicatione. Nũc Arist.loci qui inter se videntur pugnare cõciliandi nobis essent: sed certè eos omnes qui ex

D problematibus desumuntur cõsultò prætermittimus. Illis verò ex lib.meteorolog. allatis suprà ex Alexãdri sententia abundè satisfactum esse puto.Nam licet in priori illius tractationis libro,cùm de cometis & circulo lacteo agit,nõ semel in istarũ impressionum visione, visum nostrũ exire, & ad illa frãgi affirmet: In tertio præterea cùm de Iridis Halonis virgæ, & pareliarũ ortu loquitur, aspectũ nostrũ,ab aere, aqua,omnibusq; summam partẽ lęuem obtinentibus reflecti doceat,non tamẽ veræ suæ sentẽtiæ immemor est Arist.vel alias sua veriores esse censet:sed vt faciliùs,quod vult, demõstret (cũ præsertim nil ad rẽ de qua agitur intersit)plausibiliores & peruulgatas sentẽtias, sequi plærunq; solet.Hoc nobis indicat ipsemet in quinto de gen.anim.lib.cap.priori, vbi de causis acutè vidẽdi agẽs,cùm nõnulla Platonicæ sentẽtię accomodata ptulisset,in hũc modũ loquut' est: Nihil enim interest an visus exitu fieri dicatur vt quidã aiũt.Quęstione ad exitũ perducta,illud addere placet, Errare eos qui Platonẽ cùm Arist.hoc iure cõciliari posse putant: nã quod aiũt, Platonẽ

per luminis emissionem ab oculis, intelligere, visionem à lumine oculi interno, siue ab oculi luciditate iuuari, nimis est securè dictū: cùm nullibi à Platonicorum quoquã, quicquam scriptū inueniamus, quod ad huiusmodi sensum referri possit. Et certè quid allegorici isti interpretes ad hæc? Platonici quærũt, cur neq; ea quæ rara admodū sunt, neq; nebulas valdè proximas cernamus: Aiunt, huiusmodi obiecta radios oculorum & adhuc potentes & validos terminare non posse. Item in visione plus luminis prope obiectum adesse oportere manifestum est, quàm prope oculum: cuius etiam ipsi hãc rationem afferunt, quoniam radius vbi primùm ab oculis emittitur validus est, at penes obiectum, iam debilis, lumine multo foueri debet, quo per obiectum diffundi possit. Alia huiusmodi propè innumerabilia à Platone, Plotino, & Ficino prolata omitto, quæ non allegoricam, sed veram luminis aut radii emissionem luce clariùs exprimunt. Nunc ad contextum Philosophi redeo:

Καὶ εὐλόγως τὸ ἐντός ἐστιν ὕδατος. διαφανὲς γὰρ τὸ ὕδωρ. ὁρᾶται δὲ ὥσπερ καὶ ἔξω οὐκ ἄνευ φωτὸς, οὕτω καὶ ἐντός. διαφανὲς ἄρα δεῖ εἶναι, καὶ ἀνάγκη ὕδωρ εἶναι, ἐπειδὴ οὐκ ἀήρ. οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ ἐσχάτῳ ὄμματος ἡ ψυχή. καὶ γὰρ ψυχῆς τὸ αἰσθητήριόν ἐστιν, ἀλλὰ δῆλον ὅτι ἐντός διόπερ ἀνάγκη διαφανὲς εἶναι, καὶ δεκτικὸν φωτὸς τὸ ἐντὸς τοῦ ὄμματος. καὶ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν συμβαινόντων δῆλον. ἤδη γάρ τισι πληγεῖσιν ἐν πολέμῳ παρὰ τὸν κρόταφον οὕτως, ὥστε ἐκτμηθῆναι τοὺς πόρους τοῦ ὄμματος, ἔδοξε γενέσθαι σκότος, ὥσπερ λύχνου ἀποσβεσθέντος, διὰ τὸ οἷον λαμπτῆρά τινα ἀποτμηθῆναι τὸ διαφανὲς, καὶ τὴν καλουμένην κόρην.

23 Et iure quod intus cõtinetur est aqua, quandoquidem *διαφανὲς* est: cernitur enim intrà quemadmodū & extrà, nõ sine lumine. Oportuit ergo (id nimirum quod intus est) & *διαφανὲς* & aquam esse, siquidem non est aer. Etenim constat, neque animam neque illius Astheteriū in extremo oculi collocari, sed intus. Quapropter necesse est, oculi interiorẽ partem *διαφανῆ* esse, & lumini recipiendo accommodatam. Quod quidem ex iis quæ accidunt, constare etiã potest. Nam quibusdam in bello secundum tẽpora ita vulneratis vt oculorum pori fuerint abscisi, visum est acsi lucerna extincta esset, tenebras offundi: quia nimirum pars oculi perspicua & pupilla vocata, ceu laterna quædam incisa fuisset.

Organi naturam, quam suprà signis quibusdam attigerat, nunc visionis modo exposito, rationibus adhibitis determinat. Eam igitur aqueã esse imprimis proponit, mox quasi hoc modo probat: Non fit receptio spectabilis obiecti nisi in organo *διαφανῆ*, aqua siue oculus aqueus est organum *διαφανὲς*, non nisi igitur in aqua receptio spectabilis obiecti fieri poterit: maiorem propositionem probat, quia ita vt visio non efficitur absque externo lumine, quemadmodum iam declaratum est, ita neq; sine interno: quod primùm ratione probatur, quia anima sentiens & illius Æstheterium non in extima anteriorig; oculi parte collocantur, sed in intima: præterea signo confirmatur, quia illi quibus pori per quos lumẽ intrinsecū vniuersam oculi regionem vsq; ad vim cernẽdi illustrans cõseruatur, vulnere aliquo in prælio abscisi sunt, statim visum amiserunt, ac si sua illis lucerna extincta fuisset. Minorem propositionem, quæ alioquin id quod commune est, tanquam proprium sumere videbat quasi inducẽdo probat, cū ait, huiusmodi *διαφανὲς* corpus verè non esse. Ex his facilè vnusquisq; nosse potest, quótnã particulas hic cõtextus habeat. Nos singula perpẽdamus. (Cernitur enim intrà quemadmodū & extrà nõ sine lumine). Queãdmodū spectabile nõ defertur per mediū sine lumine, ita neq; sine eo in oculo recipitur. Ratio est, quia neq; color neq; in summa vllū visibile, a-

A le,aliquam ad visum relationem habet, nisi actu visile sit, atqui actu, lumine solo fit: tã igitur in eo à quo defertur quàm in eo à quo recipitur lumine eget: alioquin in ipso organo visibile esse desineret. (Oportuit ergo & διαφανὲς & aquam esse). Lumen est actus τοῦ διαφανοῦς vbi itaq; lumẽ, ibi & corpus διαφανὲς erit, si actus absque eo cuius actus est, non seiungitur: atqui iam statutum est in oculo esse lumen, in oculo ergo erit corpus διαφανὲς, quod non est ignis, vt Plato asseruit, sed aqua. (Siquidem non est aer). Multa corpora τὰ διαφανῆ Aristoteles secundo de anima cont.68. esse profert, idcircoque aquam, secundum quòd aqua est, διαφανῆ non esse dicebat. Diaphanes verò nil aliud ibi vocare videtur quàm corpus spectabile non per se sed per colorem alienum, id est per lumen extrinsecùs receptum, quod aliquo modo, licet impropriè, color dici potest. Hæc verò multa esse præter aerem & aquam docet B ibi Aristoteles, illa tamen non enumerat. Dicimus igitur, de simplicibus loquendo, quatuor esse præcipua corpora perspicua, Aquam, ignem, aerem, & cælum. διαφάνειαν autem in cælo ponimus, non quidem vniuocam cum διαφανείας sublunarium, sed analogicam: qua ratione etiam raritatem & densitatem illi tribuimus. Hoc volens explicare magnus Auerroes in secundo de anima comm.69. & 71. ait Naturam διαφανείας in corpore cælesti, semper illi coniunctam esse, quod eam in actu conseruat. Intelligentiæ nimirum (vt doctissimus Achillinus libro quarto de orbibus dub. 2. declarat) quam veluti lucem intellectualem, substantiámque, lux sensilis quæ est accidens, sequitur. Corpus itaque cæleste semper illuminatum est: Inferiora autem hæc, quia corpus lucidum assiduè præsentem non obtinuerunt, non semper actu διαφανῆ sunt. Verùm ex his quæ diximus, notum iam esse poterit, C cur ocul⁹ aquæ potissimùm tribuatur: Nõ enim corpori cælesti ascribi potuit, cùm ille sit ortui interituiq; obnoxius, hoc ab omni corrumpẽte alteratione immune: atque in summa, nulla horum sublunarium pars esse possit, quòd longe diuersam, perfectioremq; naturam obtinuerit. Non itẽ ignis erit, quod antea probatum sit, & ex eo etiã constet, quòd ignis sua vehemẽti actione corrũperet omnia. Non aer, siquidem nullus hoc vsquam cẽsuit, aut in oculis dissectis aerem inuenit: nec item ad vestigia rerum recepta, cõseruanda sit accõmodatus. Addo (vt ex Alexandro suprà monui) organũ videndi, medium inter extrema διαφανῆ fuisse oportere, non omninò scilicet terminatũ, nec prorsus interminatum, quò capere vtrũq; cõmodè posset. Colligitur itaq; iure, Aquã præ aliis corporibus τῶν διαφανῶν visioni inseruire. Hoc itẽ cõfirmat hîc Auerroes cap.2. Quod ita tamen est intelligendum, vt oculũ corpus quidem mixtũ esse dicamus, in eo tamen aquam ob rationes allatas dominari. Hanc sententiam Philosophi vel ea maximè experientia probare possumus, quòd nil tam oculo D quàm aqua frigida confert. Quæ autem aduersus eam solent afferri, nullius sunt roboris, & vix digna quæ cõmemorentur. (Etenim constat, neque animam neque illius æstheterium). Lumen certè visui necessarium esse facilè quis crediderit, nullam tamẽ ex hoc luminis interni necessitatem astrui: cùm alioquin, externum, obiecto ad oculũ deferendo, visioniq; efficiẽdæ sufficere videatur. Hãc itaq; falsam existimationẽ Aristot. his in verbis tollit, ostendens, illam fortasse verã fore, si visio in exteriori parte oculi proximioriq; aeri efficeretur. Quod tamen falsum est, cùm non nisi in interiori parte, vbi nẽpe anima videns cuiusq; æstheteriũ collocatur, fieri queat. Quãdoquidẽ actus omnis corporis animati quatenus animatũ est, vi animæ perficitur, atq; eo in loco vbi illa pollet, pollet autẽ vbi suum æstheteriũ cui est affixa, manet. Hæc omnia ex se nota sunt: cõfirmãtur tamẽ partim à simili, partĩ ratione. Arist. enĩ 2. de ani. cõt.90. Vocẽ esse docet, ictũ aeris spiritu ducti ab anima, quæ est in

his partibus, ad eam partem quæ arteria vocatur. Deinde vbi est organum alicuius facultatis, ibi & eius facultas: secus enim vel organum frustra esset vel facultas: & illud quidem quia absque suo actu semper sub potestate maneret: hæc verò quia cùm corpori sit affixa, & absque eo nequeat operari, sine suo organo ociosa manebit. Organũ vero animæ videntis præcipuum, intus esse satis cõstabit, si pupillæ propriè vocatæ (hęc nãq; nomine τῷ αὐτῷ ὀνόματι designatur) situm inspiciamus. Sit nobis partis huius interpres ipsemet Aristoteles. Hic in priori libro de historia animalium cap. 9. oculi cõstitutionem explicans, ait, Humor oculi interior quo videmus pupilla est: quod eam ambit Nigrum vocatur: quod nigrum circũdat, Candidum. Sed adest aliqua ratio qua idem tueri possimus: visio certè in parte indiuisibili fieri debet, fiet ergo in interna illa parte & media quæ pupilla vocatur. Assumptio probatur, quia cùm extremitas anguli siue pyramidis acutæ in augustũ desinat, si in tota illa extrinseca oculi latitudine recipi deberet, visio nunc in parte dextra, nunc in sinistra, nunc in medio, aliquando etiam sursum, aliquando deorsum efficeretur, atque ita plura essent visus instrumenta, cernendique vis diuideretur. Huc accedit, quòd pupilla, aut aliqua etiam alia externa oculi parte malè affecta, visio non impediretur, pars etenim vna integra, visioni optimè producendæ sufficiet: quod tamen falsum esse experientia docet. Quo in loco placet illud tantùm attingere, (neq; enim dignum est vt accuratius pertractetur) Auicennam nempe, Thomam Turisanum, & eorũ sectatores multùm fuisse hallucinatos, qui sedem videndi propriam in contactu illo neruorum opticorum intra craneum poni debere existimarunt. Præterquam enim quòd Aristoteli in priori de historia anim. lib. cap. 9. & secũdo de partib anim. cap. 13. & in quarto eiusdem tractationis cap. 10. Galeno item multis in locis aduersantur, non video qua ratione organum videndi ἔνυγρον, & à prædominio aqueum esse cùm Aristotele tueri queant. Nerui siquidem, si Galeno & Aristoteli præsertim secundo de partibus animalium cap. 5. credimus, duri potius terreique sunt, & ad ossium naturam quammaximè accedentes. Alexander quem Leonicus sequutus est, aliter hanc partem legit, atque interpretatur. Ita verò legit, ἡ ψυχὴ, ἢ τῆς ψυχῆς δύναμις, αἰσθητικῆς. Quod ita explicat, acsi diceret Aristoteles, anima, id est facultas videndi, non est in extremo oculi sed intus, nimirum quia non in oculo apparente reperitur, sed intus in corde. Huius vero interpretationis hanc rationem affert: Si visio in oculis fieret, ita auditus in auribus, & gustus in lingua, aliique eodem modo in suis æstheteriis quæ apparent, cùm nulla maior ratio de vno concludat quàm de alio. At si ista admittantur, sequetur in nobis non esse, qui diuersorum sensuum sensilia inuicem conferre & iudicare, item, errantem fortè ex sensibus aliquem corrigere valeat. Quemadmodum enim, si seiunctorum ad seinuicem hominum, alius quidem videat, alius audiat, & alius gustet, non potest qui gustat iudicare ea quæ illi audiunt vidéntque: ita, si anima in extremis organorum partibus quasi separata, ac distributa collocetur, cùm longo istæ interuallo disiungãtur, neque vnus sensus alteri erranti præsto esse, neque alterius obiectum siue perceptum, imò neque suum iudicare poterit. Ista Alexandri explicatio Sẽsum communem proponit. Et certè, vnicus in cunctis animalibus reipsa sensus est, qui in corde tanquam in regia manet, & cętri instar obtinet, quòd ad ipsum omnia extrinsecus obiecta deferantur. Hic sensus cõmunis nominatur, & dulcedinẽ, odorem saporẽ sonúmq; iudicat, istáq; omnia inuicem differre percipit. Vtitur autem ad externa sentiẽda propriis quibusdam & peculiaribus organis: qua ratione, visus, auditus, tactus,

A ctus, olfactusque nuncupatur. Idcircóque Aristot. secundo de anima cōt. 146. & 149. ex quibus locis Alexander suam istā interpretationem ad verbum sumpsit, necessariò internum sensum dari probat, qui simul de diuersis obiectis iudicium ferat, atque hunc esse quidem indiuisibilem, λόγῳ tamen διαιρετόν, id est, rationem diuisibilitatis eatenus habere, quatenus pluries eodem signo indiuisibilique ad varias res delatas iudicandas vtitur. Quemadmodum enim (vt rectè ibi Thomas) Punctum in linea vt vnum & vt duo sumere possumus, & vnum quidē quà lineæ partes vnit atque cōnectit, duo verò quà principium vnius est finis alterius: sic vna prorsus est & cōmunis sentiēdi radix, à qua vis sentiēdi ad organa omnia proficiscitur, & ad quam affectiones singulorū organorum terminantur. Quatenus ergo principium vnum, terminúsque vnus est omnium mutationum sensilium, vnicus atque indiuisibilis sensus vocatur: quatenus verò principium est & terminus huius & illius sensus, diuisibilitatis

B rationem adipiscitur. Disertè autē in illis locis Aristoteles docet, partes istas exteriores non esse vltima αἰσθητήρια, sed intimiorem omnibus communem dari. Sed hîc animaduertendum est, Aristotelem, vocare quidem organa ista, non vltima sentientia, nequaquam autem non sentientia. Nam verè & primò huiusmodi sunt, inquantum primò recipiunt vestigia rerum, facultatemque sentiētem habent, qua sensio ipsa effici potest: hoc autem patet, quoniam facultas sentiens, in quadam debita & cōuenienti proportione temperationis suæ & organi consistit. hæc ex Aristotele sumpta sunt, in secundo de anima cont. 122. & 123. Neque est quòd excipiat aliquis, ibi de externis sensibus sermonem non fieri, quia nullius momenti esset quod addit: vehemens nimirum sensile, sensum corrumpere, quod sua validiori alteratione, proportionem illam animæ cùm organo pessundat in qua sensus existit: nam in huiuscemodi vehementioribus mutationibus, nullā ex partibus internis corrum-

C pi patet. Quare cum ex his, tum ex explicatione nostra proposita constat, Alexandri interpretationem, non satis esse ad hunc locum accommodatam: Ille etiā verba, quæ in omnibus exemplaribus constanter ita se habēt, immutat, & vim argumētationis tollit. Ita enim probare instituit, Aristot. lumē intus in oculo, sicut extrà requiri, vt corpus διαφανὲς visui tribui oportere cōstet. Verùm nullus certè vnquam dixerit ab oculo vsque ad cor διαφάνειαν aut lumen, aut cor ipsum διαφανὲς siue luminosum esse. Neque enim valet illud quod obiicitur: Spectabile aliquid actu nonnisi lumine effici, idcirco sensum cōmunem spectabile actu in διαφανεῖ tantùm, ac lumine præsente percepturum. Nam illa quidem ex secundo libro de anima cont. 144. & 145. abundè constant, Tam scilicet sensum communem, quàm sensus exteriores præsentia obiectorum

D sentire: prætetea, vnumquemque ex his circa proprium & peculiare obiectum versari, illum circa omnia: secus enim, qua ratione discrimen inter illa poneret? Cæterùm nota etiā sunt ex cont. 72. & 138. eiusdē tractationis hæc, Sensus nēpe exteriores imperfecto modo, Interiorē perfectiori recipere. Quandoquidem à sensibus ipsis exterioribus iam actu sentientibus hîc sumit: illi à rebus, à quibus cùm species alioquin dissimiles, per medium ad oculum spiritualiter multiplicati similésque fieri debeāt, lumen & diaphanū desideratur. At sensus cōmunis, id est indiuisibile illud punctū quod suprà declarauimus, in repræsentatione obiecti τὸ διαφανὲς non requirit, quoniam lineæ animales ab ipso protractæ ad hunc atque illum sensum, tanquam à centro ad circunferentiam circuli, iam vestigiis rerum sunt affectæ, similesque, atque illa ipsa (vt Aristoteles loquitur) redditæ sunt. Capit itaque sensus communis obiecta non assimilanda, sed iam assimilata, idcircoque nec diapha-

num nec lumen requirit. Qua etiam ratione fit vt sensus communis operationi, nomen Iudicij, quàm sensionis seu receptionis rectiùs conueniat. Ex his (puto) quomodo obiectionis partibus satisfaciendum sit, patet. (Quapropter necesse est oculi interiorem partem). Hoc est quasi connexũ totius argumentationis: ex quo infert quod cupit inferre: Oculum nẽpe aqueũesse. (Nã quibusdam in bello). Hæc pars signo probat quod hactenus ratione probatũ est. Neq; est (vt puto) contẽnenda, cùm ex ea vnà nosse possim᷑, quomodo Philosophus lumen in oculo esse affirmet. Verba quæ proponũtur nota sunt, si illud teneamus per πόρων τῶν ἱμάτων neruos Opticos vocatos designari, qui vt Galenus in secundo de vsu partium humani corporis libro & alibi docet, in oculos traiiciuntur atque infiguntur, solique præter cæteros maximè concaui facti sunt, vt per eos spiritus videndi inueheretur. His itaque abscisis (ait Philosophus) tenebræ fiunt, ceu si lucerna foret extincta. Thomas & Leonicus Alexandrum sequuti, asserunt, idcircò poris istis abscisis, qui pupillam cùm videndi principio coniungunt, tenebras effici: quia pupilla est veluti lucerna quædam, ab exteriori lumine illustrata, quæ sublatis illis vijs, lumen vsque ad videndi principium transmittere nequit. Hi itaque omnes, nullum prorsus aliud lumen in oculo ponere videntur, quàm quod extrinsecùs ingreditur. Sed certè (vt ostendimus) inepta prorsus est ista interpretatio. Addo, quòd hoc modo colorum qui in oculo sunt causæ, nunquam cõmodè afferri poterunt: quas tamen Aristoteles vbicunque de coloribus huiusmodi loquitur, (vt in quinto de gen. anim. cap. priori, & in decimaquarta partic. probl. 14) naturæ aqueæ oculi & lumini, non certè reflexo (vt quis ex Auerroe fortasse exciperet) tribuere videtur. Quid? nonne suprà, oculum in tenebris splendorem emittere docuimus? Præterea, si oculum disseces, humorémque ipsum crystallinum album & rotundum seiungas, in eo cuiuslibet obiecti oblati vestigium splendere conspicies. Postremò, multam spirituum visioni inseruientium præter cæteros purissimorum naturamque lucis obtinentium copiam in oculo reperiri, neque Galenus, neque Aristoteles negat, neque etiam omnino negabit Auerroes: qui licet in cap. tertio & septimo affirmet, lucem non esse in oculo per naturam oculi, sed extrinsecùs accedere, alibíque in suis Coll. idem sæpius repetierit, vt Platoni & Galeno emissariis omnem emittendi, occasionem adimeret: fatetur tamen, spiritum, per quem visio efficitur, lucis naturæ affinem esse, partémque oculi glacialem, clarissimam atque albissimam esse. Luminis ergo natiui aliquid habet oculus, quod item à spiritus ἐμφύτου luciditate fouetur. Ex quo iure Aristoteles ait, abscisis vijs illis, destitutáque pupilla spiritu luminoso, deesse quoque lumen illud quod internam oculi regionem illustrare, tenebrásque arcere sueuerat. Eandem mihi sententiam protulisse Galenus visus est, cùm docuit: Si fluat aliquid, quod inter humorem crystallinum & spiritum consistat, impedimentóque sit, ne spiritus ad oculum deferri possit, lumen statim videndi tolli. Qua vna ratione, fatetur etiam Aristoteles in problematibus, Multum coitum oculi perspicuitatem non mediocriter lædere. Verùm vt tota hæc de videndi æstheterio, rationéque, Aristotelis disputatio, vndique sit absoluta, non erit abs re, si anteaquam ad alia aggrediamur, nonnulla de oculis & visu dicamus, causasque quorundam problematum, proponere & excutere quanta poterit breuitate, pro viribus enitamur. Quantum igitur ad oculos attinet, eorum ἀνατομὴν satis & quantùm physico interpreti licuit, suprà à nobis expositam arbitror: reliquum est igitur vt de eorundem coloribus, ea in quibus non omnes Peripatetici à Galeno dissentiunt,

in me-

A in medium afferamus. In omni ortu duæ in primis causæ requiruntur: Efficiẽs & materia: colores in oculo oriuntur, duplicem igitur causam habeant oportet, materiam & efficientem. Humor crystallinus efficiens erit, & quasi colorans. Humor ὑδατώδης materies & recipiens: hic in exteriori parte, ille in centro oculi collocatur. Lumen deinceps colores varians, quasi forma existimabitur. Finalem causam Medicis relinquamus. In crystallino duo spectantur, Q̃uantitas & Situs. In Aqueo item quantitas, præterea qualitas. A multo humore crystallino multum luminis proficiscitur: è contra à pauco. Situs quoq; si profundior sit, obscurioris illustrationis causa est: (si agens naturale debilius in remotum quàm in propinquum patiens agat) si prominentior, clarior efficietur illustratio. Aqueus humor multus, lumen crystallini in superficie tantùm, non per omnem dimensionem suscipit: (arcet vtique sua multitudine, lumen à profunditate) è contra, si paucus. Qualitas ad puritatem & impuritatem

B respicit. Nam si purus & sincerus sit humor aqueus, commodiùs exquisitiúsque lumen suscipiet, quod non fiet si impurus aut crassus existat. Ex harũ itaq; causarũ diuerso cõcursu, varius in oculis gignitur color. Etenim si crystallinus multus sit, promineátque, aqueus verò paucus & purus, color maximè albus(huiusmodi sunt noctuarum & caprarum oculi, γλαυκὸν vocat Galenus) oritur: è contra si ille paucus & in profundo sit, hic multus & impurus, nigertimus color efficietur. Hic autem nota est dissensio inter Galenum & Auerroem in quarto libro Collig. cap. 5. & parte priori Cant. tract. primo cont. 52. itémque in paraphrasi quinti libri de gen. animal. cap. 3. censet siquidem is à multitudine humoris crystallini nigredinem potius proficisci, quàm albedinem, motus experientia riuorum, qui quò profundiores sunt, eò nigriores apparent. Sed certè Galeno tum experiẽtia à rebus externis sumpta fauet, tum

C Aristoteles. Sit enim nobis humor crystallinus veluti lucidum quoddam corpus, vt sol aut candela accensa. Aqueus verò ceu nubes, quæ lumen à sole recipiat, si certè magna & densa nubes sit, colorẽ nigrũ præ se feret: (solis nimirum lumine per ipsam totam nequeunte diffundi) sin verò parua & rara, tota potest illustrari, contrario scilicet modo. Eadem ratione, si nubes, qualis in paludibus cernitur, crassa sit, obscura apparet: sin pura, non item. Aristoteles item hanc sententiam videtur tueri, qui in quinto de gener. anim. cap. priori, reddens rationem cur γλαυκοὶ noctu acutiùs, quàm interdiu cernant: contrà verò μελάνες, ait, in illis lumen externum solis, lumini crystallino statim occurrere, aciémque videndi eo modo hebetare & perstringere: (quæ certè non diceret Aristoteles, nisi in glaucis aqueum humorem paucum esse putaret, crystallinum autem multum) è cõtra μελανόφθαλμοι interdiu rectiùs vident, cùm à lumine externo ob multitudinem humoris aquei minùs lædantur. Et profe-

D ctò Auerroes, in reb⁹ medicis nimis Galeno aduersari voluit: & hac quidem in re Galenum reprehendendo, nil tamen proferendo, quod eius sententiæ non sit consentaneum. Perspecta colorum extremorum causa, non magno negocio mediorum, quorum multi gradus in homine sunt, causam quiuis attulerit. Sed tollenda est ambiguitas. Etenim si multitudo humoris aquei, nigredinis: paucitas verò eiusdem, albedinis causa est, cur Aristoteles in 14. Sec. problem. 14. Homines meridionales, vt Æthiopes, nigros habere oculos docet: Septentrionales verò, albos? In illis siquidem minorem aquei humoris copiã adesse par est, ob aeris ambientis exsiccantem calorem: in his, copiosiorem. Item infantibus recens natis oculi glauciores sunt, quàm ipsis adultioribus: eo tamen tempore multa pollent humiditate. Quid, quod oculorum senes, ad glaucedinem declinare videntur? Postremò, iis qui è morbo conualescente

oculi subglauci apparent. His verò omnibus, breuiter satisfacere promptum est ex Aristot. problemate suprà commemorato, hunc in modum: Causæ præcipuæ colorum in oculis sunt quidem crystallinus humor & aqueus, ea quæ antea dicta est ratione. Sed auxiliantes sunt, calor naturalis & spiritus lucidus visioni inseruiẽs. Mitto varios membranæ χροιὰς colores, cùm ii ad maiorem & minorem caloris concoctionem referri possint. Æthiopibus ergo atque Indis omnibus, modica spirituum lucidorum copia adest, ob continuam ab ambiente calido factam resolutionem, qua luce spirituum absente (vt ait Aristoteles) oculus niger & obumbratus apparet. At Aquilonares, intrinseco calore, multisque spiritibus ὀπτικοῖς pollent: quò fit, vt ferè glaucis oculis oriantur. Pueros item dicet Philosophus, ob debilitatem, oculos glaucos habere, id est ob ipsum humorem natiuum adhuc caloris defectu crudiorem, nec cum sicco terreo benè mixtũ, quem alb ũesse Medici consequutionis vi colligunt. De sensibus idem possemus affirmare, non tamen humoris natiui ratione (ille enim in iis totus ferè absumptus est) sed excrementosæ humiditatis & crudæ, in locum natiuæ succedentis. Exemplum accommodatum folia arborum esse poterunt, quæ in priori sui ortu albescunt, mox ad subnigredinem, id est viriditatem perueniunt: postremò iterum ad albedinem flaccescentes transeunt. Differunt autẽ hi duo colores albi, quia prior ille à natiui humoris cruditate profectus, glaucus siue albus simpliciter est: posterior verò ab excremento ortus, ad flauitiem quandam declinat. De iis qui è morbo aliquo recreantur, nil aliud Medici docent, quàm in illis spiritum humorémque aqueũ puriorem, & ab omni excremento liberum redditum, cùm natura ipsa victrice, tum dieta & pharmacis. Nunc ad problemata pergendum. Quæritur, cur non omnes homines æquè aut longè aut propè videant. Item, cùm duo sint oculi, obiectum tamen vnum cernatur. Postremò, cur aliquibus, vt ebriis, vnum duo esse appareat. Prioris quæsiti veritas hæc (vt quidem existimo) esse poterit, Visionis varietas minoris aut maioris acuminis ratione, à quinque potissimùm causis proficisci potest: à pupilla, humore aqueo, membrana, spiritu, postremò, à toto oculo. Spectatur in toto ipso oculo (vt ab hoc exordiamur) situs: vel enim in profundo est, vel prominet: hoc à calore multo, & humore fit: (si quidem calor in formatione fœtus humidum quod facilè paret, foras protrudit) illud à siccitate. Qui ergo prominentes habent oculos, obiectum propinquum, acutè, remotum, obtusè cernunt. Acutè quidem, quia à lumine externo commodiùs iuuantur: propinquum, quia eius mediocritate nõ læduntur. E contra, remota vix percipiunt, qnoniam à multo lumine ob eorũ prominentiam faciliùs offuscantur, vt Aristoteles innuit in 31. partic. probl. 6. Qui verò contrà se habent, acutiùs remota conspiciunt. Oculi enim partibus, id est musculis ossibúsque quasi vndequaque septi, non ita à multo externo lumine offenduntur: à pauco verò vix illustrantur. Exemplo nobis id esto, quod Philosophus in eadem partic. problem. xvi. proponit, Eos nimirum qui obtusè vident, si longiùs conspicere velint, aut palpebras contrahere, aut manus oculis quoquomodo obtendere. Qui etiam astra interdiu acutè spectare cupiunt, in profundum putei hac vna ratione descendunt. Spiritus si paucus sit, & purus sine clarus, in causa erit vt obiectum propinquum perspicuè cernatur: illud quidem, quia paucus: hoc, quia purus: qua ratione senes in quibus non multus spiritus visiuus inest, specillis iuuantur, non item iuuenes, assueto quidem naturæ ordine. Ratio hæc vna (ni fallor) præter alias est, quòd lumen internum senum cùm sit debile, à lumine crystalli quasi reflexo & forti iuuatur: in iuuenibus autem internus spiritus lucidus multúsque, à specillis perstringi-

A ſtringitur potius atque offuſcatur. Si ſpiritus ſit paucus & obſcurus, propinquum etiam obiectum obtuſè conſpicietur: idcircóque qui ita ſe habẽt, cùm obiectum acutiùs diſcernere volunt, remouent illud aliquantulum ab oculis, ac remotiùs ponunt: vt ſcilicet à multo aeris lumine, internus ſpiritus iuuetur, & purior clariórque reddatur. Non me latet hîc alios aliter ſentire, ſed Platonem illi ſequuntur: nos, quantum poſſumus, Ariſtotelem, id eſt verã philoſophandi rationem. Si verò ſpiritus multus ſit & purus, tam propinquum quàm remotum obiectum exquiſitè cernitur: ſi multus & impurus, vtrunque quidem obiectum æquè cernitur, ſed obtuſiùs. Cauſa vtriuſque effecti iam eſt allata. Membrana etiam (vt ait Ariſtoteles) & præſertim cornea nuncupata: ad hoſce varios effectus multùm facit, quandoquidem per ipſam, tanquam per laternæ cornu, ſpecies rerum tranſmittantur. Tenuis ergo & expolita ſit oportet. Nam ſi craſſa fuerit, omnia tanquam per velum cernentur: ſi aſpera

B & corrugata, oculum ſuis rugis obumbrabit. Vnde eueniet, vt quaſi per vmbram (quod ſenibus accidit) viſio tantùm effici queat. Humor aqueus ſi craſſus ſit, res in maiori quantitate offeret, quàm verè ſint. Quod perſpicuum eſt ex numiſmate ſub aqua poſito. Si non bene cohærens neque continuus, obiecta quaſi perforata repræſentabit: ſi pauc⁹, viſio interdiu ægre effici poterit. A contrariis ipſius diſpoſitionibus, contrarij oriuntur effectus. Hæc verò teſtatur Philoſophus cùm probat cæſios ſiue glaucos, ob ſui humoris exiguitatem interdiu vix cernere: (mouentur ſiquidem nimis ab externa luce, ſpeciebúſque ſpectabilibus) noctu multùm. Nigros autem ob humoris copiam minus interdiu pati, quare magis interdiu obiecta capere, noctu verò minus. Pupilla autem, vel anguſta, vel ampla eſt: illa quia in indiuiſibili magis recipit acutè: hæc quia diſperſim, obtuſè conſpicit. Colligẽdum eſt itaque eum qui propoſiti problematis veritatem rectè tenere velit, cauſas enumeratas non mo-

C dò ſeorſim poſitas, (quod à nonnullis eo tantùm animo, vt Auerroem impugnarent factum eſt) ſed vario modo inter ſe coniunctas pro natura ſubiecti diligenter conſiderare. Altera porrò quæſtio quæ non modò in viſu, ſed in auditu etiam, & in olfactu locum habet, (duplex etenim in vnoquoque horũ ſenſuum inſtrumentum eſt) ita enodatur. Ab obiecto quod vnicum eſt, duas quidem quodammodò ſpecies in duobus oculis producuntur, quia tamen eodẽ prorſus tempore ambæ ab vtroque oculo capiuntur, & ſenſui communi vnà offeruntur, qui non niſi præſentia ſenſilia diſcernit, vnum tantùm obiectum eſſe iudicantur. Quod inde confirmatur, quoniã ab eodem ſpectabili, multæ atque innumerabiles ſpecies ad diuerſorum oculos producuntur, qui tamen illud non vt plura, ſed veluti vnum tantùm percipiunt. Tertium non vnicam obtinuit cauſam. Aliquando enim fit (vt Ariſtoteles in 31. partic. probl. xi. docet) ob mutationem ſitus alterius oculi, tunc enim quia non æquè radius vni⁹ rem attingit, vt radius alterius: ſenſus, quod bis percipit, tanquam duo ſe per-

D cipere cenſet. Id accidit etiam in tactu. Nam ſi digitus vnus alteri ita implicatus ſuperponatur, vt lapillum cum eo tangat, quod vnicum eſt, tactus duo eſſe putabit. Contorquetur etiam aliquando (ſed eodem ferè recidit) neruus ὀπτικὸς vnius oculi, ita vt non eodem tempore quo alius obiectum ad ſenſum communem, offerre valeat: ob eámque etiam cauſam, in numero ſpecierum percipiendo decipiatur. De ebriis idem dicendum eſt, quod Auerroes de iratis affirmat: ob ſpirituum ſiquidem agitationem à multo calore factam, idem oculo accidere quod aquæ fluenti, in quam imago ſolis cadens duplex apparet. Sed de his hactenus.

Ὅτι εἴπερ ἐπὶ τούτων συμβαίνει, καθάπερ λέγομεν, φανερὸν ὡς δεῖ τοῦτον τὸν τό-

πον ἀποδιδόναι, καὶ προσάπτειν ἕκαστον αἰσθητήριον ἑνὶ τῶν στοιχείων τοῦ μὲν ὄμματος τὸ ὁρατικὸν, ὕδατος ὑποληπτέον, ἀέρος δὲ τὸ τῶν ψόφων αἰσθητικὸν, πυρὸς δὲ τὴν ὄσφρησιν. A

Quare si hæc ita habent, vt dicimus, manifestum est, oportere iuxta hunc modum, singula æstheteria vni elemento tribuere atque accommodare. Et oculum quidem, quoad partem visioni seruientem, aquæ esse accipiatur: Organum verò sonorum, aeris: Et olfactum, ignis.

Ex eo quòd visum aquæ tribuit Philosophus, quasi illuc rediens vnde discesserat, colligit vnicuique ex aliis æstheteriis suum quoque elementum ascribi æquum esse: vt eadem nempe ratio in natura illorum tradenda seruetur. Quare Alexandri sententiam, Aristotelem nimirum ex animi sui sensu hac in parte non loqui, nec omnino retineo, nec prorsus reiicio: Hoc facit context[9] 130. secundi de anima, vbi docetur ignem & terram ad nullum æstheterium accommodari posse: Illud, quòd videam, vnum hunc & præcipuum esse Aristoteli propositum locum, in quo de æstheteriorū natura agere decreuerit, nil tamen aliud quàm quòd hac in parte habetur, de iis sit posthac propositurus: Præterea, Aristotelem cùm in physicis tum in aliis disciplinis, multa quidem aliquando à vulgata hominum opinione accipere: sed tunc maximè ex propria opinione loqui, cùm eorum quę profert rationes addit: atque huiusmodi vt nusquam illas deinceps reprobet, quod certè hîc in organo olfactus assignando illum præstitisse constabit: postremò, olfactū igni non absolutè ascribere, vt Plato: sed docere quatenus illi possit assignari, quod item de Tactu intelligendum est. Sed hæc infrà pluribus. Nunc dicamus, quæ ratio fuit, vt de visu ante alios sensus egerit, eandem nunc esse cur Auditū aliis præponat: de quo tamen pauca loquitur, quòd fortasse in eo omnes Antiqui, tam Physici quàm Medici conuenirēt. Nonnulla igitur nos, ne quid ad nostram Commētationē desideretur, ad hanc rem pertinentia tempestiuè proponamus: Docet Aristoteles Auditum aeris, hoc est, organum audiendi aereum esse. Omitto quæ hic Platonici, de quibus suprà: sumo tantùm quod protulit idem Philosophus secundo de anima cont. 82. 83, & 84. In auribus aerem quendam natiuum intus positum, motu quodam proprio mobilem, atque membrana septū adesse. Hunc itaque simul cum membrana illa, quæ μῆνιγξ nuncupatur, audit[9] organum esse statuit. Hîc verò sciendum est, Auriū nomine Anatomicos non modò substantiam illam cartilaginosam, extra tempora prominentem, motu voluntario immobilē, flexuosóque foramine vsque ad περιακουστικὸν, siue annulum osseum patentem: sed alia etiam quædā auditus præcipua instrumenta complecti. Post illum siquidem flexum & περιακουστικὸν, qui meninge ipsa obliquè tensa intus obstruitur, cauitas illa sequitur quæ Tympanum vocatur, ob eam quam habet cum militari tympano similitudinem. Supra Tympanū tria sunt illa officula, quæ à recentioribus exercitatissimisque Anatomicis inuenta ac diuulgata fuere. Malleolus nempe, Incus, & Stapes. Hæc ego cùm alias Gabrielem Fallopium Mutinensem Anatomicum celeberrimum Patauij profitentem, & humana corpora secantem obseruarem, non modò publicè, sed priuatim etiā (quòd tunc Scholæ Patauinæ Prorector essem, & Fallopio intimus) in multis summa adhibita diligentia, ne vllo modo falleret, meis oculis videre volui. Vtinámque eorum quoque motum cernere potuissem: nā vt ex forma & situ eorum artificiosissimo coniici potest, huius tantum notione, soni interni siue auditus, ratio clarè explicari potest. Mirum etenim esse videtur

A detur,Incudem ea sui parte quæ latior est,ita capiti malleoli insidere , alteróque sui crure (gemina enim habet) ita cum stapedis apice coniungi,stapedis verò basim superiorem tympani fenestram ita claudere,vt concussa meninge malleolus,cuius cauda membranæ interna in facie inseritur, itémque incus, & stapes moueatur,tandémque vno ex illis agitato,reliqua duo simul consentiant. Difficillima sanè est hæc harmonia captu, mirabilis tamen, & summo artifice Deo digna. Auditus igitur excitatur,cùm sonus extrinsecùs siue aer externus ictus in gyrum (vt de lapillo in aquam proiecto aiunt) multiplicatus,per flexuosum aurium meatum inuectus, internóque aeri in tympano nimirum contento coniunctus & assimilatus, media ipsa meninge, in quam nerui quinti paris à cerebro descendentes fusi explicantur,in commune sentiendi principium defertur:ex quo colligitur nunquam auditum excitatum B iri,nisi sonus externus ad aerem vsque innatum multiplicetur. Iure autem aerem præcipuum auditus instrumentum vocat Aristoteles, cùm sonus nonnisi ex vehementi percussione, celerique motu fiat, recipiētéque citò prosilire,& naturæ mutabilem & frāgibilē esse oporteat.Huiusmodi certè est aer, quocirca aquea omnia & magis adhuc terrea, sonitui edendo inepta esse secūdo de anima declaratur.Porrò, qui plura de aurium in homine cæterísque animantibus discrimine,vsu,figura,sitúque nosse cupit, Aristotelem in priori de hist.animalium libro,& in Problematibus legat.Quæ autem nonnulli aduersus Aristotelicam de organo auditus opinionem hic afferunt, leuia planè sunt & puerilia.Siquidem obiecta auditus innato aeri huic assimilantur,cùm non corpora ipsa dura,solidáque,& sonum efficientia, sed sonus in aere receptus,vel ipsemet aer ictus ad ingenitum vsque aerem per tortuosos illos au-C rium anfractus,motu perplacido peruadat,cum quo continuatur & adhærescit.Et ob cerebri vicinitatem quod frigidum est,aeris istius natura non tollitur,cùm neque cerebrum absolutè frigidissimum ab Aristotele appelletur, neque in eodem prorsus loco in quo aer collocetur. Quid?quòd aqua quoad sui superficiem,aeri huic externo contigua est, nemo tamen ipsam frigidam non esse inde(vt puto)colliget.

Οὗ γὰρ ἐνέργειά ἡ ὄσφρησις, τοῦτο δυνάμει τὸ ὀσφραντικόν. Τὸ γὰρ αἰσθητὸν, ἐνεργεῖν ποιεῖ τὴν αἴσθησιν: ὥστ᾽ ὑπάρχειν ἀναγκαῖον αὐτὸν, ὃ δυνάμει πρότερον, ἡ δ᾽ ὀσμὴ, καπνώδης τίς ἐστι ἀναθυμίασις. ἡ δ᾽ ἀναθυμίασις ἡ καπνώδης, ἐκ πυρός. διὸ καὶ τῷ περὶ τὸν ἐγκέφαλον τόπῳ τὸ τῆς ὀσφρήσεως αἰσθητήριόν ἐστιν ἴδιον. δυνάμει γὰρ θερμὴ ἡ τοῦ ψυ-D χροῦ ὕλη ἐστὶ, καὶ ἡ τοῦ ὄμματος γένεσις τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον. ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου γὰρ συνέστηκεν. οὗτος γὰρ ὑγρότατος καὶ ψυχρότατος τῶν ἐν τῷ σώματι μορίων ἐστί.

24 Quod enim actu olfactus,id ipsum potestate est,quod vim habet olfaciendi.Si quidem sensile, sensum ducit ad actum:quapropter necesse est sensum esse,id quod antea facultate erat. Atqui odor fumosa quædam est euaporatio,quæ ab igne proficiscitur. Idcircóque olfactus Aestheterium proprium, in loco circa cerebrum est : materia enim frigidi,potestate est calida.Et oculi etiam generatio,eodem se habet modo:à cerebro nanque principium sui habent, quod certè omnibus corporis partibus est & humidissimum & frigidissimum.

Docet,ne sibi repugnare videatur,quatenus olfactus igni tribui possit.Syllogismo autem huiusmodi, tota illius ratio colligi potest: Sensus qui actu est

A

igneus, organum facultate igneum obtinet. Odoratus est sensus actu igneus, ergo igneum facultate organum obtinuit. Maior probatur, quia à sensili ipso tantùm, veluti ab agente actu sensus constituitur. Minor quoque, quãdoquidem obiectum olfactus nimirum odor, vapor igneus est. Confirmat mox con nexum signo: quia idcirco Æstheterium olfactus circa cerebrum collocatum est, vt accommodata materia ignei obiecti recipiendi esse posset: illa siquidẽ est nonnisi frigidi. Obiter tandem ad maiorémque propositi explicationem idem in oculorum generatione spectari posse declarat. Contextus in duas præcipuas partes distribuitur: In vna, ratio ponitur ob quam olfactus igni ascribitur: in altera, eiusdem confirmatio. Priorem subdiuidere possemus in totidem partes quot integra continet argumentatio. Maior siquidem propositio præponitur, cuius probatio statim subnectitur. Sequitur minor siue assumptio, quam tamen (suo more) omittit Aristoteles, in illius locum assumptionis probationem substituens. Sed singula perpendenda sunt. (Quod enim actu odoratus). Sensio, receptione fit. duo itaque in illa considerantur, potestas sentiendi quæ afficitur: & obiectum quod mouet, afficit, atque ad actum potestatem ipsam perducit. Ex his illud primùm colligi potest, Obiectum eatenus mouere, & ad actum perducere sensum, quatenus illius actio recipitur in organo, cui potestas sentiendi præest. Mox alterum, Sensionem assimilatione (quod sæpius repetiimus) fieri. Siquidem sensio passio est (appellatio nanque à fine terminóque actionis in opere, id est à recipiente ipso ducenda est) quæ non alio modo quàm assimilatione efficitur. Hæc pluribus Aristoteles secundo de anima à cont. 51, vsque ad 62. item à 139, vsque ad 141. Præterea tertio Physicorum à 18, vsque ad 22, & priori de ortu & interitu, cùm de actione & passione peculiariter agit. His ita declaratis, propositionem Aristotelicam, eiusdémque probationem alioquin obscuram, ad verbum ita explicare, atque illustrare possumus. (Quod enim actu olfactus est) id est sensus olfaciendi in actu secundo spectatus (id potestate est τὸ ὀσφραντικὸν) quia scilicet eatenus sensus actu assimilatur sensili, quatenus ipsius organum actionem siue vestigium sensilis recipit: cuius omninò rei gratia addit Aristoteles: (Siquidẽ sensile sensum ducit ad actum). Atqui certè non reciperet, nisi ad illud recipiendum potestatem haberet. Verum est hoc, si quæ Aristoteles in priori de physica auscultatione sub finem docet, vera esse fateamur. Colligit postremò, (Quapropter nil aliud sensum esse oportet, quàm id quod anteà facultate erat). Quæ verba alio, quàm nos proposuimus, modo, rationem Philosophi inducendam, particulámque illam τὸ ὀσφραντικὸν vertendam esse alicui suadere poterunt. Sed certè qui perspicuitati sententiæ Aristotelicæ consulere voluerit, germanam vocabuli significationem retinebit. Quandoquidem Aristotelis institutum est, non quidem de olfaciendi facultate, sed de olfactus æstheterio loqui, idq; suo elemento tribuere, tandémque igneum esse demonstrare. Et sanè contextus superior, & centesimus secundi de anima, non alio modo vertendum aut ratiocinandum fuisse, disertè docent. Neque obstant verba proximè commemorata, cùm anima sentiens actus corporis sit: idcircóque nonnisi organum corporeum respiciendo, siue facultate siue actu intelligas, sensile obiectum fieri, vel illi assimilari, dici possit. Itaque verba hæc ἡ ὄσφρησις ἐνεργείᾳ actum secundum, siue sensum in actu secundo, qui ab obiecto habet non à generante, designant: illa verò τῇ δυνάμει τὸ ὀσφραντικὸν, potestatem ad actum secundum respicientem significabunt. (Atqui odor fumosa quædam est euaporatio). In locum minoris propositionis, eius probatio succedit, quæ ita induci potest: Obiectum olfactus est igneum: ergo olfactus est actu igneus. Consequutio no

B

C

D

A ta eſt ex iis quæ antea ſunt expoſita: & co confirmari poſſet, quòd animantia calidioris & ſiccioris naturæ, vt canes & vultures, acutiùs odorāt. Aſſumptio verò inde probatur: quoniam odor, eſt fumoſa euaporatio, quæ ab igne tantùm, id eſt à re qualitatibus igneis prædita, proficiſci poteſt: ideóq; naturam illius obtinuit. Neque obſtat quòd Galenus ſcribit in libello de odoratus inſtrumento, & alibi: Odores quoſdam frigidos eſſe: cum idem in quarto de ſimpl. mod. cap. 2. & 22. omnia odorata calida eſſe affirmet: & ratio adſit, cum vapor omnis calidus ſit, vt ex priori meteorologico conſtat. Dicuntur autem odores quidā frigidi, quia à mixtis ἰνεχύμων eleuantur, quæ cū a prædominio
B ſint frigida: partes tamen calidas obtinent, in quibus odor conſiſtit. Sed quid multa? Odor à quouis corpore attractus rationem calidi & ſicci habet, quia quatenus odor, iam eſt eleuatus à corpore vnde oritur, eleuatio autem à calido ſolummodo fit, vt ſuprà diximus. Neque vllum nobis ſcrupulum pariat, quòd Roſa, Cāphora, Nenuphar, Viola Muſcus, Sandali, de quibus Conc. diff. 197. ſimplic. cerebrum ſuo odore frigifaciant: de his enim non abſolutè ſed κατά τι, id eſt reſpectu quodam loquendum eſt. Sed de odore pluribus infrà cum Ariſtotele agemus, in præſentia nonnulla tantùm monuiſſe ſatis eſto: Atque illud primùm, in cont. 100. ſecundi de anim. eandem ſententiam habeti, Saporem nempe eſſe ſicci: Quod Auerroes explicans ait, Saporem tribui abundantiæ partis ſiue in odorabili: ac ſi diceret, Res quatenus ſunt odorabiles, eatenus à prædominio ſiccas eſſe. Alterum quod Alexander ad ſen-
C tentiam Philoſophi confirmandam affert. Tunc quidem ex re odores promi cùm ignis attrahit exhalationem: atq; ideò in regionibus calidioribus, quia ibi maior fit exhalatio plātarum, flores maiorē emittere odorem, quinimò odorata ipſa nonniſi aut præſentia ſolis, vel calidi alterius attrahentis odorem edere, multáque odore expertia, igni admota, odorem concipere. Ex quo loco facilè ratio reddi poteſt, cur ea quæ odore prædita ſunt, iis ſint ſemper tenuiora, quæ odore carent: cur item radices & flores plantarum cæteris partibus, frequētiùs ſint odoratiores. Infrà etiam declarabimus an abſolutè verum ſit quod hic Ariſtoteles profert, odorem eſſe fumoſam euaporationem. Hoc ſiquidem Auerroes ſecundo de anim cont. 76. & 97. aduerſus Galenum tuetur. Nunc ſat ſit concludere, Odorem in ſiccato humido & attenuato, non in igne conſiſtere: quocirca Philoſophus illum fumoſæ euaporationis nomine nuncupauit, non ignis. Fumoſam autem exhalationem ab igne eſſe,
D ſatis docetur in priori meteor. cap. 4. Naturam nimirum illius calidam & ſiccam eſſe: magis etiam in cap. 5. vbi additur. Nomen ignis cuilibet exhalationi fumoſæ conuenire. (Idcircóque olfactus æſtheterium) Explicatio horum verborum non aliunde petenda eſt, quàm ex ipſo Philoſophi inſtituto, qui cùm probare velit, inſtrumentum olfaciendi poteſtate calidum eſſe tradit, materiam frigidi, poteſtate calidam eſſe, ideóque æſtheterium olfactus in loco circa cerebrum quod omnium membrorum eſt frigidiſſimum, collocatum fuiſſe. Hæc interpretatio cùm ab omnibus ferè tanquam germana retineatur, non video cur alii nouas adduxerint: cùm præſertim nulla ab illis cum ſuis nouis interpretationibus, illius ſimilitudinis ratio reddi poſſit, quæ inter oculum & inſtrumentum olfactus ab Ariſtotele proponitur: Materiam autem frigidi vocat, ac ſi frigidum ipſum, ſiue id quod frigido ſubiacet materiam poteſtate calidam diceret: poteſtas ſiquidem ad materiam reducitur, vt Auerroes duodecimo metaphyſicorum, commentario vigeſimo ſexto, teſtatur, & materiæ ſolius eſt moueri, vt

k.

in secundo de ortu & interitu cont. 53. habetur. Sed addendum est, huic parti animam sentientem numero vnam in corde quidem tanquam in regia Arist. semper collocasse, ex quo item omnia instrumēta sentiendi orirētur, tria tamen ex illis quæ visui auditui, & olfactui inseruiunt cerebro adhærētia posuisse, vt ex secundo de part. ani. cap. 10. constat. (Et oculi etiam generatio). vt explicet magis quod de olfactus organo dixerat, additur constitutionis oculi similitudo. Hæc in eo est posita: quòd quemadmodū proprium olfact⁹ instrumentum vt materia calidi recipiēdi esse possit, propè cerebrum, quod est frigidissimum locū suum obtinuit: ita oculi, cùm aquei esse debeant, iuxta idem mēbrum, quod etiam est humidissimum sunt collocati. Vocat autem Philosophus cerebrum frigidissimum & humidissimū omnium nostri corporis partium, ideo persuasus, quòd videret ipsum sanguine carere, ineptumq; excrementum esse ad omnem vsum: ac proinde de in 2. part ani. cap. 7. concludit, animaliā eius tantū ratione cerebrum obtinuisse, vt calor cordis feruens temperaretur, quòd experientia probauit. animantia nanquam sanguine destituta, cerebro etiam carent: quorsum enim illud habeant, cùm nullum huiusmodi vsum ex illo percipere queant? Sed his omissis, nonnulla de olfactu ad hæc addamus. Primùm autem omnium notemus, Aristotelem hoc in loco, habita tantùm obiecti ratione, de organo olfactus fuisse loquutum: atque id rectè, cùm hic sensus non modò spiritualiter vt visus, sed realiter etiā & quasi παθητικῶς afficiatur: quò fit vt licet videndi Æstheterium non fiat color, olfaciendi tamen instrumentum qualitatibus odorabilium imbuatur, eaque ratione igneus veluti odor efficiatur. Non ergo consideratur hic æstheterium olfaciēdi quoad Esse suum propriū siue actum, primum iuxta quod frigidum est ob cerebri propinquitatem, itemq; siccum, vt infrà dicemus, neque quod ad medium quo intercedente afficitur. Hoc siquidem respiciens Aristoteles secundo de anim. cont. 97 & 130. olfactum in animalibus terrestribus & volatilibus, aere medio, in aquatilibus, aqua media, mutari: atq; idcirco aeris aut aquæ esse asseruit. Sed quæritur, an verum sit, Olfact⁹ organum, si quoad eius naturam absolutam spectetur, frigidum & siccum esse. Galenus in octauo de vsu partiū, in libello de organo olfactus, in quarto de causis sympt. & alibi, docet, verum propriumque olfaciendi instrumentum esse tubercula illa duo parte anteriori cerebri extantia & eminentia, mammarum papillis simillima, quæ summo ossi narium per quod cerebri superuàcua in nares influunt, quibusque à spongia nomen est, obiecta insident. Id eò suadet quo læso cerebro anteriori sui parte cui duo illa tabercula insunt, sensus olfactus vnà lædatur. Hanc sententiam sequitur Io. Iand. & alii, qua posita, eiusmodi certè organum nonnisi temperationis frigidæ & humidæ, cuiusmodi cerebrum ipsum habet, obtinuisse dicere possunt. Testantur hoc omnia ferè medicorum scripta. Sed aliter Aristotelem determinare (affirmant alii) multis in locis, præsertim verò in priori de histor. anim. libro, cap. 2. vbi organum olfactus nares ipsas vocat: explicat Auerroes, id est neruos per narium substantiam diffusos: indicio est, quod canes venationi apti, vt commodius & acutius olfacere queant nares latas & valdè opertas habent, quin imo in secundo Collig. cap. 17. tribus rationibus sententiam Galeni impugnat: & certè (vt aiunt) Aristoteles, hoc argumēto semper Galenum vrgere posset, Cerebrum tactu caret, ergo & quæ ab ipso oriuntur: sed vbi tactus abest, olfactus adesse non poterit: nota est argumentatio iis qui in Aristot. versati sunt: non est igitur quòd nos illam pluribus illustremus. Afferre hîc quę medici respondeāt superfluū est, cùm diligēter ab aliis pertractata atq; explosa fuerit. Illud

Illud tantùm dicere pro hac ſententia non prætermittam: Mirum nempe eſſe, Galenum (quem virum & quantum) tàm ſuo illi argumento allato fidere plerunque ſolere, vt eo ſolo aliquando auſus ſit affirmare, Cerebrum intellectus organum eſſe. Neque enim ſemper id inſtrumentum alicuius facultatis eſſe cenſendum eſt, quo læſo facultas illa lædatur, læſo etenim diaphragmate vis imaginandi læditur (teſte eodem Galeno) & læſis neruis opticis, vt ſuprà audiuimus, viſio læditur: non tamen aut imaginatiuæ organum, diaphragma, aut videntis facultatis aliud æſtheterium quàm humorem Chryſtallodem, vel Galenus, vel Ariſtoteles vnquam conſtituet. Hoc certè nil aliud eſt quàm parti per ſe tribuere, quòd illi ex accidenti & per conſenſum conuenit. Erit itaque natura huiuſmodi æſthetetii ſi hanc dicendi rationem ſequamur, frigida & ſicca qualis neruorum omnium eſt, vt conſtat ex ſecundo de partibus anim. cap. 2. quod confirmari poſſet, quia licet Ariſtoteles huiuſmodi organũ iuxta cerebrũ ponat, quod frigidiſſimum & humidiſſimum vocat, tantùm tamen ait materiam frigidi poteſtate calidam eſſe. Cæterùm ſi quis de narium vſu, & cõſtitutione à Peripateticis plura cupit, Ariſtotelem petat, in priori de hiſt. anim. cap. 11. quarto eiuſdem, cap. 8. ſecundo item, ca. 10, & 16. Auerroem quoque ſecundo Collig. cap. 17, & primo eiuſdem, cap. 7. Sed tollenda eſt ambiguitas: Nanque Auerroes ſecundo Collig. cap. 2. plures noſtri corporis partes cerebro frigidiores eſſe affirmat, vt adeps, pinguedo: Galenus item ſecundo de temperam. cap. 3. neruos cerebro frigidiores eſſe affirmat. Dicemus ergo, cerebrum ob ſuum effectum, dici frigidiſſimum humidiſſimumque: ipſum enim ſolum, ob ſitum & quantitatem, frigiditatem & humiditatem in omnes noſtri corporis partes inducit, quæ ſolutio elicitur, ex Ariſtot. in ſecundo de part. animalium, cap. 7. Non multo etiam negocio id dilui poteſt quod ex eodẽ capite obiicitur: Cerebrum nempe nõ aqueum ſed terreum, idcircoque ſiccum non humidum eſſe: quamuis enim nonnulli dicant, Ariſtotelem ibi de temperantia cerebri natiua loqui, tamen tutius & verius reſponderi debet, Ariſtotelem ibi quidem affirmare in cerebro partes aqueas terreaſque prædominari, non tamen aqueas à terreis ſuperari. quod pro ſe afferũt, ex eodem cap. elixatũ nempe concoctúmq; cerebrum, condenſari, ſicceſcere, durumque effici, nullius momẽti eſt, cùm de cerebro in ſuo tantùm naturali eſſe conſtituto non corrupto, ſermo noſter habeatur: proponitur autem ab Ariſtotele iſtius effectus experientia, vt in cerebro, terreas quoque partes reperiri demonſtret.

Τὸ δὲ ἁπτικὸν, γῆς· τὸ δὲ γευστικὸν, εἶδός τι ἁφῆς ἐστι. καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τῇ καρδίᾳ τὸ αἰσθητήριον αὐτῶν. τῆς τε γεύσεως καὶ τῆς ἁφῆς. ἀντίκειται γὰρ τῷ ἐγκεφάλῳ αὕτη, καί ἐστι θερμοτάτη τῶν μορίων. καὶ περὶ μὲν τῶν αἰσθητικῶν τοῦ σώματος μορίων, ἔστω τοῦτον τὸν τρόπον διωρισμένα.

26 Organum autem tactus, terræ eſt. Atqui Guſtus ſpecies quædam tactus exiſtit: Proptereáque iuxta cor æſtheterium ipſorum, Guſtus inquam tactúſque ſitum eſt: Cerebro ſiquidem cor cæteris partibus calidius exiſtens, oppoſitum eſt. Sed de Senſitiuis quidem corporis partibus, hæc determinata ſint.

Tactus organum itemque Guſtus, quòd is ad tactum referatur, terræ tribuit. Mox ſuæ ſentẽtiæ confirmationem, ſuperiori ſimillimam adducit: ea verò eſt: Æſtheterium Tactus iuxta cor fuiſſe collocatũ, quod vt eſt cerebro

oppositum, ita est omnium nostri corporis partium calidissimum. Postremò epilogum secundæ partis principalis totius huius libri ponit, & id quidem paucis, quibus tamen solis Alexandri sententia possit infringi, qui putauit Aristotelem hactenus rhetoricè potius, quàm philosophicè de natura Æstheteriorum fuisse loquutum. Omnia in contextu plana. In eo tantùm aliqua est obscuritas, quòd ea quæ de corde proponuntur ad id de quo agitur, non satis rectè accommodari posse videntur. Sed id quoque si ad superiora respiciamus, itemque ad nonnullorum sententiam facilia erunt explicatu. Olfactus instrumētum circa cerebrum locum habuit, vt ab illius frigiditate & humiditate haberet, quo posset esse materia calidi & sicci, id est odoris recipiendi. Ita organum Tactus & Gustus frigidum & siccū siue terreum existens (vt isti aiunt) circa cor locatum esse debuit, vt eius caliditate temperatum in actum sentiendi posset exire. Quanuis enim nullus ignis vel ardens vel purus (quicquid velit Simplicius) aptum æstheterium, vel medium sentiendi esse queat, absq; calore tamen nulla protsus sensio effici potest, imò Auerroes secundo Collig. hoc argumento aduersus Galenum concludit, omnis sensionis initium à corde proficisci, cùm ipsum sit fons caloris innati: In mediocritate igitur quadam & proportione sensuum cōsistit: quò fit, vt quæ multū frigidæ sunt partes corporis animalis, omnique calore aut sanguine propè destitutæ, vt ossa, pili, vngues, nerui, minimum aut nihil etiam sentiant. Natura igitur sagax, quæ animalis partibus integrè conseruandis, ob perpetuationē totius, studet, aduersus vnius partis excessum, alterius contrarium excessum, moliri solet, vt nempe iusta inter illas temperatio conseruetur, qua deinceps vnaquæque munus suum liberè queat obire. sed an hæc rectè etiā dicta sint inferius patebit. Porrò de organo Tactus & Gustus, hic multi multa. Nos autem & symbolum nostrum hac de re paucis conferamus, ordine priùs propositis quæstionibus quæ ad rem videntur pertinere. Quæritur itaq; primum, quódnam sit Organum Tactus & Gustus: Mox vbi collocatum. Tertiò qua ratione terreum dici possit. Postremò cur olfactus instrumentum ab obiecto iudicatum est, Tactus & Gustus nōn item. Prioris quæstionis veritas, obscurè quidem ab Aristotele in hoc præsertim contextu peti potest, quandoquidem, idem Instrumentum in genere tam Gustui quàm Tactui tribuat: in specie verò, quódnam illud sit (vel vnum vel duo diuersa habeantur) non explicet. Censent ferè omnes insignes Philosophi, tam Tactus quàm Gustus instrumentum sentiendi proprium esse Neruum à corde proximè proficiscentem, & per corporis omnes partes linguamque ipsam distributum. Possunt verò suam hanc opinionem probare verbis Aristotelis in secundo de anima, contex. 116. vbi ait, Quod intus est & carne tectum organum Tactus esse. Accedit ratio ἀνάγκη: Nam si illustris illa propositio, ab eodem Philosopho inibi exposita locum in omni sensu habeat, (Sensile scilicet supra sensum positum sensionem non efficere) posito tamen tactili super carnem, tactus fiat, quorum vtrunque verum est, carnem tangendi æstheterium esse non posse constabit. Auerroes item in secundo de anima comm. 116. idem ratione adhibita, aduersus Alexandrum statuit. Themistius quoque secundo eiusdem tractationis cap. 38. Galenus vbique & Cōciliator different. 48. eandem rationem dicendi sequuti sunt. Si qua vero alia loca, Aristotelis illis obiiciantur: Respondent statim, aliud esse de medio aliud de æstheterio sentiendi loqui. Carnem medium quidem tangendi dici, neruum autem æstheterium ipsum. Aristotelis igitur verba & Auerrois & a-

A liorum quibus carni hoc munus tribuunt ita interpretanda esse volunt (ex Auerroe ipso, secundo de anim. cont. 108. acsi de organo tangendi iuxta apparentiam impropriéque loquatur. Etenim cùm caro fibris multis à neruis deriuatis permixta sit, & vix minima illius pars sincera reperiatur, potuit Aristoteles aliquando de carne tanquam de æstheterio proprio tangendi, loqui: Hæc Conciliator different. 48. & Auerroes secundo de anim. comment. 108. Colligunt itaque carnem esse medium, qualitates tactiles recipiens ac deferens, neruum verò proprium Tangendi æstheterium. Zimara in contrad. 55. secundi de anima, huic sententiæ se opponit, & argumento (ni fallor) demonstrante, si quidem sensus tactus mediocritatem contrarietatum obtinet iuxta Philosophi verba, tertio de anim. context. 66. ex quo colligit, iuxta authoritatem eiusdem in priori de anima, context. 79. ossa, neruos, & pilos, quòd partes multum terreæ sint, non posse sentire.

B Quare aliam ipse sequitur opinionem, nimirum instrumentum proprium tactus Cor ipsum esse, ad hanc accommodat authoritates Aristotelis pro priori opinione adductas, Auerroemque errasse manifestè fatetur. Fauere quidem videntur huic sententiæ verba Aristotelis in libello de somno & Vigilia capite secundo. Sed certè hanc non minus quàm priorem reiiciendam esse iudico. Et quantum ad priorem spectat, omissis iis quæ Zimara aduersus eos proponit, quî fieri potest vt neruos proprium esse æstheterium Gustus & Tactus ponamus, quin statim organum Olfactus cum organo Tactus confundamus? Præterea Aristoteles in priori de historia animalium, capite quarto, tactum in parte sanguinea collocatum esse disertè exprimit, nerui tamen omni prorsus sanguine destituuntur. Quantum verò ad Zimaram, vanum profectò esset, Aristotelem qui in hoc libello de singulorum æstheteriorum sensibus exterioribus conuenientium natura, a-

C gere instituit, nunc de organo proprio Tactus & Gustus agens, id quod omnis sensus fons est, nempe Cor ipsum proposuisse. Præterea cur de eo hîc loquens non ait, cor esse, sed circa cor? Item quæ ratio esset vt Aristoteles priori de historia animalium, capite tertio, partem cui vim tangendi tribuit, nomine vacare diceret, si eam, cor esse, assereremus? Postremò quî fieri potest vt organum quod terreum vocat, cor esse asseramus, cùm ipsum sit, teste eodem Philosopho, omnium nostri corporis partium calidissimum & siccissimum? Idcircò magis crederem, quod clarissimis verbis affirmat Aristot. in priori de historia animalium, capite quarto, & in secundo de partibus, capite quinto & octauo. Alexander item in paraphrasi de animalibus, capite de tactu, Auicenna in secundo de animalibus, capite peculiari, Auerroes his in commentariis, & secundo Collig. capite de visu carnis. Hi

D nanquam omnes adhibitis etiam rationibus, ad carnem solam, quæ ea mediocritate mollitiei & duritiei aliarúmque qualitatum prædita sit, quam huiusmodi sensus desiderat, tangendi munus precipuè deferunt. Rationibus autem aliter sentientium ita satisfacerem: Vt authoritatem illam Philosophi ex secundo de animalibus context. centesimo decimo sexto sumptam, non aliter explicandam esse censerem, quàm ipsemet in eodem libro context. centesimo quadragesimo sexto, explicare voluit: Nimirum carnem non esse vltimum æstheterium tactus, quemadmodum neque visus oculum: hæc enim cor est, in quo vno tanquam in centro, communis sensus sedet, ab omnibus circũ se positis sensibus exterioribus obiecta percepta, quasi vehiculis ad se tanquam ad vltimum delata cognoscẽs, atq; discernens.

Neque obstet quòd hîc de sensu communi, ibi de exterioribus agat, imò expressè medium tangendi, carnem vocare videatur. si quidem illud addimus: Cor omnium æstheteriorum communem esse particulam, iuxta sententiam, Aristot. in libello de somno & vig. cap. 2. quemadmodũ etiam vis vna sentiendi omnib⁹ aliis particularibus cõmunis in illo residet: cum æstheterio tamen tactus maximam habere affinitatem, ac tantam, vt organum & subiectum aliarum sensionum & sensus communis diuersum esse videatur, harum verò idem: organum nanque visus est oculus, subiectum vero facultatis vidẽtis cor est: Auditus item organum est auris, subiectum cor idem. at organum tactus, eiusdémq; cõmunis sensus subiectum, cor esse videtur. Quod quidem ita est intelligendum, vt eatenus tactum sensúmque cõmunem in corde veluti in primo atque principali agente sensionem, & vt in proprio organo esse dicamus: quatenus cor ipsum primò natum ex Aristotelis sententia tactũ in priori fœtus formatione percipit contrahiturq́ue, non tamen videt, audit, aut olfacit, ac proinde ibidem Philosophus asserebat cor ab aliis sensibus separari quidem posse, à tactu vero nequaquã: quo certè non tollitur, animal iam perfectum atque absolutum proprium tactus instrumentũ & à corde separatum in suam salutem & conseruationem obtinuisse. Quum verò additur sensum non fieri absq; medio, non video cur cutim ipsam, qua caro sepra est atq; vestita, omiserint omnes. Hæc nanque in tactu qui materialis multum, existit, cõmodum medium poni certè potest. Indicio satis est, quòd ea remota, tangendi quoque ratio destruatur. De Auerroe & Themistio quid dicamus in promptu est, nimirum ipsos errasse. Ex his quæ diximus patet quoque, quid ad Zimaram respõdere possimus. Quare maneat iam firma constituráq; sententia hæc, carnem sensus Tactus, itemq; Gustus proprium esse æstheterium si id generatim consideretur. Speciatim autem dicere liceat, carnem linguæ vel alicuius instar linguæ obtinẽtis Gustus organum esse: Carnem, inquam, illam potissimum quæ priori linguæ parte continetur. Aliter medici: sed certè si vsum sensus gustus spectemus, naturæ sagacitatem, & experientiam, à sua causa cadent. Cibos siquidem noxios & gratos lingua gustando discernit, pro foribus ergo, & ante ipsum vestibulum (vt ita loquar) ne quid inimicum aut insuaue intus per os cuius ipsa custos est, admitteretur, gustandi facultate prædita esse debuit. Quid quòd si cibis ipsis humidioribus aut siccioribus intimam linguæ partem (radicem dicunt medici) extima quæ linguæ cuspis nuncupatur intacta, oblinias, tangásue, minus re gustare percipies, quàm si sola cuspis iisdem cibis afficiatur. Tactus autem æstheterium, Carnem totius corporis esse constituemus. Nota est vis, notúsque vsus sensus Tactus, ex his quæ secundo & tertio de ani. Aristot. proponit, & Interpretes inibi pluribus expendunt. Quapropter non est quòd plura ad hanc rem probandam afferamus, ne omnia in hunc libellum congerere velle videamur. Porrò quę de Gustus æstheterio proposuimus, Aristoteles in priori de hist. anim. cap. 2. & secundo de anim. cap. de Gustu scripta reliquit. Hic verò omnia ista consulto omisit, quòd sibi ad naturam æstheteriorum iuxta numerum elemẽtorum declarandam vt instituerat, vnum commune æstheterium Tactui & Gustui (qui quodammodo etiam vnus sensus sunt) proponere, sat fore perspiceret. His quæ diximus, duo ex propositis quæsitis expediuimus: Nunc anteaquam tertium enodemus, scrupulum qui adhuc restat euellamus. Aristoteles alia æstheteria circa cerebrum, vnicum hoc Tactus & Gustus circa cor esse docet, atqui non multo minus caro linguæ, magis verò caro pedis quàm oculi, nares, auresque à corde abesse apparet. Aristoteles in lib. de Iuuent. &

A

B

C

D

Se-

A & Senect.cap.2. idem,aliis tamen verbis(ni fallor)quærit. Sed non respódet. iam enim in libro secundo de partibus anim.cap. 10. alibique quæsito satisfecerat.Summa est,Aristotelem non asserere gustum solum tactúmque in corde esse,alios verò tres sensus in cerebro:neque item de æstheteriis id censet. Quandoquidem vbi tactus est,ibi omnes alii sensus reperiantur. Hæc itaque in speciem tantùm protulit: etenim à corde, vt ait Alexander,hi duo manifestè pédent,nerui enim per carnẽ distributi per substantiã cerebri non transeunt:illi verò tres à cerebro immediatè oriri videntur,cùm neruuli eorum licet à corde proficiscantur, mox tamen per cerebrum deducantur. Præterea cùm cerebrum molle sit, facilè ea quæ sub visum,audirum, olfactúmque cadunt,in eo speciem sui possunt imprimere: tactilia verò nequaquam, cùm enim materialiora existant, pro sua actione duriorem in suo æstheterio consistentiam exigunt. Hûc accedit,nunquam visum,auditum,& olfactum,in B corde fieri,nisi primùm species per cerebrum ad cor deferantur, gustum verò tactúmque effici,licet gustatiles, tactiléſque species nullo modo per cerebrum deducantur. Locus hîc exigere videretur, vt totam hanc de sensuum principio & fonte Aristotelis sententiam discuteremus:sed hæc in quęstione peculiari de sede Animæ pluribus aliâs. Prestat igitur vt ad reliqua pergam*. Caro terrea est,si cum aliis æstheteriis conferatur:eget enim tactus vt Auerr. secundo de anim.comm.130.monet,consistentiam & soliditatem quandam, quam à natura terrea ob eius frigiditatem obtinet: frigidi siquidem est condensare,vt prior.meteor.traditur. Aristoteles item secundo de anim.cont.3. probat corpus animalis firmum esse oportere, idcircóque ad hoc vt consistat non ex aere vel aqua solùm constare, sed principatum terrę obtinere,necesse C fuisse:atquî,vt in eodem libro probatur, tactum in omni sui parte habet animal,tactus igitur ab huiusmodi dominio terrę constitutus erit. Cur verò animal siue etiam tactum dominii terrei fuisse oportuerit, rectè Gand. ex Alexandro & Alb.quęst. 15. explicauit. Nos hisce positis,tria auctarii loco addamus. Atque illud primùm, Quæ Philosoph* de corde attulit his in verbis,aliter ad id de quo agitur esse accommodanda, quàm suprà aliorum interpretationem respicientes accommodauerimus.Est cor substantię carneę simillimum,primúmque in formatione membrum, vt sæpe monet Aristoteles, idcircóque caro quæ æstheterium tangendi est, & à corde ἀμέσως profecta, iuxta cor posita esse dicitur,à quo scilicet consistentiam illam &soliditatem,præterea verò caliditatem,qua in actum tangẽdi excitatur,habere possit. Alterum est, non idcirco sequi(vt nonnulli aduersus nos afferunt)frigidiora,magis sentire: nam non dicimus organum tactus esse terreum quia frigidum,sed quia soli- D dum,quam soliditatem à frigiditate quidem habere potest, non tamen frigiditas excedens est,& qua media tangat,cùm potius omnem ipsa sensionis rationem destruere valeat:neque certe Aristoteles secundo de anima,eùm terram partim explodit, partim retinet, in æstheteriorum natura proponenda: aliter est,quàm hoc modo intelligendus. Tertium,quo postrema etiam quæstio ad exitum perduci poterit, illud est:Errasse illos qui dicunt Aristotelem de organo tactus non absolutè, sed habito tantùm ad obiectum afficientem, & mutantem respectu vt de olfactu loquutum fuisse. Etenim præterquam quòd Aristoteles de obiecto hîc nil loquitur,vt de olfactu agens, antea loquutus erat,falsum est etiam quod aiunt, Obiectum proprium tactus esse terreũ, cùm primò & præcipuè tactus à primis qualitatibus immutetur,quæ nequaquam terreæ,sed principia sunt elementorum. Hæc Aristot.secundo de ortu & interitu cont.6.& 8.& secundo de anim.cont.29.Quare de olfactu quidem

id,quod iſti aiunt,concedimus eſſe verum,de tactu negamus. Ratio verò diſcriminis tota inde haurienda eſt,quòd hîc Ariſtoteles oſtendere duntaxat inſtituit,quatenus æſtheteria ſingula,ſingulis elementis accõmodare poſſimus.

Περὶ δὲ τῶν καθ' ἕκαστον αἰσθητήριον αἰσθητῶν, οἷον λέγω χρώματος, ψόφου, καὶ ὀσμῆς, καὶ χυμοῦ καὶ ἁφῆς, καθόλου μὲν εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς, τί τὸ ἔργον αὐτῶν, καὶ τί τὸ ἐνεργεῖν καθ' ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων. τί δέ ποτε δεῖ λέγειν ὁτιοῦν αὐτῶν, οἷον τί τὸ χρῶμα, ἢ τί τὸν ψόφον, ἢ τί τὴν ὀσμὴν, ἢ χυμὸν, ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἁφῆς σκεπτέον, καὶ πρῶτον περὶ χρώματος.

27 De ſingulorum autem æſtheteriorum ſenſilibus, dico autem colore, ſono,odore,ſapore,tactu,generatim quidem in libris de anima,quod ſit illorum opus,& quale per ſingula æſtheteria operari,expoſitum eſt.Quid verò vnumquodque ipſorum liceat appellare,vt quid color,quid ſonus, quid odor,quid ſapor, necnon etiam quid ſit tactus, nunc explicandum eſt.Primúmque à colore ordiamur.

Tertiam partem aggreditur, in qua de propriis obiectis Æſtheteriorum doctrina traditur. Fines ſiquidem inſtrumentorum omnium opera ſunt,ad quæ tamen tantùm, ſuorum obiectorum præſentia, valent exire.Sunt autem æſtheteriorum obiecta propria, quæ ſenſilia vulgò nuncupantur, color nimirum,ſonus,odor,ſapor:poſtremò tact⁹,i.(vt recte Alexander explicat)id quod tactu percipitur.Quoniam verò de iiſdem ſenſilibus, multa in libris de anima diſputauerat,ne quis hãc tractationem veluti ſuperuacaneam, fruſtráque repetitam,damnaret. Proponit primùm quid ibi de his egerit,mox quid hîc ſit acturus. Summa eſt, diuerſa ratione hîc atque ibi de illis agi.In libris ſiquidẽ de anima,iſta eatenus pertractata ſunt,quatenus vel ipſam ſenſionem adhuc efficiunt,vel iam effecerunt.Dicam paucis & planius:Quatenus ad ſenſus,tã generatim, quàm ſigillatim referuntur,illóſque afficiunt.Hîc verò quid quicque ſenſile ſit,id eſt natura vniuſcuiuſque ſenſilis præcipuè explicandum eſt, quemadmodum ipſe in ſequenti particula diſertè fatebitur. Dextrè igitur Alexandri verba pro re hac intelligãtur.In poſteriori contextus parte, exordiũ horum tractandorum,ab obiecto viſus, id eſt à colore ſumpturum ſe eſſe monet,& iure:ſiquidem cùm ſenſus viſus aliis perfectione prior ſit, vt antea diximus & ex ſecundo de ort.& int.cont.7.conſtat:obiectũ cui in ſenſione aſſimilatur,& quaſi vnum idémque euadit,proportionem perfectionis æqualem inter alia ſenſilia obtinere debuit.Porrò ſimillimus eſt huic loco cont.54.prioris de cæl.in quo Ariſt.de Infinito ibi alia ratione, quàm in libris de Principiis ſe diſputaturũ eſſe proponit. Vnde iure doctiſſimus Zimara ibi annotauit,indoctos haberi debere eos,qui Ariſtotelis artẽ,& miram in docendo dexteritatẽ, variãq; rationem non perſpicientes,cùm vel eadẽ argumenta in diuerſis ſciẽtiis,aut eaſdẽ tractationes repetitas videant, eũ ταυτολογίας audẽt accuſare.(Singulorũ æſtheteriorũ). explodit ab hoc argumento ſenſilia cõmunia: (generatim quidẽ in lib.de anima)his opponuntur illa, (per ſingula æſtheteria) καθόλου, καθ' ἕκαστον. Et tunc planus eſt ſenſus:nã lib.2.illius tract. cùm de ſenſu in cõmuni,ſenſioniſq; ratione, tum de vnoquoq; ſigillatim agit. (ἔργον ἐνεργεῖν) non differunt,vt puto,niſi quà illud reſpicit opus iã effectum: hoc verò cùm fit,vere ſiquidem tunc dicuntur ſenſilia operari,cùm ad actum deducunt ſenſus, qui in poteſtate ſenſionis erant: deducunt autem imprimendo in eos ſpecies ſuas, quibus illum perfectè afficientes & immutantes, operari dicuntur, ſenſionémque

A némque mox producere. Verùm quia dum sensilia operantur, sensúsque afficiunt, actu fiunt idem quòd sensus, quod ἐργον rationem, sensionísque iam factæ habet, idcircò eatenus opus sensilium appellari potest. Hæc eliciuntur ex Aristot. lib. citato cont. 62. 138. 139. 141, & 144. Porrò quæri solet, cur cùm de quinque obiectis acturum se esse proponat, de tactu deinceps & sono nil prorsus loquatur. Respondetur, obiecta tactus esse tactilia ipsa, id est primas qualitates, caliditas nempe, frigiditas, humiditas, siccitas, itemque secundas, nimirum mollities, durities, asperitas, leuitas, aliáque huiusmodi, quorum natura generatióque in secundo de ort. & interit. & 4. meteor. fuit exposita. Neque est quòd quis excipiat, tam libros de anima, quàm hunc, libros de ortu, & meteorologicos sequi, in libris tamen de anima de tactilibus tractatum fuisse. Nam id quidem verum est, sed alia ratione, quà scilicet ad sensum suum referuntur. Vrgere quis magis de sono posset, etenim tam aliorum quàm eius B in libris de anim. mentio facta est, cur ergo alia repetuntur, ille nequaquam? Adhuc respondendum est, eandem esse rationem generationis soni, & auditum afficiendi, imò vix sonus considerari potest, quin ad auditum referatur, quandoquidem nullam habeat naturam in re consistentem, sed sola qualitas sit, ex percussione duorum solidorum resultans. Dum ergo sonus efficitur, sensile est: cùm primùm autem sensile esse cessat, sonus item esse desinit. Itaque nulla alia ratione, ea excepta quæ in libris de anima exposita est, de ipso agere fuit opus. Sed alia meo iudicio dignior, & non contemnenda dubitatio superest. Etenim Aristot. in primis huius libelli verbis, proponit se de operibus animatorum acturum: imò in tertio de anim. cont. 54. citant hos libros, sub nomine librorum De communibus animæ & corpori actionibus: Nunc contrà de sensilibus loquuturus ait in libris de anima, de ipsorum operibus & operatione fuisse disputatum. Satisfiat dubitationi hoc modo: Aristotelem in libro C de anima ex accidēti de operibus egisse. Acturus siquidem de anima quæ non ex propria ipsius natura, idest, vt loquuntur, quidditatiuè, sed ex munere siue operibus tantùm declarari poterat, illam per actum corporis definiuit, actúq; tam primum quàm secundum esse demonstrauit: qua ratione de sensilibus, quorum præsentia operatio fit, verba facere coactus fuit. Nec quis iterum occasione huius responsi ductus, quærat, quî fieri possit, vt libellus hic de operationibus animæ & corpori communibus, nuncupari debeat, cùm nil huiusmodi continere videatur. Primùm enim inscriptio illa tertii de anima, itéque propositio exordii communis initio huius tractationis propositi, non hūc duntaxat libellum, sed omnes alios suprà enumeratos respicit, in quibus ipsæ tractantur, præterea nihil. Mox, cùm hîc de organis sensuum & sensilium potestate (quorū tamen actus operatio est) sermo sit institutus: de operibus quo-D que iure appellationem sumere potuit.

Ἔστι μὲν οὖν ἕκαστον διχῶς λεγόμενον, τὸ μὲν ἐνεργείᾳ, τὸ δὲ δυνάμει. τὸ μὲν οὖν ἐνεργείᾳ, χρῶμα καὶ ὁ ψόφος πῶς ἐστι τὸ αὐτὸ ἢ ἕτερον, ταῖς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεσιν, οἷον ὁράσει καὶ ἀκούσει, εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς. τί δὲ ὂν ἕκαστον αὐτῶν ποιήσει τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, νῦν λέγωμεν.

27 Quoduis sensile dupliciter dicitur, vel enim actu, vel potestate. Sed qua ratione color actu, itémque sonus, sit idem atque diuersum, à sensibus actu, hoc est à visione & auditione, in libris de anima expositum est. Quid verò vnumquodque illorum, sensum actúmque efficiens sit, nunc declaremus,

Vt ſcopum ſuum magis adhuc pateſaciat, illius diſtinctionis meminit quæ in libris de anima non ſemel propoſita atque explicata fuit. Etenim tam animæ, quàm obiectis tributa eſt. Dicitur autem tunc ſenſile eſſe in poteſtate, cùm ſenſus item ſub poteſtate reperitur: tunc autem in actu, cùm & ſenſus in actu, ſenſile inquam in actu vocatur, non cùm eſt diſpoſitum ad operandum, afficiendúmque ſenſum, ſed cùm iam ſenſum afficit atque immutat. Eſt autẽ ſenſile actu idẽ cũ ſenſu actu, quatenus ſenſile actu à ſenſu ſentitur, tunc enim quia ſenſus ſenſili aſſimilatur, idem cũ illo euaſiſſe dicitur: diuerſum autẽ, quia ratio vtriúſque diuerſa eſt: aliud enim ſenſus eſt, aliud ſenſile, hoc item agentis, ille patientis munus obtinet. De his igitur hoc modo ſe iam egiſſe monet Philoſophus. In ſequentibus verò alio modo, nimirum qua poteſtate ſenſilia ſunt, de iiſdem acturum ſe eſſe pollicetur. Voco autem ſenſilia poteſtate, quæ licet naturam aliquam conſiſtentem ſeorſim habeant, vt color in tenebris, itémque in lumine, ſed abſente ſenſu recipiente, nondum tamen ad ſenſum referuntur: idcircóque actu quidem color eo tempore dicetur, ſed ſenſile tantùm poteſtate.

Ὥσπερ οὖν εἴρηται περὶ φωτὸς ἐν ἐκείνοις, ὅτι ἐστὶ χρῶμα τοῦ διαφανοῦς κατὰ συμβεβηκός. ὅταν γὰρ ἐνῇ τι πυρῶδες ἐν διαφανεῖ, ἡ μὲν παρουσία φῶς, ἡ δὲ στέρησις ἐστὶ σκότος. ὃ δὲ λέγομεν διαφανὲς, οὐκ ἔστιν ἴδιον ἀέρος, ἢ ὕδατος, οὐδ' ἄλλου τῶν οὕτω λεγομένων σωμάτων, ἀλλά τις ἐστὶ κοινὴ φύσις καὶ δύναμις, ἣ χωριστὴ μὲν οὐκ ἔστιν, ἐν τούτοις δὲ ἐστὶ, καὶ ἄλλοις σώμασιν ἐνυπάρχει· τοῖς μὲν μᾶλλον, τοῖς δὲ ἧττον.

29 Quemadmodum igitur ibi dictum eſt, lumen eſt color perſpicui ex accidenti. Etenim cùm aliquid igneum perſpicuo ineſt, præſentia illius lumen eſt, abſentia tenebræ. Quod verò perſpicuum vocamus, non eſt quid aeris, aut aquæ, aut alterius ex corporibus ita nuncupatis, propriũ: ſed communis quædam natura & vis, quæ certè ſeparata non eſt, ſed in illis aliiſque corporibus ineſt, & in his quidẽ magis, in his verò minus.

De coloribus tractatio inſtituitur. Quę tota vt planior reddatur, agè in tres præcipuas partes diſtribuatur. Prior, in qua nunc verſamur, principia colorũ continet. Secunda, definitionem ipſam coloris venatur atque proponit. Tertia, ſpecies & differentias eorundem declarat. Abſoluuntur hæ omnes in tertio hoc capite, quas nos ſuis locis indicabimus. A duobus igitur principiis, nempe lumine & διαφανεῖ, tota colorum ratio præcipuè pendet. Idcircò Ariſt. in hoc context. nonnulla primùm de lumine, mox de διαφανεῖ alibi iam declarata paucis repetit, atque ſupponit. Quam rationem dicendi ſequentes, contextum in duas partes diſtribuemus: Prior de lumine eſt, quòd formæ vicem gerat. Poſterior de diaphano, quòd materiæ inſtar & ſubiecti hac in re obtineat. Lumen ergo, colorem perſpicui ex accidenti eſſe, in libris de anim. iam oſtenſum fuiſſe proponit: ſed vbinam? Profectò nonniſi in cont. 69. vbi ait, Lumen eſſe veluti colorem diaphani. Primùm ergo accipiatur, quod Auerroes ibi monet, per διαφανὲς ſcilicet id intelligi quod non definitum ſiue terminatum eſt, cuiuſmodi aer: qua de re infra. Dicitur itaque lumen eſſe veluti color huiuſmodi διαφανοῦς, quatenus quemadmodum per colorem, corpus coloratum, quà coloratum ſub aſpectum cadit, ita per lumen tantũ, corpus διαφανὲς aſpicitur. Eſt ergo lumen perſpicui actus & forma, veluti color corporis colorati: atque hinc fit vt dicere poſſimus hanc definitionem ab illa quæ initio con-

A contextus 69. ponitur: ita verò habet. Lumen est actus pellucidi quatenus pellucidum est. Indicio est quod Aristoteles priorem illam a nobis adductam, tanquam huius interpretem statim subdit. Verbum autem κατὰ συμβεβηκὸς illud vult, quod sequentia verba disertè declarant, nimirum lumen inesse perspicuo cùm corpus adest igneum, vel eius generis aliquod, id est non a principio intrinseco diaphani, sed extrinseco, corpore scilicet illustrante: idcircóque non per se, sed ex accidenti siue per aliud, diaphanum lumen habere, luménque diaphanum colorare dicitur. Non ita de colore se habet: causam siquidem coloratum omne, sui proprii coloris in seipso obtinet. Hæc Alexander & Simplicius, imò Aristoteles ipse in contextu vt patet, & in secundo de anim. cont. 68. cùm lumen extraneum diaphani colorem vocat. Quare qui læues quasdam & minutas speculationes pro huius loci explicatione commenti sunt, tenebras luci offuderunt: atque vtinam quæ afferunt non omnia ambagibus, atque absurditatibus scaterent. Nam præterquam quod impropriè B dicatur lumen tunc dici esse in pellucido, quando colores percipiuntur: cùm è contra potius & à priori, ex secundo de anim. cont. 67, & 73. tunc tantùm colores percipi, cùm lumen est in pellucido, sit affirmandum, falsum est etiam & à mente Aristotelis alienum, quod hinc colligunt, Lumen scilicet idcircò dici colorem ex accidenti, quia cum coloribus sentiatur, non autem ipsum per se. Primùm enim tam lumen ferit oculos nostros, quàm color, licet aspectum non terminet vt color, vt ex secundo de anim. context. 71. elicitur. Præterea Philosophus in præsenti contex. non docet, lumen videri per accidens, sed esse colorem diaphani ex accidenti. Iam verò quod addunt, ex Themistio & Simplicio, Lumen idcirco quoque dici colorem, quia causa sit inspe-C ctionis colorum, & receptionis eiusdem in pellucido, nisi dextrè intelligatur, falsum est: lumen enim ad videndum, non est necessarium ex parte coloris (habet enim color in seipso causam vt sit spectabilis) sed ex parte diaphani, quatenus illuminando ipsum in actu esse facit, quod quidem color præstare non potest, cùm lux non ita pura, sed ob mixtionem corporis obumbrata imperfectáque sit. Id præterea quod subiiciunt, ex accidenti nempe colorem vocari, quandoquidem quæ quarto modo per se aliquid esse dicuntur, hoc modo se habeant, nullam vim ad explicandum contextum habent. Hic siquidem comparatio fit inter lumen & διαφανὲς, non inter lumen & colores. Nec magis Alexander, qui putauit nonnulla verba ad hunc contextum addenda & interponenda, audiendus erit: omnia enim hisce paucis plana sunt. Porrò de luminis natura, quæ Peripatetici pluribus alibi docuerunt, & Interpretes hic attulerunt, ad pauca reuocare & proponere libet. Lumen certè non est cor-D pus, vt Antiquiores nonnulli putarunt, licet moueri, flecti, frangi, tandémq; ex se subsistere videatur: quomodo nanque actus διαφανὲς esset? quomodo item in instanti moueretur, quandoquidem illuminatio medij non per partem post partem, sed simul momento fiat: Subsistit autem in corpore luminoso, & ad illius motum, flexionem, & fracturam, moueri, flecti, frangique & ipsum dicitur. Non est item spiritualis substantia à Sole egrediens, vt Plato persæpe asserit: substantiarum enim penetratio admittenda esset, duóque corpora simul in eodem loco reperirentur, lumen siquidem Solis, & cælum, & ignem, & aerem penetrat: non perciperetur item à sensu, cùm nulla spiritalis natura sub sensum, qui corporeus est, cadere possit. Erit ergo lumen si in se spectetur, nil aliud quā lucis à qua veluti effectū profluit, similitudo. Est enim lux corporis cælestis peculiaris & actiua, qualitas nullū prorsus contrariū obtinens. Participatio illius in διαφανεῖ lumen dicitur, in opaco color: qua ratione lumen

A

IN GENERE Spectabilis communiter accepti aliquid se habet vel vt

Actus
Est ipsum Lumen quod reperitur primò

In corpore cælesti: mox

In inferioribus.

Est perfectè ad actum deductum, atq; adeò lumine plenũ, vt nil huiusmodi vlterius suscipere, quin & lumen ex sese emittere possit.

B

Sol

alia Astra ordine.

C

Ignis

Corpora illa quæ noctu tantùm, ob exiguitatem sui luminis lucent.

Potestas
Est id quod propriè lumen suscipere potest. & vel

Non obtinet ex se lumẽ in actu, sed ipsum recipere potest. Diaphanũ vel

Non recipit lumen nisi sola superficie. Terra
Quæ maximè distat à cælesti corpore.

Per totum illustratur corpora cælestia exceptis astris: indicio est, quòd videmus stellas octaui orbis.

Ignis in propria sphera ob sui puritatem & raritatem.

aer

D.

aqua

mixta quædam inquibus aer vel aqua dominatur.

siquidem per proprium, vt Aristot. 16. cont. 41, & alibi fatetur: hæc vero per
A commune definiuntur. Addit Thomas, In definitione accidentis abstracti subiectum differentiæ instar, in definitione autem concreti, generis munus, obtinere. De affectionibus propriis illud annotare placet:(nam reliqua de his ac de cæteris accidentibus, notum est quid Auerroes. 7. metaphy. 15, alibique, & alii interpretes infinitis propè in locis tradiderunt.) Quemadmodum differentia apud logicum, partim ad genus cuius est differentia refertur; quatenus nempe illud constituit, partim ad categoriam qualitatis, quatenus respõdetur in quæstione quà quale quid sit quæritur: ita propriam affectionem apud eundẽ logicum, partim referri ad secũdam speciem qualitatis, quatenus quale denominatiuè subiectum reddit, partim autem ad genus in quo suum subiectum & causa à qua pendet continetur, quatenus nempe per subiectum
B & causam illam definitur. hoc elicitur ex Aristot. primo post. analy. cap. 7, & 17. quocirca nil Thomæ repugnabit, quod Auerroes in septimo metaphy. comm. 13. scripsit, subiectum scilicet, diuersam habere naturam ab accidentibus, ac proinde eorum genera poni non posse: quod Eustratii quoque authoritate secundo post. analy. comm. 127. comprobari posset. Sed consulendus est hac de re Auerroes 7. metaphy. comm. 14. 15, & 18, & quæ Zimara annotauit. Accommodat deinde Thomas, hæc omnia ad contextũ, colorem nimirum definiendum esse in abstracto, idcircóq; Aristotelem, primò, id quod essentialiter color ipse est, id est, ipsum genus cœpisse inuestigare. Est enim (vt videbimus) nil aliud color quàm Terminus siue extremitas corporis diaphani. Nunc ad Aristotelem.

C Ἡ μὲν οὖν τοῦ φωτὸς φύσις ἐν ἀορίστῳ διαφανεῖ ἐστι. τοῦ δ' ἐν τοῖς σώμασι διαφανοῦς τὸ ἔσχατον ὅτι μέν εἴη παντὶ δῆλον.

31 Est luminis quidem natura in interminato perspicuo, eius verò perspicui quod in corporibus inest, extremũ quiddá esse omnibus constat.

Subobscura est, horum verborum cum superioribus connexio. Putant aliqui: Quia suprà dictum fuerat lumen esse colorem per accidens, ne quis existimaret, lumen verum esse colorem, hîc statim doceri, quid inter lumen & verum colorem intersit. Sed percipi sanè satis superque, discrimen potuit, cùm verbum illud κατὰ συμβεβηκός in definiendo lumine additum est. Præterea nullum adhuc Aristoteles verbum de colore vero fecit: Alexander ista contempsit: Thomas exponendo magis, quàm connectendo attigit. Nos igitur, ob par-
D ticulas illas, ἡ μὲν οὖν, itemque eas quæ sequuntur, τοῦ δὲ ex definitione luminis assignata aliquid aliud colligi, idq; simul cum priori iam concluso coniungi putamus, vt ex ambobus id quod de colore proponetur posthac planiùs reddi possit. Ideóque quemadmodum rectè Leonicus partem hanc à superiori disiunxit, ita eadem à sequenti etiam (si plana distinctáque omnia esse velimus) disiungenda fuit. Vt verò tota res percipi possit, illud ponendum est, quod etiam Leonicus admonuit, ex Alexand. in comm. 16. per vocem σώμασι corpora densa & solidiora intelligenda esse, quæ sensu magis per se constare percipiuntur: Indiciò est, quòd his corporibus perspicuum interminatum opponitur, puta aer, vel aqua, quæ tamen corpora esse omnibus constat. Aliud insuper animaduerti oportet, nullum quidem esse perspicuum quod item non sit terminatum, id est, terminum suæ magnitudinis non habeat, eo modo quo antea fuit ostensum, & Aristoteles de aere, & aqua primo meteotologico declarat, aliquod tamen perspicuum interminatum dari,

quatenus nēpe, qualitatem illam perſpicuitatis qua afficitur, non in vna tantùm ſui parte ſibi determinat, ſed per totum diffuſam obtinet: aliter quidem loquitur Thomas & Albertus, nimirum perſpicuum interminatum, id eſſe, quod ex ſeipſo ſiue in ſe nil habet, quo cerni poſſit, ſed eòdem omnia recidūt. Huic verè opponitur perſpicuum terminatum, terminatum inquam ratione perſpicuitatis, non corporis cui inhęret, atque id eſt in cuius ſolùm ſuperficie qualitas hæc reperitur, ſiue id quod habet aliquid in ſe determinatè, quò ſub aſpectum cadere queat, id eſt ipſum colorem. Nam, vt monebat Simpl. 2. de ani. cont. 69. coloratum per ſe viſile eſt, in propria ſiquidē natura habet colorem, qui in lumine conſpicitur: perſpicuum verò per ſe viſile non eſt. Nam lumen habet aduentitium, quo tantummodo quà perſpicuum cernitur. Sed eſt inſuper ſciendum, terminum hunc in corporibus perſpicuis alia etiam ratione conſiderari poſſe: quà nempe aliqua ſunt proprio termino finita, vt terra, & ſicca omnia: aliqua verò alieno tantùm, vt aqua & aer, & ipſa humida: hæc interminata, illa terminata vocantur, vt patet ex Ariſt. in ſecundo de ortu & int. & 4. meteorol. Docet igitur Ariſt. luminis naturam eſſe in corpore non terminato perſpicuo, puta aqua vel aere, quæ perſpicua ſunt, & proprio quidem termino difficulter terminātur, facilè autem alieno: itemque, nil habent in ſe determinatè, quo conſpici poſſint, ideóque vtroque nomine interminata dicuntur. At perſpicui illius quod in corporibus denſioribus & ſolidioribus ineſt, terminum aliquē eſſe conſtat: & hoc duplici ratione, tum quia corpora ipſa proprio termino definita ſunt, tum etiam quia qualitatem illam in ſuperficie ſolùm recipiunt, habéntq; aliquid in ſe determinatè, quò ſub aſpectum cadere poſſint, nempe colorem. Quocirca addit Ariſtoteles:

Ὅτι δὲ τοῦτό ἐστι τὸ χρῶμα, ἐκ τῶν συμβαινόντων φανερόν. τὸ γὰρ χρῶμα ἢ ἐν τῷ πέρατί ἐστιν, ἢ πέρας. διὸ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι τὴν ἐπιφάνειαν χροιὰν ἐκάλουν. ἔστι μὲν γὰρ ἐν τῷ τοῦ σώματος πέρατι, ἀλλ' οὔ τι τὸ τοῦ σώματος πέρας.

32 Quòd etiam hoc ipſum ſit color, ex accidentibus patet. Etenim color aut in extremo, aut ipſum extremū eſt. Quapropter Pythagorei, ſuperficiem colorem vocabāt. ſi quidem in extremo corporis, non ipſum corporis extremum eſt.

Probat autem illud extremum corporis perſpicui terminati colorem eſſe, duplici medio. Primū ex accidentibus ſumitur, id eſt iis quæ ſenſu patent: nam conſpicimus duntaxat colores in extremitatibus corporum ac ſuperficiebus, quocirca dicendnm erit colorē vel in ſuperficie conſiſtere vel ipſammet eſſe ſuperficiem. Atqui licet, vt egregiè docet Alex. in q. nat. cap. 2. & ſecundo de anim. cap. 39. terminus corporis naturalis perſpicui quà corporis naturalis, ſuperficies ſit, quà perſpicui color, ſimúlque color ſit cum ſuperficie: non tamen color eſt ipſa ſuperficies, neque enim per ſe quantum eſt, ſed fortaſſe per accidens: ſuperficies autem per ſe quanta eſt, teſte Ariſtot. primo cæli. cont. 2. & 3. metaphy. cont. 18. præterea omne corpus cum ſuperficie & in ſuperficie eſt, non tamen omnis ſuperficies cum colore. neque enim omne corpus eſt perſpicuum terminatum. Alterum igitur medium ab authoritate Pythagorcorū ſumptum ita erit nobis intelligendū, vt non quaſi probatum, (indicio ſunt verba poſtrema contextus) ſed ad ſimplicem confirmationem dilemmatis propoſiti ſumptū afferatur. (In extremo corporis, nō ipſum corporis extremum eſt). Extremum corporis, vt corpus eſt, hic intelligendum venit: alioquin manifeſta repugnantia eſſet. Ex his patet quomodò color extremum

tremum corporis dici, & non dici queat. Sed obiicere sanè posset aliquis, colores non in planitie sola hærere, vel extrà solùm esse, sed intus quoq; & corpus etiam ipsum totum imbuere. Nos verò iis omissis quæ ex Alexandro minus tutò possent afferri, absolutè dicimus cum Auerroe in quinto coll. cap. 29. colores non nisi in superficie colorari esse, idcircóque fieri, vt maiori ex parte temperatio partis in qua est color, alia sit à temperatione toti[*] colorati. Non sunt ergo colores in profundo, nisi (vt aiunt) in potentia, in potentia inquam, non vt colores in tenebris, (siquidem Aristoteles hic colorem non in relatione sed in sua natura spectat) sed in potentia valde remota, &, vt aiunt, non verè. Neque obstat, quòd inciso ligno statim color in eius profunditate appareat, quia incisio illa ex accidenti huiusmodi colorem producit: quatenus nempe cùm primùm inciditur lignum, tunc ibi color verè incipit esse: fit enim ibi superficies rationem διαφανοῦς terminati obtinens, ad cuius esse eum colorem assequitur res scisa quem scisa temperatio exigit: nam color ex mixtione primarum qualitatum oritur, & iuxta earum variam temperationem mutantur. Atqui satis notum est densationem atque soliditatem tum lumen, tum colores etiam repellere. Si quis smaragdum, rubinum, adamantem, vitrũ aut aliud quid huiusmodi obiiceret, in quorum profunditate, si extrinsecus cernantur, color apparet: respondendum est illos non veros sed apparentes ratione extrinsecæ superficiei colores esse: idemque prorsus his accidere, quod aeri, in quo colores multi ob lumen penetrans, & corpus valde transparens, persæpe conspiciuntur. Excipere sanè quis posset aduersus hæc, Colorem esse πάθος physicum, ac propterea intra superficiem quoque colorati corporis esse debere. Sed hæc quàm nil concludant paulò inferiùs aperietur. Illud magis in præsentia quæstione dignum esse videtur, quomodo Aristoteles eam tantùm extremitatem quæ est διαφανοῦς terminati, colorem esse dicat: cùm gemmę suprà enumeratæ interminatę sint, pulcherrimis tamẽ variisq; coloribus imbutæ. Item astra sunt corpora διαφανῆ, eáque terminata: quorum tamen extremitas non est color, sed lux. Verùm diluatur quæstio hoc modo: Primùm, Gemmas illas, corpora διαφανῆ esse, itemque terminata: mixta namque sunt ex lucido & opaco terreo. Indicio est quòd aspectũ terminãt, quod interminata non efficiunt. Quòd si clarè transpareat nil obstat, diaphánζει enim (vt suprà audiuimus) in his magis, in illis verò minus ob diuersam commixtionem inest. Astra verò corpora διαφανῆ terminata esse nullus dubitat: alterius tamen naturæ sunt quàm hæc sublunaria, de quibus tantùm (quod suo proposito sat sit) loquitur Aristot. Ideóque Auerroes in digressione cont. 4. in secundo de cælo & in li. de sub. orb. Diapháνειν non vniuocè, aut æquiuocè (vt quidam asserunt) sed analogicè vt disertè docet secundo de anim. comm. 69. sublunatibus & cælestibus conuenire tradidit.

Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν φύσιν δεῖ νομίζειν ἥπερ καὶ ἔξω χρωματίζεται, ταύτην καὶ ἐντός. φαίνεται δὲ καὶ ἀὴρ καὶ ὕδωρ χρωματιζόμενα· καὶ γὰρ ἡ αὐγὴ τοιοῦτόν ἐστι. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν διὰ τὸ ἐν ἀορίστῳ, οὐ τὴν αὐτὴν ἐγγύθεν καὶ προσιοῦσι, καὶ πόρρωθεν ἔχει χροιάν, οὔθ' ὁ ἀὴρ, οὔθ' ἡ θάλαττα. ἐν δὲ τοῖς σώμασιν ἐὰν μὴ τὸ περιέχον ποιῇ τὸ μεταβάλλειν, ὥρισται καὶ ἡ φαντασία τῆς χρόας. δῆλον ἄρα ὅτι τὸ αὐτὸ κἀκεῖ κἀνθάδε δεκτικὸν τῆς χρόας ἐστι. τὸ ἄρα διαφανὲς, καθόσον ἐνυπάρχει τοῖς σώμασιν (ὑπάρχει δὲ μᾶλλον καὶ ἧττον) ἐν πᾶσι χρώματος ποιεῖ μετέχειν.

33 Sed eandem naturā oportet existimare quæ extrà,& quæ intus coloratur. Apparent autem aer & aqua colorata, etenim aurora huiusmodi est, A sed ibi quidem, quoniam est in interminato: non eundem aer, & mare colorem propius accedentibus,& à longè ostendunt. In corporibus autem nisi quod continet mutationem efficiat, constans est coloris apparentia: ex quo patet quòd idem & hîc & ibi susceptibile coloris est. Perspicuum igitur, quatenus corporibus inest, (inest aut magis & minus) efficit, vt omnia colore participent.

Thomas contextum hunc cum superiori connectit hoc modo: Postquam philosophus, genus in definitione coloris ponendum inuestigauit, nimirum terminum esse, nunc differentiam adhibet, cuius vicem subiectum ipsum, nimirum corpus διαφανὲς gerere ostendit, in quo tanquam in permanente aliquo color omnis subsistit. Alexander aliter quidem videtur explicare, sed eadem B prorsus sententia. Syllogismo res tota, hoc modo colligi & explicari potest: Eadem prorsus natura quæ in corporibus non densis, siue (vt Aristot. loquebatur) ἀορίστοις colores recipit, in corporibus item solidis & terminatis colorum capax est: διαφανὲς est natura huiusmodi, in ἀορίστοις, i. interminatis, ergo & in terminatis. Maior quæ ponitur ab Aristot. ita probatur: quia idem effectus ab eadem causa proficiscitur, quare si perspicuitas est ratio formalis recipiendorum colorum, optimè sequetur, vbicunque adfuerint colores, ibidem perspicuitatem quoque adfuturam. Minor ex se nota est: quandoquidem, cùm corpora interminata transpareant, satis constat ipsa à coloribus non terminari. Colores ergo ibi in diaphano tantùm subsistent. Aristoteles tamen ipsam hoc probat signo. Etenim aer, aqua, res sunt coloratæ, & Aurora ipsa præsertim huiusmodi est, id est, refert colorem. Illo enim tempore quod auroram vocamus, ob reflexionem radiorum solis orientis in aliquo corpore denso & con- C sistenti, vt priori meteorol. docetur, ob claritatem solis, & densitatem reflectentis, colores quidam apparent subrubei, vel subcrocei, atqui colores illos, aerem siue diaphanes in quo sunt, non terminare certū est: ibi igitur reperiuntur: vt in diaphano. Ex quo colligitur eadem ratione, in solidis (quæ corpora appellantur) colores in diaphaneitate cuius termini sunt, suum esse habituros, i. à corpore non quatenus corpus est, sed quatenus diaphanes recipit: & hæc omnino est illorum verborum sententia quę in postrema contextus parte posita sic habent. Tam diaphanes in terminatis, quàm in interminatis, coloris capacem esse, solamque ipsam efficere, vt corpora colorentur: quandoquidem, corpora non quatenus corpora, sed quatenus diaphana colores obtineant. Porrò quæ Philosophus de constantia & incōstantia colorū interserit, eò spectant vt aliquod discrimen inter colores qui sunt in perspicuo terminato, & eos qui sunt in interminato esse doceat: atq; hoc quidem, ne quis eandē D naturā tam in his quàm illis, coloris susceptiuam esse audiens, eodem prorsus modo colores quoque hîc & ibi se habere existimaret: sed hæc primùm contextus verba expēdamus. (Quæ extrà & quæ intus coloratur). Quæ in se sui coloris principiū & causas habēt, propriūq; ac peculiarē colorem obtinēt (sunt autē hęc corpora solida proprioque termino definita) intus colorari dicuntur, si Simpliciū & Alexandrū audiamus, quos summus Philosophus Simō Portius in libello de colorib^9 sub initium sequitur, cum ait Colorē nil aliud esse videri, quàm facultatem quandā ex ipso subiecto alia atq; alia ratione temperato, profectam: quæ verò proprio colore destituta sunt, tantúmq; lumen quo per totam

totã ſuam profunditatẽ illuſtrantur,& quaſi colore aliquo imbuuntur,extrin ſecus ſuſcipiunt,coloris extrà ſuſcipientia nuncupãtur: quocirca Ariſtoteles A pro his verbo φαίνεται vſus eſt,neque enim verè ſed apparenter tantùm coloribus afficiuntur.Sed certè non video quid repugnet,quin ſimpliciter contextũ exponamus,hoc modo.Tã illa quę intus, id eſt interminata,quàm quæ extrà,terminata ſcilicet,eandẽ naturã coloris ſuſceptiuam habent: ſiquidẽ illa lumen in profundum recipiunt , hæc colores extrà tantùm,nẽpe(vt dixerat) in ſuperficie. (Sed ibi quidẽ)Eadem ſanè natura vtrobique colorum capax eſt,non tamen eadem colorũ ratio.quandoquidẽ ibi, id eſt interminata quia extrà(vt alios ſequamur)lumen recipiunt,inconſtantẽ atque apparẽtem ſolummodo colorem obtinent. nam pro modo diuerſæ receptionis, ſeu reflexionis variámque diſpoſitionis & ſitus rationẽ cum extrinſecus illuminantis & recipientis,tum etiam aſpicientis, variæ oriuntur colorũ reprę́ſentationes: B quo fit vt non ſemper iidem ſiue cominus ſiue eminus ſiue dextrorſũ ſiue ſiniſtrorſum conſpiciãtur. Carbones, mare , ſulphur,& aliquãdo nubes ſuper aquam,aut prata viridia tranſeuntes, collum columbæ,pennæ pauonum aliorúmque animalium fidem facere poſſunt. Sed Optici in his non minimã ſuæ artis partem habent, Ariſt.in tertio meteor. itémque primo eiuſdem tractationis,teſtis eſſe poteſt. At in corporibus,mixtis nempe & ſolidis,quę cauſam ſuorum verorum colorum in ſe poſſident,conſtantes,ac definiti colores conſpiciuntur . (Niſi quod continẽt mutationẽ efficiat). Obiicere quis poterat, colores quoque veros aliquando mutari.nam interpoſito,puta inter oculum noſtrum & coloratum,vitro viridi aut purpureo,omnia viridia & purpurea eſſe apparebunt. Tollit Philoſophus obiectionem, dicens niſi aer aut medium (μεταξὺ vocat ipſe)ob aliquam affectionem extraneam, mutationis efficiendæ cauſa fuerit.In memoriam reuocare oportet quæ Simplicius & Philoponus, ali ique interpretes ſcribunt, cùm illius propoſitionis veritatem excutiunt, C quæ in ſecundo de anima.cont.63.ab Ariſt.profertur: ſenſum nẽpe, in ſuis obiectis propriis nunquam decipi poſſe.

Ἐπεὶ δὲ ἐν πέρατι ἡ χρόα, τούτου ἂν ἐν πέρατι εἴη. ὥστε χρῶμα ἂν εἴη τὸ τοῦ διαφανοῦς ἐν σώματι ὡρισμένῳ πέρας. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν διαφανῶν, οἷον ὕδατος, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον, καὶ ὅσοις φαίνεται χρῶμα ἴδιον ὑπάρχειν κατὰ τὸ ἔσχατον, ὁμοίως πᾶσιν ὑπάρχει.

34 Quoniam verò in extremo color eſt, in huius certè extremo inerit. Quare color erit extremum perſpicui in corpore terminato. Et ipſorum etiam τῶν διαφανῶν,vt aquæ, & ſiquid aliud huiuſmodi, & quibuſcunque proprius videtur color ineſſe,eadem ratione per extremum in omnibus habetur.

D Si color in extremo eſt,& extremitas nõ niſi huius, id eſt perſpicui terminati eſſe poſſit,quæ omnia vera eſſe hactenus oſtenſum fuit,iure colligitur, integram hãc eſſe coloris definitionem. Color eſt extremitas diaphanorũ in corpore terminato perſpicuo.Quæ definitio ex parte probatur argumento topico,à minori nempe ſumpto:nam ſi minus videtur in interminatis (quæ διάφανα vt ſuprà ſimpliciter vocat) quæ in profundum vſque recipiunt , colorem in extremo videri,& tamen videtur,ergo & in terminatis quæ lumini & coloribus magis ſua denſitate reſiſtunt,color in extremo tantùm conſpicietur. (Et quibuſcunque proprius color videtur ineſſe):id eſt quæcunque internum colorem non obtinent, ſed ab extrinſeco lumen veluti actum quendam & perfectionem accipiunt:quòd color illorum per accidens nũcupatur.Sed nil obl.

ſtat ſi dicamus Ariſtotelem his in verbis alios innuere colores, quibus perſpicua interminata imbui videntur, & quos ſuprà apparentes & inconſtãtes vocauit. Animaduertendum eſt primùm, Ariſtotelem in toto hoc conr . vti voce πέρατος, ἐσχάτου, non autem ἐπιφανείας. Quia illæ corpus reſpiciunt, hæc Diaphanes, quocirca rectè etiam colligit Thomas, colorem non eſſe in genere quantitatis ſed qualitatis ſicut perſpicuitas: extremum nanque & id cuius eſt extremum in eodem genere collocantur. Neque moueat nos etiam, quòd Auerr in lib. de ſub. orbis doceat, accidentium ſubiectum trinã dimenſionem eſſe: nam licet colores in ſuperficie tantùm verè reperiri dixerimus: quia tamẽ corpus idem Diaphanum & naturale ſimul exiſtit, idcirco bene ſequitur, colorem in extremitate corporis naturalis exiſtentem in corpore eſſe. Et rectius Alex. qui hinc elicit, quomodo color aliquando in extremo, aliquando extremum ipſum eſſe ab Ariſt. dicatur. Inſuper ſciendum eſt, Ariſtotelem hîc id præſtare quod pollicitus eſt, nimirum colorem ſecundũ ſui naturam ſimpliciter abſolutéq; cõſideratam definire. Nam ſi cum Ariſt. in ſecundo de an. dicere velimus, colorem eſſe Diaphanῶς ἁπλῶς in actu, iam non coloris ſolummodo naturam ipſam ſpectamus, ſed reſpectum quem ad viſum habet: motus ſiquidẽ illius in Diaphanę viſionem producit: pro quare videndus erit Them. ſecundo de an. cont. 66. Illud tertiò tenendum eſt, non cuiuſlibet coloris, ſed veri ſolùm conſtantiſque eſſentiam hac definirione exprimi: Habent autem iſtiuſmodi colores (vt diximus) eſſe ſuum in ſolidis corporibus & mixtis, quæ quatenus aere, aqua, & igne conſtant (hæc autem ſimpliciter conſpicua ſunt) quantumuis ab opaco terreo, vnde ſuam denſitarem & ſoliditatem accipiũt offuſcentur, aliquatenus ſiue ſecundum quid perſpicua eſſe fatendum eſt.

Ἔστι μὲν οὖν ἐν τῷ ἐντὸς διαφανεῖ τοῦτο, ὅσπερ καὶ ἐν τῷ ἀέρι ποιεῖ φῶς, ὅτι δὲ μὴ, ἀλλ' ἐστερῆσθαι. ὥσπερ οὖν ἐκεῖ τὸ μὲν φῶς, τὸ δὲ σκότος οὕτως ἐν τοῖς σώμασιν ἐγγίνεται τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν.

35 Accidit itaque ineſſe in perſpicuo, huiuſmodi quid, quod in aere lumen efficit, accidit etiã nõ ineſſe: vt ergo in aere, illud lumẽ, hoc tenebras vocamus, ſic in corporibus album & nigrum generantur.

Hæc tertia illa pars eſt à nobis ſuprà enumerata, in qua ex ipſa coloris natura, definitione explicata, diuerſas colorum ſpecies ac generationes colligit atque diſtinguit. A ſimplicioribus autem extremis exorditur, quòd hi aliorum mediorum cauſæ ſint, qui etiam ordo in libello de coloribus (vel autor eius Ariſtoteles vel Theophraſt. fuerit) ſeruatus eſt. Vt vero plana ſit tota Ariſtotelis ſententia, primùm hoc ſyllogiſmo colligatur, Vt ſe habet generatio coloris apparentis in diaphano interminato, ita colores veri in terminato: atquî generatio coloris apparentis, cuiuſmodi ſunt lumen & tenebræ, ex præſenria lucis & commixtione illius cum diaphano, vel illius abſenria gignuntur, ergo & veri colores, vt album & nigrum qui lumini & tenebris reſpondent, ex præſentia lucis ac conſpicuitatis multæ aeris, vel aquæ, in mixtione ex elementis conflata, aut eiuſdem abſentia, generantur. Maior ponitur ab Ariſt. in contextu: & eo confirmatur, quia colores veri, & apparentes aliquam in repræſentatione ſimilitudinem habent, quæ non niſi ab aliqua ταυτότητα proficiſci poteſt: ſiquidem diuerſa, aut diuerſo modo ſe habentia nunquam idem efficient. Minor experientia patet, & illuſtratur ab Ariſt. in priori meteor. vbi de huiuſmodi coloribus apparentibus agit, de quibus nos etiam infrà. Cõcluſio nota eſt, atq; idcirco Ariſt. in 5. de gen. an. c. 6. ait, habẽtia plus aeris quàm aquæ albeſcere, quia aer plucẽs albedinẽ efficit, queadmodũ ſpumã quoq; effici certũ eſt. (Accidit itaq; in perſpicuo). Intelligit perſpicua

terminata,ac si dicat,accidit in extremo perspicui terminati inesse (huiusmo
A di quid quod in aere lumē efficit) id est corp⁹lucidū,siue lux. Cętera verba nota sunt. Notat Thomas, nigrum quidem colorē ex priuatione lucis oriri, non tamen omnis lucis, alioquin (ait) nigredo albedini contrariè opposita non esset, vt infrà Arist. ca. de saporibus affirmat, sed pura illius priuatio. Clari⁹ dicamus: nigredo non esset color, quandoquidem lumē formalis causa coloris sit. Sed quomodo etiam contrariorum alterum, priuatio alterius dici possit, satis docet Auerr. x. met. comm. 3. & 15. item 4. eiusdem tract. comm. 27. & 2. Phy. comm. 17. Idcirco sensus Aristotelis integer erit, colorem album ex multa lucis igneæ & conspicuitatis aereæ & aqueæ mixtione cum minimo opaci
B terrei, gigni, nigrum verò ex modici luminis conspicuique, multæ tamen opacitatis terreæ præsentia oriri. Indicio est, quia color albus visum offendit, multo siquidem lumine quod continet, æstheterium videndi disgregat, ideóq; Galen⁹ ex Thucydide, milites multos eo solo obcęcatos aliquãdo fuisse narrat, quòd per niuem diutius iter fecissent. E cõtra color niger suo minimo lumine multáque opacitate oculorũ aciem congregat. Animaduertendum insuper est, colores quidem istos, album nēpe & nigrum Simplices dici, non quia ex vna tantùm re, vel natura, vel qualitate constent, quandoquidem ex mistione oriũtur: sed quia mediis coloribus comparati, qui ex illis cõflãtur, vt Auerr. in tertio meteor. cap. de Iride asserebat, simplices dici possũt. Neque obstat author libelli de coloribus, qui colores istos simplices, simplicia elementa statim consequi docet: nam licet affectiones simplices, corpora
C simplicia sequi debeant, mixtæ verò mixta, vt de motu simplici & medio in priori de cælo ostensum est, color tamen albus & niger non sunt, vt diximus, simplices affectiones, quales forrasse diapha[illegible] & opacitas sunt: præterea Autor non elementa ipsa pura & simplicia, qualia forsan non reperiuntur, sed qualia apud nos sunt permixta & alterata, intelligit. Tutius ergo, & propriè magis tam ipse quàm Ephesius in quinto de gen. anim. aerem lucidum quàm album appellasset. Colligitur in summa ex hoc cont. mixtionem multam vel minimam lucidi elementi cùm diaphano, & opaco, colorem album vel nigrũ efficere. Lux ergo, diaphan[illegible], & opacitas mixti, principia istorum: aliorùmque omnium colorum erunt, atqui continentur ista omnia in coloris definitione, imò ex illa eliciuntur, vt diximus. Est etenim color terminus perspicui terminati, atquî de perspicuo actu loquimur, quod non nisi lumine efficitur. Terminatum autem perspicuum, densum terreúmque corpus quòd item opacũ est, suprà dicebatur. Multi hîc multa. Nos verò omnia tam quæ ab aliis, hîc rectè allata sunt, quàm quæ addi debere videbantur, paucis complectamur. Pri-
D mùm quæritur, quomodo albedo & nigredo principia habeant, cùm formæ simplices habeantur, ex illis siquidem colores medii omnes oriuntur. Præterea, si principia ista sunt lumen vt forma, diaphan[illegible]que vt materia, sequetur omnes colores eiusdem speciei [illegible] futuros: consequutio patet, quãdoquidem causæ eiusdem speciei specialissimæ sunt. Item quî fieri potest vt lumen causa formalis coloris dici possit, cùm non permaneat? Est enim lumē color per accidens, & pręsente corpore lucido adest, absente verò, tenebræ efficiuntur: item Lumen est color, ergo non principium coloris. De Diaphani etiam dubitatur: nam Diaphán[illegible] est accidēs, quomodo ergo materia vel subiectum coloris esse poterit? Adde, colorem esse [illegible] physicũ, g[illegible]ur quatuor omnes causas habiturum: cur ergo Arist. duas tantùm enumerauit? De colore autem albo, seorsim aliqua quæstio fit: nam si multa Diaphán[illegible] coloris albi causa est, ratio nulla extare videtur, cur ouum coctum, crudo sit albius: Tol

lenda est insuper repugnantia in Arist. qui secundo de gen. an. cap. 2. 5. 6. niue, sperma, ac spumam, ex multa tantùm aeris & aquæ mixtione albas esse ait, non alicuius lucidi. Postremò dubitatur, an corpus quà humidum magis quàm qua siccum ad recipiendos colores sit aptum. Priori quæsito satisfaciunt Alb. & Thomas hoc modo, verum quidem esse quod Philosophus docet, & argumentum non concludere nisi de primis atque simplicibus formis, cuiusmodi sunt elementorũ formæ, non autẽ de albedine & nigedine, quę ex mixtione primarum qualitatũ, concurrente tamen lumine vt forma, & Diaphan vt materia, oriuntur. Alteri satisfaciemus, si consequutionem illius negabimus. Secus enim eadẽ ratione omnia mixta eiusdẽ speciei specialissimæ dicenda essent: siquidem primas quatuor qualitates, siue prima quatuor vocata elementa habent, quæ omnium causæ sunt. Ideóque concludendum est, ad ἀλλοίωσιν colorũ diuersitatẽ, diuersam principiorum proportionem satis esse, quemadmodum quoque diuersa primarum qualitatum proportio, ad diuersa specie mixta producenda sufficit. Si ergo quis vrgeat, effectus suas sequi causas, responderi vnico verbo poterit, Propositionem in causis effectorum adæquatis proximisque, solummodo veram esse. Vnde, licet lumen & Diaphanũ in sua latitudine & initio, eiusdem speciei sint: ad hanc tamen, & illam, vel aliam proportionem si redigantur, diuersarum specierum efficiuntur, diuersosque item specie effectus, gignunt. Tertiò Alexander. in quæst. nar. q. 2, & in his comment. Auerroes, item secundo de an. comment. 67. respondent, non lumen sed lucem formalem coloris causam esse, lucem inquam, quæ esse fixum & constans in corpore lucido, Sole nempe aut igne, obtinet. Quid verò lux à lumine, radio & splendore differat, non semel explicauimus. Ex his etiam patet quomodo quartum quæsitum expedire possimus. Nam lumen quidem ipsum, id est, lux in aere iam participata, color nuncupatur ex accidenti, Lux verò coloris principium, nunquam sane color dicetur. Neque obstat Auerroem ibi ad lumen & Diaphanũ coloris principia, opacitatem addere, & nos hîc ipsum sequutos addidisse. Nam, vt ostendimus, in his Aristotelis verbis, si non expressa, saltem tamen non obscura, illius mẽtio fit. Valeant ergo qui dicunt, idcirco Philosophum nullum de opacitate verbum fecisse, quòd illa non æquè vt lumen & Diaphanũ ad colorum ortum concurrant: hoc enim ita absurdum est, vt nil in hoc genere absurdius dici possit, cùm suprà Aristoteles disertè fassus sit, conspicuum tantùm illud quod in corporibus densis (ita enim exponit Alexander omnium propè consensu) reperitur, causam esse vt colores recipiantur. Neque repugnant etiam hæc iis quæ aliàs ex Auerrois sententia proposuimus, nempe lumen colores non generare, sed illustrando medium, tantum efficere, vt color actu color esse possit, teste Aristotele secundo de an. contextu 73. id est, vt species coloris per medium multiplicari & in oculo recipi queant, ac proinde idem Aristot. in eodem libro contextu 66. Colorem motiuum diaphani quod est actu, id est illuminati, esse tradit, Non inquam hæc repugnant: Quandoquidem ibi (ni fallor) Auerroes Auempacem eatenus impugnat quatenus is existimabat, colores in tenebris potentia tantùm colores esse non actu: cùm verò lumen accederet, non modò actu mouentes, sed actu colores effici: hîc verò nos asserimus, quidem ex eo quòd perspicuum actu terminatúmque in definitione coloris sumitur, lumen coloris veluti formam esse, in tenebris tamen non cerni, quia lumen illud materiæ affixum & debile, medium mouere non potest nisi lumen alterum externum adsit quod actu Diaphanũ reddat:

quod

quod lumen colores non generat(actu siquidem sunt)sed illos spectabiles red dit. Ardua quæstio est, & à multis exagitata, à nullo tamen ad exitum planè perducta. Quare ne commētarii nostri in maiorem quàm opus sit molem excrescant, in præsentia omittatur, vnum tantùm dicam, nos suprà hac sola ratione, colores in profundo verè non esse dixisse, quandoquidem internæ illæ partes lucidæ igneæque densitate offuscantur, ac non nisi in superficie colores integros atque absolutos quos temperantia mixti exigit, gigni vnquam posset. De Diaphano, iam suprà responsum est, cùm ex Alexandri sententia diximus. ἀπαθὲς corpúsque naturale idem numero esse: quare eatenus Diaphani materia vel subiectum luminis dici posset, quatenus idem corpus naturale, itemque perspicuum est. De causarum numero diminuto, respōdeo falsum esse quod obiicitur. Nam omisso fine, quem tanquam notum reliquit Aristoteles, tres alias causas colorum numerauit. Est autem finis (vt ab illo exordiamur) perfectio facultatis videntis: perficitur siquidem facultas ipso actu. imò quid aliud actus est, quàm facultas semet educens ac prodens? Actus autem est receptio ipsa spectabilium, cuiusmodi certè sunt soli colores. Quātùm ad alias causas: Dico Aristotelem dum asserit colores ex lumine & Diaphano cum opacitate oriri, tam formalem, quàm efficientem, & materialē causam explicare. Illa enim tria vicem harum omnium prę̄stant, quemadmodum elementa quoque tam effectiuè quàm materialiter & formaliter, (vt loquūtur) quāuis non eadem vbique ratione, ad mixti constitutionem concurrere dicimus. Quatenus enim elementa sunt & substantiæ, materiam quasi exhibent: quòd verò ad qualitates attinet, formam & efficientiam siquidē hæ duæ causæ aliquando eodem coëunt: vt ex secundo de Phy. ausc. cont. 70 patet. Ita principia hæc colorum, quod ad materiā in qua fundamentū habēt, spectat (raritatem enim corporis, vel alias eius conditiones, Diaphani lumi nisque recipiendi aptitudo sequitur) materialiter concurrunt: quod verò ad ipsarum Esse formaliter atque Effectiuè. Quòd de Ouo obiicitur, ferè respondetur, illud nimirum cùm est coctum albius ex accidenti propterea reddi, quia calor ignis partes illa aqueas crassas consumit: quæ partes oui, inuicem distantes reddebant, nigredinémque siue opacitatem quandam sua multitudine efficiebant. Idem de gypso, calce, cineribus cæterisque huiusmodi coctione albescētibus dicidebet. In summa, licet in istis aliqua Diaphani admittatur, quæ vt recipiens & materiale se habet, formale tamen, quod est lucidi participatio integrum manet, quin imò augetur, hæc Arist. in quarto met. & sec. de part. an. cap. 1. Rectè etiam hîc animaduersum est, aliud esse humidum aqueum comburi, & vstum corpori adherere, aliud cōsumi & euanescere: ex adustione siquidem illius fit color niger quod cernitur in lignis combustis, quæ in carbones abeunt, & cæteris id genus: Repugnantiam vero conciliare facile erit: in niue enim, spuma, & genitura cum conspicuitate aeris & aquæ, lucidum ignis permixtum est: quod quantum ad Genituram attinet, notum est ex his quæ in c. 2. sec. de gen. anim. Arist. docet, multo scilicet spiritu qui ad naturam ignis accedit, ipsam esse refertam: accedit coctio, quæ sanè duo ita in genitura vt in lacte albedinem gignūt. De spuma itē non dubium est, licet enim ignis actu non adsit, aer tamen qui ibi reperitur & spiritus multus qui acquiritur ex multa cōcussione, calefit, atq; aliquid ignis obtinet. Oleum in aqua diutius concussum, exagitatumque nobis certè exemplo esse poterit. De niue Arist. & Alex. in priori meteo. de niue agentes, asserunt in ea copiam quandam siccæ exhalationis esse: indicio est, quòd liquefacta niue in vase, aliquid terrei semper manet. Sed hæc ad interpretes meteorologicos

pertinet: Nos postremum quæsitũ enodem^9. Dicimus ergo neque corpus humidũ ex se quia perspicuũ est indefinitũ, neque siccũ solum, quia lumẽ arcet, ad recipiendos colores aptum esse: sed corpus humidũ cum sicco terreo mixtum, à quo humidi perspicuitas terminatur, potiùs tamen quà humidum est quàm qua siccum, coloris verum & immediatum esse subiectum. Si quis verò obiiciat, papyrum post combustionem dissolutam, aut ebur, aut marmor: habetur quid responderi possit, ex iis quæ de ossibus, de cineribus ac de perspicuitate aeris & aquæ albedinem generante, suprà allata sunt. Tantùm addo, ad multitudinem meatuum in ossibus & ebore, qui lumine (vt aiunt) multo, sunt repleti, ad huius effecti rationem afferendam, non esse (vt multi faciunt) absolutè confugiendum. A

36 Περὶ δὲ τῶν ἄλλων χρωμάτων ἤδη διελομένοις, ποσαχῶς ἐνδέχεται γίνεσθαι λεκτέον. ἐνδέχεται μὲν γὰρ καὶ παρ' ἄλληλα τιθέμενα τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, ὥστε ἑκάτερον μὲν ἀόρατον εἶναι διὰ σμικρότητα. τὸ δ' ἐξ ἀμφοῖν, ὁρατὸν οὕτω γίνεσθαι. τοῦτο γὰρ οὔτε λευκὸν οὔτε μέλαν οἷόν τε φαίνεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἀνάγκη ἔχειν μέν τι χρῶμα, τούτων δ' οὐδέτερον δυνατὸν, ἀνάγκη μικτόν τι εἶναι, καὶ εἶδός τι χρόας ἕτερον. ἔστι μὲν οὖν οὕτως ὑπολαβεῖν πλείους εἶναι χρόας παρὰ τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν. B

De aliis autem coloribus, iam diuidẽdo, quot modis gigni possint nobis dicendum est. Contingit enim, iuxta se positis albo & nigro, neutrũ illorum ob paruitatem conspici: quod verò ex eis conficitur, eo modo spectabile fieri: sed hoc certè neque album, neque nigrũ fieri potest. Cũ verò necesse sit, aliquem habere colorem, atque illorum neutrum esse queat, mixtum quidd, iuersámque coloris speciem esse oportebit. Exquo intelligitur, præter album & nigrum plures esse colores. C

Declarata extremorum colorum generatione, ad medios transit, medios (inquam) non omnes, sed eos tantùm qui ex veris coloribus miscentur. In libello quidem de coloribus omnes complexus est, id est tam eos qui ex veris, quam qui ex apparentibus conflantur, quòd ibi particulares mixtionum huiusmodi caussas, hic vniuersales tantùm recensere, ipsius sit consilium. Porrò Arist. suum morem sequitur. Primùm nanque duplicem de tota hac re Antiquorũ sententiã cõmemorat, atque refellit, mox quid ipse sentiat, proponit. Vnã igitur Antiquorum sententiã de re hac huiusmodi fuisse tradit: minimas quasdam tam albi quàm nigri partes esse, quarum singulæ seorsim positæ cõspici non possint ob earum exiguitatem: si tamen in aliquo iuxtà ponantur, ob auctam molem sub aspectũ cadere, ita tamẽ, vt neque sub ratione albi, neque sub ratione nigri (si quidem sub ea ratione sint in cõspicabilia) sed cuiusdã tertii ex illis conflari, diuersámque speciem obtinentis, conspiciatur. Ex quo rectè colligitur quàm plurimos esse colores præter duos extremos iam commemoratos. Hîc duo sunt animaduertenda, primùm Aristo. (vt infrà pluribus dicem^9) Antiquos illos respicere qui corpora ἄτομα, id est indiuisibilia ponebant, idcircóque colores medios tunc gigni putabant, cùm extremorum colorum simpliciúmque vsque ad minima diuisio fieret. Alterum notandum, Aristotelem ea supponere quæ persæpe repetiit, album scilicet & nigrũ qualitates esse, quæ in subiecto corpore sunt, ac proinde ad coniunctionẽ illarum, subiectorum quoque vnionẽ sequi. (Eo modo spectabile fieri). Quia scilicet per iuxta positionem eorum, Quãtum maius, idcircóque spectabile factũ est. D

(Sed

(Sed hoc certe neq; albũ). Ratio est, quia ibi sunt tãtum minima albi, & nigri, quæ cerni non possunt. (Cum vero necesse sit). Nihil sub aspectũ cadit, nisi vel colore verè sit affectum, vel aliquam saltem colorati rationem secum afferat.

A

Πολλὰς δὲ τῷ λόγῳ, τρία γὰρ πρὸς δύο, καὶ τρία πρὸς τέσσαρα καὶ κατ' ἄλλους ἀριθμοὺς ἔστι πρὸς ἄλληλα κεῖσθαι. τὰ δ' ὅλως κατὰ μὲν λόγον μηδένα, καθ' ὑπεροχὴν δέ τινα καὶ ἔλλειψιν ἀσύμμετρον. καὶ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ἔχειν ταῦτα ταῖς συμφωνίαις. τὰ μὲν γὰρ ἐν ἀριθμοῖς εὐλογίστοις χρώματα, καθάπερ ἐκεῖ τὰς συμφωνίας, τὰ ἥδιστα τῶν χρωμάτων εἶναι δοκοῦντα: οἷον τὸ ἁλουργὸν καὶ φοινικοῦν καὶ ὀλίγα ἄττα τοιαῦτα, δι' ἥνπερ αἰτίαν αἱ συμφωνίαι ὀλίγαι. τὰ δὲ μὴ ἐν ἀριθμοῖς, τὰ ἄλλα χρώματα, ἢ καὶ πάσας τὰς χρόας ἐν ἀριθμοῖς εἶναι, τὰς μὲν τεταγμένας, τὰς δὲ ἀτάκτους, καὶ αὐτὰς ταύτας ὅταν μὴ καθαραὶ ὦσι, διὰ τὸ μὴ ἐν ἀριθμοῖς εἶναι, τοιαύτας γίνεσθαι. Εἷς μὲν οὖν τρόπος τῆς τῶν χρωμάτων γενέσεως, οὗτος.

B 37

Multos autẽ proportione, Tria enim ad Duo, & Tria ad Quatuor, & secundũ alios numeros iuxta poni possunt. Quædam verò cũ nulla prorsus mutua proportione sunt, sed cũ quodã excessu defectúque incõmensurabil. Quæ sanè eodem se modo habere existimandum est, quo cõsonantias. Colores enim qui in numeris egregiam proportionem seruantibus reperiuntur, vt ibi consonantiæ, gratissimi omniũ colorum esse vidẽtur, cuiusmodi sũt purpureus, puniceus, & pauci alii eiusdẽ generis. Quã quidem ob causam, consonantiæ quoque non multæ sunt. Qui autem nõ sũt in numeris, alii sunt colores, aut certè omnes colores in numeris sunt, sed alii ordine dispositi, alii inordinatè, & hi ipsi cùm puri non sint, quia in numeris non existant, huiusmodi gignuntur. Vnus igitur generationis colorum modus hic esto.

C

Ex mixtione illa inconspicabilium partium albi & nigri multos oriri colores declarauerat. Nunc rationem istius multitudinis in ratione & iusta quadam mutua extremorum proportione consistere affirmat, Etenim pro diuersitate illius, diuersæ item colorũ species prodeunt. Vt verò planiora sint quæ de Proportione loquitur, exemplum à discreto quanto, nempe à Numero sumit. Nam quemadmodum, variò modo numeri inuicem disponi queunt, puta Tria cum Duobus vt excedens, & cum Quatuor vt excessum, & cum aliis aliter, ita minima illa extremorum colorum. Ne quis verò putaret omnem excessum, omnémque defectum proportioni colorum generandorum inseruire, addit, rationalem quandam mensurã vbique exigi, si iusta excedentis & deficientis proportio dici debeat. Hanc verò mensurã rationalẽ consonãtiis vocum cõparat, quatenus scilicet, proportiones consonantiarũ quę rectæ sũt, intra quosdam certos limites continẽtur, ita vt illos excedere pluresque esse nequeant: quò fit vt non multæ etiam sint, Ita in coloribus se habere ait. Nam si nullus in mixtione minimorũ, proportionis gradus seruetur infinitam quidem colorum multitudinem, sed irrationabilem iniucundámque proponere licebit. Ex his colligit eos solos iucũdos aspectuíq; gratos esse colores, qui numerosam, vel æquam ordinatámque proportionem seruant. Sed singula sunt perquisitius examinanda. Primùm autẽ, quod ad propositum facit, nonnulla verba Thomæ illustranda. Colligit ex Aristotele decimo metaphy. cont. 2, & 3. τῷ ἓν ἔ ratione mensuræ propriè & per se conuenire, quòd indiuisibile sit: ratióque mensuræ certum & constans esse exigat, cuique nil addi aut substrahi possit. Hoc item Vnum quod mensura est, in quantitate primùm reperiri,

D

m.i.

A sonum; si verò celerior spissiórque, acutum. Quo enim magis Testudinis fides intẽditur, eo acutiorem sonum redditi; quò magis remittitur, grauiorem. Huius rei ratio nulla alia esse potest, nisi quia Neruus intensus velociorem pulsum percussionémve faciat, celeriúsque reuertens, frequẽtiùs spissiúsque aerem feriat: laxus verò solutos & tardos pulsus habens, diutiúsque hærens, raro imbecilliterque aerem percutiat. Neque enim quoties chorda pellitur, vnus tantùm editur sonus aut vna fit percussio: Imò toties aerem feriri, quoties chorda tremebunda quasi abiens rediénsque percusserit, existimandum est. Sed latet aures intercapedo huiusmodi, ob iunctam sonorum velocitatem. Ex hoc itaque Graui & Acuto sono Symphoniam constare docent Musici. Symphonias autem omnes Musicas ad Quinque potissimùm proportiones præcipuas redigunt, quæ, quinque item aliis Arithmeticis respondent. Sunt verò illæ simplices quidem tres διὰ τεσσάρων, διὰ πέντε, διὰ πασῶν: compositæ duæ, διὰ πασῶν διὰ πέντε, δὶς διὰ πασῶν. Priori respondet in Numeris proportio sesquitertia, vt 4, & 3. Secundæ sesquialtera vt 3. ad 2. Tertiæ Dupla, vt 4, & 2. Quartæ Tripla, vt 6, & 2. Quintæ quadrupla, vt 8, & 2. Hæc Boet. capite septimo. lib. prioris eiusdẽ tractationis. Hîc illud non est prætereundũ, Aristotelem, non ita exempla consonantiarum numeralium & Musicalium proponere, vt velit, illas cum mixtione colorum prorsus conuenire, quia sequeretur quinque tãtum species mediorum colorum esse, cùm plures tamen reperiantur. Similitudo ergo in eo duntaxat spectanda est, quòd veluti in Musica, proportio determinati numeri συμφωνίας facit, ità in coloribus, certa iustáque proportio albi cum nigro (quam ipse verbis illis significat εὐλογίστων λόγων) particularem coloris speciem vel magis vel minus iucundam producit. (Cuiusmodi sunt purpureus, puniceúsque). Exempla sunt colorum in æqua illa proportione seu Symphonia albi & nigri existentium. Disertè autem in priori Meteor. vbi de φοινικοῦ loquebatur, colores hos duos ἁλουργὸν scilicet seu πορφυροῦν (idem enim sunt) & φοινικοῦν, ex commixtione ignei & albi & nigri apparere affirmauit. Est verò purpureus color qualis aliquando in auium pennis ad lucem seu solem extensis explicatísque, atque in mari etiam sublatis fluctibus, cerni contingit: Naturalis autem & reuera huiusmodi color in sanguine Purpuræ marinæ, de qua Plinius libro nono capite trigesimo sexto, conspicitur. Puniceus autem in flamma per lignorum viridium fumum inspecta, in Astrísque ipsis aliquando, per vaporem in sublime elatum densiorémque redditum, apparet: reuera autem & naturaliter est in Cinabari & draconteo, quod ex sanguine animalis est, vt Alexander in tertio meteorologico docet. Sed de his pluribus agere, vanum esset. Tantùm igitur pro re hac moneo: Inter purpureum, & Puniceum colorem hoc discrimen colligi, quòd Purpureus, tenuiori lumine albóque, & nigro mediocri inter se commixtis fiat, validiori autem & multo lumine albóque, & nigro paucissimo, Puniceus. Gratos igitur nuncupat hos colores Aristoteles, quia in visione voluptatem producunt, visionem, inquam, siue actionem ipsam & ἐνέργειαν videndi non vim facultatémque animæ: disiuncta siquidem ista duo sunt, nisi Megarensium similes haberi velimus, qui dum nihil agimus, facultate etiam agendi, nos planè destitutos existimabant. Visionem autem tunc voluptate affici, cùm & facultas ipsa videndi bene est affecta, & multa in coloribus extrinsecus obiectis (ab his enim duabus causis potissimis visio pendet)

cũ facultate conuenientia, naturæq; consensio adest, satis omnibus constat. Qualis verò in coloribus consensus, proportióque ista cũ facultate videndi esse debeat, ad Medicum potius quàm ad physicũ declarare pertinet. Galenus nonnulla de re hac, in 4. de sympt. causis, cùm de visu loquitur. (Et pauci alii.) Plures sunt dissonantiæ quàm consonantię, itemque colores insuaues, iucundis. Bonum siquidem (ad quod consonantia refertur) ex causa integra quæ vna est, constare Aristoteles, & Dionys. docent. Malum verò ex quocunque defectu: idcirco licet in bonis, & consonantiis gradus quidam recti seruari possint, semper tamen plures erunt qui ab integra causa recedunt, quàm qui ad ipsam accedunt. De coloribus item dicendum est. (Sed alii ordine dispositi, alii inordinatè.) Omnes colores in quadam proportione sunt. (quod vocat Arist. ni fallor ἐν ἀριθμοῖς τῷ) sed nõ omnes ordinatè & purè, id est, Alexan. explicante, non similiter siue eadem ratione per totum commixti. Leonicus ex Thoma sumens, exemplum affert, hoc modo, vt si iuxta duo alba vnũ nigrũ sit positum, & iuxta alia duo rursus vnum nigrum, & sic deinceps, pura & ordinata mixtio nuncupabitur: cõtraria verò illi, impura & inordinata. Ab ea (vt postremò colligit Arist.) colores suaues, ab his tristes proficiscuntur.

Εἷς δὲ τὸ φαίνεσθαι δι' ἀλλήλων, οἷον ἐνίοτε οἱ γραφεῖς ποιοῦσιν, ἑτέραν χρόαν ἐφ' ἑτέραν ἐναργεστέραν ἐπαλείφοντες, ὥσπερ ὅταν ἐν ὕδατί τι, ἢ ἐν ἀέρι βούλωνται ποιῆσαι φαινόμενον, καὶ οἷον ὁ ἥλιος καθ' αὑτὸν μὲν λευκὸς φαίνεται, διὰ δὲ ἀχλύος καὶ καπνοῦ, φοινικοῦς. πολλαὶ δὲ καὶ οὕτως ἔσονται χρόαι τὸν αὐτὸν τρόπον τῷ προτέρῳ εἰρημένῳ. λόγος γὰρ ἄν εἴη τις τῶν ἐπιπολῆς πρὸς τὰ ἐν βάθει. τὰ δὲ ὅλως οὐκ ἐν λόγῳ.

38 Alter autem, vnum colorem per alterum cerni. Quemadmodũ aliquã do pictores faciunt, super euidentiorẽ aliquem colorem, alterũ inducẽtes, cùm nempe aliquid in aqua vel aere videndum præbere volunt. Et quẽadmodum sol, qui per se quidẽ albus apparet, & per caliginem & fumũ puniceus. Porrò, hac etiam ratione, multi colores erunt, iuxta modum antea expositum. Proportio nanque aliqua colorum qui in superficie sunt, cum iis qui in profundo, in aliquibus erit, in aliis verò nulla.

Alteram nunc tractat opinionem quæ non per iuxtapositionem partium minimarum albi & nigri, sed per vnius alterius superpositionem, colores medios oriri astruebat. Eam verò primũ simpliciter proponit: mox exẽplis solis cum ab arte tum à natura petitis, declarat: postremò qua ratione distinctorũ iucundorumque colorum ratio, iuxta hanc sentẽtiam sumenda sit, paucis explicat. Prior contextus pars, & secunda (ni fallor) Alexãdrum & Latinos decepit. Putant siquidem hi Antiquos illos existimasse album & nigrum solùm reuera colores esse, reliquos verò omnes ex diuersa superpositione ortos, apparentes. Quæ certè interpretatio reiicienda est. Quandoquidem nulla ratio est, cur potius colores medios per iuxtapositionem partium minimarum productos, veros esse censeamus, alios verò per superpositionem apparentes. Præterea, ex quónam tandem, aut ex quibus Aristotelis verbis hoc consilium Antiquorum expiscentur, non facile est peruidere. Quinimò vt ex Tertia contextus parte cõstat, multos secunda hęc opinio colores, veráque & non apparentia principia habentes, ponit. Item multiplicationi eorum causam candẽ assignat, proportionem nimirum inter album & nigrum, nõ iuxtà, sed vel suprà positum, à qua etiam diuersa positione συμφωνίαν & ἀσυμφωνίαν eorundem sumit. Neque obstat, quod exempla ab Arte & Natura in apparentibus coloribus sumantur, hoc enim fit explicationis gratia: quod satis verbum illud indicare

dicare poteſt ἐναντίον. Eſto igitur in ſumma, hac quidem opinione poſita, A ſequi, colores medios eo modo productos non veros eſſe, ſed apparentes: Antiquos autem illud exiſtimaſſe, non item. (Vnum colorem per alterum cerni). Senſus eſt, ortus colorum mediorum pendet à præpoſitione aut poſtpoſitione extremorum inuicem ita ſuppoſitorum vt vnum quaſi per aliud cernatur. Quæ explicatio petitur ex ipſius Ariſtotelis verbis. (Quemadmodum aliquando pictores.) Hæc eſt ſecũda pars, exemplum cõtinens ab arte picturæ ſumptum. Habet autem (vt rectè à doctiſſimis viris traditum eſt) Pictura partes tres præcipuas, in quibus verſatur: σκιαγραφίαν, id eſt delineationem, vmbram, & colorẽ: nam cùm in plano corpora effingere cogatur, non modò colorũ, ſed aliarum etiam duarũ partium auxilio indiget: quib^9 etiã fit vt omniũ aliarum artiũ quę in repręſentando verſentur, difficilior ſit, & nobiliſſima. Iſtarũ ſiquidem partiũ ope, non ſolũ effigiem rerũ animatarũ aut inanimarũ vt ſunt: verũ etiam mentis affect^9, voces animaliũ, tẽporum & locorũ B ſucceſſiones diſtantiaſq́; vnà clariſſimè exprimit: quod ſanè neq; cælãdi, neq; ſculpẽdi ars, neq; ea quæ πλαστικὴ vocatur vnquã efficiet. Harũ itaq; omniũ occaſionũ ratione ductus pictor, ſuppoſitione iſta colorũ diuerſa tamen ꝓ diuerſitate occaſionis vtitur. Sed hoc ei perpetuũ eſt, vt cùm colorem aliquẽ medium aſpiciẽdum prębere velit, colori euidentiori debiliorem ſuperinducat. Voco colorem ἐναργέστερον, qui plus luminis obtinet, puta Niueũ, Cãdidum, Lacteũ, Argenteum, alioſque huiuſmodi: debiliorem è contra, puta Liuidum, Atrum, Ferrugineum, Nigrum, & qui ad horũ naturam magis accedunt. Atque ob eã cauſam, illi aſpectũ celeriter mouent, vel etiã diſiiciunt: hi tardius agũt, & aſpectum congregãt. Indicio eſt, ꝙ pictores cùm aliquid cauum aut profundũ remotius, vt puteum, vel antrum, pingere volunt, colore nigro, cæruleóve C aut alio eiuſmodi vtuntur, albo ſeu ſplendido circa illos adhibito. Cùm verò ꝓminens quid, vt vbera, aut manũ, aut pedẽ, aut aliud aſpectui propĩquins, albo aliiſque ei affinibus coloribus ea effingunt, id præterea totũ quòd ambit, nigro ceruleóve afficiũt eis. Sed hanc regulã tunc maximè ſeruant pictores, cũ volũt ita aliquid videri ac ſi in aere, vel aqua eſſet. Piſcẽ enim intus in aqua poſitũ, denſiori atq; efficaciori colore pingũt, illi ſuꝑillinientes debiliorẽ, qui aquæ ſuꝑficiẽ referat. Porrò, cur efficacior color ad colorẽ mediũ gignẽdũ ſupponi debeat cauſa eſt, vt Thomas ãnotauit, quia ſi debilior ſupponeretur, nullã ſui ſpeciẽ aſpectui exhibere poſſet, ab efficaciori enĩ penit^9 offuſcaretur, atq; hac ratione nullã ſui partẽ in colore medio haberet, quinimo medius null^9 color efficeretur. (Et queãdmodũ ſol). Exemplũ eſt à naturalib^9 petitũ. Sol enĩ qui ex ſeipſo clarus ſeu ſplendid^9 eſt in meridie, & idcirco albus apparet (nullũ enĩ propriè colorẽ Sol habet: ſed eatenus albus vocatur quaten^9 claritas luciditaſq́; ad albedinẽ refertur, vt ex 3. me. c. de Iride cõſtat) interpoſito nigro, puta halitu aliquo dẽſo, vt perſæpe in ortu & occaſu eius accidit, puniceus cõſpicitur. Sed de re hac Ariſt. in 1. met. plurib^9. (Porrò hac etiam ratione). Tertia D hæc pars: omnia plana habet: oſtendit enim rationem varietatis & iucunditatis colorũ mediorum, non aliunde quàm à varia proportione eaq́ue conuenienti, tam colorũ qui ſupponuntur ſiue in profundo ſunt, quàm eorum qui ſuper illiniuntur, ſiue in ſuperficie manent, eſſe petendam.

Τὸ μὲν οὖν, ὥσπερ οἱ ἀρχαῖοι, λέγειν ἀπορροίας εἶναι τὰς χρόας, καὶ ὁρᾶσθαι διὰ τοιαύτην αἰτίαν, ἄτοπον. διὰ ἁφῆς ἀναγκαῖον ποιεῖν τὴν αἴσθησιν αὐτοῖς, ὥστε βέλτιον εὐθὺς φάναι τῷ κινεῖσθαι τὸ μεταξὺ τοῦ αἰσθητηρίου ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ γίνεσθαι τὴν αἴσθησιν, ἁφῇ καὶ μὴ ταῖς ἀπορροίαις.

39 Dicere igitur, vt antiqui, colores nẽpe defluxiones eſſe, & ob hanc cauſam cerni, abſurdum eſt. omniũ enim ſenſũ, per tactũ effici, de illorũ ſententia affirmare neceſſe eſt. Quare ſatius certè erit dicere, ſenſum fieri

medio ſenſus à re ſenſili moto, quàm tactu, defluctionibúſque.

A

Prior illa opinio, vel ob eam maximè cauſam colores medios ex atomis illis iuxtà poſitis effici fortaſſe docebat, quòd atomorum illarum defluuiis in oculos ſeſe inſinuantibus, idolúmque aut colorem rebus cernendis ſimilem adferentibus, viſionem effici poneret: vel eo nomine potius viſionem eiuſmodi defluxu fieri ſtatueret, quòd atomos illas daret, ex quarum συνθέσει ac συμπλοκῇ non modò colores, verùm & alia propè omnia mundi Entia efficerentur. Vtcunque verò ſit, ſat conſtat Ariſtotelem allatis duabus opinionibus, in præſenti contex. priorem illam euertere. Et ſanè vtramuis ratione dicendi ſequaris, non abs re Ariſtoteles, nonnulla primùm aduerſus hos defluxus affert, anteaquam ſententiam ipſam impugnare aggrediatur, Quod ij noſſe poterūt, qui in diſputationibus Ariſtotelicis ſunt exercitatiores. Nō male igitur Thomas, cùm ait: fundamentum prioris opinionis in hoc contex. tolli: nec minus etiam rectè, qui obiter & quaſi per trāſennā, annexum ſolūmodo quoddam illius euerti docent. Somniant autem qui tertiam de ortu mediorum colorum ſententiam, hic afferri putant. Quandoquidem huiuſmodi defluxio non magis colorib⁹ mediis, de quibus tantùm agere in præſētia Ariſt. inſtituit, quàm extremis generandis accommodata ſit: hic ſiquidem communis omnium rerum cernendarum modus ab illis habetur. Præterea quî fieri poſſit, vt defluuia hæc colores medios varient, niſi primùm corpora ipſa à quibus fluunt varia ſint, ne vel coniicere quidem poſſumus. Poſtremò nullibi hæc opinio ab Ariſtot. præterq; quòd ad videndi modū reprehenditur. Neque obſtat quòd Ariſtoteles colores ἀποῤῥοίας nomine nuncupet, cùm non aliter ſint eius verba hîc accipienda, quàm ſuprà cùm Empedoclē incōſtantiæ arguens dixit, ὅτι μὲν ἀπορρεῖν φασιν, ὅτι δὲ ταῖς ἀποῤῥοίαις ταῖς ἀπὸ τῶν ὁρωμένων. Vbi manifeſtum eſt, ſpectabilia, id eſt colorata ea vocare à quibus defluuia proficiſcūtur. Ex hac itē explicatione, iā notū eſſe poteſt, cuinam prior illa opinio de coloribus mediis tribuenda ſit, Empedoclìne an Democrito. Atque illi quidem, quia licet iſtas atomos in generatione colorum non omnino admiſerit, neque perſpicuè illis tamen dare manum viſus eſt, cùm inconſtanter viſionem per defluxum corpuſculorum à re ſpectabili, effici aliquando affirmauerit: Democrito verò, quia quāuis Atomis iſtis nō ſēper fauerit: & viſionē per ἔμφασιν fieri docere viſus ſit, ἔμφασιν tamē illā, per iſta defluuia ad oculos deferri, & in eos imprimi, vt notat Alexander, exiſtimauit. Sed quænam obiiciat Ariſtoteles iam tandem explicemus. Si (inquit) viſio per defluuia iſta atomorum fieret, ſequeretur viſionē omnem tactu effici, quod ſanè perabſurdum eſſe conſtat. Nā ſi ex ſec. de an. tex. 63, & 144. vnuſquiſque ſenſus ſua & propria quidem obiecta habet in quibus verſetur: ita ſuum quoque atque peculiarem ſentiendi modum πνευματικώτερον nimirum & ὑλικώτερον id eſt ſpiritualiorem vel materialiorem obtinere debuit: imò hæc ſola ratio eſt cur Animal non vnico ſenſu, ſed pluribus prædi tum fuiſſe oportuerit. Conſequutionis autem vis nota eſt, quandoquidem, vt illorum fert opinio, minutiſſima illa corpuſcula colorata influentia, ſe oculis applicant, illóſque tangendo afficiunt. Ex quo deinceps infert, Satius multo eſſe id affirmare quod ſuprà etiam oſtenſum eſt, viſionem, nempe idcirco effici, quia id quod inter viſum & obiectum intercedit (ſiue lumen voces, ſiue aerem, ab obiecto ſpectabili per ſpeciem moueatur, quod motū atque ita affectum, oculum ipſum deinceps afficiat, ſed non tangendo, cum tactus propriè corporum eſſe dicatur.

B

C

D

Eſt

Est igitur actio ista speciei sensilis in oculum, assimilatio potius quædam cum A facultate sentiendi nuncupanda, vt persæpe diximus, quàm contactus. (Quare absque dubio satius certè erit.) Vim suam hoc connexum sumit, ex propositione toties ab Aristot. repetita, præsertim in oct. Phy. cont. 56. secundo de part. an. cap. 14. & secun. cæli. cont. 34. Naturam scilicet ex duabus rebus quas vtrouis modo agere potest, semper id agere quod optimum est. Quæ quidem θέσις licet non eandem æquè rationem obtineat in sempiternis, ac in iis quæ ortui & interitui sunt obnoxia, vt egregiè annotauit Auerroes in secundo cæli, com. 33, & 34. itemque tertio phy. commët. 32. hoc tamen præcipuum communeque fundamentum (ni fallor) habet. Naturã propter finem agere, qui rationem boni semper obtinet, imo nunquam non est bonus in rebus naturalibus. Atqui vbi de Boni gradibus agitur, illud quod melius est, rationem boni simpliciter assequitur, quod verò non ita bonum, melioris respectu, priuationis & mali. Quò certè fit vt natura propter bonum agens, semper ad ex-B tremum illud τέλειον simpliciterque in suo genere bonum, aspiret. Accommodanda verò, hoc modo ad contextum ratio est, Modus videndi per medium affectum melior est eo qui fit per contactum, ergo naturam, illum retinuisse, hunc reiiecisse, affirmare tutius certè & melius erit. Assumptio perspicitur, cùm nullam sensuum ἀταξίαν nullamque secum afferat absurditatem. Alexander multa ex iis quæ suprà aduersus Opticos & Platonem attulerat, aduersus hanc sententiam repetit. Nonnulla quidem peculiaria addit. Sed ea, quòd & ab Alexandro facilè peti possint, & ad nullam futuram disputationem nobis amplius vtilia esse queant, consultò prætermittimus.

Ἐπεὶ μὲν οὖν τῶν παρ' ἄλληλα κειμένων, ἀνάγκη ὥσπερ καὶ μέγεθος λαμβάνειν ἀόρατον, οὕτω καὶ χρόνον ἀναίσθητον, ἵνα λάθωσιν αἱ κινήσεις ἀφικνούμεναι, καὶ ἓν δοκῇ εἶναι διὰ τὸ ἅμα φαίνεσθαι.

C In iis itaque quæ iuxta se posita sunt, necesse est, vt magnitudinem 40 inuisilem, ita tempus insensile accipere: vt motiones accedentes lateant, & quia simul appareant, vnum esse videantur.

Iam opinionem ipsam eo quòd sibi in præsentia sat est, falsam esse demonstrat, quòd absurdam, nempe quandam & manifestam incommoditatem adferat. Reliqua ex iis quæ in propria afferenda sententia dicet, nobis aduersus hanc opinionem colligenda relinquet. Subobscurus est contextus: vt igitur planior reddatur, in duas illum partes distribuamus. Vna earum absurditatem, quæ opinionem consequitur, simpliciter proponit: Altera absurditatem magis explicat & quasi diducit. Prior ergo ita habet: Si magnitudines illæ in-D uisiles iuxtà positæ pro generatione mediorum colorum dantur, ergo & tempus insensile. Consequens est absurdum, consequutionis autem vis eò patet, quia magnitudini inuisili, tàm motum quam tempus proportione respondẽs tribuere sanè oportet. Secunda huiusmodi est: si colores medii generantur iuxtapositione & vnione partium minimarum albi & nigri: quemadmodum particulæ illæ accedentes ex se inuisiles erãt, ita tempus quo talis vnio seu approximatio partium hinc atque inde fiebat, insensile esse oportuit. De priori parte plurib' infrà suo loco, quatenus nimirũ tam magnitudo, quam tẽpus insensile admitti nequeat. Alteram non vno quidem modo diducunt interpretes, omnes tamen in eo consentientes, vt de motione istorum minimorũ quà aciẽ pellunt verba fieri putent. Sed certè licet omnes verè & iis quæ ab Arist. pro re hac ad finem libri proponuntur ferè cõuenienter, non tamen (vt puto)

huic loco accõmodatè. Primùm enim mirum est, cùm omniũ consensu Arist. hoc in loco priorẽ de ortu mediorũ colorum sentẽtiam impugnet, in qua nullum verbum de illis ad oculos defluuüs, omnes tamen ad defluuia illa contextum accomodare. Quòd si nobiscum concedant tertiam ad priorem pertinere, cur ergo non item fatebuntur veluti superiori ratione defluuia illa ablata sunt, ita hac modum ipsum generationis colorum auferri? quòd sanè efficere Aristoteli præcipuè propositum est. Certè hi superuacaneum diminutúmque simul reddunt Philosophum. Præterea, visio per continuatã successionem atomorum ex sententia veterum efficitur: qui fieri itaque poterit vt τὸ ἅμα φαίνεσθαι dixerit Aristoteles? Postremò, dogma non ponebat magnitudinẽ inconspicabilẽ quæ deflueret, imò in defluxu iam conspicabilem, sed inuisilem ante coloris medii generationem, quæ deinceps cum aliis vnita, visilem magnitudinem constituebat. Quare vt omnia cõsona & perspicua essent, ita putarem verba illa secũdæ partis explicanda esse. (Vt motiones accedẽtes), i. locales illæ approximationes inuisiliũ partium albi & nigri, ad generationem coloris medii, (lateãt) ob temporis nempe τὸ ἀναίσθητον & ἀόρατον, i. vt ita loquar, imperceptibilitatẽ. (Et quia simul apparent), i. Et quoniam partes illæ simul apparent, ἢ ἐξ ἀμφοῖν, vt suprà dixerat ἓν φαίνεσθαι. (Vnum esse videantur). Latẽt siquidem motus illi, quibus istud vnum ex multis cõcurrentibus aggregatur. Sed quid, si hæc postrema verba ad magnitudines inuisiles referremus, veluti priora ad tempus insensile? vtrunque certè pro absurdo Aristot. infrà habebit. Vtrunque ergo fortasse in his verbis aperit atque deducit.

Ἐνταῦθα δ' οὐδεμία ἀνάγκη, ἀλλὰ τὸ ἐπιπολῆς χρῶμα, ἀκίνητον ὄν, καὶ κινούμενον ὑπὸ τοῦ ὑποκειμένου, οὐχ ὁμοίαν ποιήσει τὴν κίνησιν. διὸ καὶ ἕτερον φαίνεται, καὶ οὔτε λευκὸν οὔτε μέλαν.

41 Sed hîc nulla necessitas vrget. Verùm color qui est in superficie, per se quidem immobilis, sed à supposito motus, non similem motionem efficiet. Quocirca neque albus neque niger apparebit, sed diuersus.

Secunda opinio, quæ neque visionem per defluuia effici, neq; colores medios per approximationem partium inuisilium produci, asserebat, ab harum absurditatum enumeratarum necessitate immunis erat, idcircóque probabilior. Quod vt magis pateat Arist. paucis, & clarius adhuc quàm antea, rationem generationis colorum ab hac opinione inductam, repetit. Color, inquit, in superficie positus (est per se immobilis), id est, ex se nullum medium colorem efficit, nec vt medium quid mouet. (Sed motus à supposito) hoc est causam à supposito colore, efficacioriq; recipiens, vt hoc vel illo modo appareat & aspectum afficiat. (Non similem motionem efficiet), i. nõ secundum rationem visum mouebit, secundum quam ex seipso moueret, vel secundũ quam etiam ipse à supposito mouetur. Idcircóq; addit. (Neq; albus neq; niger apparebit, sed quid diuersum). Ex quibus certè verbis patet, satius esse hoc modo totum hunc contextum explicare, quàm modo Thomæ, Qui putauit, per verbum (immobilis) motum localem innui, per illud autem (motus à supposito) motum alterationis, ac si Aristoteles diceret: Opinionem hanc superiori præstare, quòd localem mutationem defluuiorũ non ponat, sed colorẽ in superficie positũ ab inferiori alterari, atq; eo modo non similẽ motũ seu repręsentationẽ sui in sensum facere, quam per se ipse exhiberet. Quę sanè explicatio preterquã quòd, quantũ ad immobilitatẽ illam vana atque inepta est, vult Ari-

Aristotelem etiam in quampaucissimis verbis, à motu locali, ad motum alterationis, tum ad sensus mutationem transire, i. ter ὁμωνυμίας ludit.

A

Ὥστ' εἰ μὴ ἐνδέχεται μηδὲν εἶναι μέγεθος ἀόρατον, ἀλλὰ πᾶν ἔκ τινος διαστήματος ὁρατὸν, καὶ αὕτη τίς ἂν εἴη χρωμάτων μίξις; Κἀκείνως οὐδὲν κωλύει φαίνεσθαι τινα χρόαν κοινὴν τοῖς πόρρωθεν.

42 Quapropter si nulla potest esse magnitudo inconspicabilis, sed omnis ex aliquo interuallo cernatur, quænā etiam erit hæc colorum mixtio? Illo etiam modo nil prohibet, communem quendam colorem, iis qui procul sunt, apparere.

Non reuertitur Arist. ad confutationē prioris opinionis, vt quidā existimāt. Sed ne quis occasione eorum quæ mox dixerat, secundam opinionem à se omnino probari putaret, ad illius quoque absurditatem detegendam se conuertit. Ideóque quasi colligens ait, Quare si (vt diximus) nulla quantumuis exilis magnitudo inuisilis esse potest, sed omnis quodam interuallo conspicitur, (quorum vtrunque infrà liquebit) propterea que prior sententia explodenda fuit, hæc quoque posterior opinio qualémnam colorum mixtionem inducit? ac si dicat irrationabilem: quandoquidem non nisi φαντασίαν quandam superilliris suis coloribus, veluti prior atomis, ponere videtur. Imò ne quis hanc, quātum ad productionem colorum ac mixtionem attinet, illa probabiliorē esse ob ea quæ dixerat existimaret, addit: Non minus ex priori mixtionis modo, quàm ex posteriori colores istos medios apparentes, & qui tantùm ex longinquo, non propiùs appareant, nequaquam autem veros, produci posse. Ac si diceret, si vtique vera ista mixtio esset, tam cominus quàm eminus, eandem semper coloris speciē repræsentaret: (vt infrà dicet) cùm autē haudquaquam vera sit, à longinquis tantùm representat: quod priorem etiam opinionem consequitur, ac proinde non magis vna quàm alia, quantùm ad ortum mediorum colorum, retinenda erit. Hanc solam expositionem, si quis verborum nexum, scopumque Philosophi acutius intueatur, illumque deinceps solita Authoris breuitate metiatur, germanam, contextuique & verbis accommodatam esse perspiciet. Accedit eò, Aristotelem nihil seorsim aduersus hanc secundam sententiam, quæ tamen falsa est, alibi attulisse: (Vt omittam illud, Ex verbis sequentibus posse nostram hanc expositionem integrā, perspicuè colligi) quo fit, vt nisi in hoc cont. id ipsum effecisse dicamus, reprehensione dignus habeatur. De Magnitudinibus autem, quomodo scilicet nulla illarum obtutum oculorum fugiat, quod sæpius repetierat Philosophus, pollicetur se infrà dicturum verbis quibusdam quasi per parenthesim appositis.

B

C

D

Ὅτι γὰρ οὐδέν ἐστι μέγεθος ἀόρατον, ἐν τοῖς ὕστερον ἐπισκεπτέον.

43 Quòd autem nulla sit magnitudo inuisilis, infrà explicandum veniet.

Sed quidam molestiores scrupuli interim amouēdi: magnitudinem omnem visibilem esse, potuit quidem Aristoteles in hoc cōtextu proferre, cùm antea in secundo de anim. contex. 64, magnitudinem per se visilem esse docuisset. Sed aduersus hanc sententiam ita argumentari quis posset. Linea est magnitudo, ex priori de cælo cont. 2. & quinto metaphy. cont. 18. non tamen est visilis. Quod sic probatur, Linea non est superficies, vt ex locis enumeratis constat, ergo non est visilis: consequutio valet, quia, vt ostensum est, Nil cernitur nisi sub ratione colorati, nō poterit autem adesse color vbi nulla fuerit superficies, quinimo hæc (quicquid Buridanus hîc in q. 12. dicat) pars coloris essen-

rialis, illiúsque definitionem ingreditur. Præterea, datum minimum visile, vt infrà liquebit, ar istud minimum, certè corpus est, siquidem visile sit, ideircóque colore affectum, qui nõnisi in corpore esse potest. Quòd si corpus sit, ergo habebit partes, quandoquidem corpus est ex quantitatibus cõtinuis vna, quæ in partes diuiduas distribui valet. Magnitudines itaque, quæ istius corporis minimi, parres sunt, inuisibiles erunt. Deducitur facile consequurio, namque opposito dato, totum ipsum corpus, non fuisset minimũ incõspicabile. Cõfirmarur argumenrum, quia multa huiusmodi corpora sunr quæ sua tenuirate obtutum oculorum effugiũt, veluti renuiores illi halitus, qui conrinẽrer quidem à calore cæli in sublime efferuntur, ramen nonnisi iam elati, simúlque vt vnum conspiciuntur. Atqui priori argumentationi facile est satisfacere, si dicamus Aristotelem de magnirudinibus naturalibus, & quaten᷑ naturali subiiciuntur, loqui. Physicus enim neque lineam, neq; superficiem spectat, quà illa longitudinem, hæc latitudinem simpliciter obtinet, sed quà vna superficiei terminus est, alrera vero corporis, ambóq; in corpore suum esse habent. Qua certè rarione tam linea, quàm superficies, & corpus, spectabiles magnitudines dici possunt. Alteram argumentationem tollemus, assetentes simpliciter magnitudinem omnem à naturali receptam, visilem ex sui narura esse: corpus siquidem est, superficiémq; colorationi apram obtinet. Quocirca nil prohibet vt illa in debita distãria seruarisque aliis condirionibus ad visionem requisitis, conspici queat. Propterea, si magnitudo aliqua ita exilis detur, vt obtutũ oculorum effugiat, id certè nõ omnino culpa magnitudinis, sed vidẽtis seu oculi fiet, nimirum quia debitam interualli distãriam inter se exilémq; magnitudinem videndam, non seruat. Multa enim non medioeri tamẽ quantirate prædita, ab eodem oculo eminus non aspici: sed tantùm cominus: non pauca item huiusmodi, in quodam interuallo à quibusdam cerni, ab aliis verò nequaquã certũ est. Nil igitur mirum, si stellas aliquãdo minima visilia Arist. dicere videatur: id enim comparatè & respectu tãrùm nostrì verũ est, quibus in rerra degentibus id minimũ esse apparet, quòd iis qui in cælo essent maximum appareret. De exhalatione, dico id ob multam eius raritatem accidere, quemadmodum eriã de igne elemẽto diximus. Sunt etenim corpora ita perlucida, vr ex se speciem visilem producere nequeãt, quòd si densiora fiant, iam sub aspectum cadũt: non ergo naturæ eorũ repugnat vt aspectabilia sint. Prætereca, nil mirum entia ista assiduè fluentia, imperfectáque, cuiusmodi sunt halirus (de quibus certè non loquitur Aristoteles) ex se quidem spectabilia esse, oculi vero defectu non cerni, Quandoquidem inter perfectũ & imperfectum semper ferè sir, aliquid quasi medium, quod partim ad vnum partim ad aliud referri queat. Narura id non frustra efficit, quæ ab imperfectissimo ad perfectiora sẽper ascẽdit, frustra vriq; effecisset, si nullũ prorsus visibile cerneretur.

Εἰ δ' ἔστι μίξις τῶν σωμάτων μὴ μόνον τὸν τρόπον τοῦτον, ὅνπερ οἴονταί τινες παρ' ἄλληλα τῶν ἐλαχίστων τιθεμένων, ἀδήλων δ' ἡμῖν διὰ τὴν αἴσθησιν, ἀλλ' ὅλως πάντη πάντως, ὥσπερ ἐν τοῖς περὶ μίξεως εἴρηται καθόλου περὶ πάντων. Ἐκείνως μὲν γὰρ μίγνυται ταῦτα μόνον, ὅσα ἐνδέχεται διελεῖν εἰς τὰ ἐλάχιστα, καθάπερ ἀνθρώπους, ἵππους, ἢ τὰ σπέρματα. τῶν μὲν γὰρ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος ἐλάχιστος, τῶν δ' ἵππων ἵππος, ὥστε τῇ τούτων παραλλήλα θέσει τὸ πλῆθος μέμικται τῶν συναμφοτέρων, ἄνθρωπον δὲ ἕνα ἑνὶ ἵππῳ οὔ λέγομεν μεμίχθαι. Ὅσα δὲ μὴ διαιρεῖται εἰς τὸ ἐλάχιστον, τούτων οὐκ ἐνδέχεται μίξιν γενέσθαι τὸν τρόπον τοῦτον, ἀλλὰ τῶν πάντη μεμίχθαι, ἅπερ καὶ μάλιστα πέφυκε μίγνυσθαι. Πῶς δὲ τοῦτο μάλιστα γίγνεσθαι δυνατόν, ἐν τοῖς περὶ μίξεως εἴρηται πρότερον.

Si ve-

44 Si verò corporum mixtio est, non solùm eo modo quo quidam arbi-
A trantur, positis nempe inuicem minimis, quæ sub sensum nostrum non cadāt, sed cùm tota prorsus per tota confundātur, veluti in volumine de mixtione vniuersim de omnib⁹ diximus: Illo certè modo, ea solùm miscētur quæcunq; vsque ad minima diuidi possunt, vt ad homines, equos aut semina. Hominum enim, minim⁹ est homo, equorum autem equus. Quare horum iuxta seinuicem positione, vtrorūque multitudo mixta est. Sed vnum hominem cum vno equo non dicimus misceri. Quæcū-que autem non diuiduntur ad minima, ad hunc modum non componuntur, sed vndequaque miscentur, quæ misceri maximè apta sunt. Verùm quomodo hoc maximè fieri queat, in libris de mixtione antea di-
B ctum est.

Positis aliorum de ortu mediorū colorum sententiis, eisdémq; quantum sat erat confutatis, propriam nunc eius rei sententiā proferre instituit: quam vt cōmodius explicet, distinctionem quandam mixtionis proponit atq; explanat quæ est huiusmodi. Mixtio nō solùm vno quodā modo ab Antiquis excogitato, falso tamē atque inepto fit, (Quando scilicet minimæ partes corporeę ob exilitatem, sensum nostrum fugientes, iuxtapositæ, & totū quid veluti cōpositum aut potius accumulatum, sensileq; constituentes, misceri dicuntur) Sed etiam alio veriori, & naturæ proprio: cùm nimirum res non modò se contangunt, sed totæ per totas miscentur seu cōfunduntur, vt in volumine priori de ortu & interitu ostensum est. Declarat deinceps Arist. in quibúsnam tam primus quàm secundus mixtionis modus locum habeat, vt vtriusq; vis & natura magis nota sit. Dicit itaq; priori modo ea solùm misceri, quæ diuidi pos-
C sunt, ad minima secundum speciem, i. ad ea, quæ vlterius in illa quæ suæ sunt speciei distribui nequeunt: qua ratione Hominum minima dicuntur, hic homo, & ille: equorum item hic & ille: granorum, puta milii, hoc & illud. Sed posteriori modo misceri seu mixta illa nuncupantur, quæ in minima istiusmodi distribui nequeunt, imò ipsorum omnes partes totæ per totas ita confunduntur, vt nullam illarum seorsim mansisse dici possit. Quod qua ratione efficiatur, abundè in volumine de ortu & interitu priori, nimirum cap. duobus postremis, satis se explicasse monet. Prior contextus pars, tota perspicua est. Accedo igitur ad aliā. (Illo certè modo ea solùm miscentur quæcunq; vsq; ad minima diuidi possunt.) Id est mixta vocārur illa quorū particulæ minima sunt, vt milii aut tritici aceruus: vocat autem minima ea quæ vlterius in ea quosuæ
D sunt speciei secari nequeūt, seu quæ nō amplius sit cōmunis multis, (Inuidua, & vnum numero aliâs nuncupantur). Hoc eodem respectu Aristot secundo de anim. cont. 32, hominem minimum vocauit, est enim, vt admonuit Albertus, paucorum Indiuiduorum. Hic ergo nō minima illa quantitas rerū physicarum, cuius in secundo de anim. cont. 41. mentio fit. Sed ipsæ specierum ἐσχάτων indiuidua videntur intelligēda: quod satis docet Philosophus cùm addit. (Hominum enim minimum est homo), hoc est, Multitudo hominum, quæ μῖξις dicitur, pro suis minimis partibus habet hunc & illum hominem, vltra quem descendere non licet. Pro qua re animaduertendū est, Aristotelem in priori volumine de ortu & int. cont. 85. duplicem mixtionis opinionem, vtranque tamen falsam proponere. Vnamquē mixtionem effici affirmabat ex partibus, ad tam minima secundum quantitatem diuisis mixtis, adinuicēque

appositis, vt propter partium paruitatem, nullus iuxta positionis sensus esset, sed videretur potius mixtio & temperatura esse: Veluti in simila tenui ex tritico, farinæ hordei permixta, apparere docet Philoponus: Alteram, quæ ad atomos vsque, elemēta resoluebat, & mixtionem ex illis adinuicem ita iuxta positis effici existimabat, vt vnaquęque atomus puta ignis, atomis aquæ iuxta poneretur. Discrimen hoc inter priorem & posteriorem deprehendere quiuis potest: Quòd prior opinio formas quidem eorum quæ miscentur seruat, licet illa insensilia fiant, exilitate iuxtapositionis: Altera verò, non amplius seruata mixtorũ forma sed ipsis resolutis in ea vltima ex quibus constant, deinde illis iuxta positis eo modo quo diximus mixtionẽ inducit: Veluti si lapides ex quibus domus constat, soluta domo, singuli singulis iuxta ponantur. Hîc verò Arist. non nisi alterius sententiæ meminit: ob eam causam (ni fallor) quòd hæc notior sit, vel quòd illa sub hac quodammodo contineatur, vt monet Philoponus: quo etiam factum est, vt ab Arist. in cont. 86. vna communi ratione ambæ, vt apparentes, non veræ, vt omnia in suo esse conseruantes, non aliud faciẽtes, fuerint confutatæ. (Sed vnum hominem cum vno equo non dicimus misceri). Thomas ait, non verè dici hominem vnum vni equo misceri, sed seorsim hic & ille manet, quasi velit, Aristotelem hîc huiusmodi mixtionis modum tanquã non verum eo reprobare, quod in eo impermixtæ partes remaneant. Accomodata, imò necessaria est expositio, vt verba & scopum Philosophi consideranti, constare potest. Quocirca hæc sola vt omnium accõmodatissima, meo iudicio, retinẽda. (Quæcunque autem non diuidũtur ad minima). Vera mixtio est, τῶν μικτῶν ἀλλοιωθέντων ἕνωσις: Oportet ergo vt τὰ μικτὰ in materia conueniant, contrarietatémque agentium & patientium habeãt, quò deinceps fit, vt nullũ vel nihil ipsorum seorsim maneat impermixtũ, imò tota per tota ita confundantur, vt singulæ mixti partes, cum toto sint eiusdem generis: mixtúmque ipsum sit ὁμοιομερές: ex mixtione enim priores illæ partes oriuntur, ex quibus tantum corpus ἀνομοιομερὲς conflatur, vt docet Arist. secundo de Part. anim. cap. primo. Hæc igitur ita inuicem confusa & permixta, quî fieri potest vt ad minima huiusmodi qualia suprà enumerata sunt, vnquam distribuantur: nulla siquidem vel exilissima pars est, quæ & ipsa non sit per totum commixta. (Quæ misceri maximè apta sunt). οὐ γὰρ ἅπαντα ἅπασι μικτά, Sed illa tantùm esse, docuit alibi, corpora quæ in materia conueniunt, & εὐόριστα, nimirum humida, viribúsq; quodammodo adæquata sunt. hac siquidem ratione potestatem inuicem agendi & quasi repatiendi, i. τὸ ἀντιπάσχειν habent, ita vt mixtio non corruptio fiat. Sed de mixtione & quid sit ἡ μίξις, & quid τὸ μικτὸν, & quibus ὑπὸ τίνων ὄντων, & quomodo copiose ab Arist. eiúsq; interpretibus in priori de Ortu & interitu, ab Alexandro verò in tract. de Mixtione, disputatum est.

Ἀλλὰ τὶς ἀνάγκη μιγνυμένων, καὶ τὰς χρόας μίγνυσθαι, δῆλον, καὶ ταύτην τὴν αἰτίαν εἶναι κυρίαν τοῦ πολλὰς εἶναι χρόας, ἀλλὰ μὴ τὴν ἐπιπόλασιν, μηδὲ τὴν παρ' ἄλληλα θέσιν. οὐ γὰρ πόρρωθεν μὲν, ἐγγύθεν δ' οὐ φαίνεται μία χρόα τῶν μιγνυμένων, ἀλλὰ πανταχόθεν. πολλαὶ δ' ἔσονται χρόαι, διὰ τὸ κατὰ πολλοὺς λόγους ἐνδέχεσθαι μίγνυσθαι ἀλλήλοις τὰ μιγνύμενα. καὶ τὰ μὲν ἐν ἀριθμοῖς, τὰ δὲ καθ' ὑπεροχὴν μόνον, καὶ τἆλλα δὴ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὃν ἐπὶ τῶν παρ' ἄλληλα τιθεμένων χρωμάτων, ἢ ἐπιπολῆς ἐνδέχεται λέγειν.

45 Sed quæ necessitas sit, vt hoc modo commixtis corporibus, eodem quoque colores misceantur, perspicuum est, imóque hanc ipsam esse præcipuam

A cipuam caufam, vt multi colores exiftant, non fuperpofitionem, neque iuxtapofitionem. Etenim non eminus quidem, vnus mixtorum color apparet, cominus verò nequaquam, fed vndequaque. Plurimi autem colores hoc ipfo erunt, quòd mixta inuicem, fecundum varias proportiones commifceri poffunt. Et hæc quidem numeris feruatis, illa verò folummodo per exceffum. Cæteráque eodem prorfus modo fe habent, quo in coloribus inuicem iuxta aut in fuperficie pofitis fe habere, dicere contingit.

Suam iam proferens fententiam Ariftoteles, accõmodat generationi colorum mediorũ poftremam illam mixtionis fpeciem, quam verã effe diximus, fimúlque caufam affert, qua id cuilibet perfuafum effe debeat. Tandem verò B folita vtens breuitate, ex huiufmodi fententia, & multitudinis colorum, & iucunditatis eorundem rationem proponit. Sententia eft: Perfpicuum omnibus effe, colores qui in corporibus tãtùm exiftũt, eodem modo mifceri debere quo ipfamet corpora in quibus caufæ ipforum infunt, nempe nõ per iuxta aut fupra eorum pofitionem, fed per omnimodam quam declarauimus confufionem. Quandoquidem hoc folo mixtionis genere, veri colores, id eft, qui non eminus tantùm, verumetiam cominus iidem confpiciuntur, oriri queant, aliis autem, apparentes folùm generentur. Ratio multitudinis & iucunditatis colorum non aliunde iuxta hãc opinionem fumitur, quàm iuxta alias. Difcrimen tantùm eft, quòd hæc ad diuerfam proportionem illámque numerofam vel excedentem, extremorum colorum verè mixtorum cõfugit: fuperiores verò proportionem & numerum vel exceffum, iuxtà vel fupra pofitorum extremorum, proponunt. Tres ergo partes præcipuas contextus C habet. In duabus poftremis interpretandis conueniunt ferè omnes. In priori magna diuerfitas eft. Perfpicuum eft, ait Ariftot. eodem modo mifceri colores quo corpora. Colores fiquidem in corporibus funt, mixtionem ergo corporum mixtio colorum eodem prorfus modo fe habẽs, fequitur. Sed quæritur qualifnam ifta fit, Refpondent aliqui, ex albo & nigro ita inuicem confufis vt corpora quibus ipfa infunt confunduntur, colores medios veluti tertium quid, neque album neque nigrum oriri. Hanc alii explicationem idcirco confutant, quòd quædam ex elementorum mixtione ftatim genita colorata fint, cùm tamen nullum ex elementis, album aut nigrum verè exiftat. Præterea, hac fententia pofita, contraria fimul effent, quod eft abfurdũ. Conditiones item quæ mifcibilius defiderantur, extremis coloribus non conue- D niunt, illaque præfertim vt inuicem agant & patiantur. hæc certè Ariftot. docuit in fecundo de part. anim. cap. primo: & in priori de ortu & int. cont. 89. quod item in fecundo volumine eiufdem tractationis cont. 49. repetiit. Quod verò neque album neque nigrum huiufmodi effe queant, fat conftat, cùm id primatum folummodo qualitatum munus ac poteftas fit. Confirmari hæc eo poffunt, quòd Ariftot. ipfe in priori volumine de ortu & interitu cont. 83. nec album nec difciplinam mifceri affirmauit. Addunt poftremò aliqui, vnius rei duplicem fore formam. Idcirco alia folet ex Alexandro, Alberto, & Thoma fumpta interpretatio adduci, nempe colores medios ex corporibus non quatenus albis & nigris, fed quatenus lucidis, perfpicuis, opacífque, mixtis oriri: lucidum enim pro albo fumitur, veluti diaphanum atque opacum pro nigro. Sed aduerfus hos ita ego argumentor: Si medii colores hac ratione oriuntur, ergo nullus dabitur color mixtus; nulli extremi. quod

consequitur absurdum esse, sat constat. Consequutio facilè deducitur, quia omnis color ex lucido, diaphanóq; efficietur: de Mediis opinio ipsa affirmat, A extremis Aristoteles suprà satis expressit, cùm ait, præsentiam lucis in diaphanō album producere, absentiam verò, id est non multam illius participationem, nigrum. Præterea Aristoteles disertè suam sententiam proferens fatetur, Eodem modo misceri colores quo corpora: atqui Lucidum diaphanésque, nusquam colores vocauit, sed colorum principia. Quorsum item Aristotel. nouam tractationem mediorum colorum, seorsimque ab extremis instituit, si vtriusque causas easdem tantùm ἐν τῷ μᾶλλον ἢ ἧττον, vt loquuntur, differentes (vt Alexander ait) esse existimasset? quomodo etiam medii colores ab extremis specie differrent, si per magis tantùm, minúsque ab illis discreparent: nonne albedo sub quolibet gradu eiusdem speciei est? nōne item nigredo? Sed id sanè perspicuum est, Aristotelem acturum de coloribus, extremos primùm proposuisse, mox ad medios deuenisse qui ex illis extremis efficiebantur. B Argumento est, Aristot. sententias de re hac Veterum semper iuxtà, aut supra positionem albi & nigri induxisse, tandémque excepta mixtionis ratione, omnia quæ ab illis afferebantur comprobasse, inter quæ certè illud est, colores medios ex aliqua albi cum nigro cohærētia proficisci. Quid quod Aristot. ipse, hoc disertè fassus est in priori de phy. ausc. volumine contex. 47. cùm ait, Media ex contrariis esse, vt colores ex albo & nigro: & infrà in hoc eodem volumine id affirmabit cùm dicet, Veluti colores ex albo & nigro fiūt, ita sapores ex dulci & amaro? Quocirca puto omnino priorem interpretationem veriorem esse, quæ fuit Auerrois, in quinto de phy. ausc. com. 6. 19. & 52, quarto item cæli com. 26. necnon decimo metaphy. com. 23, & in his commentariis. Sed non me latet Burid. in q. XIII. & Iacobum Forol. in q. de C int. & remiss. formarum: Burleum quæsito peculiari, Ioannem Iand. in q. propria, & Greg. Arim. in pr. sent. dist. 17. q. 3. art. 2, vt Auerrois sententiam à calumniis obiectis tuerentur, eam sic explicasse, ac si diceret, Colores medios ex extremis oriri, quatenus ex causis extremorum concurrentibus inuicémque permixtis oriuntur, Seu, colores medios, non quod ad esse, sed quod ad denominationem ex extremis constare. Verùm hos decipi Zimara in contrad. 2. decimi metaphy. & in suis annot. in hunc libellum, rectè ostendit, Sed longa est quæstio, multaque alia secum Theoremata difficillima afferens, idcirco aliàs à nobis pertractanda. Infrà tamen post contextus explicationem (ne ordinem confundamus) obiectionibus aduersus Auerroem propositis paucissimis, & quantum in præsenti sat est, satisfaciemus. (Imò hanc esse præcipuam causam). Secunda pas contextus, in qua signum affert, quo quisque per mixtionem veram albi & nigri colores medios effici, nosse possit. Inquirimus (ait) hîc colorum verorum ortum non apparentium, veri autem colores sunt, qui iidem semper tam eminus quàm cominus, (seruatis tamen D semper omnibus ad rectam visionem requisitis conditionibus) conspiciuntur. Atqui hoc solo mixtionis genere à nobis proposito ortus iste effici potest, i. cùm ita toti per totos confundantur colores, vt non magis res mixta & color vnus prope quàm à longè appareat. Hoc aliis opinionibus nō accidit, iuxta quas, vnio fortasse quædam seu confusio colorum à longinquo alicui videri poterat, sed non lynceo, vt idem in priori volum. de ortu, & interitu, contex. 89. ait, neque de prope aspicienti: vterque enim horum partes illas diuersas, non verè mixtas discernere valeret. (Plurimi autem colores hoc ipso erunt quòd mixta inuicem secundum varias proportiones commisceri queunt.) Notus est totius huius tertiæ partis sensus. Illud tantùm moneo Aristotelem in præ-

A. in præsenti parte nullum verbum de Crasi, seu tẽperatione mixti facere, sed solúmodo de diuersa mixtorum, i. extremorũ colorum proportione, ad quam & multitudinis, & iucunditatis colorum mediorum causam refert. Hoc verò monui, ob nonnullos qui vt neq; Alexandro, neq; Auerroi in superioris partis interpretatione adhærere viderentur, tertiam quandam rationem generationis mediorum colorum commenti sunt. Illam nunc recensere prætermitto, quòd neque alicuius momenti sit, neque multum accommodata. Sit igitur satis, colores, qualitates quidem secundas à mutua actione primarum profectas, passionésque mixti nuncupari, atque à diuersa eius temperatione proficisci affirmari, sed eatenus tãtùm quatenus caliditas (puta ignis) multa, cùm multo lumine, pauca, cum pauco agens, aeris vero humiditas patiens, cùm multa vel pauca conspicuitate coniuncta est: De cæteris item elementis, agentibus aut patientibus suis qualitatibus præditis intelligatur.

B Qua ratione Auerroes in quinto collig. cap. 29. affirmabat, colorem ad cognoscendam quidem medicamentorum temperationem & vim, itemque animalium, atque eorum præsertim quæ eiusdem sunt speciei, non mediocriter conferre: sed nil prohibere, colorem eundẽ in re calida & frigida, itemq; in humida & sicca, reperiri: vt albedo in sale & camphora, aut (vt liberius loquamur) in marmore, calce, lacte, & saccaro, nigredo in hebeno, pipere, atramento. Nunc ad superiorem quæstionem redeo, atque obiectionibus aduersus Auerroem propositis satisfacio. Priorem autem ita tollo: Album & nigrum simplicissimos dici colores, idcircóque naturam, non antea medios efficere quàm simpliciores istos, qui ipso solo concursu luminosi cum perspicuo denso gignuntur, ab his deinceps ad compositiores iuxta maiorem aut minorem lucidorum, in mixto existentium corporum copiam & vim, transite.

C Quód elicitur ex Autore libelli de coloribus, qui ait Simplices colores simplicia sequi corpora, id est, ea quæ magis ad naturam simplicium accedunt. Imò hæc sola ratio est, cur dicamus colores medios ex extremis effici, non extremos ex mediis: licet quantùm ad principia remota, tam extremorum quàm mediorum causæ eædem prorsus sint, (ad quem sensum intelligenda sunt fortasse Alexandri & Alberti verba, certè autem illa Auerrois in secundo de anima, context. 67, & in his commentariis cùm affirmat, Necesse esse colores omnes constare ex duabus naturis διαφανοῦς nempe & luminosi, harumque naturarum varietatem, varietatis quoque colorum causam esse) Ratio inquam sola ista est, (quæ certè Alexandro & Alberto deest) quia cùm de causa & effectu loquimur, id semper quod simplicius est, causam vocamus: quod compositius, effectum: ac proinde causæ quibus concurrentibus effecta oriuntur, dicuntur quidem principia effectorum, non autem è

D contra, neque enim quis effecta causarum principia vocabit, sed in eas fortasse effecta resolui dicet. Ad secundam obiectionem respondeo, non vt Pomponatius, qui asserit in mixto elementa in actu non manere sed potestate tantum, sed vt Auerroes in priori de physica auscultatione, commentatio 56, vbi ponit discrimen inter mediũ, & subiectum, & Galenus, In mixto scilicet & in qualibet eius parte elementa eorũmq; qualitates actu esse, refracta tamen & quasi castigata, ita vt non ampliùs pugnẽt: Accommodantes igitur hæc nostro proposito dicimus, ex albo & nigro mediũ colorem effici dici posse, nõ tamẽ sequi in eodẽm simul pugnantia inesse cõtraria, cũ iam in medio illo mixto, refracta & quasi emẽdata sint. Quòd vero albũ & nigrum quà huiusmodi sunt, inuicẽ agere & pati nõ possint; nos libẽter fatemur: sed interea dicim⁹; ea ratione albũ & nigrum inuicẽ agere, qua etiã misceri dicũtur:

miſcentur autem ſuorum principiorum, ſeu primarum qualitatum ratione, vt antea declarauimus. Confirmatio autem ex Ariſtotele ſumpta, nullius eſt roboris aduerſus nos, qui fatemur qualitatum non propriè mixtionem eſſe, ſed corporum: quod ibi vult Ariſtot. probare, imò hoc etiā ſuprà innuimus. Manifeſtū nimirum eſſe mixtis corporibus miſceri quoq; colores, nēpe quatenus colores, mixtionē corporū ſequuntur in quib[9] inſunt. Sed hoc nunquā tollet, colores medios propriè atq; immediatè ex extremis produci. Quod addunt poſtremò, ita Auerroes in decimo met.com.23. diluit, media ex extremis refractis & temperatis certè fieri, vnum tamen extremorum rationem formæ, alterum materiæ tantùm retinere: Cùm enim ſemper vnum contrarium ſit alterius priuatio, fieri certè nequit vt ambo mēſuræ rationem obtineant, cùm ea habitui ſolūmodo cōueniat. Imò hoc ſolo fortaſſe reſpectu in comment. 7. eiuſdem libri dixerat, colores medios non componi ex albo & nigro veluti ex principiis, i. tanquam ex duobus principiis metientibus perfectionem & eſſe mediorum colorum. Eodem etiam in loco aduerſus Galenum hac ipſa ratione probat æquale ad pondus non dari: Licet ergo duæ formæ ad colorem medium efficiendum concurrant, vna tamen præcipua eſt quæ dominatur, & formæ vnius inſtar obtinet, per quam compoſitum vnum in actu redditur, altera verò ſubiicitur, materiæq; vicē habet, quam etiam rationē in mixtione elementorum ſeruari boni aſſerunt Peripatetici, Cæterùm pro his quæ dixim[9] animaduertere oportet, fateri nos non eandem prorſus eſſe rationem gignendarum ſpecierum colorum mediorum (quod item de ſaporibus intelligi volo) quæ ratio eſt ſpecierum inter calidum & frigidum, puta tepiditatis efficiendæ: calidum nanque & frigidum ob mutuam actionem & paſſionem, per ſolam mixtionem graduum caliditatis & frigiditatis, ſua media cōſtituunt: quo etiam fit vt non niſi ad vnam ſpeciem omnia illa reuocentur, album verò & nigrum non agunt mutuò, ſed ſua media ex pluribus aliis agētibus ſpecie diuerſis, necnon ex variis actionum modis qualitatum nempe primarum, oriuntur. Atque hinc etiam fit, vt ſi quid à caliđiſſimo ad frigidiſſimum tranſire velit, medios omnes gradus attingat, neceſſe ſit: ſi vero à nigerrimo ad albiſſimum transferatur, non item per omnes medios colores trauſire cogatur. Fatemur inquam, iſta, ſed hæc nullum aduerſus Auerrois ſententiam momentum habent, vt intelligenti conſtat.

Καὶ περὶ μὲν τῶν μιγνυμένων, καὶ ἐν ἄλλοις διώρισται. διὰ τίνα δ' αἰτίαν εἴδη χρωμάτων ἐστὶν ὡρισμένα, καὶ οὐκ ἄπειρα, καὶ χυμῶν καὶ ψόφων, ὕστερον ἐροῦμεν. Τὶ οὖν ἐστι χρῶμα, καὶ διὰ τίνα αἰτίαν πολλαὶ χροιαί εἰσιν, εἴρηται.

46 Verum de mixtis quidem alibi quoque diſputatum eſt, ob quam autem cauſam, colorum, ſaporum itemque ſonorum ſpecies determinatæ ſint, non infinitæ, poſtea quæremus. Quid itaque ſit color, & cur multæ eius ſpecies, dictum eſt.

Hic tantùm quæritur cur in alium locum tractationem illam differat, in qua determinat, finitas colorum ſpecies eſſe, non infinitas: & qua item occaſione de re hac diſputet. Vtrunque notum eſt ex verbis Philoſophi: atque hoc poſtremū ex eo quòd multos proportione colores effici cū antiquis affirmauerat, itēq; de exceſſu mentionē fecerat, non tamen quota proportio iſta eſſe poſſe expoſuerat. Alterum verò, ex eo, quòd quæſtio non modò coloribus ſed etiam ſaporibus & ſonis communis habeatur: ſub finem igitur libri nimirum cap. 6. poſtquā de his omnibus egerit, commodius hæc ſtatuere ipſe

ple poterit: & nos iisdem pluribus disputare. Verùm ne hæc colorum tra-
A ctatio, imperfecta hic reliquatur, & quasi laceretur: Nonnulla de re hac itém-
que de ortu mediorum colorum tam veris quàm apparentibus, tam natura-
libus quàm artificialibus ferè communi, iuxta veriorum interpretum senten-
tiam speciatim magis in præsentia proponamus. Exordiar autem à verbis A-
ristotelis ab Alexandro sumptis, ex quibus quasi ex fonte finitatem colorum
ante omnia ostendere valeamus. Ait ipse, Quæ finibus quibusdam & terminis
certis concluduntur, finem habent: Qualitates istæ sensiles finibus quibus-
dam ac terminis comprehēduntur, finem igitur habent. Maior omninò per-
spicua est, quandoquidem si extrema sint determinata, media quoque quæ
ad illa respiciunt determinata erunt: secus enim extrema ipsa certa non es-
sent constantiáque. Minor probatur quia contraria ipsa extrema, quæ maxi-
mè à se inuicem distare (vel metaphoricè, vt in decimo metaphy. cont. 13. in
B qualitatibus, vel verè, vt in quinto de phy. ausc. cont. 24. in loco) Aristoteles
docuit, veluti fines quidam terminique, omnes medias qualitates comple-
ctitur. Colligendum itaque est vel non dari colores extremos, (quod falsum
est) vel inter extremos, medios colores finitos, non infinitos reperiri posse.
Hoc Alexander in hoc contextu & alibi, & Auerroes sexto de phy. ausc. com.
32. Sed obstare huic sententiæ videtur, primùm Ioannis Iand. ratio, qua pro-
bat infinitas esse colorum species, quia infiniti sunt albedinis (puta) aliorúmq;
colorū gradus: patet Assumptio, nam quouis dato cuiuslibet coloris gradu, a-
lium vel intensiorem vel remissiorem proponere possumus: consequutio pa-
tet. Etenim gradus isti specie differunt, secus enim ab vno ad alium nullus
motus esset, cùm is ex quinto phy. contex. 26. non nisi inter contraria repe-
riri queat. Atqui contraria ex decimo met. cont. 24. specie differunt, quod
probatur: Quandoquidem, quæ eiusdem sunt speciei, vnam eandemque for-
C mam essentialem obtinent, atqui eadem forma contraria constituere ne-
quit, ab vno enim, quà vno, tantummodo vnum efficitur. Accedit Auerrois au-
thoritas in hoc comment. qui ait coloresmedios ex diuersa proportione albi
& nigri simul secundum magis, & minus mixti profectos, infinitos in natura
esse. Sed certè Ioannis ratio non vno modo peccat. Primùm nanq; quamuis
intēsiorem alium alio gradum albedinis assignare valeamus, nō tamen in in-
finitum abire licet. Sed esto infiniti gradus, non tamen omnes specie differēt:
quod fassus est etiam Auerroes in decimo metaphy. com. 23. & iis comprobari
potest quæ Arist. in quinto de phy. ausc. cont. 22. & autor libelli de coloribus,
tradidit, quinimo colores saporibus respondere in cap. de saporibus docebit
Aristoteles. Hos tamen infinitos esse, tanquam absurdum aduersum De-
mocritum disputans in capite eodem sumet. Quòd verò ex Aristotele quin-
to phy. contex. 26. sumit, nullius roboris est. Motus siquidem non modò
D inter propria, sed inter latè etiam sumpta contraria fit. Est igitur motus in-
ter istos gradus, qui rationem contrarii habere dicuntur, quatenus fit pro-
cessus à priuatione eius quod acquiritur, ad acquisitum: quare cùm Ioan-
nes colligit, contraria esse diuersarum specierum, id non nisi in contrariis po-
sitiuis propriéque sumptis verum est: (quæ certè eiusdem speciei esse ne-
queunt, quia ab eadem forma essentiali constitui nequeant) in aliis profe-
ctò falsum. Cæterùm quid de Auerroe dicendum sit, patet: neque enim pro-
priè infinitas esse colorum species existimauit, vt ipsemet in sexto de phy.
ausc. comm. 32. testatus est: sed in eo numero qui non facilè ab intellectu hu-
mano pertrāsiri posset. Qua etiam ratione Porphyrius, Indiuidua sub specia-
lissimis collocata, infinita esse tradidit. Quantum verò ad mediorum colo-
rum species attinet, septem ab Aristotele infrà, atque hoc ordine enume-

tantur. Albus, flauus, puniceus, purpureus, viridis, cæruleus, niger. Hi sunt præcipui, ad quos omnes alii quos Auerroes infinitos nuncupauit, tanquam adsumma capita sunt reducēdi: puta Lacteus, Niueus, Argenteus ad Album: Regius, palearis, cæreus ad Flauum: Rutilus, Igneus, Flãmeus, Rober ad puniceum. Heluus, (Columela aurore lib. 3). Dibaphus, ad purpureum: Herbaceus, prassinus, æruginosus ad viridem: glaucus, cæsius ad Cæruleum: Arer, Fuscus, piceus ad Nigrum. Sed de his Pluribus Simon Portius in suo libello Cardanus item in lib. de Subtil. lib. 4. 13, & 17. Scaliger quoque non minus subtiliter in suis Exerc. cap. 325. Nos ne instituti nostri terminos excedamus, de his satis: tantùm moneo, pro mutuorū horum septem colorum ordine statuendo, extrema quidem ipsa in lateribus tanquam in finibus è diuerso oppositis collocanda esse. In medio verò quis statuendus sit, non ita facilè iudicari posse. Aristoteles eo prorsus quo nos antea, ordine colores medios enumerat. Supráque de coloribus mediis loquēs, Purpureum puniceumque, modū, proportionemque egregiè seruare dixit: quò fit vt si hæc respiciamus, purpureus in medio ponendus sit, sed in tertio meteorol. cap. de Iride aliter sensisse videtur cùm ait: Validiorem aspectum in puniceum colorem transire, proximum in viridem, imbecilliorem in purpureum, ex quibus verbis patet viridem colorem ad Nigrum magis quam puniceum, & Purpureū magis quàm viridem accedere. Accedit etiam ratio, quia quemadmodum puniceum colorem ex Cupholitho lapide qui albus est, ita viridē ex luteo seu palido, purpureumque ex puniceo, ars efficit: vt igitur, luteum aut pallidum, quod obscurum candidum est, ad Album magis accedit quàm puniceum, ita meritò color viridis Albo propior quàm purpureus erit. Sed non satis tutum est aliquid in hac colorum doctrina affirmare: Interea tamen illud non prætermittam, non rectè aliquos in hac colorum serie tradenda puniceum cum flauo confundere, rubeum verò à puniceo distinguere. Aristoteles in cap. de Iride, iudex esto. Sed quæret aliquis; quia non semel dictum est, colorem esse passionem mixti, an mixta imperfecta verè colorata dici queār, puta, nix, nubes, fumus, aliaque huiusmodi non pauca: hæc enim neque ex reflexione, neque ex aliquo sibi addito colorem habere vidētur, sed ex sui natura: Cumprimùm enim fiunt, colorem assequuntur suam naturam temperationémque consequentem: ex altera parte, qualisnam temperatio in mixto imperfecto, ac non diu permanente ponenda est? Respondendum paucis, talem his tribui colorem oportere, qualis temperatio seu mixtio est. Imperfecta sanè ista sunt: Imperfectus ergo color licet verus, illis tribuetur: sed animaduertendum est, in nube præsertim maximam colorum varietatem quòd ad eius partes spectari, quo argumento quis posset excipere nullam in nubibus colorem inesse, animaduertendum inquam est, Nubem, colorē sibi proprium, quà nubes est, verumque, sed imperfectum, in quocunque situ aspiciatur, semper retinere: aliquando tamen ratione coloris apparētis variam videri, ob diuersum situm vnde aspicitur. Hic igitur color, cùm nullam sequatur temperationem, non propriè color mixti imperfecti, sed passio quædam meteorologica vocatur.

Περὶ δὲ ψόφου καὶ φωνῆς εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς.

47 De vno vtique & voce egimus anteà in his quæ de Anima.

Absoluta tractatione colorum, sequebatur statim doctrina de sonis, quòd hi simpliciores sint, & puriorem simplicioremque rationem afficiendi sensus habeant. Cùm verò de sonis nil agat, generatim explicat Arist. Nos suprà speciatim

ciat ſm docuimus. Neque obſtat, quòd in exordio Tertiæ partis principis li-
A belli, ſonus inter alia docenda examinãdáque ſit propoſitus: potuit ſiquidem id abſque calumnia agi, cùm ibi de diſcrimine inter rationem tractandorum horum in libris de anima ac præſenti volumine agatur.

Περὶ δὲ ὀσμῆς καὶ χυμοῦ νῦν λεκτέον. σχεδὸν γάρ ἐστι τὸ αὐτὸ πάθος, οὐκ ἐν τοῖς αὐτοῖς δ' ἐστὶν ἑκάτερον αὐτῶν. ἐναργέστερον δ' ἡμῖν ἐστι τὸ τῶν χυμῶν γένος, ἢ τὸ τῆς ὀσμῆς. τούτου δ' αἴτιον, ὅτι χειρίστην ἔχομεν τῶν ἄλλων ζώων ταύτην αἴσθησιν ταύτην, καὶ τῶν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς αἰσθήσεων. τὴν δ' ἁφὴν, ἀκριβεστάτην τῶν ἄλλων ζώων. ἡ δὲ γεῦσις ἁφή τίς ἐστιν.

48 De odore autem & ſapore nunc agendum eſt. Siquidem eadem ferè
a paſſio eſt, at non in eiſdem vtraque ipſarum habetur. Saporum autem genus perſpicuum nobis magis eſt, quàm odorum. Cuius ratio eſt, quia
B præter cætera animalia, atque inter ſenſus noſtros debiliſſimum hũc odoratus ſenſum habemus: e contrà Tactum inter alia animalia exquiſitiſſimum, Guſtatus autem quidam Tactus eſt.

Acturus Ariſt. de odoribus & ſaporib⁹, vt ordo tractationis exigit, ſcopum ſuum imprimis proponit: mox morem ſuum ſequẽs, quæ alii de iis dixerint, poſtremò quid ipſe ſentiat, exponit. Duplex autem hîc dubium oriri poterat: nimirum cur de his ſimul tractaretur, non ſeorſim vt de aliis: item cur contra propoſitum ordinem à perfectioribus nempe & ſpiritualioribus priùs de ſaporibus quàm de odoribus doctrina inſtitueretur. Vtrũq; aperit Ariſt. in huius contextus verbis. Et primùm quidem, cùm ait, σχεδὸν γάρ ἐστι τὸ αὐτὸ πάθος. Quæ verba Alexander & Thomas ita explicant. Tam odor quàm ſapor mix-
C tionum primarum qualitatum humidi nempe & ſicci cum aliqua terminatione à colore profecta, ſequuntur: vt infrà planius reddetur. Vocantur autem hæc πάθη, vel quia propriè ex qualitatibus tertiæ ſpeciei ſint, vel quia cõmuniter qualitates affectionéſque corporũ cuiuſlibet ſpeciei ſint paſſiones vocãtur, in quibus Ariſt. in priori volumine de cælo cont. 1. Phyſicæ ſpeculationis partẽ verſari tradidit. Cæterùm ne quis putaret, odorem & ſaporem, ita eandem dici paſſionem, vt vnum prorſus eſſent, addit: (At non in eiſdem vtraque ipſarum). Interpretantur aliqui ex Alexandro, odores & ſapores in iiſdem non eſſe, quia vt plurimũ ſapor ſit in aqua, odorem in aëre. Vera quidem ſunt hæc, ſed perperam & impropriè dicta: neque enim quis vnquam dicet aut aquam ſimplicem ſapore imbutam eſſe, aut aerem odoratum. Alii clariùs & rectiùs hoc modo. Tam odor quàm ſapor paſſiones humidi & ſicci ſunt, ſed odor magis ſicci eſt, ſapor magis humidi: eliciuntur hæc ex Ariſt. in ſec. de an.
D cont. 104. & ex iis quæ ſuprà de olfactu docuit. Eſt qui ita explicet, has non eſſe eaſdem paſſiones, quia non in iiſdem organis reperiuntur, neque eiuſdem ſenſus ſunt. Cuius rei gratia ſciendum eſt, Ariſtotelem in quinto metaphy. contex. 26. multiplicem paſſionis ſignificationem proponere. Ex quibus duæ ſunt præcipuæ, harum altera qualitatibus prout in altero, nempe ſubiecto inſunt atque ſubſiſtunt, puta dulcedini in melle accommodatur: altera verò actionibus ſiue harum qualitatum iam alterationibus, nempe cùm iam ſenſum guſtus afficiunt. Prior paſſionis ſpecie impropriè paſſio nuncupatur: quandoquidem mel dulcedinem habens nil patitur. Poſterior verò quia mel guſtum afficiens, ad actúmque deducens, paſſionem efficit, propriè paſſio iudicabitur. Sumpta hæc ferè ſunt ex Ariſtot. in categoriis capite de Quali. Sed

vt ad rem tedeā, dicunt hi, si passionis nomen hîc propriè sumamus, ad sensus æstheteriáque sensuū illæ sunt referendæ. Etenim hæ cum animæ tum corpori communes operationes habentur. Sed miror istos tam citò eius oblitos fuisse, quod nobis paulò ante Aristoteles pollicitus est, nempe de his passionibus quatenus ad sensum referuntur in libris de anima tractatum fuisse: hîc earū naturam simpliciter inuestigari oportere, quod & iam in tractatione colorū nuper præstitum fuisse vidimus. Illis autem huius interpretationis occasionem præbuerunt verba Philosophi, in quibus causam afferēs, cur homo exquisitiùs sapores percipiat quam odores, ait, Hominē odoratus sensum, id est Æhsteterium odorādi debilissimum inter omnia animalia habet: Hic (aiūt) relatio passionis ad sensum redditur. Sed illi (tantorum virorū pace dixerim) neque sensum Aristotelis neque verborum seu probationis vim Aristotelicæ perceperunt: quod suo loco planum fiet. Nunc ad reliqua. (Saporum autem genus). Tollit secundā ambiguitatem, afferēs mutati ordinis causam. Propterea nanque se de saporibus prius agere declarat, quia hi nobis sint, quantum ad eorum naturam attinet, cognitu faciliores: imò in sec. de an. con. 95. odorum species differentiásque, ob difficilem earū cognitionem, à speciebus saporum nomen pro rerum similitudine duxisse docet, qua certè sula ratione, meritò Arist. ordinem hunc sequi potuit. Hac eadem occasione ductus persæpe Philosophus, præsertim in Meteorologicis pertractandis, & in eodē etiam capite, ab vno ad alium ordinem transit. Sed quæ modò nos docet, agè expēdamus. Sapores (ait) facilius à nobis cognosci, quia rectiùs percipiuntur. Vis huius probationis ex eo sumitur, quòd quę per susceptionem iudicantur; quò melius recipiuntur, eò etiam exquisitiùs cognoscū tur. Atqui sapores certè rectiùs quàm odores, capiunt homines, cùm ij organum sensúmque ipsum gustus cùm cæterorum animantium, tum aliorum suorum sensuum respectu, perfectissimum obtinuerint: olfactus verò sensum instrumentúmque debilissimum: quod certè consequitur, quoniam idem organum prout melius deteriúsve se habet, perfectiùs atque imperfectiùs suum sensile capit. Aliâs huc respiciēs Arist. ad hunc modum loquutus est, Si oculum iuuenis senex haberet, cerneret vt iuuenis, æquè enim atque ipse reciperet. Cæterùm simillimam huic sententiam protulit Philosophus in secundo de anima contex. 92. cùm inquit, De odore & odorabili explicare minus facile esse, quàm de iis quæ antea dicta sunt: non enim constat quale quid sit odor, quomodo sonus, aut lumen, aut color. Causa est, quia non habemus exquisitum hunc sensum, sed deteriorē compluribus animalibus: homo enim exiliter olfacit, & nullum odorabile percipit absq; dolore & voluptate. Ex quo loco facile etiā colligere est, cur sensus olfactus minus perspicuus esse dicatur, ob eā siquidē causam, quia non nisi differentias communes, id est excessus ipsos odorū in quibus aut dolor est, aut voluptas capitur. Atqui dixerit aliquis: Tactus quoque ex sec. de an. cont. 118 nonnisi excussus percipit, mediocritates nunquam: quem tamē hîc exquisitissimum vocat. Respondeo, aliam esse rationem in olfactu & Tactu: in hoc enim id propterea fit, quia sensilia sunt eiusdem temperationis cū ipso æstheterio vel medio, in illo autem non ita se res habet, sed ob sui debilitatem omnia odorum discrimina, præsertim quæ ad mediocritatem vergunt suscipere nequit: tantùm suscipit excedentia à quibus fortiùs affici potest. Hæc deinceps si ad bonum declināt, voluptatem in eo pariunt: si ad malum, tristitiam. Verùm ista omnia ad olfactus vilitatem deprimendam multum faciunt, ad excellentiam verò gustus extollendam, nihil. Idcircò Arist. addit, (Tactum è contrà exquisitissimum, Gustus autem quidam Tactus est): acsi ita argu-

A argumentaretur, Homo inter omnia animalia Tactum habet exquisitiorem, Gustus est quidam Tactus, Gustum igitur habet exquisitiorem. Maior nota est, quandoquidem Tactus præstantia ab excellētia temperationis animalis pendet, quam homo omnium animaliū optimam nēpe, tēperatam, ab omnibúsque contrariis declinantem, assequutus est. hanc optimam temperationem, illius ingenium testatur, quemadmodum enim sensus in animalibus est non autē in plātis, quòd hę mediocritate illa destitutę sint, ita intellectus, qui vt nobilissima omnium facultas est, ita nobiliorem exigit corporis temperationem quæ in hominibus tantùm reperitur. Idcircóque Aristot. in secundo de an. con. 94 quasi à signo certissimo, Molles carne aptiores ingenio esse protulit. Minor propositio item patet ex tertio de an. cont. 63. & secundo eiusdem cont. 28. & 94. in quo loco eadem verba sunt quæ hîc repetuntur. Nos etiam B superius quomodo id verum esset, quantum sat fuit exposuimus. Connexum ergo verum sequitur: Sed etiā cōfirmari potest, iis quæ Arist. in priori de hist. an. cap. 5. de vtrisque hisce sensibus docet. Sed quæ de Gustus & Tactus certitudine docet Arist. plana sunt omnibus, non itaque de olfactus imbecillitate tradit. Pro his itaque quæri solet, cur olfactum debilem homo habeat, iam enim explicauimus cur ipsum debilem nuncupemus. Ratio enodāndi quæsiti præcipua, illa est, quę proponitur in secundo de part. an. cap. 7 & iis illustrari potest, quæ superius docuimus. Æstheteriū etenim olfactus in homine propter cerebrum sibi proximū, frigidū atque humidum est: odor verò quia per euaporationem tantùm à calido attrahente exiccantéque efficitur, naturam attrahentis retinēs, calidus & siccus est. Qui cùm in sensū olfactus suæ naturę contrariū agere debeat, oportet vt ipsū quasi reuera afficiat, mutet, in suámque naturam conuertat. Maxima ergo adest in hac actione repugnantia & C contrarietas, quo fit vt non nisi ab excedente odore, eóque comminus agente, affici queat. Alia est in animalibus, puta canibus aut vulturibus ratio, in quibus neque cerebrum neque olfactus organū ita humidum est, sed siccius calidiúsque. Natura hoc discrimen in hominibus & cæteris animantibus posuit, omnium finem perfectionémque respiciens. Homines siquidem qui ad contemplandum nati erant, actionésque animales multas edituri, ne multo labore tabescerēt, spirituumq; gignendorū materia destituerētur, humidiori cerebro eguerunt. Brutorum vita cibum potumque spectat, idcirco sensum, qui sibi ad necessaria comparanda longiúsque petenda, ad ea item fugienda quæ nocitura viderentur vsui esse poterat, exquisitiorem obtinuerunt, imò, vt monet Auerroes in secundo collig. ca. de instrum. odoratus, Natura, in hoc quantum potuit, nonnulla animantia iuuit, nonnullis enim, vt canibus, nares ob eam maximè causam latiores tribuit. Cæterùm non mirari non possum D aliquos, qui ex 5. de generatione an. cap. secundo colligere volunt, Hominē, olfactum exactiorem exquisitióremque cæteris animalibus habere, quod minutissimas odorum differentias speciésque, eásque acutius percipiat, licet in hoc ab illis superetur, quòd non ita procul olfacere illud quidem fateor queat. Nam illud quidem fateor, Hominem quæcunque olfacit rectius olfacere, atque exquisitius iudicare, non tamen minutas illas differentias odorū assequi posse, quas multa animalia præter hominem assequūtur. Ratio illius est, quòd in homine odoramentorū oblectamenta potissimùm insint, ratione animæ perfectioris altiorísque facultatis qua præditus est, vt de Tactu Alexā der in paraphrasi de an. cap. de olfactu asseruit. In brutis verò. (Quamuis pantheræ odore, bestias oblectari, scripserit Arist. in sec. 13. publ. 4,) oblectatio ista saltem in eo gradu non reperitur: Quorsum enim? cùm sibi non nisi ad perni-

ciem prodesse posset: illis siquidem allecta in laqueos insidiantium incidere potuisset. In Gustu solummodò & Tactu belluas delectari oportuit: ne vel generationem spernerent, vel fame perirent, aut lædentia vitare nequirent. Alterius verò fundamentum elicitur ex secundo de part: an. cap. 7. quod iam superius adduximus: verùm experiētia confirmatur, quēdoquidem hominis, multarúmque aliarum rerum odorem nos nullum percipimus, quorũ tamē odore cattellus (omitto alia animalia) eminus etiam afficitur, atque mouetur. Huic veritati quàm faueat cont. 92. secundi de an. & Auerr. in quinto collig. c. 28. vnicuiq; patet. Ad tertiã dico, primùm hic de animalibus perfectis sermonē fieri, vt patet. Mox propriũ hũc esse locum vbi hoc determinetur: idcirco in se. de an. sat illi, fuit, dixisse olfactum in homine peiorē esse, quàm in multis animalibus, hic rem clarius vel determinate debuit ac potuit.

Ἡ μὲν οὖν τοῦ ὕδατος φύσις βούλεται ἄχυμος εἶναι. ἀνάγκη δ', ἢ ἐν αὐτῷ τὸ ὕδωρ ἔχειν τὰ γένη τῶν χυμῶν ἀναίσθητα διὰ σμικρότητα, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς φησιν, ἢ ὕλην τοιαύτην ἐνεῖναι, οἷον πανσπερμίαν χυμῶν, καὶ ἅπαντα μὲν ἐξ ὕδατος γίγνεσθαι, ἄλλα δ' ἐξ ἄλλου μέρους, ἢ μηδεμίαν ἔχοντος διαφορὰν τοῦ ὕδατος, τὸ ποιοῦν αἴτιον εἶναι, οἷον εἰ τὸ θερμὸν καὶ τὸν ἥλιον φαίη τις τοῦτον.

49 Aquæ igitur natura exigit quidē vt insipida sit. Sed necesse est vel ipsam in se omnia saporum genera, quæ ob exiguitatē sensuũ lateant, habere vt asserebat Empedocles, aut eiusmodi materiã continere, quæ veluti, saporum omnium seminarium sit, & omnia ex aqua, alia autem ex parte illi* alia effici: aut certè cùm nullum ipsa discrimen in se habeat, conficientē causam esse, ac siquis calidum & solem huiusmodi dicat.

Secũdam aggreditur partem tractationis, in qua opiniones tres Veterum de ortu & natura saporum recenset. Imprimis autem concessum quoddã ab omnibus ponit, vt quid deinceps ab aliis quæ ex eorũ sentētia in medium affe ret desiderari queat, distinctius cognoscatur. Concessum est, Aquam ex sui natura insipidam esse. Cùm enim corpus simplex sit, omnibus secundis qualitatibus, quæ mixti tãtùm passiones sunt, carere, idcircóq; nullo sapore imbuta esse debuit. Imò hoc prę cipuum aquę optimę & purissimę signum est, si nullum saporē, odorem, aut colorē retineat: verũ tamē licet ipsa cuiuslibet saporis expers sit, est omniũ saporũ veluti principiũ, materia, & fundamētũ, ex sec. de an. cont. 101. Sed quæritur quomodo aqua principium eorũ sit. Empedocles respondet, Aquam saporum dici subiectum, quia in ipsa actu saporum omniũ genera quibusdã minutissimis corpusculis ab aqua differentibus cōtinentur, quæ ob sui exilitatem sensum nostrum fugiunt. Iuxta hanc dicendi rationem duo sunt colligenda: ac primùm illud, Aquam non propriè materiam saporũ dici, sed eatenus tantùm quatenus, locus est: sapores enim iam actu existētes continet. Alterum, nunquam fore vt percipiantur sapores isti in aqua dispersi nisi antea aliqua vi congregentur. Vim autem istam explicat Alexander, qui ait, congregari hos sapores vel à plantis radicibus mediis, vel ab animalibus aquam ipsam corpusculáque illa vnà haurientibus: calor siquidem ille in plantis & animalibus ἐμφυτος insitus congregare, ἐπαγωγὸς verò seiungere valet. Diuersitatem autem saporum, nunc maiorem nunc minorē huiusmodi corpusculorum coniunctionem consequi, opinio hæc fortasse existimare potuit. Restat alia opinio quæ putabat, Aquam principium quidem saporum esse, non tamen eos actu continere, principiũ iuquã huiusmodi quod in se materiam quandam habeat, ex qua veluti ex seminibus omnes sapores oriantur.

Varie-

varietatem verò saporum, à diuersitate partium aquæ, seu illorum seminũ ex A quibus diuersi eliciebãtur, sumi oportere affirmabat. Hic nil opus est cum Alexandro dubitare cuiúsnam ista opinio fuerit, cum τῆς πανσπερμίας mentio fiat: Nota satis est Democriti vox, qui infinitũ faciebat ἐκ τῆς πανσπερμίας τῶν σχημάτων id est ex atomis infinitis figura differẽtibus quæ omnium rerum seminarium erant, quandoquidem ex eis veluti ex seminibus oriri omnia existimaret. Similis huius, vox Empedoclis πάμφυλον erat, qua massam quandam indigestam, ex elementis constantem, naturámque rerum gignendarum perinde ac semen, indistinctè continentem, significabat: Aristoteles hæc tradit tertio de Phy. ausc. cont. 27, & secundo eiusdem tractat. cont. 83. Postrema accidit opinio, quæ cum secunda fortasse in omnibus conueniebat, præterquam quòd varietatẽ saporum nõ à diuersis aquæ partibus, sed ab efficiẽtis diuersitate (vel B Solem hunc dicas, vel caliditatem quæ illius instrumentum est) proficisci asserebat. Huius sententiæ vindicẽ, neque Arist. neque illius interpretes proponunt: sed videamus an rectè conijcere ex ea possimus, Anaxagoram fuisse. Hic enim à Democrito in eo differebat, quòd in singulis partibus admistionẽ illam suam infinitam, de qua paulò antè loquuti sumus, statuit, & quoduis in quouis esse arbitratus est, ex quo illud initio suæ Philosophiæ conscriptum, ἦν ὁμοῦ πάντα χρήματα. Democritus verò corpuscula illa sua eiusmodi esse voluit, vt nullum illorum ex aliis gigni posset. Sed hæc ad rem nihil, vt Alexander de atomis Democriti hîc ait.

Ὡς μὲν Ἐμπεδοκλῆς λέγει, λίαν εὐσυνόπτον τὸ ψεῦδος. ὁρῶμεν γὰρ μεταβάλλοντας ὑπὸ τοῦ θερμοῦ τοὺς χυμοὺς, ἀφῃρημένων τῶν περικαρπίων εἰς τὸν ἥλιον καὶ πυρουμένων, ὡς οὐ τῷ ἐκ τοῦ ὕδατος ἕλκειν τοιούτους γινομένους, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ περικαρπίῳ μεταβάλλοντας, καὶ ἐξικμαζομένους διὰ τὸν χρόνον αὐστηροὺς ἐκ γλυκέων, καὶ πικροὺς, καὶ παντοδαποὺς γινομένους, καὶ ἑψομένους, εἰς πάντα τὰ γένη τῶν χυμῶν μεταβάλλοντας, ὡς εἰπεῖν. C

50 Verùm id quod Empedocles asserit, valde manifestum mendacium est. Cernimus enim sapores decerptorum fructuum atque Soli ignive expositorum à calore mutatos, tanquam non eò quòd ab aqua hauriant, eiusmodi sapores facti sint: sed quòd in ipsomet fructu mutati, & tempore exhalãtes, ex dulcibus austeri, amari, excoctique in omnia (vt ita dicã) saporum genera transmutentur.

Ordine propositas opiniones Veterum confutat. Primùm igitur aduersus Empedoclem in hunc modum argumentatur: Oppositum prorsus accidit D quàm tu dicas, ergo manifestè mentiris. Probat assumptionem, quia si fructus, puta ab arboribus decerpti, Soli, ignive exponantur, cernimus vi caloris illius, sapores eorum in dulces austerũ amarumque & omne id genus permutari, ergo nouus ibi sapor acquiritur, cùm tamen nulla aqua adsit, vnde hauriatur, potiúsque per exiccationem, quàm per humectationem efficiatur. Ac si diceret: non possum⁹ affirmare fructus illos decerptos, ab aqua sapores actu in ipsa disseminatos, recipere, congregaréque, sed in seipsis potius sapores intus habere, qui deinceps tempore intercedente ob internas qualitates mutatas, vel coctionem aliquam extraneam, humorem internum fructuum exiccantem, in varias species transferantur. (ἀφῃρημένων τῶν περικαρπίων). Excerpti fructus nullã cum sua arbore communicationẽ habent: in his ergo dici

nequit in transmutatione saporum nouam aquam ab arbore sumi, quod fortasse Empedocles in affixis excipere posset, propterea que ab excerptis nô ab affixis experientia sumpta atque proposita fuit. ἀκροδρύων autem, alij vertunt, Pomorum, nos fructuum. eodem vtraque versio tendit, si per fructum vel pomum intelligatur tam id quod continet, quàm quod continetur, id est semen ipsum quod σπέρμα appellatione tam Diosc. quàm Galenus vocat. In pomis seu ἐν τοῖς μήλοις caro interior & cutis seu operimentū & continens molle, in Nucibus (vt castaneæ, amygdalæ, aliáque huiusmodi) cortex durior est. Sed vtrunque sit operimento illo medio, arbores fructui, id est ei quod intus est, sapores impartiuntur. A

Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ πανσπερμίαν εἶναι τὸ ὕδωρ ὕλην, ἀδύνατον. τοῦ αὐτοῦ γὰρ ὁρῶμεν ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς τροφῆς, γινομένους ἑτέρους χυμούς. B

51 Perinde autem, Aquam esse materiam πανσπερμίαν fieri nequit, si quidem ex eodem, ceu ex eodem alimento, varios effici sapores cernimus.

Si quid peccabat secunda opinio, in eo quòd πανσπερμίαν saporum omnium aquam poneret, at reprehensa est, cùm aduersus priorem sententiam ostensum fuit, beneficium istud saporum ab aqua proficisci non posse. Sátque etiã reprehendetur infrà, in posterioris cõfutatione. Nunc in eo palàm arguitur, quòd ponens ipsam πανσπερμίαν esse, tamen in diuersis aquæ partibus diuersorũ saporum principia statueret. Quandoquidem ex eadem aqua, tanquam ex eodem alimento varios confici sapores cernimus. Aqua enim, puta à ficu, pro nutrimento quod certè omne humidum est, hausta, vna eadémque existens, non vnius generis saporum causa est. Alius siquidem ficus fructuum, alius foliorum, alius corticis, ligni item alius sapor apparet.

Λείπεται δὲ τῷ πάσχειν τι τὸ ὕδωρ μεταβάλλειν. ὅτι μὲν τοίνυν οὐχ ὑπὸ τῆς τοῦ θερμοῦ μόνον δυνάμεως λαμβάνει ταύτην τὴν δύναμιν, ἣν καλοῦμεν χυμόν, φανερόν. λεπτότατον γὰρ πάντων τῶν ὑγρῶν τὸ ὕδωρ ἐστί, καὶ αὐτοῦ ἐλαίου. ἀλλ' ἐπεκτείνεται διὰ τὸ γλίσχρον, τὸ δὲ ὕδωρ ψαθυρόν ἐστι, διὸ καὶ χαλεπώτερον φυλάξαι ἐν τῇ χειρὶ τὸ ὕδωρ ἢ τὸ ἔλαιον. ἐπεὶ δὲ θερμαινόμενον οὐδὲν φαίνεται παχυνόμενον τὸ ὕδωρ αὐτὸ μόνον, δῆλον ὅτι ἑτέρα τις ἂν εἴη αἰτία. οἱ γὰρ χυμοὶ πάντες πάχος ἔχουσι μᾶλλον, τὸ δὲ θερμὸν συναίτιον. C

52 Reliquum est itaque ob aquam aliquo modo affectam, mutationem fieri. Cæterùm quòd aqua vim illam quam saporem nuncupamus, non tantùm à calidi facultate recipiat, planum est: Etenim humorum omniũ tenuissima est aqua, & ipso etiam oleo tenuior, quamuis hic ob sui viscositatem magis protendatur, fragilis siquidem ipsa est. Quo etiã fit, vt ægrius aqua manu contineatur, quàm oleum. Sed quoniã aqua ipsa sola calefacta non crassescit, manifestum certè erit, aliam quandam huius causam fore. Sapores siquidem omnes ad crassitudinem vergunt: Calidum autem concausa est. D

Si aqua ex seipsa varietatis saporum causa esse nequit, omnium tamen sit veluti mater, sequitur certè ob aliquam in ipsam ab extrinseco principio mutationem factam, diuersos gigni sapores. Atqui hoc ipsum Tertia fatetur opinio. Sed tamen & illa reprehenditur, non quòd aliquid caliditati agenti tribuat, vt Alexander ait, sed quòd totum ad illam deferat. Possumus totam Aristotelis

A ristotelis argumentationem in hunc modũ referre: Id quo posito cum aqua, sapores non ponuntur, non est vera specierum saporis causa: caliditas aut sol sunt huiusmodi, vt ipsis cum aqua positis, sapores tamẽ nõ adsint: ergo neque sol, neque caliditas, sunt veræ saporum causæ. Maior nota est, siquidem vera causa est, quæ ἁμῶν producit effectum. Minor, sumpto fundamento à modo generationis saporum quæ est per incrassationem, ad hunc modum in cõtextu probatur: A aqua ipsa sola, à calido crassescere nequit, ergo neque ob calidũ gignere sapores. Fundamẽtum sumptum, quòd maioris propositionis vicem gerere potest, inde constat, quòd sapores qui non nisi ob nouam crasim seu tẽperationem à mixto acquisitam, noui prodeunt, per digestionem, vel aliam mutationem digestioni ad similitudinem muneris respondentem, efficiũtur. Cæterùm digestio omnis incrassando procedit, vt Arist. in 4 mete. ca. 3. & ca. 4. tradit & ratio probat, quãdoquidem digestio omnis in æqualitate quadam C consistat, quæ per exactam mixtionem humidi cum sicco à calore inducitur: fieri autem nequit, quin calor agitãdo & miscendo, multas partes aqueas rarefaciat, extrahat, tandémque consumat: ex quo etiam necessariò sequitur, vt quicquid manet, constans magis, coactum, crassiúsque reddatur. Minor in contextu probatur, nẽpe quia cùm aqua omnium humorum tenuissima sit, corpúsque simplex, partes heterogeneas istas, crassas nempe tenuésque non habens, incrassari nequit. De aqua simplici loquimur, quæ certè quanrumuis calescat nunquam crassior effici poterit, sed tota potius à calore in euaporationes euanescere. Remouet deinceps Philosophus ambiguitatem quæ oriri ex eo poterat, quòd aquam omnium humidorum tenuissimam nuncupasset. Etenim oleũ, quòd magis permeet, & latius diffundatur, aqua tenuior existimari potuit. Addit ergo, oleum omnino crassius esse aqua, quod probat ex- C perientia, nam facilius oleum in manu quis seruabit quàm aquam: quæ quia facilè dissolui potest, hinc atque inde diuellitur & emanat. Ex his demum Arist. tanquã pro suæ opinionis fundamento (vt Alex. monuit) colligit, calori quidem, quantum ad saporum species attinet, nõ omnia accepta referri oportere, vt Veteres censebant, sed tamen illum tanquam συναίτιον retinendum esse, qua de re infrà. Nunc illud expendamus. Causam cur oleum magis quàm aqua diffundatur, tenacitati illius adscribit, cui opponit aquæ ψαθυρίαν. Hic verò sciendum est, Oleum neque terræ neque aquæ esse à prædominante, sed aeris. Cui rei indicio: illud est, quòd illud ob aeris dominantis leuitatem. aquæ supernatat, trahens scilicet sursum, tum aquæ, tum terræ grauitatem. Quòd si multum humidi habere videatur, illud certè aereum est: atque hinc fit, vt facilè flamma corripi queat: imò Aristoteles hoc solo fundamento in quarto meteorologico probat, oleum, tam à calido quàm à frigido posse cras- D sescere. Si igitur humiditas aeris multa, in oleo reperitur, illa certè tenuis, vissida, tenax est: qua etiam ratione ostendebat in loco commemorato Aristot. oleũ non posse, vel à calido, vel à frigido coagulari, coagulantur enim quæ exiccari valent: exiccatur quicquid aqua est, aut aquæ species, vel terreum, cùm humidum eius aqueum à reliquis partibus eiusdem seiungitur: olei verò partes ob lentorẽ tenacitatémque separari nequeunt. Omitto hic interpretũ de tota re hac, controuersias; imò & ipsiusmet Arist. repugnantes sententias: relinquenda siquidem hæc sunt Meteorologicis. Nunc satis sit ista simpliciter retulisse, ex quibus eius rationem reddere possimus, quo motus Arist. oleum cùm aqua in tenuitate conferre voluerit: permeat enim magis corpora, quæ tãgit, ob illius aeream naturam: diffunditur quoque magis ob eandẽ causam:

Nã cum permeet, tenaxq́ue & visſidus ſit, nõ poteſt vna illius pars fluxum arripere, quin aliæ quoque tanquam ab illa priori tractæ ſequantur. Sed dicat aliquis: Si oleum, aqua magis permeat, magíſque aereũ eſt, quî fiet vnquam vt aquam ipſo tenuiorem dicamus? Reſpondeo, Ariſtotelem per λεπτότερον rarum, minimèque viſſidum, ſeu nõ coactum, fortaſſe ſignificare voluiſſe: Certè verbum γλισχρότητι ad illius explicationem adhibetur. (Sed quoniam aqua ipſa ſola calefacta nõ craſſeſcit). Idẽ iiſdem verbis in quarto meteor. cap. 4. & alibi tradidit. Ex quo Olympidorus colligebat, aquam nutrire nõ poſſe, imo Ariſt. in ſecundo de ortu & inte. narrat, peritos Agricolas aqua plantas irrigantes, terram cum ipſa miſcere, vt inde ali, augeríque poſſint. Sed obiiciet quis, non ſemel Ariſt. in quart meteor. aquam coctam dicere, itémque condenſari, cùm præſertim mutatur in terram. Reſpondeo ad primum, Coctionem & cruditatem ſolius mixti paſſiones eſſe, idcircò Ariſtotelem, cùm iſtas tribuit elementis ſimplicibus, metaphoricè tantùm loqui, vt plerũque ſolet. Ad ſecundum dico, aquam condenſari quidem aut congelari, nunquam tamen craſſeſcere. differt hoc ab illis, quia quæ craſſiora redduntur non tamen ſicca remanent, incraſſata propriè dicuntur, huiuſmodi eſt oleum: quæ vero dura remanent conſtãtiáque, qualis aqua, congelata & condenſata nuncupantur. In ſumma, craſſities mixti paſſio eſt: ſimplicium elementorum condenſatio.

Φαίνονται δ' οἱ χυμοὶ ὅσοιπερ καὶ ἐν τοῖς περικαρπίοις, οὗτοι ὑπάρχοντες καὶ ἐν τῇ γῇ. διὸ καὶ πολλοί φασι τῶν ἀρχαίων φυσιολόγων, τοιοῦτον εἶναι τὸ ὕδωρ, δι' οἵας ἂν πορεύηται γῆς, καὶ τοῦτο δῆλόν ἐστιν ἐπὶ τῶν ἁλμυρῶν ὑδάτων μάλιστα. οἱ γὰρ ἅλες γῆς τι εἶδός εἰσι. διὸ τὰ διὰ τῆς τέφρας διηθούμενα πικρᾶς οὔσης, πικρὸν ποιεῖ τὸν χυμόν, καὶ τὰ διὰ τῶν ἄλλων ὁμοίως· εἰσί τε κρῆναι πολλαί, αἱ μὲν πικραί, αἱ δ' ὀξεῖαι, αἱ δὲ παντοδαποὺς ἔχουσι χυμοὺς ἄλλους.

53 Videntur autem, quicunque in fructibus ſapores inſunt, iidem quoq; in Terra ineſſe. Quapropter multi ex veteribus Phyſicis aiunt, Aquam talem eſſe, qualis Terra ſit quam perfluit: quod certè in aquis ſalſis perſpicuè declaratur. Eteñi ſal terræ ſpecies quædã eſt. Proptereáque per cinerem quæ amara eſt, colatæ aquæ, amarum ſaporem efficiunt: eadémque ratio eſt aliarum quæ per alia permeant. Inueniuntur inſuper multi diuerſique fontes, hi quidem amari, alii acuti, aliíque omniũ generum ſapores obtinentes.

Confutatis veterum decretis, ad propriũ accedit. Duo autem ab antiquis ſumpta, more quodamſuo, tãquam vera & rata ſupponit. Aquamnempe materiam & quaſi πανσπερμίαν quandam ſaporum eſſe. Præterea caliditatem ad generationem eorum concurrere. hoc in poſtremis verbis ſuperioris cont. diſertè faſſus eſt. illud nunquam aduerſus veteres apertè damnauit. Summa eſt, Aquam ſolã cum calido conficiente niſi ſiccũ terreum vnà quoque adſit, ſaporibus gignendis non ſufficere. Hoc vt oſtendat, nonnullis primùm rationibus probat, eoſdem prorſus totidémque ſapores qui in fructibus reperiũtur, in Terra quoque vnde fruct' prodeũt, reperiri. Imprimis verò authoritatẽ veterũ multorũ, inter quos fortaſſe Metrodor' & Anaximenes erãt (teſte Alex. in ſec. meteor. com. pr.) proponit, qui affirmabãt, aquam talem vbique ſaporẽ retinere, qualem terra habet per quam illa permeat: huic vero rei affirmandæ idcircò impellebantur, quòd Aquam Sal perfluentem (Sal verò quædam

A dam terræ ſpecies eſt) ſalſum ſaporem contrahere perſpicerent. Additur autem in contextu ad confirmandam Veterum ſententiam, hac eadem ratione, Aquam per cineres percolatam, ſimilem ſaporem, amarum nempe, ſumere, alias item aquas colatas per alias terræ ſpecies, puta ſulphureas, bituminoſas, lutoſas, cęteráſque huiuſmodi quas initio libri prioris meteor. innuit, externum ſemper ſaporem recipere & continere: Cuius rei indicio etiam ſunt fontes multi (poſtremo addit) in quibus omnis generis ſapor, hac ſola ratione reperitur. In hac parte illud primum animaduertendum eſt, quod Alexāder annotauit, Ariſtotelem, nomine terræ non ſimplex elementum, ſecundarum qualitatum ſaporíſque omnis expers, ſignificaſſe, ſed (vt ait Thomas) Terram cum humore permixtam. Quod quidem Philoſopho ſat eſt, qui nō ſolam Aquam (vt ſtatuerūt Veteres, ſed Terram quoque, & fortaſſe præcipuam ſaporum cauſam eſſe, vult habere. (Et ſal ſpecies quædam terræ.) In quatto meteo.

B cont.43. vocatur Sal mixtum liquabile, in quo tamen dominatur terra: gignitur enim ex commixtione humidi cum ſicco terreo, tenuioribus humidi partibus à calore ſolis, vel ignis, vel alterius decoquentis reſolutis. Indicio huius eſt, ipſum alicubi (vt ferunt) in lapides cogi. quare non propriè terra hîc ab Ariſtotele vocatur, ſed ſpecies terræ. Nam ſi pura & ſimplex terra eſſet, diuerſitate ſpeciei non ſignificaretur. Hæc explicatio elicitur ex Græcis interpretibus in priori meteor. cap. primo, vbi Ariſt, ait Ἔτι δὲ γῆς ὅσα εἴδη, καὶ μέρη, καὶ πάθη τῶν μερῶν. Sic illi interpretantur, Species terræ ſunt, Cauernoſa, fungoſa, ſolida, concreta, ſulphurea, bituminoſa, aluminoſa, nitroſa: quanquam propriè ſpecies non eſſe, ait Philoponus, ſed magis πάθη, quandoquidē terra niſi aliquo modo affecta, huiuſmodi effici nequeat. Salis autē multa genera ſunt, vt Foſſile, Nitrū, aliaq́; huiuſmodi, de quibus Meteorologici. Quę verò de fontib⁹ Ariſt.

C affert, manifeſta ſunt: imò idem in ſec. met. ca. 2. narrat, in Sicanio agro Siciliæ aquam acidam olim fuiſſe, qua etiam incolæ pro aceto vterentur: in Scythia, amaram. Noſtra etiam tempeſtate multos huiuſmodi fontes ſupereſſe, aiunt, vt in Romano agro, vnum ſaporis auſteri, cuius aqua vino ad conciliandam gratiam ab aliquibus miſceri ſolita ſit, alios item diuerſorum ſaporum alibi: Totam horum omnium cauſam, in terram à calore excoctam Ariſtoteles refert, quæ deinceps aquæ ſapores varios præbet. Sed videtur eſſe repugnantia in Ariſt. ſententia. Siquidem in ſecundo meteor. cap. p. ait, aquam per cineres percolatam ſalſum ſaporem contrahere, hîc verò amarum. Tollitur facilè, quandoquidem lixiuiū, veluti etiam vrina, & aqua maris ſimul contineat ſalſedinem & amaritudinē, quinimo ab illa, ad hanc ſtatim tranſitus fit, & cauſæ vtriuſque in omnibus iſtis reperiūtur. ſed de his infrà planius & copioſius.

D Διὸ εὐλόγως ἐν τοῖς φυομένοις τὸ τῶν χυμῶν μάλιστα γίνεται γένος. πάσχειν γὰρ πέφυκε τὸ ὑγρὸν, ὥσπερ καὶ τἆλλα, ὑπὸ τοῦ ἐναντίου. ἐναντίον δὲ τὸ ξηρὸν, διὸ καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς πάσχει τι· ξηρὰ γὰρ ἡ τοῦ πυρὸς φύσις. ἀλλ' ἴδιον τοῦ πυρὸς τὸ θερμόν ἐστι, γῆς δὲ τὸ ξηρὸν, ὥσπερ εἴρηται ἐν τοῖς περὶ στοιχείων, ᾗ μὲν οὖν πῦρ, καὶ ᾗ γῆ οὐδὲν πέφυκε ποιεῖν, ἢ πάσχειν, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν. ᾗ δὲ ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς ἐναντιότης ταύτῃ πάντα ποιοῦσι καὶ πάσχουσιν.

54 Quapropter meritò omne ſaporū genus in plātis potiſſimū gignitur Etenim humidum veluti alia omnia à contrario pati natum eſt, porrò contrariū, ſiccitas eſt, ideóque ab igne aliquid patitur, cuius natura ſicca eſt. Cæterùm ignis proprium calidum, veluti Terræ ſiccum eſt, vt in

libris de elementis declarauimus. Verùm quà ignis est, aut quà terra, nil aptum est agere aut pati, nec quicquam aliud: agunt verò omnia quà in ipsis inest repugnantia. A

Qui nouā rationem vel vnam, vel duplicem in hoc contextu dicunt afferri, qua terrā principium saporum esse probetur, nec scopum, nec methodū Philosophi assequuti sunt. Quod ex iis quæ sequentur, satis constare poterit. Idcirco ego existimo Aristotelem, ex declaratis, & iam constitutis saporum principiis quiddam colligere, cuius deinceps occasione, modum quo tria ista principia ad gignendos sapores cōcurrant, paucis quo ad fieri potest (vt par erat) aperire conatur. Quocirca Leonicum non vitupero, qui priorē contextus huius particulam cum superiori contextu iungit: illos accuso, qui alia ratione illam seiunxerunt. Elicit ergo Philosophus ex superioribus, iure saporum omnium genera in plantis potissimùm percipi. Laborant nonnulli vt rem hanc explicent, & nescio quæ commenta in medium afferunt. Mihi simplex ille sēsus placet, quem Thomas quoque sequutus est. Si in terra sapores omnes insūt, vt probatū est, & in aquis ob terrā quam lābunt, iure in plātis potissimùm omnibúsque herbarum generibus, quòd in terra nascantur, indéque suum nutrimentum absque medio attrahant, omnia saporum discrimina deprehēdūtur. Imò hoc ipsum illud est quod antè assūpserat, cùm in superiori cōtextu ait. (Videntur autē quicunque in fructibus sapores insunt, iidem etiā in Terra inesse). Sed reliqua persequamur. Ex eo quod de plātis protulerat, rationis generandorū saporū ex principiis iam declaratis explicādæ occasionē sumit, ita tamen vt quod de plātis tantùm videtur affirmare, de omnibus saporibus generatim velit intelligi. Sumit autem veluti totius huius rei caput, quod à veteribus etiam concessum est, Aquam nempe seu humidum materiæ, siue matris ἢ τιθήνης vicem in saporum ortu gerere, ex qua vt sapores educātur, passio certè aliqua intercedat necesse est. Verùm à quonā pati humidū, aptū est? (neq; enim quidlibet in quodlibet agit, aut à quouis patitur) sanè à solo contrario: à similibus enim nō fit actio, quod Arist. in priori de Phy. ausc. cont. 47. quīto eiusdē trā. 26. in priori de ortu & int. 50. & sexcētis aliis in locis testatur. Atqui contrarium humidi, siccum est, ex sec. de ort. & int. cont. 16. siccúmque igni conuenit & magis adhuc terræ, (iuxta sacram appellationem, Et vocauit Deus aridā, Terram) ergo humidū aquę, cum ab ignis siccitate, tum verò magis à siccitate terrę, cum eiusdem caliditate (quę propriè igni tribuitur) coniūcta, in ortu saporum, patietur. Sed animaduertendum est, diuersum esse hunc passionis modum: patitur siquidem humidum à sicco, veluti à contrariō: ex qua actione & passione mutua, mixti crasis oritur: à calido verò vt ab efficiēte & permiscēte, ex cuius actione, alteratio ipsa tandémque generatio sequitur. Propereáque humidum & siccum in generatione saporum materiæ vicem ferunt, calidum verò vt conficiens causa est. In postrema contextus parte, quia dictum fuerat, humidum ab igne pati, ne quis deciperetur, quomodo id intelligi oporteat, explanatur: neque enim (Philosophus ait) ignis quà ignis aut terra quà terra, in aquam agit, quia elemēta substantiæ sunt, proptereáq; contrarietate carent, sed quà contrarietatibus, id est repugnantibus qualitatibus prædita sunt. Ex hoc contextu perspicuè elici potest, in vnoquoque elemento vnam tantùm qualitatem in summo (vt aiunt) inesse: alteram verò (quicquid Galenus Auicenna, Albertus & Thomas dixerint) remissam. Di- B C D

sertè

A fitte siquidem affirmat Aristoteles, siccitatem Terræ propriã esse, Ignis verò caliditatem, in secundo volumine deortu & interitu, cont.23. idem his verbis expressit: Sed tamen absolutè quatuor existunt, vnius tamen vnũquodque " est. Terra sicci magis quàm frigidi. Aqua frigidi magis quàm humidi. Aer hu- " midi magis quàm calidi. Ignis calidus magis quàm siccus. Quam sententiam " Alexander hic, Auerroésque infinitis propè in locis sequuti sunt. Et certè qua ratione inuicẽ agere & pati possent elementa, si in singulis qualitates geminæ in summo essẽt, (vt Auerroes doctissimè opponit in quarto meteor. com. 10. in decimo metaphy. com. 23. primo cęli 7. & sec. de ortu & int. 48.) intelligere difficile est. Illud aliis negotium non minimum facessere videtur, quomodo remissa qualitas in elemento poni queat, cõtrarii mixtione, non posita, & sinceritate elementorum non violata. Sed Auerroes in sec. cęli com. 15. idem argumentum de Poli meridionalis perfectione respectu poli septentrionalis, stellatúmq; nobilitate respectu cæli, adductũ soluit, absolutè negans, remissionẽ B omnem contrarii permixtione fieri. Neque obstat quòd aliquando (vt in secundo Topico) Aristoteles dixerit, album esse quod nigro nõ permiscetur, id est quod minus nigredinis habet: namque Aristotelis sententia vbicunque ita loquatur, de contrariis ϑετικῶς seu de qualitatibus contrarium positiuum habentibus, accipiẽda est. Dicimus enim, amarissimum dulcedinis permixtione minus amarum reddi. In qualitatibus verò contrarium στερητικὸν habentibus Auerroes rectè id verum esse negat. Lux enim remittitur, nulla tamen contrarii permixtione facta. Imò addebant Excellentissimi Pręceptores mei, non in omnibus etiam qualitatibus contrarium positiuum obtinẽtibus, remissionẽ, contrarii mixtione fieri, sed in illis tantùm in quibus remissio multa vehemẽs & violenta est: quòd si à natura remissio huiusmodi rei conueniat, neque intẽsa sit, id falsum esse constanter cum Alexandro in quarto meteor. affirmabãt. C Auer. sanè à semetipso in re hac non semel dissentientem nobis obiicere posset aliquis: sed quãuis aliquãdo istius hominis opinione, assequi nihil aliud sit quàm diuinare: in hoc tamen nullo modo ancipitem ipsum iudicandum esse putamus. Hęc aliás pluribus, nunc pro eius existimatione illud dixisse sat esto. Qualitates nempe geminas in singulis elementis summas inesse dici posse, id est quales suæ naturæ conueniunt: qua ratione, tam Aerem quàm Ignem summã certè caliditatẽ habere, non tamen Aerem æquè calidum ac Ignẽ esse dicemus, cùm aer tantum caliditatis obtineat, quantũ cum sua propria ac pręcipua qualitate, nimirũ humiditate, manere queat. Quantùm verò ad Galenũ attinet, apertè ipsũ cum aliis errasse fatendũ est: quod enim aliqui pro eius excusatione afferũt, Ipsũ nẽpe Medicũ agere, idcircòq; ita loquẽtẽ à sensu nõ discedere, Galenũ magis arguit, quàm excusat: qui eni à mixtione discedit, quã D (vt ex Auer. diximus) Galen⁹ sua hac sentẽtia seruare nequit, medicorũ quoque fines non minimo interuallo pertransisse dicitur. Hæc intelligenti patẽt. Ad alia igitur iam tandẽ pergamus. Arist. in con. monet, neque ignẽ quaten⁹ ignis est, neque terrã quatenus terra, agere pati ve, sed vnũ quodque elemẽtũ quatenus repugnãtiis præditũ est. Locus sanè dignus animaduersione, potissimũ ob Medicorũ omniũ hæresim, qui qualitates primas Formas elementorũ substãtiales esse, vno ore asserũt. Imò Alex. ipse, huic sẽtẽtiæ, in priori suo libello de an. c. 1. fauere visus est, cũ calorẽ siccitatẽmq;, Ignis formã, leuitatisq; eiusdẽ principiũ vocat. quo fit vt nõ omnino immeritò ab Auer. & Tho. aliquãdo in re hac reprehendatur. Neq; est quòd aliquis vt Ioan. Iand. in 5. phy. q. 4. & alii recentiores aliã Alex. sententiã tribuere velit: magis eni Themist. in 5. phy. con. 9. Auer. quã plurimis in locis iudiciũ de Alex. opinione ferẽti, credẽdũ esse arbitror, quã iis qui vix verba Alex. olfecerũt, aut olfacere etiam potuerũt.

Iam verò Philoponum non semel aliósque grauissimos Peripateticos, medicorum partes sequi voluisse, patet. Hos omnes (ni fallor) in hanc hæresim sola illa ratio induxit. Quòd cùm elementa per temperaturã subiici fieríque mixtorum corporum materiam oporteret, necesse quoque esset illa retundi, & ad mediũ quoddam temperari, si exquisita mixtio esse deberet. Atqui illud fieri non posse constat, nisi elementorum formæ in qualitatum genus ordinémque referantur, quibus solis proprium est intendi atque remitti. Imò tanti ponderis ista sola ratio fuit, vt Auerroem etiam ipsum in summas angustias redegisse videatur, qui formas elementorum quasi medias inter substantias & qualitates, ancipitisque naturæ statuit. Sed longa est quæstio, & à Peripateticis exagitata, alibique copiosé pertractanda: de qua tamen nihil certum aut probatum definiri posse cum Doctioribus censeo, quandiu Mens humana crasso hoc corpore inclusa, neque materiam, neque formam sensibus cognoscere valet. Afferamus igitur in præsentia pro re hac, ea tantùm quæ minus à contextu nostro sunt aliena, atque ex his, quæ firmiora sunt, vixque ac ne vix quidem refelli queant. Si pars concreti substantialis substantia est, ob eámque causam materia ad substantiæ rationem accedere, in priori de phy. ausc. cõtex. 79. dicatur, in sec. verò de an. & septimo metaph. per sa pe substantia nominetur: certè forma ipsa, quæ concreto Esse largitur, primáque & præcipua illius pars est materia, præstantior, magísque substãtia erit existimanda. Imò Alexander ipse in capite prioris de anima superius adducto, in hunc modum absolutè loquutus est: Forma non potest ipsa per se seorsim à materia seiuncta subsistere, vtramque tamen substantiã esse non ambigimus. Etenim sicut materia ita & naturalis forma, substantia est, partes nanque substantiæ, substantiæ sunt: quinimo quia vtrumque ipsorum, substantia est, id quod ex ambobus constat, & substantia, & vna quæpiam natura est, non vt illa quæ artificio effici videmus. Horum enim subiectum & materia, substantia esse cognoscitur, forma verò qualitas. Non ergo alia elementorum, aut substantiæ simplicis, quàm concretæ aut secundorum corporum ratio erit. tam enim hæc quàm illa, esse suũ formis propriis acceptũ referũt. Quòd si qualitates istas in elementis substantias quis esse dicat, illud affirmare oportebit, quod negat Aristoteles in priori de phy. ausc. cont. vigesimo septimo, & trigesimo, nempe substantiam seu quod verè est, accidere alicui, quod vniuocè etiam rationem illius participet. Deducitur consequutio, quia eadem caliditas quæ est forma substantialis ignis, est qualitas in mixtis: in vtroque tamẽ candẽ prorsus rationem obtinet, sensus enim tactus qui harum qualitatũ verus est iudex, eadem ratione atque absque vllo discrimine ab ignis mixtique caliditate afficitur. Postremò disertè hic fatetur Aristoteles, Ignem quatenus ignis est, non agere, atqui ignis, rationem ignis seu τὸ τί ἦν εἶναι (quod certè solùm οὐσίωσιν indicat, teste Simplicio in categ. capite de rel.) suscipit à sola forma: neque enim id à materia capere potuit, quæ rerum omnium vna & communis est. Non me latet, quid Galenus & alii excipiant. Sed hæc aliáque huius generis in libris de ortu & interitu copiosius exactiúsque sunt perquirenda. Nunc tantùm dicimus, id verum esse quod aliàs ex Auerrois sententia in publicis nostris disputationibus Patauij habitis Theor. centesimo nono & 110. defendimus. Nempe, neque grauitatem neque leuitatem, neque primas qualitates elementorum formas substãtiales esse. Sed quid ab his distinctum, quod principium etiam ista rum omnium qualitatum sit iudicandum. Addimus tamen, qualitates istas ita inseparabiles in elementis poni, vt ad intensionem & remissionem harum, elementa quoque ipsa cùm Auerroe

in tertio

in tertio cæli. com.67. intendi atque remitti fateamur. Postremò tollendus A est scrupulus, qui ex nostra explicatione sententiáq; potissimùm oritur. Quomodo dicere potuit Aristoteles, ignem quà ignis est non agere, i. ratione formæ, si formæ solius actio sit? testis est ipsemet, secundo de phy. ausc. cont.13. vbi colligit formam esse naturam, i. principium motus actiuum: quod exemplum allatum indicat, cùm addit: Hominem ex homine fieri: Imò in cont.17. tertij eiusdem trac. ait: Id quod mouet, aliquam semper formam afferre, aut hanc, aut talem, aut tantam, quæ principium & causa motus est. quod item de anima in cont. 36.& 37. secundi voluminis illius doctrinæ, asseruit: Et Auerroes, cùm aliis in locis tum vero maximè in disp. aduersus Algaz.6. in Sol. dub. 6.i. Denominationes formarũ ab actionibus ita sumi, veluti subiectorũ à passionibus, corporáque omnia ex duabus naturis constituta esse, agente nimi-B rum & patiente, i. materia & forma ipsúmq; agens, formam, quidditatem, & substantiam nuncupari: patiens verò, subiectum, elementũ & materiam. Respondeo paucis, actiones propriè compositorum esse, ab ipsa tamen forma rationem agendi sumi, vt Auerroes in quinto de phy. ausc. com.3.& 5. de formis ortui interituique obnoxiis loquens, testatus est. Ignem igitur vi quidem suæ formæ agere, mediis tamen qualitatibus istis contrariis asserimus: quæ vt non essent in igne, nisi forma ignis à qua veluti à causa pendent prius, adesset, ita neque absque illius formæ vi agere possent. Agunt autem quasi alterando, ac disponendo, vt forma tandem ignis induci queat. (ὥσπερ εἴρηται ἐν τοῖς περὶ στοιχείων). Intelligit Alexander libros de ortu & interitu, & rectè, si præsertim secundum illius spectemus, in quo contrarietas & μίξις primarum qualitatum abundè declaratur. Non est ergo, quòd tres alios libros de Elementis, quorum Laertius C meminit, & quos nomine Aristotelis circum latos legisse se quidam Florentiæ affirmant, habere exoptemus.

Ὥσπερ οὖν οἱ ἐναποπλύνοντες ἐν τῷ ὑγρῷ τὰ χρώματα, καὶ τοὺς χυμούς, τοιοῦτον ποιοῦσιν ἔχειν τὸ ὕδωρ, οὕτω καὶ ἡ φύσις τὸ ξηρὸν καὶ τὸ γεῶδες. καὶ διὰ τοῦ ξηροῦ, καὶ τοῦ γεώδους διηθοῦσα, καὶ κινοῦσα τῷ θερμῷ, ποιόντι τὸ ὑγρὸν παρασκευάζει.

Vt igitur, qui colores, saporésque in humore lauant, simili sapore o-55 doréque inficiunt aquam: sic natura siccum terreúmque, & per hæc calidi vi agitans mouénsque humorem, ipsum qualitate quadam afficit.

In ista naturali actione sicci terrei cum humido aqueo, agitante ac permiscente calore, id euenit quod in arte: in qua Qui colorata corpora & saporibus prædita purgant & lauant in aqua, sua illa ablutione & agitatione efficiunt, vt aqua eodem sapore & colore quem res lota obtinet, afficiatur. In hac calidi actione idem accidit: Calor siquidem veluti artifex terram aqua quasi abluẽs, D & hãc cum illa, sua vi agitans, concoquens atq; permiscens, sapores qui in humido maxime apparent educit, ac si aquam eodem sapore infecisset, quo terra anteà fuisset affecta. Neque enim ita hanc similitudinem intelligere oportet, vt quemadmodum pannus, puta Tinctoris, ante ablutionem actu tali colore ac sapore præditus erat, ita terram ante digestionem à calido in humido sicco qi terreo patiente factam, actu sapores continuisse existimemus. Neque id obstat, quod anteà dixerat de quibusdam fontibus aliisque aquis, quæ talem retinent saporem, qualem permeauerint terrarum speciem, Etenim ista quæ ibi simpliciter ad propositi ἐπίδειξιν, & accommodatè prolata sunt, non tollunt quod verè nunc & ex natura rei docemur. Sapores nempe nullos, in

terra inesse, nisi ex permixtione sicci cum humido, calido adiuuante: quæ duo (vt Alexander ait) semper terra inter se commixta confusaq; habet. Colligamus igitur, hactenus nobis & initia saporum, & rationem eorum gignẽdorum vniuersim fuisse expositam, vt commodiùs hæc sequens eorum definitio proponi posset. A

Καὶ ἔστι τοῦτο χυμὸς τὸ γιγνόμενον ὑπὸ τοῦ εἰρημένου ξηροῦ πάθος ἐν τῷ ὑγρῷ τῆς γεύσεως, τῆς κατὰ δύναμιν ἀλλοιωτικὸν εἰς ἐνέργειαν. ἄγει γὰρ τὸ αἰσθητικὸν εἰς τοῦτο δυνάμει προϋπάρχον. οὐ γὰρ κατὰ τὸ μανθάνειν, ἀλλὰ κατὰ τὸ θεωρεῖν ἐστι τὸ αἰσθάνεσθαι.

56 Et hoc ipsum sapor est: Nempe passio à prædito sicco in humido facta, Gustatum qui facultate est, in actum mutare valens: ducit enim sentiendi vim ad id, quod antea potestate erat. Quandoquidem sentire, non est veluti discere, sed veluti ipsum speculari. B

Definitionis, rei vim & naturam exprimentis, duæ sunt species: altera formalis nuncupata, quæ ex genere constat & differentia: causalis altera, quæ accidentibus tantùm cõuenit, causam exprimens à qua pendet & conseruatur affectio. Posteriore omissa, de priori nonnulla dicamus. Locum habet hæc definitionis species in omnibus Categoriis, quemadmodum primo Topico statuit Aristoteles. Atquì hæc quoque duplex est: vel enim absque addito traditur, & vocatur definitio formalis quiditatiua: vel cum addito, & tunc Definitio formalis cum addito dicitur, (voco Additum id omne quod extra essentiam definiti est) In substantia, prior illa locũ præcipuè habet: vt si dixero, Homo est animal, rationis compos: huius siquidem definitionis duæ sunt partes, Genus, formam generalem, & quasi materiam primò significans, vt Auerr. in septimo met. com. 33. testatur: & differentia, formam specialem, licet ambo materiam quoque adsignificent. Posterior in accidentibus potissimùm spectatur, in qua genus quod est accidens, est veluti forma, differentia verò quæ subiectum & substãtia est: ex Auerr. 8. metaphy. 6. (præsertim in maximè propriis accidentibus quas proprias affectiones vocamus) veluti materia: ac proinde idem quinto metaphy. 34. & septimo eiusdem tractationis 17. 18. & 19. Accidentiũ definitiones ψιλά nuncupauit, si quidem ex diuersis naturis constent. Necessariò enim in definitione accidentium, subiectum aut expressè aut saltem occultè præterquam in Categoria quantitatis, contineri debet. Ex quibus satis perspicuum esse debet, Definitionem essentialem accidentium tunc tantùm menti quietem largiri, cum per omnia quatuor genera causarum traditur. Efficientem nanque & finem in definitione substantiarum non ita est opus adhiberi, quod notauit Galenus in quinto de diff. pulsuum cap. 2. & cap. 9. quod & ipse præstitit, cùm pulsum definiret: Esse actionẽ peculiarem præcipuè cordis, mox arteriarum, contractione & dilatatione morarum à facultate vitali, vt caloris natiui mediocritas conseruetur, spiritúsque animalis in cerebro generetur. Hoc eodem prorsus modo Aristoteles nobis hîc saporem definit, cùm ait. Esse affectionem in humido à sicco effectam, gustatum qui facultate est ducẽs ad actum. Passio enim seu affectio, est veluti forma, humidũ vero materia, in qua sapores quasi imprimuntur. Siccum quòd duplex est nempe terræ & ignis, vt antea dictum est, rationem efficiẽtis habet, quamuis siccum terreum respectu sicci ignei calidique, permiscentis & concoquentis materiæ potius vicem gerat. Causa igitur propria saporis conficiens calor est: Siccitas tamen humidi respectu alicuius agentis vicem gerit. C D

Ex

Ex quo Alexander meritò annotare, ratione vtriusque potuit, Primùm in locis valde frigidis, fructus non ita saporosos edi: Mox aquas pro diuersa temporum constitutione, i. ventorum flantium, pluuiarum seu innundationum, æstúsq; variatione, sapores à dulcedine ad salsedinem & amaritudinem abire, pro maiori nempe aut minori siccitatis participatione. Postremò causa finalis apparet cùm ait, Gustatum qui facultate est, ducens ad actum, & perfectionem. Quem finem quasi declarans Aristoteles inquit, Sensus actum absolutamq; perfectionem, non esse veluti discere, seu habitum tenere, puta Religionis Christianæ præcepta optimè nosse, sed veluti contēplari, i. apud omnes, & vbique in officio Christiani piique viri continenter manere, ab eóque nunquam discedere. Ita actus & perfectio gustatus vltima est, non posse gustare, sed ipsa iam degustatio. Maneat itaque apud nos contextus integer, cùm definitionem ipsam saporis, nullámque præterea præcipuam partē contineat, cuius particulas iam tandem ita expendamus. (πάθος). Quoniam de sapore hîc absolutè agitur, & Aristoteles sic loquitur, πάθος γιγνόμενον ἐν τῷ ὑγρῷ ὑπὸ τοῦ ξηροῦ, puto per passionem illam esse intelligendam quæ inter duo contraria intercedente ἀλλοιώσει efficitur, id est, qualitatem quandam in subiecto existentem, & à passione cum formæ contrariæ abiectione ortam, & quæ passionem etiam in sensum inferre queat, de qua Aristot. in priori de ortu & int. cont. 51. Imò hoc ipse superiùs expressetat, his in verbis, ὥσπερ τὰ δ' ἐν τῷ ὑγρῷ τὸ ξηρὸν διὰ καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς πάσχει πικρὰ λαβεῖν δ' ὑπὸ τῆς γῆς, αὐτοῦ γὰρ τὸ ξηρόν. (In humido) aqueo nempe quod consistit, & à calido temperatum est. Est ergo humidum veluti materia & fundamētum saporum. (A prædicto sicco.) Siccum duplex est, Terreum vnū à quo tanquam à terminante patitur humidum: Igneum & calidum alterum, quod est veluti permiscens atque agitans. Hinc duo colligere licet, vnum est, deceptos fuisse illos qui aiunt in hac definitione causam efficientem saporū fuisse omissam, quòd sat sit definitiones naturales, quæ essentiam rei & quiditatem exprimere debent, à materia & forma quæ totam rei essentiam constituunt sumi. Hæc quidem absolutè vera sunt: sed interea negamus nos qui putamus hanc definitionem omnia causarum genera complecti, in ea efficientem causam deesse, cùm tam siccum terreum, quàm siccum igneum, de quorū vtroq; Aristoteles loquutus est, efficientis rationem subeant. Sed excipiet aliquis: Siccum est qualitas patiens, ex sec. de ort. & int. cont. 8. ergo non agēs: imò ex quarto meteor. i. non vniens sed vnita, non terminans sed terminata nuncupatur: confirmatur argumentatio, ex eo quòd materia cuius est pati cum aliis causis coire nequit, vt ex sec. de phy. ausc. cont. 70. constat. Longa & perardua quæstio est, ad Meteorologicos pertinēs. Interea tamē ex Philopono & Auerroe totā rem istam, in hunc modū determinamus. Omnes qualitates vel in generatione mutua elementorum spectentur, vel in mixtione, agentes & patiētes dici possunt. Et illud quidem patet, quandoquidem terra aquam vertēs in sui naturam nō frigiditate in qua sibi cum illa conuenit, sed siccitate aget, itemq; de cæteris sentiendum. Aliud verò, facile est declarare. Etenim si mixtio effici debeat ex quatuor elementis, oportet vt omnia ad κρᾶσιν quandam, qui terminus mixtionis est, reducatur. Verùm nunquam crasis ista nascetur, nisi primùm omnes quatuor qualitates inuicem agant & patiantur: qui fieri enim poterit, vt humidum ad crasim siccum reducat, aut ab ipso reducatur, nisi per mutuam actionem atque passionem? Cæterum illud retinendum est, humidum & siccum, non principaliter agere. Sed (vt aiunt) secundariò: neq; enim humidum in siccum, aut siccum in humidum, antea aget, quàm vnum cum altero permisceatur, in minimasque partes distribuatur: quod calidi, &

frigidi tantùm opus est: agunt ergo humidum & siccum, sed actionis suæ initium à calido & frigido assequuntur. Meritò igitur Arist. hæc, agentia, terminātia & vniētia vocat: illa verò patientia, vnita, terminataq;. Sed nihil prorsus ad nos ista, qui iam declarauimus, quomodo siccū terreum efficiens, quomodo item materia dici queat. Est enim materia quatenus patitur à sicco igneo: est efficiēs quatenus humidū terminat & quasi inficit. Neq; coitio ista causarū repugnat Arist. cùm ad diuersos terminos, oppositósq; referatur. Alterum eliciendum, Nēpe, non in omni humido sapores fundamentum habere, nō enim in humido simplicis corporis sed cōpositi solùm. Hoc ex verbis cōtextus patet, si quidem tale humidum à sicco terminari debet, calore permiscente ac digerēte. Præterea ratione probatur, de qua in contextu seq. pluribus. Sed hic duplex oritur quæstio, prior est, an frigiditas ad producendos sapores aliquo modo concurrat: Secūda, an humor ad saporum ortum semper exigatur: quandoquidem, multa corpora siccissima, vt piper: & lapides quidam, vt sal: itemque radices siccissimę, puta rhabarbarū: cineres etiam ipsi qui per exiccationem seu potius exustionem fiunt, tamen amari seu salsi sunt, Sapore prædita esse apparent. Priori quæsito paucis respondetur, frigiditatem per accidens tantùm saporum ortui posse conferre, quatenus scilicet vim caloris humidum aqueum attenuantis ac resoluentis, cum eoque siccum terreum agitantis & permiscentis, adueniens frigiditas retundere ita potest, vt non is deinceps sapor oriatur, qui fortasse non impedito calore oriri potuisset, sed longè diuersus. Alterum quæsitum ita enodādum: Nunquam corpora illa sicca, licet non omni prorsus humiditate intrinseca destituta sint, saporem edere, nisi aliqua priori humiditate externa perfundantur: imò hic vsus saliuæ proprius est, vt docet Auerroes in secundo de anima com. 102. Vnde ibidem optimè ex Aristot. colligit, omne degustabile, actu vel saltem potestate propinqua, humidum esse oportere. Quod non ita est intelligendum, vt in quibusdā degustabilibus humidū sit in potestate propinqua: Etenim hoc modo, cùm humiditas sit vna ex causis saporem constituentibus, vel dicere oporteret saporem quoque potestate tātùm in illis inesse, ex secundo de phy. ausc. cont. 38, vel sapores nullam existentiam nullamque naturam re ipsa seorsim habere, nisi cùm degustantur: quorum sanè vtrunque absurdum est. Hoc igitur vult Auerroes, in omnibus quidem degustabilibus actu saporem inesse, & actu humidum: sed vt in aliquibus dulcis, in aliquibus amarus sapor præualet, ita in aliquibus humidum in aliquibus siccum pro diuersa mixtione dominatur. Semper itaque aliqua humiditas adest, tum in cinere, tum in sale, & reliquis, quæ tamen ob multam siccitatis copiam sit insensilis: Quod eo confirmatur, quòd mixta sunt, in quibus licet ex priori de ortu & int. 89. facultates elementorum æquari debeant iuxta variam mixti exigentiam, ita vt vna alteram non destruat: non tamen prædominium vnius aut alterius tollitur. Humidum igitur in re sicca modicum existens, ab extrinseca humiditate adiutum, & quasi excitatum euocatumque sapore linguam afficit. Quapropter non malè concludunt illi, qui saliuam non absolutè ad degustandum, vt multi malè putant, sed ad rectius res siccas degustandas in lingua seu palato à natura fuisse statutam, cēsent. Alium & fortasse præcipuum illius vsum, Aristoteles in secundo de anima, capit. de sono proponit, loquutionis nempe, quam, humectata lingua quæ sermonis organum est, idcircóque mobilior reddita, commodius edere potest. (Ducit enim sentiendi vim ad id quod antea potestate erat. Quandoquidem sentire non est veluti discere, sed veluti ipsum speculari). Potestate bifariam aliquid dici, &

A ci, & item actu bifariam, omnibus ex Aristotele constat. Dicitur namque vno modo potestate aliquid esse, quod ad aliquid naturalem quandam habet habilitatem, qua illud consequi possit, puta puer vt Grammaticus efficiatur: hæc potestas habitui opponitur, i. cùm quis iam habitum Grammaticarum præceptionum illarum: quę sciēriam cōparatam quidem animo tenet, non tamen aut quia edat, aut si ita sors tulerit quia dormit, per ipsas operatur, in earumq; perspicientia versatur: Hic habitus, actus prior, respectu istius potentiæ nuncupatur, & quantum ad sensus attinet, à generāte proficiscitur, vt Aristot. in secundo de anim. cont. 59. testatus est. Verùm alter succedit actus, per quem Grāmaticus ipse sua iam promit Theoremata, aut alteri ea tradens, aut secum ipse exercens. Hîc verè actus dicitur, cuius ratione prior ille secundum habitum nuncupatus, potestatis rationem obtinet. In sensibus actus iste B non à generante, sed extrinsecus ab obiecto nempe extra existente proficiscitur. Ex his patet, quomodo prior ille actus sit veluti discere, posterior verò veluti iam actu speculari. Ad hūc igitur posteriorem actum sapor gustum deducit, tanquam ad suam perfectionem, est enim perfectio, absolutioq; prioris, i. facultatis gustandi, quam in ipso ortu animal à generāte recepit, de qua re cōsulatur Arist. cont. 5. 53. 55. 56, & 58. secundi de anim. Deducit autem sapor agendo in ipsum, (qua certè ratione saporem, passionem dici posse non negamus) non tamen propria & vera seu vniuoca actione: hoc enim modo sentiēdi facultas & obiectum in eodem genere collocanda essent, vt ex priori vol. de ortu, & int. cont. 50. colligitur, quod veritati repugnaret: si quidem sensilia vel propria vel communia, aut qualitates aut quātitates sunt: sensus verò tam ex parte animæ quàm corporis, substantia, vt ex secundo de anim. cont. 2. 3. & 4. satis constare potest. Alterius itaque generis actio (vt loquitur Aristot.) & C quasi perfectiua dicatur.

Ὅτι δ' οὐ παντὸς ξηροῦ, ἀλλὰ τοῦ τροφίμου οἱ χυμοὶ, ἢ πάθος εἰσὶν, ἢ στέρησις, δεῖ λαβεῖν ἐντεῦθεν, ὅτι οὔτε τὸ ξηρὸν ἄνευ τοῦ ὑγροῦ, οὔτε τὸ ὑγρὸν ἄνευ τοῦ ξηροῦ. Τροφὴ γὰρ οὐδὲν αὐτῶν τοῖς ζῴοις, ἀλλὰ τὸ μιγνύμενον, καὶ ἔστι τῆς προσφερομένης τροφῆς τοῖς ζῴοις, τὰ μὲν ἁπτὰ τῶν αἰσθητῶν, αὔξησιν ποιοῦντα καὶ φθίσιν. Τούτων μὲν γὰρ αἴτιον ᾗ θερμὸν καὶ ψυχρὸν τὸ προσφερόμενον. Ταῦτα γὰρ ποιεῖ καὶ αὔξησιν καὶ φθίσιν. τρέφει δὲ ᾗ γευστὸν τὸ προσφερόμενον. πάντα γὰρ τρέφεται τῷ γλυκεῖ, ἢ ἁπλῶς, ἢ μεμιγμένως. Δεῖ μὲν οὖν διορίζειν περὶ τούτων ἐν τοῖς περὶ φύσεως. νῦν δ' ὅσον ἀναγκαῖον, ἅψασθαι αὐτῶν. τὸ γὰρ θερμὸν, αὐξάνει καὶ δημιουργεῖ τὴν τροφὴν, καὶ τὸ μὲν κοῦφον ἕλκει, τὸ δὲ ἁλμυρὸν καὶ πικρὸν καταλείπει διὰ τὸ βάρος.

D

57 Quòd verò nō cuiusuis sicci, sed eius solummodo quod nutriendi vim habeat, passio vel priuatio sapor existat: hinc perspicuum esse potest: quòd neque siccum absque humido, neque humidum absq; sicco: Nullum enim illorum seorsim, nutrimentū animalibus esse potest, sed quod ex vtroq; constat. Et ex oblatis animali alimentis, ea quæ tactu sentiūtur, auctionem, & decretionem efficiunt: horum siquidem gratia, quatenus calidus & frigidus est, qui offertur cibus. Nam calidum & frigidum auctionis atque diminutionis, causæ sunt. Nutrit autem cibus ea ratione qua gustabilis est, quandoquidem omnia dulci aluntur, vel simpliciter,

vel permixtim. Verùm hęc determinare in libris de generatione oportet. Inpræsentia autem quantum necessitas postulat, attingere. Calor etenim auget, necnon artifex est nutricationis, & leue quidem attrahit, salsum verò amarúmque ob grauitatem relinquit. A

Vt omnis ambiguitas tollatur, partes quasdam definitionis allatæ explanat. Sed mirum est quàm se Interpretes torserint, vt hunc contextum in alicuius certæ rationis ordinem digererent. Quod tamen qui sint assequuti, ii viderint, qui illorum scripta continenter euoluentes, in nullius verba iurarunt. Mihi quidem omnia confusè admodum ab illis,(quantùm ad hanc rem attinet)tradita esse videntur, cùm alioquin(nisi cum Leonico & Thoma contextum in plura membra frustra discerpentibus [illegible] velimus)tàm scopus quam rationis ordo perspicuè cerni ac tradi queat. Nos itaque constituamus imprimis, Aristotelem monere, Saporem, nõ cuiusuis sicci πάθος esse, sed illius B tantum quod nutriendi vim habet. Quod ex eo perspicuum fieri posse declarat, quòd nullum simplex vel siccum vel humidũ seorsim sumptum, saporem obtineat, ob id ipsum scilicet, quòd nullum animal nutrire aptum sit, nisi cum altero permisceatur. Atqui hæc ratio docere quidem satis poterat, non omnis sicci vel humidi saporem esse, non tamen demonstrare, eius tantùm quod alendi vim habet πάθος haberi. Idcirco, pro huius ostensione Aristoteles nõnulla addit quæ huiuscemodi(ni fallor) argumentatione, commodè cõplecti possunt: Quicquid respicit Gustum veluti eius obiectum, est alimenti passio, sapor gustum respicit veluti eius obiectum, ergo sapor est alimẽti passio. Maior & minor ferè patent. Siquidem Gustus necessarius est ꝓpter alimẽtum, vt in eo suaue ab insuaui discernatur: pro qua re id tantùm in præsentia ferè admonet, quod nos in procemio pluribus explicauimus. Nẽpe Gustum quẽdam ta- C ctum esse, proptereáque in oblatis alimentis animali, duo spectari oportere: id quod Gustum afficit quatenus quidam Tactus est, & id quod eundem afficit quatenus propriè Gustus nuncupatur. Vt Tactus, à qualitatibus primis mouetur, in quibus sapor existit, & quæ causa sunt augmenti & decrementi in animalibus: ex illo siquidem augemur, tandémq; alimur, ex quo constamus, constamus autem ex primis qualitatibus, quorum sensus est ipse Tactus. Vt Gustus verò, à saporibus afficitur, quemadmodum in definitione saporis proximè fuit expressum: qui quoque Gustus tendit ad alimentum. Imò cibi alere eatenus dicuntur, quatenus Gustabiles sunt, nimirum quatenus non omnibus cibis aut mixtis alitur animal, sed iis tantùm qui ea qualitatum temperatione constant, quæ sit suæ naturæ conueniens, & ex quibus succus nutriendo corpori idoneus procreari possit: atquî sapores sunt huius rei veluti μηνυταὶ, & indices. Et hoc ipsum est, quod addit Philosophus cùm inquit, omnia ali D dulcibus, iisq́ue vel simplicibus, vel permixtis: quod etiam, quantum præsens negocium postulare videtur, in postremis contextus verbis probat. Etenim licet animalia cuiusuis saporis cibaria sumant, semper tamen calor innatus, qui nutricationis Magister est, & cibaria digerit, distribuítque, leuiores cibi partes, i. dulciores attrahit, illasq́ue parti alendæ assimilatut accommodatque: partes verò grauiores, id est salsas & amaras relinquit. Contextum diuidere vanum esset, cùm plures particulas vnica argumentatione complectatur: singula igitur sigillatim expẽdere satius erit.(Quod verò non cuiusuis sicci). Propositio est ex definitione saporis quasi collecta, duasq́ue continẽs partes, negantem vnam, affirmantem alteram, quarum tamen prior ad posteriorem sequitur. Atque hinc factum est, vt illa per hanc breuiter ostensa sit: hæc verò

deinceps

A deinceps, vt exposuimus, copiosiùs demonstrata: (ἢ πάθος ἢ στέρησις). Quocunque modo passionis nomē sumas, vel scilicet pro qualitate simplici ab alteratione profecta, vel pro inferente passionem in sensum, nomen illius omnibus saporibus conuenit: quinimo definitio saporum per id tradita est. Hinc variæ horum verborum interpretationes. Alexander per passionem, saporem verè nutrientem, id est dulcem intelligit: per priuationem autem alios. Motus est, ni fallor, Alex. ad sic explicādum, verbis Philosophi, quib⁹ paulò infrà, saporem salsum & amarum, dulcis priuationes vocat. Sed certè non satis tuta expositio est: neque verba Aristotelis aliquid illi fauent, vt infrà planum erit. Dicamus ergo per passionē intelligere omnem saporem mediocrem, debitam rationem seu proportionem obtinentem: per priuationem verò omnem excedentem. Quæ significatio elicitur ex quinto metaphy. cont. 27. & certè ita in-
B telligens Aristot. aditum sibi patefacit ad discrimina saporum aperienda, ad quæ mox transiturus est. Quid, si per priuationem minimos & non rectè proportionatos sapores, feréq; insensibiles intelligeremus? ex eodem loco significatio petitur, eadémque ita exponendi ratio est, quæ pro alia proximè fuit allata. (Quod neque siccum absque humido). Probatio propositionis quod ad primā sui partem: quæ hanc vim habet: Nullum non nutriens, saporis subiectū est: aliquod siccum vt siccum seorsim sumptum est non nutriens: ergo aliquod siccum vt siccum seorsim sumptum saporis subiectum non est. Idem de humido quoq; dicendum. Maior sumitur veluti nota, quia cum altera parte propositionis mox explicanda erit, atque adeò omissa est. Minor in contextu ponitur, cui statim probatio annectitur. Probationis vis inde sumitur, quia omne quod nutritur animatum est, ex secundo de ani. cont. 37, anima verò ad perfectam mixtionem sequitur, quæ quatuor elementa recipit: omne itaque
C nutritum mixtum perfectum erit, cuius omnes partes eiusmodi quoque sunt. De primis primam compositionem constituentibus loquamur, quæ similares vocantur. Harum certè gratia nutritio fit: quare partem quoque quæ illis pro nutrimento addenda est, eiusdem naturæ existere oportet: secus enim idem cum nutrito, eiusdemque substantię fieri, tandemque illi assimilari nequiret. Hæc patent ex Aristot. in secundo de anim. 45. item ex priori de cælo 21. Pars ergo quæ additur, mixtum perfectum, i. constans ex quatuor elementis esse debet: hinc constat cur Arist. in secundo de ortu. & int. 50. alibique, illud proferat, Ex iisdem alimur ex quibus conflati sumus. Sed quæret aliquis: Si nutrimentum, mixtum perfectum esse debet, cur Aristoteles de ipso loquens, sicci & humidi tantùm meminisse voluit? Respondent nonnulli, hîc principia materialia nutrimenti solūmodò respici, & quorum ratione nutrimētum nutrit. Sed inepta est responsio, cùm & omnia elementa in mixto,
D cùm misceantur materiæ vicem gerant: & Arist. in secundo de anim. 28. omnia viuentia humidis, siccis, calidis, & frigidis ali affirmet. cur autē hæc, agentia: illa patiētia dicantur, sæpius antea repetiimus. Quare dicendum, Arist. hîc de sapore loqui, in quo ista duo simul vt materialia pricipia cōsiderantur. Cōsilium ergo illius est, ostendere humidum à sicco, & siccum ab humido non seiungi, non autē de natura nutrimēti loqui. Cùm verò de ipsa loquut⁹ est, vt in verbis quæ proximè sequuntur, alias qualitates minimè præteriit. (Et ex oblatis alimētis animali). Quid hîc præstet Philosophus, & qua ratione, superi⁹ exposuimus. Reliquū est monere, ea quę tactu sentiuntur primas esse qualitates, quarū ratione auctio fit atq; nutritio, de qua re nōnulla infrà. (Nutrit autem cibus ea ratione qua Gustabilis). Nō repugnāt hæc iis quæ diximus: nam (vt antea quoq; monui) Tactus sensus alimēti est, quia tā calidū frigidūq; quā

humidum & ſiccum alimenti conditiones ſunt, vt ex Ariſt. loco ſæpius citato conſtat, ſed quoniam Guſtus ſuaue ab inſuaui diſcernit in ſaporibus, qui primarum qualitatum indices ſunt, idcircò hoc obtinuit, vt ratione ſui cibos ale- A re dicamus. Cæterùm, quòd ita ſint Ariſtotelis verba accipienda, hinc maximè patere poteſt, cibum nutrire aſſerit quatenus deguſtabile eſt: quæro an de cibo iam nutriente, vel de cibo tantumodo animali oblato intelligat: ſi hoc, ſanè non nutrit: ſi illud, certè huiuſmodi non eſt amplius deguſtabile. (Quandoquidem omnia dulci alantur.) Totum hoc planius reddetur ſi de nutritione & auctione nonnulla (paucis tamen quoad fieri poterit) ex libris de ortu & inter. altiùs repetamus. Quomodo idem cibus nutriat, & augeat ſuperius explicauimus. Nunc dicamus quicquid auget, Quãtum poteſtate eſſe debet, id eſt, huiuſmodi vt ex eo quantum fieri poſſit: ita quicquid nutrit poteſtate (verbi gratia) caro: (de vera ſemper auctione loquimur quæ animali propriè conuenit). At à quónam ex tali poteſtate alimen- B tum ad actum deducetur? anima certè ipſa, medio organo ſibi peculiari, nempe calore inſito, qui veluti præcurrens alterat, & concoquit, id quod parti nutriendæ ſimile reddendum eſt atque accomodandum. Sequitur poſtremò Actio, id eſt nutritio & auctio ipſa. Hæc Ariſtot. in ſecundo de anim. 41. 49. 50, & Auer. in quinto collig. cap. 3. ex quo etiam cõſtat minus propriè, licet verè: Medicos quàm peripateticos de re hac loquutos fuiſſe. Caloris ſiquidẽ opera (vt Auerroes ait) indeterminata ſunt: de anima non itẽ dicent vnquam Medici. Redeo ad rem, non differt alimentum alens ab alimento augente, niſi quatenus vt ſubſtantia eſt, nutricationem efficit: vt quantum quoddam, auctionem: ſemper autem nutritio, augmentum præcedit: ita vt & ſubſtantia quantitatem. Nutritionem verò auctio ſequitur, quanuis non ſemper: Hæc ſiquidem in viuente aliquando quieſcit: illa nunquam, ex Ariſt. priori de ortu & int. cont. 41. Quo argumento Philoponus in ſecundo de anim. 47. alen- C tem augentemque facultatem, non vnam prorſus & eandem eſſe affirmabat. His ita expoſitis, illud monere oportet, Ariſtotelem inter cibum alentem, & augentem, non aliud hîc diſcrimen ponere, ab illo, quod nos proximè declarauimus. Quanuis enim dicat, cibum quatenus calidum augere, quatenus dulce nutrire, id vel ea ratione, intelligendum eſt, quatenus nempe nutrimentum quod rei nutritæ aſſimilari debet, humidum eſſe oportet (alimur enim ex ſanguine) in quo ſapor potiſſimùm exiſtit, vel ea quam antea expoſuimus, quanuis eòdem omnia recidant. Semper enim propriè loquendo, cibus nutrit quatenus ſubſtantia, eaque calida, frigida, humida ſiccaque eſt: ſed ſapores ſunt veluti diſpoſitiones ad nutritionẽ, quatenus in cauſa ſunt vt conuenientes animali cibi ſumantur: neque enim pro eſculento quæuis res mix- D ta numerari poteſt. Verba poſtrema contextus ſatis hæc omnia nos docere, poſſunt, in quibus Calor tam auctionis quàm nutritionis artifex, nuncupatur. Meritò autem calidi, frigidique tantùm mentio fit: ſiquidem ſunt hæ præcipuæ nutrimenti qualitates: iure etiam his cum auctionis tum diminutionis cauſa tribuitur, quandoquidem veluti calor in alimento exiſtens à calore intrinſeco adiutus, facilius mutare, concoquere, ſegregare, adiungere, aſſimilare, tandémque nutricare & augere poteſt, ita prædominante frigido comprimente & condenſante in alimentis, aut in alendis corporibus, vt in ſenibus & iis qui morbo ſenecta laborant, modica nutritio, ſeu etiam decretio partium ſequitur. Sed quomodonam dulci aluntur omnia? Reſpondeo, partes alimenti tenuiores, quòd hæ ad aſſimilationem aptiores ſint, nutritioni maximè

mè omnium inseruiunt: huiusmodi vero dulciores quoque sunt. Etenim sicco terreo magis carent, quod salsedinis, amaritudinísque causa est, vt infrà dicemus: humido verò aqueo abundant, quod dulcedinem parit. Ex quo Auerroes monuit, dulcem saporem calido humidóque, amarum verò calido siccóque tribui. Calor itaque insitus, partes istas alimenti tenuiores atque leuiores attrahit: quæ si omninò à contrario segregatæ sint, dulces multùm manent: si verò non omnino, minus. Sat illud esto, ex simpliciter amaro res nequaquam nutriri, cùm calor terreas partes ob grauitatem attrahere, ac superare nequeat. Aristoteles in secundo meteorologico, de salsedine maris loquens, nonnulla nostro instituto vtilia tradit. Cùm enim saporis salsi principium & causam, exhalationem siccam esse exponere instituisset, primùm docet, salsedinem ex quadam commixtione oriri: admixtum verò huiusmodi saporem gignens, aliquid minimè concoctum esse: exemplum afferebat ab Animalibus sumptum, in quorum corporibus, quod crudum maximè est,& non coctum, salsum & amarum est, salsedinemque efficit in his quibus admiscetur. Eam ob causam vrinam,& sudorem salsa esse, quoniam & alimenti è quo excernuntur,comparatione (vt concoctionem Medicorum vitemus) concocta non sunt,& corpus aliquod non concoctum in se habent admixtum, nempe siccum terreum: quod certè & in vrinariis vasis subsidere cernitur, & in cute animalis, nisi postquam sudarit egregiè linteo tergatur. Imò non aliter in iis quæ aduruntur vsuvenire docet: in quibus quod ab igne non vincitur nec concoquitur,amarum remanet, & salsum, vt Cinis. Et vt ad nos redeamus, hæc sola causa est, cur quantumuis dulcis ab animali cibus sumatur, amari tamen aliquid semper in ventriculo resideat. Iam verò, in hoc contextu multa quæri possent. Nos tamen omnia quæ præcipua sunt, non quæstionum sed Theorematum modo paucis, vt omnis repugnantiæ suspicio in Aristotele tollatur, explanemus. Cibum nutrire ait Aristoteles quatenus saporosus seu gustabilis est. Id qua ratione sit accipiendum iam diximus: non ergo ita intelligere oportet, ac si sapor sit adæquata & immediata causa nutrimenti, sed potius veluti comes: cùm sit qualitas quædam ortum ducens ex temperatione humidi cum sicco in tali substantia,quæ verè & propriè nutrit. Humidam autem (cum debita tamen sicci quantitate) esse oportuit substantiam huiuscemodi vt accommodari posset.Et quemadmodum Auerroes in quinto Colliger, capite tertio, monet: partes quæ primò nutriuntur sunt partes similares,& cibus qui alere debet conuertitur in humiditatem, similem humiditati fixæ in partibus similaribus,& cum eis permiscetur eodem prorsus modo quo inuicem res liquidæ misceri solent: cum verò hoc modo permixtus erit, tunc acquiret coagulationem & cõstantiam,similem coagulationi & constantiæ nutritæ partis:neque enim alio modo natura rem dissolutam, in singulis particulis membri, restaurare posset. Ex his patet quomodo ossa humido etiam nutriri dicantur, itemque qua ratione, nulla supersit repugnantia,inter hunc contextum,& quadragesimum septimũ secundi de anima,& quadragesimumq primum primi de ortu & interitu. Alterum docet Philosophus, dulci nimirum sapore Animantia ali. Cuius rei gratia animaduertendum est, præter ea quæ superius diximus,Dulce hîc accipi, pro eo quod verè dulce est.Sed interea proportionem inter nutritum & nutribile, nõ modò quod ad dulcedinẽ sed quod ad alia semper spectari debere. Sunt multa dulcia,quæ tantũ abest vt hominẽ nutriãt,quòd eos potiꝰ ad insaniã & mortẽ ducãt,vt de radicis Mãdragorę succo ferũt.Sed quid,

dicet aliquis: Mel dulcissimũ est valde tamen parum nutrit. Item bilis, melancholia, flegma, dulcia nullus certè dicet: ab iis tamẽ omnib⁹ animal nutritur, secus enim, vno excepto sanguine, alii in corpore animalis superuacanei essent: quod veritati repugnat. Quid item de ossibus? quæ cùm terrea sint, à simili ali debebunt: ergo à terreo aliquo, puta humore melancholico, quod & salsum & amarum est. Postremò, vndénam pisces maris habebunt, vt dulcedinem istam pertrahere queant, ex qua nutriantur? tandémque quid de variis animãtum generibus dicemus, quæ rebus alioquin amarissimis & venenosis ali, tam Aristot. quàm Galenus & Plinius tradiderunt? Hæc ad medicos attinere videntur, pluribúsque pertractanda essent: in præsentia tamẽ ita statuisse sat esto. Veram absolutè sentẽtiam Aristotelis esse: semper enim dulce magis quàm alius quiuis sapor nutrit: ad dulce tamen referas pingue, cuiusmodi est panis, ouorum, carnis. Id quidem breuitati studens omisit in præsentia Aristoteles, infrà tamen admonebit. Quamobrem Galenus quidem in re hac minus fortasse laudandus est, quàm Aristoteles, quòd nempe obscurius nobiscum egerit, non tamen omnino (vt multi existimant) vituperandus. Pro aliis verò obiectionibus addamus, Corpus nostrum ex quatuor primis humoribus seu ex quatuor primis elementis constare, quorum vno carere nõ possit absq; sui interitu: nutriri ex sanguine tãtùm vel aliquo proportione sanguini respõdente, eóq; puriori ac sinceriori qui tamen nullibi seu nusquam purus & non aliis permixtus reperiatur: hic dulcis est, reliqua verò excrementa ad bilem, aut melancholiam, aut phlegma magis accedẽtia, alicuius quidem vsus sunt in corpore humano, vt Medici declarant, non tamen ipsi alendo, propter earum qualitates naturæ aduersarias, conferunt. Quò fit, vt cùm partes animalis aliquando omni alimento destitutæ illis pasci cogãtur, non nisi maximum detrimentũ consequantur, quod Auerroes optimè monuit, vtut Concil. diff. 30. aliter. De phlegmate quidem non eadem prorsus ratio est, quæ per vlteriorem concoctionem sanguis effici potest, id est nutritioni aliquatenus aptum. De ossibus dico, non vt quidam, omnia nempe nutriri sibi simili, quantum ad illam vltimam assimilationem: nam hoc modo frustrà Medici, puta in fractura ossium, victum callo gignendo aptum, id est tenacis & crassi succi, exhiberent. Dicendum est ergo, ex sanguinis puriori parte ali omnia, quia ex eo constant, sed diuersæ partium nutriendarum naturæ semper habenda ratio est, ita vt hanc sanguinis calidioris, illam frigidioris cupidam esse constet. Sunt (aiunt Medici) ista semper in relatione seu comparatione accipienda. Pisces vero maris (quicquid Galenus doceat) sumpta aqua salsa quæ mixta est, & actu nullo modo dulcis, vi caloris illam digerunt, ac distribuunt, partésque in ea dulciores potestate prius existentes, suæq; naturæ conuenientiores, nũc vero actu separatas ad nutriendum retinent, cætera amariora in excrementa vertunt. De aliis animantibus idem affirmo, nutriri scilicet omnia ab iis quæ sumũt ea ratione qua dulcia sunt, coctione enim Coturnix, puta, cicutam talem reddit, vt partes dulces ex ea in alimentum pertrahere queat. Cur verò cicuta delectetur coturnix, aliaque animantia aliis huiusmodi quæ homini venena essent, ratio illa potest afferri, quòd aliquam cum gustu illorum huiusmodi esca conuenientiam habeat. Postremò, videtur Aristoteles affirmare ex vnico elemento animalia non nutriri. Quid ergo de vermibus illis Cypriis dicemus, quos Aristoteles in quinto de historia, anim. cap. 19. viuere in igne & volare per aliquot dies narrat? quod item Plinius in sexto suæ histor. nat. cap. 36, & 38. confirmat? Hoc nimirum: Animalia ista non nutriri aliquo extrinseco, quia in igne non est aliquod humidũ quo nutriri queant:

sed

ſed aliquo intrinſeco humido tenaci & craſſo, quod à caliditate ignis in quo
A mane- nõniſi in multo temporis ſpacio, abſumi poſſit. Exemplo ſint animalia quæ in cauernis diutius, abſque cibo extrinſecus ſumpto latent, vt glires, vrſi, ranæ, ſerpentes, aliáque propè innumerabilia huiuſmodi. Atquì in igne ipſo naſci, recenſet Philoſophus, imò igne deficiente, ipſa quoq; mori: vnde ergo humiditas, iſta interna? Certè non omnino pro fabula ſunt habenda quæ Ariſtoteles hac de re narrat, cùm & Autores alii in hoc conueniant, & qui in Cypro fuerunt noſtra tempeſtate, id ſe vidiſſe teſtentur: idcirco dicendum eſt, vt aquam puram non eſſe aſſerimus, in eaque piſces naſci, necnon ipſa deficiẽte mori, quòd ſuæ naturæ ſit maximè affinis, ita ignem hunc apud nos, & præſertim Cyprium illum impurum atque permixtum ex ligníſque aſſiduè iniectis & craſſioribus excitatum, calcitis incocti humiditate & craſſitie adiutum, animalia hæc poſſe per putrefactionem edere, mori verò ſtatim
B igne deficiente, quia ab extremo ad extremum tranſeant, cui ſua imbecillitate reſiſtere nequeant, cùm præſertim naturæ eorum repugnet. Animalia aſſueta ſub niue viuere idem patiuntur, qui cùm à loco obſcuriſſimo in quo diutius fuerint, ad clariſſimum ſtatim ducuntur, viſu priuantur. Natura in ſumma, has ſubitas & immoderatas mutationes, abſque diſpendio animalis non patitur.

Ὃ δὴ ἐν τοῖς ἔξω σώμασι ποιεῖ τὸ ἔξω θερμὸν, τοῦτο ἐν τῇ φύσει τῶν ζώων καὶ φυτῶν, διὸ τρέφεται τῷ γλυκεῖ. συμμίγνυνται δ᾽ οἱ ἄλλοι χυμοὶ εἰς τροφὴν τὸν αὐτὸν τρόπον, τῷ ἁλμυρῷ καὶ ὀξεῖ, ἀντὶ ἡδύσματος. ταῦτα δὲ διὰ τὸ ἀντισπᾶν τῷ λίαν τρόφιμον εἶναι τὸ γλυκὺ, καὶ τὸ ἐπιπολαστικόν.
C.

58 Quod igitur calor externus in externis corporibus præſtat, idem in natura animalium plantarúmque internus efficit, quare dulci aluntur. Sed alii ſapores alimento commiſcentur, eodem certè modo quo ſalſum & acidum, nempe condimenti gratia, atque id ob eam cauſam, vt remorentur, quod in dulci minus nutrit atque excedit.

Quod proximè dixerat de calore inſito leuiores ac proinde dulciores partes ad animalis nutrimentum attrahente, grauiores verò & amariores relinquente, id in præſentia ſimilitudine ab extrinſeco ſumpta, notius reddere cupit. Cæterùm, ſimilitudo iſta commodè ex ipſomet Ariſtot. in priori meteor. ſumi poterit, vbi cauſam efficientem materiamque ignitarum impreſſionum communem inueſtigans, de duplici habitu loquens, ait: Solis calore terram incaleſcere, attenuarique, atque illius vi aliquid ſurſum attolli: quòd ſi ſpiritus naturam habeat, id eſt leuior ſit, eminet: ſi verò ſit humidior, præ
D pondere ſubſidet. Ex quo deinceps colligit, meritò concludi poſſe animalia dulci nutriri: Sed quorſum ſapores alios aut arte componimus, aut à natura productos in eſculentis, amamus: vel quorſum potius alios natura ipſa produxit, ſi vnicus nutritioni idoneus habeatur? Reſpondet Philoſophus, illos condimenti loco addi, ne ſcilicet ſapor dulcis, guſtum nimis afficiens, ſui ſatietatem ſtatim produceret, nauſeámque moueret, ita vt corpus commodè ex eo nutriri nequiret. Obtundunt ergo cæteri ſapores (vt acidum, & ſalſum quibus nos familiariter vti ſolemus) & quaſi remorantur dulcedinis efficacem poteſtatem, quæ deinceps temperatior & mitior reddita, animalis Guſtui iucundior, necnon ſuæ nutricationi idonea magis, euadit.

Adde, multum dulce nimis leue esse: quò fit vt multum quoque nutrire possit. Sapores itaque alii cum ipso mixti, eiúsque leuitatem retundentes, id præstant, ne ita facilè pertrahatur, neue immodico succo repleta corpora, morbis ex plethora prouenientibus exponantur. Verba contextus vtroque hoc modo partem istam explicandam esse, docent. Postrema siquidem verba, explanant priora illa, in quibus τοῦ ἡδύσματος meminerat. Particula τοῦτο δὲ hoc satis supérque demonstrat. Verùm quæ sequuntur, nempe τῷ λίαν τρέφειν ἐστὶ, & τὸ ἐμπλαστικὸν, non modò nomine τοῦ ἡδύσματος, temperationem dulcis in ipsa degustatione, quem suauem saporem vulgò vocamus, accipiendum esse docent, sed etiam distributionem illius debitam atque ὅλως, cùm iam iam nutrire, & pertrahi à calore insito debeat. Hanc Thomas interpretationē, illam Alexander est secutus. Sunt qui hîc quærant: Si dulci alimento pasci debeant corpora, quî fieri possit, vt partes eorum inferiores alantur, si quidem leue sit quod nutrit, idcircóque ascendere debeat. Quòd si dicamus, absolutè quamlibet alimenti quod fluxile est, partem, grauem esse, & Aristotelem respectu partis amatioris tantùm, partem dulcem leuem nuncupasse, iterùm de modo quo partes superiores alantur, dubitant. Sed certè quanuis Auertoes in septimo de physica auscultatione, commentario 10. nonnulla hac de re attigerit, Medicorum prorsus quæstio est, quorum munus de facultatibus naturalibus animæ nutrienti inseruientibus aliísque instrumentis facultatibus illis adiuuandis à natura destinatis, adamussim agere, proprium est. Illud à nobis quærendum magis iudico. Quia Aristoteles vbique & præsertim in priori meteorologico docere visus est, halitum è terra eductum, quòd calidior, siccior, tenuior & leuior sit, in locum superiorem conscendere: ex aqua verò euocatum, quòd frigidior, crassior, & ponderosior existat, in inferiorem. Hic verò contrarium asserere videtur: partes siquidem crassiores & terreas magis in alimento subsidere, humidiores verò pertrahi affirmat. Respondendum est. Primùm inter halitum & halitum non eandem esse tenuitatis, & crassitiei, leuitatis & grauitatis rationem, quæ inter terram & aquam. Nam terra quidem grauior est & crassior quàm aqua: halitus tamen è terra emissus tenuior eo qui ex aqua. Cuius dissimilitudinis ratio esse potest, quòd terra minus frigida quàm aqua, faciliusq; ratione suæ siccitatis (quæ ignis amica est) solidioriśque naturæ calorē excipere & continere diutiùs apta, vi caloris magis attenuari, leuiorq; fieri quàm aqua potest. Mox addendū, Calorem insitum animalis qui mediocris est, in singulis partibus, halitum quidem leuiorem ex nutrimento ad se trahere, qui & humidior & siccior, seu terreus magis uel aqueus est, pro diuersa alimenti ratione caliditatísque effectione: semper autem leuior, partibus illis ponderosis, crassis, atque excrementosis, quæ à natura veluti inutiles secernuntur & relinquuntur. Non fit igitur hîc comparatio inter halitum & halitum, in rebus externis: vbi alia ratio pertrahentis caloris, humidíque & sicci patientis, tandemque loci, vnde, & quò pertractio fit, reperitur. Similitudo autem ab Aristotele eatenus tantùm affertur, vt discamus tam halitum terreum, quàm vaporem aqueum, semper ex partibus tenuioribus & leuioribus, euocari.

Ὥσπερ δὲ τὰ χρώματα ἐκ τοῦ λευκοῦ καὶ μέλανος ἐστὶ μίξεως, οὕτως οἱ χυμοὶ ἐκ γλυκέος καὶ πικροῦ. καὶ κατὰ λόγον δὴ τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον ἕκαστοι εἰσὶν, εἴτε κατ᾽ ἀριθμούς τινας τῆς μίξεως καὶ κινήσεως, εἴτε καὶ ἀορίστως· οἱ δὲ τὴν ἡδονὴν ποιοῦντες μιγνύμενοι, οὗτοι ἐν ἀριθμοῖς μόνον. ὁ μὲν οὖν λιπαρὸς τοῦ γλυκέος ἐστὶ χυμός. τὸ δὲ ἁλμυρὸν, καὶ πικρόν

A κεῖν σχεδὸν τὸ αὐτό· ὁ δὲ δριμὺς, καὶ αὐστηρὸς καὶ στρυφνὸς καὶ ὀξὺς, ἀνὰ μέσον. Σχεδὸν γὰρ ἴσα καὶ τὰ τῶν χυμῶν εἴδη, καὶ τὰ τῶν χρωμάτων ἐστίν. ἑπτὰ γὰρ ἀμφοτέρων εἴδη ἄν τις θείη, ὥσπερ εὔλογον τὸ φαιὸν μέλαν τι εἶναι. λείπεται γὰρ τὸ ξανθὸν μὲν τοῦ λευκοῦ εἶναι ὥσπερ τὸ λιπαρὸν τοῦ γλυκέος. τὸ φοινικοῦν δὲ καὶ ἁλουργὸν, καὶ πράσινον, καὶ κυανοῦν, μεταξὺ τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος. τὰ δὲ ἄλλα μικτὰ ἐκ τούτων· καὶ ὥσπερ τὸ μέλαν στέρησις ἐν τῷ διαφανεῖ τοῦ λευκοῦ, οὕτω τὸ ἁλμυρὸν καὶ τὸ πικρὸν, τοῦ γλυκέος ἐν τῷ τροφίμῳ ὑγρῷ· διὸ καὶ ἡ τέφρα τῶν κατακαιομένων πικρὰ πάντων. ἐξίκμασται γὰρ τὸ πότιμον ἐξ αὐτῶν.

59 Cæterùm, quẽadmodũ colores ex commixtione albi & nigri fiũt, ita sapores ex dulci & amaro. Et proportione quidem, secundum magis aut B minus singuli sunt, aut seruatis quibusdam mixtionis numeris, motionibúsque, aut indeterminate. Quicunque autem ex illis commixti, voluptatem pariunt, ii tantùm numeros in mistione seruant. Pinguis itaque dulcis est sapor. Salsus & amarus, idem ferè sunt. Acer, austerus, acerbus acidus, in medio manent. Ferè enim totidem, saporum & colorum species sunt, septem nanque vtrorumque species quis posuerit: tãquam meritò fuscum ad nigrum referatur. Restat igitur flauum quidem ad albũ referri, vt ad dulcem pinguis: Purpureus, puniceus, viridis cæruleusque medii sunt inter album & nigrum, reliqui ex his commixti. Et quemadmodum nigrum albi priuatio est in pellucido, sic salsum & amarum, C dulcis, in nutrimento humido: quò fit, vt omnium combustorum cinis, sit amarus, ex eis siquidem potabile exiccatur.

Vtcunque aliter Thomas & Leonicus, simpliciter tamen cum Alexãdro existimo Aristot. declaratis, quantum sat fuit, saporibus extremis, nunc mediorũ ortũ ꝓponere, atq; vt id cõmodius prẽstet, similitudinẽ & ἀναλογίαν saporũ cum colorib⁹ iam explicatis adhibere. Sapores autẽ cum colorib⁹ in pluribus quasi notis conueniunt. Quarum vna est, ad modum generationis nimirum pertinens, Sapores medios ex extremis, dulci nempe & amaro fieri, vt colores ex albo & nigro. Altera, nõnullos sapores gustui suaues, nonnullos verò insuaues, iuxta εὐλόγον scilicet aut ἄλογον mixtionis proportionẽ esse, ita vt colores partim visui grati, partim molesti, eadem ratione erant. Tertia, totidem ferè saporum, qui numerum seruant, species haberi, quot etiam colorum. Nanque si pinguẽ saporẽ ad dulcẽ referas, vt referre oportet, septẽ illorũ species D præcipuas reperies. Extremi, erũt dulcis & amarus, quales in melle vuis & ab synthio reperiũtur. Medii intercedũt, ponticus seu acer, vt in pipere & sinapi: austerus, vt in aliquib⁹ vini generib⁹: stipticus seu acerbus, vt in pomis nondũ maturis: acidus seu acutus, vt in aceto: salsus, vt in sale, licet hic ad amarum referatur, quemadmodum etiam pinguis, seu vnctuosus vocatus, ad dulcem. Ex quo notat Alex. saporum species, & 6, & 7, & 8 dici posse. Hoc item in coloribus spectari potest. Album & nigrũ extrema sunt, medii sunt puniceus, purpureus, viridis, cæruleus, deest flauus seu fuluus qui ad album refertur, quòd illius species quædam habeatur, quemadmodum etiam fuscus, vel tetreus nuncupatus, nigrum quoddam esse videtur. Postremum in quo sapores & colores conueniunt est, Eundem prorsus esse respectum inter extremos sapores, qui inter colores extremos. Quemadmodum enim nigrum albi priuatio-

p. iiii.

nem vocamus in pellucido,ita amarum est priuatio dulcis in humido nutriente:argumento est cinis qui amarissimus omnium adustorum idcircò est,quòd in eo totum humidum dulce sit exhaustum. Contextum in quatuor partes iam notas distribuere possumus:prima est. (Cæterùm quemadmodum colores). Pro qua idem prorsus dicendũesse putamus quod de coloribus antea fuit expositum. imò in saporibus id ipsum ars testari potest: quod Auerroes docet, In coloribus non ita facile. Accedit eò,omnia quæ medium seu mixtum saporem aliquem obtinuerũt,compositiora esse pluresque ac diuersas magis facultates obtinere(vt Medici aiunt)quã illa quæ aliquo sapore extremo sunt imbuta.(Et proportione quidem).Secunda pars.(Pinguis itaque dulcis est sapor).Tertia pars,ex qua notãdum sapores,tam sex,quàm septem, & octo dici posse. Animaduertatur autem Aristotelem septem tantùm numerò protulisse, quãuis enim salsum ad amarum referat, vt pingue ad dulce,non tamen ita ex amaro & salso,vnicam prorsus speciem efficit,veluti ex dulci & pingui,de his siquidem loquẽs, absolutè ait,Pinguem esse dulcem saporem:de illis verò, Salsum & amarum(quicquid alii dicãt)ferè idem esse:Ex quo eliciẽdum saporem quidem salsum amaro valde proximum esse,tamen inter sapores mixtos collocari oportere. De coloribus idẽ affirmat. Flauũ enim ad albũ reducit,veluti fuscum ad nigrum;quod tamen non eodem prorsus modo veluti in saporibus intelligendum venit. Flauum enim magis ab albo distat, quàm fuscum (quod alii terreum,alii atrum,alii liuidum vocant)à nigro: idcircóque superius colorum species enumerando de flauo loquuti sumus, de fusco nihil. Vel igitur per τὸ φαιὸν quid aliud intelligit Arist. quàm atrum & fuscũ (vt Simoni Portio placet) vel Alexander errauit, qui fuscum à nigro veluti speciem diuersam seiungit. Totidem saporum species Plato in Timæo,& Galenus in quarto de simpl.med.fac.proposuit: Auicenna tamen,Plinius,& Theophrastus alicubi nouem assignarunt,ad hos siquidẽ insipidum,& vinosum saporem vocatũ addũt:sed rectè illis respondetur, insipidũ non esse saporẽ,sed illius potiùs priuationẽ,vnde aquã iure insipidã vocamus:vinosum verò ad dulce reuocari,cùm ab ipso secundum magis & minus tantùm differat. Qua prorsus ratione satisfaciendum erit illis qui obiiciunt,ex dulci puta & austero, diuersam speciem ab enumeratis effici posse, veluti Aristoteles ex mixtione dulcis & amari nouam oriri saporem tradit. nobis enim qui omnẽ medium saporẽ in extremos resolui putamus,non nouũ proficisceretur saporis genus ab istis septẽ forma distinctum,sed quid ab illis tantùm κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον differens,non tamen γλυκύπικρον,vt quidam obiiciũt,si de phy. mixtione loqui velimus. Itẽ de diuersis dulcedinũ speciebus,puta mellis,lactis,vini,& aliorũ huiusmodi cũ Theophrasto & Galeno affirmandum erit. Docent autem pro horũ saporũ exquisitiori generationis doctrina Medici omnes,discrimina saporum ab his duobus potissimùm principiis sumi,nempe à materię subiectæ crassitie aut tenuitate diuersa,& à caloris agentis vario excessu vel defectu. Frigidum enim nullũ per se saporem efficere sat constat,ac proinde omnia insipida frigida,& vt plurimùm etiam crassa esse percipimus: Quę omnia quàm vera sint,& ad mentem Philosophi accõmodata inferius declarabimus. (Et quẽadmodũ nigrũ albi priuatio.) Postrema pars. quam Alex. vt suprà etiã monuimus non rectè interpretatus est. Vt verò omnis ambiguitas tollatur,notandũ est Aristotelem non absolutè affirmare Nigrum esse priuationem albi,sed priuationem ἐν τῷ διαφανεῖ, ita vt nigrum sit aliquid verè(vt loquũtur)positiuũ,per priuationẽ verò ignobilius ens

intelli-

A intelligit: causæ siquidem albedinis cùm in suo esse intensiori sint, rationem entis magis obtinent, quàm nigredinis, cùm ibi sint in esse remisso: in qua cõparatione nigredo albi priuatio nuncupatur. Ita amarum non dicitur absolutè dulcis priuatio, sed ἐν τῷ τροφίμῳ ὑγρῷ Si enim amarum cum dulci quod ad nutritionem conferas, priuatiuum vocaueris, cùm nil prorsus eo nutriatur: si verò absolute loquamur, amarũ dulci contrarium positiuum: in nutrimento verò illius πρακτικὸν vocabimus: quò magis autem medii sapores ad amarum accedent, eò quoque magis eiusdem conditionis participes erunt. Animaduertatur verbum (ποτιμὸν) id est poculentum, vt est dulce: quo persæpe vsus est Arist. in secundo meteorologicorum, cùm de aqua dulci & salsa loquitur. Cæterùm in huius contextus explicatione quæri ab interpretibus solet, An dulcis sapor amaro veluti extremus opponatur. Partem affirmantem Aristoteles amB plectitur, cui Galenus repugnat. Aduersus Aristotelem hæc argumenta afferri possunt, Extrema sunt contraria, dulce & amarum non sunt contraria, ergoneque extrema. Maior nota est ex decimo metaphysic. vbi contraria ea esse statuitur, quæ in eodem genere maximè distant. Minor probatur, quia cõtraria sunt quæ causas contrarias habent, atqui dulce & amarum non sunt huiusmodi, non igitur contraria. Illud notum est ex sec. de ortu & interitu cont. 56, & 4. met. 40. 41: hoc verò ex eo quòd (quemadmodum medici narrãt) tã dulcis quàm amarus sapor à varia primarũ qualitatũ tẽperatione, in mixto proficiscuntur: temperatio autem vnde dulcedo, & temperatio vnde amaritudo, non sunt sibi inuicem contrariæ, quia non sunt extremæ. Etenim dulce à mediocri calore in humido conuenienter digesto, & cum terreo sicco optimè cõposito, & (vt ita dicam) proportionato: Sapor verò amarus, à calore inmoderato in humido pauco, & cũ multo sicco cõmixto oritur. Vnde Galenus acidũ C potius & acrem contrarios esse censuit: quòd ille frigidus, hic vero calidus habeatur. Galenum Auerroes quinto collig. & sec. de an. 105. his argumentis torquet, Contrarietas saporum ab eorum essentialibus causis sumi debet: caliditas & frigiditas non sunt causæ saporum essentiales: ergo ab illis eorum cõtrarietas sumi non debet. Maior nota est, causæ siquidem essentiales sunt, quæ rẽ constituunt, & à quibus omnis rei ratio propriè petenda est. Minor probatur, quandoquidem idem sapor à calido & frigido proficisci potest, id est tam in corpore temperationem calidam habente, quàm in eo quòd frigidam habet, reperiri valet, & quasi ab ambabus istiusmodi temperationibus nasci: atqui à contrariis causis essentialibus, idem nunquam efficitur: aliæ igitur causæ propinquiores & essentialiores saporum erunt inueniendæ. Rem verò ita se habere experientia ostendit. Etenim amaritudo in quibusdam fructibus acerbis reperitur, qui certè frigiditate & humiditate indigesta pollent: D in combustis item rebus, vti pane adusto, vrina, & cinere, in quibus sanè caliditas multa humidum non modo decoquens sed etiam consumens, adest: quĩ & dulcedo in melle caliditatem sequi videtur: in quibusdam autem fructibus acerbis & qui deinceps maturescẽtes amariores fiunt, frigiditatem. Conciliator diff. 145, litem hanc inter Galenum & Aristotelem componere cupiens, inquit Galenum, de saporibus extremis loquentem, aliò quam fecerit Arist. respexisse: hic siquidẽ sapores cõparat quo ad actionẽ saporum intẽtionalem, esse scilicet gratos, vel ingratos: quæ certè contrariæ affectiones sunt, & à causis contrariis pendentes. Ille verò, quod ad ipsam verámq; actionem in corpore humano, qua nempe aliquid actu realiter in ipso producunt, puta caliditatem vel frigiditatem. Hãc rationem dicendi quod ad Aristotelem attinet, sũpsit Concil. ex Platone in Timæo, & Theophrasto in sexto de causis plant.

Sed noluit Concil. animaduertere Auerroem in loco iam commemotaro ob **A** hanc ipſam cauſam reprehendentem Galenum, quòd nimirum de ratione ſaporum & eorum contrarietate non ex propria temperatione & natura, ſed ex aliquo accidenti, nempe ex relatione eorum ad corpus humanum iudicium tulerit, & ab vno ſaporum effectu, naturam illorum vniuerſaliter colligere voluerit. Excuſatur Galenus mulris modis. Sed nihil ad nos excuſationes, qui ſimpliciter atque abſolutè ſaporum naturam ex Ariſt. mente nunc perquirimus. Qua ſola ratione etiam Platonem & Theophraſtũ cum eo reiicimus: nã de Saporibus agere quod ad eorum affectiones, & actiones in Guſtum, ad ſecundũ de anima, non ad hunc locum pertinet. Alii, vt omnibus ſatisfacerent, quadruplicem ſaporum rationem propoſuerunt: vnam reſpectu guſt⁹: qua rarione Plato in Timęo, Ariſt. ſec. de an. & Auer. 16. de ſaporibus exrremis loquuti ſunt: aliã reſpectu verę actionis alicui⁹ in homine, quo **B** modo Galenus de acido & acri iudicauit, vt expoſuimus: tertiam rarione proprię temperationis in qualitatibus παθητικαῖς: & tunc acidum & amarum extremi dicentur: quandoquidẽ huius temperatio, ſiccior: illius humidior habeatur: quartam propter nutritionẽ, quam ſi ſpectemus dulce & amarũ ſapores erunt extremi: ſiquidem ille maximè, hic verò minimè omnium nutriat, animalique conueniat: quin nutrimẽti priuatio nũcupatus eſt. Quòd ſi quis illis obiiciat, iſtũ modũ conſiderandi ſapores, naturã ipſorum ſimplicem quã ſibi propoſuit Ariſt. excedere: Reſpondẽt, vt de ſono ita & de ſapore quodãmodo rem ſe habere: ſiquidem quantumuis abſolutè conſiderata ſaporis natura, nũquã à nutrimento ſegregari poteſt, cùm ſit illius paſſio & condimentum. Sed certè duo in iſtis hominibus ſunt reprehendenda, atque illud primùm, Cõſiderarionem naturæ ſaporis, ſimplicem à nutrimento ſegregari nõ poſſe. Etenim, licet ſapor nutrimenti paſſio ſit: Sapori tamen hoc accidere dicitur, qua- **C** tenus ſcilicet ex materia apta vel inepta ad nutritionẽ naſcitur: atquî ea quæ ſimpliciter conſiderantur, præcedunt ea quæ per accidens, & quaſi [illegible]. Poteſt ergo de ſaporibus quod ad eorum eſſe proprium, ſubſtantiam, ortum, & ſubſiſtentem naturam ſimpliciter & abſque nutrimenro ratio explicari. Quid? quòd hoc ipſum in initio huius capitis Ariſt. confirmauit, non item de ſonis: quare qui ita ſentiunt, & Ariſt. & ipſi adeò repugnant veritati. Alterũ in illis reprehenſione dignũ eſt, quòd veram attingẽtes cauſam ortus ſaporũ, nempe humidum & ſiccum terreum, ſapores tamen extremos acidũ & amarum conſtituant, ac ſi qualitates iſtę in ſaporibus ſenſu tactus iudicãdę eſſent. Quod vt falſum eſſe appareat, dicamus nos, totam rem determinãtes, Ariſt. in pręſentia de ſaporibus quod ad eorum naturam & generationem, à ſuis determinatis & propriis cauſis agere, quicquid de nutrimenro intermiſcet, id **D** ob maiorem huiuſcemodi naturæ declarationem addere. Hæc ipſe pollicitus eſt, & locus exigebat. Alia in ſec. de an. & in priori de ortu & interitu, reſpectu ſcilicet nutrimenti, fuerunt examinãda. Addamus inſuper, iuxta huiuſmodi conſiderationem, Saporem Dulcem & Amarum, extremos dici oportere: cauſæ ſiquidem & principia ipſorum conſtituentia, iámque ab Ariſtotele inuenta expoſitáque, contraria ſunt. Nam cùm ſapor ex permixtione ſicci cum humido oriatur. Si humidum dominatur, dulcis ſapor obtinet: ſi ſiccum, amarus Dominiũ verò iſtud intelligo in exceſſu inſigni, non tamẽ in quo omnino tollatur oppoſitum: tũc ſiquidẽ ſapor rationalis & in debita proportione nõ euaderet. Ex quo perſpicuũ eſt, cùm humidũ & ſiccũ contraria ſint, & ab eis ſecũdũ dominiũ quid producatur, producta ab illis, hac ratione contraria maximè dici. Hæc Ariſt. adhibita ratione nutriendi declarare voluit, nõ quòd ſapores

ſed

A fed quòd temperatio illa ex qua ſapores prodeunt, nutrimento conferant, humidum ſiquidem dominans tenuius & leuius eſt, faciliúſque pertrahi à calore, & parti nutriendæ ſimile reddi poteſt: è cõtrà ſiccũ. Hinc facilè patet ſapores medios ex ſententia Ariſtotelis, iuxta maius vel minus, alterius horũ principiorũ dominium, inuicè meritò diſponi poſſe: patet inſuper quo modo obiectioni initio quæſtionis aduerſus Ariſtotelem adductæ, ſit ſatisfaciendum. Reſtat igitur vt ad ſequentia pergamus.

Δημόκριτος δὲ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν φυσιολόγων, ὅσοι λέγουσι περὶ αἰσθήσεως, ἀτοπώτατόν τι ποιοῦσι· πάντα γὰρ τὰ αἰσθητὰ ἁπτὰ ποιοῦσι. καίτοι εἰ καὶ τοῦτο οὕτως ἔχει, δῆλον ὅτι καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἑκάστη ἁφή τίς ἐστι· τοῦτο δ' ὅτι ἐστὶν ἀδύνατον, οὐ χαλεπὸν συνιδεῖν.

60 B Democritus autem, & magna pars phyſicorum qui de ſenſu loquuntur, abſurdiſſimè ſanè id præſtant: omnia ſiquidẽ ſenſilia, tactilia eſſe docent. Quod certè ſi ita eſt, proculdubiò quilibet cæterorum ſenſuum, tactus quidam erit: hoc verò dici non poſſe, facile eſt agnoſcere.

Declarata natura & quaſi quiditate ſaporum, cõuertit ſe ad veteres, eóſque in re hac malè ſentientes paucis, reprehendit. Altiùs autem exorditur, nempe à communi ipſorum de ſenſilibus omnibus falſa opinione, quòd vnum erratũ ab altero tanquam à cauſa pendeat: & quòd hoc ipſo abſurditas ſententiæ ipſorum de ſaporibus, notior reddi & commodiùs refutari poſſet. Hoc ſuperiùs eũ iiſdem Veteribus agens præſtare non potuit, quòd ibi de natura ſaporũ adhuc ignota quòd ad ſua principia & ortum attinet, perquireretur. hic de ſapore iam conſtituto & noto quæſtio fiat. Arguit itaque illos & potiſſimùm Democritum, quòd abſurdiſſima quædam affirmarent, nempe omnia ſenſuũ C exteriorum obiecta, tactilia eſſe. Abſurditatis rationem ſubdit, quandoquidẽ ſi illud fateremur, Viſum, Auditum, Olfactum & Guſtum, Tactus quoſdam eſſe affirmare oporteret. Cõſequutio nota eſt: ſi facultates iuxta ſua obiecta eorúmque diuerſam rationem, à ſeipſis mutuò diſtinguũtur: Falſitas verò conſequutionis facilè cognoſcitur, ex declaratis hactenus ab Ariſtotele. Oſtenſum eſt ſiquidem, ſenſum vnumquemque propriam ſibi materiam propriúmque æſtheterium cui affixus manet, determinare: atque ita vt ſibi in eo cum alio ſenſu nullo modo conuenire queat. Quid? ſi ſenſus omnes ſunt vnus Tactus, cur alios ita diſtinctos, obiecto, inſtrumento, ſitúque, natura procreauit? certè fruſtra. Atqui à Deo & natura nihil fruſtra efficitur, vt peruulgatum ἀξίωμα nulli non in prõptu eſt. Quid verò fuerit cauſæ cur Veteres affirmarent, D omne ſenſile eſſe tactile, declarat Alexander, ſenſionem nanque omnem per exteriora accedentia, corpuſcula nempe ab obiecto ad ſenſum defluentia, effici exiſtimabant. Nos hac de re nonnulla ſuperiùs attulimus, cùm Ariſtoteles Empedoclem inconſtantiæ arguebat: & paulò pòſt, cùm apertè colorem defluxionem eſſe negaret.

Ἔτι δὲ τοῖς κοινοῖς τῶν αἰσθήσεων πασῶν χρῶνται ὡς ἰδίοις. μέγεθος γάρ, καὶ σχῆμα καὶ τὸ τραχὺ, καὶ τὸ λεῖον, ἔτι δὲ τὸ ὀξὺ, καὶ τὸ ἀμβλὺ, τὸ ἐν τοῖς ὄγκοις κοινὰ τῶν αἰσθήσεών ἐστιν· εἰ δὲ μὴ πασῶν, ἀλλ' ὄψεώς γε καὶ ἁφῆς. διὸ καὶ περὶ μὲν τούτων ἀπατῶνται, περὶ δὲ τῶν ἰδίων οὐκ ἀπατῶνται, οἷον ὄψις περὶ χρώματος, καὶ ἀκοὴ περὶ ψόφων. οἱ δὲ τὰ ἴδια εἰς ταῦτα ἀνάγουσιν, ὥσπερ Δημόκριτος. τὸ γὰρ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, τὸ μὲν τραχύ φησιν εἶναι, τὸ δὲ λεῖον.

61 Adhæc communia omnium ſenſuum ſenſilia, veluti propria ſumunt. Magnitudo ſiquidem, figura, aſperum, læue, præterea verò acutum, & obtuſum quod in mollibus ineſt, communia ſenſilia ſunt. Quòd ſi non omnibus, certè viſus & tactus. Quapropter ſenſus circa hæc quidem decipiuntur, non autem circa propria, vt viſus circa colores, & auditus circa ſonos. Alii verò, vt Democritus, ad hæc propria ſenſilia referunt. Ait enim album eſſe læue, nigrum verò aſperum. A

Democritum hîc iterum reprehendi, quòd communia ſenſilia cum propriis confunderet, ſat notum eſt: hæc verò eſt reprehenſionis ratio, quia (vt iã determinatum fuit in libris de anima) vnuſquiſque ſenſus proprium quoddã & peculiare genus obiecti habet, in quo ipſe verſatur, præterea nullũ. Quod etiam eo confirmatur, quòd ſenſus, ſi requiſitæ conditiones ad ſentiendum ſeruentur, in propriis obiectis nũquam decipitur, in communibus aliquando: non ergo hæc & illa idem, ſed diuerſa habenda ſunt, cùm à percipiente facultate quæ eadem ſemper eſt, varietas iſta deceptionis, proficiſci nequeat. In poſtrema cõtextus parte, quomodo Democritus ſenſilia propria reuocaret adcõmunia, paucis ab Ariſtotele exponitur: pluribus ab aliis ex Alexandro. Læue nanque album eſſe aſſerebat, quia læuor partium in cauſa eſſet, vt claritas vndique æqualiter diffunderetur, vnde color albus. Nigrum verò, aſperum, ob inæqualitatem ſuarum partium ſibi inuicem officientium, vnde color ater. Idem de cæteris ſenſilibus exiſtimabat. Fundamentum harum ineptiarum erat, opinio illa quæ eſt de rebus ex fortuito atomorum concurſu diuerſas figuras obtinentibus (quarum πανσπερμίαν Philoſophus appellat στοιχεῖα τῆς ὅλης φύσεως.) Sed eam Ariſtoteles & alii eius interpretes vt Simplicius & Alexander, alibi pluribus abſurdum eſſe demonſtrarũt. (ἐν τοῖς ὄγκοις) id eſt, ad verbum, Tumoribus. Hoc autem idcircò additum eſt (monente etiam Alexãdro) quoniã qualitates iſtæ ſeu affectiones, acutum nempe, & obtuſum, equiuocè ſe habent in ſono, voce, ſapore & mole ſeu magnitudine, quarum illa quæ in ſono eſt, ad auditum pertinet, (vnuſquiſque enim ſenſus, & propria obiecta & eorum diſcrimina omnia, percipere debet) quæ verò in ſapore ad Guſtum, quæ in magnitudine ſeu mole ad omnes, ſeu ſaltem ad plures, puta viſum & tactum. Verùm hîc duplex oritur dubitatio. Prima, quia ſibi Ariſtoteles repugnare videtur: nam in ſecundo de anima cont. 64. ſenſilia communia quinque tantùm enumerat, hîc ſex, atque ab illis ex parte diuerſa. Item, non ab omnibus ſenſibus percipi hîc vt ibi, ſed à pluribus vno fatetur: quæ ſententia, cont. 62, & 64. ſecundi de an. aduerſatur. Secunda dubitatio eſt, An abſolutè ſit verum, Senſum in propriis ſenſilibus nunquam decipi. Priori dubitationi, quod ad primã partem, ita ſatiſfaciũt nonnulli, Ariſtotelem hîc non ex propria ſententia, ſed iuxta Democriti opinionem loqui. Sed certè hoc reſpõſum, frigidũ eſſe, quis non videt? Nam & Ariſtot. in præſentia, verè atque ex animo Democritũ reprehendit, quòd propria ſenſilia cum communibus (quę deinceps enumerat) ineptè confunderet: & in Categoriis item, cap. de Qual. aſperum & læue, rarum & denſum, non qualitatem, ſed ſitum quendam partium indicare oſtendit: quem ſitum partium ſenſile quiddam commune eſſe, ſatis conſtat. Dicimus ergo, vti ſuperiùs quoque in procemii explicatione: Ibi generaliora & veluti ſumma capita enumerare, hîc & alibi aliquando, dum ſpeciatim magis agit, particulariora, & quæ ad illos pręcipuos, veluti fontes referũtur: quid enim

B

C

D

A enim aliud sunt, varii isti situs, nisi superficies hoc atque illo modo id est variis formis atque figuris dispositæ? atqui figura vnum est ex quinque sensilibus communibus: nulla igitur vel in numero, vel in speciebus, hac quidem in re repugnantia est. Secundæ verò prioris dubitationis parti, respondere possemus. OMNIS appellatione, intelligi aliquãdo multos, & cõtrà MVLTI vocabulo designantur omnes: vti & notat Aristoteles in Poëtica his verbis: Multi videntur tanquam omnes, omnes verò pro multis secundũ metaphoram dicũtur. Et certè non semel id quod est ὡς ἐπιτοπολὺ id est plerunque, non semel necessarium nuncupauit: comparata siquidem illa cum iis quæ raro accidunt aut ἐπαμφότερος id est, ad vtrumlibet, videntur semper esse: imò Aristoteles hoc ipso in loco seipsum explicare videtur: nam cùm in 62, & 64. secun. de anima, sensilia communia ab omnibus percipi docuisset, & id nunc iterum repetiisset; addit εἰ δὲ μὴ πασῶν. Verùm, quoniam in commemoratis lo-

B cis neque metaphoricè, neque per comparationem loquitur; sed absolutè & simpliciter: idcircò satius est de Themistii sententia statuere, partem quidem sensiliũ communiũ & magnitudinem & numerũ, non ita distinctè ab aliis, vt à visu & tactu percipi: non tamen eorum notitiam aliis sensibus prorsus denegandam esse. Quòd verò Aristoteles hîc ita se restringat, id eo fit, quia in præsẽtia hac de re obiter agit; vnde sat fuerit ad id quod instituit aduers9, Democritũ ostendendũ, euincere, Sẽsilia istiusmodi pluribus saltẽ sensilibus esse communia. Altera dubitatio facilè determinari posse, affirmant ferè omnes, si conditiones ad rectam sensionem requisitæ; & à Themistio expositæ proponantur: Optima nempe organi dispositio, Medium non impeditum, Interuallum εὔλογον inter sensum & obiectum. Addere quidem duas alias voluit Alexander, libro de anima capite duodecimo, Situm scilicet rei sentiendæ accom-

C modatum, & eiusdem cum facultate sentiendæ proportio: neque enim rem post se positam cernere potest aliquis, aut lumen solis sustinere. Sed postremã sanè Alexandri ad primam Themistii, prior verò ad postremã eiusdem referri potest. Sed addendum est aliquid, vt planè quęsito satisfiat. Duplex est sensus obiectum, vniuersale vnum, quod potestati eius respondet: alterum particulare quod actionem respicit. Voco nunc vniuersale, formam ipsam per se, non autem prout in hac vel illa materia est: verbi gratia, colorem. particulare verò, puta hoc album, hoc nigrum. Quæ distĩctio elicitur ex Arist. in sec. post. analy. c. vlt. vbi ait sensum esse vniuersalis, Sentire verò singularis: & confirmatur ratione, Quandoquidem nisi potestati sentiendi obiectũ vniuersale, quod formam nuncupauimus responderet, Sensus puta visus, rem singularem (vt hoc album) a se conspectam non excederet, id est conspiciendi aliud album

D aut nigrum facultatem nullam haberet: è contra se habet intellectus, cuius obiectum, & potestas vniuersalis est. Iam verò actionem, sensus, in singularib9 solũmodo posse versari: sat constat. His itaque sic positis, absolutè cum Aristotele fateri oportet, Sensum seruatis tribus illis conditionibus nunquam in suo obiecto proprio decipi, tàm quoad id quod sibi vniuersaliter & veluti forma respondet, quàm quoad id quod sub illo vniuersali continetur. Primum illud patet, nunquã enim visus aliquid coloratum esse iudicabit, nisi id aliquo sit colore imbutum, neque Auditus sonans, nisi sonum aliquod edat: Hoc ipsũ fatetur Arist. in cont. 63. secundo de anima cùm ait, vnumquemque sensum iudicare de sensilibus suis propriis neque decipi vnquam, puta visum quòd color sit, vel Auditum, quod sonus. Quòd autem in huiuscemodi apprehensione deceptio possit accidere, si aliqua ex illis tribus conditionibus absit, patet ex Galeno tertio de locis affectis capite septimo, vbi illius melan-

cholici meminit, qui Tibicines tubis quos continenter canentes sibi adstare putabat, expelli assiduè iubebat. Alterum satis notum est, quandoquidem sensus tūc sit aptus ad iudicandū de sensili propio, cùm in speciem ipsius effectus erit. Effingitur autem non semper vere & perfectè prout ab agente, id est, sensili obiecto inducitur: cùm vel ob nimium interuallum, vel medii seu etiā organi ineptam dispositionem impediri queat. Exemplo sit nobis sol ipse, qui ex se quidē ad perfectè illustrandū quiduis aptus est: oculi tamen nostri sua imbecillitate tantum lumen recipere nequeunt: quinimò si illi resistere velint obcæcantur. Hinc tot illa errata quæ visui, auditui, & vnicuique aliorum sensuum accidunt. Sed explicandum est, quonammodo ex his discrimen inter sensilia communia propriáque ab Aristotele positum, apparere possit. Quidam ex Philoponi sententia in hanc rem absolutè proferunt, In sensili communi percipiendo licet tres illę conditiones seruētur, nos tamen decipi posse: exemplum afferunt, hominis qui est in naui celeriter transuecta, cui tàm littus quam arbores & mōtes, motu assiduo cieri vidētur: cùm tamē omnia quiescant. Sed & Philoponi & illorum pace dixerim, illud exemplum has conditiones non seruat. Qui enim videt, in continuo & celeri motu est: quocirca culpa organo ineptè disposito, præterea nulli tribuenda est. Similis certè ratio huius effectus est, Illius cùm scilicet contortis & agitatis oculis, id quod vnicum est, geminum esse apparet. De rectilineis figuris quæ eminus conspectæ, sphericæ apparent, & è contra, vt in dimidio orbe cæsa, linea illuminatum à non illuminato discernens: item quæ angulos habent, angulis carere: quæ mouentur, quiescere: idem semper affirmarem, nempe conditionem alteram deesse, quę à debita interualli proportione sumitur. Quapropter Simplici⁹ à visu ad auditum discessit: Qui enim audit sonū (ait) magnitudinē interualli ipsius nō percipit. Cui astipulātur hæc Philoponi verba, Cùm plures simul canentes audimus, propter similitudinem, vnam vocē esse putamus. Sed vt absolutè vera sit Philosophi sententia & omnis scrupulus tollatur, dicamus, cæteris paribus, id est in eadē distātia, mediiq; & organi dispositione, sensum in communi sensili decipi posse: in proprio verò nequaquam, si recte omnia habēt. Hæc certè nota sunt, neque exēplis egent cùm infinita possint afferri: fundamentum autem est: quia cùm non ita familiare sit sensui, sensile commune, veluti propriū, nō adeò ab illo veluti ab hoc sensus affici valet. Idcircóque Simplici⁹ sensile propriū, primū mouēs appellat: cōmune verò, secundum. & Auerroes illud per se primò: hoc, per se non primò in sensum agere affirmat. Quod ita declaratur, Communia sensilia, licet per se sentiantur, sensum tamen non afficiunt, nisi coniuncta sensilibus propriis: (magnitudo siquidem non cernitur, nisi lucida aut colorata) quòd ergo sensu percipiantur non à se habent, sed illis acceptum referunt. Neque obstat id, quod obiici solet, sensile scilicet proprium, sensum afficere nequire, nisi sit sensili communi coniunctum, vt color, qui nonnisi quantus conspici potest. Nam aliud est necessariò sensilia propria communibus esse coniuncta, vt in illis cum quibus actum sentiendi exerceant: aliud est, Sensilia communia rationem formalem agendi, id est sensus afficiendi à propriis sumere. Quemadmodum enim licet ignis absque calore, calefacere nequit, neque calor ipse ab igne seiunctus: calorem tamē rationem agendi igni porrigere verum est: ignē verò subiecti vicem gerere cum quo calefactio exercenda sit: ita & in nostro proposito rē se habere existimandum est. Sed hîc tollenda esset ambiguitas, quæ iure doctos omnes torquere potest: nam si sensilia propria notiora sunt, & sub sensum magis cadunt quàm communia, cùm ab illis multæ passiones oriantur in quibus

Phy-

A Physicus versatur, putà ab albedine disgregatio visus, ab odore refectio, aut quid huiusmodi: à communibus item multæ aliæ proficiscãtur, circa quas Mathematic⁹ versetur, Exẽpli gratia: à motu, regularitas, & ab aliis quantitatib⁹ passiones aliæ. Certè fatẽdum erit in Physicis, causas quasdam reperiri certiores sensuiq; notiores, quàm in mathematicis: ac proinde in illis disciplinis magis quàm in his tutiores & potiores posse demonstrationes haberi. Qua igitur ratione verum erit, quod apud omnes tanquam verissimum habetur, Mathematicas disciplinas idcircò in primo gradu certitudinis esse, quia à notioribus nobis & naturæ procedunt? imò quod Simplicius ipse in priori volum. de an. com. 11. ait, Mathematicas scilicet ideò certissimas nuncupari, quia in quantitatibus versentur, aut qualitatibus, quas vel sensus, vel imaginatio percipere potest. Verùm, ne nimium à proposito nostro discedamus, alibi rem
B hanc (quæ alioquin difficillima est) copiosius tractandam relinquamus. Nunc illud dixisse sat esto, materiam à qua Physic⁹ (tam quoad causas, quàm quoad proprietates) immunis esse nequit, totius impedimenti, confusionis, & incertitudinis causam esse. Aliter se habent mathematicorum proprietates & causæ: quæ cùm à materia seiungantur, lucidiores atque magis perspicuæ sunt, ita vt apertè appareat eas suarum proprietatũ causas esse. Idcirco Arist. in tertio phy. cont. 71, & 75. docere visus est, nihil prohibere aliquid secundum νόησιν verum esse: secundum autem rem, falsum: atqui Motus (vt de ipso in præsentia loquamur) nónne in infinitum vsque velox reddi potest? id certè secundum imaginationem verum est, reipsa tamen falsum: cùm intelligentia determinato tempore cælum suum moueat, ac tanto, seu tali, vt neque tardiori neque celeriori ipsum mouere queat. Sed redeo ad rem nostram, pro qua ad huc quæri solet, quænam facultas illa sit quæ in singulis sensionibus tres illas
C conditiones adesse iudicet. Neque enim videtur Mentem id præstare posse, cùm nil ipsa cognoscat, nisi sensu ipso præeũte: neque Sensum, quandoquidẽ iudicium de debita distantia, nonnisi collatione quadam atque ratiocinatione ferri queat, atqui exteriores sensus, non discurrunt. Præterea, vel sensus idem sentiret, & distantiam iudicaret, vel alius: non idem, quia nullus est sui iustus iudex, difficilliméque errata propria vnusquisque nouit: non alius, quia vnus sensus operationem alterius non curat, sed quilibet propriam. Respondent Interpretes omnes, tertio de anima, vbi ista quæstio copiosiùs pertractatur, Sensum cognoscere distantiam seu spaciũ inter se & obiectum, non tamẽ per se sed per accidens: neque enim per propriã speciẽ (quandoquidem distãtiam ipsam reddere nequeat) sed per aliud, puta lumen vel ipsum diaphanũ. Mentem autem, de conuenientia & proportione distantiæ, tandémque de
D defectu, & rectitudine illarum trium conditionum iudicium ferre, & hoc suo discursu multa conferendo colligendóque, quibus deinceps quicquid ad rẽ propositam requiritur cognoscere possit: obiiciebatur, nihil Mentem absque sensu operari de hoc infrà copiosius. Nunc rem ita paucis expedio, verã esse obiectionem, quod ad principia cognitionis & terminos ipsos attinet, ex quibus Mens deinceps absque sensu suum ratiocinium ducit: in summa sensus rem ipsam seu distantiam ostendit: an sit conueniens ratiocinatur, & concludit intellectus, sumpta præsertim per sensum congruæ incongruæve sensionis experientia.

Ἔτι δὲ τὰ σχήματα ἀναγκαῖον εἶναι χυμούς. καίτοι οὐδεμιᾶς ἢ μᾶλλον τῆς ὄψεως τὰ κοινὰ γνωρίζειν. εἰ δ᾽ ἄρα τῆς γεύσεως μᾶλλον, τὰ ἐλάχιστα τῆς ἀκριβεστάτης ἐστὶν αἰσθήσεως διακρίνειν

δεῖ ἕκαστον γένος, ὥστε ἐχρῆν τὴν γεῦσιν, καὶ τῶν ἄλλων κοινῶν μάλιστα αἰσθάνεσθαι, καὶ τῶν ἄλλων σχημάτων εἶναι κριτικωτάτην. Ἔτι τὰ μὲν αἰσθητὰ πάντα ἔχει ἐναντίωσιν, οἷον ἐν χρώματι τῷ μέλανι, τὸ λευκὸν, καὶ ἐν χυμοῖς τὸ γλυκὺ, τῷ πικρῷ· σχῆμα δὲ σχήματι οὐ δοκεῖ εἶναι ἐναντίον. τίνι γὰρ τῶν πολυγώνων, τὸ περιφερὲς ἐναντίον; Ἔτι ἀπείρων ὄντων τῶν σχημάτων, ἀναγκαῖον, καὶ τοὺς χυμοὺς εἶναι ἀπείρους. διὰ τί γὰρ ὁ μὲν τῶν χυμῶν αἴσθησιν ποιήσει, ὁ δ' οὐκ ἂν ποιήσειε;

62 Idem ſapores ad figuras reducit, quamuis vel nullius, vel maximè viſus ſit, cõmunia cognoſcere. Quòd ſi magis ad ipſũ guſtũ pertinet: cùm exquiſitiſſimi ſenſus mun⁹ ſit, in vnoquoq; genere minima quæq; iudicare, cætera quoque ſenſilia cõmunia Guſtatũ maximè ſentire oportuit, & omnium aliarum figurarum certiſſimum eſſe iudicem. Adhæc, omnia ſenſilia contrarietatem habent, vt in colore, album nigro, in ſaporibus amarum dulci, opponitur: atqui figurã figuræ opponi non videtur. Circulus enim (puta) cuinam figuræ ex his quæ plures angulos habent, eſt contrarius. Præterea, cùm figuræ ſint infinitæ, neceſſe erit quoque ſaporum nullum eſſe numerũ terminatũ. Quam enim ob cauſam, hic quidẽ ſenſu percipitur, ille percipi nequit?

Iam tertiò, ſpeciatim magis redarguit Democritum quòd ſapores ipſos cũ ſenſilibus communibus confunderet, cùm diceret ſapores varios ex variis figuris; id eſt, ex atomis diuerſarũ figurarũ cõcurrentibus effici, & Dulcẽ quidẽ ſaporẽ ex rotũdis & planis, quòd hæ fortaſſe ad morũ ſint aptiores, & leuiores & (vt ipſe loquebatur) διὰ τὸ μάλιστα διὰ παντὸς δύνασθαι διαδύνειν τοὺς πάντας ῥυσμούς: Quæ omnia dulci ſapori conuenire, quòd facilius pertrahatur, & partibus alendis accõmodetur, antea fuit demonſtratum: Amarum verò ex acutis ſeu aſperis ob contrarias cauſas. Aduerſus hanc igitur dicendi rationem tribus rationib⁹ Ariſt. argumentatur. Prima probabilitatem quandam habet, idcircóque præmittitur, iuxta morem. Ea huiuſmodi eſt: Senſilia communia vel à nullo ſenſũ maximè percipiũtur: vel ſi ab aliquo, certè à viſu. Ariſtoteles idem ſuprà in procemio affirmabat, nos ſcilicet hoc ſenſu communia ſenſilia maximè percipere. Alexander cauſam huiuſce rei afferre cupiens ait, viſum inter cæteros ſenſus maximè capacem omnium eſſe: ſed obſcura cauſa eſt, niſi addatur colores qui ſunt viſus obiectũ peculiare, in omni corpore reperiri, in quo corpore, figura, magnitudo, mot⁹, quies numerúſque primò propriéque reperiuntur, ita vt quantitas, quam communia ſenſilia conſequuntur, licet omnium qualitatum ſenſilium ſubiectum ſit, proximiùs tamen ad obiectum viſus ſe habeat quàm cæterorum ſenſuum: quod conſtat, quandoquidem color ſeu lux, omne corpus ſequatur aliquam quantitatem obtinens, in quo tamen omni, aliæ ſenſiles qualitates nequaquàm inſunt. In cælo nanque lux eſt, aliarum verò qualitatum nulla: Addo viſum celeriùs agere, & quaſi à reipſa affici: alios verò ſenſus, vel ab eo quòd à re diſcedit, vel ſaltem (vt tactum excipiam) tardiùs. Non eſt igitur (vt ad rem redeamus) Guſtus qui de ſenſilibus communibus iudicium rectum ferre poſſit. Etenim ſi Guſtus hoc munere inſignitus eſſet, vt maximè & exquiſitè de figuris iſtis ſaporem conſtituentibus iudicare poſſet, cur item alia ſenſilia communia, præſertimque figuras alias omnes, quæ eiuſdem generis ſunt, eodem non iudicare modo, poſſe debuit? certè exqui-

A quiſitiſſimi ſẽſus mun⁹ eſt, minima quæq; ſuorũ obiectorũ propriorũ, in quolibet genere noſſe, vnuſquiſq; tamẽ percipit, Guſtũ id præſtare nõ poſſe. Altera ratio eſt, à vi contrarietatis ſũpta. Omnia (inquit) ſenſilia (propria intelligas vt exempla demonſtrãt, & ſcopus Ariſtotelis indicat) contrarium habent, figura non habet contrariũ, ergo figura non eſt propriũ ſenſile. Maior inductione oſtenditur, & ratione probari poteſt: quia ſunt qualitates, & eius generis quod contrarium habet, & magis minúſque. Minor probatur in figura circulari, tanquam digniori & notiori: quod tamen de omnibus alijs cum figuris tũ quantitatibus retinendum eſt. Figuræ igitur Circulari nullam eſſe contrariã eo oſtendit, quòd ſi quæ illi contraria ſtatuenda eſſet, iſta ex iis quæ angulos habent, & ex lineis rectis conſtituuntur ſumi oporteret, quorum tamen nulla huiuſmodi, licet πολύγωνον ſit, aſſignari poteſt. Patent hæc ex priori de cælo, à contextu vigeſimo quarto, vſque ad trigeſimum quartũ. Verùm obiecerit aliquis, Falſam eſſe aſſumptionem, & eius quoque fundamentum falſum. Cùm

B enĩ figura ſit qualitas quartæ ſpeciei, certè habet contrariũ. Ego reſpondeo, figuram duo ſignificare, vel ſuperficiem ipſam lineis terminatam, id eſt ipſum figuratum ſecundum longitudinem aut aliam dimenſionem, vel ipſammet terminationem, id eſt affectionem quandam ſuperficiei. Primo modo quantitas eſt, ſec. qualitas. Ex quo Simplicius in Categ. ita loquutus eſt, Nõ ſignificat hîc Figura, multitudinem linearum & ſuperficierum, ſed aliquam ſuperficiei figurationẽ, quatenus ſcilicet in angulos, vel quid huiuſmodi redigitur. Hæc ille. Sed addamus, figurã quoque vt qualitas eſt contrarietate carere, vt ibidẽ exponitur. Sed hæc alibi copioſiùs. Hic igitur non modo figuram, ſed ipſa quoque figurata ſpectamus, ex quibus ſapores, iuxta Democriti ſententiam, conficiebantur. Poſtrema accedit ratio huiuſcemodi, Si ſapores fiunt ex figuris,

C ergo ſapores ſunt infiniti. Conſequens falſum eſt, vt ſuperiùs aduerſus Ioannem Iand. oſtendimus: determinatas enim ſaporum ſpecies habemus. Quod quidem à nonnullis ita mathematicè probatur: quia nempe figuræ ratione laterum atque angulorum creſcere poſſint in infinitum. Sed Ariſtoteles hîc mathematicè non loquitur, cùm Phyſicè potius de ortu ſaporum ex Phyſicis principiis actúque exiſtentibus ratiocinetur, quæ certè actu infinita dari nequeunt. Ariſtoteles tamen è re nata (vt aiunt) loquitur, & concedit atomos illas figuratas, vt Democritus ſentiebat, infinitas eſſe, vel ſaltem infinitis modis poſſe coniungi: ex quo ſequi vult, infinitos ſapores conſtitui, cùm ab infinito infinitum conſtitui rectè poſſit. Hæc ex Alexandro. Verùm obiicere ſtatim potuit Democritus, infinitos eſſe ſapores, ſed non omnes ſub ſenſum cadere. Occurrit ergo Philoſophus, oſtendens huius diuerſitatis cauſam illos

D afferre oportuiſſe, quod cùm non præſtiterint, argumẽto eſſe poteſt illos cauſam quoque cur ſapores ad figuras referrent, prorſus ignoraſſe. Vnum præter hæc, paucis animaduertere placet, ne quis incautus decipiatur. In priori argumentatione, Ariſtotelem affirmare videri: Nullius ſenſus munus eſſe communia ſenſilia percipere, aut ſaltem ſolius viſus: hoc tamen falſum eſt, vt nos deduximus. Affirmat igitur ibi, maximam & potiſſimam illorum notitiam vel ad nullum ex ſenſibus vel ad ſolum viſum pertinere: quod non repugnat iis quæ Ariſtoteles in ſecundo de anima docuit, ſed ſententiæ Democriti, qui cùm ſapores quorum ſenſus peculiaris & præcipuus iudex Guſtus eſt, ad figuras reuocaret, Guſtum figurarum iudicem potiſſimum, conſequenter conſtituebat. Nunc ad alia.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ χυμοῦ καὶ γευστοῦ, εἰρήσθω· τὰ γὰρ ἄλλα πάθη τῶν χυμῶν οἰκείαν ἔχει τὴν σκέψιν ἐν τῇ φυσιολογίᾳ, τῇ περὶ τῶν φυτῶν. A

63 Cæterùm de ſapore & Guſtabili hactenus. nam reliquæ ſaporum affectiones, peculiarem obtinuerunt tractationem, in ea parte phyſicæ cõmentationis quæ de plantis agit.

Nonnulla tantùm verba ſunt annotanda. (γευστοῦ). non intelligas ſaporẽ quatenus guſtum afficit, hoc enim ſibi repugnaret, ſed ſaporem iam in actu conſtitutum quo ad eſſe, in poteſtate tamen adſenſionem efficiendam: hoc ſiquidem verè guſtabile eſt. Ariſtoteles autem & de ortu ſaporum ex ſuis principiis, & de ipſo ſapore iam conſtituto nonnihil egit, vt ex ſuperiùs expoſitis patet. (ἄλλα τὰ πάθη). Intelligit particulariora ſaporũ diſcrimina, quę iure in tractationem de plãtis reiicit, cùm in illa de ſingulis plantis ſpeciatĩ agat, in quibus diſtinctæ magis ſaporum ſpecies reperiuntur. Atqui (dicat aliquis) minutas ſaporum differẽtias percipere animalis eſt: cur ergo doctrina iſta à ſpeculatione animalium exploditur? Reſpondeo, Ariſtotelem hìc de ortu ſaporum agere, non de ipſorum operatione: ortus verò in plantis certè magis apparet, vt ſuprà innuit, & ex fructuum varios ac prope innumerabiles ſapores obtinentium quotidiana deguſtatione patet. (ἐν τῇ περὶ φυτῶν). Duos huius tractationis libellos habemus, in quorum ſecundi fine id ipſum agere videtur quod hic pollicitus eſt. Alexandri tamen tempore vel hi latebant, vel pro Ariſtotelicis nõ agnoſcebantur. B

Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον δεῖ νοῆσαι καὶ περὶ τὰς ὀσμάς· ὅπερ γὰρ ποιεῖ ἐν τῷ ὑγρῷ τὸ ξηρόν, τοῦτο ποιεῖ ἐν ἄλλῳ γένει τὸ ἔγχυμον ὑγρόν, ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι ὁμοίως. κοινὸν δὲ κατὰ τούτων νῦν μὲν λέγομεν τὸ διαφανές. ἔστι δὲ ὀσφραντὸν οὐχ ᾗ διαφανές, ἀλλ᾽ ᾗ πλυτικὸν, καὶ ῥυπτικὸν ἐγχύμου ξηρότητος. C

64 De odoribus autem eadem ratione conſiderandum eſt. Quod enim in humido ſiccum efficit: id ipſum humidum ſaporoſum in alio genere præſtat, in aere & aqua eodem modo. His verò ipſum διαφανὲς commune nunc quidem eſſe dicimus. Eſt autem odorabile, nõ quatenus perſpicuũ, ſed quatenus ſaporoſam ſiccitatẽ diluere atque abſtergere poteſt.

Nexus huius tractationis cum ſuperiori, ex iis quæ ſunt declarata perſpicuè eſt. In ſentẽtia aliqua adeſt obſcuritas, cùm dicat (τὸν αὐτὸν τρόπον), Thomas explicat, In ortu odorũ, veluti in ortu ſaporum aliquid vt agẽs, & aliquid vt patiẽs concurrere: illud ſiccum terreum eſt vi caloris, hoc humidũ in ſaporibus: in odoribus verò agens eſt ἔγχυμον, id eſt humidũ cum ſicco ſaporoſum, patiẽs verò eſt ἀλλὸ γένος, quod hic vocatur τὸ διαφανές. Aliter interpretari videtur Alexan. qui vult ſimilitudinem iſtam & ad methodum tractationis, & ad cauſarum affinitatem referri. Nam & à cauſis ſeu principiis odorum exordietur Ariſtot. & eadem erunt quæ ſaporum principia ipſorum, nempe ſiccum & humidum, ſi prius tamen ſaporoſa ſint: neque enim odor, quid aliud eſt quàm qualitas quędã à corpore ſaporoſo elata. Vtraque explicatio vera eſt, & teſtimonio Ariſtotelis confirmari poteſt, qui ſuperius docuit ſaporem, & odorem eandem ferè paſſionem eſſe. Sed certè quæ Thomas ait, nimis communia ſunt, proximiora quæ Alexander, & arti Ariſtotelicæ conuenientiora. Quæ ſi ſequamur, non modò ſcopus, ſed diſtributio contextus plana eſt. Primùm enim ſibi de ſapore agendum eſſe proponit eodem ordine, & iiſdem principiis. D

mox

A mox tractationem ipsam aggreditur, ibi: (Quod enim in humido). Vbi docet, Quicquid siccum in humido agit in ortu saporum, idē ipsummet humidum, siccum, seu saporosum fecūdum aliud genus efficere in aere & aqua: quæ duo vnico nomine & communi idcirco in præsentia appellat, τὸ διαφανές, propterea quòd cùm ab aqua & aere sapores eatenus tantùm eliciātur quatenus humida sunt abstergentia saporosi sicci, (humidus enim est aer, humida item aqua) humidum agens cum altero in sermone confundere potuisset, atque inde orationi parere obscuritatem. Proptereàque Aristoteles nequis tale principium ad ortū odorum peculiariter requisitū, τὸ Diaphanες esse existimaret, addit, passionem istam quæ communis est aeri & aquæ, ab eis tamen inseparabilis, nil ad odores facere. Quandoquidem aer & aqua odores recipiūt, non quatenus pellucida sunt, sed quatenus sua humiditate saporosam siccitatem B lauant atq; abstergunt. (In alio genere). Alexander geminum horum verborum sensum proponit. Vnus est, Aerem & aquā non quà humida & pellucida sunt seu saporum susceptiua, sed quà aliam quandam naturam generando odori seu recipiendo idoneam habent, odorum causas esse. Alter est, siccum saporosum in aqua vel aere efficere vt odores prodeant in alio genere, nempe odorabili, & quod natum sit vt ab olfactu percipi queat: nō enim idem genus est odorabilium & degustabilium. Leonicus vtrunq; sensum probauit. Nonnulli ex recentioribus primum explodunt, secūdum retinent. Sed certè neq; cur illum reiiciant, neq; cur hūc probent, ratio vlla adest. Nam quod obiiciūt, priorem sensum repugnare Aristot. qui docet aerem & aquam sapores parere quatenus abluunt, & sua humiditate abstergunt, nullius ponderis est: quia C in contextu non habetur, aquam & aerem sua humiditate absolutè odores gignere (quod ipsum negat Alexander) sed sua ablutione & abstersione saporosi sicci, odorum causas esse, quod non repugnat Alexādro. Nullus siquidem simpliciter diceret Aquam & aerem vt humida odores producere, cùm vt humida, multa alia queant efficere, puta aqua sapores, quemadmodū suprà fuit expositū: at quis fateri verebitur aerem & aquam quà humida abstersiua saporosi sicci, sapores generare? nullus sanè. Obiiciendum itaque Alexandro fuisset potius, Aristotelem in hoc contextu non modò loqui de principio odorum recipiente, ita vt doceat odorem in aere & aqua tanquam in recipiēte produci, sed de principiis odorum constituentibus: quod patet ex comparatione odorum cum saporum ortu proposita: & verba hoc indicant, siquidem ita habent: Quicquid in ortu saporum siccum in humido præstat, idem humidū saporosum in alio genere efficere: & hoc quod in alio genere efficit, in aere & aqua agere. Cùm ergo proponat nobis Aristoteles tam causas odorum quàm corpora in quibus illæ recipiuntur, & rationem secundum quam, D receptio fiat, sanius fortasse erit omisso Alexandro dicere, per ἀλλόφυλον, siccum ipsum intelligi: quod enim pro saporibus siccum in humido operatur, id pro odoribus humidum saporosum in sicco præstat: quod ἀλλόφυλον vocat, id est aliam naturam, ab humido differentem (nomine siquidem generis non semel abutitur Aristoteles). Hæc explicatio confirmatur iis verbis, quæ in postrema contextus parte apponuntur, in quibus docet, naturam illam aeris & aquæ communem, eatenus susceptiuam odorum esse, quatenus abstergit & quasi lauat saporosam siccitatem, quam nomine ἐγχύμου ξηρότητος appellat: ac si diceret Aristoteles, hoc genus secundum quod, humidum sapidum odores in aqua & aere gignit, est ipsum siccum: vtrunq; enim ipsorum, affici potest a siccitate rei odorabilis ὁμοίως, id est, propter candē naturam κοινὴν ἀμφοῖν ἐγχυμικόν. Sed quid plura? Sumitur hęc explicatio ex ipsomet Aristotele inferius, vbi docebit

q.iiii.

odorem per euaporationem effici, quæ omnis, exiccatione gignitur: ad hoc tamen humor aliquis desideratur: etenim ex simpliciter sicco in quod calidũ nil agere valet, nullus halitus attollitur. Ex quo quemadmodum aqua ex se saporem non habebat, sed ex sicci admixtione, ita siccum ex se nullum edit odorem, nisi humiditatis additione, quod in igne & terra pura cõstare potest. sed hæc pluribus infrà. Animaduertatur autem in præsentia, id quod in initio contextus vocauerat ἔγχυμον ὑγρὸν, in fine vocasse ἐγχύμου ξηρότητα: & rectè: nam licet saporosum & humidum & siccum simul sit, odor tamen ab ipso ratione sicciorum partium efficitur atque eleuatur.

Οὐ γὰρ μόνον ἐν ἀέρι, ἀλλὰ καὶ ἐν ὕδατι τὸ γὰρ ὀσφρήσεώς ἐστι. δῆλον δ' ἐπὶ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν ὀστρακοδέρμων. φαίνονται γὰρ ὀσφραινόμενοι, οὔτε ἀέρος ὄντος ἐν τῷ ὕδατι (ἐπιπολάζει γὰρ ἀὴρ ὅταν ἐγγίνηται) οὔτ' αὐτὰ ἀναπνέοντες. Εἰ οὖν τις θείη καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὸ ὕδωρ ἄμφω ὑγρά, εἴη ἂν ἡ ἐν ὑγρῷ τοῦ ἐγχύμου ξηροῦ φύσις ὀσμὴ καὶ ὀσφραντὸν τὸ τοιοῦτον.

65 Non enim in aere solùm, sed in aqua etiam odor sentitur, quod in piscibus & ostreaceis perspicuum est, quæ in aqua olfaciunt, cùm tamen nullus ibi existat aer, (supersidet enim cùm quid eius genitũ fuerit) neque ipsa respirent. Si quis ergo vtrunque aquam (inquam) & aerem, humidũ esse ponat, erit certè sapor, natura sicci saporosi in humido, & hoc ipsum erit olfactile.

Dixerat ortum odoris in aqua & aere fieri, quod nunc probat & præsertim de aqua de qua magis poterat quiuis ambigere. Nanque in aere & hominem & cætera animantia olfacere compertum est. Probat autem (iuxta nonnullorum sententiam) quod ad odorem spiritualem & realem: Dicamus nos in præsentia, odorem realem nihil aliud esse quàm ipsamet specierum olfactilium multiplicationem, idcircóq; nullum esse inter vtrunq; discrimen. Satius ergo est clarioribus verbis asserere odorem duobus spectari modis posse: vno quod ad eorum ortum, altero quod ad eorum operationem. Hîc ab eorum operatione, quatenus nempe sensum afficiunt, odorem in aqua fieri demonstrat. Demõstratio verò huiusmodi est, Pisces & ostrecoderma, in aqua olfaciunt, ergo in aqua est odor: cõsequutio nota est, quia vbi sensio, ibi sensile præsens. Assumptio nota est, ex quarto de hist. anim. cap. 8. vbi ostenditur pisces quidẽ nullum perspicuum olfactus organum ad cerebrum transmeans habere, olfacere tamen. Quod pluribus experientiis comprobatur, escam siquidem non recentem respuunt, sanguinem proprium effusum fugiunt: quem ne odorent in loca longinqua secedunt, solis odoratis è propriis specubus in quibus latẽt, à piscatoribus euocantur, variísque vescis ad quæ solo odore auidè accurrunt ab iisdem capiuntur. Sed instare quis posset, pisces in aqua olfacere ratione aeris in aqua inclusi: Respondet Aristoteles, neque ibi aerem adesse, neque si adesset, pisces vllo modo posse respirare. Primùm ita probat, Intus in aqua non adest aer, ergo pisces non olfaciunt ratione aeris. Cõsequutio patet. Maior experimento comprobatur, quòd aerem intra aquam contineri non posse docet, quin statim subsiliat, atque ad summũ aquæ ascendat. Vtrem inflatum in aqua demersum, & deinceps perforatum pro exemplo adducit Alexander. Secundum, hac ratione astruit. Pisces non respirant, ergo aerem licet in aqua adesset non pertraherent: ex quo sequitur, illos non ratione aeris odorare. Assumptio repetita est in 2. de anim. 76, & in loco citato. Excipiuntur tamẽ in 6. de hist. anim. cap. 12, & 2. de part. eorundẽ ca. 6. pisces qui fistulã habent, vt Balena & Delphinus, qui spirãt, recipiúntq; aerem, quòd pulmone prędití sint: imò Delphinos rostro emerso dormire ac stertere visos esse, Arist. prodit: & ratio adest

A adeſt(quam artigimus)id ipſum probans:nam reſpirandi ratio eſt à pulmone, piſces non habent pulmonem, piſces ergo reſpirãdi occaſione ſeu ratione carent. Maior nota eſt:cùm reſpiratio ſir motus ipſius pulmonis, & hic ſit præcipuum illius inſtrumentum. Minor pater, quia vſus pulmonis & reſpirationis illis deeſt: cùm enim reſpiratio aerem extrinſecus recipiens eò tendat, vt animalis vitam,calorem illius infirum quaſi venrilatione temperando, cuſtodiendóque conſeruet, piſces pro aere aquam habent, vnde ſatis refrigerari queant: hæc pluribus Ariſtot.in ſecundo de partibus anim.loco cirato, & Galenus in ſexro de vſu parr. cap.2. Piſces ergo ſine reſpirarione olfaciunr,quod Auerroes item in ſecundo de anim.com.76.protulit:ergo licet ibi adeſſet aer, illius medio non vrerentur. Ex his iraque rectè ſequirur,in aqua odorem fieri & recipi poſſe. His ira conſtituris viderur Ariſtoteles inregram odoris naturam colligere,hoc modo,Si odor fit ex ſicco ſaporoſo in aere & aqua,vr proba B uimus, & hæc quis humida eſſe ponat, vt nos ponere viſi ſumus,cùm πλυτικὰ καὶ ῥυπτικὰ ipſa nuncupauimus:ſequitur,Odorem nil aliud eſſe quàm Naturam ſicci(non ſimplicis à quo ſapor prodit) ſed ſapidi in humido: talémq; naruram id verè eſſe quod olfactile ſeu olfactus obiectum vocatur: ac ſi hîc Ariſt. docear, in aqua & aere odores etiam quoad eorum ortum effici: eſt enim odor ipſum ſicci ſapidi πάθος, ſeu narura ſicci ſapidi,cuius proprium ſubiectum eſt, narura illa communis aeri & aquæ,quæ πλυτικὴ καὶ ῥυπτικὴ nuncupatur. Veruntamen egẽt hæc perquiſitiori ſpecularione, quam nos poſt explicationem conrextus ſequentis adhibebimus. Nunc nonnulla verba in hoc noſtro conſideremus. (Ὀσφραίνονται). De his min⁹ manifeſtum erat, in aqua nullo aere præſenre reſpirare·pro quibus legatur Auerroes in rertio de part. anim. cap. de pulmone,& Ariſtot.in quarto de de hiſt. anim. per plura capita.(ἀναπνέοντα).Reſpirationem Hippo.in quarta part.aphor.68, ſpirirũ vocauit,vt ibi Galenus faterur. Tem- C poris progreſſu ſpiritus ille in ſpirarionis, ac tandem in reſpirarionis nomen apud Medicos tranſiit. Morum illum pulmonis ſignificar, qui partim à facultare animali partim à naturali proficiſcitur, quo accipimus & reddimus ſeu inſpiramus & expiramus aerem,vt calor naturalis in corde flabelletur & conſeruetur, fuliginoſumque excrementum ſimul expellatur:de qua re pluribus Ariſtot.& Galenus in ſuis de reſpiratione libellis.(Si quis ergo vtrumq;).Tam aerem quàm aquam humidam eſſe ex ſui natura fatentur omnes, aerem tamen primò vulr Auerroes in ſecundo collig.cap.2.& primo ſuæ cant. com.15. colligitur aurem ex Ariſtot.in ſecundo de ortu & int.cap.3.& acutè egregiéq; diſputatur aduerſus Galenum,& experimẽta ab Acchill.in 3. de ele. dub. 14.

D Ὅτι δὲ ἀπὸ τοῦ χυμοῦ ἐστὶ τὸ πάθος, δῆλον ἐκ τῶν ἐχόντων καὶ μὴ ἐχόντων ὀσμήν. τά τε γὰρ στοιχεῖα ἄοσμα, οἷον πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ, γῆ, διὰ τὸ τά τε ξηρὰ αὐτῶν, καὶ τὰ ὑγρὰ ἄχυμα εἶναι, ἐὰν μή τι μιγνύμενον ποιῇ. διὸ καὶ ἡ θάλαττα ἔχει ὀσμήν· ἔχει γὰρ χυμόν, καὶ ξηρότητα. καὶ ἅλες μᾶλλον νίτρου ὀσμώδεις· δηλοῖ δὲ τὸ ἐξικμαζόμενον ἐξ αὐτῶν ἔλαιον. τὸ δὲ νίτρον γῆς ἐστὶ μᾶλλον. Ἔτι δὲ λίθος μὲν ἄοσμος· ἄχυμος γάρ. τὰ δὲ ξύλα ὀσμώδη· ἔγχυμα γάρ. καὶ τούτων τὰ ὑδατώδη ἧττον. ἔτι τῶν μεταλλευομένων, χρυσὸς ἄοσμος· ἄχυμος γάρ. ὁ δὲ χαλκὸς καὶ ὁ σίδηρος, ὀσμώδη. ὅταν δὲ ἐκκαυθῇ τὸ ὑγρόν, ἀοσμότεραι αἱ σκωρίαι γίνονται πάντων. ἄργυρος δὲ καὶ καττίτερος, τῶν μὲν μᾶλλον ὀσμώδη, τῶν δὲ ἧττον· ὑδατώδη γάρ.

66 Cæterùm hanc affectionem à ſaporoſo proficiſci, ex odoratis & inodoris rebus perſpicuum redditur. Namque elementa,vt ignis,aer,aqua, terra,inodora ſunt, propterea quòd quæ ex eis tum ſicca, tum humida

sunt,saporem non habent, nisi quid illis commixtum saporem efficiat. Quapropter Mare odorē habet, siquidem & saporem & siccitatem obtinuit. Et sal, Nitro est odoratior. argumento est oleum quod ex ipso extrahitur: Nitrū vero magis terreum est. Præterea, lapis odoris est expers, quia sapore caret: ligna è contra, quia sapida. & horum etiam minus olent, quæ aquatica. Adhæc, ex metallis Aurum odore vacat, quippe cui sapor nullus inest. AEs & Ferrum non carent odore: cum verò exustum habuerint humidum, Scoriæ illorum omnium, inodoræ magis redduntur. Argētum & Stannum, quibusdam metallis odore præstant, à quibusdam superantur, aquea siquidem sunt.

A

Quòd sapor reciperetur in humido iam probatum est: quòd verò sicci sapidi sit (quæ duæ particulæ definitionem odoris constituebant) nunc demonstratur. Ratio proponi in hunc modum potest: Quæcunque sapore carent, odorem etiam non habent, & quæcunque odorem obtinent, saporosa sunt, & non è contra: ergo sapor est qualitas natura prior odore, & ad quam odor consequitur. Vis consequutionis inde sumitur, Propterea quòd illa dicuntur natura priora & aliorum causa, quibus positis alia non ponuntur necessariò, ablatis tamen alia auferuntur, ex Postcategoriis & quinto metaphy. cont. 16. Assumptio probatur quod ad vtramque partem: probatio plana est, & explicationē non requirit: tantùm ergo singula paucis expendamus. (Nanque elementa). Elementa quia sapore carent, odoris sunt expertia. Sapore autem carent, quia commixtione sicci cum humido ex qua sapor prodit, destituta sunt: quî fieri enim potest, vt elementa, i. corpora simplicia & pura, quæq; per ipsas qualitates constitui videntur, mixtionem duarum qualitatum cōtrariarum obtinuerint? concluditur ergo, quia siccum illorū, puta terræ & ignis, humido caret: humidum verò, puta aeris & aquæ, sicco destituitur, elementa insipida prorsus esse. Sed obiiciet aliquis Mare, quod est aquæ elementum & sapore præditum. Respondet Arist. in Mari adesse siccitatem, nempe terream exhalationem cum humiditate permixtam, ex qua deinceps sapor salsus efficitur. Hæc in secundo meteor. copiosius disputata sunt. Sed instabit aliquis, Ergo mare non est elementum aquæ. Respondeo ex eodem quarto meteor. Mare non esse principium & elementum aquæ, sed id potius quod ex eo principio & elemento subsidet & manet, totius aquæ locum occupans, dulcissima illius parte atque tenuissima à sole educta atq; sublata. (Et sal nitro est odoratior). Obiectio alia quæ probat terrā esse saporosam: nā supra sal quædā terræ species vocata est. Eòdem spectant quæ de lapide dicuntur. Hanc igitur diluit Arist. ostendens eum prædominio quidem terreum & siccum esse, humorem tamē admixtū habere, quod collatione ipsius cùm nitro magis cōstat, quo sal saporosus magis & odorus est, ob suū excessum in humido. Argumēto est oleū, i. succus qui ex ipso in maiori copia quā ex nitro quod magis terreū est, excipitur. De sale autē & nitro Pli. li. 31. ca. 7, & 10. Dios. li. 5. ca. 84. & 88. Gal. nono vol. de fac. simpl. med. ca. 11. copiosè agūt: vt omittā quæ Arist. noster in 4. meteor. de iisdē aliisq; eius generis, cōt. 40, & alibi, & Plat. in Timæo tradidit. Quod autē ex sale oleū extrahatur, Chimici satis declarāt, qui teste Alber. & Auer. ex omni lapide oleū educunt. Oleum tandē & quæ illius naturā retinent, magis aquea esse quā terrea, licet à prędominio aerea ꝓpriè sint, collige ex Arist. in 4. met. loco citato, vbi oleū à frigido crassescere docet, quia partęs illi' humidę in aquā vertūtur, ex quarū mixtione oleū cōstantius & crassius redditur: à calido itē, non quia terreū sit, sed quia vi caloris partes illæ humidę aqueæ tenuiores

B

C

D

res

A res exhalāt, quibus recedentibus, quod crassius aquæ est in oleo manet. Sed egēt ista meteorologica speculatione. Nunc ad rem. (Ligna è contra). Secūda pars assumptionis hîc astruitur: odor enim saporē infert, in consequutione, at sapor odorem in productione: imò in lignis ipsis discrimen odorum reperitur ob saporis quoq; quā obtinēt differentiā. Nam quæ multa humiditate atque indigesta referta sunt, vt omnia quæ in aquis degunt, minimum atque improportionatū (ita enim superius loquebatur Aristoteles) saporem habent: ideóq; debili quoque odore prædita sunt: è contra quæ humiditatem optimè permixtā & apprimè proportionatam cum sicco terreo habent, qualia sunt quæ Gummi emittunt, vt pinus, cupressus, abies. Neq; repugnant hæc iis quæ de sale dixerat: quandoquidem ibi in comparatione nitri loquebatur, & sal ob copiam calidi temperatum magis magisq; digestum humidum habet. Sal e-
B nim & nitrum à calido coagulata sunt, idcircóque non nisi à frigido humido dissolui possunt: solus enim calor in aquam salsam agēs exprimere & quasi resoluere omnem aquam dulcem potest: nam & frigus alioquin aquam salsam coagulare potest, vt Albertus admonet. (Aurum odore vacat). Vtinā quemadmodum neque olfactu, neque gustu, ita neque visu, vel tactu, vel auditu perciperetur: neque enim illius fames multorum mortalium pectora, ad tot indigna facinora perpetranda cogeret, quot assiduè cogit. Odore verò & sapore ipsum carere patet, cùm minimùm humidum sit, multùm terreum, purum tamen. Indicio est, illud grauissimum esse, igni expositum non euanescere, non tingere, præterea verò rubigine nulla obduci, quæ ex crudæ humiditatis copia ad exteriores partes exhalatæ metallis accidit: vel (vt omnis scrupulus tollatur) dicendum est, materiam quidem metallorū omnium & ipsius auri aquam esse, sed humidum cum eius sicco perfectissimè commixtum atq;
C compactum esse: ita vt humidum illius à suo sicco nullo modo separari queat, tenacissimumque inter omnia metalla habeatur. Quocirca Arist. aurum purū elixari posse rectè negat in quarto meteor. cō̃r. 26. Et Medici ineptè aurum se purum decoquere posse putāt in suis medicamentis, vt ægrotātibus opē ferāt. nil enim ab auro quàm sordidiores quasdā partes sua illa ebullitione separāt, quæ sola causa est, vt minoris ponderis euadat. Quæ de Ære & Ferro, Argento item & Stanno adduntur, eodem pertinent & nota sunt: id tantùm moneo, Alexandrum fuisse deceptum qui asserat, Argentum & Stannum plus humoris habere quàm æs & ferrum: tūc enim Aristotelis ratio nulla esset, qui vult exiccata magis metalla insipidiora & inodora magis esse, vt de auro audiuimus, cui deinceps æs & ferrum opponit tāquam humidiora: ideóque maiori sapore, odoréque prædita. in medio Argentum ponit atque Stannum: minus ergo saporis & odoris habere debent quàm æs & ferrum, minúsque
D humiditatis: magis verò quàm aurum, cuius tantùm comparatione, aquea nuncupantur. Quid, quod argentum ad mixtionem auri quàm proximè accedit, eiúsque puritati, firmitati, tenuitatique substantiæ persimile est: quo fit vt dum liquescit, igne non absumatur, neque attenuetur, vt plumbum & alia: imò si purum argentum sit, longioribus temporum periodis, in aurum aliqua ex parte commutari tradant. Atqui minimum & ipsum quoq; rubiginis contrahit. Sed nonnulla ex his quæ hactenus habuimus, diligentius tractari postulāt, quòd ipsis rectè cognitis definitionē odoris alioquin obscurè traditam facilius perceptam iri constet. Primò igitur dubitari solet, vtrum odor in sicco fundamentum habeat, veluti sapor in humido. Deinde illud in quæstionem cadit, An cùm odor à sicco saporoso pendeat, tanquam à conficiente causa, sapor absque odore esse queat. Aduersus affirmātem partem primæ quæstio-

nis, hæc facere videntur. Odoris materia est aer vel aqua, quæ sunt humida, ergo odores in humido non in sicco fundamentum suum habent. Consequutio ex se patet: Maior ex iis quæ superius Aristot. docere visus est. Item adueniente humiditate, puta manè, magis quàm in meridie, auctiores & validiores redduntur odores: qua etiam ratione Aristot. in partic. duodecima probl. 2. ait, apparente Iride ob aquę humiditatem, plantas odorabiliores reddi: Camphora item rosæ, violæ, & alia huiusmodi frigidiora & humidiora, maximè odorata sunt. Sed oppositum huius docet Aristoteles, cùm odorem calidi & sicci esse non semel in suis libris repetit, & experientia hoc comprobat: nam locis & temporibus calidioribus, odores intensiores à stirpibus emittũtur. Pro hac quæstione profliganda dicendum est, saporem & odorem τὰ πάθη quædam seu qualitates quasdem secundas esse, quæ primas sequuntur: humidum nẽpe & siccũ caliditate media quæ digerit, atq; permiscet: diuersam tamẽ vtriusq; rationem esse, quia sapor oritur ex mixtione sicci cum humido vincẽte humido, odor ex eadem vincente sicco ἐν χυμῷ. Quæ causa est, vt odor maiorem exigat caliditatem, à qua excitari queat: sapor verò non tantam: Mixtionẽ verò illam humidi cum sicco ex qua sapor & odor, non semper perfectam esse, declarant, Mare, Fumus, aliaque huiusmodi nõ pauca. Sed huic determinationi nonnulla repugnare videntur, atque illud imprimis: Odor est euaporatio fumosa, ergo nil cum humido habet. Assumptio est Arist. qui hoc ipso argumento, superius, olfactum de natura ignis esse demõstrauit: consequutio nota est, quia huiusmodi euaporationes, vt aliàs ex priori met. ostendimus, quàm proximè ad naturam ignis accedunt. Præterea Arist. probauit quæcunque odorem habẽt habere saporẽ: quî fieri ergo potest, vt quæ ex repugnantibus qualitatibus pendeant, mutuò se cõsequantur? perspicuum est enim, ea quæ plus humidi obtinent, sapida magis esse: quæ verò plus sicci, magis odorata. Priori argumentationi quidam satisfaciunt, dicentes Aristotelem suprà ex sentẽtia Veterum nõ ex propria fuisse loquutum. Mihi verò responsio ista absurda esse videtur: quãuis enim de natura æstheterii ibi ex sentẽtia Veterum Aristot. loquutum fuisse concederemus, nõ tamen id de natura odoris asserẽdum esset. Dicamus ergo ibi Aristoteles prædominium tantùm odoris ostendisse, & id in quo à sapore differt: quod sibi tunc sat erat, cùm de ortu & substantia odorum ex proposito agere nondum decreuisset. Verùm inferius hòc ipsum argumentum copiosius pertractandum erit: nunc ita dimittatur. Ad secundum respondent aliqui, odorem & saporem in eodem esse, sed secundum diuersas partes. Ridiculum responsum, cùm & nos ex eadem parte vtrũque percipiamus: & si illud admitteretur, nulla Aristot. ratio esset: cùm plus vel minus odoris in mixtis arguit, ex ipso sapore præexistente. Alii ergo respondent, in eodem subiecto, & in eadem prorsus parte vtrunque reperiri. Sed hoc à nonnullis ita reprehenditur, Si istud verum esset, sapor non esset qualitas odore prior secundum naturam. nam si vtraq; qualitas in eadem prorsus parte, reperitur, iam neutra est altera prior, quod Aristoteli repugnat, qui odores gigni docet ex qualitatibus illis iam saporosis. Idcirco addunt ipsi, ea quæ habent saporem, odorem quoq; habere, secundũ totũ & quamlibet sui partem, indistinctè tamen non exactè, ita vt humiditati totius & partium sapor insit: siccitati verò tam totius quàm partium odor. Sed ista sententia adhuc magis quàm prima peccat: si enim res ita habet, non video quomodo vnquã defendi possit, odorem cum victoria sicci manere, aut saporem cum victoria humidi, cum in eodem mixto secundum se totum vel secundum illius partes victoria vtriusq; esse nequeat: quomodo itẽ tueri ista opinio poterit, in odore maiorem

A iorem exigi caliditatem, in sapore minorem? Dicendum est itaque, in eadem prorsus parte odorem & saporem inesse, non adæquatè, sed diuersa ratione: vbi enim sapor est, vt in subiecto, ibi est odor vt à subiecto. Cùm ergo asserimus, odorem & saporem in eadem parte reperiri, intelligimus qualitates, eiusdem partis esse: sapor tamen vt in ea fundatus, odor vt ab ea eductus: idcircóque sapor dicitur procedere, quia ibi subsistit: odor autem sequi, quia inde gignitur. Quare quanuis sapor dicatur humidi, odor sicci, ex iisdem tamen qualitatibus efficiuntur, cùm in eadē & ex eadem parte sint. In summa sapor est qualitas subiecti mixtionem sequens, & in eo innascēs: odor verò inde generatur, imò esse suum in ipso gigni habet, differens tamen à sapore quòd causam in re sapida suæ subsistentiæ constantem & realem habeat: & hoc ipsum est, quod nos superius odorem sicci ὑγρῷ in aere, vel aqua vocauimus. Pro

B qua re etiam animaduertendum, Aristotelem in hoc libello vbi de his sensilibus quod ad eorum causas ortúmque agit, discrimen istud humidi, vel sicci vincentis inter saporem & odorem non ponere: cùm tam hic quàm ille ex mixtione sicci cum humido fiat: in secundo vero volumine de anim. quia de illis quod ad sensus mutationem loquutus est, saporem humidi esse protulisse, odorem sicci. Saporem inquam humidi, quando vt ex contextu centesimo secundo, liquet is gustum nequeat afficere nisi prius humefiat, quod saltem à lingua optimè præstari potest: odorem autem sicci, quia per inspirationem recipitur, quæ nonnisi halitus alicuius attenuati esse potest, hic verò halitus naturam rei calidæ & siccæ retinet. Quare concludatur: quoduis corpus siccum, cùm degustatur liquefieri & humectari oportere: quod si etiam valde sit humidum, odorem per exiccationem & euaporationem emittere. Argumento itaque satisfaciendum est, negando assumptionem, cùm

C qualitates istæ odori, & sapori, non tribuantur, nisi quatenus sensum suum afficiunt: secus dicendum, cùm de ortu ipsorum agitur. Excipies iterum ergo nullum est discrimen inter eos quo ad naturam substantiamque: Verùm iam suprà responsum est. Ex his deuenio ad argumenta potissima pro quæstione adducta. Et ad primum quidem Albertus respondet, Odorem esse in aere vel in aqua, quæ humida sunt, quod ad esse suum spirituale quo sensum mouet: quod verò ad esse reale est in sicco. Sed petendum est ab Alberto, vt hunc realem odorem ita à spirituali differētem nobis ostendat: nam si in subiecto spectatur, iam sapor est, non odor: si verò vt ab ipso effertur & iam odor est, consideratur, iam idem & qui realis est spiritualis habetur, in alioque recipitur. Idcirco liberè affirmandum est, materiam ex qua tanquam ex causa odor proficiscitur, siccum sapidum esse, id verò in quo ὑγρὸν & natura sicci huiusmodi, fit seu recipitur, aerem & aquam: idcircóq; Aristoteles dicebat, hæc

D duo sua humiditate siccum sapidum quasi lauare quo ἔγχυμα fierent, id est, a siccitate sapida afficerentur, & ipsamet odorifera redderentur. Ex quo benè sequitur odorem in humido non fundari vt argumentatio supponebat. Pro secunda argumentatione Alexander confugit ad antiperistasim; nam cùm humiditate illa, aliqua adest frigiditas, quæ calorem internum florum cogit, & vnit: hæc vnita fortior redditur, agensque in humidum causa est euaporationis, cum qua odores suauiores & intensiores deferuntur. Sed Aristoteles aliam videtur rationem proponere in problemate citato. Inquit enim, tenuem pluuiam, superuenientem siccitati florum, ob caliditatem ipsam quæ in floribus inest optimè digerentem & temperantem permiscentemq;, causam euaporationis & odoris esse: siquidem ab exuperanti

ſicco difficile quid attollitur ſeu exhalat: à multo vero odores extinguuntur, neceſſe eſt igitur vt humidum in ortu odorum à calido ſuperetur. ideoque Ariſtot. ibi docebat, partes orbis terrarum quæ ad Orientem vergunt, odorantia valde producere: quæ verò ad Septentrionem, & quæ ad Meridiem minimùm, cùm in illis nimium multa humiditas aquea, calorem opprimens, in his vero pauca & ex qua nullus queat attolli vapor, adſit. Sed non multum differunt hæc ab iis quæ Alexander. De camphora & aliis Concil. reſponderet, iſta eterogenea eſſe, quocirca partes quoque calidas & ſiccas habere, ex quibus odor emanet. Sed certius dici poteſt, cuiuſcunque temperaturæ iſta ſint, odorem quem emittunt ſemper ſicci rationem habere, vt ſuperius quoque diximus cùm de organo olfactus ageremus. Ad ſecundam quæſtionem nunc nos conuertamus: & (quicquid Alexander dicat) concedamus verum eſſe quod proponitur, quantùm ad cogitationem ſeu rationem, non autem quantùm ad rem ipſam attinet. Sapor enim illo modo præexiſtit, hoc vero nequaquam, ſed cum ipſo odore ſimul eſt: poſitis ſiquidem qualitatibus illis ſaporem conſtituentibus, eodem tempore odor cum ſapore conſiſtere poteſt: ſecundum cogitationem tamen præerit ſapor, cùm præſertim non eodem prorſus modo vterque generetur: namque ex commixtione ſicci cùm humido, calido adiuuante, in mixto ſapor oritur: ex illo autẽ iam ſapido, qualitates odoriferæ ſapidi corporis ex quo efferuntur retinentes, per aerem aut aquam calore medio pertrahuntur: Quinimo fieri poteſt, in corpore aliquo ſaporem quidem adeſſe, non tamen tantam vim vt odor gigni queat.

Δοκεῖ δ' ἐνίοις ἡ καπνώδης ἀναθυμίασις εἶναι ὀσμὴ οὖσα κοινὴ γῆς καὶ ἀέρος, καὶ πάντες ἐπιφέρονται ἐπὶ τοῦτο περὶ ὀσμῆς. διὸ Ἡράκλειτος οὕτως εἴρηκεν, ὡς εἰ πάντα τὰ ὄντα καπνὸς γένοιτο, ῥῖνες ἂν διαγνοῖεν. ἐπὶ δὲ τὴν ὀσμὴν πάντες ἐπιφέρονται, οἱ μὲν ὡς ἀτμίδα, οἱ δὲ ὡς ἀναθυμίασιν, οἱ δὲ καὶ ἄμφω ταῦτα. ἔστι δ' ἡ μὲν ἀτμὶς ὑγρότης τις. ἡ δὲ καπνώδης ἀναθυμίασις, ὥσπερ εἴρηται, κοινὴ ἀέρος καὶ γῆς· καὶ συνίσταται ἐκ μὲν ἐκείνης ὕδωρ, ἐκ δὲ ταύτης, γῆς τι εἶδος. ἀλλ' οὐδέτερον τούτων ἔοικεν ἡ μὲν γὰρ ἀτμίς ἐστιν ὕδατος, ἡ δὲ καπνώδης ἀναθυμίασις ἀδύνατος γενέσθαι ἐν ὕδατι. ὀσμᾶται δὲ καὶ τὰ ἐν ὕδατι, καθάπερ εἴρηται πρότερον. Ἔτι ἡ ἀναθυμίασις ὁμοίως λέγεται ταῖς ἀπορροίαις. εἰ οὖν μηδ' ἐκείνη καλῶς, μηδ' αὕτη καλῶς.

67 Quidam tamen cenſent, odorem eſſe exhalationem fumidam, terræ & aeri communem, omnéſque in hanc ſententiam de odore quodammodo deſcendunt. Quapropter Heraclitus ait, Si omnes res fumus fierent, fore vt nares cunctas dignoſcerent. In hanc autem ſententiam de odore, ita veniunt omnes, vt hi quidem vaporem, alii exhalationem fumidam, nonnulli vtrunque, ipſum eſſe dicant. Eſt autem vapor humor quidam. Fumoſa vèrò euaporatio, communis (vt diximus) aeri & terræ. Atque ex illa quidem aqua gignitur, ex huiuſmodi vero halitu, ſpecies quædam terræ. Cæterùm neutrum ex his odor eſſe videtur. Nam vapor ad aquam refertur, fumidus vero halitus in aqua fieri nequit. Atqui odorant etiam (vt ſuperius dictum eſt) quæ in aqua degunt. Præterea halitus ille fumidus, ſimilis defluuiis eſſe dicitur. Si igitur illa non rectè

A rectè tradita ſunt, ergo & hæc non rectè.

Ad placita aliorum refellenda ſe conuertit, vt quæ ipſe de ortu & natura odorum (quantùm certè potuit impræſentia perobſcurè tamen) docuit, veriora & firmiora appareant: qui ergo hîc τὸ τί odorum quæri aſſerunt, eſſentiam extra definitionem rei, haberi poſſe credere ſe oſtendunt. Tres ergo Veterum de re hac opiniones profert, quæ tamen ad duas reduci poſſunt. Quidam aſſerebant odoris ſubſtantiam halitum fumidum quendam eſſe, aeri terræque communem: eòdemque alii omnes recidere ferè videbantur, ex quo Heraclitus ex his vnus aliquando dixit, ſi omnia mundi entia fumus ſeu halitus ille fierent, fore vt Nares de omnibus iudicare poſſent: quaſi diceret, fumum illum ſeu tenuiſſimum ſpiritum nil aliud fore quàm odorem, qui ad ſenſum olfactus pertinet. Erat tamen inter hos aliqua diſcrepantia: nam hi quidem hunc halitum, vaporem eſſe putabant, hi verò exhalationem propriè
B nuncupatam, alii vtrunque. Quid autem inter hæc duo interſit, in priori meteorologico pluribus explicatum, nunc paucis repetit, Vaporem, eſſe halitum humidum, & aquæ naturam retinens, cum aliqua tamen aeris caliditate, à qua attollitur atque attenuatur. Exhalatio verò quæ καπνώδης ἀναθυμίασις nunc appellatur, terrea magis eſt aereáque, ab illa autem ſiccitatem, ab hac caliditatem maiorem ſortitur: quo fit vt leuior fiat, & ſurſum magis attollatur. Hinc horum duorum halituum tot diuerſi effectus, de quibus Ariſtoteles in meteor. Nunc illorum meminit qui communiores ſunt, nempe Aquæ, quæ ex vapore frigido condenſante gignitur, & ſpeciei cuiuſdam Terræ, quæ ex exhalatione eodem frigido conſtringente aut calido incendente procreatur. Has ſententias paucis refellit Ariſtoteles, & primò illam quæ odorem vaporem eſſe cenſet, eo quòd Vapor ex aqua fiat, imò ipſum nil aliud ſit quàm aqua attenuata. Indicio eſt, quòd ſi conſtringatur, iterum fit aqua. Ac ſi
C inde velit inferre, Aquam inſipidam eſſe, & quæ ſapore carent odorem nullum obtinere. Quæ omnia, ſuperius declarata, hîc conſultò omittit. Alteram ita vrget, Si odor eſſet exhalatio, in aqua nullus eſſet: fieri enim nequit vt huiuſcemodi halitus fumidus in aqua efficiatur, quinimo ibi cùm calidus & ſiccus ipſe ſit, à ſuis contrariis extingueretur. Atqui patet abſurditas cõſequentis, cùm piſces in aqua odorare paulò antea ſit oſtenſum. Tertia opinio ex ambabus iam confutatis conſtat, quare ruit ex ſeipſa: refutatur tamen ab Ariſtotele, argumentatione vtriſque communi. Si (inquit) odor eſt exhalatio vel fumida illa ſit vel vaporoſa, ſequetur odores per defluuia effici: quod eſt abſurdum: conſequutio nota eſt, quia exhalationes iſtæ non aliud ſunt quàm defluuia corpuſculorum ſurſum elatorum ſeu conſcendentium. Abſurditas conſequentis ex iiſdem patere poteſt, quę ſuperius aduerſus Democritum de viſu fuerunt allata: Nam preterquam quòd corpora odora-
D ta aſſiduè diminuerentur, tandemque euaneſceret, atque diſſiparentur, olfactus à ſenſu Tactus non diſtingueretur. (ἀναθυμίασις). Exhalationis nomen aliquando quidem commune eſt apud Ariſtotelem, ita vt ſpirationum vtrunque genus complectatur, tam ſcilicet aqueum ſeu humidum, quàm terreum ſeu ſiccum: (qua ratione hoc nomine vſus eſt Ariſtoteles in poſtremis verbis contextus, cùm tertiam opinionem infringit): propria tamen quædam ſeparatim vocabula accepit: vt quod à terra redditur ἀναθυμίασις καπνώδης, hoc eſt fumida exhalatio, aliquando etiam πνευματώδης, i. ſpirituoſa vel flatuoſa, interdum generis nomine, ἀναθυμίασις ſimpliciter dicatur: quod autẽ ab aqua attollitur ἀτμὶς, i. vapor ſeu vaporoſa exhalatio: quanquã & hoc nomẽ Vapor ita latè

aliquando sumatur, vt vtramque spirationem, quemadmodum & halitus seu exhalatio, significet. Sed mirum est, si significationes istæ propositę horum nominum seruandæ sint, quomodo Aristoteles in primis verbis contextus generatim de qualibet illarum trium opinionum verba faciens dixerit, in hoc omnes conuenire, Odorem esse ἀναθυμίασιν καπνώδη, aeri terræque cõmunem, cùm præsertim inferius paulò hanc ipsam à vapore distinguat. Certè ex aliorum explicationibus vix habeas quid pro re hac respondeas, nisi ex nostra dicas Aristotelem celebriorem ex illis tribus proposuisse sententiam, ad quam alias referri dicat, quatenus, vaporis natura, non multum ab exhalatione fumida differat, cùm conficientem causam eandem, materiam quoq; non multò dissimilem habeat: Vtriusque enim efficiens, solis calor est, materia, aqua & terra simul, licet in exhalatione longè plus Terræ & sicci, in Vapore aquæ & humidi contineatur: imò tam sunt mutuo nexu hi duo halitus iuncti, vt alterum alterius aliquid semper comitetur, nec vnquam vicissim inter se prorsus liberentur. Quocirca Aristoteles rem hanc aperire volens, nempe quomodo alii ad hãc sententiam referrentur, speciatim deinceps de vnoquoque agit. (Species quædam terræ.) Cadmiam hîc nonnulli significari aiunt, de qua Dioscor. lib. 5. cap. 43, & Galenus nono de simpl. med. fac. item Plinius libro 10. cap. 34. scribunt in fornacibus ærariis ex tenuioribus æris, aut argenti partibus, vi ignis elatis, atque testudini fornacium adhærentibus, effici. Sed non video cur nos ad vnam tantùm cadmiam verba Aristotelis restringere debeamus, cùm præsertim illius ortus non sit naturalis, sed quodamodo ab arte. Quare non itẽ video cur non de omnibus illis speciebus sint intelligẽda, quarum ipse sub finem tertii meteor. meminit, nẽpe quæ ex exhalatione calida & sicca in ipsis terræ visceribus gignũtur, sunt hæc ὀρυκτῶν, hoc est fossilium genus omne, quod ibi à genere τῶν μεταλλικῶν distinguitur: Cùm genus quidem ipsum, nempe quicquid ex terra fodiendo eruitur, vel terra sit, vel lapis vel metallum, complectatur: propriè tamen ad lapides & terræ seu pulueris genus accommodatur. Constant Fossilia istiusmodi ex sicca exhalatione ardore incensa. Intra nubes etiam, ex huiusmodi halitu sicco lapides gigni posse, (quam eorũ materiam odor ipse sulphuris & rei adustæ declarat) & vnà cum fulmine in terram iaci, tradunt meteorologici: nec Aristoteles, quanquam nullibi huius rei meminerit, lapidis huiusmodi ortum in loco intra nubes negaret. Sed restant nonnulli scrupuli: quia aliquis pro Veteribus ita fortasse diceret, vapor est corpus mixtum quanuis imperfectum, quocirca licet Aristoteles aquam insipidam esse obiiciat, non tamen hinc habere potest vaporem, saporis & odoris expertem esse: cùm vapor, aqua dici nequeat, nisi facultate, quatenus nempe facillimè in aquam verti potest. Huc accedit, Aristotelem ita argumentari, Aqua est sine odore, Vapor est aqua, ergo vapor est sine odore. quo argumentandi genere ita certè quis reflectere impetum aduersus ipsum posset. Terra est sine odore, fumus est terra, ergo fumus est sine odore. De exhalatione item fumida, nonne Aristot. ipse in secundo meteor. tradit, ipsam, quòd salsedine veluti & omnia alia excrementitia affecta sit, mare in quod cum pluuiis magna ex parte decidit, salsum efficere? Præterea qui odorem exhalationem esse putabant, rationem fortasse sumebant ab iis qui in aere olfaciunt: quid igitur in his obiectio de piscibus sub aquam olfacientibus valet? Primùm ita è medio tollendum est: Aristotelem meritò Antiquos reprehendere. Quamuis enim vapor sit corpus mixtum, tamen ob multum aquæ prædominium saporem vel odorem nequit habere. Odor enim passio sicci est: & quanuis vapor à sicco, & odor à vapore sumi videatur,

A deatur: tamen vapor sub ratione vaporis nunquam dicetur odor vel ἀπὸ τοῦ odoris, cùm vapor ex aqua, non quatenus odora, sed quatenus aqua gignatur, neque omnis vapor sit odotus, sed multi inodori existant. Et ad argumentum reflexum dico: Similitudinem argumentandi ratione materiæ nullam esse: fumus siquidem, corporeum quid Terreúmque magis est, & siccitati adhærens, quocirca magis quoque potest odorem referre: è contra vapor. Addo Terram hanc nostram non tam proximè accedere, ad simplicem purámque terræ naturam, quàm aqua ad puritatem aquæ accedit. Magis sanè Terra ipsa commixta est (vt in libris de ortu & interitu copiosius declarauimus) impuriorque, & qualitatibus sensilibus magis affecta: ideircóque de Terra & de aqua non æquè concludere licet. De Exhalatione, respondeo exhalationem saporis & odoris causam esse in mari: atquì ibi vt in mixto re-B peritur, non vt seorsim posita, qualem Veteres absolutè odorem esse affirmabant. Multa pro Antiquis hîc afferri posse non me latet, quibus eorum opinio ad bonum trahi sensum posset. Sed hodie, vt ait Auerroes in priori vol. de anim. com. 26, & secundo de cælo, 71, opiniones antiquorum cognoscere possumus. Quare, quicquid verè in his & in aliis censuerint, notam atque perspicuam omnibus negligentiam illorum, verbáque improptia cùm Aristotele nostro arguere debemus, quàm diuinantes ineptæ eorum Philosophandi rationi indulgere velle. Quapropter quod vltimo loco obiiciebatur, facilè etiam diluitur, si dicamus, rationem Aristotelis eatenus saltem aduersus Veteres concludere, quatenus ipsi de odoris natura absolutè verba facientes, ea proferre debuerunt quæ per se & de omni, odori conuenient, non autem ab vno particulari, vniuersalem eorum doctrinam, colligere ac tradere voluisse.

C

Ὅτι μὲν οὖν ἐνδέχεται ἀπολαύειν τὸ ὑγρὸν καὶ τὸ ἐν τῷ πνεύματι, καὶ τὸ ἐν τῷ ὕδατι, καὶ πάσχειν τι ὑπὸ τῆς ἐγχύμου ξηρότητος, οὐκ ἄδηλον. καὶ γὰρ ὁ ἀὴρ ὑγρὸν τὴν φύσιν ἐστίν.

68 Quod itaque humidum aeri & aquæ insitum, aliquid à sicco sapido sumat ac patiatur, perspicuum est. Est enim aer suapte natura humidus.

Ad conclusionis huius perspicuitatem & certitudinem magis patefaciendam, Veterum sententiæ interpositæ & refutatæ sunt. Sententia plana est. De ratione verò actionis sicci in humidum, in volum. de ortu & interitu aliàs disputauimus. Neque enim qualitates primæ agentes, æquè agêtes, aut patientes æquè patientes sunt, cùm actio perfectionem rei sequatur: ideoq; calidum D vt perfectius, magis agat, & siccum minus ab humido patiatur, magisque humido resistat. (Omne siquidem agens naturale, non minus pro suimet conseruatione resistendo, quàm pro sibi similis generatione agendo laborat, quicquid Marsil. Patau. & Albertus de Saxon. dixerint.) Argumento est, Humidum faciliùs in siccum (vt Simplicius admonet) quàm siccum in humidum permutari: hoc declarat (si quid aliud) Hecticarum febrium in corpore humano difficillima Curatio, si præsertim ex tertio illo genere fuerint, quod à Galen. in secundo de differêtiis febr. cap. 8. & 9. Marasmodes nuncupatur. De aere, qua nempe ratione humidus esse dicatur, loca superius adducta consulantur. Considetanda est particula, πνεύματι, quam nunc Aristoteles pro Aere vsurpat. Aliàs ostendi propriam Spiritus significationem, omnibus in linguis esse ventum, transferri tamen hoc nomen aliquando ad rem omnem quæ sub aspectum seu sensum non cadit, siue corporea ea sit, siue incorporea.

Hinc summi, & præpotentis Dei, hinc naturæ, hinc animæ, atq; hinc humani corporis spiritus (quem Hippocrates impetum facientem vocat) esse dicitur. Atqui aer, ad naturam hanc spiritualem in comparatione terræ, & aquæ, proximè accedit: qua affinitate & similitudine non semel apud Aristotelē Spiritus nomen sortitur. Declarauit id Aristoteles cùm in cont. 54. prioris vol. de phy. ausc. Veteres illos laudat, quòd de principiis rerū naturalium loquentes, atque subiectum aliquod vnum contrariis principiis statuentes, non ignem, aut aquam ponerent, sed aerem: quippe cuius contrarietates minùs sensu apprehenderentur, quàm ignis, & aquæ. Humidus enim quidem est aer, imò humore ipso potissimùm constituitur, aqua tamen humida magis esse sentitur: calor etiam aeris, minus quàm ignis sensum mouet. Sed nodus quidam isque non obscurus soluendus est. Etenim Aristoteles cùm de olfactus organo superius loqueretur, odorem, fumidam quādam euaporationē ab igne profectam esse asseruit. quinimo hoc ipso probabat, æstheterium olfactus igneum esse, i. quòd ab huiusmodi exhalatione sicca, realiter afficeretur, cuius tamen contrarium disertè hîc aduersus Veteres asseritur. Quid, quòd ab Aristotele in secundo de anim. Odor. τὸ ξηρὸν vocatur, quæ sanè appellatio, nō speciei seu formæ, sed corpori conuenit. Quæstio isthæc obscura est, & ad explicandum difficilis, quam ob causam interpretes non vnanimes habuit. Auicenna Platonem sequutus in sexto li. suorum Nat. part. 2. ca. 5. putat omnino odorē cum defluxionibus seu euaporationibus fumidis quibusdam ad nos manare. Id confirmat ex pomis, quæ fluentibus ex ipsis odoribus longo temporis spatio corrugantur, ac si substantia ipsorū in qua odor inerat, per halitum digeratur: Item quia corpora compacta nimis, non emittunt odorem, nisi aut manibus primùm calefiant, aut igne ipso, quò resoluantur. Præterea odor impeditur flante vento, quod certè non fieret, nisi vetus in aliquid reale, & corporeum, non autem spirituale ageret. Imò Ammonius hoc addebat, nos per graueolentem locum aliquando transeuntes, sudario nares obturare, & aerem quidem respirare, tetrum tamen nullum odorem percipere: indicat hoc, substantiam aliquam aere ipso adeo crassiorem, à re olente defluere, vt aditum ad ingrediendum per sudarii meatus habere nequeat. Maximo tandem indicio esse potest, vnà cum aliqua substantiæ particula odores emanare, quòd & temperationem cerebri mutant, (id siquidem à qualitate tantùm corporea efficitur) & manib⁹ ipsis aliquando odores ad nares extrinsecùs accedentes, aerem dimouentes pellere valeamus. Quæ omnia præterquam quòd superioribus adductis locis, ex Aristotele comprobari queunt, eo etiam confirmantur, quòd in contextu sequenti Frigus, odores hebetare & quasi suffocare docebit. Hoc sanè nullo modo fieret nisi odores cum fumida quadam euaporatione diffluerent. Auerroes autem, in secundo de anim. cont. 97. 76, & 101. vt partem Aristotelis veriorem, (à qua non multum Plotini sententia discedit) tueretur, aduersus Auicennam probat, odoris multiplicationem spiritualem tantùm esse, nempe quia aer obsequens, quemadmodum sonis, coloribusque est peruius, ita odoribus: quos cùm ipse percepit, ad nos transmittit: olfactuique impertitur. Quinimo probat Auerroes media extrinseca, sensilia cum corporibus in quibus existūt, nullo modo posse recipere. Verùm aduersus Auicennam sic argumentatur: Multa animalia, à longinquis regionibus ad escam mouentur, ergo odores per fumidam exhalationem non multiplicantur. Assumptio probatur ex vulturibus ipsis & tigribus, quæ (vt fertur) cadauera inhumata in aliis vrbibus persentiscunt, imò à quingentis miliaribus aliquando ad ea deuoranda profecta sunt. Consequutio

nota

nota est, etenim à quonam ad illum finem mouerentur? certe à sensu: at quo
A sensu? non sanè tactu, non gustu, non visu, non auditu, cùm obiecta ipsa distantia sint, & auersa, sonoque & voce careant: ergo olfactu. Ex quo sequitur necessariò odorẽ cadauerum ad huiusmodi animalia peruenire. Quo posito, quis locus exhalationi fumidæ relinquetur, cùm illa ad tãtam distantiã multiplicari nequeat? Profectò verum hoc esse fatendum est, cùm præsertim obiectum omne sensile, quod per medium percipitur, æqualiter (nisi quid impediat) vndequaque cõprehendi debeat, ita vt sensile sit veluti ipsum in circulo centrum. Nisi velimus corpus adeò paruum, quale fumida exhalatio est, nulla seruata proportione, maiorem adhuc extensionem, extensione ignis (quæ maxima est) suscipere posse. Addit Auerroes, si admittatur sententia ista, fore vt exhalatio illa defluens, aut aerem à loco suo aliò pellat, aut penetret,
B quorum vnum absurdum est, alterum nulla ratio suadere potest: siquidem fumida exhalatio, æquè atque aer tenuis est, illiúsque naturæ persimilis. Addit Ammonius rationem non leuem, ad Platonis & Auicennæ sententiam refutãdã; Effluxio (inquit) omnis, corpus est, & huius quilibet motus naturalis: nam vel leue est, & conscendit: vel graue, & ad imum tẽdit. Atqui suauem pomi odorem omnes æque sentiunt, suprà (inquam) & infrà, antè retrò, à dextris & à sinistris, manentes. Concludit ergo Auerroes, Vt colores in Diaphano sũt, ita odores in medio esse, id est, natura illa cõmuni aeris & aquæ, odoris susceptiua, spiritualiter recipi. Et quoniam aliquis statim ventos abducentes & reducentes odores obiicere potuisset, addit, odores similitudinem quidem existentiæ in medio cum coloribus habere, odores tamen, Esse minùs spirituale, coloribus ipsis obtinuisse (siquidem à causis materialibus magis pendent) idcircóque ventos aerem aut aquam agitantes, atque ad hanc vel illam partẽ
C pellentes, odores impedire. Imò hoc ipsum sonis accidit, quos tamen nullus corpora esse affirmabit, cùm à passione tantùm in aere efficiantur. Auicenna hæc ex parte persentiens, priorem Auerrois argumentationem soluit: Fumidam (dicens) exhalationem illam ad tantum interiectũ spacium multiplicari, non quia extendatur, sed quia à ventis eò propellatur. Nec leuis est solutio (vt quidam putant) licet neque semper ventos flare cùm odores ab istiusmodi animalibus percipiuntur, probare posse videatur Auicenna, neque rationem reddere, cur non abhominibus quoque iidem sentiantur odores, vtpote ad quos nõ minùs quàm ad tigres vel vultures exhalatio pulsa peruenire debeat. Cæterùm vt aliquid addamus, quod non minus momenti aduersus Auicennam habeat, iis quæ suprà sunt allata, quid de piscibus in aqua olfacientibus afferret? Quid tandem de rebus quibusdam minutis odoriferis,
D quę odorem quidem assiduè emittunt, non tamen euanescũt aut dissipantur, cùm alioquin id effici oporteret, si defluxus isti assiduè cum odoribus emanarent, quemadmodum Arist. ipse in duodec. part. probl. 8. obiicit? Postremò olfactus hac ratione Tactus esset, quod est absurdissimum, cùm non modò ratione obiecti, verùm etiam medii à Tactu distinguatur. Ammonius vt has lites componeret, statuit aliquando, nullam istarum opinionum seorsim sumptam esse veram, simul tamen sumptas, omnes admittendas. Ait enim, quibus olfaciendi sensus est hebes, vt suibus, defluxionibus esse opus: iis verò in quibus hic sensus mediocriter viget, vt hominibus, mutationem aeris sufficere: eos tandem qui acriter & exquisitè olfaciunt, id sat supérque habere, vt aer sit odoribus peruius. Verùm præterquam quòd Ammonius (suo more) non sat explicat quid velit, in eò certè reprehendendus est, quòd à diuersitate naturæ olfacientis, de substantia seu essentia odorum statuere velle videatur, ita

vt non vna certa determinatáq; odorũ natura sit, sed vnius respectu exhalatio, alterius verò nequaquam. Quapropter, vt inuicẽ has repugnantes sententias cõciliemus, dicendũ nobis esse puto, duo in odoribus esse spectanda, essentiã nempe ipsorum, eorumdémque subiectum & quasi vehiculũ. Essentia est, sapidum humidum in sicco, seu sicci sapidi passio: vehiculum verò est natura communis aeri & aquæ, quæ sua quasi ablutione odores elicit, quos deinceps ad nos ipsos transmitit. Hæc ex ore Aristotelis sumpta sunt, vt patet. sed addendum, in illa ablutione calidum veluti agens concurrere, qui per modum quasi exhalationis odores omnes à qualitatibus illis materialibus educit. Gignitur ergo odor à calido, educitúrque, abluitur deinceps ab humido aeris & aquæ, à quibus tandem infectis ad nos per partem post partem, aut ad pisces transmittitur. Et hoc ipsum est cuius nos meminisse vult Auerroes, odorem nempe multiplicari quidem spiritualiter: non tamen ita vt color & sonus, cum ille à causis magis materialibus proficiscatur. Excipit autem corpora illa odora quæ non nisi per rarefactionem odorem emittere queant, vt thus, myrrha, sulphur, aliáque huiusmodi, quod per accidens & rarò multiplicatione odorum vsque ad olfactum necessarium esse affirmat. Nulli itaque mirum si Aristoteles aliquando odorem fumidam exhalationem absolutè vocet, non quòd odor sit ipsa fumida exhalatio, aut necessariò cum fumida exhalatione, sed quia odor delatus ab aere & aqua abluente spiritualiter quidem, vt Auerrois argumenta probant, sensum olfactum afficit, non ita tamen quin & materialiter quoque seu realiter aliquantulum inficiat. Imò Aristoteles idem, infra dicet odorem cum spirituali euaporatione recipi, id est cùm aere spiritualem naturam habente. Omitto quæ per accidens fiunt: nam tunc planior adhuc Aristotelis sententia esset. Auerroes item in tertio collig. capite trigesimo sexto, & in his commentariis ad hæc tantùm respiciens, odorem per substantiam aeream & vaporosam à re odorata defluentem effici, vaporémque istum tam in aqua quàm in aere recipi, absolutè profert. Huic veritati, omnia omni ex parte respondent. Nam & Auicennas rectè loquitur, quatenus nempe odor non omnino spiritualis est, & per modum exhalationis educitur, atque ab olfaciente attrahitur. Et Auerroes non decipitur: siquidem odor propriè non est exhalatio, vt Antiqui affirmabant, neque cum exhalatione necessariò defertur, vt simpliciter docet Auicennas. Hoc patet, quandoquidem ab vno grano musci multus odor assiduè manat, nihilo tamen minoris quantitatis quantumuis temporis interuallo, conspicitur: satisfacere autem eorum mutuis obiectionibus, ex positis vnicuique facile admodum est. Sed tollendus est scrupulus, qui restat, atque ex nostra præsertim determinatione oriri videtur. Sequitur enim hac ratione dicendi posita, olfactum quendam Tactum dici oportere, si præsertim conspicua illa & accidentalis euaporatio adsit. Respondent aliqui, Tactum fungi munere suo, medio intrinseco & congenito, qualitatésque primas percipere: olfactum verò extrinseco medio vti, & in qualitatibus secundis versari, quocirca hunc illum dici non posse. Atqui si hoc sat esset, obiectio eadem Aristotelis, & Alexandri aduersus Democritum, qui visum per defluuia effici statuebat, in capite de æsthererio visus superius adducta, nullum prorsus momentum haberet. Addendum est ergo, olfactum non esse Tactum, quia non realiter, sed spiritualiter tantùm ab odore afficiatur, dum ab eo ad actum sentiendi deducitur, siquidem non propriè exhalatio sit quæ sentiatur. Sed hæc & alia pluribus in secundo de anima disputauimus.

A Ἔτι δ᾽ εἰ ὁμοίως ἐν τοῖς ὑγροῖς ποιεῖ καὶ ἐν τῷ ἀέρι, οἷον ἀποπλυνόμενον τὸ ξηρόν, φανερὸν ὅτι δεῖ ἀνάλογον εἶναι τὰς ὀσμὰς τοῖς χυμοῖς, ἀλλὰ μὴν ἐστί γε ἐπ᾽ ἐνίων συμβέβηκε. καὶ γὰρ δριμεῖαι καὶ γλυκεῖαί εἰσιν ὀσμαί, καὶ αὐστηραὶ καὶ στρυφναί, καὶ λιπαραί· καὶ τοῖς πικροῖς τὰς σαπρὰς ἄν τις ἀνάλογον εἴποι. διὸ ὥσπερ ἐκεῖνοι δυσκατάποτοι τὰ σαπρὰ δυσανάπνευστά ἐστι. δῆλον ἄρα ὅτι ὅπερ ἐν τῷ ὕδατι χυμός, τοῦτ᾽ ἐν τῷ ἀέρι καὶ ὕδατι ἡ ὀσμή. καὶ διὰ τοῦτο τὸ ψυχρὸν καὶ ἡ πῆξις καὶ τοὺς χυμοὺς ἀμβλύνει, καὶ τὰς ὀσμὰς ἀφανίζει. τὸ γὰρ θερμὸν τὸ κινοῦν, καὶ δημιουργοῦν, ἀφανίζουσιν ἡ ψύξις καὶ ἡ πῆξις.

69 Cæterùm si eodem modo in aliis humidis & in aere, siccũ veluti ablutum efficit, perspicuum est oportere, vt saporibus odores proportione respondeant. quod vtique in quibusdam contingit. Existunt enim odo-
B res acres, dulces, & austeri, acuti item & crassi. Ad amaros vero putres referre licet. Etenim quemadmodum illi ægrè potantur, sic odores putres ingratè odorantur. Ex quibus patet hoc esse odorẽ in aere & aqua, quod est sapor in aqua. Quam ob causam frigus & congelatio, sapores reddit hebetiores, & odores euanescere facit, calidum siquidem mouens & artifex, à frigore & congelatione interimitur.

Ex natura odorum per ἀναλογίαν saporum inuenta atque exposita, species eorundem ab eodem fonte haurire atque proponere, itemque nonnulla alia de iis declarare (more suo) nunc aggreditur. Ait ergo, ex hoc quòd tam principium efficiens, quàm materiale, itemque efficiendi modus in saporibus atq; odoribus persimilis est: primùm illud generatim colligi iure oportere, species
C nempe odorum, speciebus saporũ affines atque proportionatas esse. Vtrunque declarat, licet assumptionem sub obscurè. Quicquid verò Alexander in sua explicatione afferat, dicendum est: siccum vtrobique veluti efficiens esse, ibi quidem insipidum, hîc verò iam sapidum. Humidum quoque veluti materiam & subiectum, in saporibus, aquã, in odoribus, tam aeris quàm aquæ. Modũ item tam saporum quàm odorũ educendorum ablutionem esse. Postremò calidum vtrobique, licet non in æquali mensura concurrẽs. Hæc omnia Aristoteles quàm paucissimis in prioribus cõtextus verbis designauit. Cõsequutionem planius declarat, nominibus singularum specierum odorum propositis. In eo aliquantulum laborat, vt Putrem odorem ad amarum referri ostendat. Quam ob rem ab vtriusque vsu id probat: quemadmodum enim amari sapores, gustum fædunt & difficilè hauriuntur, ita odores putres ingrati sunt,
D & ad olfaciendum difficiles. Quæ in postrema contextus parte, ab hac similitudine specierum odoris & saporis deducuntur, eò spectant: vt affinitas odorum cùm saporib⁹ quæ à nobis superius exposita est, magis, magisque aperiatur. Adhibetur tandem confirmatio ab effectu cõmuni sumpta, nempe quia frigus & gelu, tam sapores, quàm odores obtundit, hoc ipso, quòd calorem interimit, qui causa Agens, imò Artifex ipse vtrorumque habetur. Quomodo siccum sapidum Agens causa, quomodo item Calor, in odoribus & saporibus appelletur, antea à nobis fuit expositum: cùm nempe dicebamus, siccum agere secundum actionem illam quæ est inter contraria, vel se inuicem interimẽtia, vel mixtum producentia, concurrente tamen necessariò causa verè conficiente, & quæ principium vnde motus est, nempe calido (In quibusdam contingit) rectè Alexander: nam sapores, eos tantùm comitantur odores, qui non suis sed nutricationis gratia in corporibus insunt; vt in sequenti contextu Ari-

ſtoteles ipſe innuit. (πνοσι ἰσ). Reſpirantes abſque inſpitatione nõ olfaciunt: odor itaque qui ſua moleſtia difficilem ſenſionẽ efficit, difficilem reſpirationem meritò reddere dicitur, ſiquidẽ animal huiuſmodi reſpiratione lædatur. A

Εἴδη δὲ τοῦ ὀσφραντοῦ δύο εἰσίν. οὐ γὰρ ὥσπερ φασί τινες, οὐκ ἴςα εἴδη τοῦ ὀσφραντοῦ, ἀλλ' ἔςι. διοριςέον δὲ καὶ πῶς ἐςι, καὶ πῶς οὐκ ἔςι. τὸ μὲν γάρ ἐςι κατὰ τοὺς χυμοὺς τεταγμένον αὐτῶν, ὥσπερ εἴπομεν, καὶ τὸ ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρὸν κατὰ συμβεβηκὸς ἔχουσι. διὰ γὰρ τὸ τοῦ θρεπτικοῦ εἶναι πάθος, ἐπιθυμοῦσι τῶν μὲν ἡδεῖαι ὀσμαὶ τούτοις εἰσί. πεπληρωμένοις δὲ καὶ μηδὲν δεομένοις, οὐχ ἡδεῖαι· οὐδ' αἱ ὀσμαὶ· καὶ ἡ τροφὴ ἡ ἔχουσα τὰς ὀσμὰς οὐχ ἡδεῖα οὐδὲ τούτοις, ὥστε αὗται μέν, ὥσπερ εἴπομεν, κατὰ συμβεβηκὸς ἔχουσι τὸ ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρόν. διὸ καὶ πάντων εἰσὶ κοιναὶ τῶν ζώων. αἱ δὲ καθ' αὑτὰς ἡδεῖαι, τῶν ὀσμῶν εἰσιν, οἷον αἱ τῶν ἀνθῶν. οὐδὲν γὰρ μᾶλλον οὐδ' ἧττον πρὸς τὴν τροφὴν παρακαλοῦσιν, οὐδὲ συμβάλλεται πρὸς ἐπιθυμίαν οὐδὲν, ἀλλὰ τοὐναντίον μᾶλλον. ἀληθὲς γὰρ ὅπερ Εὐριπίδην εἶπε σκώπτων Στράττις, ὅταν φακὴν ἕψητε, μὴ ἐπιχεῖν μύρον. Οἱ δὲ νῦν μιγνύντες εἰς τὰ πόματα τὰς τοιαύτας δυνάμεις, βιάζονται τῇ συνηθείᾳ τὴν ἡδονὴν, ἕως ἂν ἐκ δύο αἰσθήσεων γίνηται τὸ ἡδὺ ὡς ἂν καὶ ἀπὸ μιᾶς. B

70 Sunt autem ſpecies rei odorabilis duæ. neque enim verum eſt, vt quidam aſſerunt, nullas eſſe. Sed quomodo ſint, & quomodo non, determinandum. Eſt ſiquidem vna odorum ſpecies eorum, qui ſecundum ſapores ordinem habent, vt diximus, & qui dulcem amarúmque odorem ex accidenti obtinent. Quoniam enim facultatis alentis paſſiones ſunt, appetentibus quidem dulces ſunt ciborũ odores: ſaturis autem & repletis, neque etiã odores ſunt ſuaues, imò nec cibus ipſe odoratus, ſuauis eſt. C Quocirca (vt iam monuimus) odores ex accidenti dulce & amarum habent, ex quo etiam communes ſunt cunctis animalibus. Eſt porrò altera odorum ſpecies, eorum nempe qui per ſe ſuaues ſunt, cuiuſmodi odores florum, qui nihilo magis aut minus ad cibum alliciunt, aut ad appetentiam quicquam conferunt, ſed contrarium potius efficiunt. Verum eſt enim, quod Euripidem vituperans Stratis ait. Quando lens decoquitur, vnguẽtum ne infundito. Qui nanque noſtra tempeſtate, huiuſmodi vires (odorum ſcilicet) in poculis miſcent, voluptatem aſſuetudine cogunt, donec vtique ex duobus ſenſibus ſuauitas proueniat, veluti vna, ex vno.

D Speciatim magis deſcẽdit ad tractationẽ ſpecierum odoris. primúmq; eos vituperat, qui, vt Plato in Timæo cùm de guſtu & olfactu agit, ſpecies odorũ nullas ſeorſim ſtatuere videbantur, rem autem alioquin ſubdubiam, hoc modo explicãdam eſſe ait. Duæ ſunt odorũ ſpecies, vna per accidẽs, altera per ſe nuncupata. In ſpecie odorum per accidens, illi odores cõtinentur qui ſuperius non reſpectu ſui ſed ſec. anal. ſpecierum ſaporis fuerũt enumerati, nidores proprio magis nomine appellantur. Planius res iſta declaranda eſt. Dicuntur hi ſapores per accidẽs, quia in ipſis dulce & amarũ eſt non meritò ſui ſed saporũ ſeu ciborũ in quibus propriè dulcedo & amaritudo aliique ſapores medii tẽperiũtur, vt ſuperius determinauim9. Talẽ ergo appellationẽ ſortiũtur hi odores ratione rei saporoſæ, ſeu alimenti, à quo emanant, cuiuſq; ſimilẽ effectum pariũt: eſt enim odor hoc modo conſideratus nil aliud quàm nutrimenti paſſio,

Quem-

quemadmodum & sapor, neque ob aliud quàm ob ipsum alimentum ab animalibus quæritur. Argumēto est, quòd esurientibus & cibū appetentibus dulces sunt & suaues ciborū odores: saturis autem nauseā potius amaritudinémque patiūt, queādmodū & sapores. Ex quibus rectè infertur, ad omnia animātium genera odores hosce pertinere: cuncta siquidē nutriuntur, & gustāt, sensumque alimenti obtinent: imò his ipsis odoribus bruta omnia, cibū à remotis persentientes sibi cōparant. Quod quidē intelligendū est non per se sed ex accidenti: multa siquidem animātia sunt, quę solū tactum gustúmque habēt, quo hosce odores iudicare valeant: odores autē propriè ad olfactū pertinent. Hoc modo visū ex colore flauo alboq;, de dulcedine mellis & facchari, iudiciū ferre dicitur. Altera odorū species & hominum propria, nō in ordine ad esculenta, aut propter nutrimentum sed per se & ratione sui consideratur, quales certè sunt odores florum, aliorúmque huiusmodi. Hi enim nil magis aut minus animal ad vescendum inuitant, nec ob eam causam suaues vel insuaues dicuntur, quòd famelicum animal alliciant, sed quia ipsi per se expetūtur vel fugiuntur, & iucundi sunt, vel iniucundi odorantibus, Quinimo è contra potius appetitum ab his odoribus prosterni aliquando posse, certū est. Hoc, objurgario Stratidis in Euripidem, superuacaneam in condiendis vel tenuibus etiam carminibus diligentiam adhibentem conueniens, indicat, cùm ait, Dū lens coquitur, quæ non multum saporis aut delectationis in gustu habet, ne permisceas bene olentia: molestiam siquidem pariunt, potius quàm suauitatem, cùm hæc illis non conueniant. Quamuis sua tempestate, multos fuisse narrat Aristoteles, qui esculentorum & poculentorum sapores odoribus adulterantes, luxui voluptatique corporis nimis indulgerēt, & gustus suauitatem studiosè nimis captarent, vnicóque sensu nempe gustu, voluptate duorum sensuum, nimirum gustus & olfactus, vnà frui vellent, ac si illa vnius tantùm sensus esset. Quod hîc Aristoteles de Hominibus sui temporis tradit notum est. Siquidem nil hac nostra ætate à veteribus acceptum, & quasi permanus traditū, seruatū magis auctúmque in dies & ad prodigiosum extremúmque luxum ab hominibus deductum, in corporis perniciem, animíque, imò Dei optimi maximi escam omnem & potum largientis, contemptum, hoc ipso cernimus. Animaduertenda est particula (μῖξιν) quæ non pro mixtura illa tenax, qua chirurgi ad sananda vulnera aliáque morborum genera vtuntur, sed pro condimento omni bene olente accipiēda est. Vox antiquis vsitata propriéque commistionem diuersorum odorum, addito oleo, ad vngēda corpora, deliciarum atque luxus causa, apud ipsos significans. Non dubium est ergo, Stratidem de lente loquērem, more Comico, nomine vnguenti abusum fuisse. (τοῦ δ' ἡδέος)saporis facultas est nutriendi, vt superius docuit: odoris verò per se delectandi & aliquo etiā modo iuuādi, vt infrà cōstabit. Illud insuper monere oporter, aliud esse à re sapida nasci, aliud ad saporem ob escas & nutrimentum conferre: hoc siquidem modo, prioris tantùm speciei odores, illo verò, omnes habent. Præterea odores per se, nullum si ipsi spectentur, ad esculenta & poculenta momentum habent, contingit tamen, si cum aliis sapidis nutrientibus coniungātur, (quod præcipuum Artis coquinariæ munus est) vt cum illis vniti aliquid ad exsuscitandam appetentiam, & nutriendū animal, faciant. Nulla ergo in verbis Philosophi repugnantia adest, quanuis hoc aliqui euincere velle videantur. Quod itē de melle adducitur, in quo idem videtur esse odor per se delectabilis, atque per accidens, cùm vterque in eo insit, nullum momentum aduersus Aristotelicam distributionem habet: siquidem in melle, menta, aliísque huiusmodi herbis aut floribus, ratione tantùm

materiæ odores isti idem esse dicuntur, re tamen & diuersorum respectu, differunt: odor etenim in melle quatenus nutrit & à re gustabili oritur, per accidens odor nuncupatur: quatenus verò delectat, iuuatque, nullam nutritioné respiciens, per se dicitur: & hoc modo tantùm homini proprius est: reliqua nanque animantia, olfactu quidem & ipsa prædita sunt, exquisitéque istiusmodi odores percipiunt, non tamen suauitatem illorum diiudicant, iísque quatenus suaues sunt delectantur. A

τὸ τοίνυν μὲν τὸ ὀσφραντὸν, ἴδιον ἀνθρώπου ἐστίν· ἡ δὲ κατὰ τοὺς χυμοὺς τεταγμένη, καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, κἀκείνων μὲν διὰ τὸ κατὰ συμβεβηκὸς ἔχειν τὸ ἡδὺ, διῄρηται τὰ εἴδη κατὰ τοὺς χυμούς. ταύτης δ' οὐκέτι, διὰ τὸ τὴν φύσιν αὐτῆς καθ' αὐτὴν εἶναι ἡδεῖαν, ἢ λυπηράν. αἴτιον δὲ τοῦ ἴδιον εἶναι ἀνθρώπου τὴν τοιαύτην ὀσμὴν, διὰ τὴν ψύξιν τὴν περὶ τὸν ἐγκέφαλον. ψυχροῦ γὰρ ὄντος τὴν φύσιν τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ τοῦ αἵματος τοῦ περὶ αὐτὸν ἐν τοῖς φλεβίοις ὄντος λεπτοῦ μὲν καὶ καθαροῦ, εὐψύκτου δὲ, διὸ καὶ ἡ τῆς τροφῆς ἀναθυμίασις ψυχομένη διὰ τὸν τόπον, τὰ ῥευματικὰ νοσήματα ποιεῖ, τοῖς ἀνθρώποις πρὸς βοήθειαν ὑγιείας γέγονε τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς ὀσμῆς. οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἔργον ἐστὶν αὐτῆς, ἢ τοῦτο. τοῦτο δὲ ποιεῖ φανερῶς. B

71 Hoc itaque odorabile hominis proprium est, quod vero sapores sequitur aliorum quoque animantiũ commune, quemadmodũ antea fuit expositum. Hoc siquidem genus, quia dulcedinem per accidens obtinet, iuxta saporum species diuiditur. Alterum non item, quippe cuius natura per se dulcis, aut amara est. Causa verò ob quam huiusmodi odorum species hominis propria sit, cerebri frigiditas est. Cum enim cerebrũ sit suapte natura frigidum, Sanguísque in eius venulis contentus, tenuis ac purus existat, faciléque algeat, ideóque etiam nutrimenti euaporatio natura loci refrigerata, fluxiones morbificas efficiat, huiusmodi sanè odorum species, ad sanitatem tuẽdam producta est. Nullus etenim alius illius vsus est, hoc excepto, qui certè perspicuus est. C

Prior contextus pars admodum plana est. Secunda item in qua causa exponitur cur odores per se vocati, ad hominem propriè pertineant. Nota sunt quæ pro re hac Arist. in secũdo de part. an. cap. 9. alibíque de natura, vsu, structura quantitatéque cerebri hominũ tradiderit: sũma est, cerebrũ frigidissimũ esse membrorum omnium nostri corporis, atque à natura animalibus quidẽ omnib⁹ sanguinẽ habentibus tributum, ad temperandã cordis id est spiritus à corde elati, & conscendentis caliditatem, vt ad motiones sensionésque efficiendas aptissimus redderetur, Hominem verò multum cerebri ob multum illius sanguinem obtinuisse. Idipsum item quòd nutriri debeat vt reliquæ animãtis partes venis multis sanguine puriori refertis, exilibus tamen, ob suæ substantiæ tenuitatem, præditum esse. Hic itaque sanguis cum ita tenuis sit, facilè à frigiditate cerebri alterari, atque in frigidum crudúmque succum, nẽpe flegma conuerti potest: quod itẽ vapores ab assumptis esculentis & poculentis vi caloris concoquentis ad cerebrum elati pati possunt. Hinc ægritudines illæ quæ à Medíis *κατάῤῥοι, βράγχοι* & *κορύζαι*, à defluxionibus descendentibus ortæ, quas Græci cõmuniter *κατασταγμοὺς* & *ῥεύματα* vocant. In hunc ergo vsum natura, quę perpetuitati & conseruationi rerum assiduè studet, odores genuit, vt illarum vi cerebrum temperatum, id est ad calidiorem sicciorémque crasim D

redu-

A ctum,(quomodo odores hoc præstare possint superius fuit expositum,& infrà quoque ex parte declarabitur) istarum ægritudinum causa esse desineret. Qui certè odorum vsus perspicuus est: etenim vt Auerroes in tertio collig. cap.peculiari de olfactu ait, Maior odorabilium pars frigidas ægritudines expellit: omitto nonnullos quos ego noui ita odore florum ac præserrim rosarũ in quibusdam suis ægritudinibus iuuari, vt eo solo in sanitatem restiruantur. de qua re copiosius infrà.

Ἡ μὲν γὰρ τροφὴ ἡδεῖα οὖσα, καὶ ἡ ξηρὰ καὶ ἡ ὑγρὰ, πολλάκις νοσώδης ἐστίν. ἡ δ' ἀπὸ τῆς ὀσμῆς τῆς καθ' ἑαυτὴν ἡδέως, ἡδεῖα, ὁπωσοῦν ἔχουσιν, ὠφέλιμος, ὡς εἰπεῖν, ἀεί.

72 Nam cibus suauis existens tam siccus quàm humidus plerunque morbificus est: odoris autem illius qui per se vocatur, suauitas, vtcunque se B habentibus vtilis (vt ita loquar) semper est.

Rectè Thomas ait, hîc responderi tacitæ obiectioni. Dicere nãque quis poterat, odores per se nuncupatos, ad sanitatem homini restituendam superuacaneos esse, quòd hoc ipsum à saporibus per accidens, satis præstari queat. Satisfacit Aristoteles, ostendens, odores illos, licet suaues, quia tamen humidiores aut ficciores sunt quàm par esset, aut temperamentum animalis desideraret, plerunque obesse. Alios verò, quòd ex optima humidi digestione & crasi odoramentorum pendeant, vtcunque habeat animal, nunquam non prodesse. Particula igitur illa (τροφὴ) ita erit explicanda, ac si diceret, odores qui cibum, sequuntur, seu cibis analogia respondent. & certè verba quæ sequuntur, ita explicandum esse docent. In illis siquidem, his cibis, odor per se nuncupatus, opponitur. ita verò habent. ἡ δὲ ἀπὸ τῆς ὀσμῆς τῆς καθ' ἑαυτὴν ἡδείας.

C Καὶ διὰ τοῦτο, γίνεται διὰ τῆς ἀναπνοῆς οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τῶν ἐναίμων, οἷον τοῖς τετράποσι, καὶ ὅσα μετέχει τῆς τοῦ ἀέρος μᾶλλον φύσεως. ἀναφερομένων γὰρ τῶν ὀσμῶν πρὸς τὸν ἐγκέφαλον διὰ τὴν ἐν αὐταῖς τῆς θερμότητος κουφότητα, ὑγιεινοτέρως ἔχει τὰ περὶ τὸν τόπον τοῦτον. ἡ γὰρ τῆς ὀσμῆς δύναμις, θερμὴ τὴν φύσιν ἐστί. καταχέχρηται δ' ἡ φύσις τῇ ἀναπνοῇ ἐπὶ δύο· ὡς ἔργῳ μὲν, ἐπὶ τὴν εἰς τὸν θώρακα βοήθειαν· ὡς παρέργῳ δὲ, ἐπὶ τὴν ὀσμήν. ἀναπνέοντος γὰρ, ὥσπερ ἐκ παρόδου, ποιεῖται διὰ τῶν μυκτήρων τὴν κίνησιν.

73 Quam etiam ob causam, per respirationem efficitur: non tamen in cũctis animalibus, sed hominibus, & nonnullis ex iis quæ sanguinem habent, vt Quadrupedibus, & quæ aereæ naturæ sunt magis participan-D tia. Delatis etenim odoribus vi leuitatis caloris insiti ad cerebrum, salubrior sane locus ille redditur, quandoquidem odoris natura calida est. Ad geminum autem vsum Natura respiratione vtitur, & potissimũm quidem atque ex proposito, ad Thoracis auxilium, obiter deinceps ad odorem: inter spirandum nanque quasi ex transitu per nares motio fit.

Si odor per se, delectabilis sit, & non ratione nutrimenri, meritò sequitur, vt alium receptionis & comprehensionis sui modum quàm odor per accidens obtinere debuerit. recipitur ergo per attractionem aliquam seu respirationem, non tamen ab omnibus animalibus, quia non omnia respitãt, vt piscee.

verùm ab homine, & ex iis quæ ſanguinem habent à quadrupedibus, iiſque etiam quæ de natura aeris magis participant, ita vt cum eo inſpirato odores pertrahant. Et apta ſanè iſtorum odorum olfaciendorum hæc via eſt: quandoquidem cùm expoſitum ſit in nullum alium vſum iſtos odores quàm in cerebri temperationem, eiuſque refocillationem, fuiſſe à natura comparatos, odores qui per ſe calidi ſunt & leues, attolli atque hac ipſa reſpirandi via ad cerebrum deferri commodè queũt, quibus deinceps ipſum ad συμμετρίαν conuenientiorem & ſalubriorem habitum traducatur. Sed obiicere quis poterat. Vſũ reſpirationis non hîc expoſitũ eſſe videtur, ſed caloris cordis in thorace poſiti refocillationẽ temperationémque, vt animalis vita cõſeruetur. Reſpondet Philoſophus, illud quidem munus reſpirationis propriũ, atque præcipuũ, & neceſſarium eſſe (hoc enim ſublato interiret animal): ſed prçter illud, hoc aliud tanquã vtile obiter præſtat, nẽpe vt animali ad odores pertrahẽdos via ſit, quatenus inter reſpirãdum ſeu anhelandum, attollũtur, & moueantur nares per trãſitum aeris, quo cum odores ſubingrediãtur. (Thoracis auxiliũ.) Humanum corpus in quatuor præcipuas partes diſtribui ſolet. Caput, Thoracem, ventrem inferiorem, & artus. Thoracem verò partem illam quæ à collo toti dorſo innitens, oſſéque pectoris (Græci στῆθος vocant) complexus, ante vſque ad ξιφοειδῆ, retrò verò vſque ad duodecimum articulum ſpinæ pertingit. In eo Cor eſt, quod ex Gal. in quinto de loc. aff. capite primo, principium vitæ & caloris naturalis focus eſt, imò mori nunquam poteſt animal niſi cor ipſum aliquo modo lædatur. Sed hoc paucis clariùs explicare à re noſtra fortaſſe nequaquam erit alienum. Vita (inquit Ariſtoteles alicubi) eſt prima participatio Animæ in calore natiuo: Si ergo anima ſit ipſa vita, dum anima præſens eſt, animal viuet, cùm primùm abierit, interibit. Pars itaque illa, quæ ſedes eſt & fundamentum caloris, Origo vitæ dici meritò poterit. Cor hanc eſſe affirmant omnes: eſt enim calor natiuus veluti ignis, nunquam ſcilicet idẽ, veluti nec flamma permanens, ſed ex humido quo alitur, continenter & ſucceſſiuè fluens. Quemadmodum autem mundus hic inferior, abſque motu & lumine ſuperiori orbiũ conſiſtere aut regi nequit, ita animalis vita abſque aſſiduo cordis motu, ſpiritibúſq; ab eo genitis partes ſingulas animalis quaſi illuſtrantibus manere non poteſt. Poteſt autẽ calor hic non vno modo corrũpi atque extingùi, ſed pluribus: nam & à contrario, nẽpe frigido, vt aliis etiã qualitatibus accidit, & (quod calori tantùm proprium eſt) à defectu alimenti ac pabuli quo alitur: prior ille modus violentus vtique ſemper eſt, & σβέσις appelatur, poſterior qui μάρανσις dicitur, & naturalis & violentus eſſe poteſt. Naturalis quidem: nam omnia corpora natura conſtantia, nulla quoque accedente cauſa violenta, aliquando ad ſenectam tandémque ad interitum peruenire, id eſt ſuum vitę periodum abſoluere neceſſe eſt: Lapides in puluerẽ temporis proceſſu diſſoluuntur, Plantę areſcunt, Animalia pereunt: violentus autem (vt alios in præſentia modos prætermittam) cùm calor internus auctus atque intenſior quàm par eſt redditus, totum alimentum ad ſui nutricationem idoneum & paratum ſtatim abſumit, atque ita pabulo ſuo deſtitutus extinguitur. Huic itaque in eo modo natura, imò Deus naturæ Dominus & Magiſter in animalibus, per reſpirationem, & tranſpirationem conſuluit. Eſt illa Pulmonis, ſepti tranſuerſi, & muſculorum Thoracis motio, hæc arteriarũ ambæ eò reſpiciunt vt calor inſitus animalis ſua ventilatione refocilletur, & conſeruetur. Hoc de reſpiratione ſat conſtat: de inſenſili illa tranſpiratione, quam motionem arteriarum eſſe diximus. Galenus in quinto de locis affect. capite ſexto, exemplo ſumpto ab animalibus diutiùs in cauernis ſub terram laten-

tibus

tibus à mulieribus ἐγκύμοσιν patientibus & à fœtu in vtero matris existente,
A comprobat. Sed tollendus est vnus aut alter scrupulus qui ex propoitis ab Aristotele oriri videtur. Odores per se (ait ipse) sunt homini proprii: si hoc verum sit, omnes homines hisce odoribus delectari debebunt: è contra tamen accidit, nempe vt nonnulli grati sint odores, aliquibus hominibus, aliquibus non item, imò ingratissimi & noxii habeantur, Præterea non solus homo odores per se gratos percipere videtur, imò & Bruta ipsa hac ipsa facultate prædita esse apparet: testis est Theophrastus in sexto de causis plantarum capite 5. vbi pardalim cæteris animalibus ita suauiter olere ex sententia nonnullorũ affirmat, vt in senecta sua, suauitatis sui odoris gratia bestias alliciendo, venetur. idem tradit Arist. in 9. de hist. an. cap. 6. vbi ingenium & mores illius prosequitur. necnon 13. part. probl. 4. Canibus insuper odor dominorum suorum gratus est: hoc indicat gaudium, quod & cauda, & ore, & corpore toto præ seferunt, cùm eis accurrunt, & blandiuntur, nécnon ipsos lãbunt. Vt primus sol
B uatur: dicendum est, odorem suauem ab eadem vbique temperatione rei odorabilis semper oriri, quòcirca gratos hac ratione cunctis hominibus esse debere. Sed hominum aliquorum natura plerũmque non bene se habens maléque affecta, efficit, vt non modò nulla voluptas aut recreatio, sed molestia læsióque persp icua illis inde proueniat. Addo non omnia propria speciei alicuius eiusmodi esse, vt singulis indiuiduis illius cõueniant: quę tertio & quarto modo se habent, id solummodo sunt assequuta: verùm (ni fallor) nullus vsquam est aut fuit qui odores suaues, fœtidos esse iudicarit, licet multi sint qui ratione forsan excessus facultatum, à gratis odoribus lædatur abhorreátque. Alterum scrupulum, (quicquid Thomas, & Ioannes Iand. multique alii ex Latinis pro re hac cõplicatè admodùm dicãt) ita enodari oportet, Bruta istos quidem odores percipere, non tamen eis delectari: voluptas siquidem dele-
C ctatióque, sequitur perceptionem rei obiectæ, quæ conuenientiam & cognationem cum percipiente habeat. at quænam proportio aut conuenientia brutis cùm hisce odoribus esse potest, certè non ratione suauitatis, siquidem hoc respectu vel parum vel nihil (vt infrà explanabimus) odoribus egent, nõ ob nutrimentum, ergo nullum ob vsum. Duplex autem voluptatis genus esse norunt omnes: vnum quod externis sensibus, quos animalia omnia obtinent assignatur, alterũ mentis seu intelligentię proprium: quod puta in recta familię & Reip. administratione, in honore & gloria, in liberorum procreatione, tandémque in Dei opt. Maximi contemplatione versatur. Hic de priori genere sermo est, quod ad corpus pertinet, sensúsque permulcet, atque omnibus animantibus commune habetur. De quo Poeta loquẽs ait, Trahit sua quenque volnptas. & Heraclitus certam & propriam singulis animantibus volu-
D ptatem assignatam esse dicebat. Id quidem verum est, sensus in brutis non ita excellentes & perfectos esse vt in homine, quòd intelligentiæ societate destituti sint, idcircóque recta quidem (vt vocant) id est prima rei perceptione illos frui posse certum est, reflexa tamen, id est quæ habetur dum facultas percipiens quasi in seipsa reuertens suauitatem se consequutam percipit (& hæc quidem mentis solius propria est, vt in priori de an. cont 47. liquet in homine: tamen ratione mentis etiam sensibus aliquomodo conuenit) nullo modo frui. Sed hæc alibi pluribus. Nunc paucis satisfaciamus, authoritatibus Theophrasti & Aristotelis, nobis obiectis. Pardalim bene olere nullus affirmat, imò pessimè olere homines omnes testantur, quod Aristoteles etiam censet: quare si animalia pardalim sequantur odore illius sub ratio-

ne a liqua nutrimenti(quatenus nempe odor ille,odori alicuius rei nutrientis similis est)vel alterius effectus nobis ignoti,alliciũtur. In cane verò nulla odoris Domini sui delectatio,sed cognitionis & aduentus exultatio est, quam omnibus modis suis illis gesticulationibus ostendit. A

Ἴδιον δὲ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεώς ἐστι τὸ τῆς ὀσμῆς τῆς τοιαύτης γένος, διὰ τὸ πλεῖστον καὶ ὑγρότατον ἐγκέφαλον ἔχειν τῶν ζώων ὡς κατὰ μέγεθος. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ μόνον, ὡς εἰπεῖν, αἰσθάνεται τῶν ζώων ἄνθρωπος, καὶ χαίρει ταῖς τῶν ἀνθῶν, καὶ ταῖς τῶν τοιούτων ὀσμαῖς. σύμμετρος γὰρ ἡ θερμότης αὐτῶν καὶ ἡ κίνησις, πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐν τῷ τόπῳ ὑγρότητος καὶ ψυχρότητός ἐστι.

74 Cæterùm huiusmodi odoris genus, naturæ humanæ peculiare habetur, quòd Homo pro magnitudine sua, plurimum ac frigidissimum cerebrum inter cætera animantia obtinuerit. Quæ certè causa est, vt solus (prope dixerim)animalium & sentiat,& floribus aliisque huiusmodi odoramentis delectetur, vtpote quorum caliditas & motio, in comparatione humiditatis & frigiditatis excedẽtis in cerebro, sit temperata. B

Non frustra quæ paulo antè dicta sunt hîc repetuntur. nam & alia animantia, homine excepto, respirãt, cerebrúmque frigidum obtinuerunt, quam tamen solam ob causam, odores per se, homini proprios esse dixerat. Causa ergo istius proprietatis in præsentia magis restringitur. Quæ affert plana sunt. Tãtùm admonere oportet, Particulam illam(ὡς εἰπεῖν)non ea ratione fuisse appositam, quam Thomas tradit, cùm illa in odoribus tãtùm fœtidis locum habeat, prætereáq; à fœtidis & malè olẽtibus, non modò bruta, vt Thomas ponit, verùm etiam homines ipsi corrumpantur. Retinenda igitur est explicatio quam innuit Alexander. Solus(ait ipse)homo sentit hos odores, quia solus verè sentit, cùm eorum suauitate solus delectetur.(Motio), id est actio illorum in sensum: qua particula exploduntur odores fœtidi, quorum motio intemperata cerebrum lædit, nunquã iuuat.(Caliditas). Quid ergo de odoramentis frigidis dicendum, quibus non minus atque calidis valetudinis causa vtimur? Certè nil aliud, quàm quòd vel præcipuum vsum odorum suauiorum atque acutiorum respectu naturæ cerebri Aristoteles respexerit, vel odorum naturam ipsam simpliciter spectarit, quæ calida & sicca est, licet ratione halitus quo cum defertur,& frigefacere,& humectare valeat. C

Τοῖς δ᾽ ἄλλοις ὅσα πνεύμονα ἔχει διὰ τὸ ἀναπνεῖν, τοῦ ἑτέρου γένους τῆς ὀσμῆς τὴν αἴσθησιν ἀποδέδωκεν ἡ φύσις, ὅπως μὴ δύο αἰσθητήρια ποιῇ. ἀπόχρη γὰρ, ἐπείπερ καὶ ὡς ἀναπνέουσιν, ὥσπερ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀμφοτέρων τῶν ὀσφραντῶν, τούτοις τῶν ἑτέρων μόνον ὑπάρχουσα ἡ αἴσθησις.

75 Cæteris autem quæ pulmone prædita sunt, per respirationem alterius generis sensum natura tribuit, ne duo AEstheteria faceret: sufficit nanque illis ita spirantibus, quemadmodum hominibus vtrorumque odorabilium, ita eis alterius solummodo sensum inesse. D.

Ne ea quæ hîc Aristoteles docet vel ἀληθῆ non esse fateri cum aliis cogamur, vel in multas absurditates incidamus, hæc nobis verba in hunc modum cum superioribus coniungenda, atque simpliciter explicanda videntur. Hominis quidem proprium est, odoris per se genus, Brutorum verò magis alterum: verùm Bruta non vnius generis sunt, etenim quædam pulmonem habent

A benr, quædam ipso carent de his infrà, nunc de illis. Ea certè per eãdem spirationem, eundémque ferè modum quo homines, non per diuersum instrumẽtum odorem sibi conuenientem, percipiunt. Quorsum siquidem duo, ad diuersa instrumenta pro re hac in hominibus & brutis faceret, cum vnũ sufficiat? per eandem namque spirationem alterum odorem bruta apprehendunt per quam homines vtrumque. Hęc explanatio præterquã quòd vera est, aperit quoque nobis viam ad contextum sequentem. Collige præterea ex Arist. animalium odorãtium gradus omnes, quos vt proponeret, atque in nõnullis prosequeretur, hæc fortasse voluit interponere. Annotes item cùm Alex. Æstheterii nomen hic latius vsurpatum. In Græco exemplari, verba illa (διὰ τὸ ἀναπνεῖν) à pręcedẽtibus non seiunguntur. Thomam in hoc sequuti, veluti seiuncta sumus interpretati, & sanè commodius quàm alii.

B

Τὰ δὲ μὴ ἀναπνέοντα, ὅτι μὲν ἔχει αἴσθησιν τοῦ ὀσφραντοῦ, φανερόν. καὶ γὰρ ἰχθύες καὶ τὸ τῶν ἐντόμων γένος πᾶν, ἀκριβῶς καὶ πόρρωθεν αἰσθάνεται, διὰ τὸ θρεπτικὸν εἶδος τῆς ὀσμῆς, ἀπέχοντα πολὺ τῆς οἰκείας τροφῆς, οἷον αἵ τε μέλιτται ποιοῦσι πρὸς τὸ μέλι, καὶ τὸ τῶν μακρῶν μυρμήκων γένος, οὓς καλοῦσί τινες σκνίπας. καὶ τῶν θαλαττίων αἱ πορφύραι, καὶ πολλὰ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ζῴων, ὀξέως αἰσθάνεται τῆς τροφῆς διὰ τὴν ὀσμήν.

76

Quæ verò non spirant, olfactilis etiam sensum habere, constat. Etenim pisces, & omne insectorum genus, exactè & à lõginquo sentiũt, propter altricem odoris speciem: Cùm etiam lõge à familiari nutrimento absunt. veluti & apes, quòd ad mel efficiunt, & genus quoddam magnarũ formicarum quas nonnulli scnipas appellant. Præterea ex Marinis Pur-

C puræ, & multa alia huiusce modi animantia propter odorem, acutè escã sentiunt.

Occasione eorũ quæ superius de piscibus, de ostreaceisq; quibusdã loquutus erat, necnon eorum quæ proximè ad animalium odorantium gradus explicandos attulerat, ad animalia illa tractanda transit, quæ absque spiratione odorant. Res omnibus modis digna quæ hîc saltem attingeretur. Perspicua verò sunt omnia quæ tradit: probant siquidem omnia pisces, insecta, ostreacea aliáque huiusmodi quòd ad τὰ ἐν odoramenta atque acutè etiam sentire. In exemplis (ἐντόμων γένος) Animalia illa intelligit quorum corpus incisuris pręcingitur, aut ea parte tantùm quæ ad ventrem aut vtraque, nempe tam quæ ad vẽ-

D tũquàm quæ ad dorsum attinet, nec osseum quicquam discretum aut carneũ, sed quid inter hæc ipsa mediũ continent, quippe quæ corpore duro, intus pariter atque foris constent, & (paucis tamen exceptis) diuisa diuulsáque viuere possunt: si præsertim cum pectore, aut caput, aut aluus, (quæ tres communes partes in illis perspicuę sunt) remaneat. Eiusmodi vocam' apes, crabrones, vespas, de quibus Arist. in priori de hist. animalium cap. 1. & in 4. eiusdem tract. capite primo, 4. 9. & 8. vbi idem quod in hoc contextu repetit, Insecta nempe omnia tam pennas habentia, quam iis destituta sensum olfactus obtinuisse. (Veluti & apes quod ad mel). Aliqui ita accipiũt: Apes moueri nõ ad mel, quãdoquidem ipso non nutriantur, sed ad flores ex quibus depastis mel pariunt. Sed si hæc retineamus inferenda erit vis Aristotelicis verbis. Præterea in 4. de hist. animaliũ capite octauo disertè affirmatur, apes mel ipsum procul sentire.

210

Quare verius affirmandum est, apes ad mel ipsum moueri, non quod ipse euomunt, sed quod ex aere decidit, & maxime siderum exhortu: vnde in pri- A
. aurora folia plantarum melle roscida inueniuntur. De huius natura variæ extiterunt sententiæ: Illud constat, mel hoc primùm terræ halitu infectum, mox e frondibus ab apibus eporum, tandem in luterculos suorũ aluearriorum repositum, ad hęc, succo florum corruptum, quasi sordescens, formam illam mellis quam videmus recipere. Hæc Plin. lib. x 1. cap. 6, & 12. (Et genus quoddam magnarum formicarum) Vatab. censet esse genus illud culicum quod Mulionũ appellatur, apibus infestnm, de quibus Plin. eodem in libro capite 18. Sed errat interpres iste, cum hic de genere non culico, sed formicarũ non paruarum sed magnarum sermo sit. Galenus libro nono De simplicibus quoddam animal esse ait, quod in vermiculorum genere ponit, culicibus simile, & vitium oculos erodẽs: Ob similitudinem paruitatis istorum animalium, gen⁹ hoc formicarũ, scnibas appellatas esse nonnulli asserũt. Verùm B
in hos idem qnod in interpretem argumentum conuenit: hic siquidem magnarum non paruarum formicarum mentio sit. Vtcunque verò sit, Aristoteles in quarto de historia animalium, capite primo, formicarum quarundam pennas habentium meminit: perspicuæ sunt istæ omnibus, & non mediocris quantitatis. Plinius libro vndecimo, capite trigesimo primo, Indicarum septentrionalium formicarum volantium mentionem facit. quas odore multùm vigere prodit. Alii in Indiæ occidẽtalis prouincia quadam, formicas scarabeorum magnitudine reperiri tradunt. (Purpuræ) de hac Arist. libro octauo de hist. ani. capite secundo & Plinius libro nono capite trigesimo sexto & pluribus aliis sequentibus, copiosè. Colligendum: pisces olfacere non tamen quia respirent, sed quia cum aqua simul odores capiant, capiunt autem non quia pertrahant, sed quia aqua vsque ad olfactus illorum organum ducat odores, ibique persistens sensionem producat: Ita de aere dico, respectu eorũ quæ C
non respirant & in aere degunt.

Ὅτῳ δ' αἰσθάνεται, οὐχ ὁμοίως φανερόν. Διὸ κἂν ἀπορήσειέ τις, τίνι αἰσθάνονται τῆς ὀσμῆς, εἴπερ ἀναπνέουσι μὲν, γίνεται δὲ τὸ ὀσμᾶσθαι μοναχῶς. τοῦτο γὰρ φαίνεται ἐπὶ τῶν ἀναπνεόντων συμβαῖνον πάντων, ἐκείνων δ' οὐδὲν ἀναπνεῖ. αἰσθάνεται μέντοι, εἰ μή τις παρὰ τὰς πέντε αἴσθησις ἑτέρα. τοῦτο δὲ ἀδύνατον· τοῦ γὰρ ὀσφραντοῦ, ὄσφρησις. ἐκεῖνα δὲ τούτου αἰσθάνονται, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν ἴσως τρόπον. ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀναπνέουσι τὸ πνεῦμα ἀφαιρεῖ τὸ ἐπικείμενον, ὥσπερ πῶμά τι. διὸ οὐκ αἰσθάνεται μὴ ἀναπνέοντα. τοῖς δὲ μὴ ἀναπνέουσιν ἀφῄρηται τοῦτο, καθάπερ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, τὰ μὲν ἔχει βλέφαρα τῶν ζώων, ὧν μὴ ἀνακαλυφθέντων οὐ δύναται ὁρᾶν. τὰ δὲ σκληρόφθαλμα, οὐκ ἔχει. διόπερ οὐ προσδεῖται οὐδενὸς τοῦ ἀνακαλύψοντος, ἀλλ' ὁρᾷ ἐκ τοῦ δυνατοῦ ὁρᾶν αὐτῷ εὐθύς. D

77 Verùm qua parte sentiát nõ æquè perspicuũ est, Quapropter dubitabit sanè aliquis, quonã odores sentiant. Siquidẽ spirantibus vno tãtùm modo odorare accidit, quod quidẽ in omnibus quæ spirát, apparet. Atqui illorũ nnl'ũ spirat, sentiunt tamen. Nisi quis alius forsã præter quinque sẽsus adsit, quod quidẽ esse nequit. Nãque odorabilis sensus, est ipse olfactus, illa vero hoc sentiũt, sed fortasse non eodẽ modo, verùm in spirãtibus, spiritus aufert quod superimpositũ est quasi operculũ quoddã,

qua-

A quare hæc cum non ſpirant, odorem quoque non ſentiunt. In iis verò quæ ſpiratione carent, ablatum eſt hoc. Quemadmodum in oculis: quædam animantia palpebras habent, quibus non diductis cernere nequeũt: quæ verò duros obtinuerunt oculos, palpebris carent: quare nullo egẽt diducente, ſed cernunt ſtatim, cum primùm videndi facultas ſibi non impeditur.

Quemadmodum perſpicuum eſt, piſces & inſecta odores percipere, ita non ſatis notum quanam ſui parte, aut quo inſtrumento hoc munere fungantur. Exoritur itaque pro re hac quæſtio, quæ ex verbis Thomæ in hunc modũ commodè proponi atque intelligi poteſt. Quæritur olfactune & ſpiratione animalia iſtiuſmodi odores percipiant, an potius aliquo alio ſenſu, ab omnibus B aliis quinq; ſenſibus diſcrepante. Videtur ſanè hoc argumentum cõcludere ſexto id eos efficere ſenſu. Animalia iſtiuſmodi, dum odores ſentiunt diuerſo afficiuntur modo, quàm dum quamuis aliam ſenſionem exercent, ergo aliquem alium ſenſum præter quinque ad id munus, adhibent. Aſſumptio nota eſt, quòd ad quatuor. Quòd verò ad olfactum probatur, quia olfactus ſpiratione efficitur, qua carent animalia iſta, vt ſuperius fuit oſtenſum. Conſequutio probatur, quandoquidem ſentire eſt pati: ex quo diuerſus ſentiendi modus diuerſam quoque patiendi rationem conſtituit, quæ itẽ diuerſam patiendi facultatem indicat: Confirmatur à ſimili: diuerſus ſiquidem agendi modus: diuerſitatem agentis cauſæ demonſtrat, cùm a calore vehementiori, calefactio vehemẽtior oriatur. Huic tamẽ ſententiæ repugnat argumentatio C Ariſt. quæ ita habet. Vbi idem ſenſile, ibi idem quoq; ſenſus eſt, In iſta piſciũ atque inſectorum ſenſione, idem ſenſile adeſt, nempe odor, ergo. Propoſitio patet, ſi facultates ratione diuerſitatis obiectorum inuicem ſeiũgi verum ſit. Aſſumptio item perſpicua. Vt quæſtionem profliget Ariſtoteles, tandem ait. Eodem quidem ſenſu cuncta animãtia odores capere, vt poſterior argumentatio colligebat, non tamen eodem prorſus modo. Quam diuerſitatem in primis explicat, mox perſpicua ſimilitudine confirmat. Verùm priori argumento ſatisfaciendum. Dicamus ergo, operationes quidem ſpecificas atque eſſentialiter diuerſas facultatem quoque diuerſam indicare, (huiuſmodi ſunt puta videndi, audiendique actio) At illas quę accidente quodam tantummodo differunt, nullam eſſentialem diuerſitatem indicare: quod confirmatione ipſa adducta planum fiet: caliditas ſiquidem intenſior non eſt aliquid ἄλλο, ſed quid ἀλλοῖον à minus intenſa, quod item de calefactionibus intelligendum eſt: D (Spiritus aufert quod ſuperimpoſitum eſt). Explicatur diuerſitas modi olfaciendi. In reſpirantibus nanque natura boni conſulens, olfactus organum adopertum poſuit, in aliis verò detectum. Hinc fit, vt niſi per aeris inſpirati motum operculum illud attollatur, illa nunquam cõmodè aut exquiſitè odores perceptura ſint: omninò igitur egẽt reſpiratione. Quæ autẽ huiuſcemodi impedimẽto ſunt deſtituta, nullũ huiuſmodi adiumentũ ad odores capiẽdos ſibi ſuppeditari poſtulant. In oculis animantiũ eadẽ ratio naturę, animaduertitur. Quæ nanque molliores & humidiores obtinuerunt oculos, palpebras tanquã pro operimento ſunt aſſequuta, vt quæ inciderent, iis prohibere poſſent. Hic illarum eſt vſus. Quocirca & homo & animalia viuipara, geminam habent, & coniuuere vtraque ſolent: ouipara vero quadrupeda, & aues (nonnullis exceptis) vnicam qua conniuent, nempe inferiori, Quæ verò oculos præduros habent vt piſces, inſecta, & cruſtata animantia, palpebris carent, vſu ſiquidem earum deſtituuntur. Hinc fit, vt (verbi gratia) Homo ſi cernere velit palpebras

dem vis est, nempe necessariò colligendi: Quarè syllogismus qui idem absq;
A auxilio valeat, quod alter nonnisi extrinseco adhibito auxilio queat efficere,
sanè perfectior erit habendus.

Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ζώων ὁτιοῦν οὐδὲν δυσχεραίνει τῶν καθ' αὑτὰ δυσωδῶν τὴν ὀσμὴν, ἂν μή τι τύχῃ φθαρτικὸν ὄν. ὑπὸ τούτων δὲ ὁμοίως φθείρεται, καθάπερ καὶ οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τῆς τῶν ἀνθράκων ἀτμίδος καρηβαροῦσι καὶ φθείρονται πολλάκις, οὕτως ὑπὸ τῆς θείου δυνάμεως καὶ τῶν ἀσφαλτωδῶν φθείρεται τἆλλα ζῶα, καὶ φεύγει διὰ τὸ πάθος. αὐτῆς δὲ τῆς καθ' αὑτὴν δυσωδίας οὐδὲν φροντίζουσι. καίτοι πολλὰ φυόμενα, δυσώδεις ἔχοι τὰς ὀσμὰς, ἂν μή τι συμβάλληται πρὸς τὴν γεῦσιν, ἢ τὴν ἐδωδὴν αὐτοῖς.

78 Eodem quoque modo, nullum ex aliis animantibus, ea auersatur, quæ per se graueolentia odoramenta sunt, nisi fortè quid adsit, quod interitum illi possit afferre. Ab huiusmodi nanq; ita interitũ recipere queunt,
B veluti homines à carbonum halitu grauedinem trahunt, & plærunque etiam abolentur: Sic à vi sulphuris & bituminosorum alia animalia interimuntur, atque ob passionem, fugiunt illam: de ipsa verò per se odoris fœditate nil curant, (quanquam multæ ex stirpibus odores fœtidos habeant) nisi quid ad gustum escámve illorum intersit.

Absolutis illis quæ sibi declaranda proposuit, de duplici nempe odoris specie, vt planiora omnia maneãt, scrupulum, qui restare videbatur, è medio tollit. Quî fieri nanque potest (dicet quis) vt odóres per se ab homine tãtùm recipi dicamus, cùm cætera quoq; animantia tetros odores fugere atque ab iisdem abhorrere planum fit? Et de spirantibus quidem non dubium est: de aliis
C verò ex quarto de hist. anim. cap. 8. satis constat. Aristoteles respondens, statuit, Animalia ista, fœtidos odores per se non recipere aut declinare, sed quatenus aliquid ii odores habent, quod illorum naturam lædere, aut corrũpere queat: idem enim illis æque atque hominibus accidere, vt nimirum ab odoribus quibusdam male affici, atque interimi quoque possint. Si hãc interpretationem, quæ meo quidẽ iudicio verissima & simplicissima est sequamur, neq; vim verbis Aristot. vllam inferre cum Thoma, neq; altiùs quàm par sit, scopi huiusce contextus rationem repetere nobis cùm Alexandro cogemur. Institutum verò suum probat Aristoteles duplici ratione: vna à conuenientia, altera ab effectu sumpta. Omnia singillatim sunt expendenda. (Eodem quoq; modo). quem scilicet de odoribus per se suauibus, respectu brutorum proposuimus. (Nisi forte quid adsit). Vt odores per se suaues, non sub ratione odo-
D ris, sed nidoris à brutis percipiuntur (veluti de piscibus in speluncis latẽtibus, & Anguilla affirmat Aristot.) ita fœtidos fugiunt, sub ratione nociturorũ. Indicio est, quòd non omnia graueolentia fugiant, siquidem multa sint quibus bruta delectentur, vt stercus salpæ. de qua Aristot. loco citato, & Plin. lib. 9. ca. 18. (Ab huiusmodi nanque). Sit hæc secunda contextus pars, in qua institutum conuenientia quadam probatur. Nam & homo à fumo carbonum læditur, præsertim si is à carbonibus humidioribus necdũ bene exiccatis attollatur: obstruit enim crassitie sua spirit⁹ vias, & caput replet: quo fit vt nullus per spirationi relinquatur locus, & caput, multo eóque acuto halitu (calidus siquidem & siccus est) infarctum, vehementi dolore statim afficiatur. Brutis idem accidit. Pro qua re animaduertatur: Non corrumpi animalia illa vi sulphuris

aut aliorum fœtidorum tanquam ab odore quodam excedēte: hoc ſiquidem modo corporaliter in corpus ageret formalis qualitas & ſpiritualis: præterea ab excellēti olfactili non modò ratio ipſa & ſui Æſtherterii ſenſuſque proportio deſtrueretur: verùm & totum ipſum animal: quod fieri poſſe negat Ariſt. in tertio de anim. cont. 67. hoc namque tactilium excedētium ſolùmodo proprium eſſe affirmat. Intelligendum ergo eſt, odores hos animalia corrumpere per accidens, quia nempe cum illis qualitas aliqua tactilis deferatur, qua non modò olfactus, ſed & cerebrum necnon organa vitæ lædantur: (atque ob paſſionem) cùm primùm malè ſe affici ab eiuſmodi odoramentis bruta ſentiunt, fugiunt, vt ea declinent quæ ſibi nociura videantur. (De ipſa vero per ſe). Poſtrema pars, vbi repetitur quod dictum eſt, nouaque confirmatio innuitur. Multi (inquit Ariſtoteles) fœtidi herbarum odores per ſe ſunt, à quibus tamen non ſibi bruta cauent, imò eas depaſcuntur, atque inter ipſas aſſiduè manēt: quod certè argumento eſt, odores illos aut herbas malè olentes brutis nullæ curæ vnquam eſſe, niſi quatenus aliquid ad ſua eſculenta συμβάλλωνται, id eſt, quaten⁹ fœtidus illarum odor aliquid guſtui illorum inimicum, alimentúmq; perturbans ſecū adfert: tūc ſiquidem ab ipſis ſibi cauēt, veluti & antea ipſa διὰ τὸ πάθος, alia noxia fugere declaratum eſt. Vtcunque Leonicus dicat, & Alexandri Interpretes transferat, mihi iſta explicatio valde arridet. Dubitat Alexander, quomodo hæc quę proximè fuerunt explicata non repugnent iis quæ ſuperius de imbecillitate ſenſus olfactus in homine loquuti ſumus. Quî fieri nanque poteſt, vt olfactum illum imbecilliorem dicamus, qui vtrumque odorum generis, illum acutiorem qui vnum tantùm capit: adde odores per ſe, ab homine ſentiri, à brutis qui per accidens vocanrur. Reſpondet Alexāder, non idcirco ſequi, hominem acutius olfacere, quia plura olfaciat: comparationem item in iis in quibus vtraque pars conuenit locum habere: addamus nos, vtrāque odoris ſpeciem, æquè verum odorē dici, cùm eodem prorſus modo vtraq; oriatur, licet hæc per ſe, illa per accidens delectabilis appeletur, quod certè ad ipſorum naturam nihil addit. Hæc Alexandri à nonnullis reprehēduntur: ſed ſanè iniuria: pro qua re tota, ea quæ ſuperius diximus recolantur.

Ἔοικε δ᾽ ἡ αἴσθησις ἡ τοῦ ὀσφραίνεσθαι, περιττῶν οὐσῶν τῶν αἰσθήσεων, καὶ τοῦ ἀριθμοῦ ἔχοντος μέσον τοῦ περιττοῦ, καὶ αὐτὴ μέση εἶναι τῶν τε ἁπτικῶν, οἷον ἀφῆς καὶ γεύσεως, καὶ τῶν δι᾽ ἄλλου αἰσθητικῶν, οἷον ὄψεως καὶ ἀκοῆς. διὸ καὶ τὸ ὀσφραντὸν, τῶν θρεπτικῶν ἐστι πάθος τι. ταῦτα δ᾽ ἐν τῷ αὐτῷ γένει, καὶ τοῦ ἀκουστοῦ δὲ καὶ τοῦ ὁρατοῦ. διὸ καὶ ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι ὀσμῶνται, ὥστ᾽ ἐστι τὸ ὀσφραντὸν, κοινόν τι τούτων ἀμφοτέρων, ὅ τε τῷ ἁπτῷ ὑπάρχει, τε τῷ ἀκουστῷ τε διαφανεῖ· διὸ καὶ εὐλόγως παρείκασαι ξηρότητος ἐν ὑγρῷ καὶ χυτῷ, οἷον βαφή τις εἶναι καὶ πλύσις.

79 Videtur autem olfactus, cùm impares numero ſenſus exiſtant, numerúſque impar medium habeat, medius eſſe cùm tactilium nempe tactus & guſtus, tum eorum qui per alia ſentiūt, vt viſus & auditus. Quapropter olfactile alentium paſſio aliqua eſt, hæc verò in eodem genere ſunt. Et audibilium & viſilium quoque, quocirca tam in aere quàm in aqua odorantur. Quam etiam ob cauſam olfactile, eſt vtrique generi quoddam commune, vtpote quod tactili, audibili, & τῷ διαφανεῖ inſit, atque hinc intelligitur, meritò odorem, veluti tincturam, & ablutionem quandam ſiccitati in humido, & fuſili, aſſimilatum fuiſſe.

Hacte-

A Hactenus Aristoteles de natura atque ortu odorum, nunc obiter ordinem & locum quem olfactus respectu aliorum sensuum obtinuerit, vult declarare. Occasio, ni fallor, inde sumpta est, quòd Antiqui in eo valde laborare visi sint: quapropter cùm quinque sensus ad elementa reuocare cuperent, vnicuique ex aliis quatuor suum elementum tribuebant, de elemēto verò sensus, huius-ce nempe olfactus, mirum in modū satagebāt. Hunc verò locum seu ordinem ab olfactilium natura sumit, quæ fortasse causa sola est, vt tractationem hanc ad hunc locum distulerit, quæ alioquin superiùs cùm de æstheteriis sermo esset, absoluenda videbatur. Adde, non magis hic olfactum, quàm olfactilia ipsa disponi. Sed animaduertenda est Philosophi ratio à numeris sumpta, quæ in primis verbis contextus posita, in hunc modum cōmodè proferri potest. Vbicunque numerus impar datur, ibidem numerū inter extremos me-
B dium repetiri necesse est: In sensibus Animalis est & numerus impar, ergo in sensibus quendam medium inter extremos est reperire. Maior propositio nota est ex definitione numeri imparis: à Boetio in priori vol. suæ arithm. cap. 3, & 14. in hunc modum proposita: Numerus impar est, quem nullus in æqualia diuidit, quin vnum medium non intercidat. Eodem recidit Pythagorica definitio, vt ibidem cap. 4. constat. & ea quæ ab Euclide initio noni suorum elem. libri proponitur. Minor ex enumeratione sensuum in secundo de anim. à cont. 66. vsque ad 128. exposita ac declarata: quo etiam in loco sensus quinque esse, neque plures vel pauciores dari demonstratur. Numerum verò quinarium imparem esse atque ex illorum imparium ordine qui primi atque incompositi ab Arithmeticis appellantur, sat notum est. Hoc ita constituto, res ad olfactum restringenda est hoc modo: Olfactilia sunt media inter cætera sensilia, ergo & olfactus inter reliquos sensus medius statuendus est. Con-
C sequutio valet, quandoquidem eadem proportio est vnius relati ad sua ὁμογενῆ, quæ alterius correlati ad ea item quæ sui generis sunt. Olfactilia autē media esse eo declaratur, quòd de natura cæterorum omnium sensilium participēt. Nota est vis consequutionis ex iis quæ Auer. quarto cæli. com. 26. & tertio eiusdem tract. 67. de essentia elementorum annotauit. Participant autem olfactilia de tactili, audibili, & pellucido. Quandoquidem odor sit saporis condimentum: imò qualitas ex mistione sicci sapidi cum humido nascens. saporem verò quoddam esse tactile nemo est qui inficietur: quæ certè de eo potissimū odore sunt accipienda, qui nutrimentum respicit, & per accidens delectabilis appellatur. Quinimò odorabile passio τῶν θρεπτικῶν dicitur: nutrientia verò nempe alimenta ipsa, in eodem genere cum tactilibus reponuntur. Gustatile siquidem, quod ob nutritionem seu alimenta datum est (vt paulò antè exposuimus) ad tactile reuocatur, conuenit etiam cum audibili & visili, in
D medio: siquidem extrinseco medio, nempe aere & aqua, veluti colores & soni moueatur atque percipiatur. Sed quid pluribus? ortus odorum antea expositus & declaratus hanc nobis ἀναλογίαν demonstrare potest. Dictum est siquidem odorem assimilari ablutioni sicci sapidi in humido: ratione ergo sicci sapidi cum gustatili tactilique conuenit: ratione autem humidi abluentis & quasi abstergentis (quod humidum aeris & aquæ qualitas est) cum sono & colore, qui per aerem & aquam deferuntur. Quæ de olfactili dicuntur ad olfactum erunt accōmodanda. Vt tandem dicamus cum Aristotele olfactum medium esse inter tactum & gustum, qui intrinseco medio vtuntur, itemque inter Auditum & Visum, qui δι' ἄλλου, id est, per extrinsecum medium sentiūt. (ταῦτα δ' ἐν τῷ αὐτῷ γένει). Verba ista sunt cum præcedentibus connectenda, nō cum subsequentibus vt omnia exemplaria habent. Alioquin obscuriorem atque

vix explicabilẽ interpretationem adhibere necesse erit. Quæ etiam sequuntur ita sunt connectẽda, τὸ ἀκουστὸν δὲ καὶ τὸ ὁρατόν, διὸ καὶ ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι ἀμφοῖν. Hoc modo plana sunt omnia & optimè cohærent. Odor, inquit, est passio alimentorum, quæ in eodem genere conueniunt, ad tactum siquidem & Gustum reuocantur: qua etiam ratione (vt Thomas rectè monet) odor per medium internũ fieri dici potest. Est quoq; passio visilis & ἀκουστοῦ, quatenus odor in aere & aqua quæ media extrĩseca sunt, efficitur. (ὁ καὶ τῷ ἁπτῷ ὑπάρχει καὶ τῷ ἀκουστῷ καὶ διαφανεῖ). Ad tactile reducitur gustatile: nulli igitur mirum, si tactilis solũmodo meminerit, loco autem visilis τὸ διαφανὲς nominauit, vt monet Alexander, quia colorem non nisi simul cum actu pellucido cernere queamus. Adde ipsum διαφανὲς in definitione odoris, quanuis impropriè, non sine tamen aliqua vi aut significatione fuisse positũ. (ἐν ὑγρῷ καὶ χυτῷ). Rectè Thomas admonet Aristotelem per humidum, aquam: per fusile, aerem, quorum vtrorumque ablutio in sicco facta odor est, innuere voluisse. (πλύνασιν). Non enim propriè odor ablutio est, sed quasi per ablutionem aeris & aquæ efficitur.

Πῶς μὲν οὖν εἴδη δεῖ λέγειν, καὶ πῶς οὐ δεῖ, τοῦ ὀσφραντοῦ, ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω.

80 Qua igitur ratione species odorabilis statuere oporteat, qua item non, hactenus expositum sit.

Species duas odorum esse ostensum est, vnam per se: alteram per accidens. Ex quo illud patet quod suprà Aristoteles declarare instituit, nempe quomodo odorum species propriæ, atque peculiares seorsim existerent, quomodo item non. Odor siquidem priori modo sumptus, habet quidem species, sed ita vt non habere videatur, cùm ratione nutrimenti tantùm illas obtinuerit. Qua in re malè sentiunt ii qui sequentes Alexandri posteriorem interpretationem (geminam enim affert) putant, odores hos à speciebus saporis iuxta quas distribuuntur, specie non esse distinctos. Hoc siquidẽ falsum est, quandoquidem qualiscunque sit odor, semper à sapore seiungitur. Hoc vel eo maximè patet, quòd à diuerso sensu per se iudicetur. Alterum verò odoris genus, quod per se suauitatem atq; delectationem cõtinet, quanuis quantũ ad remotas suas differentias & proprietates à re sapida oriri dicatur: per se tamen species habet, saporem nullum, nullúmque nutrimentum respicientes. Hoc nullibi Aristoteles negauit, aut negare potuit, licet peculiares istas odorum per se differentias non expressetit, propriáque illis indita nomina non assignauerit. Cur autem hæc omittere voluerit vix dicere possumus, nisi, quia hominem inter perfecta maximè animantia pessimè odorare, nec nisi iucundum & grauem odorem cognoscere, existimarit. Rationem hanc alioquin à veteribus prætermissam atque intentatam prorsus, recentiores & nostræ tempestatis homines nonnulli, tractare voluerunt. Quibus sanè gratiæ quidem agendæ sunt: interea tamen, quæ tradiderũt vt alicui fortasse admirabilia videri possunt, ita non omnia tanquam verissima probanda esse censeo. Sed de his aliàs. Verùm ex iis quæ diximus perspicuum est, priorem Alexandri interpretationem esse reiiciendam.

Ὃ δὲ λέγουσί τινες τῶν Πυθαγορείων, οὐκ ἔστιν εὔλογον. τρέφεσθαι γάρ φασιν ἔνια ζῷα ταῖς ὀσμαῖς· πρῶτον μὲν γὰρ ὁρῶμεν ὅτι τὴν τροφὴν δεῖ εἶναι σύνθετον. καὶ γὰρ τὰ τρεφόμενα οὐχ ἁπλᾶ ἐστι. διὸ καὶ περιττώματα γίνεται τῆς τροφῆς, ἢ ἐν αὐτοῖς, ἢ ἔξω, ὥσπερ τοῖς φυτοῖς. Ἔτι δὲ οὐδὲ τὸ ὕδωρ ἐθέλει αὐτὸ μόνον ἄμικτον ὄν, τρέφειν. σωματῶδες γάρ τι εἶναι δεῖ τὸ συνιστάμενον. ἔτι πολὺ ἧττον εὔλογον τὸν ἀέρα σωματοῦσθαι. πρὸς δὲ τούτοις ὅτι πᾶσίν ἐστι

τοῖς

A τοῖς ζώοις τόπος δεκτικὸς τῆς τροφῆς, ἐξ οὗ ἕλκον λαμβάνει τὸ σῶμα. τοῦ δ᾽ ὀσφραντοῦ, ἐν τῇ κεφαλῇ τὸ αἰσθητήριον, καὶ μετὰ πνευματώδους εἰσέρχεται ἀναθυμιάσεως, ὥστ᾽ εἰς τὸν ἀναπνευστικὸν ἂν βαδίζοι τόπον.

81 Quod autem Pytagoræi quidam affirmãt: Animalia nempe quædam, odoribus pasci, ratione caret. Primùm quia scimus cibum compositum esse oportere, quandoquidem quæ aluntur simplicia minime sint, idcircóque alimenti excrementa gignantur, vel intus in ipsis nutritis: vel extrà vt in plantis. Mox aqua ipsa sola & nulli commixta alere non solet, quod enim aliquid constitutum est, corpulentum quiddam esse oportet. Atqui aerem fieri corpulentum, multo magis à ratione alienum est. Adhæc cunctis animantibus, locus alimenti capax tributus est, ex quo

B pertrahens sumit corpus. Æstheterium autem olfact⁹ in capite est: odórque cũ spirabili halitu ingreditur, vt ad spirationis locũ peruenire queat.

Alexander seriem huic contextui assignare contempsit. Leonicus dicere quidem hac de re voluit; nil tamen potuit. Ex Thoma aliquid elicitur, quod ad rem hanc explicandam nonnihil valeat. Docuerat antea Philosophus, olfactum esse sensum inter alios medium: obiicere quis poterat, ex veterum Pythagoricorum sententia, odorem rem esse nutrientem, quocirca olfactum ad sensus nutrimẽti, nempe Gustum & Tactum omninò reuocari oportere. Sed ordinem hunc ni fallor, nos ita rectius expediemus, si dixerimus, Aristotelem quoniam paulò superius monuisset, odorem τῶν θρεπτικῶν πάθος esse, ne quis hinc arrepta occasione, odoramẽta ad nutricationẽ conferre absolutè putaret, antequam finem tractationi imponeret, id planius reddere voluisse, veterum

C hac de re sententias refutando. Quæ certè docendi ratio ita est Aristoteli familiaris; vt nulli in eius scriptis exercitato, impræsentia admirationem afferat. Ex hoc nexu scopus patet. Qui tribus absoluitur partibus: In priori, sententia Pythagorçorum proponitur: In aliis duabus, duplici ratione refutatur. (Quod autem Pythagorici quidam affirmant). Prima pars, opinionem continens, quam Alexander non modò Pythagoricis, sed quibusdam etiam Medicis, eorum sectatoribus tribuit. Leonicus vt rem hanc extolleret, Plinii historiam affert, ex septimo eius libro cap.2. Ad extremos (ait Plinius) Indiæ fines ab Oriente, circa fontem Gangis, Astomorum Gens est, sine ore, corpore toto hirta, quæ frondium lanugine vestitur, halitúque solò viuens, quem naribus trahit. Nullus ipsis cibus, nullus potus est, tantùm radi-

D cum, florúmque, & syluestrium malorum quæ secum longiori itinere portãt, (ne scilicet olfactus desit) odoribus fruitur & viuit. Hęc certè si vera essent, Pythagoricis cedendum esset, & nullo modo rationes Aristotelis audiendæ: Sed tam ridicula sunt, vt ea proponere ridenda voluisse videatur ipsemet Plinius, qui ea se narraturum esse alicubi præfatur, quibus tamen omnibus ipse suam fidem obstringere nolit. Quæ itaq; de animalibus solò odore viuentibus tradit, simillima iis habenda sunt quæ capite quarto, de mutatione sexuum, nempe maris in fœminam, profert, & eatenus recipienda, quatenus ipse monet. (Primùm quia scimus). Secunda pars, hoc argumentum aduersus Veteres continens, Nullum corpus simplex nutrit: Odor est corpus simplex: ergo odor nõ nutrit. Propositio ita probatur. Quod nutritur compositum est

(si quidem corpus animatum quatenus animatum, vt ex secundo de ani. cõt. 13.14.34.46,&49. patet, id propriè est quod alitur: animatum autem ex triplici illa compositione conflatur, quæ in secundo de partib. anim. cap. 1. proposita est). Ergo & quod nutritur. Consequutio valet quia ex iisdem alimur ex quibus constamus, vt persæpe diximus. Assumptio verò argumenti ita inferiùs probari videtur, quandoquidem odor qualitas quædam sit, quæ per aerẽ medium, vt plurimum: vel per aquam recipiatur, quæ aqua aut qui aer odorãdi officio attractus minimè alere potest. Patet itaque conclusio. (Ideóque alimẽti excrementa gignantur). Non est noua argumentatio, aut à præcedenti disiuncta, sed illius confirmatio. Nutrimentum, inquit, compositum esse debet: argumento est id, quòd in omni animato dum cibus assumptus pro nutricatione caloris opera exagitatur, partes vtiles secernũtur, digeruntur & conuertuntur: reliqua quæ animato minùs conuenientia sunt, & ad nutriendum ineptiora, in excrementa abeunt, quæ mox à natura tanquam inutilia per certas quasdã partes expelluntur. Hinc illa quæ Medici de triplici concoctionum specie in animali tradunt. prima, quę in ventriculo fit, & in intestinis absoluitur, χύλωσις appellata, cùm nempe multiplex & varium alimentum, in quippiam vnius substantiæ candidum, & ptisanæ cremori persimile vertitur. Huius coctionis excremẽtum est quod Gręci ὑποχώρημα vocant: pars nẽpe crassior atque impurior, fæciq; æmula, quæ à ventriculo ad superiora, id est, graciliora intestina transit, moxq; in aluum irruit. Secunda coctio dignior quidem priore, sed tempore posterior in iecinore quidem celebratur, in venis autem absoluitur. (αἱμάτωσιν Græci vocant) cum nempe chylus è ventriculo seu ex intestinis superiorib⁹ per venas mesenterii haustus, in veram sanguinis speciem vertitur: quæ à chylo tum colore, tum substantia differt. Huius concoctionis superuacaneum est, vrina, quæ à iecore & venis in renes, tãdémq; in vesicam profunditur. Item, melancholicus quidam humor ex crassa terrenáque chyli portione, cõcoctionem subterfugiente genitus, quem lien ad se rapit. Postremò flaua bilis, ex calidissima tenuissimáque chyli parte facta, quæ in vesiculam fellis reconditur. Tertia verò coctio quæ finis aliarum est, in partibus singulis fit, non in communem, sed proprium vsum peculiarémque commoditatem: cùm scilicet sanguis mediis venis, per totum animal distributus, ab vnaquaque parte assumptus, appositus deinde atque adiectus à sua priore natura deficiens, in idoneam alendæ parti substantiam conuertitur. Huius excrementum est sudor, qui est veluti pars serosi humoris ille eucta, tenuiq; bile perfusa, quique per cutis spiracula exhalatur. Hoc commune est: sunt deinceps alia vnicuiq; parti peculiaria superuacanea: pili & vngues partium solidarum, pulmonis sputa: cerebri, quod per nates & palatum defluit & emungitur, aliarúmque partium alia. Quomodo autem in animalibus excrementa intus, in plantis autem extrà ex assumpto alimento procreentur, inferiùs paulò cognoscemus. Patet ex his quomodo ex excrementorũ istiusmodi secretione, alimentorũ mixtionem & compositionem concludere valeamus. Quî fieri nanque posset, vt si alimẽtum acceptum simplex sit, atque eiusdem prorsus rationis, partim digeratur, retineatur, partim verò segregetur atque reiiciatur? (Mox aqua ipsa sola). His in verbis minor propositio probatur. Quod Alexander quoque fatetur, si quis rectè animaduertere velit. Probatio autẽ hanc vim, ni fallor, habet: Odor qualitas quædam est spiritualis, quæ tamen, cum aere & aqua hauritur. per ista nanque duo elementa simplicia odor ad nares traiicitur, si quidem illorum ablutio est. Tunc igitur petendum erit, An animalia odore nutriãtur quatenus odor est, an quaten⁹ cum aqua simul,

A mul, vel cum aere deferente recipitur. Primum dici nequit, quandoquidem odor sit qualitas(sensu enim percipitur)proptereaque substantiam nutriendi à calore insito absumptā resarcire non valeat. Alterum quoque affirmare absurdum est: siquidem aqua est elementum simplex non corpulentum, non constans & solidum (quale alimentnm esse debet) multóque minus aer, qui tenuior & fusilior differentiásque sensiles minus obtinens est. Hic moneo, nomine alimenti id designari, quod iam alit seu alere corpus debet, hoc est apponi, adiicique, tunc siquidem constantiam quandam, crassitiemque per digestionem acquisitam, ipsum si parti alendæ similis esse debeat, habere oportet: Ad quę sanè nūquam aqua vel aer(quicquid Olympiodorus excipiat) perduci poterit. Hæc ex iis quæ superius de ortu saporū diximus, & ex quarto meteorologico, perspicua sunt: quare frustrà aliquis vinum aut quid hu-
B iusmodi, aduersus hæc Aristotelis verba obiecerit, vinum nanque mixtum est,& humidum,operáque caloris crassescere potest. Sed oritur statim ambiguitas, siquidem Aristoteles coctionem, passionem humidi esse vbique docet. Addo itaque humidum duplex esse, vnum elementi, vt aeris & aquæ, alterum mixti: illud coqui nequit,hoc verò commodè crassescit decoquiturq;. (Ad hæc cunctis animantibus). Postrema contextus particula quæ alterum argumētum in Veteres conueniens cōtinet.Id est huiusmodi. Quicquid animal alere potest aut debet,id ingredi debet in locum alimenti capacem à natura institutū in cunctis animalibus, vt ex eo tāquam ex penaria cella omnes corporis animati partes,cibum loco & tempore sibi sumere possent: Atquì odor locum huiusmodi non ingreditur, ergo neque alere potest neque debet. Propositio nota: etenim nihil natura frustra efficit, quod tamen sequeretur, si ventriculum aut hepar digerendi distribuendíque nutrimenti gratia in animalibus procreasset, aliquid tamen absque illorum opera, digeri, mutari, di-
C stribuique posset. Assumptio probatur in contextu. nanque ventriculus aut hepar in ventre inferiori est,odoris autem Æstheterium in capite, in quod odor, per modum exhalationis genitus, medio aere deferente, qui naturam spiritualem ob sui tenuitatem redolet, per spirationem hausto,ingreditur: vt ad cerebrum, aut ad pulmones quò spiritus extrinsecus adducti conuolant, peruenire queat: qua etiam ratione Galenus asserebat vinū inter ea quæ corpora nostra nutriunt esse facillimæ concoctionis, oportere tamen vt per ventriculum,hepar aliaque deinceps membra transeat,si nutrire debeat.Sed oritur hic duplex quæstio, vna,an vera absolutè sit enunciatio illa. Nullum simplex nutrire: Altera an quemadmodum in animalibus ita in plantis, Natura locum statuerit ad alimentum recipiendum, concoquendum,distribuendūque: pręterea verò ad excrementa expellenda destinatū. Prioris quæsiti occa-
D sio sumitur ex his quæ Aristoteles in sexto de hist. anim. cap. 30, itemque octauo eiusdem tract. cap. 17, de Vrsis,& Hystricibus tandiu latentibus tradit. Etenim cur animalia istiusmodi tandiu latentia viuant, ratio vix reddi posse videtur, nisi ea simplici aere ali affirmemus. Galenus quoque non semel affirmat, spiritum animalem per respirationem, id est, per aerem pertractum nutriri. Quibus authoritatibus Olympiodorus in quarto meteor. contextu vigesimo primo, hoc argumento fauere voluit. Simplex mixto aduersatur, ergo simplex & mixtum inuicem agere quibunt. Perspicua esse videtur assumptio, caro siquidem (puta) calida est, aqua frigida. Consequutio patet ex priori de ortu & interitu, contextu 50, & 51, licet in dnodecimo metaphysicorum quinquagesimo tertio, huic repugnans sententia proferri videatur. Ex his deinceps sequitur, elementa simplicia

in ea quæ compositam naturam habent, commodè posse conuerti, & ecõtra, vt aqua in vinum, vinumque ipsum in aquam cedit. Repugnãtem tamẽ huic sententiam, Galenus in libris de elementis, & aliment. fac. persæpe protulit, Alimentum nempe mixtum omninò esse oportere. Qua in re quàm sibi cum Arist. conueniat ex iis, quę multoties pro re hac citauimus & explicauimus, liquet. Satisfaciendum est autem iis quæ obiiciuntur, hoc modò, vrsi, Hystrices aliaq; animalia latentia non aere, sed intrinsecis humoribus crudis, multo collectos tempore nutriri. Indicio est, ea præsertim vrsos eo tempore adeò pinguescere, vt mouere sese non facilè queant, vt ob eam vel maximè causam latere eos dicas, quò calor insitus vnitus fortiorq; sibi redditus, internam illã pituitam digerere valeat. Galeni verbis respondemus. Spiritum verè corpus mixtum esse: ex sanguine nanque gignitur, non tamen propriè aere nutriri, sed (vt Medici loquũtur) ἀναζωπυρεῖσθαι, id est, refoueri & corroborari, quo nomine persæpe Galen' nutritionis voce abusus est. Olympiodori verò tela ita primùm retundimus: Si mixtum superans simplici nutriri potest, eadem ratione simplex vincẽs, mixto ali poterit: quod repugnat Arist. in 2. de anim. cont. 41, & 46. Mox dicamus, diligenter animaduertendum esse, ne nutritionem propriè sumptam cum generatione simpliciter & corruptione cõfundamus: Ista siquidẽ duo, ope sibi inuicem aduersantium qualitatũ efficiũtur: Nutritio verò animæ, quare caro corrumpit quidem aquam, & aqua carnẽ, veluti & ignis lignum, nunquam tamen hæc illa aut illa hac tanquam in sui substantiã conuersa, nutrietur. De vino & aqua quid dicamus in promptu est: si nanq; copiosa cum vino aqua permiscetur, mixta quidem per eius minutissimas partes cum vino remanet, in vini tamen substantiam minimè transit: si autẽ modica, à calore vini in vaporem cõuertitur, qui deinceps resolui atq; euanescere potest. Decipiuntur ergo Reuerẽdi Sacrifici Papistæ, qui ita aquam oderunt, vt in suo illo omnium abominationum capite & impurissimo sacrilegio, nempe Missa vocata sibi ipsis inuiti persuadeãt, atq; imponant aquam, quam gustare simul cum vino coguntur, in substantiam vini conuerti. Alia quoq; miracula quæ pro re hac proponi solent, puta de mulieribus, quæ triennium absq; cibo potuq; vixerunt, de homine item qui aere & sole nutriretur, aut veluti mẽdacia, si naturæ rationem sequi velimus, audienda sunt, aut idem de iis quod de vrsibus statuendum erit. Egregia siquidem, volumina illa Plinii physica, sunt, in quibus ista aliaq; innumerabilia huiusmodi scripta repetiũtur, tantùm tamẽ quòd ad τὸ ὅτι, non quòd ad τὸ διότι: Nec maiori fortasse laude, nõnulla digna sunt, quæ Arist. in suis illis de hist. de ortu, partibusq; animaliũ libris, visa aut audita interserere voluit. Sed ad aliam enodandam quæstionem accedamus. Sic ergo constituimus, in plantis coctiones quidẽ illas reperiri, nõ tamen omnes. Prima enim in ventre terræ à calore ibi cõtento efficitur, quemadmodũ Arist. in 2. de partibus, anim. ca. 3. docet. Ideóq; excrementis illis crassioribus primæ concoctionis carent. Cibum nanq; iam digestum & præparatum à terra, suis sumunt radicibus, qui mox perrtactus in radicibus iterum cõcoquitur, tandemq; ad medullam, stipitem, ramos transfertur, vbi alteram nempe tertiam patitur concoctionem. Hinc patet quàm facile sit illos cõciliare, qui morosè nimis inuicem altercantur, vt statuant, quænam sit pars vẽtriculi & oris vicem in plantis gerens. Radices siquidem & oris & venarum munere fungi dici queunt: oris quidem quatenus id primum est in plantis quod alimẽtum intus primò concoquẽdum extrinsecùs sumit: venarum autem, quatenus iam semel extrà concoctum, secundò intus concoquendum arripiunt. Quibus quoque diuersis rationibus, medullam plantarum cum Ventriculi tum Iecinoris

noris

A noris munus præstare dici potest. Superuacua istarum concoctionum, erunt, Gummi à plantis defluentes, corpuscula item quædam cineritia quæ prope illarum radices inueniuntur, nodi tophorum instar obtinētes; cortex, ærugo, foliorum fructuumque lanugo: nam si folia & fructus semenque excrementa appellare volumus, eò magis superuacua triplicis coctionis apparebunt: Sed non sunt ista exactè in plantis exquirenda, cum neque etiam quanam sui parte radix, alimentum à terra capescet, alicui cōstet: hoc non semel Theophrastus monuit. Imò plantas esurire, sitire, nutriri, pasci, digerere, metaphoricè tantùm dici asseruit aliquando Albertus. Hinc planum reddi potest, quod Aristoteles in contextu docebat, nempe in plantis excrementa extrà effici, in animalibus intus: primæ nanque coctionis superuacanea, non in plantis sed in Terra gignūtur. Quòd si ad omnes coctiones simpliciter hoc referre vellemus, commodè dici posset; in plantis, nullam esse partem quæ vesiculæ fellis; aut lienis munere fungatur.
B

Ὅτι μὲν οὖν οὐ συμβάλλεται εἰς τὴν τροφὴν τὸ ὀσφραντὸν ᾗ ὀσφραντόν, δῆλον· ὅτι μέντοι εἰς ὑγίειαν, καὶ ἐκ τῆς αἰσθήσεως, καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων, φανερόν· ὥστε ὅπερ ὁ χυμὸς ἐν τῷ θρεπτικῷ, καὶ πρὸς τὰ τρεφόμενα, τοῦτ' ἐστὶ πρὸς ὑγίειαν τὸ ὀσφραντόν. καθ' ἕκαστον μὲν οὖν αἰσθητήριον διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

82 Odorabile igitur quà odorabile, nil alimento conferre, perspicuum est: valetudini autem & ex sensu, & ex iis quæ antea tradita sunt, prodesse, constat. Vt hinc intelligatur, olfactile idem præstare ad valetudinem, C quod sapor in alimēto ad ea quæ aluntur, præstat. Et de singulis quidem æstheteriis in hunc modum statutum sit.

Tam Alexander quàm Thomas existimant Aristot. cuidam tacitæ obiectioni in præsentia occurrere. Sed non eodem modo vterque obiectionem inducit: Poterat quis (ait Thomas) ex iis quæ proximè à Philosopho declarata sunt colligere, odores nullius vsus animalibus esse: hic ostenditur, eos non quidem alimento, sed sanitati conferre. Alexander autem censet, aliquem ita aduersus proximè declarata argumentari potuisse: odor, vires & sanitatem aliquando animali restituere videtur, ergo nutrit: idcircóque in præsentia docemur, odorem vsum quidem aliquem sanitati afferre, non tamen ideo sequi, odorem nutritioni prodesse. Ego verò quemadmodum neutram harum D sententiarum omnino reiicio, ita neq; hanc neq; illam probari prorsus oportere puto. Dicēdum est igitur absolutè, hisce ex verbis quasi in summa quadā colligi quod hactenus de odorum vi, atque vsu disputatum est, nempe odorem nutritioni nihil, sanitati aliquid aut multum prodesse. Hoc verba ipsa cōtextus disertè indicant: non est igitur vt absque necessitate, quasi diuinantes Philosophi mentem ad alium sensum acutiorem restringere velimus. Hinc etiam intelligitur, omnia, aut pleraque ab Alexandro hic allata ad suæ explicationis vim aperiendam vera quidem esse, sed à proposito aliena. (Odorabile igitur). Hæc pars colligit, quod proximè disputabatur, idcircóque particula (δῆλον) apposita fuit. (Quà odorabile). Nam ratione alimenti seu humidi sapidi cui accidit, odorē nutrire, dici nil prohibet. (Valetudini autem). Alia pars, in qua Arist. cōplectitur, quod paulò superius fuit rationib⁹ demōstratum, odorē scilicet sanitati conferre: Quòd verò de sensu ait, optimè omniū, Medici

norunt, qui odoramentis aut calidioribus aut frigidioribus pro ratione diuersarum ægritudinum, persæpe vtuntur. Meritò itaque potuit Aristoteles ex his omnibus inferre, Idem præstare in odorabili odorem ad sanitatem tuendam vel recuperandam, quod sapor in esculentis & poculẽtis ad animal alendum præstat. Quæ in postrema parte contextus addunrur, pro huius Tractationis epilogo, perspicua sunt: tantùm monere oportet, Æstheteria solummodo ipsa enumerari, quòd in ipsorum quodãmodo gratiam tractatio de Sensilibus suscepta sit. Omitto quæ alibi de epilogi ratione adduxi. Nunc anteaquam finem huic sermoni imponamus, nonnulla è medio tollamus, quæ molestiam aliquam exhibere audienti posse videntur. Primùm nanque, aduersus Pythagoricos nullum momẽtum haberet Arist. ratio, qua odorem non nutrire demõstrat, si ipsi fortasse, odorem nõ quid simplex, sed exhalationẽ vel vaporem esse exciperẽt. Pręterea Gale. in 2. Aphor. 11. & alibi vt in 6. Epid. affirmat, Medicũ citissimè per odoramenta vires restaurare, atq; deficientibus opem ferre posse. Facile ista remouebuntur si dicamus, vtcunq; argumentum Philosophi in veteres Pythagoreos conuenire: namq; nutritio vera nõ fit nisi ex vere mixto, cuiusmodi quoque est quod nutritur. Exhalatio autem & vapor, mixta imperfecta esse in priori meteorologiæ volumine declaratur. Hæc confirmari iis possunt quæ in quinto de hist. anim. de piscium esca tradit Aristot. Alterum quod obiicitur, ita diluẽdum est: odorem eatenus vires restaurare, atque deficientibus opem ferre, nõ quatenus nutrit, sed quatenus aut alimẽto annexus est, aut suauitate sua cor & cerebrum peculiari quadã vi reficiens, calorem insitum exuscitat, spiritúsque ipsos corroborat, quibus deinceps digestio nutritioq; commodiùs efficitur rectiúsq; absoluitur. Quare Concil. qui in diff. 155, litem hanc aliter dirimere voluit, non erit vlla ratione audiendus: neque enim vnquam sua illa sentẽtia, rationem veræ nutritionis, tòties à nobis ex quarto meteor. repetitam, integram seruare poterit: multóque etiam minus verba Aristotelis, in secundo de anim. cont. 28. atque in hoc libello bis repetita, quæ disertè docent, odorem nunquam nisi ex accidenti, aliquid ad alimentum conferre. Cæterùm in eo vel maximè reprehendendus est etiam Concil: qui putet, spiritus animales, naturæ odoris magis quàm aeris esse propinquos, cùm tamen odor accidens, aer vero substantia spirituum substantiæ accommoda & simillima sit.

Ἀπορήσειε δ' ἄν τις, εἰ πᾶν σῶμα εἰς ἄπειρον διαιρεῖται, ἆρα καὶ τὰ παθήματα τὰ αἰσθητά· οἷον χρῶμα, καὶ χυμὸς, καὶ ψόφος, καὶ βάρος, καὶ ψυχρὸν, καὶ θερμὸν, καὶ κοῦφον, καὶ σκληρὸν, καὶ μαλακὸν, ἢ ἀδύνατον; ποιητικὸν γὰρ ἐστιν ἕκαστον αὐτῶν τῆς αἰσθήσεως. τῷ δύνασθαι γὰρ κινεῖν αὐτὴν λέγεται πάντα, ὡς ἀνάγκη, εἰ ἡ δύναμις, καὶ τὴν αἴσθησιν εἰς ἄπειρα διαιρεῖσθαι, καὶ πᾶν εἶναι μέγεθος αἰσθητόν. ἀδύνατον γὰρ λευκὸν μὲν ὁρᾶν, μὴ ποσὸν δέ.

13 Cæterùm dubitabit aliquis, Si omne corpus infinitè diuiduum est, nũquid etiam passiones sensiles? puta, color, sapor, odor, sonus, grauitas, frigus, calor, læue, asperũ, & molle, vel potius hoc fieri nequeat? Singula enim horum sensionem efficere apta sunt, vt quæ omnia hanc appellationem habuerint, quòd sensus mouendi facultatem habeãt. Itaq; si facultas ipsa infinitè diuiditur, sensum quoq; infinitè diuiduũ esse necesse est, omnéque magnitudinẽ sensilẽ esse. Fieri autẽ nequit, albũ cerni nõ vt quantũ.

Hinc Tertia & postrema totius huiusce tractationis pars, exordium sumit, in qua Philosophus dubitationes quasdam ad ea quæ de sensib⁹, sensilibúsque hacte-

A hactenus declarata sunt pertinentes, expedir. Qua in re mos Aristotelicus im primis animaduertẽdus est. Solet is si quæ inter docendum disputationes inuolutæ & ad explicandum minus faciles intercidant, ne minus multa interponat, in peculiarem aliquem locum eas omnes expediendas atque dissoluẽdas reiicere. Id ipsum vel in primis etiam Philosophiæ rudimentis, seruatum ab Aristotele, licet annotare. Etenim cùm in secundo de Interpretatione volumine, de speciebus simplicium enunciationum, earundémque mutua oppositione, necnon ad veritatem falsitatémque habitudine nullis insertis alienis verbis egisset, integrum deinceps caput, in nexibus quibusdam qui restabant expediendis statim consumit. Si quis verò per alia eiusdem volumina rũ Dialectica tũ Physica, aut Diuina decurrat, facillimè hoc illi vsitatissimũ esse conspiciet. Res certe non modo quæ annotetur digna, verùm etiam quæ ad B perspicuitatem doctrinæ in vsum transferatur. Quæ igitur in postrema hac parte traduntur, ad totam illam doctrinam pertinent, quæ mox ab Aristotele tanquam præcipuè instituta, absoluta est: ea siquidem aguntur quæ & Æstheriis sensuum, & sensilibus accidentia annexáque sunt. Sunt verò quæ tractantur quæstiones numero Tres, prior sensilia ipsa porissimùm respicit: Secunda mutationem, qua sensus à sensibili afficiuntur, actúmque sentiẽdi: Tertia, sensum ipsum, sentiendíque vires. Primùm itaque quæritur, an sensilia infinitè diuidua sint, id est ad infinitas partes sectione deduci queant, ita tamen vt adhuc sensilia maneant, sensúmque ipsum possint afficere. Occasio disputandi, (vt omittam quæ superius de magnitudinibus inuisilibus in capite de coloribus aduersus Veteres, obiter & cursim docere coactus est) inde potissimùm sumitur: quòd sensilia, sint accidentia, idcircóq; in altero semper hæreãt: Hoc docebat Aristoteles in priori de phy. ausc. cont. 14. cùm diceret, οὐδὲν γὰρ τῶν ἄλλων χωριστὸν ἐστι παρὰ τὴν οὐσίαν. id est nil præter substantiã per se stare potest: omnia siquidẽ accidẽtia in ea subsistũt: sensibilia igitur omnia cùm corporalia sint (mouẽt C nanque sensum) in aliquo subiecto corpore suum esse habebunt. Atquì corpus omne cùm magnitudo continua sit, infinitè diuiduum, (hoc constitit in sexto phy. contextu 3. priori de cælo 2. & in priori de ortu & int. 8, & 9) meritò ergo quæritur an. & sensilia ipsa, pura color, odor, sapor, & reliqua in contextu enumerata, infinitæ sectioni obnoxia sint. Ex vtraque autem parte Aristoteles dubitationes affert, vt ipsis deĩde explicatis, verum eluceat. Primùm ergo aduersus partem affirmantem ita argumentatur: Si τὰ πάθη ista sensilia infinitè diuidua sunt, necesse est, vim quoque ipsam seu facultatem & efficaciã afficiendorum sensuum infinitè partiri posse: consequens est absurdum, ergo ruit id ex quo hoc sequitur. Consequutio probatur, quandoquidem sensilia sensus suos afficere, ipsósque ad actũ sentiẽdi ducere apta sunt: quare vnaqueD que particula ex infinitis illis in quas sensile distributum erit, actui sensionis producendo efficaciam habebit (hoc modo aqua diuisa, illius quoque frigiditatem diuidi dicimus): consequutionis absurditas declaratur, Quandoquidem si vis & potestas afficiendi sensum, sit infinitè secabilis, sensus quoque seu ipsa sensio infinitè diuidua erit: ex quo sequetur omnem magnitudinem quantumuis minimam sensu perceptam iri posse, quod absurdum est: cùm in sectione corporum naturalium ad partes adeò exiguas deuenire liceat, quę sensum fugiant: si igitur non omnis magnitudo corporis naturalis sensilis sit, ergo neque sensio, neque vis afficiendi sensum infinitè secabilis erit. (Fieri autem nequit, album cerni non vt quãtum). Verba ista adduntur, vt tanquam à primo ad vltimum concludatur, quod propositum est. Nam si non omnis magnitudo sensilis sit, ergo neque omne sensile, sensui afficiẽdo est efficax: quod

enim in puncto seu velut punctum est,& non in quanto seu veluti quantum, cerni nequit. Thomas rationem affert,cur sensile magnitudinem requirat,in hunc modum,Sensus est facultas in magnitudine, cùm sit actus organi corporei,ergo & quod agit in sensum,magnitudinem debet habere. Secus enim agens patienti proportione minimè responderet. Idem docet Auerroes sec. de anima contextu sexagesimo quinto, & centesimo trigesimo quinto: Color(inquit)calor,& frigus à quantitate non seiunguntur. Monere hîc oportet, in hoc contextu tanquam absurdum admitti, omnem magnitudinem sensilem esse, cùm tamen alibi doceamur, fieri non posse vt aliqua detur inuisilis magnitudo. Verùm quomodo ista inter se conueniant,inferiùs declarabitur. A

Εἰ γὰρ μὴ οὕτως, ἐνδέχοιτ' ἂν εἶναί τι σῶμα μηδὲν ἔχον χρῶμα, μηδὲ βάρος, μηδὲ ἄλλό τι τοιοῦτον πάθος, ὥστε οὐδ' αἰσθητὸν ὅλως, ταῦτα γὰρ τὰ αἰσθητά. τὸ ἄρα αἰσθητὸν ἔσται συγκείμενον οὐκ ἐξ αἰσθητῶν ἀλλὰ ἀναγκαῖον. οὐ γὰρ ἔκ γε τῶν μαθηματικῶν. B

Sin autem non sic res habet,fiet, vt aliquod corpus sit, nullum in se
84 colorem, nullam grauitatem,neque vllam ex huiuscemodi aliis perpessionibus habẽs: Quamobrem insensile quoque omnino erit: Hæc siquidem sensilia sunt: sensile itaque ex non sensilibus constabit: atqui necesse est: non enim ex mathematicis.

Partem aliam propositi theorematis, nempe affirmantem, vnica ratione(non triplici vt aiunt)astruere contendit: Ea in hunc modum proponitur. Si μὴ ista sensilia,iuxta diuisionem sui subiecti,id est infinitè non secantur,sequetur, aliquod dari corpus Physicum absque qualitatibus: consequutio nota est: siquidem si sumatur puta lignum aliquod album idque iterum atque iterũ diuidatur,certè sectio illius in infinitum abibit(positum est nanque alibi omnem magnitudinem infinitè secabilem esse) quòd si albedo quoque infinitè non secetur,sed eius sectio alicubi maneat, atque à sectione ligni excedatur: certè ad aliquas corporis seu ligni partes deueniendum erit quæ albedine careant: consequens autem est absurdum: etenim eo posito, corpus aliquod seu partem aliquam insensilem vt ligno admittere cogeremur. Quandoquidẽ nullũ corpus sub sensum cadat,nisi quatenus qualitatibus,seu perpessionibus istiusmodi: puta colore, grauitate, vestitum est. Quòd verò corpus insensile,vt in ligno admittere, sit absurdum,tribus rationibus conspicuum redditur: Prior est, quia corpus ex suis partibus componẽtibus & in quas distribuitur constat,lignum itaque ex partibus carentibus albedine cõstabit: quò fiet, vt ex insensilibus & intelligibilib⁹ corpusculis,id est mathematicis(omne nãque corpus qualitate sensili haud prǽditum,mathematicum est)sensilia realia & physica corpora constituãtur.(Hæc siquidem sensilia sunt). Subobscura videntur verba ob solitam breuitatem: referantur ergo ista ad qualitates illas quas enumerauerat,ac si ita loqueretur: Si datur corpusculum aliquod carẽs hisce qualitatibus,illud insensile erit,cùm corpus nullum sit sensile, nisi quatenus istis perpessionibus præditum est, quæ verè sensiles sunt. (Atqui necesse est). Nempe,sensile ex sensili componi. (Non enim ex mathematicis). Voco,ait Alexander,corpora mathematica quæ reuera non subsistunt,sed animi tantùm notione comprehenduntur ab omnibus effectionibus seiuncta. Adde, hinc absolutè id colligere non oportere,quod Auerroes in tertio de physicæ auscul. comment. sexagesimo, colligendum, statuere visus est, nempe C D

A nempe in opinione tantùm res Mathematicas positas esse. Quanquam enim cogitatione concipiunrur, in rebus ramen naturæ insunt, nec falsò concipiũtur, sed vt earum natura postulat. Turiùs id quidem elici posset, quod Simplicius sequutus Alexandrum in procemio in primum Analyticum, in terrio de ani. com. 36. statuit Marhemaricam nempe, non verè esse Philosophiam, neque habere causas, quia substantias non inuestigat. De qua te aliàs.

Ἔτι τίνι κρινοῦμεν ταῦτα καὶ γνωσόμεθα; ἢ τῷ νῷ; ἀλλ' οὐ νοητὰ, οὐδὲ νοεῖ δ' ὁ νοῦς τὰ ἐκτὸς μὴ μετὰ αἰσθήσεως ὄντα.

85 Præterea, quónam ista diiudicabimus & cognoscemus? num mente? Atquî non sunt intelligibilia, neque intelligit mens quæ extrà sunt absque sensu.

B Non affertur noua & peculiaris ratio (vt putant) ad probandum sensilia τάδε infinitè diuidua ponere oportere, sed ad ostendendam absurditatem in quam secus sentientes incidere mox demonstratum est. Nempe dari corpus Physicum absque qualitatibus, ac proinde corpus sensile ex insensilibus & mathemaricis corpusculis cõstitui. Quærit itaque Philosophus, insensilia ista quomodo perceptum iri queant: nullo sanè respondere oporret, quare prorsus inexploratũ corpus in natura reperietur. Nulla aurem via huiusmodi corpora cognosci posse demonstrarur, quòd neque sensu, neque mente (quarum facultatum altera, res omnes cognoscũtur, prætcrea nulla) percipi queãt. De sensu autem patet ex superiori contextu, probatur itaque de mente: Quãdoquidem Mens ea quæ exteriùs posita sunt, id est sensilia & corporea sine adiuncto sensu, percipere non potest. (Num mente?) Quam facultatem νοῦν ap-

C pellat Aristoteles, eandem ipsam nos Mentem, vt scholæ Intellectum dicunt. Malè ergo, nonnulli ex recentioribus Latinis excogitarunt, inter Mentem & Intellectum discrimen esse: quòd Intellectus sit facultas cum homine ipso genita, Mens autem seu intelligentia ipsa in actu, extrinsecus accedat. hoc inquam falsum est: cùm in tertio de anima Arist. multis in locis & præsertim cõtextu quinto, de Mente seu Intellectu potestatis agens, nomine νοῦ vtatur. Hanc Menrem quæ pars animæ rationalis est, vt in tertio de anima 17. liquet, in sui primo orru, nempe cùm homini coniungitur, & cùm primùm capax vocari incipit, omni cognitione speciei saltem marerialis, prorsus carere tradit Arist. in eodem volum. cont. 3. 4. & 14. Necessitas igitur cogit, si intelligat, vt species quę rerum simulachra sunt ab aliqua externa facultate, nempe à Phantasia, exterioribúsque sensibus accipiat. Phanrasmara nanque in Intellectu, idem præstant quod sensilia in sensu, vt tertio de anima cont. 30. liquet.

D Sunr verò Phantasmata sensilia ipsa à sensibus exterioribus recepta, mox Phãtasiæ exhibita, in qua deinceps cõseruata, vi & efficacitate Mẽtis Efficientis, illustrata, segregatáque à materia vniuersalia euadũt, atque mentẽ capacem seu ad suscipiendũ idoneã, à qua vniuersè intelliguntur, exornant. Quare non intelligit mens nostra capax, nisi rerum formas & species extrà accipiendo: extrà, inquam, respectu ipsius Mentis capacis, cui omnia sunt extrinseca, & aliqua ratione sensilia, vt alibi declarauimus: non Efficientis quæ speciebus quibusdam intelligibilibus sibi coæternis prædita est, & nihil noui vnquam recipit. Hîc neque de obiecto Mẽtis, neque de narura intelligibilium agitur, quocirca ista ad Idearum Platonicarum confutationem referre (quod Thomę placuit) altiùs est ascendere, quàm mens Aristotelis ascendat.

Ἅμα δὲ ἀλλ' εἰ ταῦτα ἔχει οὕτως ἔοικε μαρτυρεῖν τοῖς τὰ ἄτομα ποιοῦσι μεγέθη. οὐ-

τῷ γὰρ ἂν λύοιτο ὁ λόγος. ἀλλ᾽ ἀδύνατα. εἴρηται δὲ περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς λόγοις τοῖς περὶ κινήσεως. A

Rursus si hæc ita habent, videbimur eis assentiri, qui insecabiles magnitudines ponunt. ita nanque ratio dissolui posset. Verùm hæ admitti nequeunt. Cæterùm de iis in tractationibus de Motu disputauimus.

Altera ratio ad eandem absurditatem explicandam. Nam ponere corpus sensile ex insensili constitui, est quodammodo in sententiam illorum descendere, qui magnitudines indiuiduas dabant, puta Leucipi & Democriti, qui atomos inuexere, itémque Xenocratis qui magnitudines hasce indiuiduas cõcessit: ne aut Zenoni manus daret, aut sectiones in infinitũ fateri cogeretur: quorum opinio in sexto physico à contextu primo vsque ad vndecimum confutata est, atque hoc ipso etiam argumento, quòd continuum nullum ex indiuiduis & parte vacantibus componi possit. (Ita nanque ratio dissolui posset) B nempe, magnitudines illas indiuiduas, suapte natura & seorsim nulla huiuscemodi perpessione præditas esse, copulatione tamẽ mutua effici, vt huiuscemodi qualitates adipiscantur, corporáque sensilia fiant: hoc idem prorsus Democritus & Leucippus, de suis illis atomis affirmabant. Sed vide, an particulam (*λόγος*) ad argumentationem priori loco pro parte negante allatam, referre velis, hoc enim commodè, & non ineptè etiam facies, vt acutius intuẽti patere potest: Ac si dicat, obtinere posse videtur argumentatio hæc posterior, si priori in hunc modum satisfiat. (De motu). Intelligit libros de physica auscu. quos aliquando de principiis, ob priores quinque (vt Adrasto & Simplicio placet) aut quatuor (vt Porphyrio) aliquando de Motu, ob posteriores iii. vel iiii. aliquando etiam *πρώτων λόγων* vt ex priori de cælo cont. 20. liquet, ob communẽ C (ni fallor) & ad vniuersam naturam attinentẽ tractationem, inscribere voluit.

Περὶ δὲ τῆς λύσεως αὐτῶν, ἅμα δῆλον ἔσται, καὶ διὰ τί πεπέρανται τὰ εἴδη καὶ χρώματος, καὶ χυμοῦ, καὶ φθόγγων, καὶ τῶν ἄλλων αἰσθητῶν. ὧν μὲν γάρ ἐστιν ἔσχατα, ἀνάγκη πεπεράνθαι τὰ ἐντός. τὰ δ᾽ ἐναντία, ἔσχατα. πᾶν δὲ τὸ αἰσθητὸν ἔχει ἐναντίωσιν, οἷον ἐν χρώματι λευκὸν καὶ μέλαν, ἐν χυμοῖς γλυκὺ καὶ πικρόν, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὴ πᾶσίν ἐστιν ἔσχατα ἐναντία.

Porrò solutio horum nexuum, cum explicatione causæ, cur species coloris, saporis & soni, cæterorúmque sensiliũ finitæ sint, appparebit. Quorum nanque sunt extrema, quæ interiacent terminata esse necesse est. Cõtraria autem sunt extrema, atque in omni sensilis genere contrarietas est, D vt in colore album & nigrum, in saporibus, dulce & amarum, in aliis item omnibus contraria extrema reperiuntur.

Ad perspicuitatem disputationis, erroré sque plurimos vitandos controuersiásque dirimendas quotuplex id sit de quo differitur cõsiderare, vtilis ad modum, & paratissima via est. Sectionem ergo infinitã *τῶν παθῶν αἰσθητῶν*, non vno modo sumere possumus: vel enim vt sectionem generis in species, (formalem vocant) vel vt continui in partes, quemadmodum albedo cùm iuxta diuisionem superficiei diuidi dicitur, vel (quod in præsentia potissimùm quæritur) vt efficientis sensionem, quatenus nempe, in parua, in minori, & adhuc infinitè in minori quantitate, actum sentiendi producere potest. De priori igitur diuisione primum differit Aristoteles, ea fortasse ratione motus, vt id quàm primùm declararet, quòd iam antea obiter

de

de ſaporibus loquēs, aduerſus Democritum attulerat, finitum ſcilicet eſſe ſpecierum ſaporum aliorumque ſenſilium numerum. Vt omitram, quæſtionem eſſe propoſitam, an iſta [illegible] iuxta corporis in quo ſunt, diuiſionē ſecētur. Sunt autem iſta ſingularia & indiuidua quæ verè ſenſilia ſunt, non ſpecies & genera, vt Ariſt. in categoriis, capite de ſubſtantia declarauit. Etenim (ait) ſi non in aliquo ſingulorum corporum erunt, nec omnino in corpore. Ideóque Idem ſui ſatis memor id nobis quodammodo in primis contextus verbis in memoria reuocare velle videtur, cùm inquit, vna cū ſolutione quæſtionis propoſitæ fore, vt alrerum planum reddatur. Nempe, cur ſpecies coloris, ſaporis, aliorúmque ſenſilium finitas ſtatuere oporteat. Summa eſt: Senſilia [illegible] ſi vt genera in ſpecies ſecentur, infinitè ſecari non poſſe: numérabiles nanque ſunt ipſorū ſpecies non infinitæ. Hoc adhibita huiuſcemodi ratione probat: Quæcunque habent extrema, id eſt vltima terminantia, eadem media finita obtinere neceſſe eſt, quæcunque qualitatum ſenſilium genera extrema terminantia habent: ergo quæcunque qualiratum ſenſilium genera, media finita obtinere neceſſe eſt. Maior probatur ab Alexādro, ab oppoſiro: Si nāque medio infinira ſunt, iam non porerūt pertranſiri: idcircóque extremis terminātibus carebunt: ſecus enim infinitum, terminatum eſſet. Totiúſque & perfecti appellationem ſumere poſſet, quod Ariſtoteli repugnat: qui in rertio phy. contextu 64. hoc ipſo argumento Meliſſum vrget, qui Totum ſeu vniuerſum infinitum ſtatuit. Torum nanque eſt id cui nulla pars deeſt, & quod finem habet: cùm Totum & Perfectum, vel idem ſint, vel naturam quàm maximè affinem habeant. Minorem probat Ariſtoteles in contextu, quia in vnoquoque qualitatis genere eſt contrarietas: quod inductione confirmatur, præterea etiā teſtimonio eiuſdem Ariſt. in priori de phy. auſ. cont. 50. & ſec. de ortu & int. cont. 7. Atquî contraria ſunt, quæ ſub eodē genere quàm maximè diſtāt, vt liquet, ex decimo meta. 13, & 14. ergo vbi eſt contrarietas, ibi terminario. Siquidē maximę & nomine, ſeu maioris & minoris diſtantiæ ratio proporrióque in infinito nō habetur. Patet ex 3. de phy. auſc. Hinc ergo colligirur prima quæſtionis diſſolutio, ſenſilium nimirum paſſionum, genera non eſſe infinitè diuiſidua, id eſt, infinitatis ſpecierū ſeu mediorū expertia eſſe. Obiicit aduerſus hæc Burid. in quæſt. xviiii. in hūc modum: Linea finita, puta bicubitalis, duo habet extrema, nempe duo puncta ipſam terminantia, infinita tamen media ſeu lineæ partes inter duo illa extrema intetiacentia ſunt. Reſponder concedendo in linea illa infinitas eſſe partes: poteſtate, non actu. Poteſtate inquam, quatenus linea magnitudo infinitè diuidua eſt: in continui ſiquidem diuiſione ad extremum peruenire non licet. quocirca hac rarione media illius ſum pra, finita nequaquam erunt. Sed obiicitur iterum in infinito actu & ſecundum ſpeciem, Colores (ait Ariſtoreles, & ſapores medii ex extremorum mixrione oriuntur. Atquî albedo, puta, & nigredo infinitè augeſcere & minui poſſunt, atque ſecundum infinitas proportiones actu permiſceri: ergo & infinitas ſpecies medias gignere. Quicquid ad hæc Buridanus & alii dicant, videtur mihi reſpondendum, obiectionem complicatam eſſe: ideóque explicari oportere. Nam ſi album & nigrum ſumas vt princia ſunr intercedentium colorum, illa vt pote quæ actu ſunt, accipere neceſſe eſt: ergo vt finita actu infinitū, vt ex tertio de phy. auſc. liquet. Atquî ex finiro actu nūquā gignetur. Hoc genere argumentationis vſus eſt Ariſt. in eodem rertio volumine & in priore de ortu & inr. contex. 16. de materia prima loquens. Concludere itaque licet ex coloribus illis extremis, infinitos medios nunquam profecturos. Cùm ergo obiicitur, album & nigrum ſecundum infinitas proportiones com

misceri posse.hoc erit absolutè negandum, si album & nigrum velut finitos colores sumi statuatur. A

Τὸ μὲν οὖν συνεχὲς εἰς ἄπειρα τέμνεται ἄνισα, εἰς δὲ ἴσα, πεπερασμένα. τὸ δὲ μὴ καθ᾽ αὑτὸ συνεχὲς, εἰς πεπερασμένα εἴδη.

88 Continuũ igitur in infinita quidem inæqualia secatur, in infinita verò æqualia.quod autem per se continuum non est, id in species finitas diuiditur.

Quicquid Alexander & Thomas hîc afferant, censeo Aristotelem in hac particula,alterã sui quęsiti partẽ expedire.Quęritur an passiones istæ,infinitè secẽtur sectione continui in partes. Respondet, primùm passiones istas per se continuas nequaquam dici,cùm continuitatis ratio non nisi in magnitudine & per se subsistenti spectetur,sed per accidens,quatenus nempe in continuo B hæret.Quapropter per accidens iuxta diuisionẽ sui subiecti cõtinui, diuidi in partes infinitè posse(infinitè nempe continuum ipsum secabile est) quanuis per se nõ nisi in species finitas formaliter secari antea fuerit explicatum. Hæc paucis Arist.ideóque subobscurè:ob id nimirum, vt existimo, quoniam alibi hæc copiosius sint pertractata, & hîc eatenus ista attingenda fuerint, quatenus aditum ad tertiam quæsiti præcipuam partem explicandam suppeditarent.In verbis sunt quædam expendẽda.(Infinita quidem inæqualia). Exponitur quomodo continuum ipsum per se infinitè secabile, & non secabile dicatur. Pro qua re animaduertẽdum,Nullam dari magitudinẽ actu infinitam, vt ex tertio phy.& priori vol.de cęlo,liquet: finitam itaque magnitudinem infinitè secabilem potestate tantùm non actu dici: potestate inquam non sic, vt interdum actu esse queat, quomodo æs statua est potestate,sed vt dies & C ludus dicuntur potestate cùm sunt,id est,in successione quadam: Cõtinuum nanque è continuis constat, quare & in continua diuiditur,siquidem in ea diuidi res nata est,è quibus est orta.Cùm igitur continuum omne in continua diuidatur,magnitudóque sit quiddam continuũ, fit vt magnitudinis diuisiones non cessent,omnísque magnitudine finita, alia minor esse possit,vt in tertio de phy.ausc.docemur. Diuisiones autẽ istæ continui simul non fiunt, sed altera post alteram,sempérque alia efficienda remanet(hoc enim infinitæ sectionis ratio exigit).Atque hîc fit,vt infinitum indiuisione potestate dicatur non actu,nisi actu id dici quispiam velit,eo modo quo dies & ludus, quæ duo actu non sunt,quia simul totus sit dies,aut totus actu ludus,sed quòd pars ludi fiat, aut diei pars sit,reliquis succedentibus partibus.Atquî infinitum hoc potestate,in diuisione magnitudinis,quomodocũque diuidendo, non habetur. D Sed tantùm si τῷ αὐτῷ λόγῳ,id est eadem proportione diuisiones fiant,hîc εἰς ἄπειρα sectiones vocat,sed eodem vterque sermo recidit.Nam si diuidendo partes sumas in eadem proportione,hoc est,quæ eãdem ad totam quæ remansit, magnitudinem,habeant proportionem,quam prima pars sumpta,ad totam initio habebat,inæquales partes,& perpetuò,minores assumes. Veluti si ex magnitudine decem cubitorum, partem auferas decimam, & sic deinceps magnitudinis eius quæ remanet,partem decimam auferas, eandem proportionem seruas,partésque inæquales efficis: quò etiam fit, vt sectio in infinitum possit abire,cùm pars decima ab eo quòd manet, semper possit auferri. At si εἰς τὰ ἴσα diuidas, id est,si sumas partes æquales mole magnitudinis,ei quæ primùm sumpta est, finem habebit necessariò, Sectio. Nam si ex magnitudine decem cubitorum,æqualem semper partem ei quæ initiò sumpta est auferre velis

A vellis(puta cubitum semper vnum)noua diuisione ad postremam diuisionem peruenies:quòd si decimum detrahas cubitum, iam magnitudo tota consumetur.Illud insuper animaduertendum est;cùm dicimus continuum infinitè diuiduũ esse,id ratione materię cùm qua est,inquã materię,vt ens est & quãtũ continuũ,non vt hanc maiorem,& illam minorem formam apperit esse intelligendum.Hic quæri à nonnullis solet.An verum sit,continuũ esse id quòd infinitè diuiduum sit;cùm alibi vt in Categoriis,in priori vol.de cælo,& in 5. metaphy: alio modo definiri videatur: præterea an corpus continuum verè possit infinitè secari.Cæterùm quoniam neque in hac particula continuum ꝓpriè definitur,ac vix duo aut tria verba alterius instituti gratia de ipso habẽtur,ab vtraque quæstione declaranda,dissoluendáque supersedere æquum esse ducimus:priorémque in loca citata,posteriorem verò in tertium de Physica ausc,aut in primum de cælo reiici oportere.Tantùm scrupulus est euellendus;qui præteriri non potest, Quomodo enim continuum infinitè diuiduum B potestate dicimus;si potestas ista nũquam in actum queat exire? certè frustrà, vt priori de cælo contex. 32. liquet, quod est absurdum dictu. Quicquid Zimara, & alii de actu perfecto & imperfecto; de potestate naturali, & logica, de simultate item potestatis,& potestate simultarum ex Auerroe sec. de ortu & inte.cont.9. afferant,mihi in hunc modũ quæstionẽ explicari summopere placet. Docet Arist.alibi.Rationẽ Infiniti in eo esse positã, vt aliud perperuò & aliud sumatur,sempérque maneat aliquid sumendũ,nunquã verò totum sit sumptũ:imò verò si diuidamus,diuidere infinitè liceat,aliámq; semper & aliã diuidere partem:quocirca vocat infinitum potestate,ὡς ὕλη. Hæc nanque omnium quidem formarũ capax est,& potestate omnia fieri potest; sed tamẽ non simul,& quatenus habet aliquas formas eatenùs actu esse dicitur: quatenus verò alias respicit,potestate.Itaque dicimus magnitudinem esse potestãte infinitè diuiduam,& cùm ratio,seu essentia infiniti , in eo consistat, quod C à nobis proxime fuit expositum, tunc actu infinitè diuidi magnitudinem censeri; cùm noua pars ita sumitur, vt altera tamen adhuc sumenda remaneat.

Ἐπεὶ οὖν τὰ μὲν πάθη ὡς εἴδη λεκτέον, ὑπάρχει δὲ συνέχεια ἀεὶ καὶ ἐν τούτοις, ληπτέον ὅτι τὸ δυνάμει καὶ τὸ ἐνεργείᾳ ἕτερον, καὶ διὰ τοῦτο τὸ μυριοσημόριον λανθάνει τῆς κέγχρου ὁρώμενον. καίτοι ἡ ὄψις ἐπελήλυθε, καὶ ὁ ἐν τῇ διέσει φθόγγος λανθάνει. καίτοι συνεχοῦς ἀκούει τοῦ μέλους παντός. τὸ δὲ διάστημα τὸ τοῦ μεταξὺ, πρὸς τοὺς ἐσχάτους λανθάνει. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις αἰσθητοῖς τὰ μικρὰ πάνυ. δυνάμει γὰρ ὁρατὰ, ἐνεργείᾳ δὲ ὅταν χωρισθῇ. καὶ γὰρ ἐνυπάρχει δυνάμει ἡ ποδιαία τῇ διπόδι, ἐνεργείᾳ δ᾽ ἤδη διαιρεθεῖσα. χωριζόμεναι δ᾽ αἱ τηλικαῦται ὑπεροχαὶ, εὐλόγως μὲν ἂν διαλύοιντο εἰς τὰ περιέχοντα. D ὥσπερ εἰ καὶ ὁ ἀκαριαῖος χυμὸς εἰς τὴν θάλατταν ἐκχυθεὶς ἦν. οὐ μὴν ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡ τῆς αἰσθήσεως ὑπεροχὴ οὐ καθ᾽ αὑτὴν αἰσθητὴ, οὐδὲ χωριστὴ (δυνάμει γὰρ ἐνυπάρχει ἐν τῇ ἀκριβεστέρᾳ ἡ ὑπεροχὴ) οὐδὲ τὸ τηλικοῦτον αἰσθητὸν χωριστὸν ἔσται ἐνεργείᾳ αἰσθέσθαι, ἀλλ᾽ ὅμως ἔσται αἰσθητόν. δυνάμει τε γάρ ἐστιν ἤδη, καὶ ἐνεργείᾳ ἔσται προσγινόμενον.

89 Quoniam igitur passiones istæ veluti species appellandæ sunt, in quibus continuitas quoque semper inest,ponendũ est,id quod est in potestate & quod est in actu nõ idẽ esse. Quó fit vt decies millena grani milii pars sub aspectum non cadat, quanuis cernatur. Et qui in Diesi

A tinuitas quoque semper inest)quia sunt in cõtinuo, (Veluti species)ita proximè illas vocauerat,impropriè tamen cùm partes potius appellandæ fuissent: nam & hoc nomen, Secta continui in quo ista τὰ θ. hærent,sortita sunt.(Ponédum est).Distinctio nota,cùm ipsam ad naturalis Philosophiæ quæstiones dissoluendas vbique ferè adhibeat Aristoteles,Hic refertur ad sensile actu,& potestate sensile,quanuis nonnulli ad partes continui potestate, nempe quæ in toto solummodò subsistunt,& partes continui actu, quæ seorsim etiam subsistere queunt,referri velint:Omnia eodem recidunt,vt intelligenti patet: dilucidior tamen,& verbis Arist. accõmodatior est sententia nostra, statim nanque de sẽsili actu, potestateq́; sensili verba facit.(Et qui in Diæsi). In sono quã maximè (respectu aliarũ qualitatũ)ratio cõtinuitatis apparet: in sono inquam cantionis Musicæ,cuius mensurã,tempus esse,sat constat.Pro intelligentia verò eius quod Arist. hîc δίεσιν vocat,consulatur Boetius,li. priori suæ Musices

B ca.1.& li.3.ca.1.8.Sat sit nobis in præsẽtia Diæsin, nil aliud esse quàm dimidiũ semitonii, id est, quartam Toni partem,principiúmque soni apud Musicos, veluti punctum lineæ apud Mathematicos propemodum haberi.(Interuallum) Genus est Diæsis,vt ex capite primo eiusdẽ primi Boetii, & octauo tertii pa[illegible](Potestate nãque pedalis linea) In linea bibedali cõtinetur pedalis non actu sed facultate: etenim tota actu bipedalis est,at si diuidatur actu pedalis efficitur. Possent ista confirmari per quartam propositionem libri prioris ele. Euclidis. (Separatæ autem tales exuperantiæ). Si spectemus quæ Aristoteles in sec.de an. contex.100,& 123,item 3. eiusdem tract.67, & 68 tradit, nomine exuperantiæ non nisi sensile vehemens, & quod maximam afficiendo sensui efficaciam habeat, intelligemus: atquí certe hîc è contrà est accipien-

C dum,nempe partem illam minimã quæ in diuisione superesse dicitur, & quæ ad sensum pellendum, nullius est efficaciæ.(Exuperantia nanque potestate, in exquisitiori inest).Ni fallor, probatio est à maiori, ac si ita ratiocinetur, Exuperãtiæ istiusmodi, respectu quoque exquisiti sensus facultate sensiles sunt: quò ergo magis respectu sensus minus exquisiti?Sed quæritur quónam modo Aristoteles, hac quæstionis explicatione posita & stabilita ad partium aduersantium argumenta respondere queat. Vt huic quæsito commodius satisfiat, paucis tota Philosophi sententia repetenda est. Quæritur an affectiones sensiles infinitè diuiduæ sint.Respondetur,Si per se spectentur,quatenus nempe diuisione generum in species,secantur,infinitè non diuidi: si verò quatenus in continuo sunt,iuxtáque illius diuisionem secantur,potestate quidem in in

D finitum abire,ita vt minor quæque,& adhuc illa minor,sensilis in toto ipso sit, non tamen actu,id est, separata,cùm hoc modo ad quasdem partes secãdo deuenire necesse sit: quæ si vlterius secentur,euanescunt,atque in continens resoluantur.Quibus statutis ad argumentationem prioris partis dicendum est, sensum,& sensionem eodẽ modo diuiduam infinitè esse,quo ipsa τὰ θ. sensilia, nos libenter concedere: facultate nimirũ, Ideóque quamuis ad partes adeò minimas,vt sensum actu fugiant,deueniendũ in diuisione sit,istas tamẽ facultate sentiri,quatenus nimirum aliis accedentes sensum pellere queunt. Magni verò interest(vt hoc obiter non prætereundũ tamen doceamus)Magnitudines qualitatũ omnium expertes,& insẽsiles actu,seorsimque subsistẽtes dare,ex quibus coeũtibus aut inuicẽ superimpositis sensile quid efficiatur(quod Democ. aliísque placuit(& magnitudinẽ dare cũ aliqua quidẽ affectione sensili ratione sui,adeò tamẽ exili atque exuperante,vt ratione exilitatis non sentiatur:Imò de hoc ipso minimo in 1.de phy.ausc.cõt.36,& 37.aduers. Anaxag. loquutus est.Sẽper autẽ illud retineatur,tã cõtinuũ quã cõtinui affectiones seu qualitates infinitè diuiduas potestate tamen solũmodo ex Arist. sentẽtia dici.

A verùm seorsim quoque existát, necesse est: hæc colorem, inquam, saporé sonósque numero finitas esse.

Epilogum facit, quæstionis propositæ determinata capita repetens. (Quæ sensum latent). Egregiè notat Alexáder, hæc dici, ne videatur illorum senten tia admitti, quæ corpora sensilia ex atomis insensilibus, nullámque passionem aut qualitatem in seipsis habentibus, constitui putauit. Habent itaque minutæ istæ partes sensiles passiones: sed exiliores quàm par sit, ad sensum per se afficiendum. (Et quam ob causam). Ob nimiam nempe exilitatem, idcircóque exuperantiæ istiusmodi, [illegible] euanescunt. (Atqui vt sentiri & non sentiri). Partes quæ secundum se seorsim possunt existere, actu separatæ, potestate seiunctæ conspiciuntur: veluti Diæsis in Symphonia, econtrà exuperantiæ illę sensiles: separatæ siquidé potestate tantùm sunt visiles, tûc actu reddũtur, cum alteri accedũt, vel accumulãtur. (Cũ auté). Est ista perbreuis cõclusio, ad B quæstionis dissolutioné clarius explicãdã, in hoc epilogo addita. Hęc est auté (ni fallor) illius senté tia: Quęsitũ est, an affectiones séſiles, cùm iuxta diuisioné continui diuidantur, sint infinité secabiles: ita vt actũ sensiles maneãt. Respõdetur, duobus positis quę superius exposita sunt: népe partes tantùm illas actu sensiles dici, quæ seorsim quoque à toto sentiri queunt: præterea, continuũ, si in partes quæ seorsim queãt existere, diuidatur, nequaquã infinitè secari: Respondetur, inquã, τὰ μέλη ista sensilia, si nõ modò in toto verũ etiã seorsim cõspicua esse debeant, necesse est, ipsa finitè, & nullo modo infinitè secabilia esse.

Ἀπορήσειε δ' ἄν τις, ἆρ' ἀφικνοῦνται ἢ τὰ αἰσθητὰ, ἢ αἱ κινήσεις αἱ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν, ὁποτέρως ποτὲ γίνεται αἴσθησις, ὅταν ἐνεργῶσιν εἰς τὸ μέσον πρῶτον, οἷον ἥτε ὀσμὴ φαί- C νεται ποιοῦσα καὶ ὁ ψόφος. πρότερον γὰρ ὁ ἐγγὺς αἰσθάνεται τῆς ὀσμῆς, καὶ ὁ ψόφος ὕστερον ἀφικνεῖται τῆς πληγῆς. ἆρ' οὖν οὕτω καὶ τὸ ὁρώμενον καὶ τὸ φῶς, καθάπερ καὶ Ἐμπεδοκλῆς φησι, ἀφικνεῖσθαι πρότερον ἀπὸ τοῦ ἡλίου φῶς εἰς τὸ μεταξὺ, πρὶν πρὸς τὴν ὄψιν, ἢ ἐπὶ τὴν γῆν. δόξειε δ' ἂν εὐλόγως τοῦτο συμβαίνειν. τὸ γὰρ κινούμενον κινεῖται πόθεν ποι, ὥστε ἀνάγκη εἶναι τινὰ χρόνον ἐν ᾧ κινεῖται ἐκ θατέρου πρὸς θάτερον. ὁ δὲ χρόνος πᾶς διαιρετός. ὥστε ἦν ὅτε οὔπω ἑωρᾶτο, ἀλλ' ἔτ' ἐφέρετο ἡ ἀκτὶς ἐν τῷ μεταξύ.

91 Dubitauerit auté aliquis, An vel sensilia ipsa, vel motiones à sensilib⁹. profectæ, (quocũque modo sensus efficiatur) ita perueniant, vt primùm in mediũ agant, veluti in odore & sono fieri animaduertitur? Etenim qui propior est, prius odoré percipit: præterea post ictũ sonus exauditur. Vi D sile ergo ne, ipsúmque lumé hęc eodé se habent modo? vt Empedocles affirmat, lumen à sole prodiés, prius ad mediũ quã ad visum aut ad terram peruenire? Quod quidé nõ præter rationé accidere existi natur. Cũ quæ mouentur, alicũde aliquo moueãtur, ideóque tépus quoddã intercedere necesse sit, quo ab vno ad alterũ moueãtur. Atqui tép⁹ omne secabile est. tempus igitur aliquod fuit, quo radius non cernebatur, sed adhuc per medium ipsum ferebatur.

Secunda quæstio discutienda: An scilicet sensilia prius Medium pellant atque afficiãt, mox Æstheteriũ: an vtrúmque simul. vnde verò huius quęstionis, ppõnédæ occasio sumi potuerit, si quis ea quæ de Æstheteriis antea exposita sunt in memoriã reuocet, facilè nosse poterit. Hic verò ab illis dissẽtio, qui quęstioné hãc ad tres tãtũmodo sensus restrigũt, visum, népe, auditũ & olfactũ

cum tamen sit vniuersalis, id est, ad omnes sensus pertineat: alioquin enim, Gustum & Tactum absque medio effici, dicere videremur, quod Aristotelis doctrinæ repugnat. Argumentatur itaque Philosophus ex vtraque parte, primúmque, obiectum in medium prius agere, exemplo, authoritatéque, mox etiam ratione demonstrat. Et quãtum ad exemplum, affert sensus in quibus id perspicuum magis esse videtur, olfactum nempe & auditum, olfacimus nanque prius vicinum odorem, quàm remotum, ergo in tempore: ergo primùm afficitur medium ab obiecto, mox ipse olfactus. Si nanque secus esset, odor repente nares peteret, & tam cominus quàm eminus olfacientes eodem temporis interuallo afficeret. In auditu item se res habet, ictus vnà cum sono efficitur, neque enim disiungi queunt: si quis tamen paulò distantior maneat, ictum prius conspiciet, mox sonum audiet. Patet hoc, & vnusquisque id potuit multoties experiri. De corruscatione, quæ quod ad generationem attinet, tonitruo posterior est, prius tamen sentitur, eandem Aristoteles alibi sententiam tulit. Hæc in summa indicant, species olfactiles & audibiles, per medium aliquo temporis interuallo prius ferri, quàm sentiantur. Quærit deinceps an idem visui accidat. Statuit authoritate Empedoclis, visile eadem prorsus conditione visum afficere. Ipse nanque ait, Lumen à sole proficiscens, ad medium peruenire, id est, medium prius afficere, antequam oculum vel terram attingat, ac si diceret, illuminationem successiue fieri. Additur demonstrans ratio, qua authoritas quidem Empedoclis imprimis stabilitur, ad quoduis tamen sensile potest accommodari, Omnis (ait) motus fit in tempore, hoc est, successiuè, illuminatio est motus, ergo fit successiuè, ergo visile prius medium pellit quàm visum. Propositio alibi exposita est, nempe in quinto de physica auscultatione contextu tertio & septimo. Omnis (inquit) μεταβολὴ est ex quodam in quiddam: declarat autem hoc, nomen μεταβολή: siquidem μετ' ἄλλο τι post aliud aliquid, & hoc quidem prius significat, illud posterius. Confirmari insuper potest definitione ipsa motus, in tertio eiusdem tractat. posita. Etenim si motus sit actus mobilis, eo quòd mobile, successionem in motu habeat, necesse est: secus nanque non κίνησις, sed potius κινούμενον τί diceretur: & iure, quandoquidem quod mouetur, prius est in termino à quo quàm in termino ad quem: ergo prius in medio, quàm in fine: ab vno nanque ad alterum extremum absque medio transire non licet, alioquin siquidem, mutationem momentaneam cõcedere, simúlque moueri, & motum esse aliquid, fateri cogeremur. Accedit temporis definitio, in quarto, contextu 101. ab eodem Philosopho posita: Est enim motus mensura, secundum prius, & posterius. Assumptio probatur, quandoquidem illuminatio alteratio quædam est, ergo inter contrarios efficitur terminos, ergo visile non potest esse simul in termino â quo & terminum ad quem: quia sic in contrariis terminis simul reperiretur, ergo per medium transit. Si excipias, illuminationem, motum esse localem, idem & magis erit affirmandum. Semper enim tempus in motionè aliquod intercedat necesse est ὁ δὲ χρόνος πᾶς διαιρετός. Quomodo contextum distribuere queamus hac nostra explicatione constat. (ἢ τὰ αἰσθητὰ ἢ αἱ κινήσεις αἱ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν). Prior pars in qua quæstio proponitur. Omnes Alexandrum sequuti, censent Aristotelem in hac parte, non modò ad propriam de modo sensionis producendæ sententiam, in quæstione proponenda se restringere, verùm etiam aliorum opinionem de huiusmodi re complecti, vtpote que eandem patiatur ambiguitatem. Idcircóque illud τὰ αἰσθητὰ interpretantur sensilia, seu sensilium species: illud verò αἱ κινήσεις ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν, interpretantur corporea defluuia, ab obiecto ad oculum in visione disce-

discedentia. Hoc Democritus, illud Aristoteles docuit, vt superiùs expositum est. Sed sanè explicatio ista tandiu retineri non debuit. Ea nanque posita frustra Philosophũ ac temere Quæstionem huiuscemodi proposuisse asserendum esset. Cui nanq; dubium, Corporea illa defluuia cùm corpora sint, quibus per se localis motus conuenit, in medium prius quàm in Æstheterium agere debere? Monuimus antea, Motum localem à termino in terminum esse, id est, ab extremo ad extremum, quandoquidem termini motus sunt ipsius extremitates: ergo per medium fieri, (extrema nanque sunt inter quæ aliquid intercedit, nec simul manent) ergo prius ad medium quam ad Æstheterium peruenire: patet ex quinto de phys. ausc. cont. 22. vbi medium motus ita definitur, vt sit id quod agens & mutans aptum natum sit prius attingere, afficeréque quàm extremum. Decepti autem sunt isti (ni fallor) primùm eo, quòd Aristoteles κινήσεως ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ nomine vsus fuerit, mox alio, quòd verba illa addiderit ἑκατέρου ποτὲ γίνεται αἴσθησις. Sed nihil ista nos turbent, aut cogant nos affirmare Aristotelem hîc à seipso discedere, & ad aliorum sententias se accommodare; cùm id vix audeat alicubi facere, nisi antequam veritatem, ac germanam rei sententiam explicauerit. Iam Democriti sententia hoc ipso in libello explosa est, quorsum itaque iterum ipsa abuti? per κίνησιν ergo, non defluuia, sed actionẽ ipsam Sensilis in Sensum intelligamus, in secundo de anim. cap. 5. & cont. 123, sentire ipsum, seu actionem ipsam Sensilis in Sensum, κίνησιν appellat: superius item in cap. de æstheteriis, loquens de visu ait, ὑπὸ δὲ τοῦ μεταξὺ κινουμένου τὸ ὁρᾶν. & in cap. de colore, aduersus Democritũ & Leucippum, ὥστ' οὐδὲν χρῶμα φαίνεται, τοῦ κινοῦντος τὸ μεταξὺ τὸ αἰσθητικὸν ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ γίνεσθαι τὴν αἴσθησιν. Sensilia ergo (inquit) vel sensilium motiones: & non absq; re: dubium nanque est, an actio Sensilis in Sensum idẽ quod Sensile sit: & an Sẽsio propriè à sensili producatur, an ab illi⁹ actione: quæ disquirere, atq; statuere ad libros de anima pertinet. Hûc itẽ refero verba illa ἑκατέρου ποτὲ γίνεται αἴσθησις. licet ad sequentis contẽxtus sententiam, optimè quoque possint accõmodari. (Primùm in medium agat). Prioritas tẽporis quæritur non naturæ: de hac enim nullum dubium est, quin obiectum prius medium sua specie afficiat, mox ipsum Æstheterium seu sensum. (Veluti in odore & sono). Quæstio (vt monui) locum habet in omnibus sensibus: omnes siquidem per medium efficiuntur: quod medium ab organo sentiẽdi differre, sat suprà ostensum est: proponitur tamen olfactus & auditus tantùm, quia cũ medio extremo vtãtur, medium prius quàm Æstheterium affici in ipsis magis constat. (Etenim qui proximior). Secunda pars. (Visile ergo ne). Videtur Arist. de visu tantùm agere, non de aliis, in quo multi lapsi sunt: sed agnoscendum est iam tandem, in visu rem non ita perspicuã esse, idcircòq; seorsim de ipso dubitationem afferri. (Vt Empedocles). Tertia pars quæ authoritatẽ continet. (Quod quidem non præter rationem). Postrema: & integram Quæstionis partem, ratione muniens. Sed exoritur quæstio, eò quòd Philosophus doceat motum omnem in tempore esse: nam neq; sine eo esse, neq; sine eo potest intelligi, cùm præsertim Auerr. in 12. metaph. com. 29. dicat Tempus vel idem esse quòd motus, vel aliquam motus passionem: idem octauo de phy. ausc. 10. Oppositum tamen docere videtur idem Auerr. quarto de phy. ausc. com. 97. vbi docet, Tempus sine motu intelligi non posse, (& hoc rectè siquidem per motum definitur, & differentiæ tẽporis constitutiuæ sunt prius & posterius, à quorum vno ad alterum sine motu transiri nequit). Motum tamen sine tempore imaginatione concipi posse, cum tempus quod ipsi accidit, natura præcedat. Zimara repugnantiã tollit, duplicem abstractionem proponens, vnam quæ formatio, alteram quæ fides ab Auerr.

appellatur: illa efficitur in prima intellectus operatione: hæc in secunda. In priori abstractione potest considerari prius, relicto posteriori, ex Auerr. duodecimo metaphy. com. 39. cùm ait, Intellectum aptum natum esse seiungere quæ non sunt reipsa seiuncta: Quocirca cùm tempus non constituat essentiam motus, sed potius motui accidat, Mens absque mendacio motum à tempore seiungere seu abstrahere potest. In posteriori abstractione, cùm verus motus sine tempore esse nequeat, motum à tempore, seu tempus à motu seiungere, peccatum esset. Sed tollatur à nobis hæc repugnantia facilius. Arist. in eo cōt. 97. docet. Motum sine tēpore esse, accidere posse, cùm scilicet mutamur quidem, mutationem tamen non animaduertimus. Exemplo sunt illi, quos fabulæ ferunt in Sardo insula apud Heroas dormire, quibus, etiam si longissimum tempus dormiant, cùm nullius mutationis sensum, quandiu dormiant, habeant, nullámque animo mutationem versent: tempus nullum cùm à somno fuerint excitati, præteriisse videtur. Hæc ita confirmantur, quandoquidem si humana species è natura tota tolleretur, motus nihilominus maneret, tempus verò nullum esset, si vera sunt quæ Aristot. in quarto physico. cont. 98, & 100. & Auerr. in disp. aduersus Alga. p. in sol. dub. 15. tradiderunt: Tempus nempe Animæ opus esse.

A B C

Καὶ εἰ ἅπαν ἀκούει ἅμα καὶ ἀκήκοε, καὶ ὅλως αἰσθάνεται, καὶ ᾔσθηται, καὶ μή ἐστι γένεσις αὐτῶν, ἀλλ' εἰσὶν ἄνευ τοῦ γίνεσθαι, ὅμως οὐδὲν ἧττον, ὥσπερ καὶ ὁ ψόφος ἤδη γεγενημένης τῆς πληγῆς, οὔπω πρὸς τῇ ἀκοῇ. δηλοῖ δὲ τοῦτο καὶ ἡ τῶν γραμμάτων μετασχημάτισις, ὡς γινομένης τῆς φορᾶς ἐν τῷ μεταξύ. οὐ γὰρ τὸ λεχθὲν φαίνονται ἀκηκοότες, διὰ τὸ μετασχηματίζεσθαι φερόμενον τὸν ἀέρα. ἆρ' οὖν οὕτω καὶ τὸ χρῶμα καὶ τὸ φῶς; οὐ γὰρ δὴ τῷ πῶς ἔχειν τὸ μὲν ὁρᾷ, τὸ δὲ ὁρᾶται, ὥσπερ ἴσα ἐστίν. οὐδὲν γὰρ ἔδει πού ἑκάτερον εἶναι. τοῖς γὰρ ἴσοις γινομένοις οὐδὲν διαφέρει, ἢ ἐγγὺς, ἢ πόρρω ἀλλήλων εἶναι.

92 Et si omne simul audit & audiuit, &, vt semel dicam, sentit & sensit, nulláque istorum generatio est, sed sunt absque hoc vt fiant, nihilosecus se habent, quàm sonus qui ictu facto, nondum ad auditum peruenit. Id item ostendit, literarum transfiguratio, ac si in medio translatio efficiatur. Nam quod prolatum est, minimè percepisse videntur, siquidem aer delatus transfiguratur. Num ergo color, & lumen ita se habent? Etenim non vtcunque habent: hoc cernit, illud cernitur, vt sunt æqualia. Nam vtrunque alicubi esse non oporteret. Æqualia siquidem, nil refert, proxima inuicem an longè distantia esse.

D

Superiùs dixerat, quocūq; modo tandem sensus afficiatur, id semper verum esse videri, nempe Sensilia priùs afficere medium quàm Sensum. Quod nūc copiosius explicat. ne quis fortasse respondens, Sensionem, seu actum sentiendi momento effici, atque indiuisibiliter in Sensu recipi, ita vt simul sit inchoatio actus sentiendi, perfectáque illius energia, argumentationem propositam eludere se posse existimaret. Neque enim (inquit Aristoteles) si in Sensu species Sensiles indiuisibiliter & absque motu recipiantur, aut Sensio momento efficiatur, totúmque suum esse simul habeat, ita vt simul quis sentiat & senserit: idcirco in medio quoque sine motu, species Sensiles recipi, sequitur. Alia nanque speciei Sensilis in medio, alia sensionis

ri ſeu eiuſdem ſpeciei in ſenſu ratio eſt. Quod vt oſtendat, iterumaffert, quæ
A mox de ſono dixerat: percipimus ſiquidem prius ictum quàm ſonum: Ad maiorem etiam confirmationem, loquutionem inducit, quam literarum tranſfigurationem appellat, quòd qui loquitur, varias linguæ ſuæ motu figuras in aere exprimat; ſeu potius aerem ipſum motibus variis figuret: hanc igitur tranſfigurationem, ſeu διάρθρωσιν non æquè, propiores & remotiores percipiunt: hi nanq; ſonum quidem ſentiunt, non tamen perfectam diſtinctámq; vocis figurationem, vt qui propius audiunt. Hoc certè argumentum certiſſimum eſt, quo quis demonſtret ſonum medium prius pellere quàm ſenſum: quandoquidem qui cominus audit, medii vicem gerit, reſpectu illius qui eminus: quare ſi reſpectu eius qui ex remoto loco audit, ſonus & loquutio, prius medium quam Senſum ferit, reſpectu quoque illius qui propius, ita res habebit. Idem euenit in colore & lumine: neque enim, in qualibet diſtātia, ſed in determinata: neq; vtcunque poſita, ſed in ſitu cōuenienti iſta conſpiciuntur.
B Quemadmodum nanq; loquutio eminus auditur, abſque tamen literarū diſtincta tranſfiguratione, ita colorata abſque vllo ſingularum partium diſcrimine à longe aſpiciuntur. Quæ Ariſtoteles pro his, nempe colore & lumine attulit, ſubobſcura ſunt: Idcircóq; primùm illuſtranda, quibuſdam ex quinto volum. metaphy. ca. 20. repetitis: mox ſingula expēdenda. Duplex relatorum genus ibi Ariſtoteles proponit: Per ſe vnum, nempe quod ex natura ſua huiuſmodi eſt, & quocunque modo ſit, rationem relati ſemper retineat. (Hoc genus, ratione ſui fundamenti: in tres præcipuas ſpecies diſtribuit: in Relata ſecundùm menſuram quantitatis, vt duplum, æquale ſimile, in Relata ſecundùm actionem & paſſionem ſeu Qualitatem, vt omne actiuum, omnéq; paſſiuum: poſtremò in Relata ſecundum menſuram perfectionis, quæ in omni genere locum habent, veluti Senſile, ſcibile, intelligibile). Alterum per accidens, hoc eſt quòd rationem relationis non à propria natura, ſed ab altero, puta à genere, à denominante, ab accidente obtineat. Quæ omnia Auerr. in
C commentario his verbis expreſſit, Duplex eſt (inquit ille) relatorum genus, vnum quod relationem in ſubſtantia vtriuſq; relati adeptum eſt: alterū quod relationem, in vnius tantùm relati ſubſtantia, & in altero propter illud obtinuit. Sed redeo ad Relata per ſe: Tertia eorum ſpecies, ab aliis duabus non modò ratione fundamēti differt, verùm etiā, quòd in illis vnumquodque correlatum ad alterum mutuò refertur, in hac verò nequaquam mutua ratio ſit, vt Scotus & Thomas ex Alexandro annotarunt. Iudicantia nanq; (ait Alexāder) id ipſum quod ſunt, aliorum, id eſt, iudicatorum eſſe dicuntur, vt Senſus Senſilium, Intellectus intelligibilium, Iudicata, non item id quod ſunt, iudicantium eſſe dicendum, non enim relata ſunt, ea ratione quòd ipſa ſint aliorum, ſed quoniam aliud ipſorum eſt. Senſibile nanq; aliquid eſt, quia ipſius eſt
D ſenſus. Rationē huiuſce diſcriminis egregiè Thomas lect. 17. explicauit, à cuius repetitione in præſentia ſuperſedeo. Nunc ad rem. Conſtat ex his, Senſile & Senſum, in quibus ratio relationis vnius, pendet ab alio, non ita ſe habere, veluti alia aliarum ſpecierū relata, ſe habent. Nanque niſi ſenſile actu agat, & afficiat ſenſum, quanuis poteſtate ſit ad ſenſionem producēdam, relatio nulla mutua eſſe videtur. quid enim rei eſt colori cum oculo, niſi actu conſpiciatur? Vt ergo Senſile ad Sēſum referatur, ipſumq; attingat, certo quodam ſitu, certa item diſtantia opus eſt. Secus habent alia relata, puta æqualitatis, quæ in quouis ſitu, interuallóque æqualia ſunt, & cognoſcuntur, quanuis vnum ſimile aut æquale, in Gallia (verbi gratia ſit) in Italia alterum. Conſulantur pro his, verba Alexandri in fine com. vbi ait: Non enim vt æqualia mutuam rela-

tionem habent, ita omnia ſe habent, quæ in quadã relatione verſantur. Nam dextrum, læuum, pone, ante, ſurſum, deorſum, ab aſpectu comprehenduntur ſeu aſpectabilia ſunt, non qua ratione ad aſpectum referũtur, ſed qua poſitionem quandam habent: aſpectus ſiquidem, in relatis iis ponitur, quæ nõ modò relationem habent, ſed poſitionem, actionem, atque diſtantiam, facultati ſentiendi accõmodatam: quo ſine, relatio illa pro nihilo habenda eſt: quare quamuis actio cernendi relationem quandam deſideret, non tamen in ea verſatur. Nunc verba explico. (Etenim non vtcunque habent). In Græco eſt. ἐν γὰρ δὴ τῷ πῶς ἔχειν. Ratio eſt, quia certa diſtantia & analogia inter Aſpectum & Aſpectabile exigitur, non ergo vtcunque poſita, mutuam relationem habebũt. (Vt æqualia) in quibus nil intereſt, an vnum æquale ibi, alterum alibi aut vbiuis poſitum ſit: ſemper nanque & in quolibet interuallo vt æqualia agnoſcentur, mutuáque relatio inter ipſa cadet. Non me latet alios, pro explicatione horũ verborum, ſua quædam excogitaſſe. ſed quàm bene & ad verba Philoſophi quàm accommodatè, ipſi viderint. Nobis placuit Alexandrum ſequi. Addamus illud, quod totius huius noſtri ſermonis cauſa fuit: Nempe, eo quòd in viſione certa diſtantia certuſq́ue ſitus deſideretur, id perſpicuè ſequi: non eodem modo à propiori & remotiori ſpeciem aſpectabilis recipi: quò fit vt eadem ratione, concludi poſſit, colores & lumen medium prius afficere quàm ſenſum, qua de ſono & odore antea idem concluſum eſt. Poſtremò animaduertatur, quod annotauit Alexander. Ea ſcilicet quæ nõ ſunt æterna, quæque naſcendo in lucem prodeũt, vel arte vel natura, non ſimul fieri & eſſe, ſed ortum eorum, ſubſtantiam ſeu ſubſiſtẽtiam eorundem præcedere: ita vt dum efficiantur, aliquid ſui habeant quod effectum ſit. Quæ verò non naſcendo prodeunt in lucem, nullo interuallo temporis perfici, eiuſmodique eſſe, vt ſimul fiant, & abſoluta ſint.

Ἢ περὶ μὲν τὸν ψόφον καὶ τὴν ὀσμὴν, τοῦτο συμβαίνειν εὔλογον. ὥσπερ γὰρ ὁ ἀὴρ καὶ τὸ ὕδωρ συνεχῆ μὲν, ἀλλ' ὅμως μεμέρισται ἀμφοτέρων ἡ κίνησις.

93 An in ſono quidem & odore hoc accidere rationi conſentaneum eſt. Quoniam aer & aqua continua quidem ſunt, partibilis tamen nihilominus eſt vtriuſque motio.

Aggreditur diſſolutionem quæſtionis. Concedens imprimis odorem & ſonum priùs medium afficere quàm ſenſum: quod argumenta ſuperiùs adducta probabant. Rationem tamen ipſe affert magis ἀποδεικτικώτερον. Aer (inquit) & aqua continua ſunt, (non inuicem, nam hoc modo contigua potius appellantur, ſed in propria natura, ſunt nanque ὁμοιομερῆ, & principia partium ὁμοιομερῶν,) motiones tamen quæ in ipſis efficiuntur, ſecari queunt, i. partium ſucceſſione ferri. Notum eſt ſiquidem ex quinto de phy. auſc. ad motus continuationem tria continua deſiderari: quod mouetur: item locum & tempus, in quibus fit motus: cùm igitur in aere & aqua ſonus & odor moueatur, ipſaque non multo negocio ſecẽtur, hinc fit vt motio illa diuidi queat. Quòd ſi re non diuidatur, atque veluti vna ob conditiones enumeratas cenſeatur, in vna tamen prius parte quàm in alia, conſiderari poteſt. In ſumma concludendum eſt, tam odorem quàm ſonum medium alternatim, & vt loquũtur, ſucceſſiuè afficere & mutare, mox ſenſum. Et de odore quidem ſat conſtat, ex his quæ diximus: cũ nempe re ipſa medium alteret afficiatque, neque ſtatim percipiatur, ſed cum tempore: Verum ad id confirmandum hæc (ni fallor) potiſſima ratio addi poteſt. Reſpirantia, non niſi ſimul cum aere odores pertrahũt, ergo aer antè olfactum odore imbutus erat: Ipſaque etiam reſpiratio in tẽpore fit. De ſono item

A rem patet si quis cōt.82.83.85. sec.de ani.& ea quæ superiùs sæpius repetiimus in memoriam reuocet: Aerem nempe qui inter dura corpora cōfertim & impetu in se incurrentia continetur, primum sonitum efficere, qui non ipse ad auditum accedit, sed proximum sibi & continuum aerem commouet, atque hinc repente alium, donec successione continenter, motus ad auditum perferatur: quo more in fluctibus cernitur alter alterum trudere, qui pulsus deinde præcedentem impellit.

Διὸ καὶ ἔστι μὲν ὡς τὸ αὐτὸ ἀκούει ὁ πρῶτος καὶ ὁ ὕστερος, καὶ ὀσφραίνεται, ἔστι δ' ὡς οὔ. δοκεῖ δέ τισιν εἶναι ἀπορίαν καὶ περὶ τούτων. ἀδύνατον γὰρ φασί τινες, ἄλλον ἄλλῳ τὸ αὐτὸ ἀκούειν, ἢ ὁρᾶν, καὶ ὀσφραίνεσθαι. οὐ γὰρ οἷόν τε εἶναι πολλοὺς καὶ χωρὶς ὄντας ἀκούειν, ἢ ὀσφραίνεσθαι. τὸ γὰρ ἓν, χωρὶς ἂν αὐτὸ αὑτοῦ εἶναι. ἢ τοῦ μὲν κινήσαντος πρώτου οἷον τοῦ κώδωνος, ἢ B λιβανωτοῦ, ἢ πυρός, τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς ἀριθμῷ αἰσθάνονται πάντες· τοῦ δὲ ἤδη ἰδίου, ἑτέρου ἀριθμῷ, εἴδει δὲ τοῦ αὐτοῦ. διὸ πολλοὶ ἅμα ὁρῶσι καὶ ὀσμῶνται καὶ ἀκούουσιν.

94 Quo fitvt id ipsum primus, atque postremus audiat, olfaciátq;, & quodam etiam modo non. Pro qua re, à nonnullis dubitatur, affirmantibus, fieri nō posse, alium alio idem audire, aut videre & olfacere, cùm fieri nequeat, multos eosque inuicē disiunctos audire, aut olfacere: alioquin enim vnum à semetipso seiunctū esset. An quod initiò mouit, verbi gratia, tintinabulum, thus, aut ignis, id vnum & idē numero sentiunt omnes? quod verò iam proprium effectum est, diuersum quidem numero, specie tamen idem percipitur? Quamobrem multi simul vident odorant & audiunt. C

Ex solutione allata, exoritur quæstio, An qui remotior est illud idem audiat, olfaciátue, quod propior. Cuius quæsiti occasione illud etiam quibusdam in dubium simpliciter, & nulla interualli locorum ratione habita, reuocatū est: An diuersi qui diuersis Æstheteriis præditi sunt: quanuis à Sensilibus talibus, æqualibus spaciis distent, idem prorsus olfacere, idémque audire dicantur. Ratio sanè esse videtur, cur id negare possimus. Etenim si verum est, mouens vt moueat, cum moto esse oportere, quemadmodum septimo phy. cont. 10. traditur, obiectum quod vnum pellit & afficit vnà cum illo erit: quòd si plures afficiat, & cum pluribus idem esse dicatur, idem certè à seipso discerpi atque disiungi oportebit: quod affirmare, absurdissimum est. Vtrunque simul quæsitum hîc dissoluit Aristoteles, nimirū quodammodò idem, & quodammodo D diuersum ab illis sentiri. Et idem quidem numero, si obiectum remotum in suóque principio ortúve consideremus: qua ratione τὸ πρῶτον κινοῦν vocatur: puta sonum quatenus à tintinabulo primùm oritur: odorem eodem modo à thure, & ab igne colorem seu lumen: diuersum autem numero (quamuis non specie) si obiecta ista quatenus propria, id est, sensionem in quolibet peculiari producentia spectentur. In summa, sonus in sui initio & ortu vnus est, qui versus multas partes, hinc scilicet atque inde multiplicatus, mouetur. De odore & aliis idem dicendum. Qua solutione posita, autoritati Arist. satisfacere nos ita possumus, de mouente nimirum proximo eam intelligi oportere. Ex quo sequitur, idem à seipso non seiungi, idémq; remanens multiplicari numero, quatenus sensionē in diuersis numero sensibus variisque medii partibus producit. Cæterum quemadmodum πολλαπλασιοῦται, id est, vt ità dicam, plurificantur: ita in linea recta plurificari obiectū tale asserimus, ita vt non idē numero

prorsus sit, quod propius origini suæ est, & quod ab ipsa remotius: quare non idem omnino à propinquo quis sentit, quod à longinquo.

Ἔστι δ' οὔτε σώματα, ταῦτα, ἀλλὰ πάθος καὶ κίνησίς τις. οὐ γὰρ ἂν συνέβαινε τοῦτο, οὔτ' ἄνευ σώματος.

95 Nec verò corpora hæc sunt, sed passiones & motus quidam, secus nãque istud non accideret: at neque sine corpore sunt.

Hoc est auctariũ quoddam ex superioribus illatum, (vt Thomas existimat) Eo verò docet, si sensiones per corporea defluuia fierent, vt Veteres nonnulli affirmabant, istuc nunquã cõsequuturum, nimirum idem ab omnibus sentiri, sed hoc proximum tantùm ad se peueniens corpus & non remotum vnumquemq; percipere: cùm præsertim corpus idem in pluribus locis atque diuersis esse nequeat. Sed certè Leonici sententia mihi magis probatur, Aristotelem scilicet hic Antiquos non respicere, aut auctarium exhibere, sed eorum rationem reddere, quæ mox docuerat, vt tutiùs illa recipi, & contineri possint. Potuisset nanque aliquis quærere, quî fieri possit, vt talia obiecta in medio diuersorum ratione ita pluuificetur. Respondet, hoc in dubium cadere nõ debere, cùm corpora nõ sint, quorũ natura est vt in alio recipi nequeat. Cur Leonicum sequar, & à Thoma discedã, non spernendã ratio adest. Thomas id illatum efficit, quod ordine naturæ causa est. In medio enim & organis sentiendi recipi & multiplicari, hanc habet causam, nimirũ incorporeum esse, non autem è contra. Quocirca, hoc pro causa, à qua illud proficiscitur, non pro eo quod illatum est, meritò est accipiendum. Incorporeum ergo est, quod recipitur, & passio quædã obiecti in quo fundamẽtum & originem habet. Motusq; quidam medii per quod fertur; qui tamen Motus & quæ passio (ait Aristot.) non sine corpore existit: etenim sunt accidentia corporea. Hoc certè constiterit, si fundamentum specierum sensilium, si medium quo deferuntur, si organum in quo receptantur, spectare quis velit. (Motus quidam) *i.* non vetus. Sed qualisnam sit, alibi in hoc Commentario fuit expositum. Sunt qui occasione sumpta ex iis quæ Thomas de illis defluuiis hoc in loco pro sua explicatione affert, Aristotel. ita vrgeant: vt si sensio per defluuia fieret, non omnes vnum & idem sentirent: ita cùm odor per defluuia corporea, nẽpe fumidos halitus multiplicetur, nõ idem ab omnibus perciperetur. Sed illis facilè resistitur: nimirum si dicamus, odorem secundum modum exhalationis quidem procreari, multiplicariq;, veluti superius ostendimus: ipsum tamen quid spirituale esse, semperq; spiritualiter afficere, quanuis aliquando cum corpore sibi esse accidat.

Περὶ δὲ τοῦ φωτὸς ἄλλος λόγος. τῷ εἶναι γάρ τι τὸ φῶς ἐστιν, ἀλλ' οὐ κίνησίς τις. ὅλως δὲ οὐδὲ ὁμοίως ἐπί τε ἀλλοιώσεως ἔχει καὶ φορᾶς· αἱ μὲν γὰρ φοραὶ εὐλόγως εἰς τὸ μεταξὺ πρῶτον ἀφικνοῦνται. δοκεῖ δὲ ὁ ψόφος εἶναι φερομένου τινὸς κίνησις. εἶτα δὲ ἀλλοιοῦται, οὐκέτι ὁμοίως ἐνδέχεται γὰρ ἀθρόον ἀλλοιοῦσθαι, καὶ μὴ τὸ ἥμισυ πρότερον, οἷον τὸ ὕδωρ ἅμα πήγνυσθαι. οὐ μὴν ἀλλ' ἂν ᾖ πολὺ τὸ θερμαινόμενον, ἢ πηγνύμενον, τὸ ἐχόμενον ὑπὸ τοῦ ἐχομένου πάσχει. τὸ δὲ πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀλλοιοῦντος μεταβάλλει, καὶ οὐκ ἀνάγκη ἅμα ἀλλοιοῦσθαι καὶ ἀθρόον.

96 Cæterùm de lumine alia ratio est: lumen nanque non est aliquis motus, sed τὸ εἶναί τι. Omninò verò non eodem modo res habet, in motu alterationis, atque lationis. Lationes nanque ad medium prius perueni-

re ra-

A re, rationi consonum est, (videtur autem sonus, motus esse alicuius quod transfertur) alterationes verò non item. Fieri etenim potest, vt totum simul alteretur, & non dimidium prius. Veluti aqua simul gelascit. Quanuis si multùm sit quod calescit, aut frigescit, à coniuncto coniunctum patiatur, & prima pars ab alterante mutetur, nec oporteat simul vniuersum alterari.

Pergit in quæsiti dissolutione: & ostendit in lumine non ita se habere, vt in odore, & sono. Et quoniam superior argumentatio, ratione à motus B natura sumpta, contrariùm nitebatur euincere, idcircò negat imprimis lumen esse propriè motum (quod tamen de odore & sono simpliciter affirmauerat) id est, illuminationem successione fieri, imò (inquit) lumen est, τὶ ἐστι, hoc est, nunquam effici dicitur, cùm illius fieri & esse, vnà sint. Eadem de colore ratio est. Quòd si quis vrgeret, illuminationem motum quendam esse, nempe alterationem, aut (quod fortasse magis existimandum est) non ob id sequi olfactilia & audibilia in medio prius recipi quàm in sensu, quòd non absque motu vel locali, vt soni, vel alterationis vt odores effundantur, cùm quædam dentur quæ tota, id est, quod ad singulas suas partes simul alterentur: Aristoteles ostendere aggreditur, motum quidem localem, vt soni, non nisi successione quadam effici, & in medio priusquam in sensu receptari, posse: Motum autem alterationis quendam dari, qui non C per vnam prius partem, mox per aliam: sed per totum simul tempore fit: vt lactis coagulatio, & aquæ congelatio, quæ quantum ad vltimam formam, & absolutionem coagulationis, in tempore quidem efficitur, tota tamen simul, non pars post partem. Excipit deinceps Philosophus quasdam mutationes similes, quæ totæ simul non fiunt, sed partium successione, vt quando ex parte materiæ multæ, & mutantis debilis, mutatio non in toto simul recipitur, sed in parte sibi proxima, quæ deinceps successione quadam, alias sibi coniunctas afficiat. Ex his vult sanè Aristoteles concludere, vel quanuis illuminatio alteratio quædam dicatur, nil tamen obstare, quin ipsa quæ omnis contrarietatis & resistentiæ expers est, fiat partibus omnibus simul illustratis, eius quod illustratur: cùm in mutatione qualitatum aliarum quibus aliquid repugnans atque resistens occurrere potest, id fieri conspiciatur: vel licet in aliquibus mutationibus hoc cernatur, non tamen id in D omnibus fieri, quocirca non inde colligendum esse, odorem qui alteratione quadam diffunditur, non partium successione, sed omnibus simul medii partibus mutatis, diffundi: cùm hoc aut ob medii magnitudinem, aut agentis imbecillitatem, in multis talibus alterationibus experiri liqueat. Vt rectè hæc verba intelligantur: primùm quædam explanari, mox nonnulla quæ in quæstionem cadere possent explicari oportere puto. (Non est aliquis motus). Superiùs dixerat auditum & olfactumquosdam esse motus: nunc illuminationem neque etiam id nomen, vel eam appellationem, habere vult. Quod verò addit Alexander ad hoc confirmandum, nempe quàuis mutationes illæ quæ partibus omnibus simul mutatis fiunt simili-

mæ sint illuminationi, non tamen illuminationem alterationem dici, cùm illæ non nisi in pauca materia, illustratio verò in toto etiam hemisphaerio simul efficiatur: Hoc inquam nil ad rem. Nam paruus ignis nocte non totum hemisphaerium, sed partem aliquam tantùm (quanuis totam simul) ob sui imbecillitatem illustrat. Causa ergo, quòd momento illustratio fiat, istuc nullo modo fuit referenda. De qua re nonnulla infrà. (Lationes nanque ad medium prius peruenire). Rationes multas pro hac re probanda, quas colligas habes sexto de physica auscultatione. Sed obiter annotandum ex tertio eiusdem tractationis, Motum non esse quiddam per se, sed cum rebus aliis perpetuò coniunctum, à quibus non abiungitur: nam quicquid mutatur, aut substantiæ ratione mutatur, aut qualitatis, aut quantitatis, aut loci: ratione aliarum categoriarum nil mouetur, vt in quinto eiusdem doctrinæ volumine probatur. Substantiæ igitur (si maximè propriè loqui velimus) aliud est forma, aliud priuatio. Quantitatis item aliud perfectum, aliud imperfectum. Motus in substantia ad formam, Generatio est, ad priuationem Interitus. Motus verò in quantitate ad perfectam magnitudinem est Accretio: ad imperfectam extenuatio. Et in qualitate quidem aliud est album aliud nigrum: motui tamen ad vtrunque contrarium, commune nomen positum est ἀλλοίωσις, veluti etiam motui qui est in loco ad superum & inferum locum φορά. Est itaque Latio, Motus in loco, vocabulumque huiusmodi illis tantùm propriè conuenit, quæ naturaliter feruntur, nec cùm mouentur in sua habent potestate vt quiescant, qualis grauium & leuium est motus. Hæc nanque non ita se mouent, vt cùm volunt moueri incipiant, & cùm volunt desinant. Alterationis verò nomen ad Genarationem & Interitum, à Platone præsertim, solet accommodari, Aristoteles cùm propriè illam accipit vt ferè semper, ad motum qui est in Qualitate, in qualitate inquam patibili, ex qua pati, aut impatibile esse aliquid dicitur, accommodat. Hanc alicubi γίνεσθαι ἐκ τινῶς seu πῶς vocat: cùm nempe aliqquid uod simpliciter est, ex vna dispositione in aliam mutatur: vt cùm è non albo fit album. Hac de re consulatur liber quintus de ortu & interitu, & septimus de physica auscultat. (Fieri etenim potest vt totum simul alteretur). Idem in priori physico contextu vigesimo quinto aduersus Melissum. De qua re deinceps in octauo eiusdem operis disseruit. Nos infrà in quæstione aliquid afferemus. (Videtur autem sonus). Fertur sonus mediò aeris motu, de loco ad locum successione quadam, vt superiùs exposuimus. Tu verò consule contextum octuagesimum quintum secundi de anima. (Et coniunctum à coniuncto). Mutat agens proximam sibi & coniunctam partem, proximam inquam non, quæ illi contigua sit, sed totam quam primò & simul mutare potest: hæc deinceps alias sibi contiguas. Eliciuntur ista ex octauo physico. Ex his colligendum est, aliter rem se habere in visu quàm in aliis sensibus, præsertim Auditu atque olfactu: in ipso siquidem propter obiecti naturam, simul medium sensúsque afficitur, cùm sola luminis præsentia, species visilis multiplicata semper adsit, nullaque motio media successiua intercedat. Causam huiusce diuersitatis spiritualitati visus seu luminis tribuunt omnes, & iurè. Sed scrupulum auferre oportet, qui ex contextu centesimo vigesimo primo, secundi de anima statim oritur, Omnis (inquit Aristoteles) Sensus species sine materia recipit: tam igitur sonus, & odor quàm lumen spiritualitatem, vt ita dicam, habent. Respondendum est, Omnes species sensiles quod ad muta-

tionem

A tationem seu informationem, quam in suis producunt sensibus, spirituales esse, non materiatas: quòd verò ad sui ortum, res aliter habet. Etenim sonus cum motu aeris deferentis, odor per modum exhalationis cum alteratione deuehentis medii: color verò sola præsentia lucis in Perspicuo multiplicatur. Thomas rem hanc & ipse respiciens, hæc annotauit: Odorem & sonum recipi in aere & aqua sicut in proprio & naturali subiecto, quod re ipsa afficiunt: quam ob causam ibi diutius manere, & initium agendi esse possunt: idcóque ablato odoramento & cessante ictu corporum, tam sonus quàm odor partem post partem sui medii pellere & afficere, & mox sensum possunt. Recipi verò hæc vt in proprio subiecto, nil aliud est, quàm subiectum suum ad formam naturalem quam suscipere subiectum queat, aptum reddere: vt calor in aquam receptus ipsam ad formam ignis parat, B quæ principium caloris est. Hoc item modo sonus in aere & odor in aere & aqua esse dicuntur: quatenus nempe ista à siccitate sapida, corporumque ictu affici queunt. De lumine non item asserendum est; qui in medio veluti qualitas quædam extranea non propria receptatur: & idcircò neque manere recedente corpore illustrante, neque sibi simile efficere valet: omnino enim à sua origine pendet, neque secundum se constantiam habet. Quò fit, vt illuminario totius interstitii ab illuminante tota simul efficiatur. Voco autem lumen in medio qualitatem extraneam, quatenus perspicuum ad formam substantialem corporis illuminantis suscipiendam, non est aptum, neque per luminis receptionem ad aliquam formam substantialem suscipiendam disponitur.

Hæc Thomas. quæ quidem non carent difficultatibus, quas licet aliàs expenderimus: Nunc illud aduersus Thomam proponatur: Si alia obiecta manendi in medio, agendi, sibique simile gignendi vim habeant: visile C verò his dotibus destitutum sit, sonus certe & odor qualitatésque primæ lumini ipsi dignitate antecellent: quod absurdum est dictu, & Aristoteli repugnans. Respondeo: Vti dicimus, Mentem quidem nostram inter alias Mentes non modò seipsam & superiores, sed etiam inferiora, res scilicet cum materia concretas intelligere, non tamen esse quod de rerum inferiorum istiusmodi cognitione se efferat, cùm infima potius illius sors conditióque ea re significetur (quòd scilicet à primæ Mentis numine tam longè recesserit, & materiæ conditionem ita adsciuerit, vt formis rerum cum materia concretarum substerni potuerit): Ita, vt lumen conditionibus aliorum sensilium careat, perfectio naturæ suæ in causa est, à mixtione siquidem materiæque labe immunis est magis, à suo principio pendens, sibi quidem simile non producens, nobilioris tamen atque spiritualioris operationis causa. Alte-D rum est quoque colligendum, sonum localiter ferri, odorem per successionem partium alteratarum. Res quidem subobscurior, quæ ideò ab Alexandro ita illustratur: Pars quæ primùm ab odore afficitur, affectionem in se retinet, quam succedenti parti communicat, idcircò quamuis qui odoramento propiores sunt prius olfaciant, eundem tamen odorem retentum olfaciunt. In sono secus accidit: ille nanque qui priorem impulit partem, non retinetur, sed elabitur & in succedentem transfertur. Quò fit vt alii, alium, & alium sonum percipiant. Sed Thomas à natura, motus localis & alterationis ratione sumpta, egregiè magis (ni fallor) rem istam aperuit, Vterque motus (ait ipse) cum transitu ad vno ab alterum extremum efficitur, vario tamen modo. In motu locali, termini

sunt magnitudinis, idcircóque in ipso successio in tempore secundum partes magnitudinis adest. In alteratione autem, termini contrarii sunt secundum qualitatem, iuxta quorum distantiam mensura temporis sumitur, non interualli magnitudinisve. Pro qua re & aliis notatione dignis, ad mutationes, quæ alternatim, quæque item momēto efficiuntur intelligendas, consulatur illius commentarius: Nos in hunc locum omnia congerere nolumus, quòd perspicuè à Thoma proferātur, & quòd aliàs copiosiùs ista pertractauerimus, & ne in hisce nostris commentariis ea tantùm cōportare velle videamur, quæ à præclarissimo quoque Philosopho sunt tradita & explicata. Summorum quidem virorum annotata adducere & expendere, pro instituti locíque ratione interpretis munus est: Singula verò, curiosiùs vbique inculcare, absurdissimum certè est. Sed ad rem. Dupliciter ab omnibus ferè interpretantibus hîc dubitari solet. Primùm quomodo mutationem, quæ momento efficitur, Aristoteles concedere potuerit: mox quomodo Visile non prius mediū quàm sensum pellat & afficiat. Prioris dubitationis occasio sumitur ex sexto de phy. ausc. cōt. 32. vbi traditur, omne quod per se mouetur quantū esse, diuiduū, partésq; habens, cuius pars vna sit in termino à quo, altera in termino ad quem, cùm non secundum se totum aliquid moueri queat. Ex quo videtur cōcludi oportere, aquam non totam simul congelascere, lac item non simul totū concrescere. Pulchra sanè dubitatio. Ad quam alii aliter respōdent, nec iniuriâ: cùm propemodum ἄλυτος vel ipso teste Auerroe esse videatur, & tantis difficultatibus inuoluta, vt nobiles Interpretes, in ea explicanda plurimùm desudarint. Quæ verò plærique attulerint, huiusmodi certè sunt, vt non minores dubitationes relinquant. Alexander enim cùm vult Aristot. nobis hîc falsum reddere, prorsus est reiiciendus. Thomas etiam qui demonstrationem illam sexti physici ad motum tātùm localem restringit, optimis Interpretibus & Aristoteli quidem ipsi repugnat, qui illam ad omnes motus species pertinere, atque accommodari constanter affirmant. Qui item Aristotelem hîc exempli non veritatis gratia fuisse loquutum asserunt, nugacem ipsum faciunt qui in primo & octauo physico, idem in re seria statuenda repetierit: imò qui hoc in loco in quæstione non minimi momenti determinanda, ex apparenti verū concludere voluerit. Idem enim est ac si ita argumentaretur, Quemadmodum aqua statim coalescere apparet, ita verè illuminatio momento efficitur. In re ergo adeò perobscura vix audeo quidquam affirmare, nisi dicamus, Aristotelem non asserere aquę congelationē omnino momento effici: sed simul quod ad omnes partes effici, quāuis enim non pars post partem sed tota simul fiat, in tempore tamen fit, atque in terminis oppositis cum à non coagulatione ad coagulationem, atque per gradus, id est, ab imperfectiori ad perfectam coagulationem transitus fiat. Si quæ Aristoteles de duplici principio & termino, in priori phy. cōt. 23. nobis scripta reliquit, velit quis diligenter expendere, nonnullaque item, in hoc commentario à Thoma annotata consulere, facilè agnoscet, nullam aut saltem minimā vim demōstrationi sexti physici hoc nostro responso afferri. Neque obstat, quòd congelatio momēto effici videatur: hoc siquidem ob sensus nostri imbecillitatē accidit. Sed hæc omnia alibi copiosiùs. Alterius quæstionis multæ sunt occasiones: omitto quæ fuerit Platonis de Lumine sententia, quæ item Aristot. hæc enim abundè superiùs: nunc verò ita obiicio: Omne agens physicum prius in sibi proximum quàm in remotū agit, obiectum visile est huiusmodi: ergo &c. ex quo rectè sequitur prius ipsum in medium quàm in sensum agere: Sumpta est argumentatio ex Arist. multis in locis, & præsertim quinto physico. cont. 22. & decimo metaphy. 21.

Huc

A Huc accedit actionem visilis determinatam esse, ac proinde successiuam. Respondendum est ex Alexandri, Simplicii, & Auerrois sententia, lumen esse qualitatem seu formam quandam spiritualem, contrarietate, atque resistentia carentem. Hinc illud consequi: visionem momento effici. Illustrato siquidem medio, obiectóque rectè disposito, statim visio producitur. Quocirca obiectio prior, nullum aduersus Aristotelem momentum habet, quæ in vero agente & reali corporeóque valet. Neque successio à determinatione oritur, sed à contrarietate & resistentia patiẽtis, quód alibi copiosius est explicatum. Quapropter cùm in actione visilis nulla prorsus adsit resistentia, quid prohibet, quomin' lucidum corpus, suo lumine partem sibi proximam, id est, illam totam quam illustrare aptum est,(est enim agens determinatum) statim reddat illuminatam? Addũt alii argumenta multa aduersus hæc: Nempe fore vt creatio detur, cùm lumen è potestate materiei elici, dici nequeat: (hoc siquidem non nisi in tempore efficitur). Effectum item velociùs sua causa posse moueri: nempe lumen cælo, quod nonnisi viginti quatuor horis suum B iter absoluit. Postremò ex Auerr. Luminis vim infinitæ virtutis fore, cùm momento agat: quod tamen Aristoteli in octauo phy. repugnare videtur. Rectè ad omnia responsum est: Lumen nouiter non effici, sed recens apparere, idcircóque non creari, neque item è sinu materiei, quæ antè existat, educi. Præterea, lumen non propriè moueri, sed spiritualiter seu formaliter multiplicari. Postremò, argumentum Auerrois in vera actione & reali locum habere, non in spirituali, quæ ob nullam repugnãtiam ex parte eius quod patitur, illico operatur. Quod de Lumine hactenus diximus, de colore item intelligi volumus, quandoquidem quatenus visile est, luminis rationem obtinet, eiusque actio, medio illustrato, repente efficitur, cùm adopertis oculis statim conspiciatur.

C ἦν δ' ἂν καὶ τὸ γεύεσθαι, ὥσπερ ἡ ὀσμή, εἰ ἐν ὑγρῷ ἦμεν, πορρωτέρω ἔτι πρὶν θιγεῖν αὐτοῦ ᾐσθανόμεθα. εὐλόγως δὲ ὧν ἐστι μεταξὺ τοῦ αἰσθητηρίου, οὐχ ἅμα πάσχει, πλὴν ἐπὶ τοῦ φωτὸς διὰ τὸ εἰρημένον. διὰ τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ὁρᾶν. τὸ γὰρ φῶς ποιεῖ τὸ ὁρᾶν.

97 Esset autem vtique & ipsa degustatio, quemadmodum olfactus, si in humido essemus, & remotiùs etiam, ante illius contactum sentiremus. Rationi autem consentaneum est, illa quorum Æstheteria interuallum habent, non simul affici, præterquam in lumine, ob causam quæ commemorata est. Item ob id ipsum de visione dicitur: lumen siquidem visionem efficit.

D Neque Aristoteles neque alius quiuis negare potest, Gustum & Tactum eandem conditionem in suo munere subire, quam subeunt olfactus & Auditus, cùm & medium ab æstheterio seiunctum habeant, & eorum obiecta corporea, reali alteratione multiplicentur. Obscurius quidem res in illis habet, cùm medium eorum à proprio æstheterio vix distinguatur. Qua fortasse ratione, in secundo de anima, contex. 115. tactile & gustatile ab aliis Sensilibus eo seiungi tradidit, quòd alia Sensilia pulso & affecto priùs medio, nos deinceps pellant & afficiant: hæc verò medium sensúmque simul: nempe vt apparet, non vt reuera est. Vnde Auerroes ait, particulam ἅμα non ad tempus, sed ad causam referri oportere. Quod in hoc etiam contextu perspici potest. Aristoteles siquidem in prima illius parte determinaturus, quomodò res se in Gustu habeat, ita loquutus est: Obiectum Gustus est sapor,

ſapor autem eſt τὸ πάθος γιγνόμενον ἐν τῷ ὑγρῷ ὑπὸ τοῦ ξηροῦ. Quare ſi ita in humido aqueo degeremus, veluti in aere, eadem Guſtatus, & olfactus ratio eſſet. Primùm nanque dici oporteret aquam affici, mox Guſtum, veluti aer ab odore primùm afficitur, poſtremò olfactus: à ſapida enim re ſapor per aquam tranſuehi multiplicarique poſſet. Egemus igitur ſi deguſtare velimus, vt ſapida ipſa linguæ admoueantur, quæ & medii & æſtheterii (vt anteà expoſuimus) vicem gerit. Quò etiam fit, vt eodem tēpore medium & Æſtheteriū affici videatur. Hac fortaſſe ratione Natura piſcibus linguam quidem & in ſumma organum Guſtatus tribuit, imperfectū tamen, oſſeum, nec abſolutum, vt Ariſt. in 4. de hiſt. ani. ca. 8. ſcribit. Illud inſuper annotare placet, Ariſt. olfactū non auditum cum Guſtu cōtuliſſe, quòd hi duo ſenſus ratione ſuorum obiectorū ſint quàm maximè affines, odor nanque ablutione humidi in ſicco ſapido fit: quo fit vt quemadmodum odor aere medio multiplicatur, ita ſaporem multiplicari oportere videri poſſit. Ex his itaque conſtat Guſtum & Tactum non eodē tempore ſimul affici cum medio, neque id Ariſtotel. voluiſſe, ſed in illis non ita perſpicuum eſſe, veluti in aliis. Idcircóque inquit εἰ ἦμεν ἐν ὑγρῷ, πόῤῥωθεν ἂν θίγων αὐτοῦ ᾐσθανόμεθα, ac ſi nollit omnino affirmare, nil diſtare mediū guſtus ab eiuſdem Æſtheterio: ſed oſtendere velit, ſi eſſemus in aqua, fore vt diſtantia illa manifeſtior eſſet. cùm aqua ſapore affecta, guſtuique noſtro admota, eo caſu, medii munus obiret. Colligit tandem, rationi conſentaneum eſſe, ob rationes anteà allatas, ſenſus illos quorum æſtheteria medium habent extrinſecum, non ſimul cum medio affici, Lumine tamen excepto, & omnino ipſo viſili. In ſumma, quemadmodum lumen illico effundi aſſerit, ita ipſum cernendi actum cuius Lumen cauſa eſt, ſtatim effici concludit. Quomodo autem lumen viſionis cauſa ſit, alibi à me explicatum eſt.

Ἔστι δὲ ἀπορία καὶ ἄλλη τις τοιάδε περὶ τὰς αἰσθήσεις, πότερον ἐνδέχεται ἅμα δύο δύναμεις αἰσθάνεσθαι ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἀτόμῳ χρόνῳ, ἢ οὔ. εἰ δὴ ἀεὶ ἡ μείζων κίνησις τὴν ἐλάττω ἐκκρούει. διὸ ὑποφερομένων ὑπὸ τὰ ὄμματα, οὐκ αἰσθάνονται, ἂν τύχωσι σφόδρα τι ἐννοοῦντες, ἢ φοβούμενοι, ἢ ἀκούοντες πολὺν ψόφον. τοῦτο δὴ ὑποκείσθω, καὶ ὅτι ἑκάστου μᾶλλόν ἐστιν αἰσθάνεσθαι ἁπλοῦ ὄντος, ἢ κεκραμένου. οἷον οἴνου ἀκράτου, ἢ κεκραμένου, καὶ μέλιτος καὶ χρόας, καὶ τῆς νήτης μόνης, ἢ ἐν τῇ διὰ πασῶν, διὰ τὸ ἀφανίζειν ἄλληλα. τοῦτο δὲ ποιεῖ ἐξ ὧν ἕν τι γίνεται, εἰ δὴ ἡ μείζων τὴν ἐλάττω κίνησιν ἐκκρούει, ἀνάγκη ἂν ἅμα ὦσι, καὶ ταύτην ἧττον αἰσθητὴν εἶναι, ἢ εἰ μόνη ἦν. ἀφαιρεῖται γάρ τι ἡ ἐλάττων μιγνυμένη, εἴπερ ἅπαντα τὰ ἁπλᾶ μᾶλλον αἰσθητά ἐστιν. ἂν δὲ ἄρα ἴσαι ὦσιν ἕτεραι οὖσαι, οὐδὲ ἑτέρας ἔσται αἴσθησις. ἀφανίζει γὰρ ἡ ἑτέρα ὁμοίως τὴν ἑτέραν. ἁπλῆς δὲ οὐκ ἔστιν ὁμοίως αἰσθέσθαι, ὥστε ἢ οὐδεμία ἔσται αἴσθησις, ἢ ἄλλη ἐξ ἀμφοῖν· ὅπερ καὶ γίνεσθαι δοκεῖ ἐκ τῶν κεραννυμένων ἐν ᾧ ἂν μιχθῶσιν.

98 Eſt præterea de ipſis ſenſibus alia quædam dubitatio, vtrum fieri poſſit, vt duo ſenſilia ſimul eodémque temporis momento percipiantur, nécne. Si itaque ſemper maior motio minorem trudit, proptereáque res oculis oblatas, ii non ſentiunt, qui altiori & vehementiori meditatione occupati, qui item timore nimio correpti ſunt, aut ſonum magnum audiunt. Hoc itaque poſitum ſit. Præterea illud, vnúquodque magis ſentiri, cùm ſimplex, quàm cùm commixtum eſt, veluti vinum meracum

quàm

A quàm dilutum, mel item, & colorem; nécnon Neté solam, quam ἡ ἐν τῷ διαπασῶν, quandoquidem vnum ab altero inuicem obſcuratur. Quod ſanè in iis maximè accidit, ex quibus vnum quippiam efficitur. Si itaque maior motio minorem repellit, neceſſe eſt, ſi ſimul fuerint, maiorem minus ſentiri, quàm ſi ſola eſſet: minor enim commixta aliquid ab ipſa aufert, nempe quia ſimplicia omnia magis ſentiri queunt. Quòd ſi æquales fuerint motiones illæ diuerſæ, neutrius ſenſus erit, vna etenim alteram ſimiliter offuſcat. Imò nec ſimplicem hoc modo ſentire licet. Quare aut nullius erit ſenſus, aut vnus quidē ex vtraq; motione. Quod certè fieri cernitur ex his quæ tēperantur, in quocūque fuerint cōmixta.

Qualis nam dubitatio ſit, quæ ad vires ſenſuum pertinēs hac in parte proB ponitur, ex ipſis verbis ſatis patet. Perplexa magis atque obſcura illius diſſolutio eſt. Quæritur ergo. An eodem temporis momēto, id eſt vno eodémque tēpore duo ſenſilia ſentiri poſſint, vel id pluribus vel vno ſenſu efficiatur. Occaſio ex eo ſumitur, quòd plura eſſe ſenſus vniuſcuiuſque ſenſilia propria ſæpius repetitum ſit, atque ita propria, vt vnum ex illis à pluribus ſenſibus percipi nō poſſit. Quare neminem damnare auſim, qui hoc vel illo nomine, quæſtionem proponendā eſſe tradiderit. vtraque enim (vt patebit) eodem recidit inſcriptio. Sed ad rem. Ariſtoteles hāc quæſtionem explicaturus, Primùm id fieri non poſſe demonſtrat, Mox quomodo poſſit, oſtendit, Ante omnia tamē duo præcipua ponit (tertiam nanque illam hypotheſim quam quidam induxerunt ad ſecundam referrem: Aliæ item, quas ex explicatione Alexandri
C quiuis addere poſſet, ad has præcipuas reuocandæ ſunt, ne numerum fruſtra multiplicemus). Prima itaque hypotheſis eſt: Motionem in qua maior vis eſt, imbecilliorem repellere: quod experientia perſpicuum redditur. Namque oblata oculis noſtris non ſentimus, cùm cogitatione aliqua ita tenemur vt intenti prorſus animo in ipſa verſemur: quod item experimur, cum fortè fortuna metu aliquo maximo occupamur, aut vehementi ſtrepitus fragore circunfuſi quaſi ſtupidi & perterriti detinemur. Altera hypotheſis: Mixta difficiliùs ſenſu percipi, ipſis ſimplicibus. Nota eſt & communis valde experientia, Quandoquidem vel Ebrii ipſi fateantur, Guſtum, rectiùs vini meraci ſaporem & qualitates ſentire, quàm ſi vinum aquæ aliquid admiſtum habeat. Mel quoque purum, faciliùs quàm adulterinum, & νήτη ſola, quàm διαπασῶν in auditu percipitur: inuicem nāque ſenſiones quæ ab vno & ab altero oriuntur, ſeſe impediunt atque obſcurant. Atque idcircò in iis hoc tantùm fieri monet Ariſtoteles, ex quibus pluribus inuicem coeuntibus qua-
D ſi aggregatum quoddam, atque per accidēs vnum conflari poſſit. Componētia nanque ibi actu manent: quò fit vt ſibi mutuò ſint impedimento. Ex his duabus præcipuis hypotheſibus, alias quaſdā deinceps elicit. Si etenim ponatur, Simplex magis ſentiri, quàm mixtum, & efficaciorem ſenſionē imbecilliorem obſcurare, rectè ſequitur, maius ſenſile, non ita exactè mixtum, vt ſimplex comprehendi. Quanuis enim commiſtum, ſit eo debilius, ſempertamen ab imbecilliori efficacius nonnihil impediri poteſt. Rectè item ex iiſdem illud alterum ſequitur: Si, quæ ſentiri mixta debent, æquali efficacia ſint ſenſui afficiendo, fore vt neutrum ſentiatur, cùm ambo æqualem repulſam vel æquale impedimentum mutuò patiantur, quominus percipi queant: cùm præſertim in huiuſcemodi mixto mouentia minus ſimplicia ſentiātur, quàm

in superiori: quo fit, vt aut nullũ talis mixti sensum esse dicendũ sit, aut si aliquem, illum certè non alterius componentis, sed tanquam vnum quiddam tertiũ ex vtriusque componẽtis natura proficiscẽs, quod sanè in omnibus quæ commiscentur, perspicuum est. Verùm expendamus nonnulla contextus verba (ἐν τῷ αὐτῷ ἢ ἀτόμῳ χρόνῳ) Non datur tempus indiuiduum, quemadmodum neque motus, cuius tempus mensura inseparabilis est, indiuiduus datur. Hæc ex quarto physico constant: per indiuiduum tamen tempus id intelligit, quod ita diuidi nequeat, vt vna sensio in hoc sui momento seu νῦν (quod solum temporis accipi potest) altera in altero fieri dici queat. (Νήτην). Consulatur Boetius vol. priori Mus. cap. x x. qui narrat Musicam quæ ex citharæ neruis efficitur vsque ad tempora Orphei simplicem fuisse, adeò vt quatuor neruis tota constaret, cuius τετραχόρδου Mercurius fuit inuentor. Quintam deinde chordam Chorebum Athyn Lydorum regem adiunxisse. Mox sextam Hyagin Phrygium, septimam tàdem ad septem planetarum similitudinem addidisse Terpandum Lesbium. In hoc ἑπταχόρδῳ, quę grauissima chorda & suprema erat ὑπάτη vocata est, quasi maxima & honorarissima: quæ verò inferior νήτη quasi νεάτη, id est acutissima nouissima & infima. Intercedebant aliæ quinque & post ὑπάτην quidem παρυπάτη, λιχανὸς, μέση, παραμέση, τρίτη. Enumerat deinceps Boetius alia instrumentorum genera ab aliis reperta, ὀκτάχορδον, vt à Lichaone Samio, ἐννεάχορδον à Prophrasto Periote, δεκάχορδον ab Hestiæo Colophonio, ἑνδεκάχορδον à Timotheo Milesio, aliáque ab aliis. Quæ nihil ad nos: sat esto eam chordam quæ Nete vocatur inferiorem fuisse, & acutissimi soni. Idem testatur Aristoteles in decima nona secundo problemate duodecimo & vigesimo tertio cùm quærit, cur Nete duplo acutior sit quàm Hypate, idque in cantilena, in instrumentis flatu, & psalteriis, explicat. διαπασῶν verò proportio est duorum ad vnum, id est, Sypmhonia ex quinque tonis & duobus Semitoniis constans: quę tamen semitonia vnum non implent tonum & vltra semitonium, progrediũtur. Nanque vt Boetius demõstrauit, Diapason ex διατεσσάρων & διαπέντε constituitur, illa autem ex duobus tonis & semitonio constat, hæc ex tribus tonis & semitonio. Quid autem Tonus sit, quid semitonium, & qualis istarum Symphoniarum natura, declaratur à Boetio eodem volumine, capite decimo sexto & decimo nono. Quædam etiam habentur ex Aristotele in decimanona part. probl. Macrobius quoque x i i i. hæc attigit, sed omnia collegit Concil. in diff. octuagesima, & in decima nona part. problemate decimo tertio. Nobis sufficiat sonum Netes seorsim audiri: in Symphonia tamen quæ ἀντίφωνος vocatur, confundi, neque vllo modo discerni. (Si itaque maior motio). Nulli dubiũ est, in mixtione fore vt imbecillius etiã impediat id quod maioris efficaciæ est: cum nanque maior in minorem agat, vt antea expositum est, sequitur quoque vt à minori aliquid reparіatur. Sed ex hoc oritur dubitatio quædam: quî fieri nempe queat, vt minor motio maiorem impediat, cùm maior sua exuperãtia minorem corrumpere, & in sui naturam vertere valeat. Hoc testatur Aristot. in priori volumine de ortu & interitu contextu octuagesimo octauo, vbi inquit: Multa paucis & magna paruis composita, non mixtionem, sed auctionem dominantis efficere: quandoquidem paruum in naturam maioris trãseat: veluti pusillum vini, in mille amphoras aquæ iniectũ non miscetur, aut nõ impedit, sed statim corrũpitur, & aquæ potiꝰ vires auget. Respondẽt aliqui: aliter in sensilibus quę in animã spiritualiter tantũ agũt quàm in motionibꝰ corporeis rẽ se habere. Atquî Arist. exẽpla, vt vinũ, & mel mixta corporea sunt, in quibus tamẽ docemur id quod maiꝰ est, minꝰ exactè quàm seorsim

seorsim percipi: aliquo igitur modo minus commixtum sentitur, & non corrumpitur, ita vt insensile fiat, quandoquidem hac ratione vires efficacioris retundere nequiret. Dicendum ergo est liberius, argumentum in omnibus prorsus locum habere, dummodo, non sit ἄλογος quædam exuperantia, qualis in vnica gutta vini, tantáque aquæ multitudine animaduertitur: tunc enim id quod imbecillius est corrumpitur & in naturam efficacioris conuertitur. At si excessus ita λογικὸς sit, vt imbecilliùs resistere aliquantulum valeat, & manet & vires maioris retundit. hæc ferè Arist. in eodem volumine cont. 89. Atque hac ratione illius propositio erit vniuersalis.

Ἐπεὶ οὖν ἐκ μὲν ἐνίων γίνεταί τι, ἐκ δὲ ἐνίων οὐ γίνεται, τοιαῦτα δὲ τὰ ὑφ' ἑτέραν αἴσθησιν. μίγνυται γὰρ ὧν τὰ ἔσχατα ἐναντία. οὐκ ἔστι δ' ἐκ λευκοῦ καὶ ὀξέος ἓν γίνεσθαι, ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκὸς, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐξ ὀξέος καὶ βαρέος συμφωνία. οὐκ ἄρα οὐδὲ αἰσθάνεσθαι ἐνδέχεται αὐτῶν. ἅμα ἴσαι μὲν γὰρ οὖσαι αἱ κινήσεις, ἀφανίζουσιν ἀλλήλας, ἐπεὶ οὐ μία γίνεται ἐξ αὐτῶν. ἐὰν δ' ἄνισοι, ἡ κρείττων αἴσθησιν ἐμποιήσει.

99 Quoniam igitur ex quibusdam quidem fit aliquid, ex quibusdam verò non: eiusmodi verò sunt quæ ad diuersos sensus pertinent (miscentur nanque quorum extrema contraria sunt, nec ex albo & acuto vnum quid effici potest, nisi per accidens, & non sicut ex graui & acuto concentus vnus) propterea hæc simul sentiri minimè valent. Si enim æquales sint motiones, seipsas inuicem obscurant, cùm vnica ex illis fieri nequeat: At si inæquales fuerint, maiorem sensionem efficiet.

Difficilis admodum, & perobscurus est sensus horum verborum: atque ita, vt in eo proponendo omnium, quos quidem hactenus vidi interpretum fidem ego quidem desiderarim. Argumento id sit, quòd suis interpretationibus nullum nexum in verbis Philosophi, aut methodum in rationibus statuere queunt. Mihi quidem certè videtur Aristoteles positis ac stabilitis nonnullis, hîc ad argumentationes aggredi. Primúmque ad illas quibus vno eodémque tempore plura sentiendo percipi non posse ostẽdat. Quod particula illa ἐπεὶ οὖν, initio posita & alia οὐκ ἄρα in fine, satis possunt indicare, cùm argumẽtationis propriæ ac peculiares habeantur. Vt verò facilius vis argumenti modusque percipiatur, repetenda quæstionis inscriptio est. Quæritur an duo sensilia diuersa, simul eodémque temporis momento sentiri queant. Respondetur argumento à partitione sumpto (non tamen eo quòd Docti quidem putant) hoc nequaquam fieri posse, Quandoquidem ista mouentia, vel vt commixta, vel vt separatim siue separata sumantur. Commixta sumi nequeunt. Non ergo separata. Assumptio probatur, quia non miscentur quæ non sunt contraria, cuiusmodi sunt sensilia ad diuersos sensus pertinentia, vt album & acutum, ex quibus certè nunquam per se vnum efficietur, veluti ex acuto & graui. Posito igitur consequenti, sic argumentatur: Vel ista mouentia separata sunt æqualia, vel maior vis est in altero. Si primum detur, vrget hypothesis, fore vt nullum sentiendo percipiatur, nedum vt simul eodémque tempore ambo sentiantur: alterum nanque ab altero quominus sentiatur, repellitur atque impeditur. Si secundum concedas, adhuc eadem hypothesis, exempláque allata instant, vim nempe, efficacioris, imbecillioris sensionem offuscaturam. Excipere autem potuisset aliquis, Si mouẽtia sint æqualia, fore, vt si non separata, saltem in vnam sensionem confusa sentirentur: Respondet A-

ristoteles, istiusmodi mouentia diuersa quæque ad varios sensus pertinent, nō esse eiusmodi vt ex illis vnum confici possit, Animaduertere autem hîc oportet (quod Alexander quoque monuit) Aristotelem Dialecticè, hîc argumētari. (Logicè diceret Simpl. 3.phy.com. 18,& 45.& Auer.in paraphr. primi de cęlo, vt infinitos propè alios locos omittam: vbi tria propositionum genera recēset) Est autē logica ratio quæ vel constat ex probabilibus, nec à rei ipsius natura ducitur, vel communis est, nec propria affert principia. Eadem ferè afferre videtur Arist.in sec.de ortu an.& primo Eudemiorum cap. 5. Solet autē Philosophus his vti aliquando vt veritatem faciliùs inquirat: nā & ipse in primo Topico cap.2.testatur rationes has pro veri inquisitione vtiles esse, cùm præsertim Theorema ad disceptādum propositum pro neutro habeatur. Neminem igitur moueat ratio Aristotelica, quæ ἐκ τῶν ἐνδόξων leuisque admodū censetur: ipsius potius spectetur consilium, id est veritas, ad quam indagandā inducitur. (Miscentur nanque quorum extrema contraria). Nam mutuò agere patique debent quæ miscentur, quod oppositis tantùm conuenit. Atquî diuersa sensilia non sunt contraria, cùm nō sub eodem genere cōtineantur, vt patet ex 10.met.cont. 13. aliud nanque est genus proximum albi, acuti aliud. Si quis obiiciat, nos sumere contrarii vocabulum augustius quàm oporteat, quandoquidem ἐν τοῖς μετὰ τὰς κατηγορίας doceamur, Contraria omnia necessariò, vel esse in eodem genere, vel in contrariis generibus, vel ipsamet genera, ergo non necessariò in eodem genere: Respondeo, Aristotelem ibi latiùs vocabulū contrarii accipere quàm vera contrarietas exigat: quod etiam fecit primo physico. contextu quinquagesimo. (Nec ex albo & acuto vnum quid effici potest nisi per accidens.) Nam si vnum quid per se ex diuersis istis obiectis efficeretur, vna fieret motio, vnius siquidem mobilis, motio vna, ex quinto physico. trigesimo quarto: sentio ergo vna, vnúsque sensus sentiens erit: ex quo absurdum sequitur: Nimirum fore vt vnus sensus obiecta aliorum sensuum propria, per se sentiat. Per accidens autem vnum illud est, cuius gratia Aristoteles Veteres in perturbationem incidisse narrat, primo physicorum contextu vigesimo: quo modo nempe album & philosophum, quorum essentia & ratio diuersa est, vnum quid & idem sunt, quando Socrates albus est idémque philosophus. Alia huius vocabuli significata, qui vult, in quinto Metaphysicorum legat.

Ἔτι μᾶλλον ἅμα δυοῖν αἰσθάνοιτο ἂν ἡ ψυχὴ τῇ μιᾷ αἰσθήσει, ὧν μία αἴσθησις, οἷον ὀξέος καὶ βαρέος. μᾶλλον γὰρ ἅμα ἡ κίνησις τῆς μιᾶς αὕτη αὑτῆς, ἢ τοῖν δυοῖν, οἷον ὄψεως καὶ ἀκοῆς. τῇ μιᾷ δὲ ἅμα δυοῖν οὐκ ἔστιν αἰσθάνεσθαι, ἂν μὴ μιχθῇ. τὸ γὰρ μῖγμα, ἓν βούλεται εἶναι. τοῦ δὲ ἑνὸς μία αἴσθησις. ἡ δὲ μία ἅμα αὑτῇ, ὥστ' ἐξ ἀνάγκης τῶν μεμιγμένων ἅμα αἰσθάνεται, ὅτι μιᾷ αἰσθήσει κατ' ἐνέργειαν αἰσθάνεται. ἑνὸς μὲν γὰρ ἀριθμῷ, ἡ κατ' ἐνέργειαν μία, εἴδει δὲ ἡ κατὰ δύναμιν μία. καὶ εἰ μία τοίνυν ἡ αἴσθησις ἡ κατ' ἐνέργειαν, ἓν ἐκεῖνα ἐρεῖ. μεμῖχθαι ἄρα ἀνάγκη αὐτά. ὅταν ἄρα μὴ ᾖ μεμιγμένα, δύο ἔσονται αἰσθήσεις αἱ κατ' ἐνέργειαν, ἀλλὰ κατὰ μίαν δύναμιν καὶ ἄτομον χρόνον, μίαν ἀνάγκη εἶναι τὴν ἐνέργειαν. μιᾶς γὰρ ἡ εἰσάπαξ μία χρῆσις καὶ κίνησις, μία δὲ ἡ δύναμις. οὐκ ἄρα ἐνδέχεται δυοῖν ἅμα αἰσθάνεσθαι τῇ μιᾷ αἰσθήσει. ἀλλὰ μὴν εἰ τὰ ὑπὸ τὴν αὐτὴν αἴσθησιν ἅμα ἀδύνατον ἐὰν ᾖ δύο, δηλονότι ἧττον τὰ κατὰ δύο αἰσθήσεις ἐνδέχεται ἅμα αἰσθάνεσθαι, οἷον λευκὸν καὶ γλυκύ. φαίνεται γὰρ τὸ μὲν τῷ ἀριθμῷ ἓν ἡ ψυχή, ἐν οὐδενὶ ἑτέρῳ λέγειν, ἀλλ' ἢ τῷ ἅμα. τὸ δὲ τῷ εἴδει ἕν, τῇ κρινούσῃ αἰσθήσει, καὶ τῷ τρόπῳ. λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ἴσως τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν,

A μέλαν, ἕτερον τῷ εἴδει ὄν, αὐτὴ κρίνει καὶ τὸ γλυκὺ, καὶ τὸ πικρόν. ἡ αὐτὴ μὲν ἑαυτῇ, ἐκείνης δ᾽ ἀλλ᾽ ἑτέρως ἑκάτερον τῶν ἐναντίων. ὡς δ᾽ ἑαύτως αὐτοῖς τὰ σύστοιχα, οἷον ὡς ἡ γεῦσις τὸ γλυκὺ, οὕτως ἡ ὄψις τὸ λευκόν: ὡς δ᾽ αὕτη τὸ μέλαν, οὕτως ἐκείνη τὸ πικρόν.

100 Præterea, magis valet anima, duo sensilia ad eundem sensum pertinentia simul sentire, vt acutum & graue. Magis enim simul motus vnius ipse ipsius, quàm duorum, veluti aspectus & auditus. Vnico autem sensu simul duo sentire non licet, nisi commista fuerint. Mistio nanque vnum esse vult, vnius autem vnus sensus est, & vnus simul sibi ipsi. Itaque necesse est, vt mista simul sentiat anima, quoniam vno sensu actu sentit, cùm vnius numero, sensus actu vnus fiat vnius specie, vnus sensus potestate. Et siquidem vnus actu fuerit sensus, vnum illa esse dicet.

B Quare necesse est vt illa misceantur: quæ cùm mista non fuerint, sensus actu duo erunt. Verùm secundum vnam potestatem, tempúsque indiuiduum, vnus actus est necessariò. Quandoquidem vnius potestatis vno tempore vsus vnus, motúsque vnus est, vna est autem potestas: non igitur duo simul sentiendo percipi vnico sensu queunt. Quod si fieri non potest, vt quæ sub eundem sensum cadunt, si duo fuerint, simul sentiantur: certè quæ sub duobus sensibus sunt, multò minus sentire continget, vt album & dulce. Anima enim, nullo alio, id quod vnum numero est, quàm quia simul: quod autem vnum specie est, sensu discernente, & modo diiudicat. Quod idcircò dico, propterea quòd fortasse album & nigrum quæ sunt specie diuersa sensus discernit atque etiam dulce & a-

C marum, idem inquam ipse, ab illo autem diuersus: verùm vtrumque istiusmodi contrariorum modo diuerso diiudicat, quemadmodum ea quæ sunt sibi ipsis cognata eadem ratione; vt veluti Gustus dulce, ita visus album: & vt hic nigrum, sic ille amarum.

Idem probat secunda ratione à loco Topico sumpta, in hunc modum: Si cui magis videtur inesse aliquid, nõ inest, ergo neque cui minus, inerit. Atqui magis videtur Animali hoc inesse, vt plura sẽsilia eiusdem generis vnico sensu simul eodémque tempore percipiat, quàm vt pluribus sensibus diuersa, quod tamẽ ei non inest, ergo neque hoc. Maiore per se nota, Assumptio quod ad priorem partem probatur: quia quanto magis motus sunt diuersi, tantò minus videntur eidem facultati posse simul tribui. At duo motus quibus ani-

D ma sentit simul diuersa sensilia duobus sensibus, sunt magis diuersi quàm duo motus quibus per vnum sensum duo contraria sentit: ergo tanto minus illi, eidem facultati tribui possunt. Maior huius συλλογισμοῦ nota est, quia vnius Potentiæ actu vna per se dũtaxat energeia est, tẽpore vno: qui actus vnus vnius est obiecti: operationes siquidem animæ ab obiectis pendent, ideircò quantò proximiùs ad vnitatem & ταυτότητα hęc accedunt, & longiùs à diuersitate absunt, eò magis animæ naturæ accõmodata sunt, illique magis tribui debent: è contrà quæ magis ab vnitate recedunt. Minor, quoque vix eget probatione. Notũ est enim ea magis esse inter se discrepantia quæ genere, quàm quæ specie differunt: duos autem illos motus diuersorũ duorũ sensuũ, ab obiectis gene-

re differentibus proficisci, vt à colore & sono: duos verò motus qui vnius sensus sunt, oriri ab obiectis specie sola differentibus, vt ab albo & nigro, graui & acuto: sequitur igitur quod in prosyllogismo assumpsimus, itémque illius cōplexio: Nempe animam sentientem, magis posse duo sensilia vnius sensus simul, quàm duo diuersorum apprehendere. Sed probāda est Minor illa prioris sillogismi, quantum ad secundam partem. Quod Aristoteles efficit, hoc modo: Si sensus vnus sentit simul eodémque tempore sensilia sua cōtraria, vel ea sentit vt actu separata numeróque distincta, vel vt mixta vnúmque: at neutro modo id fit. Quod probatur: & primùm de distinctis mouentibus. Nam loquimur hîc de sensu qui vnus actu dicitur, non potestate, cùm de Energεια ipsa præsenti, sermo sit: qui certè non nisi vnum eodem tempore percipit: quemadmodum namque vnius numero rei, est vnus numero sensus, vnáque tantùm actio numero, eodem tempore fit: ita vna numero sensus energeia, simul ad plura quàm ad vnum terminari nequit. Adde, vnum numero sensum non posse simul pluribus sensionibus in actum deduci: est enim sensio veluti sensus forma: pluribus autem formis eiusdem generis, idem simul informari nequit. Sequitur ergo, vt sentiat illa plura veluti commixta, atquì per mixturam multa in vnum coëunt, vnámque speciem & rationem vnam efficiūt: ex qua certè non nisi vna actio numero, sensióque vnica sequetur. Quò fiet, vt sensus vnus non duo simul eodémque tempore, sed vnum tantùm apprehendere hac ratione dici possit. Ita videtur Aristoteles argumentum suum in priori contextus parte ponere, ac stabilire, quanuis non ita distinctè, neque ita copiosè. Nonnulla deinceps addit (& verbosius certe quàm soleat) ad eandem rē magis stabiliendā pertinētia: Nos per illa decurremus, atque in formā rationis, paucioribus quàm fieri potuerit omnia redigemus. Aliud est, inquit, sentire rem vt vnam numero, aliud vt vnam speciе: aliud item sentire vnum actu, aliud vnum potestate. Tunc concedit recipi quidem plura sensilia simul posse vnico secundum speciem, non ad numerum actu, & ab vno sensu potestate non actu: nam potestate omnium illorum sensilium actus vnus specie dicitur atque simul, quatenus ab eadem facultate suscipiuntur: quinimò (hoc addo) omnes istę receptiones, hac eadem ratione, nempe potestate, vna receptio dici queunt, atque eodem tempore effici, quatenus nempe, in eodem τῷ νῦν: in quo sentio album, possem ipsum non sentire, & illius loco nigrum sentire. At quæstio Aristotelis est de ipsa energεία sensus, itaque vnio ista κατ' δυνάμιν tanquam ab instituto nostro aliena hîc explodenda est: Et concludendum: Si obiecta plura sint, & actu sentiantur vt commixta, vnicam fore sensionem, respectu scilicet illius vnius tertii, quod ex mixtura effectum est: Si vero vt separata, tot actus & sensiones erunt, quot item obiecta, quæ ab eadem potestate, non vno eodémque tempore recipi poterunt: cùm à facultate vna numero, actio vna numero tantùm eodem tempore prodire, vnáque numero comprehensio effici queat. Quam itē conclusionē, ne vllus prorsus exceptioni locus supersit, declarat Aristoteles hoc modo: Anima, nulla alia re iudicat aliquid esse vnum numero, quàm ipso tempore indiuiduo, in quo à sensu capitur, at id quod vnum specie est, non hoc iudicat: sed ipso sensu hoc iudicante, id est, diuersitate ipsa sensuum, modóque comprehēsionis diuerso. Dico modo comprehensionis diuerso, propterea quòd, quanuis idem sensus, puta visus, albū & nigrum percipere videatur, non tamen ambo eodem modo, sed vtrunq; oppositorū diuerso percipit. E contrà iis quæ eiusdē συζυγίας, id est, coniugationis sunt, siquidem eadem prorsus ratione apprehenduntur, vt dulce à gustu, album à visu: & è contra amarum ab illo, ab hoc nigrum. Ac si Aristoteles con-

A les concludere velit, Si actionem vnam numero, vnius numero sensus, animæ illam esse iudicat, quæ tempore indiuiduo efficitur, illam certè nunquam vnã numero iudicabit, quæ diuersam perceptionis rationem habet: siquidem ista non vno temporis momento & simul suscipiatur, multóque etiam minus illam quæ ad sensum diuersum pertinet, vt superiùs induximus. Subobscura sunt hæc quæ nobis in postrema hac parte tradit Arist. & ad intelligendũ propè difficillima. Quæ tamen nos dicere maluimus (ni fallor) perspicua magis & accommodata sunt, quàm quæ Thomas & Alexãder, multóque magis quàm quæ alii quidam διὰ τῆς ἀναλογικῆς ταυτότητος commenti sunt. Sed illustremus nonnulla seorsim. Primúmque moneamus, hanc eandem quæstionem in sec. de an. à con. 141. vsque ad 148. expendi, atque determinari. (Quare necesse est vt B illa misceantur). Si hæc ad diuersa sensilia accommodare velis, dicendum est, Aristotelem hæc proposuisse vel tanquam casu posito (vt loquuntur) vel vt omnia distinctionis membra prosequeretur: secus enim sibi repugnaret, qui superiùs docuit diuersa sensilia ita misceri non posse, vt propter mixturam vnum quoddã per se, vnáque species efficiatur. (Anima enim). Sensus interni munus propriè dicitur iudicare sensilia, externi verò capere. At iudicare hoc esse vnũ numero vel specie, ad Mentẽ cogitantẽ pertinet: de qua re aliâs. (Sensu discernente). Id est diuerso, aut si non diuersitate sensus (modo) id est, varia perceptionis ratione. (Quod idcirco dico). refertur ad proximum vocabulum nẽpe ἢ τῷ τρόπῳ. argumento est id quod addit, ad ταυτότητι sensus, & ἑτερότητι perceptionis pertinẽs. (ὁ αὐτὸ μὲν ἑαυτῷ, ἐκεῖνος δὲ ἄλλο). Idem quidem ipse, ab illo autem alius: Vna & eadem in seipsa potestas est, quæ album & dulce iudicat: vna itẽ C quæ album & nigrum, sed quæ album percipit specie differt ab illa quæ dulce & numero ab illa quæ amarũ capit. ταυτότητος causa est animæ indiuisibilitas, ἑτερότητος æstheteriorum atque obiectorum, necnon perceptionis diuersitas. (Vtrunque contrariorum modo diuerso). Ergo non eodem tempore. Diuersum autem modum declarat Alexander. Etenim vnum vt habitum: alterum vt priuationem iudicat. Consulatur pro hac re contextus quadragesimus nonus primi Physicorũ, decimus octauus primi de ortu & interitu, & vigesim[9] septimus quarti metaphysicorũ, septimus decimi, & 22. duodecimi. item Auer. secundo physicorum decimo quinto, & in libello de sub. orbis. Duo tantùm monebimus, primúmque illud: contrariorum quod est perfectius, id formæ & habitus vicem gerere: è contra quod imperfectius: si tamen contraria quatenus τὶ ὄντα quædam in natura sunt spectentur: si verò vt in hoc vel illo respectu, atque inuicem transmutabilia, non vnum magis quàm alterum rationẽ D formæ aut priuationis obtinere. Mox sciendum, contraria, vt loquuntur, positiua, priuatiuè non opponi. Sũt enim hę oppositorum species diuersę: quòd illa extremorum eiusdem generis mutuò in seipsa agentium, propriámque formam & specificum esse obtinentium sit: hæc nequaquã: verùm respectu perfectionis, aut cõtinẽtię, contraria, στερητικῶς quoque opponi affirmamus (sibi ipsi cognata) vt in gustu omnia dulcia, in visu omnia alba, aut econtrà: in illo omnia amara, in hoc omnia nigra. In primo physicorum cont. quadragesimo nono, cùm de antiquis loqueretur ait, Contraria quidem quanquam sine ratione omnes Veteres posuisse principia, differre tamẽ inter se, quòd alii priora, alii posteriora acciperent: in eo præterea conuenire quòd sua principia ἐκ τῆς αὐτῆς συστοιχίας sumerent. Aliter quidem atque aliter seriem illam Interpretes exponunt: eodem tamen ferè recidunt omnes, & huic loco lucem afferunt.

Ἔτι εἰ αἱ τῶν ἐναντίων κινήσεις ἐναντίαι, ἅμα δὲ τὰ ἐναντία ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἀτόμῳ οὐκ ἐνδέχεται ὑπάρχειν, ὑπὸ δὲ τὴν αἴσθησιν τὴν μίαν ἐναντία ἐστὶν, οἷον γλυκὺ, πικρὸν, τούτων οὐκ ἐνδέχοιτο ἂν αἰσθάνεσθαι ἅμα. ὁμοίως δὲ δῆλον ὅτι οὐδὲ τὰ μὴ ἐναντία. τὰ μὲν γὰρ τοῦ λευκοῦ, τὰ δὲ τοῦ μέλανός ἐστι. καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις οὖν ὁμοίως· οἷον τῶν χυμῶν, οἱ μὲν τοῦ γλυκέος, οἱ δὲ τοῦ πικροῦ. οὐδὲ τὰ μεμιγμένα ἅμα· λόγοις γάρ εἰσιν ἀντικειμένων, οἷον τὸ διὰ πασῶν, καὶ τὸ διὰ πέντε, ἐὰν μὴ ὡς ἓν αἰσθάνηται, οὕτως δὲ εἷς λόγος ὁ τῶν ἄκρων γίνεται. ἄλλως δ᾽ οὔ. ἔσαι γὰρ ἅμα, ὁ μὲν πολλοῦ πρὸς ὀλίγον, ἢ περιττοῦ πρὸς ἄρτιον· ὁ δὲ ὀλίγου πρὸς πολὺν, ἢ ἀρτίου πρὸς περιττόν. εἰ οὖν πλεῖον ἀπέχει ἔτι ἀλλήλων καὶ διαφέρει τὰ συστοίχως μὲν λεγόμενα, ἐν ἄλλῳ δὲ γένει, τῶν ἐν τῷ αὐτῷ γένει (λέγω δὲ οἷον τὸ γλυκὺ καὶ τὸ λευκόν.) καλῶ σύστοιχα, γένει δὲ ἕτερα. τὸ γλυκὺ δὲ τοῦ μέλανος, πλεῖον ἔτι τῷ εἴδει διαφέρει, ἢ τοῦ λευκοῦ. Ἔτι ἂν ἧττον ἅμα ἐνδέχοιτο αὐτὰ αἰσθάνεσθαι, ἢ τὰ τῷ γένει ταὐτὰ, ὥστε εἰ μὴ ταῦτα, οὐδ᾽ ἐκεῖνα.

101 Adhæc ſi contrariorũ motus cõtrarii ſunt, ſimul autem cõtraria in eodẽ & indiuiduo, ineſſe non valent: & ſub ſenſum vnũ contraria cadũt, vt dulce & amarũ, hæc vtique ſimul ſentiri non poterunt: ſimiliter autem perſpicuũ eſt, quòd neq; ea quæ non contraria: quippe quæ partim ad albũ, partim ad nigrum referãtur. Cæterorum etiã ratio eadẽ eſt, nã ſaporũ ſpecies partĩ dulci, partĩ amaro tribuũtur. Sed nec mixta ſimul ſẽtiũtur (in rationibus nãque ſunt oppoſitorũ, veluti Diapaſõ, & Diapẽte) niſi vt vnũ ſentiãtur. Atqui hoc modo vna fit proportio extremorum, aliter autẽ nõ. Erit enim ſimul hæc quidẽ proportio multi ad paucũ, vel imparis ad parem: illa verò pauci ad multũ, vel paris ad impar. Si itaque plus à ſe inuicẽ diſtant differũtque illa, quæ cognata quidem ſibi ipſis ſunt, genere tamẽ differentia, quàm quæ eiuſdem generis: (verbi gratia, dulce & album cognata & genere diſcrepãtia voco) dulce autẽ plus etiã ſpecie differt à nigro quàm ab albo: profectò multo minus adhuc iſta ſimul ſẽtiri accidet, quàm quæ genere eadem. Quare ſi non hæc, ergo neque illa.

Deducitur ferè ex ſuperioribus hæc tertia ratio, ſeu vt rectiùs dicam, ad ſuperiorem rationem pertinet. Hic ergo oſtendit, eũdem ſenſum plura propria ſenſilia ſimul nõ poſſe ſentire: vt inde tutiùs colligat quod in ſuperiori, in hũc modum, Contraria ſimul in eodem eſſe nequeunt, motiones ſenſilium duorum ſpecie differentium eiuſdem ſenſus ſunt contrariæ, ergo, &c. Propoſitio non vno in loco apud Ariſtotelem & Auerroem legitur. Aſſumptio probatur quia contrariorum, contrariæ ſunt motiones, vt ex quinto de Phy. auſcul. elicitur. Senſilia verò duo eiuſdem ſenſus contraria ſunt, quod probat Ariſtoteles, quia vel ſunt extrema ſub eodem genere, vt album & nigrum: vel media inter extrema. Si extrema, ergo verè contraria, ex decimo metaphy. 13. ſi media, contrariorum item rationem obtinent, quatenus vni extremo comparata, alterius vicem gerunt. hæc copioſiùs ſuperiùs declarauimus. Imò addit, neque ipſa media ſeu mixta ſenſilia ſimul percipi, rationem nãque cõtrariorum obtinent componentia, vt album & nigrum in cæruleo, διὰ πασῶν & διὰ πέντε in muſicis Symphoniis. Διὰ πασῶν nãque ad διὰ πέντε ſe habet, vt par ad impar, & pauca ad multa. Eſt enim in proportione dupla, id eſt, duorum ad vnum, διὰ πέντε verò in tripla, id eſt, vt tria ad duo. Hac de re Boet. priori vol. Muſ. cap. 7. & 16. & ad hanc rationem planiùs intelligendam, 5. phy. à cont. 46. vſque ad 52.

Col-

Colligit deinceps Arist. argumentum ſuum à maiori, Quòd niſi poſſimus ſen A tiendo percipere, ſenſilia contraria in quibus minor eſt ἑτερότης tantò minus diuerſa percipiemus. Diuerſorum autem duplicem conſtituit gradum: eorum nempe vnum quæ ἀσύστοιχα ſunt: alterum quæ μᾶλλον τῷ εἴδει differunt, de quibus eadem argumentandi vi determinat, ſenſum nempe ſi τὰ ἀσύστοιχα ſimul eodémque tempore compræhendere nequeat: multò etiam minus compræhenſurum quæ magis ſpecie differunt. τῶν ἀσυστοίχων exemplum eſt album & dulce, ſiue nigrũ & amarum: differentium verò πλεῖον τῷ εἴδει, album & amarum, ſiue nigrũ & dulce. Animaduertatur hîc primum vocabulum generis & ſpeciei, ab Ariſtotele confundi, vt plerũque ſolet, Mox τὰ μᾶλλον εἴδει διαφέροντα vocari, diuerſa quæ ex contraria ſerie accipiuntur, quàm quæ ex eadem.

Ὃ δὲ λέγουσί τινες τῶν περὶ τὰς συμφωνίας, ὅτι οὐχ ἅμα μὲν ἀφικνοῦνται οἱ ψόφοι, φαίνονται δὲ, καὶ λανθάνει ὅταν ὁ χρόνος ᾖ ἀναίσθητος, πότερον ὀρθῶς λέγεται; ἢ οὔ; τάχα B γὰρ ἂν φαίη τις καὶ νῦν παρὰ τοῦτο δοκεῖν ἅμα ὁρᾶν καὶ ἀκούειν ἔν τι, ὅτι οἱ μεταξὺ χρόνοι λανθάνουσιν. ἢ τοῦτο οὐκ ἀληθὲς, οὐδ᾽ ἐνδέχεται χρόνον εἶναι ἀναίσθητον οὐδένα, οὐδὲ λανθάνειν, ἀλλὰ παντὸς ἐνδέχεται αἰσθάνεσθαι. εἰ γὰρ ὅτε αὐτὸς ἑαυτοῦ τις αἰσθάνεται, ἢ ἄλλου ἐν συνεχεῖ χρόνῳ μὴ ἐνδέχεται, τότε λανθάνειν ὅτι ἐστί. ἔστι δέ τις ἐν τῷ συνεχεῖ καὶ τοσοῦτος, ὥστε ὅλως ἀναίσθητός ἐστι, δῆλον ὅτι τότε λανθάνοι ἂν, εἰ ἔστιν, αὐτὸν αὐτὸν, καὶ εἰ ὁρᾷ, καὶ οὐκ αἰσθάνεται καὶ αἰσθάνεται.

102 Quod autem nonnulli de Symphoniis affirmant, ſonos nempe non ſimul peruenire, videri autem, & latere nos, ſi quando tempus inſenſile fuerit, recténe affirmatur, vel non? Nam iuxta hoc aliquis forC taſſe dicet: idcirco exiſtimari, aliquid vnum ſimul cerni & audiri, quoniam inter media tempora lateant. An hoc minimè verum? neque eſſe poteſt tempus inſenſile, aut latere: ſed omne ſétiri valet. Etenim ſi cùm aliquis aut ſe aut alterum ſentit, in continuo tempore, non contingit tunc latere quod eſt: eſt autem aliquis in continuo tempore, & tantus, quantus omnino inſenſilis eſt: patet quòd tunc latere poterit ſeipſum, ſi ſit, & ſi videat. Præterea & non ſentit, & ſentit.

Anteaquam Philoſophus, oſtendat quomodo ſimul, id eſt, vno eodémque tempore percipi ſentiendo plura poſſint, reſponſum quorundã generatim ad vtramque quęſiti partem attinens, affert, qui in harmonicis ſonis declarabãt quid nobis in perceptione ſenſilium credendum eſſe cenſebant. Occaſio huius reſponſi interferendi fuit, non vt illius confutatione viam ſibi ad veritatẽ D ſtatuendam, ſuperioráque argumenta refellenda muniret (quod quibuſdam placet) ſed vt obiter errata quorundam more ſuo, detegeret. Summa autem reſponſionis iſtorũ erat: Reuera fieri non poſſe vt non niſi ſeparatim plura ſẽſilia percipiamus, quemadmodũ etiam harmonicos ſonos percipimus: ob minutiſſima tamen temporum momenta, quibus interualla perceptionum diſcludũtur, id nobis videri, quod verè non eſt, nempe quòd ſimul plura ſentiamus. Priorem reſponſionis partem, ſuperiora argumenta probant. Poſteriorem ſat ſe ſtabilire opinantur, ſi confugiant ad tempus illud, id eſt, ἀναίσθητον χρόνον (vt loquuntur Græci) confugiant, quod minimum ſit atque ita momentaneũ, vt ſucceſſio omnis, omnéque motionum interuallum, ſenſum lateat. Refutat Ariſt. hanc reſponſionem, oſtendens fieri non poſſe, vt huiuſmodi tẽpus minimũ, nos lateat: cùm enim hoc conſtituerit (vt ait Alex.) ſequetur ſenſiones multorũ ſenſiliũ: non ea certè ratione ſimul à nobis percipi qua videãtur.

Refutatio autem non ſimplex eſt. Prior ita habet, Ille qui ſentit, in quantalibet, vel etiam minutiſſima temporis particula, ſe ſentire, atque in illo πῃ eſſe percipit: ergo quancunque temporis exiguam partem ſentit. Aſſumptio ſumitur ex ſec. de an. contextu 136. Nam cùm videmus, audimus, olfacimus, ſenſu cognoſcimus nos videre, audire, olfacere: ergo in quantocunque temporis momẽto ſentiamus, ſemper ſentire nos, cognoſcimus. Etenim ſecus, falſa eſſet propoſitio in ſecũdo de anima poſita, quòd vniuerſim vera non eſſet. Conſequutio patet: ſiquidem ſi ſenſus ſentiẽdo ſentire ſe percipit, cognoſcit quoque ſe πῃ & in tempore ſentire: ergo quantulumuis tempuſculum percipiet, nullúmque ipſum fallet. Verba poſtremæ contextus partis, quæ ſubobſcura ſunt, ſigillatim ita explicentur. (Etenim ſi cùm aliquis ſentit ſeipſum aut alterum eſſe, in continuo tempore). Id eſt, cùm aliquis eſt, eo tempore quo eſt, ſeipſum eſſe ſentit, vel alium. (Non cõtingit tunc latere quod eſt). Id eſt, fieri nõ poteſt quin cognoſcat ſe ſẽtire eſſe ſe, vel alium. (Eſt autẽ aliquis in continuo tempore, & tantus quãtus omnino inſenſilis eſt). Hoc eſt, opinaris autem tu, dari tempuſculũ in illo tẽpore cõtinuo quod ſenſum fugiat. (Patet quòd tunc lateri poterit ſeipſum, ſi ſit, & ſi videat: Præterea non ſentit & ſentit). Id eſt, ſequetur aliquod dari momentum, in quo quiſpiam ſeipſum lateat, ſibíque ſit abſconditus, quod eſt abſurdum: quandoquidem nullus eſt, qui eo tempore quo eſt, non ſentiat ſe exiſtere, & eo tempore quo aliũ cernit ſe illum cernere non ſentiat, idémque præterea erit hoc modo dicere, atque affirmare, aliquẽ non ſentiẽdo ſentire: quo nihil abſurdius audiri poteſt. Alex. & Thomas lucẽ huic argumẽtationi aliquã afferunt, cùm docent, Tẽpus per ſe non ſentiri, ſed per accidens, ratione ſcilicet rerum quę mouentur, & per ſe in tẽpore ſentiuntur: dicimus nanque viſionem, puta longam, quia longa ſpecierum viſilium ſuccedẽtium perceptio fit. Quocirca cùm quiſpiam ſe eſſe, aut ſe ſentire, percipit, ſentit quoque tempus in quo ipſe eſt, & in quo actionem ſuam edit. Dubitatur hic ab omnibus, an ſenſus ſuam operationem cognoſcat: pro qua dubitatione, multa à Philopono, Simplicio, Thoma, aliíſque Latinis afferri ſolẽt. Mihi ſanè Themiſtii ſententia in ſec. de an. cap. 8. & Alexandri in ea. de ſenſu Communi, valde arridet: Senſum nempe Communem eſſe qui functiones omnium ſenſuum exteriorum cognoſcit. Quæ quidem ex Ariſt. deſumpta eſt in lib. de ſomno & vig. cap. ſecundo, vbi hoc ipſo argumento ſenſum cõmunem in animali aſtruit, nempe, quòd viſus non videat ſe videre, neque auditus audiat ſe audire, ſed facultas quædam communis adſit, qua animal ſe videre & audire ſentiat, quam ſenſum communem vocatum eſſe dicit. Hæc ita plana ſunt intelligenti quid ſenſus communis ab exteriori differat, quid item vtriuſque proprium ſit, præterea quid vterque in homine intelligendi vi prædito valeat, vt nullus amplius dubitationi locus ſuperſit, & nil huic Ariſtotelis argumentationi repugnans (quod tamen aliqui nobis obiiciunt) ita ſentiendo afferatur: quinimò hæc ſola via ſit, qua Simplicium à ſeipſo alicubi hac in re diſcedentẽ, ad ſeipſum reducere valeamus. Sed conſulantur Themiſtii, & Alexandri verba, quæ multis quidem in locis, ſed in citatis potiſſimùm leguntur. Nobis enim hæc in præſentia ſat ſunto: qui illa in libello de ſomno & vigilia pluribus ſimus, Domino fauente, proſequuturi.

Ἔτι οὐκ ἂν εἴη οὔτε χρόνος οὔτε πρᾶγμα οὐδὲν ὃ αἰσθάνεται, ἢ ἐν ᾧ μὴ οὕτως ὅτι ἐν τῷ τουτῳί, ἢ ὅτι τοῦτο τὶ ὁρᾷ, εἴπερ ἐστί τι μέγεθος καὶ χρόνου καὶ πράγματος, ἀναίσθητον ὅλως διὰ μικρότητα· εἰ γὰρ τὴν ὅλην ὁρᾷ καὶ αἰσθάνεται τὸν ὅλον αὐτὸν συνεχῶς χρόνον οὕτως, ὅτι

A ὅτι ἐν τούτῳ τινί, ἢ ὅτι τούτου τι ὁρᾷ, ὥσπερ ἐστί τι μέγεθος. ἀφῃρήσθω τὸ γ' β', ἐν ᾧ οὐκ ᾐσθάνετο, οὐκοῦν ἐν ταύτης τινί, ἢ ταύτης τι ὥσπερ τὴν γῆν ὁρᾷ ὅλην, ὅτι τοδὶ αὐτῆς καὶ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ βαδίζει, ὅτι ἐν τῷδε τῷ μέρει αὐτοῦ. ἀλλὰ μὴν ἐν τῷ β' γ' οὐδὲν αἰσθάνεται. τῷ ἄρα ἐν τούτου τινὶ τοῦ α β αἰσθάνεσθαι, λέγεται τοῦ ὅλου αἰσθάνεσθαι, καὶ τὴν ὅλην. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῆς α' γ'. ἀεὶ γὰρ ἐν τινὶ καὶ τινός, ὅλου δ' οὐκ ἔστιν αἰσθάνεσθαι. ἅπαντα μὲν οὖν αἰσθητά ἐστιν, ἀλλ' οὐ φαίνεται ὅσα ἐστί. τοῦ γὰρ ἡλίου τὸ μέγεθος ὁρᾷ, καὶ τὸ τετράπηχυ πόρρωθεν, ἀλλ' οὐ φαίνεται ὅσον, ἀλλ' ἐνίοτε ἀδιαίρετον, ὁρᾷ δ' οὐκ ἀδιαίρετον. ἡ δ' αἰτία εἴρηται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν περὶ τούτου. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστι χρόνος ἀναίσθητος, ἐκ τούτων φανερόν.

B 103 Præterea nec tempus, nec res vlla erit quæ ſentiatur, niſi eatenus quatenus in huius aliqua parte, vel iſtius rei aliquid videt: ſiquidem aliqua magnitudo, tum temporis, tum rei ſit, ob exiguitaté prorſus inſenſilis. Si nanque totam rem cernit, & totum ipſum tempus continuè, quia in aliqua parte huius, vel quia illius aliquam partē cernit, ſi eſt aliqua magnitudo, auferatur C.B. in quo non ſentiebat, ergo in aliqua parte huius, vel aliquam huius partem cernit. Verbi gratia, terram totam conſpicit, quoniam hanc partem illius: & annum ambulat, quia in hac anni parte. Veruntamen in C.B. nihil ſentit: ergo quia in aliqua huius nempe A.B. parte, ſentit, dicitur totum annum totámque terram ſentire. Eadem autem C ratio in A.C. eſt: ſemper enim in aliqua huius temporis parte, & aliquid huius, totum autem ſentire non licet. Omnia igitur ſentiri valent, ſed non apparent quanta ſunt. Solis enim magnitudo videtur, & quatuor cubitorum à longinquo: at quanta eſt non apparet, Quin plerunque indiuiduum apparet, cernit tamen non indiuiduum. Huius cauſa ſuperius à nobis expoſita eſt. Quòd igitur nullum ſit inſenſile tempus, ex his perſpicuum eſt.

Alia ratione idem refutat, quæ huiuſmodi ferè eſt, Si datur tempus inſenſile, aut magnitudo inſenſilis, (hæc nanque ſe inuicem conſequuntur, cùm tēpus ſit menſura motus, imò, teſte Simplicio, idem ratione quòd motus, motus D verò nullus, præter magnitudinem) conſequetur, nullum nunquam nos totū continuum tempus, aut magnitudinē totam percepturos, niſi eatenus, quatenus partem aliquam, id eſt, illius tēporis, illiúſque magnitudinis percipim⁹. Sit enī magnitudo A.C.B. Sumatur huius magnitudinis inſēſilis pars, puta C.B. hac ablata, pars ſenſilis manet, nempe A.C. ergo quis hanc ſenſilem partē tantūmodo videns, totam ſe magnitudinem cernere affirmare poterit. Cōſpiciens itaque quis Terræ partem, totam ſe Terram conſpicere dicet, & ambulans aut legens horam diei, totum ſe annum aut diem ambulaſſe, ſeu legiſſe. Eadem ratio eſt de parte quę ſenſilis ponitur, nimirum A.C. ſiquidem illius pars aliqua inſenſilis erit: quò fiet, vt de ea quoque ſit idem concludendū, nēpe idcirco ſētiri quia ipſius aliquid ſentiatur, atque id eouſque, dum fateri cogamur, aliquid eſſe quod ſentiatur quia inſenſile ſit: quod abſurdum eſſe ex prioris & ſecundæ quæſtionis determinatione liquet. Colligendum eſt ergo totum ratione quidem, qua totum quoddam eſt, & certo ſimul colle-

ctarum partium numero aggregatum ſenſile dici, non quia aliquid totius ſentiatur, quinimò (vt Alexander monet) niſi hoc eſſet id nobis deeſſet, quo primo & per ſe ſentimus, nempe totum ipſum, cum ratione tantùm totius, partes percipiamus: præterea nil vnquam de toto verè affirmare licebit, cùm quiduis illi ratione partis, non quia totum conueniret. Id tamen verum eſt, Totũ non ſemper percipi quantum ſit: vt ſol qui nõ tanta magnitudine à nobis conſpicitur, quanta præditus eſt, aliaque huiuſmodi tanquam indiuidua apparent, quæ tamen magnitudinem ſuæ quantitatis multò grandiorem habent, neque indiuidua ſint: quinimo talia cerni minimè poſſunt, vt ſuperiùs demonſtrauimus, cùm diximus, id quod videtur, non eſſe indiuiduum, vel dari magnitudinem actu inuiſilem, poteſtate verò nequaquam. Aliud ergo eſt Totum ſentiri, quia illius pars tantùm aliqua ſentiatur: aliud totum qua ratione totum eſt, comprehendi, certam tamen quantitatis illius magnitudinem, nequaquam ſentiri. Particula (ἅπαντα) in concluſione poſita, cùm nempe ait, ἅπαντα μὲν τὰ αἰσθητά ἐστιν, ſimpliciter ita exponenda eſt, Omnia itaque ſubſiſtentia, ſenſilia ſunt, ſed ea quanta ſint, non ſemper percipiũtur. Laudarem tamen aliorum explicationem: quæ eſt, vt per particulam iſtiuſmodi, totum quoad ſignificat ſimul omnes partes, ſignificetur, ſicubi tamen alterum mihi locum, in Ariſtotele proponerent, in quo particula iſta, ad idem exprimendum vſurparetur. Hic illud in quæſtionem cadere ſolet, nempe, an Tempus inſenſile detur: Quod videtur concedendum, cùm ſi ſecetur hora, eouſque ſectione progredi liceat, dum ad minimum ſenſile deueniamus: quod ſi item diſtribuatur, certum eſt illius partes inſenſiles fore, cùm ipſum minimum ſenſile ſit. Omitto hîc quæ Henricus Gand. in ſuis quodl. & Scot. in 2. ſent. diſt. 2. de Indiuiſibili loquuti ſunt. quæ item alii dixerunt, nempe, tempus inſenſile dari quidem, non tamen magnum, (iuxta quam dicendi rationem Ariſtotelem excuſant. qui ſuperiùs id pro abſurdo & falſo aduerſus Veteres, dum agebant de ortu colorum adduxit) Dicam ego paucis, Tempus in ſua latitudine acceptum, & ſecundum omnes ſui partes, continuam eſſe quantitatem: Cuius tamen id quod actu exiſtit, & accipi poteſt eſt ipſum tantùm τὸ νῦν, quo etiam ſine, tempus intelligi non poſſet. Dicit autem τὸ νῦν tẽpus præſens, (prętereo namque illud τὸ νῦν æternitatis de quo Simpl. in tertio de ani. cont. 23.) & eſt nexus futuri cum præterito. Hoc momentum ſeu inſtans indiuiſibile eſt, vt oſtenditur quarto phy. cont. 26. 27, & 28. Indiuiſibile autem ſenſu percipi nequit, ergo concedit Ariſtot. aliquod inſenſile tempus. Et quãuis τὸ νῦν non ſit propriè tempus, nec pars temporis, cùm indiuiſibile ſit, tẽpus verò continuum, (quod certè ex ipſis indiuiduis atque τοῖς νῦν ex quinto phy. cõt. 89. componi nequit) dicitur tamen tempus quia terminus partium temporis, veluti punctus partium linearum eſt: eſt nanque Momẽtum idem, initium futuri, & finis præteriti, cùm tamen ipſum re & ſecundum ſe ſit indiuiduũ: nam ſecus eſſet dare terminum termini, priúſque & poſterius illius. Quare ſimpliciter concludamus, Tempus conſiderari dupliciter poſſe, vel vt menſura eſt motus, quem conſequitur: qua ratione momentum non erit tempus: vel remota ſucceſſionis conſideratione, vt id in quo res potiſſimùm efficiũtur, & quod præcipuè habemus, quo certè modo τὸ νῦν tempus dicetur, & inſenſile: ſenſus nanque illud momentum non percipit quod dicimus Indiuiſibile: eſt autem ſenſile poteſtate, quatenus nempe in toto percipitur, aut actu, non per ſe, toto enim abſque (ſi imaginatione ſepararetur) vllo modo ſentiri nequiret. Huc ferè ſententia eorum ſpectat, qui abſolutè dicunt, Non dari tempus inſenſile, quia momentum illud atque vltimum ſenſile, non niſi imaginatione

diui-

A diuidi queat:re verò ipsa à Veterib⁹ diuidebatur,cùm colores ex partiū per se inuisilium aggregatione & coitione, gigni affirmarent. Longam sanè & arduam quæstionem esse illam noui, An detur Tempus minimū, An item Momentum,temporis causa esse possit. Sed hęc alibi pertractanda sunt,atque ita veluti verissima,id est,Peripatetica interim retinenda.

Περὶ δὲ τῆς πρότερον λεχθείσης ἀπορίας σκεπτέον, πότερον ἐνδέχεται ἅμα πλειόνων αἰσθάνεσθαι, ἢ οὐκ ἐνδέχεται. Τὸ δ᾽ ἅμα λέγω, ἐν ἑνὶ καὶ ἀτόμῳ χρόνῳ πρὸς ἄλληλα. πρῶτον μὲν οὖν. ἆρ᾽ ὧδ᾽ ἐνδέχεται ἅμα μὲν, ἑτέρῳ δὲ τῆς ψυχῆς αἰσθάνεσθαι, καὶ οὕτως ἀτόμῳ ὡς παντὶ ὄντι συνεχεῖ, ἢ ὅτι πρῶτον μὲν τὰ κατὰ τὴν μίαν αἴσθησιν οἷον λέγω ὄψιν. εἰ ἔσται ἄλλῳ αἰσθανομένη ἄλλου χρώματος, πλείω τε μέρη ἕξει καὶ εἴδει ταὐτά. καὶ γὰρ ἃ αἰσθάνεται, ἐν τῷ αὐτῷ γένει ἐστίν. εἰ δὲ καὶ ὅτι ὡς ὄμματα δύο φαίνεταί τις οὐδὲν κωλύειν, οὕτω καὶ ἐν ψυχῇ, ὅτι ἴσως ἐκ μὲν τούτων ἕν τι γίνεται, καὶ μία ἡ ἐνέργεια αὐτῶν. ἐκεῖ δὲ εἰ μὲν ἓν τὸ ἐξ ἀμφοῖν, ἐκεῖνο τὸ αἰσθανόμενον ἔσται. εἰ δὲ χωρὶς, οὐχ ὁμοίως ἕξει. Ἔτι αἰσθήσεις αἱ αὐταὶ

B *πλείους ἔσονται, ὥσπερ εἴ τις, ἐπιστήμας διαφόρους φαίη. οὔτε γὰρ ἡ ἐνέργεια ἄνευ τῆς καθ᾽ αὑτὴν ἔσται δυνάμεως, οὔτε ἄνευ ταύτης αἴσθησις ἔσται.*

104 De proposita verò quæstione,differendum est, Fierine possit, an non vt plura simul sentiantur. Dico autem simul,id est,in vno & indiuiduo tempore vnà. Primùm igitur nunquid ita accidit, vt simul quidem sentiantur,sed diuersa animæ parte,& sic indiuisibili vt totum sit continuū. An quia primùm ea quæ pertinent ad sensum vnum, vtputa, visum, & si alia parte alium colorem senserit,multas quoque partes specie easdem habebit? Etenim quæ sentit,in eodem genere sunt. Sin verò,quoniam vt C bini sunt oculi,dicat quis nil prohibere ita esse in anima. Quia fortasse ex his vnum fit,quorum etiam vnum est opus: illic etiam siquidem vnum fiat ex duobus,illud erit sentiens. Sin verò separatim, non similiter se habebit. Præterea sensus idem,plures erunt: veluti si quis scientias differentes dicat, Neque enim operatio absque sua ipsius facultate erit,nec absque hac sensus.

Reliquū hoc orationis Aristotelicæ,quod ad finē vsque libelli ferè progreditur,in explicatione modi & causæ,quomodo & quare simul multa percipere possit anima,consumitur. Refutata ergo aliorū responsione(inquit) ad propositam dubitationem accedendum est,quam repetens addit. Et explicandū vtrum anima simul multorū perceptrix esse & dici queat, simul inquā, id est, D in tempore,non simpliciter indiuiduo,hoc nanque minimè dari,probatū est: sed ita indiuiduo vt quæ sentimus vnà sentiantur, non vnum in hac parte, in illa alterum. Paulatim autem,& quasi per gradus ad veriorē solutionem vult ascendere vt res planior efficiatur. Proponit itaque primùm, An dici fortasse queat, Animam quidem eandem puta videntem,plura simul posse percipere, diuersa tamen sui parte, vt corpus in diuersis suis partibus albedinem simul & nigredinem potest habere. Respondet,Si id dicatur,absurditatem nos vitare non posse quæ sequitur, nimirum (si de vnico sensu loqui velimus) vnam facultatem puta videntem plures partes eiusdem speciei habituram esse: quod certè patet, cùm ea quæcunque videns anima, videat,vnum sint genere, ob cuius generis sensilium solam diuersitatem,facultates

seu partes animæ sentientis, specie inuicem distinguuntur, vt infrà ex Arist. ipso patebit. Hoc verò pro absurdo & falso relinquit Philosophus, cùm animã magnitudinem non esse cõstet, aut partibus istiusmodi diuiduam. At excipere potuisset aliquis, nil prohibere animæ videnti diuersitatem istam partium tribui posse, cùm duo sint cernendi instrumẽta (duobus nãque oculis res vna colorata percipitur) quę illi inseruire videãtur. Respondet rationem non eandem esse, neque collationem similem, idcircóque propterea non secari animam. Quanuis enim duplex sit cernendi instrumentum, energ*eia* tamen vna & comprehensio vnius obiecti est, cùm optici nerui, eo quo superius exposuimus modo, congrediantur, in vnũque principium coeant. Est ergo vna tantùm facultas, vnum instrumento duplici apprehendens: vndè fit, vt aut vnum esse videns dicere cogaris, illud nempe principium in quod duo visa coeunt: aut nullam esse similitudinem adductam, si duo conspecta non in vnam coeãt partem, sed ad diuersas numero animæ particulas pertineant. Quæ omnia eo etiam confirmat: quòd si secùs res haberet, sequeretur plurium visilium, plures esse sensus visus: nam sensus ad multiplicationem potestatum, multiplicãtur, quòd tamen est absurdissimum. Cum nanque vis sentiẽdi & energ*eia* ipsa propria, se mutuò cõsequantur, hæc absque illa, neque illa absque hac seiungi poterit: atqui energ*eia* sentiendi secundum diuersitatẽ eorum quæ sentiuntur distingui sanè solet, ita vt vbi sensilia eadem, tunc eadem energia, eadémque facultas & ratio animæ sit. Alioquin sequeretur plures fore sciẽtias albedinis speciéque distinctas. Consequutio probatur, quandoquidem, sicut energ*eiai* specie distinctæ, facultates specie distinctas arguunt, ita speculandi diuersitas à diuersis sensuum receptionibus producitur. Quapropter alia albedinis & nigredinis sciẽtia, imò multiplex albedinis ipsius erit. Quod falsum esse declarat Alexander, eò quòd vna eadémque scientia sit omnium specierum sub vno genere, iuxta illud Aristotelis: Scientiam vnam vnius generis subiecti, atque omnium suarum specierum esse. Animaduertenda sunt verba illa, καὶ οὕτως ἀτόμῳ ὡς παντὶ ὄντι συνεχῇ. Censet Alexander his iterum exprimi, quid per particulam ὡς sit intelligendum: hoc item Leonico placuit. Mihi non satis probatur, quòd & repetitio huiusmodi in vna propè linea superuacanea, iudicanda esset, & quòd verba illa ὡς παντὶ ὄντι συνεχῇ, ad suã explicationem accõmodare nequeant. Thomas rectiùs, Exprimunt (inquit) verba ista quomodo, Dicentes animam diuersis sui partibus plura simul recipere, vnam tamen & non diuersam animam statuerent, nempe ob illarum partium inter se cohærentium, continuationem.

Εἰ δὲ τούτων ἐν ἑνὶ καὶ ἀτόμῳ αἰσθάνεται, δῆλον ὅτι καὶ τῶν ἄλλων. μᾶλλον γὰρ ἐνδέχεται τούτων ἅμα πλειόνων τῶν τῷ γένει ἑτέρων. εἰ δὲ δὴ ἄλλῳ μὲν γλυκέος, ἄλλῳ δὲ λευκοῦ αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ μέρει, ἤτοι τὸ ἐκ τούτων ἕν ἐστιν, ἢ οὐχ ἕν. ἀλλὰ ἀνάγκη ἕν. ἓν γάρ τι τὸ αἰσθητικόν ἐστι μέρος. τίνος οὖν ἐκείνου ἑνός; οὐθὲν γὰρ ἐκ τούτων ἕν. ἀνάγκη ἄρα ἕν τι εἶναι τῆς ψυχῆς, ᾧ ἅπαντα αἰσθάνεται, καθάπερ εἴρηται πρότερον. ἄλλο δὲ γένος δι' ἄλλου.

105 Quòd si hæc in vno & indiuiduo tempore senciuntur, perspicuum est, quòd & alia sentiẽtur. Magis etenim licebat, hæc plura simul, quàm plura genere diuersa percipere. Quòd si alia sui parte anima dulce sentit, alia album, vtrum ex his vnum efficitur, an non vnum? Sed necesse est vnum constare: nam pars quæ sentiendi vim habet vna est. Cuius ergo vnius illud erit? nihil enim vnum ex his. Oportet itaque vnum aliquid esse animæ

A animæ,quo cuncta ſentit,(vt diximus)ſed aliud genus per aliud.

Paulatim ad ſolutionem accedit: Idcircò nunc docet, Neque etiam ſenſilia diuerſorum generum ſenſuúmque à pluribus animæ partibus percipi poſſe, ſed vna quadam facultate egere. Ex quo etiã quod ſuperiùs docuit magis confirmat. Nam ſi iſta diuerſa vnitatem facultatis perceptricis exigunt, & in vno indiuiſibili vniuntur, tanto certè magis alia, quæ magis conueniunt. Aſſumptionem initio ponere non videtur: ponit autem ſi quis particulas has εἰ δὲ πάντων, illis ſuperioribus, Nempe ἔτι ἀνάγκη μὲν τι κατὰ τὴν ψυχὴν αἰσθάνεσθαι, reſpondentes conſideret. Ratio autem argumẽtandi nota eſt, ex iis quæ ſuperiùs attulimus. Probare deinceps videtur quod aſſumpſit in hunc modum: Quamuis Anima variis ſui partibus album & dulce, Viſu, nimirum & Guſtu ſentiat, ex his tamẽ vnum quiddam efficitur, quatenus ad partem illam animæ omnes terminan-

B tur: quæ vnica cùm ſit, vim ſentiẽdi, atque illa omnia iudicandi obtinet. Interiorem hunc atque cõmunem ſenſum vocamus: de quo alibi nos in his Commentariis, nonnulla & ad hunc etiam locum pertinentia, annotauimus. Et inferius de eodem quoque plura dicemus. Ad vnicum igitur reipſa ſenſum nos reuocat Ariſtoteles, qui vt propriis quibuſdam & peculiaribus, atque inter ſe diuerſis inſtrumentis ad res externas ſentiendas vtitur, viſus, auditus, tactus nuncupatur: in corde manet, & centri inſtar obtinet, quòd ad ipſum res omnes extrinſecus obiectæ deferantur. In verbis contextus, aliqua eſt difficultas atque in illis præſertim. (Quòd ſi hæc), id eſt, quæ diuerſi ſunt generis. (Perſpicuum eſt quòd & alia). hoc eſt contraria. (Magis etenim licebat hæc), nẽpe contraria, vt ſuperior argumẽtatio euincit. Locus Topicus eſt, Si de quo minus. (Cuius ergo vnius illud erit: nihil enim vnum ex his). Thomas laborauit quidẽ vt hæc explicaret, ſed à ſcopo aberrauit. Alexãder qui iſta ad ſenſum cõmunem & ſenſilia refert, plus certè præſtitit: lõgius tamen digreditur, quàm

C oporteat, & planè non ſatiſfacit. Quid igitur ſi ad Æſtheteria, verba omnia iſta referremus? Dixerat vnicum eſſe ſenſum communem: petit nunc, cuiúſnam vnius inſtrumenti ſit iſte vnicus atque internus ſenſus, quandoquidem vnicum iſtud atque internum Æſtheterium, vnumquid ex externis conflatũ & conſtitutũ eſſe nequeat. Ratio verò petitionis eſt, vt oſtendere & cõcludere deinceps poſſit, Vnum eſſe reipſa ſenſum (vti dixim⁹) vnicúmque illius Æſtheterium, nempe cor: Qui ſenſus quaſi aliis externis ſenſibus, & quod æſtheterium, aliis externis æſtheteriis, ad res extrinſecus obiectas percipiendas vtantur.

Ἆρ' οὖν ᾗ μὲν ἀδιαίρετόν τι κατ' ἐνέργειαν ἕν τι ἐστι τὸ αἰσθητικὸν γλυκέος καὶ λευκοῦ. ὅταν δὲ διαιρετὸν γένηται κατ' ἐνέργειαν ἕτερον, ἢ ὥσπερ ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐνδέχεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς. τὸ γὰρ αὐτὸ καὶ ἓν ἀριθμῷ λευκὸν καὶ γλυκύ ἐστι, καὶ ἄλλα πολλά. εἰ γὰρ μὴ χωριστὰ τὰ πάθη ἀλλήλων, ἀλλὰ τὸ εἶναι ἕτερον ἑκάστῳ. ὁμοίως τοίνυν θετέον καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τὸ αὐτὸ καὶ ἓν εἶναι ἀριθμῷ τὸ αἰσθητικὸν πάντων, τῷ μὲν τὸ εἶναι, ἕτερον καὶ ἕτερον, τῶν μὲν γένει, τῶν δὲ εἴδει, ὥστε καὶ αἰσθάνοιτο ἂν ἅμα τῷ αὐτῷ καὶ ἑνὶ, λόγῳ δ' οὐ τῷ αὐτῷ.

D

106 Vtrum igitur quà indiuiduum eſt, ſecundum actum, vnum eſt quod dulce ſentit, & album: cùm verò ſecundum actum diuiduum redditum fuerit, alterum? An quemadmodum in rebus ipſis accidit, ſic in anima? Eadem nanque res vna numero, alba & dulcis eſt, multáque alia. Si enim affectiones, non ſeparabiles à ſe inuicem ſunt, ſed eſſe alterũ vnicuique

A adeò vehemens, vt totam ad se vnam animam rapiat. Hæ item quòd ἀχρονικῶς absque materia recipiantur, simul se in eodem pati possunt, nullamque repugnantiæ aut cõtrarietatis rationem in sensu, quemadmodum neque in intellectu habent. Motiones item genere distinctas, non posse mutuò discerni, nisi ab vna facultate apprehendantur. Apprehenduntur autẽ, quia quãuis diuersi sint sensus exteriores, & plures, in vno tamen sensu communi interiori & superiori vniuntur, cuius respectu vnum esse dicuntur. Postremò, sensile non ideo vnum esse, quia in temporis momento perceptum sit, sed quia verè & re ipsa vnum sit, atque ita esse iudicetur, vel in temporis momento vno vel pluribus comprehendatur. Hæc ex Commentariis Alexãdri & Thomæ eliciuntur. Accedo nunc ad scrupulum. Si sensus communis simul diuersorum sensuum sensilia percipit, imò si idem sensus contraria simul, cur hanc eandẽ dignitatem Menti nostræ quæ eminẽtior atque excellẽtior est, tribuere noluit
B Aristoteles in tertio de anim. cõt. 24? cùm præsertim, Mens ipsa sit quæ intelligibilia inuicem seiungere debeat: quod certè præstaret nunquam, nisi simul ipsa perciperet. Accedit Auerrois grauissima authoritas, qui in tertio eiusdẽ tract. com. 19. affirmat. Mentem nostram non modò tria aut plura, verùm etiam infinita simul intelligendo capere posse. Respõdeo, veram esse Philosophi de intelligentia nostra sententiam, quod ea præsertim ratione confirmatur: quia Mens nostra quid indiuiduum est, idcircóque propriè indiuidua ab ipsa cognoscuntur: atquì cùm Mens intelligit, id ipsum quod à se intelligitur quodammodo euadit. At indiuiduum simul certè in plura conuerti nequit. proptereáque Aristot. alibi, vt secundo Topico, nos multa quidem scire tradit, quia multorum habitum teneamus, non tamẽ quia actu simul multa no-
C scamus. Vt autẽ tota res hæc certè ἀξιοπιστῶς, planiùs intelligatur, & lis omnis dirimatur, hæc Theoremata verissima ponantur. Primum, Mentem nostram plura habitu intelligere, i. multorum intelligibilium habitũ tenere posse, ex sec. Topico. Secundum, Mentem eandem infinita simul potestate percipere valere, quomodo intelligendo vniuersale, sub quo infinita continẽtur, infinita simul cognoscere dicitur. hoc Auerr. in loco nuper citato, & Arist. in primo post. analit. Tertium, Intelligere simul multa Mens potest sed eminẽter (vt aiunt). Hoc modo Deum, Mentémq; item agẽtem cũcta simul cognoscere dicimus. Ille nãque seipsum solumodo intelligens, cuncta intelligit: hæc etiam, quanuis infinitè debiliùs imperfectiúsq; respectu Dei, quaten⁹ tamen seipsam per propriam essentiam intelligit, cætera perfectione & eminentia quadã cognoscit, quatenus in sui essentia continentur. Sed abstrusiora sunt hæc, & ad
D tertium de anima pertinent. Quartum Theorema sit, Mentem nostram actu plura simul apprehendere non posse. Pro qua re sciendũ, nomen Mentis duobus modis vsurpari, vel ꝓpriè pro ea animæ parte quæ Νοῦς dicitur, & circa simplicia versatur: vel impropriè pro Ratione, i. ἀντὶ τοῦ λόγου. Νοῦς in pura & simplici contemplatione consistit, vt Arist. testatur, ideóque simul duo τὰ πάντα, speculari nequit. Multóq; minus Ratio quæ in tempore intelligit, multa simul non percipit, nisi fortasse vt vnum. Sed contrà quis excipiet, ex Arist. primo post. cap. 1. Ἐνίων γὰρ τοῦτον τὸν τρόπον ἡ μάθησίς ἐστι, id est, vt Linconiensis & Thomas explicarunt, Assumptio in Demõstratione simul eodémque tempore cum cõplexione cognoscitur. Respondeo, interpretationem istam absolutè sumptam, falsissimam esse: quæ enim distincta sunt, distincto quoque tempore percipiuntur: quanuis vera Philosophi sententia sit, cùm post notitiã vnius, statim quoque alterũ cognoscatur. Ad Argumenta igitur superiora, dicendum, sensum communem simul plura capere, non tamen vt vnus sed vt plura, quod menti

non accidit, quæ absolutè indiuidua est, nec quod conuenit facultati inferiori imperfectionis & diuisibilitatis ratione, vt visui in oculo & sensui cõmuni in corde, id superiori tribuendum est. Ad aliud, respõdeo, cùm duo quà inuicem conueniunt, aut quà discrepant considerantur, vnius vicem gerere, & sub ratione vnius cognosci: similitudo nanq; duorum & dissimilitudo, vnum quoddam est. Auerroi, secundo Theoremmate iam responsum est. Sed aliquis adhuc nodus restat expediendus. Nam Aristot. in 2. de anim. cont. 147, & 148. id ipsum videtur reiicere quod hîc asserit, atque concludit, sensum nempe communem simul contrariis affici, duobúsq; contrariis motionibus simul moueri posse. Quicquid Alexander in 3. q. nat cap. peculiari, & in hisce etiam commentariis de duplici sensionis modo afferat, (neque enim singula ad rem hãc spectantia nunc perpendenda sunt) solus Thomas viam nobis ad nodum hũc soluendum duplici via aperuit. Et primam quidem iam superius attingimus. Altera est: Vim sentiendi, quatenus cognoscens est, vnam & plures sanè dici posse, non tamen quaten⁹ recipiẽs. Hinc Alexãder inter sentire & pati discrimẽ alicubi ponere videtur. pati nãq; est ipsa receptio quæ in organo efficitur, sentire verò, cognoscere est. Vnde Anima quatenus eadẽ cognoscit plura sensilia ad se tanquã ad centrũ à sensibus externis delata, vna est: plures verò, quatenus pluribus atq; diuersis ipsis sensilibus cõparatur, quæ nõ vna ratione sed multiplici cognoscit, vt albũ, nigrũ, dulce. Non ergo in anima quà cognoscẽs est, contraria recipi absurdũ est, sed quà patiẽs: quo certè modo contraria non recipit, nisi spiritualiter. Ita (ni fallor) interpretari quoq; poterit mẽs Alexãdri, qui alibi in eadem parte pupillæ album & nigrum recipi affirmat: ocul⁹ enim si quatenus anima præditus est cõsideretur, eadẽ in parte album & nigrũ recipere dici potest, quia illa receptio cognitio est. Postremò, ne fundamentũ cui innititur Aristotelica solutio labascere videatur: quærẽdum est, An iste cõmunis sẽsus detur: quod quidẽ clarissimi aliquot in Philosophia viri negare aliquã do sunt ausi. His nempe rationibus potissimùm adducti, quòd sensus cõmunis munere, tam phantasia quàm opinio fungatur, & quòd ipso posito superuacanei alii sensus externi esse viderentur. Illud quoque in quæstionẽ cadit, an vn⁹ sit iste cõmunis sensus, vt affirmare videtur Arist. Quærendi occasio est, Quãdoquidem si de Tactus vnitate dubitatur, quia discrimina multorũ sensilium cognoscit, puta calidum, frigidũ, humidũ, siccum, asperũ, & lene: quãto magis de sensu cõmuni id in dubiũ reuocari oportet, qui omniũ sensuũ, sensilia omnia percipit? Ad primam, Respondeo paucis, Necessitatem rerũ non aliunde quàm à fine sumi oportere: id secundus de phy. ausc. & de part. ani. (vt multos alios locos omittam) docet. Est autẽ finis in rebus physicis, operatio: ab operatione igitur cõmunis sensus, illiùs necessitas sumẽda est. Hæc verò est, cognoscere discrimina omnium sensiliũ, cùm simul, tum verò separatim, illáq; iudicare. Hoc certè munus alioquin necessarium, non nisi ab ipso potest expleri, Quod ita declaro. Primùm Ratio id non potuit, quia vt Alexander ait in cap. de sensu com. Vniuersè & vniuersalia comprehendit, nõ singularia: Phantasia item, de rerum sensilium etiam absentium imaginib⁹ cogitat, quas Memoria in se insculptas retinuit: sensus verò communis discrimina illa tantũ percipit & iudicat, dum res ipsæ obiectæ adsunt. Neque igitur Ratio, neque Phantasia, neque Memoria (quanuis hæ duæ postremæ Animæ vires reipsa inuicem & à sensu communi nõ discrepent) id munus exequi possunt. Multóq; etiã minus opinio, quæ (si Philoponum audire velimus) imprimis vniuersale quod in sensu est comprehendit, vtputa, omnem colorem album, visum disgregare: Mox conclusiones à facultate ratiocinãte deductas colligit, absque tamen discursu

& causa

A & causa, puta, Animam non esse morti obnoxiam. Opinio obtinet, postquã Ratiocinãdi vis hoc modo id induxerit, Anima ex se ipsa mouetur: quod ex seipso mouetur, semper mouetur: quod semper mouetur, est immortale. Quare ex his perspicitur opinionis non esse, id præstare quod proposuimus. Dicere autem vnum aliquẽ ex externis sensibus ei muneri efficiendo idoneum esse, absurdissimũ fore: cùm neque visus (quod de vno, item de aliis dico) prçter sua propria & peculiaria obiecta aliorum quodpiam iudicet aut cognoscat, neque propriè etiam sua cognoscere (vt Themistius ait) sed accipere dicatur, verè siquidem cognoscit qui intrinsecus sensus est, ad quem illa & alia deferuntur. Vnde ex his colligitur, sensum cõmunem necessariũ esse. Externos verò sensus non superuacaneos. Hac quæstione ita ad exitum perducta, ad aliam accedo, hoc quidem in præsentia affirmans: Non tam dubitari de vnitate sensus Tactus, quàm de illius organo, quod carnẽ & cor esse statuit Arist. quãui scaro B cordis respectu, medii potiùs rationẽ obtineat. Sed non æquè cõuenit in sensu communi dubitandi ratio, cuius vnicum Æstheterium est, nempe cor, in quo tanquam in Regia manens, ea iudicat atq; cognoscit, quæ idem recipere dicitur quatenus propriis quibusdam organis ad obiecta externa sentiẽda vtens, Visus, Auditus, Tactus, Olfactus appellationem habet.

Ὅτι δὲ τὸ αἰσθητὸν πᾶν ἐστι μέγεθος, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδιαίρετον αἰσθητὸν, δῆλον. ἔστι γὰρ ὅθεν μὲν οὐκ ἂν ὀφθείη ἄπειρον τὸ ἀπόστημα, ὅθεν δὲ ὁρᾶται πεπερασμένον, ὁμοίως δὲ καὶ ὀσφραντὸν καὶ ἀκουστὸν, καὶ ὅσων μὴ αὐτῶν ἁπτόμενοι αἰσθάνονται. ἔστι δή τι ἔσχατον τοῦ ἀποστήματος, ὅθεν οὐχ ὁρᾶται, καὶ πρῶτον ὅθεν ὁρᾶται. τοῦτο δὴ ἀνάγκη ἀδιαίρετον εἶναι, οὗ ἐν μὲν τῷ ἐπέκεινα, οὐκ ἐνδέχεται αἰσθάνεσθαι ὄντος, ἐν δὲ τῷ ἐπὶ τάδε, ἀνάγκη αἰσθάνεσθαι. εἰ C *δὲ δή τί ἐστιν ἀδιαίρετον αἰσθητὸν, ὅταν τεθῇ ἐπὶ τῷ ἐσχάτῳ ὅθεν ἐστὶν, ἔσχατον μὲν οὐκ αἰσθητὸν, πρῶτον δ' αἰσθητὸν, ἅμα συμβήσεται ὁρατὸν εἶναι καὶ ἀόρατον. τοῦτο δὲ ἀδύνατον. περὶ μὲν οὖν τῶν αἰσθητηρίων καὶ τῶν αἰσθητῶν, τίνα τρόπον ἔχει, καὶ κοινῇ καὶ καθ' ἕκαστον αἰσθητήριον, εἴρηται. τῶν δὲ λοιπῶν πρῶτον σκεπτέον περὶ μνήμης καὶ τοῦ μνημονεύειν.*

107 Perspicuum est autem, omne quod sentitur magnitudinẽ esse, nullúmque indiuiduum percipi: vnde nanque cerni non potest, infinita distantia est: vnde verò cernitur, finita. Eádem ratio est eorum quæ olfactu, auditu, & tandem omnium quæ citra tactum sentiũtur. Est itaque aliquod distantiæ extremum, vnde non conspicitur, & primum vnde cernitur. Atque hoc insecabile esse necesse est, vltra quod, nẽpe rem existentẽ sentire non licet: citrà verò sentire necesse est. Si ergo aliquod sensile Indiuiduũ est, cum positũ erit in extremo, vnde postremò sentiri nõ possit, primũ verò possit, sequetur vt idẽ simul visile D sit atq; inuisile, quod quidẽ fieri nequit. Iã de Æstheteriis, eorundẽq; sensilib⁹, quomodo se habeant generatim, de omnibus & sigillatim de vnoquoq; disseruimus. Inter reliqua verò, primũ de Memoria, & meminisse disputãdum est.

Quoniã suprà aduersus Veteres de ortu colorum mediorũ Philosophus disputans, ac de minimis magnitudinibus subinde mentionem faciẽs, pollicitus erat se demõstraturũ nullam insensilem magnitudinẽ dari: proximè verò cùm quæstionem superiorẽ tractaret, dixerat, Nõnulla propter longinquum interuallũ, nõnulla itẽ propter φαντασίαν tanquã insecabilia & ἀδιαίρετα apparere nihilominus tamen quicquã sub rationẽ indiuidui nõ sentiri, sed ratione magnitudinis: quinimò & hoc ipsum ad priorẽ quæstionẽ explicandã sumpserat. Nunc vt pro loco & occasione doctrinæ sibi conceditur, nil obscurum aut incõstans quantũ relinquat, eius aliquam affert demonstrationem, quæ est huiusmodi:

si quis statuat aliquid vt indiuiduum sentiri posse, puta colorē in puncto conspici, is affirmare cogitur, colorem eundem cerni & non cerni simul posse. Quod sanè absurdissimum dictū est. Consequutionem vt probet, hypothesim quādam primò sumit, energiam nempe sensus interuallo locorum certo determinatam esse. In infinita nanque, i. maxima atque valde longinqua distantia sensile nō percipietur, vt in Visu, Olfactu, Auditu, quæ quòd externo vtātur medio, distantiam loci exigere, quiuis experitur. Est ergo infinitum aliquod interuallum, quo res aliqua, puta, non videtur. Est item aliquod certum ac definitum quo conspicitur. Ex quibus sanè colligitur, aliquod vltimū dari quo res amplius non cernitur, & aliquid primum quo conspicitur. Atque hoc insecabile esse oportet, quia vltra illum eripitur visio, citrà verò permanet. Hoc posito & stabilito, sumatur (ait Philosophus) illud indiuiduum sensile, nimirum color in puncto, atque ponatur in hoc medio indiuiduo sibi conuenienti: tunc futurum est vt aspiciatur & non aspiciatur. Et illud quidem, quia in eo interualli puncto est, in quo res primùm cernitur, & citra quod si progrediamur, visio permanet. Hoc verò, quia in eo interualli extremo est, in quo visio prohibetur, & vltra illud primùm, in quo res primò cernitur. Id enim cuius gratia primùm res videtur, est etiam id quo aspectus postremò tollitur: est nanque huius principium, illius finis, si sit ἀδιαίρετον. Cæterùm, quòd Aristot. de Indiuiduo ad sensum hoc in loco loquatur, non de indiuiduo simpliciter (de quo in sexto de phy. ausc. pluribus agitur) Alexander explicauit, qui item aduersus Diodorum Stoicum Aristotelem ista tractasse animaduertit. Epilogum deinde Aristot. suo operi apponit, ea commemorans de quibus hactenus egit: in quo omnia perspicua sunt. In particula tamēn (κοινῶς) nimium laborat Thomas qui ad libros de anima illā referre videtur, (vbi multa cōmuniter ad sensus omnes pertinentia tractantur) nec ineptè: cùm hic Libellus eorum veluti perfectio atque absolutio sit. Sed hæc sane ἀδιάφορα. Verùm de his hactenus. Deo verò opt. max. gratiæ aguntor immortales.

COMMENTARII IN ARISTOTELIS
LIBRVM DE ORGANIS SENSVVM
& Sensilibus,

FINIS.

SIMONIS SIMONII

LVCENSIS IN LIBRVM ARISTOTELIS.

ΠΕΡῚ ΜΝΉΜΗΣ ΚΑῚ ΤΗ͂Σ ἈΝΑΜΝΉΣΕΩΣ;

Hoc est, de Memoria & Reminiſcentia, Commentarius.

A POSTQVAM Ariſtoteles de iis quæ ad Senſionem externam, quæ maximè propria, & prior quidem animantium operatio eſt, pertinent, ſuperiori libro egiſſet: nunc de proprietatibus interiorem ſenſum reſpicientibus diſſerere inſtituit, Memoria nẽpe & Reminiſcentia. Thomas hunc ordinem quaſi naturalẽ, duplici ratione adductus, eſſe dixit. Primùm, quòd à ſenſibus pręſentia cognoſcentibus ad Memoriam, & Reminiſcentiam quibus pręterita conſeruantur & recuperantur, tandémque ad Somnum quo futura prænoſcimus, tranſitus fiat: Præterea, quòd Natura hunc ipſum ordinem in ſpeciebus gignendis ſeruet. Etenim ab imperfectis exorditur, cuiuſmodi inanima ſunt, mox ad plantas
B tranſit, i. ad ea quæ aluntur, augeſcunt, extenuantur ſibíque ſimile gignunt. Adhæc quoniam inter ſpecies perfectas aliqua quaſi media ſemper ferè intercedit, ad ζωόφυτα aſcendit, tum ad ea quæ ſentiẽte vi exteriori & interiori prædita ſunt: tandémque ad Hominem, qui mente & intelligẽtia vigens, quaſi αὐτοκράτωρ quidam (vt ita dicam) terreſtris, omnibus rebus mundanis à Natura ſeu potius à Deo Naturæ autore & opifice præfectus, prudentiáque, i. habitu mẽtis, quo de iis quæ ſub actionem cadunt optimè deliberat, ornatus prodit. Atqui, in nonnullis etiam ex Brutorum animantium genere, vis quædam naturalis, quæ prudẽtia (latiùs nimirum & cõmuniùs ſumpto vocabulo) dicitur, ad bene ordinatéque agendum, i. ad ea quæ ſibi neceſſaria ſunt cõparanda, & quæ nocitura videntur fugienda, exiſtit. Prudentiæ verò munus eſt, non modò præſentia, verùm etiam præterita cum futuris connectere, vt de eo quod
C optimum eſt, conſilium capiatur. Idcircóq; in imperfectioribus animalibus, quæ aliquã vim prudentiæ obtinuerũt, cùm præſentiũ notitiam, tum præteritorũ memorię igniculos quoſdã ineſſe neceſſe eſt: quod Ariſt. etiã in proœ. met. affirmat. In præſtãtiſſimo verò, & nobiliſſimo hominũ genere, Memoria perfecta adeſt, & Reminiſcentia. Poſtquã igitur Ariſt. de Senſibus qui in cunctis animãtibus inſũt tractationẽ abſoluit, ad ea accedit, quæ perfectiorib⁹ cõueniũt, nempe vt agat de Memoria, tùm de Reminiſcentia, quæ ſolius hominis ꝓpria eſt. Hæc Thomas, quanuis (vt ſolet) aridiùs. In quibus tripliciter reprehendi iure poteſt. Primò quia futura in Somno proſpicere, accidens eſt: Mox quia ſi ordinẽ naturæ, huiuſmodi ſeruari oportuiſſet, à Memoria ad Sẽſum: poſtremò ad Somnũ progrediendũ fuiſſet: quandoquidẽ præterita præſentibus, præſentia futuris priora dicũtur. Poſtremò, quia licet inter librũ ſuperiorẽ & hũc noſtrũ

ordo aliquis & gradus naturæ ſpectetur: quis tamen inter hunc & ſequentem de Somno, & Euigilatione ſtatui poterit, ſiquidem ſomnus cunctis conueniat animantibus? Nobis qui aliter cenſemus, vt in præfatione ſuperioris libelli copioſiùs expoſuimus, primùm iſta nullum faceſſunt negocium: prætereà omnes hos libros in optimum & perſpicuum ordinē digerere facillimum eſt. Et quantùm quidem attinet ad librum de ſomno, dicimus, Ariſtotelem poſtquàm egit de his quæ ad priorem, & potiorem proprietatem animalis, nimirum ad ſenſum tam externum, quàm internum pertinent, primóque animam, mox corpus reſpiciunt, diſputare de paſſione quadam quæ iſtos ſenſus ſequitur, quæque primò corpori, mox animæ tribuitur, nempe de ſomno, qui ab halitu aſcendente, ſuum ſumit ortum. Inſcribitur ergo hîc libellus communiter περὶ μνήμης καὶ τοῦ μνημονεύειν. Neque hæc inſcriptio noſtræ repugnat, ſiquidem Ariſtoteles ita etiam eſt loquutus, De Memoria igitur & meminiſſe, quænam ſit eius natura, & ad quam partem animæ perineat. de ipſo item Reminiſcei quid ſit, quomodo, & ob quam cauſam fiat, diſputatum eſt. Aliàs annotauims inſcriptiones librorum, præter quàm quòd à variis ſumantur accidentibus, non ſemper etiam ea omnia complecti quæ in toto volumine tradun-tur. Meteorologiæ appellationem, metallorum argumentum propriè ſaltem non meretur, omnia tamen, tàm quæ in ſublimi, quàm ſub terram ſunt, vnicam inſcriptionem habuerunt. Non vbique etiam Analytici ſunt libri de ſyllogiſmo & demonſtratione. Cæterùm, ad hanc inſcriptionem intelligendam ſciendum eſt: Vnam re ipſa in cunctis animalibus Animam eſſe ſentientem, ratione tamen peculiarium quarundam, & diuerſarum facultatum plures dici. Hæc in corde tanquam in fonte manet, quanuis in cerebro ſuas præcipuas vires exerat, atque, vt propriis quibuſdam organis ad res externas ſentiendas vtitur, ſenſus exterioris, Viſus nempe, Auditus, Olfactus, Guſtus, Tactus, appellationem ſortitur: vt verò interior iſta facultas centri morem gerit, ad quod res omnes extrinſecùs obiectę deferuntur, quarúmque ipſa differentias (dum tamen adſunt) aſſequitur (nam dulcedinem à ſono, & odorem à colore differre percipit) Senſus communis nominatur: vt item rerum iſtarum etiam abſentium imagines in ſe inſculptas, & reconditas retinet, déque ipſis ſimpliciter cogitat, Phantaſiæ nomen adipiſcitur, quæ tàm in Somno, quàm in Euigilatione munus ſuum obire valet. Quòd ſi Phantaſia de imaginibus illis non ſimpliciter cogitet, ſed adhibita etiam temporis præteriti aut loci, in quo ad ipſum delatæ fuerint circunſtantia & conſideratione, Memoria nuncupatur, quæ quidem re ipſa non differt à Phantaſia, imò illius paſſio eſt. Reminiſcentia verò, qua amiſſas imagines ratiocinatione aliqua recuperamus, memoriæ affinis eſt, atque ad Memoriam reuocatur, vt ex Ariſtotele in hoc libello cognoſcetur. Ex his duo conſtare poſſunt, nimirum neque ſuperuacaneam, neque mancam vſquam fuiſſe Ariſtotelis doctrinam. Non mancam quidem, quia in ſecundo de Anim. à context. 136. vſque ad finem libri, de facultatibus ſentiendi interioribus agens, eáſque ſecundum diuerſitatem modi, quo à ſenſilibus afficiuntur, inuicem ſeiungens, Memoriam non prætermiſit, cùm de Phantaſia tractans, illam quoque tacitè complectatur, cùm vtraque ſua ſimulacra abſentibus ſenſilibus verſet, atque hac ratione à ſenſu communi ſeiungatur. Non ſuperuacaneam verò, quia in hoc libello ſpeciatim Memoriæ natura & ratio aperitur, qua à Phantaſia, facultas differens eſt. Neque enim Ariſtot. tot in vnum coaceruare librum, ſed omnes has tractationes, argumentis quibuſdam propriis, certiſ-

A certísque titulis digerere voluit, quò planiora essent omnia, minúsque in docendo confusionis haberent: in hoc certè, Praeceptori suo longè praestans. Sed ad rem. Alterum maioris momenti quod perspicuum ex superioribus traditis reddi posse diximus, illud est, deceptos eos fuisse, qui Auerroem sequuti sexcentis in locis, praesertim verò in secundo de anima, comment. 63. & tertio eiusdem com. 6. & 20. facultatem aliam quandam praeter duas praecipuas enumeratas inducere videntur: illam, scilicet, quam ad Cogitandum idoneā vocant. Ab hac tanquam à propria forma homines animari, Auerroes alicubi affirmat eandémq; in omnium decem Categoriarum indiuiduis versari, ea percipere, componere, atque diuidere, vt hoc animal cùm hoc homine, aut ab hoc homine hunc lapidem, ratiocinari item ex aliqua re singulari, aliam singularem: in summa, hanc ipsam esse, quae indiuidua à conditionibus materiae spoliat, eáque in Memoria tanquam in Thesauro recondit. Haec sententia Galeno item arrisit, qui in tertio de Symptomatum causis, exemplis quibusdam discrimen inter Phantasiam & cogitantem animam declarare conatur. Decepti, inquam, isti sunt, cùm ratiocinatio & segregatio B rei à conditionibus indiuiduorum, nempe hîc, & nunc, solius mentis munus sit: quin imò Auerroes ipse in iisdem commentariis de anima, aliquando dicit: Mentis proprium esse in rebus agendis versari, quae singularia sunt, eiusdémque opus esse vniuersale à singulari distinguere, proptereáque vtrumque cognoscere. Sed non istud hoc tempore agimus, vt de animae facultatibus accuratè velimus inter Philosophos iudicare: illud tenere satis sit, frustra cogitantem hanc animam addi, quòd adhuc certius erit, si argumentum quoddam breuiter attingamus, quod (ni fallor) nunquam refelli poterit. Sub Reminiscentia & Memoria Facultatem isti suam cogitantem collocant, (hoc Auerroes in praesenti libro capite tertio), eamque hominis propriam, imò formam esse asserunt. Atquì nulli dubium est, Memoriam C aliquibus Brutis tributam esse. Vnde sanè sequetur, dari facultatem aliquam spiritualiorem, quae Brutis conueniat, ea quae homini est peculiaris. Huic dicto astipulatur Themistius in secundo de anima, centesimo quinquagesimo secundo, & in hoc libello capite octauo, imò & Aristoteles in eodem secundo, contextu trigesimo & trigesimo nono: quibus omnibus in locis Phantasia, absque medio aliquo, cum mente iungi videtur. Ne verò Auerroem (quem virum & quantum in Peripatetica familia) ob hoc quis contemnat, hoc in praesentia dici poterit. Cogitantis scilicet animae nomine, nil aliud quàm mentem ipsam de illius sententia intelligi oportere: hoc ex sexto metaphysicorum commentario priori, & nono eiusdem tractationis commentario vltimo, disertè elicere quiuis potest. De Galeno alii diligentiùs videant, qui contrariam huic nostrae sententiam mordicus D tenent: exempla verò eius nullum aduersus nos momentum habent. Nam eadem fuit Phantasia in Theophilo quae in Thalamo clangorem tubarum recipiebat, quaeque tibicines expellendos esse iudicabat: Quid? nónne Bruta ipsa vmbram aut quid aliud huiusmodi cùm vident, rem nocituram imaginantur, simulque eam declinant? Neque illud nos turbet, (vt hoc quoque obiter moneamus) quòd alicubi Aristoteles scripsisse visus est, Bruta nimirum Phantasia destituta esse. Etenim non alio istud modo intelligendum est: quàm vt Auerroes in secundo coel. com. 40. docuit, Phantasiam scilicet ob variam temperationem, naturam & accidentia animalis

mutari, ac proinde in vno magis quàm in alio perfectam, in homine tamen ob coniunctionem intellectus perfectissimã reperiri. Cæterùm diuiditur hæc tractatio in duas præcipuas partes, in priori de Memoria agitur, in altera de Reminiscentia. De memoria primùm quærit quid sit: mox ad quam animæ partem pertineat: Tum qualis propriè sit illius energeia. Postremò, dubitationes quasdam (vt solet) ad hanc rem pertinẽtes proponit atque enodat. Aliam partem suo loco, vt opus erit, subdistribuemus. Nunc illud addidisse sat esto, Dignissimam eam esse quæ assiduè legatur, atque in manibus habeatur, quòd in ea amplissimi illius thesauri natura declaretur, in quo (vt Speusippus non ignobilis Platonis discipulus ait) id ipsum reconditur & conseruatur, quo solo mens humana pascitur. Iam igitur Aristotelem ipsum audiamus. A

ΠΕΡΙ μνήμης καὶ τοῦ μνημονεύειν, λεκτέον τί ἐστι, καὶ διὰ τίνα αἰτίαν γίγνεται, καὶ τίνι τῶν τῆς ψυχῆς μορίων τοῦτο συμβαίνει τὸ πάθος, καὶ τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι. οὐ γὰρ οἱ αὐτοί εἰσι μνημονικοὶ καὶ ἀναμνηστικοί, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, μνημονικώτεροι μὲν οἱ βραδεῖς, ἀναμνηστικώτεροι δὲ οἱ ταχεῖς καὶ εὐμαθεῖς. B

1 De Memoria & eo quod est meminisse, dicendum quid est, & ob quã causam fiat, cuique Animæ parti hæc affectio accidat: Et de ipso item reminiscendo. Neque enim eodem se habent modo, qui ad memoriam, & qui ad Reminiscentiam apti sunt. Verùm magna ex parte, memoria magis vigent, qui tardi: reminiscentia verò, qui celeres & dociles.

Initiò, quibus de rebus sit disputaturus, & quo ordine, tam generatim quàm speciatim perstringit. Mox quod instituit, exequetur. Disputandũ est (inquit) primùm de Memoria, & illius energeia: Tum de ipso Reminiscendo. Tria verò de his perquirenda sunt: quid vnumquodque ipsorum sit, ob quam causam efficiatur, & cuius item partis animæ peculiares sint facultates. Verùm petere quis poterat, cur seorsim de hisce duabus facultatibus ageret, cùm alioquin idem re esse dicantur. Respondet, discrimen aliquod inter ipsas esse: quod etiã explicat, non tamen à natura ipsarum sumptũ, (siquidem de hoc ipso in toto hoc libello sit disputaturus) sed à signo notissimo nẽpe à varia corporis & subiecti temperatione & dispositione, in quo facultas hæc vna operatur. Etenim qui ad Memoriam apti sunt, vt plurimùm tardè recipiunt ea, quæ deinceps constantiùs continent. Ad Reminiscendum verò valent, qui è contra se habent, nimirum qui citius percipiunt & dociliores sunt. (περὶ μνήμης καὶ τοῦ μνημονεύειν). Facultatem & energeiam facultatis intelligit. Et meritò quidẽ, quia Passiones istæ, sunt animæ & corpori simul conuenientes, vt in superiori volumine scripsimus copiosiùs: energeiam autem suam nõ edit vis Recordandi, aut Reminiscendi absque corpore. (Quid est, & ob quam causam fiat). Ex quatuor quæsitis, vnum simplex, compositum alterum sumit, ad quod illud etiã reuocatur. (Et cuius partis animæ hæc Affectio sit). Quæ de Memoria disputanda proponuntur, eadem de Reminiscẽtia sunt expectãda. (πάθος). Non semel admonuimus, sentire esse quoddam pati, ex sec. de an. cõt. 118. effingitur nanque & informatur actu sensus sentiendo in vestigium rei sensilis, quod antea potestate tantùm obtinebat, à potestate autem ad actum transiẽs quodammodo patitur. Atquì memoria animæ sentiẽtis facultas est, iure igitur πάθος illius dici potest. (Neque enim iidem). Secunda pars contextus. (εὐμαθεῖς .i. bene dociles). Explicat id quod proximè dixerat, cũ præsertim particu- C D

la

laę præcedat. Accommodandum igitur est vocabulũ istud, non modò ad verbum ἔχεις, verum etiam ad superiorem particulam, nempe βραδεῖς. Non possum autem non mirari Themistium & Leonicũ hic ad facultatem illam quã Græci εὐφυΐαν vocant, Latini commodè satis ingenium & indolem, confugisse, quamuis enim εὐμάθεια, pars quædam sit ingenii, non tamen idem prorsus est quòd εὐφυΐα, constat enim εὐφυΐα ex μνημονικῇ, εὐμαθείᾳ, & ἀγχινοίᾳ seu solertia de qua Arist. primo post. c. vlt. Ita vt propriè nil aliud sit ingeniũ quàm facultas animæ ratiocinãtis, qua quis tanquã visu acutissimo abstrusiora cernere atque inuenire, seu facillimè ab alio accipere, optimúmque de iis ferre iudicium valet. Hæc ex Aristotele sumpta sunt in tertio Ethico ad Nicomachum cap. quinto. Vnde perspicuum est. M. Tullium in hoc Ingenii vocabulo hallucinatum fuisse, ea fortasse occasione, quòd Aristoteles eo persæpe abusus fuerit. Viros item in Philosophia nobiles ideò esse deceptos, quòd φύσιν idẽ quòd Ingenium esse censuerint. Sed ad rem. Est εὐμάθεια nil aliud quàm habilitas quædam ad ea percipienda quæ docemur. Sed quæritur cur indociles memoria vigeant, Dociliores verò reminiscẽtia: Responderi solet, Memoriã & reminiscentiam esse affectiones animæ sentientis, quę cum è sinu latebrísque materiei sit eruta, corporis temperationem, accidentia, habilitatémque sequũtur. In corporibus ergo siccioribus & durioribus, difficillimè impressio rerum addiscendarum, earundémque vnio cum facultate fit, ea tamẽ facta diutissimè continetur: econtra se res habet in humidioribus, in quibus impressio non multo negocio recipitur, fluxio tamen illius, conseruationem prohibet. In externis rebus hoc item experimur: Huc respexit Philosophus in sec. de anima cont. 94, cùm ait, Molles carnes aptos esse ingenio, duros verò ineptos. Qui ergo molliores sunt, & facilè recipientes, obliuione capi solent, quamuis eadem quoque εὐμαθείας vi celeritatéque, paruo negocio recuperent quæ iam amiserint simulachra. E contra alii: quamuis hoc non sit perpetuò atque in omnibus obseruatum. Sunt enim, qui & εὐμαθεῖς, & μνημονικοὶ simul sunt: ideò Philosophus particula ἐπὶ τὸ πολὺ vsus est. Sed generatim nimis hęc sunt exposita, quare rursum particulariùs & ἀκριβέστερον. Enumerauimus suprà Animæ sentientis passiones seu facultates: has in corde tanquam in sua origine & fonte esse de sententia Aristotelis certum est: Galenus econtrà cerebrum earum originem & sedem esse statuit. Summi ergo hi viri in eo quidem inter se discrepant: in hoc tamen conueniunt, quòd simulachra & imagines rerum extrinsecus obiectarum in cerebro recipiantur. Quapropter ex diuersa cerebri substantia temperationéque, diuersitatem harum affectionum colligere licebit. Vel itaque dura vel mollis, vel tenuis aut crassa illa erit, tenuem & mollẽ intelligo, id est, puram atque spiritibus animalibus peruiam: crassam verò & duram, econtra. Qui substantia cerebri subtiliori præditi sunt ἀγχίνοες seu solertes sunt, de quibus consulatur primus post. analy. cap. vltimo & sec. de partibus animalium ca. 4. Est in summa Solertia quam etiam Sagacitatem possumus appellare, ingenii pars & vis quædam naturalis, seu mentis quoddam acumen ad bene ac celeriter causam cuiusuis problematis inueniendam. E contrà se habent qui crassam cerebri substantiam obtinuerunt. Qui vero mollem ipsam habẽt, facilè recipiunt & sunt εὐμαθεῖς, sed ob fluxum, recepta imago inconstãs est, atque ita, facilè obliuiscuntur. In coruis hoc declarauit Arist. & Plin. quibus nullũ aliud animantium genus ad obliuionem propensius est: quãdoquidem pulli eorum, cùm primùm vel semel è nido discesserint, illum repetere nesciũt. Sunt & alię animantes, quę sobolem etiam non internoscunt. Sin verò substãtia cerebri dura est (de duritie continuata loquimur, non de friabili illa quam

inferius Aristoteles in senibus reperiri docebit) abest quidem habilitas illa ad recipiendum, adest tamen ipsi vis ad tenaciter ac diutissimè continendum Ex his duo colligi possunt: primùm ἀμάθειαν, cum obliuione & cum ingenio coniungi posse: vnde verum est, Aristoteles est ἀφυὴς ergo ἀμαθής: non econtra: Ingenium nanque & Docilitatem & Memoriam desiderat, quod etiam Marcus Tullius vidit. Alterum est, Indocilitatem, cùm Memoria, & ἀναισθησία seu stupiditate iungi posse, si substantia cerebri dura & crassa existat. Raró autem inuenies solertes & memoria præditos, rarissimè enim substantia cerebri tenuis & sicca est. Sed hæc pluribus Medici, & nos alibi. Nunc scrupulum vnum aut alterum enodemus. Aristoteles videtur causam intelligēdi seu percipiendi rerum vestigia non cerebri naturæ, sed crassitiei tenuitatique, caliditati item & frigiditati sanguinis, vt ex secundo de part. an. cap. secundo & 4. liquet, quod item Auerroi placuit. Præterea, si molles carne sint apti Ingenio, vt nos ex Aristotele diximus, illud certè sequi videtur, Mentem humanam à temperatione corporis pendere, atque ita interitui obnoxiam esse. Primum ita diluo, omnes qui substantiam sanguinis crassam habent, substātiam quoque cerebri crassam habere: de aliis illius qualitatibus item dico. Alterū soluo, quia Molles carne non ideò ingenio seu mente vigere affirmamus, quia Mens corporis temperationem sequatur: nam ipsa ex se impatibilis est, & semper æquè affecta, sed quia corpore eatenus vtatur, quatenꝰ species rerum cum materia concretarum ex ipsis phantasmatis ab hominibus, id est, corporeis organis comprehensis, accepit, quo corpore, seu qua phantasia hoc vel illo modo affecta, Mens quoque aut faciliùs aut difficiliùs suis muneribus fungi valet.

Πρῶτον μὲν οὖν σκεπτέον, ποῖά ἐστι μνημονευτά. πολλάκις γὰρ ἐξαπατᾷ τοῦτο. οὔτε γὰρ τὸ μέλλον ἐνδέχεται μνημονεύειν, ἀλλ' ἔστι δοξαστὸν καὶ ἐλπιστόν. εἴη δ' ἂν καὶ ἐπιστήμη τις ἐλπιστική, καθάπερ τινές φασι τὴν μαντικήν. οὔτε τοῦ παρόντος, ἀλλ' αἴσθησις. ταύτῃ γὰρ οὔτε τὸ μέλλον, οὔτε τὸ γενόμενον γνωρίζομεν, ἀλλὰ τὸ παρὸν μόνον. ἡ δὲ μνήμη, τοῦ γενομένου. τὸ δὲ παρὸν ὅτε πάρεστιν, οἷον τοδὶ τὸ λευκὸν ὅτε ὁρᾷ, οὐδεὶς ἂν φαίη μνημονεύειν, οὐδὲ τὸ θεωρούμενον, θεωρῶν καὶ νοῶν, ἀλλὰ τὸ μὲν αἰσθάνεσθαί φησι, τὸ δ' ἐπίστασθαι μόνον. ὅταν δ' ἄνευ τῶν ἔργων ἔχῃ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν αἴσθησιν, οὕτω μέμνηται τὰς τοῦ τριγώνου, ὅτι δύο ὀρθαῖς ἴσαι. τὸ μὲν, ὅτι ἔμαθεν, ἢ ἐθεώρησεν, τὸ δὲ, ὅτι ἤκουσεν, ἢ ὅτι εἶδεν, ἤ τι τοιοῦτον. ἀεὶ γὰρ ὅταν ἐνεργῇ κατὰ τὸ μνημονεύειν, οὕτως ἐν τῇ ψυχῇ λέγει, ὅτι πρότερον τοῦτο ἤκουσεν, ἢ ᾔσθετο, ἢ ἐνόησεν.

2 Imprimis itaque considerandum est, qualia sint ea quæ sub Memoriā cadunt, sæpe nanque istud nos decipit. Etenim neque futurum ad Memoriam pertinet, sed ad opinionem & spem (quædam enim sanè sperandarum rerū sciētia est, qualem quidā Diuinatricem vocant). Neque item præsens, sed ad sensum, quo neque futurum neque quod factum est percipimus, sed solummodo præsens. Memoria autem est præteriti. Et præsentis quidem cùm adest, vt cùm aliquis videt hoc album, nullus sanè affirmabit, se tunc meminisse. Neque eius quod speculatur, cùm speculatur & intelligit: sed illud quidem se sentire tantùm, dicet, hoc autem scire: cùm verò absque energiis, scientiam & sensum quis habuerit, tunc Trianguli angulorum meminit: quòd nempe duobus rectis sunt æ-

A sunt æquales, atque hoc, quia didicerit vel speculatus fuerit: illud verò, quia audierit vel viderit, aut alio modo perceperit. Semper enim cùm quis in energeia Memoriæ versatur, ita secum loquitur, hoc quod antea audiuit, aut sensit, aut contemplatus est.

Aggreditur iam explicare quid Memoria sit. Quod vt commodiùs præstet, ab obiecti illius disquisitione exorditur. Quid & quantum hic ordo in huiuscemodi disputatione valeat, norunt ij qui methodum in sec. de an. trigesimo tertio nobis ab Aristoteles propositam expenderint: energeia siquidem secundum rationem, id est definitionem (vt egregiè annotauit Alexander) atque ita naturæ (vt ex sexto Topico liquet, & nostri respectu (vt Philoponus censuit) facultate prior est: ingreditur enim energeia definitionem facultatis, quæ nil aliud est, quàm agendi aut patiendi principium, ac proinde B habitudinem ad energeiam dicit. Sed & energiis ipsis, eadem ratione obiecta priora sunt. Quare meritò Aristoteles de Memoria acturus, ante omnia de illius obiecto agere instituit, quod tamen ita tractat, vt ἔργον quoque, id est, operationem illius attingat. Contextum in duas principes partes secare oportet. In priori propositum, & ratio propositi aperitur. In altera quorum sit Memoria demonstratur. (Imprimis itaque). Prior pars, qua obiectorum memoriæ futura disquisitio narratur, (Sæpe nanque istud nos decipit). Disquisitionis futuræ ratio, hoc loco conueniens. Quomodo autem nos in re hac aliquando decipi dicat, declarare prætermittunt omnes. Mihi hæc ratio esse videtur, quia aliquando præsentium quoque memoriā esse videri possit: cùm nempe illa nunc quis sentit quæ aliâs quoque sensisse se percipiat. Errare autem ita se habenti C idcircò accidit, quia non quando rem præsentē sentit, tum meminit, sed cùm aliquando idem se sensisse exploratum habet. Vnde colligitur, rei præsentis, quatenus præsentia sunt, non esse Memoriam, sed preteritorum tantùm. (Etenim neque futurum). Secunda pars, quæ in duas adhuc diuidenda est. Prima continet enumerationem quandam, ex qua sumitur quódnam sit memoriæ obiectum: secunda id ipsum deducit atque concludit. Ad quæ sciendum est Memoriæ energeiam, cū motu aliquo cōsiderari: in omni enim operatione ab vno ad aliud fit transitus: Motus verò omnis in tēpore est, cùm prius & posterius contineat, quę temporis differentiæ diuidentes, vel etiam constituentes dici possunt. Partes ergo temporis sunt præteritum atque futurum, quæ vno atque indiuiduo termino, nempe Momento ipso simul vniuntur. Quicquid verò mouet, necesse est quidem vt rationem præsentis induat (præsens nunc intelligo quod Auerroes sexto phy. com. 24. compositum ex præterito D & futuro, iuxta vulgi opinionem, appellabat) non tamen semper, vt secūdum respectum temporis presentis consideretur. In hunc igitur modum Aristoteles enumerando & destruendo argumētatur, Obiectum quod memoriam mouet, vel est pręsens, vel futurum aut pręteritū: at neutrū illorū, ergo hoc postremum. Assumptio probatur, quia pręsentis sensus est: futuri opinio & spes, quæ lōgè absunt à natura Memoriæ. Addere etiam possumus, sensum esse facultatem recipientem & iudicantem, Memoriam verò conseruantem: sensum itē conuenire cunctis animalibus, Memoriam verò nequaquam: vnde cognoscimus, non modò quale sit obiectum Memoriæ, verùm etiam quale non sit, quod est veluti principium illi oppositum: idcircóque rectè tenendum, ex præcepto Arist. primo analy. post. vbi principia Demonstrationis, ita nobis vult esse cognita, vt illis opposita falsissima esse existimemus. (Et præsentis quidem). Hic idem magis deducit atque concludit. De præsentibus autem

tantùm meminit, quia in illis Homines decipi magis accidit: quod nos antea declarauimus. Reliqua perſpicua ſunt. Hoc nãque in ſumma voluit. Nõ quãdo quis contemplatur, aut quando ſentit, puta triangulum hunc habere tres angulos ęquales duobus rectis, tũc angulorũ Triãguli meminiſſe dicit, ſed eos vel ſcire ſe, vel ſentire: at cum ſe aliquando eoſdem angulos contemplatum fuiſſe vel ſenſiſſe percipiet, ita vt ſenſionem contemplationémque præteriti temporis ſecum repetat, tũ verè meminiſſe. Semper enim qui alicuius rei meminit, ſecum in hunc modum quaſi loquitur, ego hæc aliàs comprehendi, hoc ſenſi. (Δοξαστὴν ϗ ἐλπιστήν). Habitum ſeu facultatem illam animi nominat, quæ futurum vt futurũ eſt, ſimpliciter cõſiderat: futurum, inquam, quòd cauſas indeterminatas inconſtantéſque habeat, ac proinde & ipſa incerta atque incõſtans eſt, vt ex ſec. poſt. analy. ca. vlt. & ſexto ethic. 4. liquet. Qua item ratione alibi ab eo dictum eſt, Syllogiſmum Dialecticum non ſcientiam ſed opinionem parere, & ab Auerroe, vt in proęmio libri primi poſt. analytico: Opinionem ſcientiæ priuationem eſſe. Neque ii ſunt prorſus audiendi, qui putant hãc, cùm Syllogiſmo Topico & Rhetorico acquiratur, ab Ariſtotele propriè perſuaſionem dici: idem enim eſſe, cùm vtraque ex iiſdem principiis probabilibus, nempe & veriſimilibus communibúſque efficiatur. Non ſunt, inquã, prorſus ac ſimpliciter audiẽdi, cùm inter probabile & veriſimile, itémq; inter Dialecticam & Rhetoricam aliquid interſit. Omitto in quo conueniãt, (ne à propoſito nimis diſcedamus) diſcrimen tantùm paucis explico. Dialectica vere omnia omniũ ſcientiarũ tractat, breuiſſima interrogatione & reſpõſione. Summas item rerum conſiderat, nec ad indiuidua ferè deſcendit. Rhetorica verò quamuis grauioribus atque altioribus etiam ſcientiis aliquando ſe velit immiſcere, maiori tamen ex parte in rebus ciuilibus verſatur, idcircóque Propago Dialectices & politicæ vocatur ab Ariſtotele: res tractat fusè & copioſè, ſingularia etiam, fortunam, locum, tempus, perſonámque ſpectãs. Eſt ergo veriſimile ex quo perſuaſio cõparatur probabile quoddam rebus ciuilibus accommodatum, & ſingularia ſpectans, copioſa oratione veſtitum. Ex his conſtat non idem omnino eſſe opinionem & perſuaſionem, quamuis Rhetorica argumenta pleraque, ob orationis veſtitum fide digna euadere poſſint, quæ per ſe non eſſent: Fides tamen opinionem ſemper ſequitur, vt ex ſecũdo de anima, contextu centeſimo quinquageſimo ſeptimo, item ex ſeptimo metaphyſicorum, contextu quinquageſimo tertio, ſatis liquet. Cæterùm illud tenendum eſt, verè perſuadibile, eſſe probabile: Hinc iidem loci præcipui Dialectici ac Rhetoris: hincque etiam illud quod Ariſtoteles in tertio Rhetoricæ, capite primo, ait, Finem nempe Rhetoricæ opinionem eſſe. Sed ad rem. Futuri, vt monuit ipſe Thomas, opinio eſt, quatenus cognoſcitur. Spes verò quatenus appetitur: Intelligentia à voluntate, ſenſum item ab appetitu re non differre, aliâs à nobis latiùs declaraum eſt. Nunc illud quoque teneatur, opinionem à ſpe re ipſa non differre, ſed habitudine quadam tantùm. In ſecundo Rhetoricorum, hanc nobis exprimit cùm inquit, Spem rerum eſſe ſalutarium: vnde liquet, ſpem opinione ſeu fide hoc amplius habere, quandam nimirum appetitionem. Tam autem Fides ſeu opinio, quàm ſpes ratiocinio aliquo cõparatur. Quis nanque opinatur quod non futurũ credit? fidem autẽ ratiociniũ præcedit, quare & ſpem, cùm nil aliud fidei ſpes addat quàm appetitionem. Colligenda igitur inter Memoriam & Opinionem integra differentia eſt: quod item Ariſt. alicubi præſtitit, Memoriam ſcilicet certorum & quæ aliter ſe habere non poſſunt, eſſe: opinionem verò ſeu fidem futurorum, & eorum quę non ſemper vera aut falſa ſunt. Excipio Fidẽ illam quę

filiis

A filijs Dei ꝓptia & peculiaris est. hæc siquidē certissima atque omni sciētia cer
tior est, cum Spiritus ipse sanctus sit qui doceat persuadeátq;, Deū ab æterno,
Sanctos quos in Christo saluos vult facere, liberè & mera sua gratia, nullóque
hominum respectu, elegisse. Quo etiam solo fundamento Thomas in prima
parte Sum. quæstione 12. art. 13, Fidem, qualibet Demonstratione physica e-
uidentiorem & certiorem in nobis notitiæ habitum gignere ostendit. Sed o-
biter soluendus est hic nodus: Philoponus initio commentariorum in priora
analytica, inquit, Syllogismi confectionem ad ratiocinantem animæ nostræ
partem pertinere, quæ si accipit ab intelligentia propositiones, demōstratio-
nem parit: si ab opinione, probabile ac dialecticum argumentum: si tandem à
phantasia, sophisticum, & quod verisimilis speciem tantùm habeat (plures a-
B nimæ nostræ facultates, ratiocinanti propositiones suppeditare nequeunt).
Tertio verò de an. & primo, opinionem, rationis conclusionem quandam es-
se docet, deterioremque cognitionem, quàm per ratiocinationem. Hoc certè
cum superiori pugnat: nam si opinio est rationis conclusio, quî poterit Diale-
cticj syllogismi principium esse? Respondetur & sanè (ni fallor) rectè, Aristote
lem alicubi intelligentiam, habitum in ratione consistētem vocasse, quòd in-
ductione, argumēto ab effectis, consequentibus probabilibúsque rationibus
iuuetur: alibi eam supra ratiocinationē cōstituere, quòd in rebus causa carēti-
bus versetur eásque vsquequaque cōprehendat, cùm tamen ad hoc nulla si-
bi alterius rei cognitione opus sit, quæ certè ad perfectam effectorum cogni-
tionem desideratur. Ita Philoponus opinionē vocauit cōclusionem, quarenus
ipsa ex inductione, aut ex eorū à quibus eā accepimus authoritate, orta est: po
C test tamē eadē aliarū conclusionū principiū esse. Cōsulatur hac de re Alex. c.
de phant. (Quædam enim sanè sperandarum rerum scientia est, qualem qui-
dam Diuinatricem vocant.) Si de futuro vt futurum est, non simpliciter cogi-
temus seu opinemur: sed adhibito alicuius causæ, indeterminatæ tamen at-
que inconstantis nexu, quo tale quid euenturum esse comprehendamus,
præsentiamúsque: habitus quidam gignitur qui μαντικὸς ab Aristote. vocatur,
atque hinc μαντικὴ scientia, in qua multi floruerūt, & Astrologi præsertim. Ad-
uersus quos tamē hac ipsa in re Ioan. Picus duodecī libris egregiè disputauit.
Cōsulatur item pro hui⁹ scientię Diuinatricis notitia Trophoni⁹ Leonici. Dis
iūgitur ista à Prophetia quę ꝓpriè nō est Habit⁹, sed passio quædā à Spiritus S.
afflatu inducta, propriéque arcana Dei tractans: eáque quæ vim intellect⁹ hu
mani superant, cuiusq; munus, nō modò euētura præsentire, & prædicere est,
verum etiā effectu ipso, id est miraculorū perspicuitate, ꝑspicua reddere. Hæc
D (quicquid Plato Auicennásque balbutiāt, & Auer. impiè vt solet effutiat) san
ctis Dei solummodo aliquando tributa est. Nunc ferè sublata. Quæ verò de
Gentilibus & Sibyllis narrantur, ea spirituum immundorū homines irretien
tium, instructioni tribuenda sunt. De qua re Thomas in tertio contra Gent.
cap. 154. nonnihil: & in Secunda secun. pluribus quæstionibus agit. Quomo-
do autem prophetiæ donum habeatur, Physici percipere non potuerunt,
quapropter cum Thomas in 2. sec. q. 171. art. 2. in conclus. & in q. 172. art. 1. in
resp. ad primum docet, Hominis nempe mentem à Deo, & ab Angelis tan-
quam luce quadam illustrari, & notitia futurorum atque arcanorū informari:
quemadmodum Lumine quoque Mentis agentis Mens capax principia De-
monstrarionis cognoscit, haudquaquam Physico probaretur. Nāque Intel-
ligentiæ id certè tribuere alteri non poterunt, quod non ipsæ habent, nempe
singularum rerum contingentiúmque notitiam: hoc ex duodeci. metaphy.
cont. 37. satis liquet. Ne quis verò putet tam impium fuisse Aristotelem qui

istam conditionem Deo non concesserit, qui omniũ & minimarum etiam rerum causa est. Animaduertat, nõ eodem ipsum modo semper de re hac fuisse loquutum: quinimò cùm à sensu discedere voluit, Deum omnium prorsus rerum curam habere cũctaque cognoscere disertè fassus est. Omnia (inquit in Poetica) videre Deis tribuimus. Sed legatur hac de re sextus ethic. cap. 3. octauus eiusdem. tract. cap. 10. quintus polit. cap. 11. item septimus cap. 4. secũdus Rhetor. cap. 5. & 9. Nec detrahit aliquid Aristot. summæ Dei potestati, cùm Physicè loquẽs, cognitionẽ istam illi minimè concedit: imò iniuriam Dei excellentiæ & Maiestati inferret, si sensu ea se comprehendere posse existimaret, & probare conaretur, quæ oculis humanis cerni nequeunt: quęque si cernerẽtur, non multùm inter Dei & Hominis Naturã interesset, imò illi prorsus pares essem*. Manet ergo Physic* intrà suos limites: quod cùm præstat, quodcunque neget non peccat, non extenuat Dei vim aut omnipotentiam, quinimò illam magis extollit, quàm si physicè agendo, omnibus se assentiri posse putaret. Cæterùm ad Diuinandi scientiam pertinent, Astronomica, Aruspicina, omnisque extorum inspiciendorum, sortium, portentorúmque disciplina, Physiognomica item, & Chyromantica, de quibus alii. Tantùm moneo, Aristot. vt plurimùm horum rationes Physicas proponere solere: vt de physiognomia, in libro De longi. & breuit. vitæ, inquit, eos qui habent signa in corpore colorata & profunda, diu viuere: facultatis enim formatricis robur maximum esse, hoc indicat: prudẽs etiam aliquando ob multam rerum notitiam, diligentemque rerum præsentium cum preteritis connexionem, futura præsentit, atque prædicit: item quæ per somnia habetur, causam scientiæ tẽperationi corporis melancholici ascribit in lib. de Som. & Euig. Illius verò quæ præter somnum fit, casui: qua etiam ratione loquaces vera aliquando dicere affirmamus. Verùm dubitari solet, an Diuinatio scientia sit, cùm in sperandis rebus & contingentibus versetur. Respondet Thomas, Euentura ista duobus modis posse considerari: vel secundum se, vel secundum suas causas. Primo modo scientia non est: at secundo quin aliqua sit, nil prohibet: quatenus scilicet aliquis euẽtura, à suis causis συναρμολογίαν necessariam obtinere cognoscit. Hac item ratione Physicorum theorematum scientiam esse ait: Astronomos item futuram sterilitatem & vbertatem comprehendere & præsentire tradit. Sed non mirari sanè non possum, Thomam Diuinatricem disciplinam scientiæ Physicæ comparare, quæ causas constantes atque determinatas quamuis non omnino habet: præterea hac ratione quæstionem se enodasse putare, cùm proposita argumẽtatio adhuc vrgere queat: Contingentium nempe & sperandarum rerum non esse scientiam, nisi spem & opinionem certorum atque necessariorum esse velimus, atque inter hæc & sciẽtiam nil prorsus interesse. Vtroque ergo nomine ipsum improbo: & Respondeo, verè eorum quorum est opinio & spes, non esse scientiam, id est, quatenus aliquid speramus aut opinamur, eatenus nos id ipsum scire minimè possumus: siquidem hoc aduersaretur cont. 154. sec. de an. & Aristotelem nomine sciẽtiæ, vt solet, abusum fuisse, pro leui scilicet ambigua tenuique rei futuræ apprehensione, cõiecturáque vel illa causam habeat vel causa careat: pro qua re consulatur Linconiensis primo post. analy. cap. 2. præterea illud teneatur, Opinionem fidem seu existimationem & spem tam in rebus necessariis, quã in contingentibus, tam in causam habentibus, quàm non habentibus locum obtinere. Tamen, cùm necessaria illa sint, quæ se aliter habere nequeũt, quãuis ipsa vt futura spectentur, præsentium tamen vicem gerunt, vt alibi docuit Aristoteles, ideóque illorum scientia propriè esse dicitur. Contingentium

autem

A autē atque eorū, præſertim quę ratò fiūt, exiſtimatio & opinio eſt. Vtrorūque autem opinio, cùm leuis & ambigua cognitio habetur, ſi haſce diuerſas teneamus rationes, loca Ariſt. multa quæ ſibi inuicem repugnātia eſſe videntur, facilè conciliabimus. Ex quibus poſtremò planum erit, Ariſtotelem quamuis futurorum ſpem & opinionem eſſe dixerit, non tamen aſſeruiſſe ſcientiam eſſe non poſſe.

Ἔστι μὲν οὖν ἡ μνήμη οὔτε αἴσθησις οὔτε ὑπόληψις, ἀλλὰ τούτων τινὸς ἕξις, ἢ πάθος, ὅταν γένηται χρόνος. τοῦ δὲ νῦν ἐν τῷ νῦν οὐκ ἔστι μνήμη, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον, ἀλλὰ τοῦ μὲν παρόντος, αἴσθησις, τοῦ δὲ μέλλοντος, ἐλπίς, τοῦ δὲ γενομένου, μνήμη. διὸ μετὰ χρόνου πᾶσα μνήμη, ὥσθ' ὅσα χρόνου αἰσθάνεται, ταῦτα μόνα τῶν ζώων μνημονεύει, καὶ τούτῳ ᾧ αἰσθάνεται.

B 3 Eſt itaque Memoria neque ſenſus neque opinio, ſed horum alterius aut habitus aut paſſio, cùm tempus elapſum fuerit. Ipſius autem nunc in ipſo nunc non eſt Memoria, ſicut dictum eſt, præſens nanque ad ſenſum pertinet, futurum ad ſpem, præteritum ad Memoriam. Quamobrem Memoria omnis cum tempore efficitur. Atque hinc etiam fit, vt quæ animantia temporis ſenſum habent, ea ſola meminiſſe valeant, atque iſto quo ſentiunt.

Ex obiecto & energ"a memoriæ ſuperius expoſitis, definitionē quandā illius colligit, quam hoc in loco ponit: Abſolutā deinceps, poſt tractandorū explicationē nobis colligendā relinquēs, Mox ex huiuſmodi definitione quædā veluti auctaria ſumit atq; ꝓponit. Sic duę cont. partes erūt. Definitio ita habet, C Memoria eſt habitus aut affectio quędā ſiue ſenſus, ſiue exiſtimationis: cùm nēpe ſenſiones atque animo comprehenſa Simulachra ex prætetito tempore repetimus, aut (ſi Themiſtii verba ſequi malimus) cùm tēpus adiungitur, quo facta impreſſio eſt, & ſpectrum in anima derelictum. Explodendi igitur illi ſunt, qui non facultatem Memorandi hîc definiri affirmant, ſed ſpectrum ipſum, quod actum comprehēſæ aliàs rei repræſentat: nullibi enim Memoriæ vocabulū ab Ariſt. in hac ſignificatione vſurpatum oſtendēt: præterea, quamuis ſpectrum illud affectio dici poſſit, vt ſuperiore Libro oſtendimus, nunquam tamen niſi admodū impropriè habitus nomen illi accōmodabitur. Definitur ergo Memoria, id eſt, ipſemet habit⁹ ſeu energ"a, qua cōprehenſam notitiā in animo cōtinemus, vt facultatis naturamagis elucefcat. Auctaria verò ſunt, Memoriā D omnē cum tēporis perceptione effici, Ex quo elicit alterū, Bruta nimirū ſola, quæ temporis ſenſum habent, Memoria prædita eſſe: Ex hoc deinceps tertiū: nēpe ea ipſa animæ parte Bruta meminiſſe, qua tēpus percipiūt. (Eſt itaq; Memoria neq; ſenſus). Explodit tā exteriorem ſeu particularem, quàm eum qui cōmunis ſenſus nūcupatur, vterque enim dū res extrinſecus obiecta adeſt, & quatenus pręſens eſt, operatur. (Neque opinio). Hæc futurorū eſt, vt diximus, à quibus tamen futuris non omnino ſcientiam ipſam explodit Ariſtoteles. (Sed horum alterius habitus aut paſſio) Non alio nomine Memoriam habitū vocat, quàm quo alibi ſciētiam, intelligentiam, artem, rationem, opinionem prudentiam, ſapientiam, ſolertiam & ſuſpicionem. Quomodo autem hęc eadem τὸ πάθος perficientia dici poſſint, liquet ex ſec. de anima contextu 57. & 58. & nos alibi copioſiùs oſtendimus. Quid ergo cauſæ eſt cur aliqui dicant

per habitũ rẽ cõstãtẽ significari, per affectionem verò rem citò transeũtem. A Describitur hic Memoriæ energia, quam constans aut inconstans simulachri præteriti mansio sanè non constituit, vtrunque enim memoria est. Quid? Hoc esset Memoriæ species & diuersitates prius quàm illius naturam simpliciter aperire. Quę certè ratio, à Methodo Aristotelica est aliena. Visus est autem Arist. particula πότερον τινὸς, quia nondum cuius partis animæ sit Habitus hic seu facultas quæ Memoria vocatur notum est. Collige hîc Aristotelem non plures facultates interiores quàm duas præcipuas à nobis superius enumeratas posuisse, communem scilicet sensum, & phantasiam, aliásque omnes harũ passiones aut habitus nuncupasse. (Cum tempus elapsum fuerit.) Paucis se expedit Aristoteles in explicanda differentia constituente Memoriã, quòd ex iis quæ de sensu & Phãtasia in lib. de an. & in superiori libello, imò in cont. proximè explicato docuerat. reliquas facillimè extũdere quiuis posset. Vnde cùm B Auer. ait, Energiam Memoriæ esse præsentia reddere simulachra seu phãtasmata rei absentis, & agnoscere illa eadem esse, quæ antea sensit sensus atque phantasia cõprehendit, atque ad hoc quatuor concurrere, nimirum Simulachrũ, comprehensionem Simulachri, reddere simulacrhũ præsens, & iudicare eam esse comprehensionem illius simulachri quod antea sentiebatur. Cùm inquam, Auerroes hæc ait, nil noui affert, sed idem prorsus pluribus illustrat, quod paucis hîc ab Aristotele comprehensum est: Huc etiam spectat illa Definitio, Memoria est facultas componens spectrũ rei sensu perceptæ, cum specie seu apprehensione sua sensu non percæpta, ob quam compositionẽ iterũ ad rem extrinsecùs obiectam transitus fit. Albertus quoque eodem respicit, cum ait, Memoriam esse facultatem qua animal ad res sensiles reuertitur, me C diis simulachris quæ in eo post priorem comprehensionem manserunt. Sic item Themistius, quasi Aristotelis ἔλλειψιν supplens, inquit, Memoria est habitus earum quę à nobis enumeratæ sunt facultatum vnius peculiaris quũ tẽpus adiungitur à quo facta impressio est, & derelictum spectrum in anima. (Ipsius autem nunc in ipso nunc.) Quia ἐν τῷ νῦν est quidem Memoria, sed non ipsius τοῦ νῦν: tunc siquidem alicuius meminisse quis dicitur, cùm aliquando id se sensisse aut fuisse contemplatũ percipit: istud tamen non nisi in ipso τῷ νῦν effici potest: quod infrà planius liqbit. (Quãobrẽ Memoria omnis). Secũda cõt. pars, in qua auctaria illa à nobis suprà enumerata proponũtur. Porrò, hîc dispu tari solet: Vtrũ præteritũ vt præteritũ est, sit Memoriæ obiectũ, Dubitationis occasio inde potissimũ sumitur: Quia quædã ex Brutis memoriã habent, tamẽ præteritũ vt præteritũ est non percipiunt: hoc nanque modo, tempus cũ numero prioris & posterioris cognoscerẽt, quod soli[9] hominis qui ratiocinio vi D get propriũ est. Adde, tẽpus ab anima creari ex 4. phy. 98, & 100. & ex Auer. in disp. 1. in sol. dub. 15. & 18. quare nullo modo bruta illius sensum habere asserendum est. Respondeo, Memoriam esse habitum, quo præteritas sensiones, comprehensásque noticias animo conseruamus. quare in Memoria præterita sub ratione præteritorũ reuocantur, atque vt præsentia repetuntur. Verissimum quidem illud est (quicquid Plotinus in sexto vol. Enn. cap. 2. docuerit) energiam ipsam Memoriæ circa imagines quæ in sensu communi præsentes sunt versari, vt inferius ex Arist. audietur, atque in ipso τῷ νῦν effici (quî fieri nanque aliter possit, si memoria facultas quædam patiens sit atque affectio à perceptione sensilium imaginum producta, omne verò patiens ab agente actu & præsente ex secundo de anima. contextu 54. patiatur?) Et vt in summa dicam, Actum illum qui Memoria vocatur, pręsentem esse & ab agente, nempe simulachro actu præsente facultati recordandi, produci. sed præteriti esse

Memo-

A Memoriā dicit, quia Simulachrū illius rem præteritam referens se aliàs sensisse percipit, quæ perceptio nisi adsit, Memoria esse desinit. Hoc suprà docuit Arist. eùm inquit, Memoriā esse quidem ἐν τῷ νῦν, sed nō τοῦ νῦν, & semper eū qui in actu Memoriæ est, dicere se hoc aliàs vidisse vel audiuisse. Vnde Scotus in 4. sent. dist. 45, q. 3. B. addit, Nisi iste actus cognoscēdi præteritum vt præteritū, in nobis esset, fore vt prima prudentiæ pars desit: Vt boni nūquam se præmiis iustè afficiendos: mali verò se iustè dānandos cognoscetè valeant. Præmium nanque & pœna, bonū vel malū præteritū sequūtur: qui ergo præteritū in seipsis non percipiunt, iustitiam quoque in præmio & pœna non agnoscunt, quod certè omnem destruit societatem Ciuilem. Ad argumentum autem respondet Themistius in tertio de an. cap. 64. Tempus secundum se ab Homine percipi, secundum accidens à Brutis: dico secundum se, i. per se, & sub ratione qua tempus est, & qua in prius & posterius digeritur. Secundum acci-

B dens verò, quia bruta eatenus præteriti sensum obtinent, quatenus motiones & passiones illius quam tempore aliquo acceperunt notitiam habent, id est, (vt idem hîc in sua paraphrasi ait) Homo, non solùm meminit se vidisse aliquando aut audisse, sed etiam tempus illud præteritum à futuro discriminar. Bruta hoc solùm cognoscunt, puta Asellum se modo in foueam corruere aut olim (confusè tamē atque indistinctè) corruisse. Egregiè annotatum est à quibusdam, Aristotelem alicubi scripsisse, hoc eodem modo odoris suauitatē per se ab hominibus, secundum accidens à Brutis percipi. Eá verò animæ parte Bruta temporis sensum habent, qua sentiunt, id est, vt Ephesius ait, phātasia, cuius item passio Memoria est. Hinc Themistius monuit, Animalium alia

C aliis memoria magis vigere, illa nempe quibus perpurgata magis & absoluta phantasia est, vt Apes & Columbæ. sed hac de re infrà copiosius. Ex his liquet qua ratione argumentationi sit satisfaciendum. Etenim cùm Natura in ipsis ad phantasiam peruenit, receptui canit: quare in aliqui bus ipsorum igniculi quidam Memoriæ potius manent, quàm Memoria. Imperfecta igitur in illis phantasia & Memoria est, ergo imperfectus indistinctúsque præteriti sensus. Hæc ex contextu quinquagesimo sexto tertiū de an. atque ex decimo Ethicorum quiuis potest animaduertere.

Ἐπεὶ δὲ περὶ φαντασίας εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς, καὶ ὅτι νοεῖν οὐκ ἔστιν ἄνευ φαντάσματος. συμβαίνει γὰρ τὸ αὐτὸ πάθος ἐν τῷ νοεῖν, ὅπερ καὶ ἐν τῷ διαγράφειν. ἐκεῖ τε γὰρ οὐδὲν προσχρώμενοι τῷ τὸ ποσὸν ὡρισμένον εἶναι τοῦ τριγώνου, ὅμως γράφομεν ὡρισμένον κατὰ τὸ ποσόν, καὶ ὁ νοῶν ὡσαύτως, κἂν μὴ νοῇ ποσὸν, τίθεται πρὸ ὀμμάτων ποσόν. νοεῖ δὲ οὐχ ᾗ ποσόν. ἂν δ' ἡ φύσις ᾖ τῶν ποσῶν, ἀόριστον δὲ, τίθησι μὲν ποσὸν ὡρισμένον,

D νοεῖ δὲ ᾗ ποσὸν μόνον. διὰ τίνα μὲν οὖν αἰτίαν οὐκ ἐνδέχεται νοεῖν οὐδ' ἄνευ συνεχοῦς, οὐδ' ἄνευ χρόνου, τὰ μὴ ἐν χρόνῳ ὄντα, ἄλλος λόγος. Μέγεθος δ' ἀναγκαῖον γνωρίζειν καὶ κίνησιν, ᾧ καὶ χρόνον, καὶ τὸ φάντασμα τῆς κοινῆς αἰσθήσεως πάθος ἐστὶν, ὥστε φανερὸν, ὅτι τῷ πρώτῳ αἰσθητικῷ, τούτων ἡ γνῶσίς ἐστιν.

4 Porrò de phantasia prius in tractatione de Anima dictum est, & quòd absque phantasmate intelligere non licet. Eadem enim intelligendo passio accidit, quæ figuras describendo: Vbi quāuis nullo nobis vsui, Trianguli quantitas determinata sit, nihilominus illum quantitate determinata describimus: Ita intelligens, quamuis quantū nō contépletur,

ob oculos tamen sibi quantum ponit, quod non vt quantum speculatur. Si autem natura fuerit quantorum quidem, sed indeterminatorum, ob oculos certè quantum sibi ponit determinatum. considerat autem vt quātū solū. Cæterùm quam ob causam, ea quæ nō sunt in tēpore, nō licet intelligere absque cōtinuo & tēpore, alia ratio est. Magnitudinē autē & motū necesse est illo cognoscere quo & tēpus: Et phātasma cōmunis sensus passio est. Idcircò liquet, cognitionē horū ad primū AEstheteriū pertinere.

A

Explicauit Philosophus pro loci circunstantia Memoriæ essentiā. nunc docere vult cuinam parti animę accidat. Quod quamuis tertio loco propositum esset, tamen secundo absoluitur, quòd eius disputatio difficilior sit. Præterea magnam aliis quæsitis lucē possit afferre. Antequam igitur de re hac statuat, vnū ex libris de Anima repetit atque sumit. Vnde duas quoque dubitationes quæ ipsi obuiam fiunt, diluit. In tres ergo partes contextus secatur, in quarū prima inquit se de phantasia in libris de anima disputasse, vt in secundo pluribus in locis: sed præter cætera illud in tertio contextu 30. 32, & 39. Intelligētem oportere phantasmata speculari. Accipit nanque Mens humana species rerum cum materia concretarum ex ipsis phantasmatis, ab hominibus comprehensis. Quæ vi & efficacitate eiusdem Mentis à materia segregatæ, vniuersales euadunt, quibus deinceps Mens exornata intelligere dicitur. Ita in mēte nostra quasi duplex Naturæ conditio est. Altera, qua Phantasmata illustrātur: altera, qua suscipiūtur. Priorem conditionem si spectes, Mentem nostrā efficiētem nuncupabis: sin autem posteriorē, capacēmatque ad suscipien dū idoneam, vnam tamen Mentis efficientis & capacis Naturam & visu esse existimandum est, nequis eam diuersam esse censens, duas in Homine reipsa, differentes Mentes ponere cogatur. Nam quemadmodum oculi musci-pularum splendore suo, rerum colores primùm illustrant, deinde illos recipiunt: sic Mens nostra vi quadam & luce propria quam à fonte illo Lucis perenni nempe Deo accepit, primùm res sibi extrinsecus obiectas illustrāt, ita vt intelligibiles fiant: mox illas accipit atque intelligit. Neque nos illud perturbet, Nihil simul actu & facultate esse, cùm istiusmodi ἀξίωμα non verè dicatur, nisi si aliquid cum eadem re collatum consideretur. Mens autem nostra dicitur illustrare species sensiles, vel potius efficit intelligibiles: accipit autem iam illustratas & factas intelligibiles. Agit ergo in sensiles, patitur autem iam factas intelligibiles. Si quis verò petat cur Mens intelligere nequeat absque phātasmatis: Respōderet Simplicius, Mentē nostrā si cōsideretur vt in se manens, à superioribus Mētibus formatā, illas intelligere: intelligere etiā inferiora, quorum ideæ sibi sint à prima Mente cōmunicatæ & impertitæ. Progressa autem ad corpus hoc, quasi cæcatur, & fit capax: quà tamen adhuc nō-nihil retinet prioris naturæ Efficiens vocatur. Eget ergo phantasmatis, à quibus quasi consopita excitetur, & ad se redeat. Alii alio pacto, nempe Mentē nostram ad omnia intelligenda esse idoneam, tum quæ æterna sunt, tum quæ à materiei societate liberari nō possunt: vt autē queat intelligere, formari rerū intelligibiliū formis, quēadmodū sensus à rei sensilis specie. Formas verò istas rerum intelligibilium in phantasmatis residere: ac si dicant Mentem nostrā quæ in mera potestate est, speciē vllam ipsā sibi formari nō posse. Quia verò à materia segregata ad ista quę materiei sunt annexa nō descēdere quę vel ipsa moueat vel ab ipsis moueatur: idcirco eget phantasmatis, quæ sine materia quidem sunt, vt Arist. 3. de an. cont. 30. docet, non tamē sine conditionibus materiei, quæ deinceps in mente non vt in materia immersæ & vt singulares, sed vt Ma-

B

C

D

vt Materiæ expertes & vniuersales accipiuntur. Cæterùm vnum illud placet
A hîc animaduertere, phãtasmata nõ in phãtasia residere, vt Mẽtẽ ad operationem deducant, aut ad operationẽ Mentis sint statĩ ordinata (quia obiecta sunt phantasię) verùm quia efficiũt vt phantasia operetur, quod deinceps phãtasię opꝰ ad Mentis operationem ordinatur. Hęc Scot. in 4. Sent. q. 45. & elicitur (ni fallor) ex Arist. qui docet Mentem quidẽ necesse esse vna cum phantasmate vniuersaliter speculari, non autẽ Mentẽ phantasmata contẽplari. Hoc nanq; phantasiæ munus est, illud Mentis, quãuis hæc simul eodémque tempore necessariò efficiantur. Etenim si Mens vniuersalia lumine Mẽtis agentis effecta speculetur, necesse est quoq; phantasiã singularia contẽplari: ipsius enim munꝰ est obiectũ intellectui offerre, cùm præsertim doceat Arist. nõ aliter quàm sensilia ad sensum, phantasmata ad intellectũ se habere. Nã vtraque suæ facultati præsentia esse oportet: Atqui nunquã phantasma Menti aderit, nisi phãtasia de illis cogitet. Cõcludendũ itaque est phantasiã intelligentiæ, vt comi-
B tẽ & assećlã illius indiuiduã, cohærere semper: atq; vt Thomas annotauit, nõ modò vt Mens singulares formas accipiẽs, illísque vniuersalibus redditis exornetur: verùm etiã vt singulas etiã obtinens, cùm vult intelligere eas in phantasmatis, quodãmodo inspiciat. Hęc pluribꝰ quàm opus fuerit, nos prosequutos non esse, quinimo propè necessariò hîc afferenda fuisse, postea cognoscetur. In secũda parte scrupulũ vnum tollit, quod ex priori oriebatur. Quandoquidem si Mens absq; phantasmate non intelligat, in eodem obiecto versari videbitur in quo sensus & phantasia: in singulari nimirũ & quanto. Respõdet, in hac facultate perinde rem se habere, atque in Geometricis figurarũ descriptionibꝰ: quanuis enim figuræ quòd ad quãtitatem indefinitæ sint, easq; quantalibet magnitudine ꝓponere Geometræ demõstrantis nihil intersit (nã in ea demõstratione, in qua tres angulos æquales esse duobus rectis probatur, nulla vtitur definita magnitudine) nihilominus descriptioni Trianguli, puta in A-
C baco, fieri nõ potest, quin lineamenta definitæ magnitudinis adhibeat. Quoad ergo describitur Figura, quãtitatẽ fixã determinatãque obtinet: quoad verò Figura est, cuius ꝓprietates Geometra cõsiderat, quæuis magnitudo determinata extra illius rationẽ & Geometricã speculationẽ iudicatur. Eandẽ Homo intelligentia præditus, cõditionem subit. Qui quãuis non de re quanta diuiduáq; & singulari, sed de rebꝰ vniuersalibꝰ cogitet, sibi tamen certũ quantũ ob oculos ponit, adq; se refert dum cogitat. Verbi gratia, Mens nostra, albedinis quę secundũ seipsam insecabilis est, formã vniuersẽ quidẽ spectat, atq; contẽplatur: dũ tamen id efficit, phãtasma particulare albedinis alicuius determinatę magnitudinis in superficie quadam, vt in niue, cerussa, carta, sibi ꝓponit, quã tamen nõ vt quantũ speculatur, cũ intellectio eiꝰ sit vniuersalis. Quinmò si
D id quod contẽplatur in categoria quãtitatis sit, vt linea, vt figura, quæ quod ad magnitudinem indefinita sunt, ea tamẽ sibi definita magnitudine proponit, quãuis tamen eadem non vt determinata quædã quãta, sed vniuersẽ i. vt simpliciter quãta, nempe vt figura & linea simpliciter sunt, intelligat. Addit insuper Philosophꝰ eodem respiciẽs, nõ modò Mentẽ nostrã nõ posse formas physicas quæ tempori & quantitati verè coniũctæ sunt, sine iis percipere, sed neq; beatas illas atq; cęlestes & puras mẽtes quæ ab huiuscemodi conditionibꝰ sũt prorsus immunes, nullóque tempore inclusæ sine tempore & magnitudine intelligere. A phantasia enim tanquam à crasso aere aliqua semper se attollit nubes, quæ illarũ purã intelligẽtiã impediat. Quare cùm nos illas vera ratione ducti incorporeas esse simplicésq; affirmamus, phãtasia tamen illis figurã quandã corpoream affingit, & quandã partiũ cõpositionem. Quod de cæteris Mentibus dico, idẽ de suprema illa purissima Mente, nempe Deo, magis affirmo. Cæterùm quid causæ sit, quod ista absq; phãtasmatis, id est sincere intelli

gere nequeamus, non explicat Aristoteles, sed ad alium locum reiicit. Thomas censuit hoc ad Metaphysicum attinere, cuius munus est diuersos Mentium gradus statuere: contrà Albertus ad Physicum quoque id defert. Hę pro Alberto faciũt rationes. Nã cùm de Mente humana agatur, iam Quęstio physica euadit. Praeterea, in Metaphysicis nil vsquam scriptum de Mente nostra reperiet Thomas, nisi id in quo sibi cum caeteris Mentibus superioribus conuenit. Thomae verò cont. 47. tertii de anima fauet, vbi ita Arist. loquitur. Omnino autem intellectus qui actu intelligit, est res ipsae. An verò fieri possit vt ipse à magnitudine non separatus, Separatorum aliquod intelligat, necne, postea considerandum est. Quod verò quidam ex recentioribus Philosophantibus viri Docti dicunt, rem hanc in tertio volumine de anima contextu vigesimo quarto explanari, mihi non satis arridet cùm ἀδιαίρετα de quibus ibi loquitur Aristoteles. non eiusdem generis sunt (quicquid Philoponus affirmare videatur) cuius illa quae hîc absque continuo & tempore nuncupãtur, & quorum in tertio de anima cont. 9. meminerat. Ex quo Apollinaris non pessimus Aristotelis interpres censuit, hanc partem in qua Aristoteles quęstionem istã explanauit, ad nos non peruenisse, sed vel temporum iniuria suppressam, vel morte Aristotelis intercedente, non absolutam, aut neque incoatam fuisse. Aliâs monui (ne pluribus in pręsenti agam): Non modo humanae Mentis conditiones ad haec explananda intelligi opus esse, sed Dei quoque & reliquarũ beatarum Mentium naturam, & vim tenere, vt harum summa perfectione atque excellentia cognita, quid Mens nostra infima & caeca valeat, iudicare possimus. Ex vtraque igitur Philosophia, colligi id sanè potest, ex Diuina tamen maximè, ad quam qui peruenit & nostrae Mentis vires, & superiorum aliarum praestantiam simul tenet. idcircóq; Arist. commodè atque opportunè in cont. priori 2. metaphy. hanc sententiam protulit, Oculum scilicet nostrũ, sic ad substantias istiusmodi se habere, vt oculus Noctuae ad Lumen Solis: in nono eiusdem tractationis, hãc cognitionem intuitiuã Mentis nostrae, Beatarum mẽtium respectu, non esse in nobis sicut caecitatem affirmabat. Verùm nonnulla pro re hac inferius addenda sunt. Quocirca ad Tertiam contextus partem iam tandem pergamus. Soluit ergò (quicquid Leonicus cùm Ephesio, itémque Thomas dicat) aliam dubitationẽ. Nã quaerere poterat aliquis, quânã facultate, Mens humana, quantitatem singulariãque in phantasia residẽtia percipiat, quô possit illi⁹ suas quasi affigere species intelligibiles, aut ab iis illas extundere & segregare: an fortasse Mẽs istarum perceptrix est? Respondet id quod in 3. de an. 9, & 10. Nimirum, Magnitudinem & Motum, vi ipsius αἰσθητικῷ quod hîc κοινὰ αἰσθητά vocat, Mentem nostram percipere, cuius communis sensus ope, tempus quoque percipit. Quod probat, quia Phantasmata sunt huiuscemodi facultatis πάθη. Ac si dicat, posuimus Mentem absque phantasmatis non intelligere, quae phantasmata quanta sunt cum motu item, & tempore phantasma verò est communis sensus passio: idcircò Mens non aliae animae partis vi, Magnitudinem, Motum, tempusque percipiet, quàm illius cuius phantasmata πάθη sunt. Alibi explicauimus qua ratione ista Tria sensilia, communia nuncupantur, qua item inuicem se consequantur: ita vt ab vna facultate comprehendi queant. Animaduertendum est autem, non propriè sensus cõmunis mnuus istud esse de quo Philosophus loquutus est: ipsius enim opus desinit cùm primùm res extrinsecùs obiectae absunt, eatenus tamen haec ad sensum communẽ attinere dicuntur, quatenus phantasma ab eo elicitur, id est, quatenus phantasia ab eo accipiens, phantasmata gignit. Sensus verò communis, non Phantasiae mentio fit, fortasse ratione origi-

A riginis,quòd ab illo hæc fluat pendeátque, & illi quasi posterius quid accidar. Pro qua re animaduertendum nec phantasma nec phantasiam, propriè sensus communis passionem dici. Hæc etenim vna est ex facultatibus præcipuis interioribus, peculiare habens munus, peculiaria item obiecta, quinimò cùm fit spiritualior & spiritualius in illis quæ accipit à sensu communi versatur, illius potius perfectio atque absolutio iudicanda est. Phantasma itẽ phantasiam respicit, præterea agens potius (si quidem Phantasiam perficit, cùm ipsam ducat ad actum) quàm passio, appellandum est. Verùm minus propriè ea ratione qua diximus, phãtasia sensus communis passio dicitur, vt ex secũdo de ani.elici potest. De Phantasmate item dicimus, ipsum posse dici passionẽ sensus cõmunis quatenus ab ipso fluit, & ex ipso sumitur, Phantasiæ verò, quatenus suæ ptopriæ Facultatis obiectum. Et infrà Arist. de eodem Phãtasmate

B loquens ait, ἀπόκειται δ᾽ ἄν τι, τοῦ κοινοῦ μὲν πάθους παρόντος. Quomodo autem obiecta facultarum, quãuis agant, communi tamen appellatione passionis nuncupari possunt, sat notum est, & nos non semel hactenus ostẽdimus. Cæterùm duplex in his verbis dubitatio solet adduci. Primò enim quęritur, An Mẽs singularia cognoscat: quod Aristot hîc bis negare videtur, cùm inquit, mẽtem non speculari quantum vt quantum: Itémque, magnitudinem, motum, tẽpúsque comprehendere, primi æstheterii munus esse. Deindè illud in quæstionẽ cedit, vtrum Mens nostra Mentium superiorum ac præsertim præpotentis Dei vim & naturam cõprehendere possit. Primam primùm explicemus. Si facultas quæ inter duo differentiam ponit, vtrũque cognoscere debet, vt ex se.de ani.cont.146. liquet, certè Mens singularia cognoscet: quæ vna, singularia ab vniuersalibus differre percipit. Si item res singulares vt intelligantur, illustrati à luce Mentis debent, atq; vniuersales eo modo reddi quo Auerr.12.met.

C comm.4.docet: certè primùm eas Mens accipiet atque cognoscet. Præterea si Mentis solius est ratiocinari, partésque ratiocinationis cognoscere aliquãdo verò particularis in ratiocinatione Assumptio fit, eiusdem proculdubio erit, non modò Assumptionem, verùm etiam terminos Assumptionis singulares percipere: nisi ratiocinium idem eandémque Assumptionem à duabus facultatibus confici, asserere velimus, quod est absurdissimum. Postremò, si quicquid facultas cognoscens inferior valet, idem superior præstare queat, terminúsque vnius, initium sit alterius, vt inductione constat, dubitare non debemus quin Mens ea omnia ac primò etiam cognoscat, quæ Phantasia comprehendit. Philoponus, Auerr.in 3.de anim.com.9.& Them.ibid. atque in 11. pro nobis certè stant. Sed si hæc vera esse ponantur vt verissima sunt, refellẽda erunt hæc argumenta. Obiectum Mentis est quiditas, sub qua non cõtinetur

D tur singulare. Item Auerr. in libro de diuin.per Som.ait Menrem nostram si cognoscat singularia, corruptioni obnoxiam fore, quòd necessariò hac ratione, materiei affixa sit. Michael Ephesius his atque aliis rationib⁹ adductus, duplicem nobis intellectũ proponit θεωρητικὸν & πρακτικόν. Atque hunc postremum singularia comptehendere docet. Alii aliter. Nos verò dicimus Aristot.& aliis interprętibus Peripateticis hoc in more positum esse, vt cùm plures facultates in vna conditione conueniant, in alia verò aliqua inuicem differant, vnanquanque per id quod sibi peculiare est, diiungant atque determinent. Menti, singularium atque vniuersalium noticia conuenit, atque hæc quidem ratione propria, illa qua sensui coniuncta est, cui propriè comprehẽsio singularium tribuitur: & propterea Aristot.in 3.de anim.in hunc modum loquebatur, ἢ ἄλλῳ, ἢ ἄλλως ἔχοντι, κρίνει ὁ νοῦς. Quibus ita positis, rectè sequitur Menrem nostram non esse, ob eam causam interitui obnoxiam (quod ex Auerr.obiicieba-

tur) cùm noticia singularium non propria ratione ipsi tribuatur. Aliud item facilè diluitur: nam si obiecti nomine id omne cōplectaris, quòd à Mente cognosci potest, falsum est quod obiicitur: Nempe id esse solam rei essentiam, i. quiditatem: si verò id solùm respicias quod ratione propria Mens intelligit, Quiditatē esse fateri possumus. Hoc verò nihil nostræ sententiæ repugnare cōstat: Qua etiam ratione id tollitur quod alii aduersus nos Achillem quendam esse putarunt. Aiūt enim, ad hāc singularis perceptionem vel operam Mentis efficientis desiderari, vel non: ex quouis horū posito, absurda emanare: Nam neque Mens efficiens intelligit nisi vniuersè, neque vis Mentis capacis latius patet quàm Mentis efficientis. Respondendum, Mentis vtriusque operationem æqualem esse, i. non reperiri opus aliquod Menti capaci vt Mens est, & ratione sibi ꝓpria cōueniens, quod item Efficienti non cōueniat, seu ad quod non cōcurrat Efficiens. Non ita de iis operationibus dicēdum quæ Menti ratione alterius tribuūtur. Quid si Efficientis opus ad hoc cōcurrere dicas: nonne ipsa est quę illustrat? quę segregat? atqui (ais) vniuersè tantū intelligit: fateor vniuersale suum proprium obiectūm esse, quo expletur: particulare tamen ab eo attingi, hoc nō prohibet: quāuis particulare cognoscere (quòd receptionē & potestatem dicat) Menti tātùm capaci tribuatur. Sed oritur statī dubitatio fere non leuior. Nam si Mens singularia cognoscat: quæritur, quo id ordine præstet. Thomas respondet, primùm vniuersè intelligi species illas iam illustratas & segregatas, deinde animaduertendo vnde sint ipsæ species acceptæ, singularia etiam cōpræhendi. Verùm si ordinem & modum noticiatū nostrarum spectemus, rem aliter se habere iudicabim⁹: ordo vero istæ & in posterioribus Analyticis præsertim in 2. ad finem, & in Ethicis, alibique ita ab Aristot. proponitur: vt Inductionem qua ex rebus singulis de vniuersalibus ratiocinamur, omnis cognitionis atque scientiæ fundamentum ponat. Auerr. item in duodecim met. com. 12. hāc sententiam confirmat. Et Simplicius qui millies in tertio de anim. docet, Mentem progressam, & quæ potestate est ad extrema maximè declinare ad se verò redeuntem, vniuersale cognoscere: Postremò Ratio ac est: si quidem vix ac ne vix quidem imaginatione fingi possit, Mentem nostram vniuersalia ex singularibus conficere, prius tamen id quod confectum est, quàm stratum seu fundamentum, vnde res conficitur, intelligere. Accipiuntur itaque primùm à Mente rerum singularium formæ singulares, atque intelliguntur, mox sua luce illustrantur, vniuersales redduntur, atque vniuersè intelliguntur. Cùm tamen illud non inficiar, ab eadem Mente alio ordine singularia intelligi, nempe cùm iam intelligens vniuersale, ea quoque singularia percipere dicitur, quæ sub illo vniuersali continentur: Priorem noticiam singularium actu vocemus, posteriorem facultate. Porrò ad secundam, quæ maior inter Philosophos lis est, accedere iam tandem oportet. Si quis Auerrois verba quæ ad Fœlicitatem humanam exprimēdam pertinent, præsertim in tertio de a. i. com. 14. & 36. & nono metaph. com. vlt. expendere atq; audire velit. Beatarum mentium naturam perspicuè se intueri, imò Deo similem ex Themistii authoritate euadere posse sperabit. Huc accedit ratio. Nam si Mens nostra res cum materia concretas intelligit, illas à materia, materieiq; cōditionibus omnib' segregando: multo magis illa intelligere debebit, quæ suapte natura ab omni concretione materiei sunt liberata. Sic oculus noster quoniam colores comprehendit, si in lumine collocentur: idcircò lumen ipsum magis comprehendere cernitur. Nolumus in præsenti de re hac copiosius dicere: ne tamen in re tanti momenti quis decipiatur, proponenda est primùm sententia illa aurea Aristotelis in secundo metaphy. qua statuit ocu-

oculum Mentis nostræ nullo modo tantam Diuinarum Mētium maiestatem; atque perspicuitatem sustinere posse: cùm præsertim sibi Phantasmatis opus sit, quorum Dei nullum est, qui sub sensum non cadit. Non possunt itaque tātum mentis humanæ vires extolli, ad Deum cognoscendū, vt ad id ascendat, quod ipse est, sed quasi defessa multò, imò infinitè, infra id quod est semper subsidat. Quid? quod neque etiam sanctis Dei viris purissimo illo Spiritus sancti igne illustratis, dū inter has terrenas sordes erāt, tantùm sibi polliceri aut arrogare licuit? Et Moses ipse qui tam familiarem habuit apud Deum aditū, testatur, se tantùm potuisse consequi vt Dei posteriora intueretur. Addo etiā neque Angelos, neque Beatos ipsos (quanuis Deum ipsum, miro atque nobis incomprehensibili modo, perspicuè tamen intueantur) Deum tamē perfectè id est omnem ipsius essentiam comprehendere. Hac de re Thomas in prima parte Sum. q. 12. art. 7. in tertio contra Gent. ca. 54. & in quæst. de Veri. q. 8. art. 2. Quare lumine quidem Naturali, & nomen Dei, & aliqua ex parte illius naturam Philosophos scire posse, existimare oportet, vt Deum esse cōditorem, formam, finem omnium rerum, incorporeum, actum sincerum, seipsum perfectissimè atque omnia in seipso intelligentem: Quòd si lumen aliquod Spiritus sancti accedat, quo est Christi Membris peculiare, hoc prȩterea esse, Creatorem & opificem summè misericordem & summè iustum, & (quod maximè Dei naturam explicat) Trinum esse & vnum. Cognoscimus itaque aliqua ex parte Deum sed non perspicuè, cùm Phantasiæ caligine impediamur. Neque sanè alia fuit Aristot. sententia: cùm in Decimo libro de moribus, de ea fœlicitate disputans quæ in contemplatione consistit, nullum aliū finem nobis proponit quàm sapientiam, quā non in alio collocat, quàm vt bonis moribus expoliti, disciplinisque physicis & theologicis instructi, Dei naturam, non perfectè, sed quantùm nobis fas est comprehendere conemur: atque in ea iucundissima contemplatione cōquiescamus. Quare quod obiicit Scotus in primo Sent. dist. 3. q. 1. nullum aduersus Aristotelem momentum habet. Est (inquit) fœlicitas huiusmodi, vt ipsam naturaliter assequi possimus, atque hanc in cognitione θεῶν ἔργων atque ipsius Dei, consistere tradit Arist. Respondeo, Aristotelem 10. Ethico. cap. 8. voluisse, Hominem naturaliter posse contemplari Deum, & eum esse fœlicem, qui in huiuscemodi contēplatione manet, atque acquiescit. Non tamen docuit, nos posse Deum perfectè contēplari, aut eam vnam perfectissimam esse atq; vndequaque absolutissimam postremámque fœlicitatem. Imò ibidem disertè fatetur Deum solum beatissima vita frui, hominem verò nequaquam: sed eatenus beata, quatenus est aliquid, in quo suæ vitæ, cum Diuina cōueniat, nempe operatio ipsa, seu ipsum Intelligere: quod in Deo veluti in fonte & per essentiam omnibus numeris absolutissimum est: in nobis autem imperfectum, atque per participationem reperitur. Quid à Philosopho hac de re potuit ἀληθινῶς pronuntiari? In hanc item sentētiam accipienda sunt Auerrois verba: neque existimandum, tam ineptum quippiam tanto homini, in mentem venire potuisse, vt fallacissimis ducibus sensibus, & phantasia vtens, maiestatem naturamq́; Dei perfectè assequi se intelligendo posse putarit. Quȩ verò profertur ratio, nullius est ponderis, cùm vnius infirmi extremi quod erigere Mēs sua vi potest, ad alterum extremum ad quod Mens sua imbecillitate, ascendere nequit, comparatio fiat. Quid, falsum est substantias istas cum materia concretas, absque tempore, motu, magnitudine que intelligi. Excipies, Tempus non continetur in definitione substantiæ, quinimo est illi accidens, ergo absque eo intelligi potest: de aliis cōditionibus item dicere quis posset. Respondeo, tempus non cōtineri in definitione sub-

stantiæ, est tamen, accidens nostrum cognoscendi modũ necessariò sequens, qui ratiocinando intelligimus. Possumus ergo substãtiam intelligere absque tempore, i. quasi ipsa tempore non sit affecta, vt cygnum & niuem absque albedine, non tamen istam noticiam, præterquam in tempore cõprehendere valemus: quod item tempus quanuis per se separatas Mentes non metiatur, metitur tamen per accidens, ratione intelligentiæ nostræ, quæ motus quidã est, vt ex octauo de phy. ausc. 26. liquet. Aliter habet Angelorũ seu cælestium Mentium cognitio. De quibus consulantur Aristot. loci 3. de anim. & 12. met. quæ item Theologi addiderunt, vt Scot. in 2. sent. dist. 2. q. 4. Itemq; in quodlib. q. 15. initio solutionis: & Thomas in prima parte Sum. q. 58. art 4. in secũdo Sent. dist. 3. q. 1. art. 2. in q. de ver. q. 8. pluribus ait. Item contra Gent. l. 2. ca. 98, & lib. 1. ca. 55. Nobis in præsentia istis sat esto.

Ἡ δὲ μνήμη ἡ τῶν νοητῶν, οὐκ ἄνευ φαντάσματός ἐστιν, ὥστε τοῦ νοουμένου κατὰ συμβεβηκὸς ἂν εἴη, καθ' αὑτὸ δὲ τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ. διὸ καὶ ἑτέροις τισὶν ὑπάρχει τῶν ζώων, καὶ οὐ μόνον ἀνθρώποις, καὶ τοῖς ἔχουσι δόξαν, ἢ φρόνησιν, εἰ δὲ τῶν νοητικῶν μορίων ἦν, οὐκ ἂν ὑπῆρχε πολλοῖς τῶν ἄλλων ζώων. ἴσως δὲ οὐδενὶ τῶν θνητῶν, ἐπεὶ οὐδὲ νῦν πᾶσι, διὰ τὸ μὴ πάντα χρόνου αἴσθησιν ἔχειν. ἀεὶ γὰρ ὅταν ἐνεργῇ τῇ μνήμῃ, καθάπερ καὶ πρότερον εἴπομεν, ὅτι εἶδε τοῦτο, ἢ ἤκουσεν, ἢ ἔμαθεν, προσαισθάνεται ὅτι πρότερον. τὸ δὲ πρότερον καὶ ὕστερον, ἐν χρόνῳ ἐστί. τίνος μὲν οὖν τῶν τῆς ψυχῆς ἐστιν ἡ μνήμη, φανερὸν ὅτι οὗπερ καὶ ἡ φαντασία. καὶ ἔστι μνημονευτὰ καθ' αὑτὰ μὲν, ὅσα ἐστὶ φανταστά· κατὰ συμβεβηκὸς δὲ, ὅσα μὴ ἄνευ φαντασίας.

5 Memoria autem ea, quæ est intelligibilium, non sine Phantasmate est, quare facultatis intelligentis per accidens sanè erit, per se verò primarii sensus. Quapropter & aliis quibusdam animantibus inest, & non solũ Hominibus, præditisque opinione & prudentia. Quòd si intelligentis Facultatis esset, certè non multis aliorum animantium inesset, & fortasse nulli mortalium. Quandoquidẽ neque nũc, omnibus: propterea quòd non omnia temporis sensum habent. Semper enim cùm Memoria operatur, vt superiùs dixim^9, simul sentit, quòd prius vidit hoc, aut audiuit, aut didicit: prius verò & posterius, in tempore sunt. Cuius itaque partis animæ Memoria sit, perspicuum est, quòd nempe cuius & Phantasia. Et sub Memoriam quidem illa per se cadent, quorum est Phantasia: per accidens autem illa quæ non absque Phantasia.

Positis & stabilitis iis quæ superiùs explicauimus atq; discussimus, Philosophus iam institutum suum præcipuum exequitur. Declarat enim, ad quam animæ partẽ Memoria attineat, duobus theorematibus propositis. Primum est, Memoriam Menti per accidens adscribi. Alterũ, memoriã facultatem ꝓpriã seu per se primarii sẽsus esse. Tandẽ ex his obiter colligit quasi in summã quandã, quænam obiecta per se, & quæ per accidens sub memoriã cadere dicãtur. Cõtextus in duas partes cõmodè secari poterit. Prima, Theoremata eorũque probationem continet. Secũda epilogũ, & auctariũ. Ait ergo, quasi ex superioribus deducens, hoc modo: Si Mens non intelligit absq; Phantasmate, sed res sibi semper cum quanto continuóq; proponit, argumento est ipsam in seipsa species retinere non posse, ergo neq; Meminisse: At si Memoria non est intelligibiliũ sine Phantasmate, certè non propriè sed per accidẽs Mentis facultas erit, quatenus nẽpe Mens cum Phantasia coniungitur cõmunicatque,

per se

A per se verò Primarii sensus à quo Phantasmata accipiuntur, cuiúsque munus esse Magnitudinem, Motum, & Tempus cognoscere suprà posuimus. Hoc item probat alia ratione huiusmodi; Si Memoria per se Menti cõueniet: Bruta multa memoriæ essent expertia, imò fortasse omnia: quando & nunc cùm ponamus ipsam sensus propriam esse, non tamen omnibus conueniat. Si quidem, quæ animalia sensu vigent, & tempus non percipiunt confusè saltem, memoria destituuntur, quod ex superius declaratis constat. Quod deinceps colligit perspicuum est. Ex hoc contextu illud primò annotator, Mentem nobis saltem iunctam minus propriè locum specierum dici quàm sensum. Illa enim quia solummodo recipit: hîc verò quia recipit, atque conseruat. Neque verò est quòd de hac absoluta appellatione glorietur Anima sentiens, siquidẽ hoc eius imperfectionem indicat, quæ vt est ortui interituíq; obnoxia corpo-
B reaq;, ita quasi picturis & passionibus extrinsecus accedẽtibus, effingi se atque insculpi sinit. Non hoc Mens patitur, quæ præstantiorem, imò Diuinam naturam obtinuit. Alterum animaduertendũ, de quo & superius obiter. Eo ipso concludi ab Aristotele, Mentem carere memoria, quòd intelligendo necessariò Phãtasiæ coniungatur. Nam si species retineret, quas semel percepit, posset cum vellet absq; Phantasmatũ inspectione illas ipsas intelligere, sicut Phãtasia potest de imaginibus suis cogitare, cùm etiam aberint sensilia ipsa. Hoc Thomas pluribus. (Præditísque opinione & prudentia). Cùm Arist. hîc ad prudentiam addat opinionem, tutiùs & commodiùs hæc verba ad Homines referri posse existimarem, qui opinione & prudentia verè præditi sunt, quàm ad cætera animantia, vt nonnulli referunt, ita vt particula ἢ, veluti exponens accipiatur. Et certè absurdam prorsus & incõcinnam interiectionem in verbis
C Aristotelis deprehendere liceret, si aliter sentiremus. Sunt qui ad Pygmæos, referant, vt Albertus, quos ratione præditos videri affirmat, non tamen esse homines. Sed hoc repugnat iis quæ Arist. in 8. de hist. ani. ca. 12. tradit. De his ad finem Libelli huius nõnulla. (Et fortasse nulli mortaliũ). Arist. ita argumentatur: Si Memoria esset facultas propria Mentis, non modò non omnibus animantibus accideret, sed fortasse nulli mortalium, i. neq; etiã Homini Consequutio sic deducitur, quia Memoria est eorũ quæ in Phantasia accepta fuere, nil autẽ Mens quaten' Mens est, noui accipit, vt nos alibi copiosius demõstrauimus. Præterea, memoria tẽpus includit: Mens verò momento atque indiuidua intelligit, vt ex 22. & 23. secũdi de ani. constat. Qua ratione in priori de anim. cont. 66. inquit, Animam postquam sordem hanc terream, corporeámq; molem reliquit, non amplius meminisse, quia interiit illud cui Memoria & Reminiscentia adscribebatur. Vel per particulam τῶν θνητῶν, bruta tãtùm intel-
D ligit quæ verè Mortalia sunt: siquidem eo carent, quod simplex, diuinum, atq; immortale solùm vocatur alibi ab Arist. Hoc Ephesius, Leonicus, & Thomas censuerũt, quia a nõnullis hoc nomine reprehendũtur. Sed certè verba quæ sequuntur, nempe ἐνίοις τῶν ἄλλων, illis maximè fauent. Ac si diceret, perspicuum est Memoriæ expertia fore omnia bruta, si ipsa sit Mẽtis facultas propria, quãdoquidem, nunc etiam cùm Phantasiæ, quæ sensus temporis est, facultatem per se illam esse statuamus, non omnibus tamen brutis adscribatur. Quasi ita ratiocinari velit, Si bruta non omnia phantasiam habere potuerũt, certè multominus Mentem: proinde cùm omnes Mente destituãtur, memoria quoque carerent. Addit ἴσως, (quod & Thomas monet) ad eos respiciens qui bruta quędam non prorsus rationis expertia esse existimabant. Notæ sunt nugę Veterũ, quarum partem Proclus in lib. de ani. & dæm. attingit: suas quoque Plato de re hac non prætermisit. (Per accidens autem illa quæ non absque Phantasia).

νοητά, i. intelligibilia significat, quæ ex tertio de anim. cont. 39. non sunt quidem Phantasmata, non tamen item sunt absq; Phātasmatis. Peruulgata quæstio illa hîc pertractari solet, An Memoria aliqua, partis animæ intelligentis propria detur. Digna sanè res inuestigatione, ob sui obscuritatem & varias Interpretum opiniones. Nos tamen id quàm paucissimis conabimur explicare, quòd multa ex iis quæ superius annotauimus, ad hoc non parum possint conducere, & quòd tantam litem in præsentia componere non audentes, Græcorum interpretantium sententiam, quæ magis Aristotelicæ consentiens esse videtur, explicare & confirmare sat esse putamus. In hunc ergo modū poterit concipi obiectio: Si hodie Discipulus in animum reuocet propositionem aliquam vniuersalem, quam à præceptore didicerit: vt Omnem triangulum habere tres angulos, illámq;, puta nudiustertiº se fuisse adeptum aut contemplatum percipiat. Is sanè non contemplabitur, non sentiet, non opinabitur, quòd præteritæ notitiam repetat: ergo meminisse dicetur. Atqui propositio illa vniuersalis neque à sensu, neque à Phantasia accepta est, cùm sensus vniuersale non attingat: Mētis ergo quoq; Memoria per se & ꝓpria facultas est. Multi hîc multa. Nos non quidē omnia, sed quæ existimamus potiora. Scotus in 4. Sent. dist. 45. q. 3. G. & H. Et Burid. q. 3. multiq; alii statuūt, Memoriam non modò Menti adscribi oportere, sed excellentiori etiam modo, quàm Sensui, cùm actus ipse, i. conseruatio imaginum, tutius & constantius in Mēte quàm in sensu exerceatur. Sensus enim, organum corporeum respicit, quod agitatione spirituum, sanguinis alteratione, humorū quoque defluxionibus aliisque huiusmodi impediri queat, à quibus Mens est immunis. Verba autem Aristotelis vel ad illum sensum trahunt, vt dicant, Memoriam esse ipsius sensus ratione originis: (Ea siquidem quæ sub Memoriam cadunt, à sensu tanquam à fonte accipiuntur. Qua sola ratione Memoria per se adscribitur sensui, per accidens Menti: per accidēs (inquam) i. secundariò, cùm primò ratione originis sensui tribuatur). Vel ita accipiunt, vt de Memoria quidē Mentis Aristot. hîc agere noluisse dicant, non tamen negasse, Menti memoriam per se adscribendam esse. Verùm si quis acutè rem velit intueri, inueniet certè hæc quæ retulimus Aristoteli ipsi palàm repugnare. Quandoquidem is disertè affirmet memoriam menti non vlla ratione propria, sed ratione sensus seu Phantasmatum tribui: at hoc certè est per accidens habere, non secundariò, vt vnicuique logicis præceptionibus, vel minimum imbuto planum esse potest. Illud verò quod addunt, Hîc de memoria tantùm sensus propria, sermonem esse, vix est ferendum. Nam vel mancam Aristotelis doctrinam de anima statuant necesse est, vel locum proferant oportet, in quo de altera memoria nempe mentis, ab eo disseritur: quod certè nunquam efficient. Explicatio autem quam afferunt Aristotelicorum verborum violenta est & inepta. Postremò, aduersus hos omnia illa cōueniunt, quæ antea attulimº. Alii itaq; sunt, vt Thomas in prima pag. Sum. q. 79. art. 6. Iand. in q. 6, & Albert. in q. de homine. q. peculiari: Qui id in summa videntur docere, opus memoriæ duplex esse: cognoscere cum tempore præterito determinato, & Imagines cōseruare. Vnde colligunt menti memoriam cōuenire, quod ad speciei conseruationē, non autem quod ad perceptionem determinati temporis præteriti. Verùm hęc opinio præterquā quòd multas alias secū affert difficultates, quas in præsentia expendere superuacaneum esset, palàm cùm Arist. pugnat, qui in tertio de anim. inquit. Intelligentem vnà cum Phantasmatis speculari. Quòd si mens nostra species illas cōseruaret eo modo quo isti aiūt, certè absq; Phantasmatis posset cùm vellet intelligere. Quapropter Themistii Ephesiique

A siique sententia, quam nonulli etiam celeberrimi Medici sequuti sunt, tutius erit, si à nobis retinebitur. Hi verba Aristotelis germanè atq; sincerè explicantes aiunt, Phantasiam per se sensilium obiectorum esse, intelligibilium ex accidenti: ita memoriam per se ad sensilia pertinere: ad intelligibilia per accidens. Mens enim visis & imaginibus coniuncta, quas actione sua sensus in Phātasia impressit, eas vniuersales reddit: ac proinde sicut absque opera sensuum non contingit Phantasia, quæ est motio facta à sensu in actu, ita sine imaginatione non potest accipi, aut reponi vniuersale. Ita vt quemadmodū qui per se cernit Socratem, Hominem quoque vniuersè intelligit, & qui Papā Geneuæ pictum per se contemplatur, illum quoque per accidens comprehēdit qui Romæ degit, ita Memoria per se quidem circa imagines in Phantasia collocatas versatur, per accidens verò notionibus mētis inseruit: ac proinde per se ad sentientem animam pertinet, per accidens, functionib⁹ Rationis ministrat. B Nil potuit clariùs dici aut explicari: vnde concludimus, Mentem quia tempus præteritū & determinatum non percipit, propria sui ratione Memoriam non habere. Quapropter argumentationi priùs adductæ respondeo, Mentem vniuersè tempus per se cōprehendere; per accidens autem, ratione nimirum sensus cui iuncta est, determinatum illud præteritum tempus capere: quare repetitio quoque comprehensionis illius propositionis vniuersalis in tempore præterito determinato ei per accidens conueniet. Rationes verò Scoti facile est refellere. quia mens non conseruat nisi per accidens, ratione nempe sensus cui iuncta est: quòd si sensus ratione organi corporei impediatur, impedietur item Mens; idcircóque non sequitur constantiorem in Mente conseruationem esse. Concludatur in summa, Nunquam Mentem aliquid quod prius didicerit tanquam præteritū, aut prius apprehensum repetere aut reuocare, quin ex eodem phantasmate repetat sumátque in quo C aliâs id ipsum apprehendit: quòd si simpliciter de propositione, puta aliqua vniuersali cogitet, quam aliâs didicerit: tunc non meminisse, sed contemplari aut intelligere dicitur. Hoc si voluit Thomas non malè sensit: sed oportuit ipsum quid verè memoria sit, & quale eius obiectum considerare: quorum vtrunque docuit Aristoteles, antequam statueret cuiúsnam partis animæ memoria esset. Hæc ferè Auerroes in his Com.

Ἀπορήσειε δ' ἄν τις, πῶς ποτε τοῦ μὲν πάθους παρόντος, τοῦ δὲ πράγματος ἀπόντος, μνημονεύει τὸ μὴ παρόν. δῆλον γὰρ ὅτι δεῖ νοῆσαι τοιοῦτον τὸ γιγνόμενον, διὰ τῆς αἰσθήσεως ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ τῷ μορίῳ τοῦ σώματος, τῷ ἔχοντι αὐτήν, οἷον ζωγράφημά τι τὸ πάθος, οὗ φαμὲν τὴν ἕξιν εἶναι μνήμην. ἡ γὰρ γινομένη κίνησις ἐνσημαίνεται οἷον τύπον τινὰ τοῦ αἰσθήματος, καθάπερ οἱ σφραγιζόμενοι τοῖς δακτυλίοις. διὸ καὶ τοῖς μὲν ἐν κινήσει πολλῇ διὰ τὸ πάθος, ἢ δι' ἡλικίαν οὖσιν, οὐ γίνεται μνήμη, καθάπερ ἂν εἰς ὕδωρ ῥέον ἐμπιπτούσης τῆς κινήσεως καὶ τῆς σφραγῖδος. τοῖς δὲ διὰ τὸ ψύχεσθαι, καθάπερ τὰ παλαιὰ τῶν οἰκοδομημάτων, καὶ διὰ σκληρότητα τοῦ δεχομένου τὸ πάθος, οὐκ ἐγγίνεται ὁ τύπος. διὸ οἵ τε σφόδρα νέοι καὶ οἱ γέροντες, ἀμνήμονές εἰσι. ῥέωσι γὰρ, οἱ μὲν διὰ τὴν αὔξησιν, οἱ δὲ διὰ τὴν φθίσιν. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ λίαν ταχεῖς, καὶ οἱ λίαν βραδεῖς, οὐδέτεροι φαίνονται μνήμονες. οἱ μὲν γάρ εἰσιν ὑγρότεροι τοῦ δέοντος, οἱ δὲ σκληρότεροι. τοῖς μὲν οὖν οὐ μένει τὸ φάντασμα ἐν τῇ ψυχῇ, τῶν δὲ οὐχ ἅπτεται.

6 Cæterùm dubitare quis poterit, cur præsente quidem passione, re verò

absente,meminit eius quod non præsens? Manifestum est sanè quòd huiusmodi quippiam à sensu in anima productũ intelligere oportet, & in parte corporis quæ illum habet, veluti picturam quandam & passionem cuius habitum Memoriam esse dicimus. Motio nãque quæ fit, imprimit quasi effigiem quandam rei sensilis, eorum more qui anullis obsignant. Quamobrem in iis qui in multa sunt agitatione, aut propter passionem aut propter ætatem, nulla est Memoria, tanquã vtique in aquam fluentẽ incidente motu, & sigilli impressione. In aliis item, quòd frigidi sint, & veluti antiquæ ædificiorũ structuræ propter duritiẽ, passioni recipiendæ inepti, nulla imprimitur figura. Vnde tã valde iuuenes, quàm senes immemores sunt. Fluunt enim illi quidem propter augmentum: hi verò propter extenuationem. Eodem item modo tam qui citò dociles sunt, quàm qui tardè nimis, non bene memores esse apparent, quòd illi humidiores sint quàm oporteat, hi sicciores. Quare in illis Phantasma non manet, hos verò non attingit.

Vtcunque Leonicus & Ephesius affirmẽt, hîc scilicet Arist. declarare Memoriæ naturam, cùm id ex duobus quæstionibus superiùs enodatis cõstet: Ego sententiæ Thomæ adhærendum censeo, qui ait, Hîc tertium quæsitum explicari, ob quàm nimirum causam Memoria efficiatur. Quod perinde est ac si diceremus, quomodo & cur Memoria huiusmodi obiecti atq; energeiæ, iam expositæ esse dicatur. Themisti⁹ hæc contẽpsit. Ideóq; simpliciter eam Arist. quæstionẽ ꝓponit atq; determinat. Quæret ergo aliquis (ait Arist.) cur nõ poti⁹ impressionis & simulachri solius in imaginatione præsẽtis, quàm rei absentis, i. eius quod à simulachro refertur, meminisse dicimur, ita vt de imagine ipsa, non de re memoriã habere dicamur. Quęstionẽ propositã antequã dissoluat, nonnulla altius repetit, quæ huic disputationi lucem non mediocrem afferre poterãt. Sunt verò hæc, Sensionem vnam ex operationibus cõmunibus animæ & corpori esse, vt initio libri de Æstheteriis Sensuum & Sensilibus, nec non in priori & 2. de ani. ostẽditur. Quocirca cùm dicimus Sensum ad actũ nõ traduci nisi susceptione specierũ, & tũc aspectum cãdorem percipere, cùm in candoris speciẽ effictus & formatus erit, susceptionem illam non modò in anima sed & in cõposito, nẽpe organo vt oculo fieri intelligimus, qua de re Zim. solitus erat dicere, Sẽsionem (verbi gratia) visionem, dupliciter egere corpore, subiectiuè, & obiectiuè, oculus est corpus quod subiicitur & visionem recipit, paries autem, puta albus, obiectum est quod oculum extrinsecus mouet. Quare cùm sentimus idem ferè accidit, quod cùm aliquid sigillo obsignatur. Nãque sicuti effigies tãtùm quæ à sigillo imprimitur, in cera manet, sigillũ verò ipsum abiũgitur, ita à rebus extrinsecùs obiectis quasi effigies & figura quędã mediis sẽsib⁹ exterioribus⁹, in primo Æstheterio nẽpe corde, qui Sẽsus origo & fons est, pingitur & insculpitur, in quo demũ effigies & figura illa quãuis res ipsa sensilis abiungatur, manet. Hanc figuram & effigiem nũc speciem, nũc simulachrũ, aliquãdo imaginem, aliquãdo impressionẽ, necnõ motionẽ, sensionem, & passionem vocare solemus, non tamen propriè vt Themistius monuit, sed penuria aptiorũ vocabulorũ. Neq; enim imago ipsa, visio dicẽda est. Etenim visio significat administrationem seu energeiam facultatis vidẽtis, in qua imago imprimitur. Nã in sensu tria spectãtur: res nẽpe sensilis, vis sentiẽ-

dì

A di, ipſaq; energ*i*a quæ ex vi ſentiente & re ſenſili tanquã fœtus quidã paritur. Ita in Mente, ipſum τὸ νοητικὸν, vis intelligẽdi, atq; ipſa Intelligentia, quæ ex aliorũ duorum coniũctione excluditur. Et idcirco Alex. in ca. de Phant. inquit Simulachra iſta ſenſiones vocari, ꝓptereáque functionis ſenſilis opera eſſe videntur: nã actu ſentire nihil aliud eſt, quã ſimulachra eiuſmodi, ab exteriorib⁹ ſenſilibus intruſa in ſe cõtinere. Figuram verò & impreſſionem notũ eſt, χαρακτηρικῶς ſenſui tribui: qualem enim figurã color, odor, aut ſapor, habet, quã alteri largiatur? quæ eminẽtia, qui receſſus partiũ coloris in oculo cernitur, quæ tamen duo in vera impreſſione cõſpiciuntur. Iam ergo, vt ad rem redeamus, conſtat quid ſit illud, Memoriã eſſe paſſionis præſentis. Eſt enim ipſa habitus, ſeu ſacrariũ, & quaſi ſin⁹ in quo imagines illæ Phãtaſiæ cõſeruantur. Ex his elicit Ariſt. in 2. cõt. parte, Illos omnes nõ bene ad Memoriã aptos eſſe, in quib⁹ huiuſmodi imagines imprimi nequeũt, ſunt verò hi, qui primũ Æſthet. aut ce-

B rebrũ, aut ſanguinẽ (quoduis enĩ horũ in pręſentia de ſentẽtia Ariſt. affirmare poſſum⁹, vt ſuperiùs etiã oſtendim⁹) vel mobiliorem, vt pueri qui ꝓpter ætatẽ aſſiduè augeſcũt, & ſenes qui continenter extenuãtur: vt irati qui ꝓpter paſſionem cõmouentur atq; cõcitantur, (in his enim nõ manet impreſſio, ſed fluit & dilabitur, veluti in aquã, ob motionẽ & fluxũ recipientis impreſſionem) vel rigidiorem & duriorem: vt valde ſenes, quib⁹ cor pręgelidũ eſt, & quaſi algore colliſũ, & antiquis parietib⁹ ſimillimũ, quib⁹ picturę & calx pręſenio exciderit. In his nanq; tantũ abeſt vt noua ſimulachra inducta ſuſcipi valeant, vt vetera etiã aboleantur, & collabantur. Iuxta eundẽ diuerſum modum habere ſe eos cernimus, quos ſuprà bene dociles, & non bene dociles nuncupauimus: qui ſi mediocritatem quandam exceſſerint, & nimis multũ ad vnũ vel alterũ extre-

C mum declinent, vel nõ continent quod acceperũt, quòd humidiores plus æquo ſint, vel neq; etiam accipiũt, quòd ſicciorem quàm ſit neceſſe, naturã obtinuerint. (Paſſione præſente). Imago rei ſenſilis ducit ſenſum ad actũ, & Phãtaſma Phantaſiam ad actũ: ita ipſum μνημονευτὸν Memoriã. Non ducerentur autẽ iſta ad actũ, niſi quodammodo à ſenſili, à Phãtaſmate, ἀπὸ τοῦ μνημονευτοῦ paterẽtur: eatenus ergo imago ipſa paſſio dicitur. Quæ nõ ſemel ſunt à nobis notata. (Re verò abſente), i. ſenſili extrinſecùs obiecto à quo imago accipitur. Hĩc diſtinctio illa peruulgata Senſilis duplicis, nẽpe Cognitũ, & in Re. (Multa agitatione ἐν κινήσει πολλῇ). Nomen Motus hĩc nõ æquiuocè vſurpatur, vt ſuprà ibi ἡ δὲ γνωμὴν κίνησις. Legatur hac de re Ariſt. in priori de ani. cõt. 63. ibidémq; Simpl. Philop. & Auerr. Ex his cauſis ab Ariſtot. generatim propoſitis, quibus Memoria prohibetur, cauſas alias omnes peculiares, quas afferũt Interpretes, vnuſquiſque colligere poteſt, eáſq; ad has, veluti ad fontes, reuocare. Senes item duplicem ob cauſam memoria carere, ob motum nimirum decreſcentis ætatis,

D & ob rigidiorem ſeu duriorem eorum temperationem. Dubitari hîc à nonnullis ſolet, An Memoria ſit Habitus, i. conſtans quædam & immutabilis Paſſio, atque ita vt obliuio ad ipſam non concurrat. Mox, an verum ſit, ſenes nõ bene memores eſſe, non item pueros. Sed certè primæ dubitationis, nulla adeſt occaſio, niſi obliuionis vocabulo abuti velimus. Memoriæ nomen duo indicat, ipſam Facultatem, mox energ*i*am. De Facultate nullus dubitat, de Energ*i*a, quis eſt qui neſciat, ipſam interciſam eſſe, cùm non ſemper eaſdem ſpecies obuias habeamus, Memoriáque ſit quaſi infinita, & Mens non vnum ſemper intelligat. Diſiunguntur quidem igitur Memoriæ actus, non tamen abolentur ſpecies, quàm abolitionẽ obliuio exigit. Tunc ergo ſat habitũ memoriæ quis tenere dicitur, cùm præſto habet, ſeu abſque meditatione aliqua recolit reuocátve ſpecies. Hoc ipſum egregiè Auerroes explicauit, cùm

ait, memoriam esse intercisam conseruationem. Qui verò exempla quædam Brutorum hic nobis obiiciunt, quid inter Discere, Meminisse, & Reminisci differat, quantū item inter Brutorum & Hominum Phantasiam, discriminis ponendum sit, videntur prorsus ignorare. Quod secundo loco quæritur, dignius est quod expendatur. Etenim Arist. in 2. Rhet. ca. peculiari de moribus senum ait: Senes memoria magis quàm spe viuere, quòd reliquum vitæ cuius spes est, breue sit, præteritum autē quod memoria respicit, multum. De pueris verò, omnibus constat, quàm combibantur teneriore illo animo atque altius imprimantur, quæ primis ætatis nostræ temporibus offeruntur, atque adeò, vt in toto deinceps vitæ curriculo constantissimè permaneāt. In ore sunt omnium, carmina illa Horatiana. *- nunc adbibe puro Pectore verba puer, nunc te melioribus offer. Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu.* Repugnantia hæc ita diluitur: Pueri quantùm ad eorum naturam & temperationē attinet, non sunt ad memoriam apti, quòd in multa spirituum commeantium, & sese tanquam circulos in aqua secātium mobilitate sint, quæ à copiosa humiditate & caliditate, facultatúmq; naturalium intenso opere proficiscitur. Indicio est multus somnus, quo assiduè vexantur, atque eò minus quò magis augescunt. Hoc Aristot. voluit, cùm ait pueros ob fluxibilitatem species nō recipere, non quòd propriè materia cordis aut cerebri, vel sanguinis, vna aut altera specie obsignata inducatur. Quòd si ipsos facilè eorum quæ in puerili ætate percipiunt rectè meminisse cernimus: id per accidens fit, quatenus nēpe, vt ait Alb. ob multum ocium, rerúmq; nouitatem valde attenti sint. Pueris siquidem noua sunt omnia quæ offeruntur, vnde admirantur. Est autem admiratio nil aliud quàm suspēsio animæ seu fixio, intentáque ad rem ipsam applicatio. De senibus item dicendum est, qui spiritibus imagines deferētibus destituuntur: quos enim habent nimis crassi, tardíque sunt. Fit autem vt multa meditatione, & cogitatione frequenti ea aliquando contineant, quæ multo antea acceperūt. Arist. ipse in 2. Rhet. ca. citato declarat cùm ait. Garrulos esse senes, & repetita præteritorum narratione, mirum in modum delectari: ratiocinatione potius, quàm moribus viuere: & alibi: senes mētis, iuuenes corporis exercitationē amare. Quapropter non modò senes, eorū operū quæ nouiter emergunt non facile meminisse, sed & antiqua, quoad senū naturā attinet, si exemplum parietis vetusti ab Arist. propositū vndequaq; quadrare velimus, & naturę vim spectare, difficillime animo recolere eos posse affirmandum est.

Ἀλλ' εἰ δὴ τοιοῦτόν ἐστι τὸ συμβαῖνον περὶ τὴν μνήμην, πότερον τοῦτο μνημονεύει τὸ πάθος, ἢ ἐκεῖνο ἀφ' οὗ ἐγένετο; εἰ μὲν γὰρ τοῦτο, τῶν ἀπόντων οὐδὲν ἂν μνημονεύοιμεν. εἰ δ' ἐκεῖνο, πῶς αἰσθανόμενοι τούτου μνημονεύομεν, οὗ μὴ αἰσθανόμεθα τὸ ἀπόν; εἴτ' ἐστὶν ὅμοιον ὥσπερ τύπος, ἢ γραφὴ ἐν ἡμῖν, ἡ δὲ τούτου αὐτοῦ αἴσθησις, διὰ τί ἂν εἴη μνήμη ἑτέρου, ἀλλ' οὐκ αὐτοῦ τούτου; ὁ γὰρ ἐνεργῶν τῇ μνήμῃ θεωρεῖ τὸ πάθος τοῦτο, καὶ αἰσθάνεται τούτου. πῶς οὖν τὸ μὴ παρὸν μνημονεύσει; εἴη γὰρ ἂν καὶ ὁρᾶν τὸ μὴ παρὸν καὶ ἀκούειν. ἢ ἔστιν ὡς ἐνδέχεται, καὶ συμβαίνει τοῦτο· οἷον γὰρ τὸ ἐν πίνακι γεγραμμένον ζῷον, καὶ ζῷόν ἐστι καὶ εἰκών, τὸ αὐτὸ καὶ ἓν τοῦτ' ἐστὶν ἄμφω. τὸ μέντοι εἶναι οὐ ταὐτὸν ἐστιν ἀμφοῖν. καὶ ἔστι θεωρεῖν καὶ ὡς ζῷον καὶ ὡς εἰκόνα, οὕτως καὶ τὸ ἐν ἡμῖν φάντασμα δεῖ ὑπολαβεῖν, καὶ αὐτό τι καθ' αὑτὸ εἶναι θεώρημα, καὶ ἄλλου φάντασμα. ᾗ μὲν οὖν καθ' αὑτό, θεώρημα, ἢ φάντασμά ἐστιν, ᾗ δὲ ἄλλου, οἷον εἰκὼν καὶ μνημόνευμα.

7 At si Memoriæ hoc accidit, vtrúmne huiusce passionis meminit, an illius à quo prodiit? Si enim huius, non eorum certè quæ absunt: si verò illius, quomodo hanc percipientes, absentis meminimus quod non sentimus? Et si est in nobis hæc passio veluti figura aut pictura, eiúsque sensus

A ſus ſit. Cur vtique erit memoria alterius,non huius ipſius? Qui nanque in energea memoriæ verſatur, hanc paſſionem ſpeculatur, atque hanc ſentit:quomodo ergo abſentis meminit?Hoc nanque modo fiet,vt quod non præſens eſt videatur, atque audiatur. An fieri poteſt,vt hoc accidat, atque contingat? Vt enim in Tabella pictum animal, & animal eſt, & imágo, & idem vnum, ambo, eſſe tamen non idem amborum, licétque illud vt animal,&vt imaginem contemplari:Sic Phantaſma quod in nobis eſt, exiſtimare oportet: ipſum nempe ſecundum ſe aliquid contemplabile eſſe,& alterius imaginē. Vt ſecūdum ſe igitur, eſt quippiam contemplabile aut Phantaſma:vt verò alterius,tanquam imágo & μνημόνευμα.

Quæſtionem propoſitam iam vult diſſoluere. Sed imprimis (quòd terminorum quorundam intelligentia, ex ſuperiori contextu planior reddita ſit) eam B pluribus reperit,vt nēpe illius vis magis percipiatur. Quæſtio igitur eſt: Si de Memoria ita ſit ſtatuendū vt diximus,nēpe vt huiuſmodi imago à re extrinſecùs obiecta in ea imprimatur, vtrum cùm in actu Memoriæ ſumꝰ, paſſionis illius ſeu imaginis meminiſſe dicamur,an rei abſentis quę imaginem ſui in memoria dereliquit: In ſumma cuiúſnā Memoria ſit quęritur, an ſimulachri,vel rei: Si dicamus ſolius ſimulachri Memoriam eſſe,nulla ergo rei erit,quare neque præteriti,quod iis repugnat quæ anteà docuimꝰ: ſi verò rerū quæ iam abſunt non imaginū præſentium memoriā eſſe affirmemus,quî fieri hoc poteſt, vt per ſpecies pręſentes ea qualia ſint cognoſcamus,quæ abſunt,quæque non percipimus? Quandoquidem (quod magis vrget) ſi hæc paſſio in nobis ſit veluti figura aut impreſſio quædā, nulla videatur adeſſe ratiò, cur rei abſentis, C non huius præſentis & in nobis defixę atq; inhærētis figuræ meminiſſe debeamus. Quinimò hoc ipſum reſtatur experientia. Si quidē qui in energea Memoriæ verſatur, hanc ipſam paſſionem, ſeu imaginem,ſeu figurā dicas,tenet, atq; ſpeculatur:quomodo itaque abſentis meminiſſe dicetur? certè nullo, vt videtur: niſi vnà fateamur aſpici, vel audiri quæ abſūt: quo nihil abſurdiꝰ.His ita propoſitis,enodat Ariſt.dubitationē:ſumenſq; alterā ſiue poſtremā quęſiti partē in hūc modū ait: Poteſt aliqua afferri ratio cur hoc efficiatur,nēpe vt rei abſentis per præſentē imaginē recordemur. Quemadmodū enim Animal in Tabella depictū, nobis duo ſpectāda offert, id ipſum primum quod eſt, nēpe pictura, his vel illis lineamentis deſcripta, varióq; modo colorata: mox quod repræſentat,nēpe id cuius ipſa imago eſt. Hæc duo quiſq; contēplari ſeorſim poterit,tum verò etiā coniūctim·ſunt nanq; vnū ſubiecto,ſola ratione diſcrepāria: quocirca poterit quiuis de pictura eiuſque artificio, i. de animali picto D ſimpliciter cogitare: poterit item ſimul animaduertere, ſe animalis veri exēplar aſpicere:qua inſpectione dicat,ſe nō animal, verū imaginē animalis huiꝰ vel illiꝰ in Tabella videre. Ita de Simulachris quæ in nobis ſūt,res habet. Nāq; ſenſus cōmunis imagines rerū abſentiū in ſe inſculptas & recōditas retinēs de ipſis ſimpliciter cogitare poteſt:qua ratione imagines illæ Phātaſmata quædā ſeu viſa nūcupari & ad Phantaſiā pertinere ſuprà monuimꝰ: poteſt itē Phātaſia de imaginibꝰ illis nō ſimpliciter,ſed vt ſimulachra ſūt alteriꝰ cogitare,qua certè ratione ſimulachra & imagines ꝓpriè vocātur,atq; ad Memoriā pertinent. (Ἀλλ' εἰ δὴ τοιοῦτόν ἐστι τὸ συμβαῖνον περὶ τὴν μνήμην. Perinde eſt ác ſi diceret: Si ita res habet in Memoria vt diximꝰ, aūt ſi accidit hoc quod nuper diximus Memoriæ,nēpe vt paſſiones illę tanquam figuræ quędā in ea inſculpantur. (Et ſi eſt in nobis hæc paſſio). Idē vrgere quod proximis ſuperioribꝰ verbis,luce clariùs perſpicitur quare nō rectè Leonicꝰ,ꝗ ſeriē argumētationis cōfundit.(Hoc nāq; modo fiet

vt quod non præsens est videatur, atque audiatur). Diximus antea vnicũ esse Sensum re ipsa, hũc item varias appellationes sumere, sensus nẽpe exterioris, Sensus cõmunis, Phantasiæ, Memoriæ. Iam verò sic constituendũ est, sensus exteriores esse veluti famulos in ostio sentientis animæ manentes, résque extrinsecus obiectas quasi per manus intus tradentes sensui communi, qui eas cognoscat: eas deinceps Phãtasia sumit, suóque more versat: mox in Thesauro Memoriæ reconduntur, vt Menti tandem perpugandæ reseruentur. Ex his patet, neque Mentem intelligere, neque memoriam meminisse, neq; Phãtasiam imaginari, nisi ea quæ vel à visu vel ab auditu, vel ab aliquo alio ex exterioribꝰ sensibꝰ intus delata, ac pręsentia sint. Cùm ergo memoria recordatur, nil aliud agit quàm recordatione seu reuocatione interna, videre, aut audire, quæ externis oculis auribúsque aliàs vidit aut audiuit. Hoc item de mente videbatur Arist. affirmare primo post. analy. ca. 14. Ad hũc igitur sensum verba Philosophi sunt intelligenda, siquidem memoria neque videt neque audit. Quæ ergo nonnulli alii ad huius loci explicationem afferunt, prætet rem allata esse iudicentur. (Et idem vnum ambo, esse tamẽ non idem amborum). Ita lactis & candoris quæ subiecto sunt idem, non ratione, seu essentia, alia & alia speculatio est. (Secundum se aliquid contemplabile esse). Colligatur hîc discrimen inter Phantasiã & Memoriam: Phantasma itẽ & μνημόνευμα: quod nos non semel repetiimus. Sed obiiciet aliquis, Si vera hæc sint quæ Arist. docet, fore vt gradus illi quinq; facultatũ sentientium ab Auerroe enumerati explicatique, labefactentur: cũ si Phantasia de imagine simpliciter cogitet, memoria verò de imagine, non simpliciter, sed cum tali tẽpore, ac re tali vnde sumpta est imago, Phantasia certè spiritualior facultas iudicãda sit: quod Auerroi repugnat, in hoc præsertim libello ca. 3. qui in summo gradu Facultatum sentientium Memoriam collocat. Respondeo, id verissimum esse quod Auerroes docet, nempe memoriam quasi medullam illam accipere, quã aliæ inferiores facultates à cortice purgarunt. Quid enim cùm superior sit, nònne idipsum conseruabit, ac purius reddet, quod à Phantasia recepit? Recepit autem quod sordibus materiei minus erat infectum, quàm cùm Phantasiæ à sensu cõmuni traderetur. Neque obstat memoriam simul rem ipsam tenere: hoc enim fit nõ quia descendat, sed ascẽdat potiùs, & quasi ad vim mentis accedẽs ratiocinetur. Qui enim imaginem (puta leonis) in tabella aliqua pictam cernit, cogitatque huiusmodi imaginem esse simulachrum illius Leonis rugientis quem Romæ aliàs vidit, tũc huiusmodi operatio memória est, & quasi ratiocinium quoddam, simulachrũ cum reipsa connectens. Memoria ergo propriè rem & simulachrũ spectare non dicitur, sed rem per accidens, & (vt clarissimorum Præceptorum meorum verbis vtar) rem in simulachro.

Ὥστε καὶ ὅταν ἐνεργῇ ἡ κίνησις αὐτοῦ, ἂν μὲν ᾗ καθ' αὑτό ἐστι, ταύτῃ αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, οἷον νόημά τι, ἢ φάντασμα φαίνεται ἐπελθεῖν. ἂν δ' ᾗ ἄλλου, ὥσπερ ἐν τῇ γραφῇ, ὡς εἰκόνα θεωρῇ, καὶ μὴ ἑωρακὼς τὸν Κορίσκον ὡς Κορίσκον. ἐνταῦθά τε ἄλλο τὸ πάθος τῆς θεωρίας ταύτης, καὶ ὅταν ὡς ζῷον γεγραμμένον θεωρῇ, ἔν τε τῇ ψυχῇ τὸ μὲν γίνεται ὥσπερ νόημα μόνον, τὸ δ' ὡς ἐκεῖ ὅτι εἰκὼν, μνημόνευμα.

8 Itaque cùm ipsius operatur motio, si quidem vt per se est, ab anima sentitur quasi intelligibile quippiam, aut Phantasma adesse videtur. Si verò vt alterius, tanquã in pictura, veluti imaginem contẽplatur, & qui nõ vidit Coriscũ, vt Coriscũ, tunc huius cõtemplationis alia passio est. Et cùm vt pictum animal speculatur, hoc quidẽ in anima veluti intelligibile solùm

A lùm fit, hoc autem vt ibi, quoniam imago fit μνημόνευμα.

Hæc proponuntur ad ea planiùs explicanda quæ in postrema contextus superioris parte tradita sunt, & ad λύσιν quæstionis magis aperiendam. Cùm (inquit) phantasma quod in nobis est, ea ratione agit in animam sentiētem, quà quid per se seorsim huiusmodi est, atque adeò vt sensus dum ipsum versat, secundū eandem rationē de ipso cogitet: tūc visum quoddā est, & intelligibile quod phantasiæ subiicitur. Cùm verò ea ratione agit, qua sensum non vt ipsū in se pellat afficiátque, sed qua alteri⁹ simulachrum, & quasi pictura est, puta vt Coriscum videndum præbeat, cum tamen Coriscus absit: tunc alterius facultatis hæc passio est, aliáque item speculatio: pertinet enim ad Memoriam, atque huiusmodi operatio quæ τὸ μνημόνευμα respicit, Memoria nuncupatur.

B (Quasi intelligibile quippiam aut phantasma). Persæpe monuimus intelligentem non absque phantasmatis speculari: in ipsis enim species intelligibiles resident: Phantasiam verò ipsam de imaginibus receptis simpliciter cogitare. Idcircóque Arist. ait ὡς νοεῖν ἄνευ φαντάσματος φαίνεται ἰπλαθεῖν. Illud non prætermittam, Phantasiam aliquando appellationem Mentis capacis esse sortitam: liq̄t id fortasse ex cont. 28. tertii de an. perspicuè autem ex 40. vbi Arist. in hūc modum loquitur, φαίνεται δέ γε δύο ταῦτα κινοῦντα, ἢ ὄρεξις ἢ νοῦς, εἴ τις τὴν φαντασίαν τιθείη ὡς νόησίν τινα. Eadē fere in lib. de com. mot. an. habet. (Alia passio est). ab ea scilicet, qua spectrū illud vt quid per se speculabile & phātasma cōtēplamur. Quę hîc nonnulli de ordine Facultatū interiorū animæ sentientis, proponūt, ita sunt aliena vt neque expendi, neque commemorari debeāt: Nobis illud constet, Phantasiam & Memoriam vnam eandémque reipsa facultatem esse, varias

C tamē appellationes, iuxta varios illius act⁹ aut nobiliores aut ignobiliores obtinuisse, superiorem esse Memoriam, Phantasiam vero inferiorem: non posse igitur Memoriam in actum exire, nisi phantasiæ opus præcedat: ab ea nanque accipit quod sibi conseruandum est. Nil hîc opus anima cogitante, nil tot extrahentibus, totque copulantibus facultatibus quot commenti sunt Monachi, vt post sacram Christi Theologiam, Philosophiam quoque turbarent, & quantū in seipsis esset pessundarent. (ἐν ἐκείνῃ). in anima nempe: ac si dicat, ita vt species sensilis seorsim considerata, in anima, veluti quid contemplabile manet, ita in eadem anima, eadem species vt imago sumpta, μνημόνευμα euadit.

Καὶ διὰ τοῦτο ἐνίοτε οὐκ ἴσμεν, γινομένων ἡμῖν ἐν τῇ ψυχῇ τοιούτων κινήσεων, ἀπὸ τοῦ αἰσθέσθαι πρότερον εἰ κατὰ τὸ αἰσθέσθαι συμβαίνει, καὶ εἰ ἔστι μνήμη ἢ οὔ, διστάζομεν ἐνίοτε. ὁτὲ δὲ συμβαίνει ἐννοῆσαι καὶ ἀναμνησθῆναι, ὅτι ἠκούσαμέν τι πρότερον, ἢ εἴδομεν.

D τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅταν θεωρῶν ὡς αὐτὸ, μεταβάλλῃ καὶ θεωρῇ ὡς ἄλλο. γίνεται δὲ καὶ τοὐναντίον ἐνίοτε, οἷον συνέβη Ἀντιφέροντι τῷ Ὠρείτῃ, καὶ ἄλλοις ἐξισταμένοις. τὰ γὰρ φαντάσματα ἔλεγον ὡς γενόμενα, καὶ ὡς μνημονεύοντες. τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν τις τὴν μὴ εἰκόνα, ὡς εἰκόνα θεωρῇ.

9 Et hanc ob causā interdū, cùm istiusmodi motiones, nēpe eius quod prius sensimus, in anima nostra excitantur, nescimus: & si id secundum sēsionē accidat, vel Memoria sit necne aliquādo dubitamus. Fit autē aliquando, vt intelligamus, & reminiscamur aliquid nos prius audiuisse, aut vidisse. Hoc verò accidit, cū speculās vt ipsū per se, mutatur, de̅que eo cogitat, vt alterius. E cōtrà quoque plerūque accidit, vt Antipheróti Oreitæ aliísque ecstasin patiētibus cōtigit: Phātasmata enim dicebāt ve effecta, & vt qui meminissent. Hoc autem accidit, cùm aliquis de non ima-

gine tanquam de imagine cogitat. A

Hæc postrema pars huiusce tractationis est, in qua ex dissolutione Quæstionis propositæ problemata hæc aperit. Cur est quòd aliquando speculantibus nobis obuiam fiunt aliqua, quæ neque quando, neque quo in loco, neque à quo, neque qua facultate acceperimus in mentem venire potest: sed hæsitemus atque dubii simus, an ipsi ea inuenerimus & commenti fuerimus, an ab alio habuerimus: & in summa an sensio quædam noua sit, an Memoria rei aliàs sensu perceptæ. Cur item fit, vt aliquando intelligamus simul & reminiscamur. Etenim si quis, puta hodie à Præceptore propositionem aliquā audiat quam sex annos antè audiuerat quidem, sed obliuioni prorsus tradiderat, putabit certè se intelligere, cum nouum quid recipiat; statim tamen hanc eandem propositionem aliàs quoque se audiuisse recordabitur. Cur tandem ii è contra qui ἔκστασιν pati solent, eorum quæ concipiunt aut phantasia fingunt, recordari se putant? Omnium horum Aristoteles causam affert, eámque satis perspicuam. Ancipites enim sumus, quia latet an illud quod occurrit, vel vt imago, vel vt quid speculabile sit: Intelligimus, simul & reminiscimur, quia à consideratione rei vt quiddam per se seorsim θεωρητὸν est, ad eiusdem considerationem quatenus imago est, trāsimus: Putant qui in excessu mentis sunt, ea quæ comminiscūtur, effecta esse, atque vt effecta & sensu aliâs acquisita narrant, quia id quod non est imago, vt imaginem versant. (εἰ χρὴ τὸ εἰδίδαι συμβαίνει) f. an id tunc primùm sentiam? (Ἀντιφέρων ὁ ὠρείτης, καὶ ἄλλοι ἐξιστάμενοι). Ἐκστάσει nil aliud esse quàm phantasiæ excessum quendam in admiratione, per quam ab omni alia re distracti immotique, & quasi sensu destituti reddimur, sat constat. Hęc Melancholicis accidit; atque iis qui phantasia vigent, (omitto sanctorū Dei raptus, quorum alia & diuinior ratio nobísque ignota est) quæ vt mendax plerumque est, ita indigna cui semper fides adhibeatur, quemadmodum Arist. ad finem tertii de phy. ausc. monuit. Isti ergo quæ nunquam viderunt, imaginari possunt: & vt Auer. hîc & tertio de an. com. 3. & 20. monuit, res auditu tantùm perceptas propria quadam figura imaginatione informare, ita vt eorum quæ deinceps videant, se meminisse putent. Cæterùm nascitur ἔκστασις ex rei ignotæ, & nimium excellentia dignitatéque præstantis speculatione. Quò fit vt rectè quidem nonnulli monuerint, ἐκστάσεως, nomen ab Aristot. in præsentia vsurpari: in eo tamen peccarunt quòd existiment, hîc de iis hominibus sermonem esse quos in libello de Somno & Euig. λειποψυχοῦς appellauit. Etenim λειποψυχία seu λειποθυμία (idem nāque re ipsa hæc duo vocabula apud Gal. & Hip. significāt) genus morbi est, quo qui laborant viribus exoluūtur, de quibus certè hîc non loquitur Arist. Illos ergo spectat qui phantasia viuunt, quique cum multa, sua phantasia assiduè agitent & comminiscantur, vix aliquid deinceps percipere aut sensu aut mēte queāt, quod nō sub ratione imaginis considerēt, proptereáque omnium sememinisse putent. Particula (ἀναμνησθῆναι) impropriè vsurpatur, vt nō semel alibi in hoc libello de vocabulo μνημονεύειν notabimus. Hoc ex eo liquet, quòd inferius restitutio & renouatio prioris iam collapsæ memoriæ vniuersę, Disciplinę nomine, nō Reminiscētiæ nisi fortè per accidens nūcupabitur: nihil enim differt à principio quippiam discere, aut cùm oblitus est quispiam rei alicuius vniuersim, eam rursus inuentione aut disciplina assequi. (Phantasmata), quæ sibi obuiā tunc fiebāt. (εἴδωλα ὡς γινόμενα). Affirmabātea à se aliâs visa, aut sensu aliquo fuisse percepta, ac si non tunc ea primùm perciperent, sed veluti iam antea perceptorum meminissent.

Αἱ δὲ μελέται τὴν μνήμην σώζουσι, τῷ ἐπαναμιμνήσκειν. τοῦτο δ' ἐστὶν οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ θεωρεῖν πολλάκις, ὡς εἰκόνα, καὶ μὴ ὡς καθ' αὑτό.

Cæte-

10 Cæterùm meditationes Memoriam conſeruant, in reminiſcendo. Id
A autẽ nil aliud eſt quàm ſæpe contẽplari vt imaginem, & non vt per ſe eſt.

Hoc, vel vt nouum problema ſeorſim enucleandum, vel vt ad ea quæ ἐκ τῶν ἐξ ἐθισμῶν dixerat pertinens, inducatur nil intereſt. Sat eſt moneri nos Memoriam meditatione, ideſt, crebra repetitione imaginum vt imagines ſunt, iuuari confirmarique: qua ſola ratione ſenes memoria vigere antea diximus. Hîc nonnulli de Memoria ἐν τέχνῃ, id eſt, quæ arte poteſt comparari quam vocant artificialem pluribus diſputant: Nobis hæc pauca ſatis ſunto: Nullam aliam facultatem in homine æquè fragilem eſſe, quò fit vt ars huius rei facta & inuenta ſit: Simonidem Melicum, & Metrodorum Scepſium Autores commemorat Plinius lib. 7. cap. vigeſimo quarto. Meminit huius artis Ariſtot. in Rhetoricis libris, & in contex. 153, ſecundi de anima. Cicero & Quintilianus non modò ipſius meminerunt, verùm etiam modum & rationem explica-
B runt. Multi deinceps recẽtiores idem agere conati ſunt. Noui ego item multos eóſque clariſſimos viros, qui ea ſola ſe multùm vigere poſſe faſſi ſunt: vt omittam Cardanum pręceptorẽ meum, qui niſi hæc vna ars fuiſſet, ſe non plus memoriæ quàm Coruorũ pullos habiturũ fore, perſæpe ſciſcitanti mihi reſpõdit: hac tamẽ vir ille media, in extẽporaneis actionibus, in diſputationibus atq; explicationibus publicis mirũ in modũ valebat. Artificioſam hanc memoriã duplicem cõſtituerunt: vnã imaginibus conſtantẽ: alteram verbis, ad has enim omnes alias referunt: Vtraque harum ſpecierum memoriæ Artificioſæ, tam res quàm verba (quorum alterius memoria neceſſariò eſt) commodè repræſentantur. Tam verò in imaginibus, quàm in verbis ſumendis & collocãdis ordinem, numerum & diſpoſitionem, multáſque aliàs conditiones reſpiciunt. Enumeremus nos præcipuos quoſdam fontes, qui ex Ariſtotele elici
C poſſunt, non vt artem tradamus, ſed vt artifices ipſos iuuemus, non autem irrideamus, eorum more qui id vnum ſtudent, vt omnia oppugnent, de veritate veró, & humani ingenii efficacia parum laborant. Memoriam ad phantaſiam pertinere docuit Ariſtot. quare hoc primùm ponatur, Ea quę bene & facilè phantaſia concipi queunt, ad memoriã nos poſſe iuuare, ſunt hæ res corporeę, & non multum ſpirituales. Vnde imaginum ars à Cic. tanquam cõmodior laudata eſt. Non parum etiã momenti ad hanc rem habet, delectatio, id eſt, ea quorum inſpectione & ſpeculatione delectamur, ad quã paucitas aſſumptorũ reuocatur, vt ex Ariſt. 18. part. probl. 9. cognoſci poteſt. Cùm multiplicia ſunt quæ ſumũtur, ignorat animus quò ſe vertat. Notũ eſt illud, multitudo confundit. Ordinem item ferè eodẽ refero, quandoquidem quæ ordine cõſtant, tam facilè continentur, vt vnum repræſentent, Præceptorum ma-
D thematicorũ, hac ſola ratione nos facilè recordari poſſe, affirmat Ariſt. quòd ſcilicet quaſi cathenæ anuli, mutuo atque ordinato nexu cõnexa ſint. Similitudo & conuenientia ſeu affinitas poſtremum locum obtinet. vt Simpl. & Alexander fatentur. Voco aſſumpta ſimilia, ea quę non multùm extranea ſunt, ſed nobis familiaria & conſueta. Monui aliâs non magis hanc artem memoriæ nomine dignã eſſe, quàm Reminiſcentiæ: cum in ea, ſpecierũ ſeu phantaſmatum reuocatione, per imagines, aut verba, ratiocinandi vis perſpicuè animaduertatur, imò hoc ipſum infrà ex Ariſtotele audiemus. Neque illud omittam aliquos inſignes in philoſophia viros, dicere ſolitos. Nullum artem hanc, ad memoriæ vim acuendam momentum habere, niſi eatenus, quatenus in ea diſcenda vim memoriæ perſæpe & continenter exercemus, qua exercitatione excitata memoria, nulla deinceps arte adiuta, meminiſſe com-

modè valeat. Hæc credi potuissent, nisi experientia repugnaret, qua cognocimus multos arte quidem illa sua disponendarum aut collocandarum rerum animóque reuocandarum imaginum vigere, si tamen ab arte illa desinãt, omni memoria se destitui, fateri. Quærere item solent alii, quibúsnam memoria conseruetur, quo item in loco facultas hæc resideat. Priori quęsito non modò physicè sed medicè etiam satisfacere possemus. verùm hæc alii: Nos di camus, vnicum esse pharmacum physico familiare, quod ad memoriæ conseruationem, atque etiam restitutionem ægrotantibus adhiberi solet, ipsam nempe Exercitationem, seu frequentem Commentationem. Ex sæpius repetitis actibus, habitum effici aliàs docuit Aristoteles. De sede memoriæ Peripatetici non multum laborant: & Gal. ipse in libro de dogm. Hipp. & Plat. ait hanc disquisitionem ad medicum attinere, cui pars malè affecta cognoscenda est, vt cõmodè atque opportunè auxilia pro sanitate restituenda possit accommodare. Quare illis totum onus liberè relinquendum est. Iam tandem igitur epilogum huius prioris disputationis cum Aristotele ipso apponamus.

Τί μὲν οὖν ἐστι μνήμη καὶ τὸ μνημονεύειν, εἴρηται, ὅτι φαντάσματος, ὡς εἰκόνος οὗ φάντασμα ἕξις, καὶ τίνος μορίου τῶν ἐν ἡμῖν, ὅτι τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ, καὶ ᾧ χρόνου αἰσθανόμεθα.

11 Quid igitur est memoria & quid meminisse, expositum est: quoniam phantasmatis, tanquam imaginis eius cuius est phantasma, habitus est, cuius insuper partis earum quæ in nobis: quoniam Primi sentientis, & quo tempus apprehendimus.

Meminisse nil aliud est, vt suprà monui, quàm energ"a ipsa memorię, quam ita discribit Aristoteles, Esse nimirum apprehensionem phantasmatum, tanquam simulachrorum eius, è quo antea phantasma profectum est. Themistius absolutam Memoriæ definitionem his verbis colligit. Memoria est habitus sensus primarii, quo imagines rerum post impressionem custodiuntur, & retinentur. Nunc ad reliqua pergamus.

Περὶ δὲ τοῦ ἀναμιμνήσκεσθαι λοιπὸν εἰπεῖν. Πρῶτον μὲν οὖν ὅσα ἐν τοῖς ἐπιχειρηματικοῖς λόγοις ἐστὶν ἀληθῆ, δεῖ τιθέναι ὡς ὑπάρχοντα.

12 Reliquum est autẽ vt de Reminiscentia dicam[9]. Primùm igitur quæ in Epicherematicis disputationib[9] verè tractata sũt, ponere oportet.

Ἐπιχειρηματικαὶ disputationes quæ sint Themistius declarat, nempe Quæstionæ populariter scriptæ, id est, non exquisita demonstratione, sed argumentis multitudini accommodatis. Has Diogenes Laertius, tribus commentariis absolutas fuisse narrat. Non est ergo quòd Leonicum audiamus, qui problemata hoc vocabulo intelligi putat, cũ nil huiusmodi in probl. reperiatur: neq; alios qui epicheremátis vocabulo Logicas etiam rationes significari volunt. Logicæ enim rationes esse quidem potuerũt illę quibus quæstiones eiusmodi Arist. agitauit, non tamen hinc sequitur vocabulo Epicheremátis logicas rationes significari. Quid sit Logica ratio aliàs declaraui. Ad hæc, Thomas hãc tractationem in tres præcipuas partes secat: nos in quatuor. In priori explicatur Quid sit Reminiscẽtia: in secũda illi[9] energ"a exquisitiùs traditur: in tertia quomodo à memoria verè differat: in quarta qualis passio sit demõstratur.

Οὔτε γὰρ μνήμης ἐστὶν ἀνάληψις ἡ ἀνάμνησις, οὔτε λῆψις· ὅταν γὰρ τὸ πρῶτον ἢ μάθῃ ἢ πάθῃ, οὔτε ἀναλαμβάνει μνήμην οὐδεμίαν. οὐδεμία γὰρ προγέγονεν, οὔτ' ἐξ ἀρχῆς λαμβάνει. ὅταν δὲ γένηται ἡ ἕξις ἢ τὸ πάθος, τότε μνήμη ἐστίν, ὥστε μετὰ τοῦ πάθους ἐγγινομένου οὐκ ἐγγίνεται.

13 Neque enim Memoriæ repetitio, Reminiſcentia eſt, neque apprehen
A ſio: cùm enim primùm addiſcit, aut patitur, nullam repetit memoriam, (ſiquidem nulla præfuit) neque à principio accipit. Cùm nanque factus fuerit habitus, aut paſſio, tunc eſt memoria. Quare vnà cum paſſione quæ fit, non gignitur.

Quæ aliàs tractata, & nũc vt vera & confeſſa vult ſupponi, iſta ſunt, Reminiſcentiam neque Memoriæ repetitionẽ eſſe, neque ſcientiæ acquiſitionẽ. Hoc ad quæſtionem, Quid ſit: intelligendam, aditum parare ſat conſtat: id nempe primùm ponere, quod Reminiſcentiam eſſe poſſit exiſtimari atque id non eſſe demõſtrare, cùm præſertim Reminiſcẽtia & ad Repetitionem memoriæ, & ad Nouam ſcientiæ acquiſitionem ſimilitudine accedere videatur. Hæc ſimitudo Platoni impoſuit, quem fortaſſe hîc arguit Ariſtoteles. Extat Hippocratis ſententia, Similitudine bonos quoque decipi: atque altera Platonis in Sophiſta, Illum maximè tutam vitam ductur ũ, qui à ſimilitudine caueat. Hunc
B ordinem ſeruare ſolet Ariſtoteles, cùm ſibi de difficiliori aliqua diſputatione ſtatuendum eſt. Neque enim ſtatim quomodo res ſe habeat definit, ſed primùm quomodo non habeat, exponit. Diſputatio de loco in 4. de phy. auſc. agitata, id nos docere poterit. Vt ergo Ariſt. cõmodiùs oſtendat Reminiſcentiã nõ eſſe, aut Memorię repetitionem, aut Sciẽtię acquiſitionẽ, declarat primùm quid ſit ſcientiæ acquiſitio (diſciplinã voces aut inuentionẽ nil intereſt) vnde etiam quid repetitio memoriæ ſit, & quid inter hanc & illam diſcrimen adſit, nobis colligendum relinquit. Mira certè breuitate hæc docet: quò etiam fit vt obſcura ſint, atque intellectu difficilia. Eſt (inquit) Acquiſitio, illa qua per diſciplinam aut inuentionem, aliquid primùm acquirimus: neque enim iſta Memoriæ repetitio dici poteſt, quãdoquidem ſi tũc primùm acquirim⁹, nulla
C præfuit Memoria. Quid? quod neque etiam tunc aliquis memoriam ſumere, nedum repetere dici poteſt. Etenim tũc meminiſſe dicimur, cùm iam didicerimus, factúſque iam extiterit habitus imaginis acceptæ nullo negocio reddendæ, non quando primùm diſcimus. Ex quo item intelligitur, quid ſit memoriam repetere: Nimirum cogitare bis aut ter quotiéſque & cùm libuerit de ſimulachro, quod aliâs ſenſu atque animo comprehenſum, purum, nulláque ex parte interlitum, atque integrum conſeruatum eſt. (ἢ μάθῃ ἢ πάθῃ). Vtrũque genus acquiſitionis ſcientiæ deſignat, Diſciplinam ſcilicet atque inuentionem. Hæc difficilior, illa facilior eſt, ex ſecundo Elench. capite vltimo. Vtraque tamen per Doctrinam comparatur, ſi quidem ex præcedente cognitione ducuntur. Et de Diſciplina quidem hoc ſatis conſtat. De Inuentione verò probatur, quia ſecus, Mennonis ambiguitas enodari non poſſet: vel e-
D nim nil prorſus inquirendo acquirerem⁹, vel quod antea nouimus. In ſumma verò dicamus διδασκαλίαν ab εὑρέσει non differre, niſi quaten⁹ illa ab ore docentis exterioris emanat, hæc ab interiori. Harum acquiſitionum natura quin paucis his aperiretur, prætermittendum non fuit, quòd ad inſtitutam Ariſtotelis diſputationem percipiendã, hoc nos non mediocriter iuuet. (οὔτε ἐξ ἀρχῆς λαμβάνει, ad verbum, neque à principio ſumit). Miris ſe modis torquent hîc Interpretes, vt horum verborum ſcopum aſſequãtur. Ex Themiſtio vix habes quid in medium afferas. Thomas Memoriam ab acquiſitione ſcientiæ his paucis verbis explodi cenſet, ac ſi dicat Ariſt. Qui meminit non ſumit à principio: quod vt facilius perſuadeat, verba hæc à ſuperioribus ſeiungit, coniungit autẽ cum inferioribus. Leonicus non Memoriam ſed Reminiſcentiam putat ab Acquiſitione noua diſtingui. Cùm verò hoc pacto vix ſe verba ſequentia interpreta-

ri posse perspiceret, addit nonnulla de suo: quod certè suæ interpretationis absurditatem indicat. De Thoma nil addo, cùm contextum ineptè discerpat. A
Ego verò existimarem Aristotelem ostendere Acquisitionem disciplinæ, nõ modò non esse memoriæ repetitionem, sed neque etiam ipsum Memoriæ sumendæ initium, si quidem tunc primùm Memoria esse aut sumi dicatur, cùm iam habit⁹ aut passio facta sit. Illa igitur verba ὅτι μετὰ τοῦ πάθους ἐγγινομένην ἐγγίνεται, nil aliud quàm hoc ipsum sed clariùs explicant: præterea nulli dubiũ est particulam illam ὅτι superiorem respicere, cùm ait, ὅτι ἀναλαμβάνει μνήμην ὁ ἀνθρωπος. Sic veritati omnia omni ex parte respõdent. Quid si dicam⁹ à principio sumere, nil aliud esse quàm reminisci, infrà nanq; de reminiscẽtia loquẽs ita docet, διὸ δεῖ λαβέσθαι ἀρχῆς, & alibi: καὶ ὅταν πάντα ἀναμιμνήσκεσθαι βούληται, τοῦτο ποιήσει λαβεῖν καὶ ζητεῖν ἀρχὴν κινήσεως. Cognoscetur autem paulò pòst reminiscentes principium aliquod momentúmque maius intus possidere, quàm qui discunt aut inueniunt. Hoc pacto, Aristoteles Acquisitionem scientiæ in præsenti contextu describeret, vt diximus, ipsámque à reminiscentia, & memoriæ repetitione seiungeret. B
Mihi prior explicatio magis arridet. Sed vtrãuis teneamus: non est certè cur de aliorum interpretantium errore dubitemus.

Ἔτι δ' ὅτι τὸ πρῶτον ἐγγίνεται ἐν τῷ ἀτόμῳ καὶ ἐσχάτῳ, τὸ μὲν πάθος ἐνυπάρχει τῷ παθόντι. ἤδη καὶ ἡ ἐπιστήμη, εἰ δεῖ καλεῖν ἐπιστήμην τὴν ἕξιν, ἢ τὸ πάθος. οὐδὲν δὲ κωλύει κατὰ συμβεβηκὸς καὶ μνημονεύειν ἔνια ὧν ἐπιστάμεθα. τὸ δὲ μνημονεύειν καθ' αὑτὸ οὐχ ὑπάρχει πρὶν χρονισθῆναι. μνημονεύει γὰρ νῦν, ὃ εἶδεν, ἢ ἔπαθε πρότερον, οὐχ ὃ νῦν ἔπαθε, νῦν μνημονεύει.

14 Præterea cũ primùm facta est in indiuiduo, & vltimo, inest quidem in patiente passio scientiáque, si scientiam nomine habitus, aut passionis appellare conuenit: (nil verò prohibet ex accidenti nos nonnullorum C meminisse quæ scimus,) Meminisse autem secundum se non est antequam tempus aliquod elapsum sit. Meminit enim nunc eius quod vidit, aut antea passus est, non quod nunc patitur, eius nunc meminit.

Hæc (ni fallor) ad idem confirmandum apponuntur, quod nos superiùs ab Aristotele illis in verbis ὅτι ἐξ ἀρχῆς λαμβάνει significari docuimus. Perspicua est autem philosophi sententia. Nam ipso illo momento atque indiuiduo tempore quo passio vel in sensu, vel in mente facta est, subitò in patiente passio atque scientia tantùm existit, quamuis per accidens eodem momẽto memoria quoque existere dici possit, quatenus scilicet vt superius cùm loqueretur de memoria ait, συμβαίνει ἐπίστασθαι καὶ ἀναμνησθῆναι ὅτι ἐν ἐκείνῳ ἅμα μὲν τῷ πρώτῳ εἰδέναι. Propriè tamen & secundum se tunc erit memoria, cùm postquam aliquod tempus à passione facta elapsum fuerit, eam se aut sensu aliquo aut intelligentia percepisse exploratum quis habuerit: Quæ de scientia interponuntur ex D Arist. in sexto Ethico, atq; Eustratio cõmodè hauriri possunt. Vocatur Habitus non modò ob habilitatem & promptitudinem facultatis animæ ad id percipiendum quod offertur, verùm etiam ob scientiæ stabilitatem constantiámque, permanet enim & diuturna est: quamuis vel mediocris etiam sit, nisi aut diuturni morbi occupatione aut aliqua alia insigni mutatione, amittatur: Passio, quandoquidem quemadmodum sensus cùm recipit obiecta extrinsecus delata patitur, ita Mens à phantasia seu memoria accipiens, scientiam per modum passionis, alicuius nancisci dicitur: in morem inquam passionis, quandoquidem Mens cùm ex ignaris scientes euadimus, propriè non mutatur, imò quiescit, atque in statu & quiete ponitur,

Qua de

A Qua de re septimus physicus, secundus poste. analy. & primus Metaphy. liber cõsulatur: quibus ex locis quomodo Artes Scientiæque acquirantur, optimè cognosci poterit. Potest autem scientia tam habitus quam Affectio dici, cùm omnis habitus affectio quoque sit. Liquet id ex categ. Qualitatis.

Ἔτι δὲ φανερὸν, ὅτι μνημονεύειν ἐστὶ, μὴ νῦν ἀναμνησθέντα ἐξ ἀρχῆς αἰσθόμενον ἢ παθόντα, ἀλλ' ὅταν ἀναλαμβάνῃ ἣν πρότερον εἶχεν ἐπιστήμην ἢ αἴσθησιν, ἢ οὗ ποτε τὴν ἕξιν ἐλέγομεν μνήμην, τοῦτό ἐστι καὶ τότε ἀναμιμνήσκεσθαι τῶν εἰρημένων τι. τὸ δὲ μνημονεύειν συμβαίνει καὶ μνήμην ἀκολουθεῖν. οὐδὲ δὴ ταῦτα ἁπλῶς, ἐὰν ἔμπροσθεν ὑπάρξαντα πάλιν ἐγγένηται, ἀλλ' ἔστιν ὡς, ἔστι δ' ὡς οὔ. δὶς γὰρ μαθεῖν ἐνδέχεται καὶ εὑρεῖν τὸν αὐτὸν, τὸ αὐτό. δεῖ οὖν διαφέρειν τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι τούτων, καὶ ἐνούσης πλείονος ἀρχῆς, ἢ ἐξ ἧς μανθάνειν ἀναμιμνήσκεσθαι.

15 Constat etiã, Quòd meminisse est, non nũc reminiscentẽ ex principio quod senserit aut passus sit: sed cùm repetit quam prius habuit scientiã aut sensum,

B vel cuius habitum memoriam dicebamus, hoc est & tunc reminisci alicuius eorũ quæ dicta sũt: id verò quod est, meminisse & memoriã sequi accidit. Neq; hęc sanè simpliciter si antea extiterit, rursus fiũt, sed est vt hoc fiat, & est vt nõ: eãdẽ etenĩ rẽ, bis eũdẽ discere & inuenire cõtingit. Reminisci ergo ab his differre oportet, & pluri existẽte prĩcipio, quã ex quo qſpiã discit, reminisci.

Contextus alioquin perspicui scopum, vix ac ne vix quidem vllus ex Interpretibus, quem quidem hactenus viderim (absit verbo inuidia) rectè est assequutus. Eorum autem interpretationes in mediũ afferre superuacaneum iudico, quòd multæ variæque sint, & quòd ex eorũ commentariis peti cõmodè queant. Dicamus ergo nos inter tot præclarissimos viros minimi, Aristot. postquã Disciplinam seu inuentionem, quam ipse vocabulo λῆψιν designabat,

C à memoriæ repetitione, imóque ab ipso Meminisse seiunxit: Nunc eandẽ memoriæ repetitionem, seu meminisse, ipsámque inuentionem seu disciplinam à Reminiscentia segregare, simúlque quid Reminiscẽtia sit, quantum in præsentia potest, aperire. Meminisse (inquit) non est reminisci ex principio aliquo hui⁹ aut illi⁹, quod antè vel sensim⁹, vel aliquo alio modò passi sumus: Imò hoc ipsũ Reminisci dicimur, cũ ea recuperam⁹ ex principio aliquo quæ antea mẽte, aut sensu cognouimus, quorũque habitũ Memoriã superius appellauim⁹, i. quę memoria cõprehẽsa habebamus. Quare memoria seu meminisse, sequitur quidẽ Reminiscẽtiam aut reminisci, non tamen memoria aut meminisse est Remiscentia, vel reminisci: Memoria siquidem latius patet, atque si Reminiscentia sit, illa quoque necessariò est. Sed obiicere quis poterat. Nam discendo quoque & inueniendo ea quæ antea præerant, ex aliquo principio (nã

D & qui inueniunt & qui discunt, vt antea monuimus, aliquod initiũ & seminariũ intra se habent quo discãt & inueniant) recuperãtur, cùm népe illa quę inueneramus & didiceramus, & tota simul animo elapsa erant, iterum vt vsu venit nanciscimur, & quasi de nouo nobis vendicamus. Quare respondet Arist. id quod à se antea dictũ est, non esse simpliciter accipiendũ, idest, Reminiscẽtiã esse cùm ex principio aliquo ea repetimus quæ antea sensu, intelligentia Memoriáq; cõprehensa fuerunt: Nã hoc fieri quidem potest, & esse & nõ esse Reminiscentiã. Atq; tunc quidem erit, cùm principium ex quo repetitio fit, magnũ & momentum multũ habens erit, id est, pars altera quam illi annexã esse memoria teneamus, quę intermortua est. Exemplũ est huiusmodi: Si quis aliquãdo vel lectione, vel auscultatione versus quosdam tenuerit, quorũ mox prorsus oblitus sit: iterũ autẽ elapso aliquo tẽporis interuallo, aut audiẽdo aut commentando illa addiscat, hoc non erit reminisci, quãuis memoria ipsum

sequatur, nã nil prorsus illorũ versuũ tenebatur, cùm ipsa dicendo & inueniẽdo recuperabãtur, sed prægressa tantùm cognitio quædã, vnde inuẽtio, disciplináque efficitur. Erit ergo iterũ addiscere. Quòd si non penitus animo carmina illa sint elapsa, sed puta dimidia tantũ eorũ parte, reliqua verò mãserit, ex qua aliam quæ euanuit inuicem conferendo, recolendóque renouemus, tum reminisci propriè dicimur. Ex quibus iam colligere liquet, quid inter Reminiscentiam, Repetitionem memoriæ, & Repetitionem Disciplinę differat: Hæc cùm constent, constare etiam potest: Reminiscentiam neque Repetitionem memoriæ, neque Disciplinam aut inuentionẽ esse, quod sibi dari petierat Arist. Nos paucis omnia in hunc modũ proponamus: Memoria est vt terminus motus & conclusio: nam sequitur Reminiscentiã. Reminiscẽtia est veluti motus & Demonstratio, etenim ad Memoriam tendit. Repetitio memoriæ non est ex principio, sed tota simul efficitur. Reminiscẽtia ex principio oritur, & paulatim non affatim progreditur. Disciplina & inuentio nullũ principium supponunt, nisi aut extrinsecum vt Doctorem, aut intrinsecum, sed nõ quod prius sensisse se, meminerit, & pars rei inueniendæ sit. E contra Reminiscentia. Hæc Arist. non ita exquisitæ prosequutus est, sed potiora proposuit, breuitati studens: reliqua ex aliis quæ alibi de inuentione disciplina, & memoria tradidit, & mox de reminiscẽtia declaraturus est, nobis subintelligenda relinquẽs. Placet hîc obiter annotare, causam discriminis inter Arist. & Plat. de Generatione scientiæ, hinc fortasse colligi optimè posse. Plato Scientiam nostram, non primam scientiæ acceptionem, sed recordationem vocabat: Scientiam nanque animabus ἐπιγεννητὸν esse in Timæo docet, cùm Deum creatis animabus leges monstrasse tradit: hanc deinceps ob fluxum corporum in quæ animę detrudũtur obliterari. Quo fluxu & motu cessante, iterum restauretur, Aristot. verò Mentem in singulis hominibus initiò nudam, omnísque scientiæ expertem statuit, ineptámque etiam ob motum & agitationem corporum ad illam perdiscendam: qui motus cùm cessat tum primùm anima scientiam nanciscitur. Hinc, inquam, discriminis huius ratio elici potest. Delectatus est Plato metaphoris: Arist. propriã vocabulorum & sermonis significationẽ peramauit. Reminisci propriè dicitur, cùm ille met qui primùm rem tenebat, eiúsque partem oblitus est, mox ex principio aliquo denuo ipsam addiscit. Atquî Mens non Reminiscitur hoc modo, nil enim noui recipit, sed homo, cũ præsertim Mens memoria careat. Reminiscitur autem Mens, impropriè loquẽdo, nam scientiæ sunt Menti coeternæ, atque in illa præexistũt. quare nõ Mens sed Socrates aut Plato discet. hæc Auer. in 3. de an. com. 5. Quibus Simplicius addit in com. 20. Mentem formas quasdam proprias & consubstantiales omniáque & seipsam per propriam essentiam intelligere: qua certè ratione, scientia similitudinem aliquam Reminiscentiæ retinere videtur. Et sanè vel ista fateri oportet, vel quæ de Mẽtis vnitate Arist. & celebriores Peripatetici docuerunt, omnino ruere necesse est. Expendatur item pro re hac cont. 20. 7. phy. vbi ostenditur Mentem nullã pati alterationẽ, ac proinde nil denuo recipere, quãuis aliqui Arist. ibi non ex propria sententia loqui falsò affirmẽt.

Συμβαίνουσι δ' αἱ ἀναμνήσεις, ἐπειδὴ πέφυκεν ἡ κίνησις ἥδε γενέσθαι μετὰ τήνδε. εἰ μὲν ἐξ ἀνάγκης, δῆλον ὡς ὅταν ἐκείνη κινηθῇ, τήνδε κινηθήσεται. εἰ δὲ μὴ ἐξ ἀνάγκης ἀλλ' ἔθει, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κινηθήσεται. συμβαίνει δ' ἔνιας ἅπαξ ἐθισθῆναι μᾶλλον, ἢ ἑτέρας πολλάκις κινουμένους. διὸ ἔνια ἰδόντες ἅπαξ μᾶλλον μνημονεύομεν, ἢ ἕτερα πολλάκις. ὅταν οὖν ἀναμιμνησκώμεθα, κινούμεθα τῶν προτέρων τινὰ κινήσεων, ἕως ἂν κινηθῶμεν, μεθ' ἣν ἐκείνη εἴωθε. διὸ καὶ τὸ ἐφεξῆς θηρεύομεν ἀπὸ τοῦ νῦν, ἢ ἄλλου τινὸς, καὶ

A ἀφ' ὁμοίου, ἢ ἐναντίου, ἢ τοῦ σύνεγγυς· διὰ τοῦτο γίνεται ἡ ἀνάμνησις. αἱ γὰρ κινήσεις τούτων, τῶν μὲν αἱ αὐταί, τῶν δ' ἅμα, τῶν δὲ μέρος ἔχουσιν, ὥστε τὸ λοιπὸν μικρόν, ὃ ἐκινήθη μετ' ἐκεῖνο, ζητοῦσι μὲν οὖν οὕτω.

16 Fiunt autem Reminiſcentiæ, quoniam hæc motio, poſt illã nata eſt fieri: Et ſiquidẽ neceſſariò, perſpicuũ eſt, quòd cum illa motus fuerit, hac mouebitur. Si verò non ex neceſſitate, ſed conſuetudine, vt plurimum mouebitur. Accidit autem quoſdam ſemel, conſueuiſſe magis, quàm alios ſæpe motos. Vnde quædam ſemel ſi conſpexerimus, eorum magis meminimus, quàm aliorum, ſi ſæpe. Quando itaque reminiſcimur, per præcedentes quaſdã motiones mouemur, quo ad per eam moueamur poſt quam illa fieri conſueuit. Quamobrem quod ſequitur venamur, meditãtes ab ipſo Nunc, aut aliq̃no alio, necnõ B à ſimili, aut à contrario, aut finitimo, idcircòque fit reminiſcentia. Horũ nanque motiones partim ſunt eædem, partim verò ſimul, nonnullorum verò partem habent. Quamobrem reliquum paruum ſanè eſt, quod poſt illud motum eſt. Hoc igitur quærunt modo.

Declarata reminiſcentiæ natura in genere, nunc vt illa planius exquiſitiúſque percipiatur, ad energ*i*am ipſius exprimendã pergit, id eſt, ad modũ explicandũ, quo ex memoria illius principii conſeruati, de quo ſuperius loquuti ſumus, ad alterius partis obliteratæ Memoriã reminiſcendo perueniamus. Hoc ergo primũ ponatur, Reminiſcentiam initiũ aliquod intus tenere, à quo motus inueſtigare, & de aliis admonitus quaſi venari incipiat: ſec⁹ enim incerta, errans, & vana eſſet illius diſquiſitio: ꝓgrediatur autẽ per motiones quę ita C ſint ordinatę, vt vna habita reliquę quaſi nexu quodam & vinculis inuicem aſtrictæ vltro ad ſeriem confluant: atque hoc vel ἐξ ἀνάγκης, nempe ſi natura ita cõparatæ ſint motiones vt vna excitata, altera quoque ſtatim excitetur, aut ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, id eſt cum conſuetudine tãtùm hoc accidit, vt vnius motio ſeu vnius rei memoria, abſque alicui⁹ naturalis nexus vi, alterius rei memoriã ſiue motionem maiori ex parte ſubiiciat. Qua in re ingeniorum varietas agnoſcenda eſt: ſunt enim aliqui qui non multo aſſuetudinis adhibito ſtudio, ſed acutie tantùm iudicii ſui adiuti, ſi vel ſemel moueãtur, facillimè deinceps ab vna motione ad aliam expeditè perueniant. Sunt qui econtrà: id eſt, qui licet multoties eadem motionum ſerie excitentur, non tamen liberam adhuc progreſſionem ex vno in alterum aſſequantur. Sunt itaque in energ*i*a reminiſcentiæ duo conſideranda. Motio præcedens, & conſequens: à præcedenti initiũ motus ſumitur, qui ad conſequentem terminatur: tandiu enim animo priorem D verſamus agitamúſque, quoad tandem poſterior nobis offeratur, quæ vel natura, vel aſſuetudine ſolet offerri. Ab ea deinceps nouum inueſtigandi initiũ ſumimus, vt alterius conſequentis reminiſcamur, atque hac ſucceſſione eoúſque procedim⁹, quoúſque eius quod cupimus & quod poſterius eſt, memoriã recuperem⁹. Cæterùm vt de principio illo loquamur, quod nobis anſam alterius memoriæ porrigit: conſtat, id vel eſſe ipſum Nunc, aut aliud quippiam, vel Simile, vel Cõtrarium, aut Proximum. Similium enim motiones ſunt ferè eædem: vt imago Socratis, & Socrates homo: Contrariorũ ſimul, vt albedinis & nigredinis: Proximorum quaſi partes: nam quæ finitima & vicinà ſunt, veluti vnum ſimul referunt: Qui proxima ergo tenet, quaſi partem totius habet, ita vt non multum ſuperſit eius quod recordari oporteat. Hoc modo dicimus primum illud carmen Dauidis Pſalmo 1. *Felix ille animi, quem non de tramite*

recto. esse finitiuum alteri quod sequitur, nempe: Impia sacrilegæ flexit contagio turbæ. Sed diligentius expendendæ sunt textus particulæ (ἐξ ἀνάγκης) hoc est naturaliter, ita vt vna motio alterã necessariò consequatur. Hoc modo qui Socratis meminit, hominis, animalis, & substantiæ reminiscitur, aut qui niuis, albedinis, frigiditatis, & hyemis. (ἀλλ' ἔθει). Non innuit hîc ἔντεχνον πορείαν, id est, vt loquũtur, artificialem progressum, vt quidam existimant, sed naturæ habilitatem quandam, qua reminiscens ad hoc vel ad illud se conuertere soleat. Assuescimus enim iis facillimè, ad quæ nati sumus. Non est autem assuetudo & experentia idem, vt optimè à nonnullis aliàs animaduersũ est. Experimur enim ea quæ vera nobis non apparent, non vt assuefiamus, sed vt id quod dubium erat addiscamus. Assuescimus autem aliquibus, non vt addiscamus illa tanquam dubia, sed vt nobis faciliora factu aut perspectu reddantur. hoc Arist. in sec. meta. contex. 14: & elicitur ex sec. 28. probl. 1. Hinc illud: Consuetudo altera natura est. Quemadmodum enim Natura sine cognitione agit, & absque labore, ita propè qui assuetudine agunt. Cęterùm huiusce Motionum consequii per assuetudinem exemplum esto. Hydræ ab Herculæ sagittis & igne interfectæ mẽmoria, Papæ mihi memoriam suggerit, hæc Romæ, qua deinceps Babyloniæ reminiscor. (Venamur meditantes ab ipso nunc.) Hi reminiscendi fontes omnes quidem ad cõsequia per naturã accõmodari debẽt (vt infrà liquebit) finitima tamẽ quàm maximè: ex exẽplis allatis hoc cõstat. Quòd si Themistii exemplum sumam' de Lyra, Corisco & eius cantione, idẽ cognosceretur: sed acutius intueamur horũ fontiũ vim & efficaciã. Est (inquit) Arist. principium reminiscentiæ vel ipsum nunc, vel quid aliud, vt similitudo, cõtrarietas, affinitas. Certũ est omnes hui' efficacię fontes hîc nõ explicari: potiores tamen & præcipui hi sunt, tempus enim temporisque ordo qui nobis ipso Nũc significatur, maximè ad cuiuscũque rei (nõ modò temporis, vt isti aiũt) recordationem valet. Quare per ipsum nũc non quod instat, sed tempus quod sumitur intelligi oportet. Similitudinis verò efficaciam, declararunt veteres illi aduersus quos in priori de ani. disputatum est: cùm idcirco animam ex omnibus constare statuerẽt, quòd omnibus sibi cognoscendis illam similẽ esse oporteret. Simile à simili gigni, cognosci p simile, appetere simile, & esse id potestate, quod alterum simile est, liquet, ex sexcentis Arist. & Auer. locis. Ita contraria per sua contraria cognosci, eandem habere materiam, esse quodammodo similia ad inuicem, fieri ex cõtrariis, constat: Postremò de finitimis quæ ad partes quidem rei animo elapsæ accommodauimus, cùm tamẽ omne id respiciãt, quod alteri quocunque modo proximum & affine est, nil est quod dicamus, cùm vnicuique perspicuum sit, quid affinitas & coniunctio valeat. Exempla infinita fingi possunt, quibus vnũquodque horũ ob oculos ponatur: quare superuacanea prætermittamus.

Καὶ μὴ ζητοῦντες δ' οὕτως ἀναμιμνήσκονται, ὅταν μεθ' ἑτέραν κίνησιν ἐκείνη γίνεται. ὡς δὲ τὰ πολλὰ, ἑτέρων γινομένων κινήσεων οἵων εἴπομεν, ἐγγίνεται ἐκείνη.

17 Cæterùm non quærentes etiam sic, reminiscuntur, cùm post alteram motionem illa fit: vt plurimum autem aliis factis motionibus quales proposuimus efficietur illa.

Hæc ab Arist. ideo interponũtur, quia interim nulla inuestigationis per similitudinẽ, cõtrarietatem, aut affinitatẽ intercedente sola principe motione excitata, aliæ nobis sese offerunt, quarũ tunc recordamur. Hãc reminiscendi viam, Arist. insolitam esse affirmat, nec passim fieri. Hæc Leonicus, & optimè, quamuis ex ore Themistii sũpta sint. Decepti sũt autem recentiores, qui existima

A sed per vnã tantũ progreditur. Ista siquidẽ nõ rarò accidit, sed plerũq;, & præterea ad illa verba, ἐπιζητ..., vix potest accõmodari: postremò qui ita censent ne vix quidem sequentis cont. sententiam attingere possunt.

Οὐδὲν δὲ δεῖ σκοπεῖν τὰ πόῤῥω, πῶς μεμνήμεθα, ἀλλὰ τὰ σιωέγγυς. δῆλον γὰρ ὡς αὐτός ἐστι τρόπος, πῶς λέγει τὸ ἐφεξῆς, οὐ προζητήσας, οὐδ' ἀναμνησθείς. τῷ γὰρ ἔθει ἀκολουθοῦσιν αἱ κινήσεις ἀλλήλαις, ἥδε μετὰ τήνδε. καὶ ὅταν τοίνυν ἀναμιμνήσκεσθαι βούληται, τοῦτο ποιήσει καὶ ζητήσει λαβεῖν ἀρχὴν κινήσεως, μεθ' ἣν ἐκείνη ἔσται.

18 Nec verò considerare oportet, quomodo eorũ quæ procul sunt meminerim[a], sed quæ finitima: perspicuũ est enĩ, eandẽesse rationẽ qua consequẽs dicit nõ antea inquiẽs neq; reminiscẽs: assuetudine nãq; motiones se inuicẽ consequũtur, vt hæcpost illã. Et sane cùm reminisci quis voluerit, hoc efficiet & quæret motionis pricipiũ accipere, quã ille cõsequetur.

B Grauatè à sententia aliorum veterum & clarissimorum recentiorum philosophantium discedere soleo, vt veritatis tamen rationem habeam, libere cum oportet quodsentio dico, Atque in præsentia quoque id mihi exploratum est, nullum ex interprætibus scopum huis contextus germanum proposuisse. Themistius alioquin grauissimus & lucidissimus peripateticus, vt aliquando solet in iis maximè locis, quorũ est ambigua ancepsq; sententia, aliquid de suo comminiscens quo legens pascatur (alioquin verum) nil de scopo aut serièverborum Aristotelicorũ laborans, elabitur: Thomas contextũ inuertit, cum aliquid ei addat, quod in Græco exemplari non reperitur: & ita extortè explicet, vt si illius interpretationem acutè intuecaris, nullis min[9] quàm istis verbis illam cõuenire sis iudicatur[a].

C Laborauit hoc eodẽ morbo Leonicus hac in parte, vt quidõ nõnulla inuertere, & addere ipse quoque coactus fuerit. Nostrũ verò hoc fit σύμβολον. Docuerat Arist. Reminiscendi principium, vim & efficaciã illationis obtinere, proptereà quòd vel ipsũ τοιοῦ esset, vel simile, vel contrarium, vel σιωέγγυς: videri alicui poterat, aliquando Reminiscẽtiã effici, cùm tamen nõ ex talibus motionibus procedimus: idcircò verba proximè à nobis explicata interposuit, quibus ostendit, dici quidem illã reminiscentiã, sed insolitam esse, nec passim fieri, & vt nosmonuim[9], non æquè perfectã. Nunc dubium aliud è medio tollit. Quî enim fieri potest (petat aliquis) vt quis reminiscatur eius quod non est σιωέγγυς, sed πόῤῥω vt aliquando accidere proximè suppositum est? Respondet id non esse quærendũ, cùm ratio huius, in reminiscentia finitimorũ, spectanda sit. Eadẽm nanq; est, quà nulla antegrediẽte inuestigatione, aut recordatione ea quidam cõmemorent quæ ordine quodã consequuntur, cùm assuetudine hoc sibi cõpararint, vt post vnã animi motio-

D nem, alia sibi ordine suggeratur & qua alii ex eo quòd ex τῶν σιωέγγυς inuestigẽt & reminiscantur: ac si diceret, idem Assuetudinem efficere, quod Ars seu ratiocinatio. Colligit deinceps hoc vtrisq; cõmune esse, vt ex principio aliquo pendeãt, quod accipiũt, vt ex illo, alia sibi vel per inuestigationẽ & Reminiscẽtiã, vel per assuetudinẽ, in mentẽ veniãt. (οὐ προζητήσας οὐδ' ἀναμνησθείς). Cui ob assuedinẽ vnũ post alterũ sese offert, is non dicitur inuestigate, nil enim heret: neq; propriè reminisci, id est, ex vno in aliud per motionẽ progredi. Porrò μεμνήμεθα (vt & anteà monuimus) dixit, & quidem impropriè ἀντὶ τοῦ ἀναμιμνησκόμεθα.

Διὸ τάχιστα καὶ κάλλιστα γίνονται ἀπ' ἀρχῆς αἱ ἀναμνήσεις. ὡς γὰρ ἔχει τὰ πράγματα πρὸς ἄλληλα τῷ ἐφεξῆς, οὕτω καὶ αἱ κινήσεις. καὶ ἔστιν εὐμνημόνευτα, ὅσα τάξιν τινὰ ἔχει, ὥσπερ τὰ μαθήματα. τὰ δὲ φαύλως καὶ χαλεπῶς, καὶ τούτῳ διαφέρει τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι τοῦ πάλιν μανθάνειν, ὅτι δυνήσεταί πως δι' αὐτοῦ κινηθῆναι ἐπὶ τὸ μετὰ τὴν ἀρχήν. ὅταν δὲ μὴ, ἀλλὰ δι'

ἄλλῃ, οὐκ ἔτι μέμνηται. πολλάκις δὲ ἤδη μὲν ἀδυνατεῖ ἀναμνησθῆναι, ζητεῖν δὲ δύναται, καὶ εὑρίσκει. τοῦτο δὲ γίνεται κινοῦντι πολλὰ, ἕως ἂν τοιαύτην κινήσῃ κίνησιν, ᾗ ἀκολουθήσει τὸ πρᾶγμα. τὸ γὰρ μεμνῆσθαί ἐστι, τὸ ἐνεῖναι δύναμιν τὴν κινοῦσαν. τοῦτο δὲ ὥς τε ἐξ αὑτοῦ, καὶ ὧν ἔχει κινήσεων κινηθῆναι ὥσπερ εἴρηται. δεῖ δὲ λαβέσθαι ἀρχῆς, διὸ ἀπὸ τόπων δοκοῦσιν ἀναμιμνήσκεσθαι ἐνίοτε. τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι ταχὺ ἀπ' ἄλλου ἐπ' ἄλλο ἔρχεται. οἷον ἀπὸ γάλακτος ἐπὶ λευκὸν, ἀπὸ λευκοῦ δὲ ἐπ' ἀέρα, καὶ ἀπὸ τούτου ἐφ' ὑγρὸν ἀφ' οὗ ἐμνήσθη μετοπώρου, ταύτην ἐπιζητῶν τὴν ὥραν.

19 Quamobrem celertimè & optimè, à principio ducuntur reminiſcentiæ. Quemadmodũ enim res inter ſeſe habent in conſequendo, ita & motiones. Et facilè ea memoria cõprehendi poſſunt, quæ ordine quodã conſtant, cuiuſmodi ſunt Matemathicæ diſciplinæ: alia verò malè & difficulter. Et hac item in re recordari ab iterum diſcendo differt, quia poterit quodam modo per ſe moueri, ad id quod principium ſequitur. Cùm verò non, ſed per aliud, non iam meminit. plerunque verò iam non poteſt quidem reminiſci, ſed quærere poteſt, & inuenit. Hoc autẽ iis vſu venit, qui multa mouent, & agunt, dum eiuſmodi motionem excitent, quam res ipſa cõſequatur. Nam meminiſſe eſt, vim motricem ineſſe, hoc autem ita, vt à ſeipſo, & ab aliis quas in ſe habet motionibus (vt dictum eſt) moueatur. Sed principium ſumptum eſſe oportet. Quapropter ex locis vidẽtur aliquãdo reminiſci. Cuius cauſa eſt: quoniam celeriter ex alio in aliud progrediuntur, vt ex lacte in candorem, ex candore in aerẽ, ex hoc in humidum, ex quo Autumnus in memoriam venit, cùm id anni tempus quæreret.

Princeps illa motio cuius meminimus, non modò ipſa eſt quæ primùm mouet, verùm etiam quæ anſam præbet memoriæ alterius, quod Ariſt. docebat cùm diceret, τῷ κινῆσαι, καὶ ζητεῖν λαβεῖν ἀρχὴν κινήσεως, μεθ' ἣν ἐκείνη ἔσται. Meritò itaque colligiturReminiſcentiam tunc preclarè duci, cùm principium iſtud ita ſe habebit, nempe vt ordine & ſucceſſione quadam alias poſt ſe conſequentes motiones valeat excitare: (quam enim res geſtæ inter ſe habent ordinis & conſequutionis rationem, eandem etiam motus animi ab illis excitati obtinẽt) eáque facilè memoria comprehendi poſſe; quæ ordine conſtant, vt de Theorematis Mathematicis res habet, in quibus ex primo ſecundum, & ex ſecundo tertium atque ita deinceps ſequitur, vnáque demonſtratio aliã ſupponit. Ratiocinatur enim Mathematicus vt plurimùm ἐκ τῶν ἀποδεδειγμένων, vt Ariſt. ait. Quare quæ ordine carent, & temere congeſta paſſimve diſperſa ſunt, perdifficiliter memoria percipiuntur. Ex quibus etiám illud obiter inferri poteſt, diſcrimẽ eſſe inter reminiſci & iterũ diſcere, quòd cùm homo recordatur, cùm iam principium illud incolume obtineat, quod exuſcitandarum aliarum iunctarum motionum cauſa eſt, poteſt cùm vult à ſeipſo nullâque aliena ope intercedente mouere ſe ad alia quæ ſequuntur inueſtiganda. Qui verò iterũ addiſcit, principiũ illud cui reliqua iuncta alligatáque ſunt, intus in memoria nõ habet: quare, aliena ope, id eſt doctore & præceptore extrinſeco eget, qui ei nouũ, aut priori ſimile principiũ ſuggerat. Quãuis enim is reminiſci dicatur, qui principiũ intus incolume ſeruat, & cùm libet, ad inueſtigandũ trãſire poteſt: non tamen exiſtimandum eſt ſemper principium illud venire in mentẽ, à quo digreſ-

A digreſſi,in alia incidere valeamus,quæ ad eam rem nos ducat, cuius recordari nobis propoſitum fuit: idcircò tunc multa mouemus,agimus,tẽtamus,atque memoriæ aciem per omnia circunferimus, dum ad id principium perueniamus, quòd res ipſa cuius recordari volumus, vel pluribus aliis intercedẽtibus initiis, vel proximè cõſequatur. Quid enim aliud eſt Reminiſci,quàm mouẽtem quandam habere inſitam facultatem, i. à ſeipſo & ab illis reliquiis animo retentis, impelli & excitari; ad id quod euanuit recuperandum? Quocunque id modo fiat,reminiſci certè dicimur,ſi quidem ex hac impulſione, in memoria conſeruata,in illam,& mox in aliam procedimus. Sed præclarior erit reminiſcentia cùm principium ſumptum aut inuentum erit, à quo diſcedentes,id nobis obuiam fiat, quod reminiſcẽdo aſſequi exoptamus. Hinc factum eſt,vt ex locis illis quorum capita nõnulla ſuperius propoſuimus, citò recordemur,
B cùm ex alio aliud nobis celerrimè incidat: verbi gratia, ex lacte candor, qui lacti naturaliter finitimus eſt, ex candore aer candori perſimilis ob luciditatẽ, ex aere humidum aeri finitimum, ex humido tempus Autumni, affinitatis vel etiam contrarietatis ratione, quod tempus fortaſſe reminiſci fuit nobis inſtitutum. (Καὶ ἔστι ἀμνημόνευτα ἐστι πῶς πῇ ἔχει). Nõ abutitur hîc Memoriæ vocabulo, neque comparat, vt Leonicus cenſet, ſed de Reminiſcentiæ energεία loquentem, de memoria mentionem facere oportuit. Quandoquidem non niſi μνημονεύοντες reminiſcamur. Memoriæ nanque gratia vnum ex alio nobis venit in mẽtem, atque illud meminimus, quod alterum repræſentat: reminiſcimur verò, quòd motione huiuſmodi ex vno in aliud progrediamur. In Reminiſcẽtia ergo Memoria primùm imaginem offert, mox Mens (quicquid iſti de Cogitante anima garriant) tanquam ex principio noto, de alia ratiocinatur quæ iterũ Memoriæ offertur, atque ita deinceps, quoad Memoria in illud poſtremum incidat, quòd amiſerat, & recuperare inſtituerat. Eſt ergo Reminiſcen-
C tia veluti via, Memoria vt Terminus viæ, & quaſi τὸ συμπέρασμα in Demonſtratione. (ὅθεν τὰ μαθήματα). Quanquam eos non improbem, qui hoc nomine, omnes diſciplinas & artes deſignari affirmãt, (vetus ſiquidem inde ſenſus colligi poteſt) non tamen eos probo, qui nomen Mathematices ad omnem ſcientiã ab Ariſtotele fuiſſe aliquando accõmodatum tradunt. Locos quos afferunt ſi quis expendat, nullius eſſe momenti comperiet. (Cum verò non, ſed per aliũ). Vel os docẽtis, vel librorũ monumẽta, ad doctrinam cõparata intelligas, ſemper in diſcente intrinſecus quidam verè Doctor eſt qui Mentem illuſtrat & veritatem oſtendit: Mens nimirum Efficiens. Sed nõ hoc in præſentia principium quærimus, verùm quod ratiocinationis ſit pars & initium, quod certè non tantùm neque tale eſt in diſcente, quantum & quale in reminiſcente. (Quapropter ex locis). Exemplum quod additur ſatis indicat nõ de locis cor-
D poreis, certiſq; ſedibus atque interuallis diſpoſitis & collocatis, ſed de iis locis quos ſuprà ex Rhetoricis & Topicis fontibus hauſtos propoſuit, ſermonẽ eſſe. Artis præterea illa propria ſunt, non naturæ. Ariſt. autẽ in Reminiſcentiæ ἐνεργείᾳ ſimpliciter explicanda nũc verſatur. Particula tamen ἐνίοτε, item δοκεῖ, artẽ illam innuere vidẽtur imaginum certis quibuſdam locis diſponendarũ, quarum vna de altera ſucceſſione & ſerie quadam continua nos commmonefaciat: amiſſamq; & abolitam ſpeciem imagini accõmodatam, repetat reſtauretque. Hanc M. Tullius in Rhetoricis proſequutus eſt. Hic animaduertere illud quoque placet, quod initio Libri monuimus, Cogitantem nimirum illã Animæ ſentientis facultatem, eſſe prorſus reiiciendam vt ſuperuacaneam. Cùm nanque Ariſt. dicat, Meminiſſe ſeu reminiſci nil aliud eſſe, quàm vim ineſſe quæ moueat, ſi vis iſta & facultas mouens cogitans anima ſit: Bruta re-

miniſcentia prædita erunt: Vel (inquam) cogitantem animam perfectam vel imperfectam Bruto des: non potes effugere, quin aliquid ſaltem reminiſcẽtiæ ipſis tribuere quoque cogaris: quo nil abſurdius. A

Ἔοικε δὲ τὸ καθόλου, ἀρχὴ καὶ τὸ μέσον πάντων. εἰ γὰρ μὴ πρότερον, ὅταν ἐπὶ τοῦτο ἔλθῃ μνησθήσεται, ἢ οὐκ ἔτι οὐδὲ ἄλλοθεν· οἷον εἴ τις νοήσειεν, ἐφ' ὧν α' β γ' δ' ε' ζ η' θ'. εἰ γὰρ μὴ τοῦ θ' ε' μέμνηται, ἐπὶ τοῦ ε' θ' ἐμνήσθη. ἐντεῦθεν γὰρ ἐπ' ἄμφω κινηθῆναι ἐνδέχεται, καὶ ἐπὶ τὸ δ', καὶ ἐπὶ τὸ ε'. εἰ δὲ μὴ τούτων τι ἐπιζητεῖ, ἐπὶ τὸ γ' ἐλθὼν μνησθήσεται, εἰ τὸ η', ἢ τὸ ζ ἐπιζητεῖ· εἰ δὲ μή, ἐπὶ τὸ α', καὶ οὕτως ἀεί.

20 Videtur autem vniuerſale & medium omnium eſſe pricipium. Nam ſi nõ antea, ſaltem cùm ad illud peruenerit, meminerit: aut certè nunquã amplius, neque aliunde. Vt ſi quis animo percurrat in his α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ. Si enim nõ ipſius θ, ε, meminerit in ipſo ε, ipſius, θ, recordabitur. Hinc enim ad vtrunque moueri contingit, ad, δ, ſcilicet & ad, ε. Si verò neutrum horum quærit, cùm ad γ, peruenerit, recordabitur, ſi modò η, aut ζ quærebat: ſin minus ad α, perueniens, eodémque modo ſemper. B

Magna eſt illius principii quod in reminiſcendo ſumere oportet, efficacia, cùm anſam præbeat memoriæ aliorum, ac proptereà mirandũ non eſt Ariſt. de illo multum laborare. Hoc quidem ab omnibus agnoſci puto, ſed illud ſanè φιλοπονώτερον, quòd quæ non negligenter tractare voluit Ariſt. ea ſint nobis abſtruſiora, vel ipſa Magiſtri arte, i. ingenii noſtri imbecillitate, vel naufragiorũ bibliothecæ Ariſt. iniuria. Hæc certè, ſi in cauſa eſſe potuit, vt verba multa, multæq; propoſitiones in Ariſt. voluminibus deſint, aut malè ſuppletæ, & poſitæ ſint, efficere magis potuit, vt ſimplices hæ literæ quibus poſthac Ariſtot. ad energειαν Reminiſcentiæ exprimendam vtetur, tranſpoſitæ, & malè prorſus fuerint collocatæ. Diuinandũ ergo nobis erit in re obſcura. Sed tamen ſedulò enitemur, vt Diuinatio noſtra ſit quantum fieri poterit ἐπιστημονική. Eſt, inquit, Ariſt. vniuerſale principiũ, & Medium omnium: nõ poſitione medium, vt putauit Themiſtius, (quandoquidem eadem ratione medium, qua principiũ dicendum eſt, medium autẽ poſitione, principiũ poſitione dici nequit) ſed principium quatenus ab illo ad multa adeunda aditus patefit, & mediũ quatenus ad vtrũlibet ex illo progredi valemus, ἐντεῦθεν γὰρ ἐπ' ἄμφω κινηθῆναι ἐνδέχεται, ait Ariſt. Quicquid igitur in genere hoc vt vniuerſale ſe habet, huiuſmodi, Principiũ & medium erit de quo hîc loquimur. (Aliàs in logicis diſputationib⁹ monui, articulũ ſubiecto tunc præſertim apponi ſolere, cũ propoſitio ſit vniuerſalis. Dicemus enim, Ammonio teſte, ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ἔμψυχος, nõ autem ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ λευκός). Ad hoc cùm peruenerimus, vel tunc de aliis poſterioribus admonemur, vel certe nunquam aliâs, & nulla alia re. Vt ſi quis percurrat animo, ea quæ ordine quodam his literis ſignificantur, α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ. Et eorum quæ in θ, ε, continẽtur non reminiſcatur, fieri poterit, vt quàm primùm ad ε perueniat, ei reliqua vſq; ad θ veniãt in mentem: ab ε nanque tanquam à principio & medio vniuerſali non ſolùm ad ea quæ poſt δ ſequuntur, verùm etiam ad ea quæ poſt ε, progredi licet, Quare ſi neutrum horum ſcrutemur, nempe neque δ, neque ε, quę nobis ſtatim occurrunt: ſi retro agamus, nempe ex parte δ, cùm ad γ, peruenerimus, fortaſſe reminiſcemur: quòd ſi anteriorem partem, nimirum ε, percurrere velimus, quærentes, puta η, ζ, tunc iſta nobis in itinere obuiam fient, atque ita eius recordabimur, cuius memoriam nobis in animum reuocare conabamur: ſin minus, tandem quaſi ſaltantes ad ipſum α confugiemus, C D

& ſic

A & sic deinceps: nunc ad ea quæ sunt ante, ι, nūc ad ea quæ post, quousque id assequamur, quod reperire studemus. Habito nanque & posito hoc vniuersali medióque principio, puta ι, vnde multa eáq; tam anteriora quàm posteriora inuadere possumus, facile est nūc vnū nunc aliud tentantes. & modò per hoc, modò per illud memoriā saltuatim circunferentes in id tandē incidere, quòd motionū termin⁹ & quies sit. In exemplaribus Græcis quæ circūferuntur, puto aliquid desiderari, quod illa verba præcedat, ὐ τὶ, ἀ, ὐ τὶ, ζ. ἐπὶ ζ. Hoc vnicuiq; acutè intuenti parere poterit: Præterea in exemplari vetustissimo Latino tamen, quod apud me est, alia istarum literarum versio & dispositio legitur. Ex Themistio nil habes quo possis hæc in perspicuum quendam ordinē restituere. Sed nobis illud sat esto, per ε, non posse nos intelligere principium vniuersale & medium, cùm neque ἐπ' ἄκρου ex ipso moueri queamus, quod medii naturæ conuenit, neque principium vniuersale sit, cùm de ε, loquutus Arist. ad- B dat, ἢ ὄντος ἀεί. Est ergo, ι, aut etiam δ, veluti principium & mediū vniuersale, à quo sæpius quasi excurrentes modò huc modò illuc, ab initio semper tanquam ab Indice quodam edocti repetentes, acie memoriei saltare possumus, & nunc posteriora nunc priora attingentes, in illud tandē incidere quod exoptamus. Hoc vnusquisque persæpe experitur. Non est ergo quòd de litera amplius laboremus.

Τοῦ δ' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐνίοτε μὲν μνησθῆναι, ἐνίοτε δὲ μή, αἴτιον, ὅτι ἐπὶ πλείω ἐνδέχεται κινηθῆναι ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς· οἷον ἀπὸ τοῦ γʹ ἐπὶ τὸ ζ, ἢ τὸ δʹ. Ἐὰν οὖν μὴ διὰ παλαιοῦ κινῆται, ἐπὶ τὸ συνηθέστερον κινεῖται· ὥσπερ γὰρ φύσις ἤδη τὸ ἔθος. διὸ τὰ πολλάκις ἐννοούμενα, ταχὺ ἀναμιμνησκόμεθα. ὥσπερ γὰρ φύσει τόδε μετὰ τόδε ἐστίν, οὕτω καὶ ἐνεργείᾳ· τὸ δὲ πολλάκις φύσιν ποιεῖ. ἐπεὶ δ' ὥσπερ γίνεται ἐν τοῖς φύσει, καὶ παρὰ φύσιν, καὶ C ἀπὸ τύχης, ἔτι μᾶλλον ἐν τοῖς δι' ἔθος, οἷς ἡ φύσις γε μὴ ὁμοίως ὑπάρχει, ὥστε κινηθῆναι ἐνίοτε κἀκεῖ καὶ ἄλλως, ἄλλως τε καὶ ὅταν ἀφέλκῃ ἐκεῖθεν, αὐτόσε πῇ. διὰ τοῦτο καὶ ὅταν δέῃ ὄνομα μνημονεῦσαι, παρόμοιον μέν, εἰς δ' ἐκεῖνο σολοικίζομεν. τὸ μὲν οὖν ἀναμιμνήσκεσθαι, τοῦτον συμβαίνει τὸν τρόπον.

21 Cur autem interdum quidē ex eodem id quod quæritur in mentē venit, interdum non veniat, causa est, quòd fieri potest vt ab eodem principio ad plura vt à γ, ad ζ, & δ, moueamur. Si itaque nō ab inueterato moueatur, ad familiarius sanè mouetur. Est nāque quasi Natura, iam Cōsuetudo. Quamobrē eorum facilè recordamur, quæ sæpe Mente versamus: vt enim in natura hæc res illam consequitur, sic in actione. Frequens autē D actio naturam facit. Quoniam autem sicut in iis quæ natura constāt, contingit quod est cōtra naturam, & quod fortefortuna: ita id multò etiam magis in iis reperietur quæ cōsuetudine fiunt, in quibus natura non eodem modo inest, fit, vt interdum & illuc & aliò moueamur, præsertim cùm illinc rapitur, istuc aliquò. Ob eámque causam, cùm nominis meminisse oportebit, similis quidem meminimus, sed tamen in illo solœcismum committimus. Ac reminisci quidem ita fieri solet.

Quoniam principium illud & medium, vniuersale quoddam est, à quo nēpe ad multa transire possimus, multęque & varię motiones excitari queunt, vt antea diximus: Hinc fit vt ex eodem, non semper id quod quæritur, nobis in Mētem veniat. Cur verò magis vna quàm alia post eandem animi motionem

aliquando consequatur, id assuetudini maiori & minori, vetustatiq; & nouitati simulachrorum tribuendum est. Fieri nanque potest, vt quæ longo antè tempore nobis magis nota fuerunt, postea tamen quia intermissione inueterauerint, latentiora, atque obscuriora sint, iis quorũ recens est memoria, quæque consuetudine, facta sint nobis familiaria. Consuetudo nanq; est quasi altera natura, vt superius declarauimus: atque hac ratione fit vt eorum frequẽter reminiscamur, quæ sæpe cogitamus. Quare quemadmodũ in Natura hæc res illam consequitur, sic in Assuetudine hæc actio illam. Et vt in Natura non semper certi mot⁹ sunt, & definiti, sed multi fortuitò & veluti errata accidũt: ita & adhuc magis in iis in quibus valet consuetudo, plura quæ incerta atque indefinita sunt, & veluti peccata proueniunt. Quô fit vt aliquando, quanuis priorem imaginẽ teneamus, quæ veluti certum principium reminiscendi nobis esse soleat, aliò tamen delabamur, tapiamúrque. Hoc experimur, cùm alicuius puta nominis interim reminisci conantes, in alterum ei affine incidimus: quod proferentes, quasi solœcismum in reminiscendo cõmittimus. Hæc Aristoteles: quibus epilogum addit, quo de reminiscendi energia se abundè disputasse significat, cùm ait: τὸ μὲν οὖν ἀναμιμνήσκεσθαι τοῦτον συμβαίνει τὸν τρόπον. Sed diligẽtius singula sunt consideranda. (Si itaque nõ ab inueterato moueatur). Videtur Aristot. discrimen ponere, inter παλαιὸν, & πεπαλαιωμένον, cuius contrariũ habetur in secundo metaph. cont. 14. & in Alex. ibid. Sed animaduertẽdum est, Fieri posse vt quæ lõgo antè tempore percepimus, nobísque magis consueta, idcircóque altè in animo inhærentia, aliquando fuerint, intermissione deinceps inueterata & squarosa seu obscura, vt ait Themistius, reddita sint. Intermissionis verò causa fit, nouorũ nitor splendórque, ita frequenter oculos mẽtis nostræ ad se conuertẽtium, vt familiaria nobis efficiantur, atq; in habitum cedant. Cæterùm de Consuetudinis vi efficaciáque cõsulatur secundus liber metaphy. secũdus item de moribus ad Nicomachum. partic. 21. & 31. probl. Aristotelis. Platonis Cratylus, Plutarchi libellus de libet. educandis, & de val. conseruanda. (Vt enim in Natura hæc res illam consequitur). Aliâs docuit Auerroes, vt tertio cæli com. 24. ordinem esse propriam rerum sensilium naturam, Mundúmque hũc optimum quoque esse propter ordinem tradidit Arist. in duodecim metaphy. con. 52. Est autem ordo nil aliud quàm ratio, & dispositio quædam consequentium respectu primi positi: liquet hoc ex quinto metaphy. Hic sanè ordo, atque hæc consequutio, in inferioribus quidem his spectatur, sed magis adhuc in cælestibus, & in inferioribus, nõ æquè in omnibus, sed in perfectioribus exquisitius: patet ex primo de part. ani. ca. primo, & Auerroe secundo phy. comment. 83. Neque obstant his verba Philosophi in secundo physico, cont. 83. quibus docere videtur in plantis monstra non esse. Etenim cùm non ita nobis perspicuæ sint Plãtarum species vt animalium, potuit id affirmare Aristoteles, quanuis tamen multo plura monstra in iis quàm in animalibus reperiantur. Hæc ita simpliciter & vniuersim tradita, sat esse putarem, nisi Aristotelem hisce in verbis Consequutionem illam innuere perspicerem, quam supra ἐξ ἀνάγκης nuncupauit. Quare Themistii exemplum non improbo (vt nonnulli faciunt) qui ait, post ignem feruorem post feruorem splendorem sequi. Neque enim de igne eiusque feruore & splendore loquitur, vt Physica quædam entia sunt: tũc enim nullus inter hæc ordo esset, nil prius positum, nil posterius cõsequens, cùm vnà sint ignis, feruor, splẽdor: Verùm hæc spectat, vt in Phãtasia cõcepta naturalẽ inter se & necessariã connexionẽ habẽt, ita vt de vno vix ac ne vix quidẽ cogitare queas, quin alterum statim veniat in mentem. Cæterũ exẽpla quibus planum id reddi possit, quod hacte-

A hactenus ab Aristotele hoc in contextu traditum est, à Themistio & Leonico facilè haberi possunt. (Quoniam autem sicut in iis quæ natura constant). Consulendus est secūdus liber physicus ad finē, vbi de mōstris, i. iis quæ à Natura impedita efficiuntur, disputatio aliqua instituta est. Tātum moneo, posteriorem hāc præceptionem, non eo modo cum superiori connectendā esse, vt quidam existimarunt. Illud tenendum est, Aristot. rationem primùm attulisse, cur aliquando reminiscendo à principio illo digressi, in noua potius, quàm in vetera incidamus: tribuit hoc assuetudini, cuius potissima causa admiratio est, & delectatio quæ ex rebus nouis capitur. Postremò, ne quis etiam tantùm assuetudini confideret, vt nullum in ipsa peccatum vsquam committi cēseret, declare voluit, æquè rem se habere in motionibus Cōsuetudinis, & Naturæ: vt quemadmodum scilicet ibi nonnunquā errata proueniunt, ita & magis adhuc in cōsuetudine peccata cernantur: neque enim semper ita certæ sunt & constantes in consequio consuetudinis motiones, vt non aliquādo in alienos motus seu aliena simulachra reminiscēdo incurramus. Exemplum ab Aristotele propositum, Themistius ita exprimit: Cupit aliquis recordari Leophanem, initium sumit à Leone, ob vocis similitudinem, Fieri potest (inquit) vt hîc loco Leophanis Leosthenem supponat. (σολοικισμὸν). Propriè quidem inconcinnam orationis structuram notat, sed & id omne quod perperā, i. neque rectè, neque ordine fit aut dicitur, comprehendit. Animaduertenda est autem similitudinis huius vis. In Mōstris aliquis naturæ conatus rectus apparet, vt percurrenti quartum de gen. ani. cap. 4. patebit, ita in his quæ peccata Consuetudinis nunc appellamus: Quare Aristoteles σολοικισμὸν in nomine, seu in voce, ad rem hanc explicandam adduxit.

C *Τὸ δὲ μέγιστον γνωρίζειν δεῖ τὸν χρόνον, ἢ μέτρῳ, ἢ ἀορίστως. Ἔστω δέ τι ᾧ κρίνει τὸν πλείω, καὶ τὸν ἐλάσσω, εὔλογον δὲ ὥσπερ τὰ μεγέθη. νοεῖ γὰρ τὰ μεγάλα καὶ πόρρω, οὐ τῷ ἀποτείνειν ἐκεῖ τὴν διάνοιαν, ὥσπερ τὴν ὄψιν φασί τινες. καὶ γὰρ μὴ ὄντων ὁμοίως νοήσει, ἀλλά τινα λόγον κινήσει. ἔστι γὰρ ἐν αὐτῇ τὰ ὅμοια σχήματα, καὶ αἱ κινήσεις.*

22 Quod vero maximi momenti est, tempus cognoscere oportet, vel definitè, vel indefinité. Sit autē quiddam, quo maius & minus diiudicam' ídque rationi consentaneum, sicuti & magnitudines. Intelligit autē quæ magna sunt, & quæ procul absunt, non illuc foras cogitationem intendendo, quemadmodum de visione nonnulli asserunt, (etenim cùm non sint, eodem modo intelligit) sed secundum rationem quandam mouebit, in eo nanque similes figuræ, & motiones sunt.

D Et hoc quoque ad energīam reminiscentiæ pertinet, sed est etiam memoriæ commune. quare post Epilogum expendi potuit. Fortasse autem hinc occasionem sumere Arist. voluit qua mox, nempe in tertia huius tractationis parte, Memoriā cum Reminiscentia conferret. Hæc ex Them. elicio. Nō est ergo Reminiscentia (inquit Arist.) sine tempore, quemadmodum neque Memoria ad quam Reminiscentia tendit: sine tempore, inquàm, vel definito, vel indefinito. Ratio est quæ superius fuit allata, cùm de Memoria disputaretur. Nempe quia remota temporis præteriti cogitatione, iam non meminisse, aut recordari se quis hoc aut illud existimabit, sed nūc primùm addiscere aut inuenire: Huc spectat particula μέγιστον. Atquí si reminiscens definitè, vel indefinitè cognoscere tempus debeat, cùm hoc fieri nequeat absque cognitione discriminis inter maius & minus tempus, qua sui facultate hoc præstabit remi-

niſcens? Reſpondet Ariſtot. quemadmodum eſt aliquid quo inuicem magnitudines conferimus & collatas diſtinguimus, ita eſt aliquid quo tempus mutuò cõparamus, & breuius à diuturniori internoſcamus. Iſtud autem eſt, vt egregiè monuit Themiſtius, Mens Phantaſiæ coniuncta quàm alii exiſtimantem, alii cogitantem, Græci διάνοιαν vocant. Ita autem Anima percipit maius tempus & minus, maiorem item & minorem magnitudinem, vt non quaſi aciem ſui foras intendendo iſta attingat, quod Plato, non modò de anima, vt in priori vol. illius tract. expoſitum fuit, verùm etiã de oculorũ acie ſtatuit: Sed à ſpeciebus & figuris, rebus ipſis ſimillimis, intúſq; in Phantaſia reſidẽtibus impellatur: quo impulſu etiam quæ procul abſunt conferre diiudicaréque valet. Nam ſi Platoni manus demus, qui fiet vt ea quæ nulla ſunt eodem intelligantur modo, quo ſi adeſſent? Perſpicua ſunt hęc omnia ex iis quæ ſuperius attulimus, & in libello de Senſilibus copioſius diſputauimus. Illud tantùm animaduertatur, Ariſtotelem de Mente in hunc modũ loqui, ἀλλὰ τινὶ λόγῳ κινεῖ. Leonicus ita vertit, ſed rationem quandam mouet. Mouet enim ſeu excitat Mẽs Phantaſiam aut Memoriam, non Phantaſia mentem: quod de Mente efficiẽte intelligendum venit. Huic illud ſimile eſt quod in tertio de ani. docet, cùm Mentem Artifici comparat. Artifex enim eſt qui materiam externã in quam forma inducenda eſt primùm mouet, verſat, & quaſi è ſomno poteſtatéq; exſuſcitat: ita Mens Efficiens eſt, quæ prima Phantaſiam excitat, & quæ in cauſa eſt, vt Phantaſmata Mentem capacẽ afficere queant. Annotare hæc debuit Ioann. Iand. cùm illos tractat, qui Mentem noſtram à Phantaſmatis vtpote ipſa vilioribus, moueri non poſſe cõtendunt. Phantaſiam verò τινὶ λόγῳ meritò dici, ex eo liquet, quòd cum Phantaſia hominem quodammodo in ſpecie definita cõſtituat, tantùm perfectionis præter cæteras Materiales facultates eſt aſſequuta, vt rationi parere apta nata ſit. Aliàs item nomine Phantaſiæ Mentem patientem deſignari monuimus. Sed eſt aliquid, vnde Leonici explicatio extorta nimis eſſe appareat. Etenim particula τινὶ ſequẽs nullo pacto ad λόγῳ poteſt accommodari: quod ſanè debuit, ſi Leonici verſio pro vera fuiſſet habenda. Præterea non hîc de Mentis noſtræ Effectione circa Phantaſiam agitur. Quare ſatius erit, Antiquam ſequi verſionem quæ eſt, (Quadam ratione) aut illam Argyropyli, (Quadam proportione.) Philoſophus nanque nil aliud vult, quàm Mentem per motionem ſeu rationem quandam internam exteriori magnitudini proportione reſpõdentem, ea quæ extrinſecus & procul abſentia ſunt, i. tẽporis quantitatem, eiúſque lõgius aut breuius interuallum, in memoria reuocare iudicaréq;. Fauere videtur hic locus iis qui ſpecies illas rerũ intelligibiles, quas rationes etiam intelligendi vocant, in Mente ſtatuunt. In qua tamen re Thomas, Scotus, Ioãnes Iand. & Zimara, Theophraſto, Simplicio, Themiſtio, Acchillino, Henrico Gand. aliiſq; & fortaſſe veritati aduerſari videntur. De qua re aliàs. In codice vulgato malè legitur αὐτῷ, pro αὐτῷ. Vtcunque aliter nonnulli ex recentioribus explicent:

Τίνι οὖν διοίσει, ὅταν τὰ μείζω νοῇ, ἢ ὅτι ἐκεῖνα νοεῖ τὰ ἐλάσσω; πάντα γὰρ τὰ ἐντὸς ἐλάσσω, ὥσπερ ἀνάλογον καὶ τὰ ἐκτός. ἔστι δ' ἴσως ὥσπερ καὶ τοῖς εἴδεσιν ἀνάλογον λαβεῖν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ, οὕτω καὶ τοῖς ἀποστήμασιν, ὥσπερ οὖν εἰ τὴν α' β', β' ε' κινεῖται, ποιεῖ τὴν α' δ'. ἀνάλογον γὰρ ἡ α' γ', καὶ ἡ γ' δ'. τί οὖν μᾶλλον τὴν γ' δ', ἢ τὴν ζ' η' ποιεῖ; ἢ ὡς ἡ α' γ' πρὸς τὴν α' β' ἔχει, οὕτως ἡ τὸ θ' πρὸς τὸ μ' ἔχει. ταύτας οὖν ἅμα καὶ κινεῖται. ἂν δὲ τὴν ζ' η' βούληται νοῆσαι, τὴν μὲν β' ε' ὁμοίως νοεῖ. ἀντὶ δὲ τῶν θ' ι' τὰς κ' λ' νοεῖ. αὗται γὰρ ἔχουσιν ὡς ζ' α', πρὸς β' α'.

23 Quónam igitur differet, cùm res maiores intelliget? an quòd illas quæ minores

A minores sunt intelligat? Sũt enim minora, omnia quæ intus sunt, & proportione respondentia iis quæ extrà. Licet autem fortasse, quemadmodum in formis, proportionem accipere, sed in ipso, ita & in interuallis. Sicut ergo, si α' β', β' ε' mouetur, conficit α' δ', proportione nanque sibi respondent, α' γ', & γ' δ'. cur ergo potius, γ' δ', quàm ζ' η', efficit? An, quẽadmodum α' γ', ad α' β' se habet, ita ipsum θ', ad ipsum μ'? Has igitur simul mouebit. Si verò ζ' η' intelligere volet, ipsum β' ε' similiter intelliget, sed pro θ' κ', intelliget κ' λ'. Hæc enim se habent, vt ζ' α', ad β' α'.

Si ratio quædam intus adsit, qua is qui reminiscitur, breuioris aut longioris temporis interuallum, maiorémque & minorem magnitudinem cui tempus annectitur recordari queat. Quæritur quid intersit cùm res maiores B reminiscendo intelligit, & cùm minores comprehendit. Respondet omnia quæ intus inclusa sunt, & in Phantasia cõplexa, id est species per quas anima percipit ea quæ extra sunt, esse quidem inter se æquales, minores iis quæ sunt extrinsecùs posita, quibus tamen proportione respondeant. Quare per similem figuram non per diuersam, maiora & minora comprehendet. In summa, figuræ omnes quæ sunt in anima, minores sunt rebus, quarum sunt simulachra & rebus non æqualitate accommodatæ: consistunt enim in minimo subiecto indiuiduóque, quia tamen proportione respondent, & accommodantur rebus quarũ figuræ sunt, idcirco anima maiores & minores internoscit. Eodem modo dicemus, Icones, puta Cæsaris & Pompeii in ære impressas, æquales esse & minores, diuersa tamen repræsentare, quandoquidem diuersa proportione respondeant, iis quæ repræsentant. Fortasse autem quod dicimus de proportione accipienda, in ipso cognoscente, inter formas rerum, & motiones C seu figuras internas rebus respõdentes, in interuallis & lineis notati deprehẽdique poterit. Conficiat ergo quis α' β', & ε' ε', is certè simul conficiet, α' δ': eandem nanque rationem α' γ', & γ' δ' habent: quàm illæ inter se. Quamobrem ergo non item dicere possumus eundem ζ' η', peregisse? Ostenduntur hæc huiuscemodi figura.

Nunc patet quomodo qui α' ε', & ε' ε' conficit, conficiat quoque α' γ', quod Aristot. breuitati studens omisit, & γ' δ' itemque α' ζ & ζ' η'. Proportione nanque D ista latera sibi mutuo respondent, quare qui maius vnum latus peregerit, puta α' β', aut β' ε', minus quoque seu minora, nempe α' γ', & α' ζ: item γ' δ', & ζ η' eadem ratione peragrabitur. Atquî eadem proportionis vi fiet, vt minoribus lateribus perlustratis & confectis, maiora quoq; perfecisse dicamur: cõstituatur ergo planioris doctrinæ gratia alia figura, quę priorẽ contineat hoc modo.

Hinc patet vt latus α' γ', ad latus α' ε' se habet, ita latus κ' θ', ad latus κ' μ' se habere: simul ergo quasi mouentur & intelliguntur. Idem de lateribus ζ' η',

& ζ ι' dici poteſt, in priori figura, & cũ β' κ', cõficiet κ' λ', eãdem nanq; hæc duo rationem mutuam ſeruant quam ζ' α', & β' α'. Monere placet, literas has non in omnibus exẽplaribus eodẽ ſe habere modo, ſed alicubi mutatas, alicubi ordi-ne inuerſas: quo fit vt eo reddatur obſcurior ſententia Ariſtotelica, variiq; va-ria hîc, egregiè tamẽ (quæ vidi) excogitata de ſuo ingenio attulerint. Si autem percurrantur quæ Euclides in ſexto Elem. propoſ. 15 & 16. de proportionibus loquitur, omnia quæ hîc ab Ariſt. & ab aliis traduntur planiora fient. Colligẽ-dum eſt nobis, Animam ita per ſimilem figuram ſeu formam intrà in phanta-ſia contentam, tam maiorem quàm minorem temporis aut magnitudinis quantitatem cognoſcere, vt eadem linea ſeu eodem latere confecto, vi pro-portionis, maius quoque & minus perfeciſſe dicimur. Quocirca Ariſtot. ab eo quod eſt κινεῖν, & ποιεῖν, ad νοεῖν in verbis contextus non ſemel tranſit. Quæ Themi-ſtius de Triangulo Temporis & Rei diſtinctis, ſeorſim affert, ad rem non fa-ciunt: quamuis vera eſſe & ſubtiliter excogitata admittamus. Mihi illud arri-det, (ne Ariſt. mancum & confuſum ſibique minus conſtantẽ facere cogar, vt Themiſtius cogitur) Hiſce in verbis de propoſito quæſito ſtatui, ſentẽtiamq; abſolui: omnia igitur eò referẽda, atq; ad id ſolũ accõmodãda ſũt, quod Tho-mas & alii nõnulli omiſſis cõmentis ſimpliciter (vt æquum fuit) præſtiterunt.

Ὅταν οὖν ἅμα ἥ τε τοῦ πράγματος γίνηται κίνησις, καὶ ἡ τοῦ χρόνου, τότε τῇ μνήμῃ ἐνεργεῖ. ἂν δ' οἴηται μὴ ποιῶν, οἴεται μνημονεύειν. οὐδὲν γὰρ κωλύει διαψευσθῆναί τινα, καὶ δοκεῖν μὴ μνημονεύοντα. ἐνεργοῦντα δὲ τῇ μνήμῃ μὴ οἴεσθαι, ἀλλὰ λανθάνειν μεμνημένον οὐκ ἔστι. τοῦτο γὰρ ἦν αὐτὸ τὸ μεμνῆσθαι. ἀλλ' ἐὰν ἡ τοῦ πράγματος γίνηται χωρὶς τῆς τοῦ χρόνου, ἢ αὕτη ἐκείνης, οὐ μέμνηται. ἡ δὲ τοῦ χρόνου διττή ἐστιν. ὅτε μὲν γὰρ μέτρῳ οὐ μέμνηται αὐτόν. οἷον ὅτι τρίτην ἡμέραν. ὅτι μέν ποτε ἐποίησεν, ὅτε δὲ καὶ μέτρῳ, ἀλλὰ μέμνηται. καὶ ἐὰν μὴ μέτρῳ. εἰώθασι δὲ λέγειν, ὅτι μέμνηνται μέν, πότε δὲ οὐκ ἴσασιν, ὅταν μὴ γνωρίζωσι τοῦ πότε τὸ ποσὸν μέτρῳ.

24 Cùm igitur rei ſimul & temporis motus fit, tunc animus memoriam in opere habet. Si verò non faciat, & ſe facere putet, tum item ſe meminiſ-ſe putabit: Nihil enim prohibet aliquem falli & ei videri, cùm tamen re-uera non meminerit. Memoria verò agentem, non exiſtimare, ſed me-miniſſe latere, fieri non poteſt. Hoc enim eſt ipſum meminiſſe. Quòd ſi rei fiat motus abſque illo qui temporis eſt, aut econtra hic ſine illo, meminiſſe non dicitur. Is autem qui temporis duplex eſt. Aliàs nanque nulla menſura adhibita meminit, veluti quòd hoc, tertio die factum fue rit, ſed quòd aliquando. Aliàs menſura etiam adhibita meminimus: verũ meminimus quoque quamuis non habeatur menſura: Nam dicere ſole-mus, nos quidem meminiſſe, ſed quando, neſcire: atque hoc, cùm defini-ta quantitate iſtud ipſum πότε cognitum non habeamus.

Duo præcipua in Reminiſcendo adeſſe oportere docuit Ariſt. nempe prin-cipium vnum & medium vniuerſale, quod nobis aliarum rerum memoriæ an-ſam præberet, & temporis notitiam. Illud Reminiſcentiæ ratione ſui conue-niens: nempe quà motione quadam poſterioris recordatur, hoc, ratione Me-moriæ cui annexa eſt, & ad quam tendit. Meritò ergo colligitur: In energia Reminiſcentiæ motum tẽporis & rei ſimul coniungi, vtroque enim nomine hoc ei tribui poteſt. Ex quo colligitur, tunc nos Reminiſcentia falli cùm aut motio τοῦ πράγματος γίνεται χωρὶς τῆς τοῦ χρόνου, aut αὕτη ἐκείνης. χρόνου inquam, vel definitè vt v.g. nudiuſtertius vel indefinitè, vt quando non habemus cognitum quando

&

A & quāpridem id factum ſit. Vtroque enim modo Memoria ſeu Reminiſcentia habetur. Cùm igitur quis motionem temporis & rei ſimul coniunctam ſe habere putet, non autem habeat, is verè non meminit, ſed opinatur tantùm ſe meminiſſe, aut tempus deſit, aut res, id eſt rei ſimulachrum: hoc accidit Antipheronti, qui μὴ ἐκεῖνα, ὡς ἐκεῖνα θεωρῇ: alterū iis, qui cùm aliquid recordantur, dubitant an tunc ipſi primùm inueniant, vel ab alio potius aliâs acceperint. De his ſuprà cùm de Erratis in Memoria contingentibus ageretur. Veruntamen non ē contra accidit: nempe vt aliquis reuera memoria agat, & non putet, ſed ignoret ſe meminiſſe. Hoc ipſum nanque eſt recordari, gnarum videlicet eſſe ſuæ recordationis. Eodē pacto dicimus: Senſum ſenſionem ſeu operationem ſuam ſentire, fieri enim nequit vt quis ſentiat, qui non ſimul ſe ſentire exploratum habeat: quod de ſenſu humano maximè verum eſt, ob rationis coniunctionem, vt Simpl. in ſecūdo de ani. com. 138. ſtatuit. Quæ Themiſtius hîc af-
B fert neque vera ſunt, neq; ad rem faciunt: Nam cui dubium eſt, cùm quis rem vnā pro alia accipit, nō verè recordari? quorſum ergo hoc docere ſeorſim debuit Ariſt. cùm ex natura Reminiſcentiæ explicata, id perſpicuum eſſe poſſit? Quod verò de ęgrotantibus aut alia motione impeditis tradit, qui cùm reminiſcantur, ſe tamen reminiſci non intelligent, pręterquā quòd vanum eſt, Ariſtoteli quoque repugnat, cuius verba nos aliter docēt. Errauit item Thomas, qui Themiſtium ſequitur, verbis contextus non animaduerſis. Expūgatur ergo tertia illa cōditio, quæ tanquā ad Reminiſcentiam pertinens à Themiſtio proponitur, nēpe Animaduerſio, in cuius locū Motio ſufficiatur. Verè nanq; iſta tria ad Reminiſcentiā deſiderātur. Simulachrū rei quatenus ſimulachrum eſt, Tēporis præteriti conceptio, Motióque ab vno principio ad aliud ſeu ab vna Memoria ad aliam, tandémq; ad id quod reminiſci fuit nobis conſtitutū.

C Ὅτι μὲν οὖν οὐχ οἱ αὐτοὶ μνημονικοὶ, καὶ ἀναμνηστικοὶ, ἐν τοῖς πρότερον εἴρηται. Διαφέρει δὲ τὸ μνημονεύειν τοῦ ἀναμιμνήσκεσθαι, οὐ μόνον κατὰ τὸν χρόνον, ἀλλ' ὅτι τοῦ μὲν μνημονεύειν, καὶ τῶν ἄλλων ζώων μετέχει πολλά. τοῦ δ' ἀναμιμνήσκεσθαι, οὐδὲν, ὡς εἰπεῖν, τῶν γνωρίμων ζώων, πλὴν ἄνθρωπος. αἴτιον δ' ὅτι τὸ ἀναμιμνήσκεσθαί ἐστιν οἷον συλλογισμός τις. ὅτι γὰρ πρότερον ἤκουσεν, ἢ εἶδεν, ἤ τι τοιοῦτον ἔπαθε, συλλογίζεται ὁ ἀναμιμνησκόμενος, καὶ ἔστιν οἷον ζήτησίς τις. τοῦτο δ' οἷς καὶ τὸ βουλευτικὸν ὑπάρχει, φύσει μόνοις συμβέβηκε. καὶ γὰρ τὸ βουλεύεσθαι, συλλογισμός τις ἐστίν.

25 Quòd autem non iidem Memoria valeant, & Reminiſcentia, docuimus prius. Memoria autem à Reminiſcentia non ſolùm tempore differt, verùm hoc etiam, quòd Memoriæ multa alia animalia participant: Reminiſcētiæ verò nullum ſanè eorū animalium, quæ (vt ita dicā) nota ſunt, præterquā homo. Huius cauſa eſt, quòd Reminiſcentia quaſi quædam ratiocinatio eſt. Ratioci-
D natur enim ſecum ipſe qui reminiſcitur, quod antea audiuit, aut vidit, aut aliquid tale paſſus eſt. Eſtque hoc quaſi quædam quæſtio. Quod quidem iis ſolis à natura tributum eſt, quibus facultas quoque conſultandi ineſt. Atquî conſultatio, ratiocinatio quædam eſt.

De energía Reminiſcentiæ ſatis diſputatum eſt. Nunc tertia pars expeditur. In qua ſcilicet differentia inter μνημονικοὺς & ἀναμνηστικοὺς differentiæque cauſa proponitur. Id quidem ab initio ſtatim libri ſat præſtitū fuiſſe videri alicui poſſet. Sed ſi is ea animaduertat quæ nos eo in loco annotauimus, hoc ibi obiter, hîc vero cùm iam vtriuſque facultatis vis & natura perſpecta ſit, ex propoſito meritò tractari debuiſſe cognoſcet. Cæterùm ſatis perſpicua ſunt quæ de duplici huius differentiæ cauſa docet, atque ita, vt nullo interprete ex ſeipſis intelligi poſſint. Tantùm nonnulla ſunt diligentius examinanda.

Prima differentiæ causa ratione Temporis ponitur. Siquidem Recordationis principium est, vt superius exposuimus, τὸ μεμνῆσθαι, vnde inquisitionis & motionis initium, i. Reminiscentiæ sumitur. Tempore ergo Memoria prior est Reminiscentia. Non improbo tamen quod nonnulli dixerũt, Tempus nẽpe oblatũ memoria percipi: Quæsitũ verò reminiscendo cognosci: Quid si cum Thoma dicamus, Reminiscentiã esse tempore priorem quàm ipsa Memoria sit: est nanq; ,vt superius diximus, veluti via ad Memoriã, & syllogismus in hac ipsa parte ab Aristot. vocatur. Est autem via prior termino, & syllogismus cõclusione. (Verùm hoc etiam quòd multa alia animalia). Altera differentia à ratione subiecti sumpta. Quandoquidem Meminisse multa etiam ex Brutis præter Hominem valent: Reminisci verò soli homines. Probat hoc, quia Reminiscentia, quasi quidam syllogismus habetur: quod ex eo liquet. Nam qui recordatur secum ipse reputat se hoc vidisse aut audiuisse à quo deinceps tanquam à principio transitum ad aliud, atque aliud quærit atque inuestigat, atque ita ex vno in alterum eousque procedit; quousque concludat, id est, id assequatur, cuius Memoriam habere vult. Est ergo Reminisci nil aliud quàm syllogismo Memoriæ, id est, propositionibus singularibus quarum memoriam habemus, cõcludere aliquid: & Reminiscentia nil aliud quàm Quæstio & Inquisitio quedã. (Eorum animalium quæ nota sunt.) Arist. certè Dæmonas non agnouit, quorũ tot species induxit Plato. Hîc ergo de Pygmęis agi nõnulli existimant. Certè Pygmæos homines esse affirmat Arist. in 8. de hist. ani. ca. 12. de Gruibus loquens. Grues (inquit) ex tepida regione ad frigidam sese conferũt, metu futuri æstus, atque de vltimis locis, vt ex Scythicis campis ad paludes Ægypto superiores, vnde Nilus profluit. Eo in loco cùm Pygmęis pugnare dicuntur. Hoc non est fabula, sed certè genus tum Hominum, tum Equorum pusillum, vt dicitur, est, degũtq; in cauernis, vnde etiam Troglodytæ nomẽ sumpserunt. Hæc Aristot. Ex quibus constat Pygmæos verè homines dici, & memoria Reminiscẽtiáque præditos esse, cùm non aliam ob causam bellum aduersus Grues parent, quàm quia ab illis aliquid detrimenti vel in segetibus vel in aliis recepisse se recordentur. Hos innuit fortasse Philosophus in secundo de ani. cont. 152. cum inquit, τὸ φρονεῖν perfectum non in omnibus esse. Quod tamen non ratione Quantitatis paruæ illis accidit, sed fortasse temperationis. Hæc dixi, quia Albertus argumenta hinc ducere conatus est, quibus ostenderet, non esse Hominum genus illud de quo loquitur Aristot. in oct. de hist. sed Simiarum, cùm tamẽ disertè ibi affirmetur, verum genus hominum sed pusillum esse. (Quibus facultas quoque consultandi inest). Hanc facultatem Græci μέρος βουλευτικὸν, vel λογιστικὸν appellãt, quæ potissimùm pertinet ad res mutabiles sub actionem vel sub effectionem cadentes. Cæterùm, quid Consultatio sit, & cõsilium capere, vt intelligatur quomodo Cõsultatio sit quædã ratiocinatio paucis aperiendum. Consilium capere nil aliud est, quàm pluribus rebus quæ sub actionem cadunt propositis, vnam quam agam' & sequamur, eum diu multúmque deliberauerimus eligere. Consilium ergo capere, ex consultatione & deliberatione constat. Consultamus autem, non de iis quæ natura sine vlla nostra opera atque auxilio constant, sed de humanis rebus, neque iis omnibus, sed quæ à nobis agendæ sunt: (neque enim Geneuenses deliberant, quemadmodum aliæ Christianæ nationes suam rempublicam optimè administrare possint) quorum exitus incertus est, & in quibus nihil est definitũ. (Hinc fit vt in artibus & sciẽtiis, in quibus certa quædã principia sũt, ex quib' effecta oriãtur, nil loci habeat cõsultatio nisi rarò & in artib' στοχαστικαῖς, vt sunt medicina, ars militaris, rhetorica, quæ nonnunquã in deliberãdo sunt occu-

A occupatę). Cōſultatio itē adhibetur non de finibus ſed de iis quæ ad fines pertinēt. Finem nanq; omnes ſibi proponunt, at quærunt quemadmodū & quibus mediis illū aſſequi valeant, pluribúſq; propoſitis quod facillimum & optimum iudicant, ſequuntur: cætera repudiant: ſi quid ad illud ſequendum obſtet, remouent: quod certè nil aliud quàm ratiocinatione quadā efficitur, qua nempe hoc cùm illo cōiungimus, pręſentia cum præteritis & futura cum ambobus comparamus. Ex his duo perſpicua fiunt, ad noſtrum inſtitutum pertinentia: Primum eſt, Conſilium capere, Hominis eſſe, qui conſultare ac deliberare poteſt, atque idcirco ad ſolam mentem pertinere, Puerorū & Belluarum non item. Alterum eſt, Id de quo conſultatur & id de quo conſilium capitur eadem inter ſe eſſe, niſi quòd hoc vt definitum & iam deciſum, illud verò, vt adhuc in deliberatione, eſt conſideratur. Eſt ergo conſultatio veluti ra-
B tiocinatio, Conſilium vero ſeu προαίρεσις, atque id de quo conſilium cæpiſſe nos dicimus, quaſi ratiocinationis Concluſio.

Ὅτι δ' ἐστὶ σωματικόν τι τὸ πάθος, καὶ ἡ ἀνάμνησις ζήτησις ἐν τοιούτῳ φαντάσματι, σημεῖον τὸ παρενοχλεῖν ἐνίους, ἐπειδὰν μὴ δύνωνται ἀναμνησθῆναι. καὶ πάνυ ἐπέχοντας τὴν διάνοιαν, καὶ οὐκ ἔτι ἐπιχειροῦντας ἀναμιμνήσκεσθαι, οὐδὲν ἧττον, καὶ μάλιστα τοὺς μελαγχολικούς. τούτους γὰρ φαντάσματα κινεῖ μάλιστα. αἴτιον δὲ τοῦ μὴ ἐπ' αὐτοῖς εἶναι τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι, ὅτι καθάπερ τοῖς βάλλουσιν οὐκ ἔτι ἐπ' αὐτοῖς τὸ στῆσαι, οὕτως καὶ ὁ ἀναμιμνησκόμενος καὶ θηρεύων, σωματικόν τι κινεῖ, ἐν ᾧ τὸ πάθος. μάλιστα δὲ ἐνοχλοῦνται, οἷς ἂν ὑγρότης τύχῃ ὑπάρχειν περὶ τὸν αἰσθητικὸν τόπον. οὐ γὰρ ῥᾳδίως παύεται κινηθεῖσα, ἕως ἂν ἐπέλθῃ τὸ ζητούμενον, καὶ εὐθυπορήσῃ ἡ κίνησις.

26 Quòd autem quoddam corporeū ſit hæc paſſio, & recordatio in eiuſ-
C modi Phantaſmate inquiſitio, indicio eſſe poteſt, quòd nonnulli turbātur, cum recordari non poſſunt. Et cùm valde cogitationem cohibeant, nec reminiſci conentur amplius, nihil minus: & maximè melancholici: hos enim Phantaſmata maximè mouent. Cauſa autem cur in eis ſitum non eſt, vt reminiſcantur, eſt quòd quemadmodū ii qui iaculati fuerint, iam non habent amplius poteſtatem, iaculatum ſiſtere: ita is qui recordatur, & inueſtigat, corporeum aliquid mouet, in quo paſſio ſita eſt. Perturbantur autem ii maximè, quibus humiditas in locum ſentientem caſu infuſa ſit: Neque enim facilè moueri deſiſtunt quoad id ſe offerat quod quæritur, & rectè motus proceſſerit.

Poſtrema hæc eſt pars huiúſce diſputationis, in qua ſtatuitur qualiſnā paſſio ſit, ἀνάμνησις. Etenim ex iis quę proximè tradita ſūt credere quis facilè potuiſ-
D ſet, Reminiſci, eſſe opus Mentis abſolutè, cùm illa ſola ſit quæ ratiocinetur, i. quæ à notō tendit ad ignotum, quæ componit & diuidit, & qua bruta carent. Hic ergo oſtenditur non ita Mentis munus eſſe, quin ſit etiam animæ ſentiētis, Idcircóque ait, hanc paſſionem quæ recordatio dicitur, eſſe motum quēdam qui ad corpus pertinet, i. Motum & inquiſitionem Mentis: inquiſitionē inquàm Phantaſmatū, quæ in primo Æſtheterio, i. in corde reſident. Hoc probat huiuſmodi argumēto: Facultas quæ non deſiſtit à ſua operatione ex iuſſu voluntatis eſt corporea organicáq;, Reminiſcētia eſt huiuſmodi, ergo. Propoſitio nota eſt: quādoquidem, facultas quę nullo pacto à materia pēdet, voluntate imperanre agere deſinit: intelligimus nāq; cùm volumus, & cùm libet etiam ab intelligendo deſiſtimus. Ratio diſcriminis eſt, quia agitato & commoto organo, non ita facilè impreſſa, & ſita in ipſo ſpecies remoueri poteſt.

Neque est quod hîc superstitiosus aliquis obstet, quo modo species in materia esse aut imprimi possint. Notū est siquidem spiritualia quidem ista esse, neq; sensilem actionem in alterando habere: verumtamen eiusdem rationis esse cùm formis illis crassis & materialibus, quarū sunt species, nec differre ab iis nisi modo subsistendi. Nanq; eatenus materiales formæ dicuntur, vt egregiè doctissimus Fracastorius monuit; quatenus crassa quadam existentia in materia sunt, & certos terminos poscunt. Ingenitum autem est formis omnibus, sese quo magis possunt propagare, quod quidem crassæ illæ formæ efficiunt, quæ materiales vocantur. Verùm propagare sese per eum modū, & existentiā qua ipsæ sunt, non vtiq; possunt, sed tenuem, &(vt loquūtur) superficialem sui vel partem, vel gradum producunt, qui ob sui tenuitatem spiritualis vocatur, & contrariū non habet, & momento gignitur propagatúrque, atq; aptus est id quod est repræsentare, vsq; ad crassam illam formā à qua productus est. Sed hæc alibi. Assumptio probatur in cōtextu. Experimur siquidē interim, quòd cùm rei cuius oblitī sumus, reminisci exoptamus, in eóque diligentiam studiúmq; ponimus, si recordari nō possumus offendimur, & manifestè patimur & afficimur, & vultus, aut motus, aut status, aut quid aliud intus vel extrà mutatur. Quinimo si plura aut omnia media tentauerimus, quibus de re oblita commonefieri nos posse existimauerimus, res tamen non successerit, animo quidem cōstituimus motum illum cohibere, intereideréque: mentémque & cogitationem omni conatu sustinemus: nihilominus tamen motus illi in organis facti non desinunt, ex voluntatis iussu, sed recurrunt; & inuitis nobis erumpunt atq; procedunt. Declarantur hæc exemplo illorum qui telum iaculādi vel non iaculandi potestatē habent, non tamen cùm iactum fuerit ipsum sistere aut reuocare amplius possunt. Hoc verò Melācholicis potissimū accidere narrat, quòd altè in illis species infigantur, eæq; multa spirituū agitatione qua laborant, in motu assiduo habeantur. Idem de iis dicitur, qui nimium humiditatis circa princeps Æstheterium habēt, aut in summa, qui nimiū humidi sunt, nanque ob humiditatis fluctuationem in perpetua agitatione versantur, & commoueri non desistunt, quo ad id quod quæritur se offerat, motúsque animi recta procedens via, ad metā perueniat quam concupiuit. (Corporeum aliquid mouet in quo passio sita est). Spiritus qui instrumentum animæ sunt intelligit, & qui specierū sunt delatores. Multi autem sunt spiritus & mobiles valde in humido corde vel cerebro, qui simul erumpentes sese tanquam circuli in aqua secant. Melancholici item ob multos flatus, copiámque spirituum: nécnō biliosi, vt ait Themistius, ob mobilitatem (sunt nanq; sicci tenuésq; & acres) perpetuā agitationē patiūtur. Cùm primùm ergo in huiusmodi hominū genere; imago aliqua seu spirit⁹ aliqua portio excitata est imaginē deferens: exagitantur quoq; aliæ cōsequio quodā, & turmatim, ꝓpter humiditatis quasi fluctuationē & mobilitatem copiámq; spirituū, inuitissimis etiā nobis pertinaciter prosiliunt. Hoc vnusquisq; experitur, nō modò in reminiscendo, sed in cogitando quoque: nēpe vt idem sibi etiam nolenti, sępius, & cōtinenter in mentem atque in os quoq veniat. (πρὸς τὸν αἰσθητικὸν τόπον). Cor ipsum intelligit: qua de re in 3. de part. anim. cap. de corde. Aliter Galenus & Plato: Sed de his aliâs pluribus egimus. Nunc obiiciat aliquis, Concludi posse Mentem quoque facultatem organicam & corpoream esse, siquidem, organo corporeo læso ipsa quoque impeditur; quare æquè ac reminiscentia ab eo pendere videtur. Laborauit Iandunus in questione vndecima, vt hoc argumentum refelleret. Sed quid præstiterit viderint alii. Ego certè ita constituendum puto: Reminiscentiam esse facultatem corpoream: fit nanque ἀπὸ τῆς ὀργάνου, quæ est Mens Phantasiæ coniuncta, particulariáque versans, conferens, atque

diiu-

A diiudicans, vt Themistius in capite decimo quarto & 18. cùm Mentem legẽti, Phantasiam libro, Phantasmata verò lituris comparat. itemque Auer. in tertio de ani. docuit. Est etiam ratiocinari seu intelligere hoc nostrum corporea passio: nostrum inquam hoc, quod cum phantasmate efficitur: non enim ait Arist. in priori de an. cont. 46. Mens ratiocinatur, sed corpus seu homo Mente. Est ergo intelligere nostrum eatenus corporeum, quatenus non sine phantasmate efficitur, ita & reminisci quatenus non sine μνημονικῷ. Quare vt reminiscentia corrupto illo Communi (de quo in eodem lib. cont. 66. agit Arist) corrũpitur, ita vt in vniuersũ Ratiocinatio, atq; hæc quæ per phãtasmata intellectio fit. Non minus ergo ἀμέσως Mens vt intelligens quàm vt ratiocinans seu reminiscens corrupto aut læso organo læditur corrumpiturve. Non item de Mente, & sentiẽte anima vt Phantasia & Memoria dicerem: hæ nanque statim organo malè affecto afficiuntur, illa verò non nisi hisce mediis quibus cõ-
B iuncta est. Hæc aliâs quoque explanasse me recordor.

Διὸ καὶ φόβοι καὶ ὀργαὶ, ὅταν κινηθῶσιν, ἀντικινούντων πάλιν τούτων, οὐ καθίσανται, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀντικινοῦσι, καὶ ἔοικε τὸ πάθος τοῖς ὀνόμασι καὶ μέλεσι καὶ λόγοις, ὅταν διὰ στόματος αὐτῶν τι γένηται σφόδρα. παυσαμένοις γὰρ οὐ βουλομένοις, ἐπέρχεται πάλιν ᾄδειν ἢ λέγειν. Εἰσὶ δὲ καὶ οἱ τὰ ἄνω μείζω ἔχοντες, καὶ οἱ νανώδεις, ἀμνημονέστεροι τῶν ἐναντίων, διὰ τὸ πολὺ βάρος ἔχειν ἐπὶ τῷ αἰσθητικῷ, καὶ μήτ᾽ ἐξ ἀρχῆς τὰς κινήσεις δύνασθαι ἐμμένειν, ἀλλὰ διαλύεσθαι, μήτ᾽ ἐν τῷ ἀναμιμνήσκεσθαι ῥᾳδίως εὐθυπορεῖν. οἱ δὲ πάμπαν νέοι καὶ λίαν γέροντες, ἀμνήμονες διὰ τὴν κίνησιν. οἱ μὲν γὰρ ἐν φθίσει, οἱ δ᾽ ἐν αὐξήσει πολλῇ. ἔτι δὲ τά γε παιδία καὶ νανώδη εἰσὶ, μέχρι πόρρω τῆς ἡλικίας.

C
27 Quapropter, & timores & iræ, postquam semel excita sunt, illis etiã contrà mouentibus non sedantur, sed eòdem contra impulsum eorũ rapiuntur. Similis autem est hæc passio, nominibus, cantionibus, & orationibus, cùm illorum quippiam ore intentè profertur. cùm enim destiterint, & noluerint, rursus canere ac verba facere subit. Sed ii qui superiores partes corporis maiores habent, & pumilionibus similes sunt, obliuisiores iis sunt, qui contrario modo se habent. Proptereáque magnum pondus habent ἐπὶ τῷ αἰσθητικῷ, nec possunt ab initio motus animi in eis consistere, sed dissipantur, neque in reminiscẽdo facilè recto ordine progrediuntur. Quinetiam, pueri admodum, & senes propter motum, memoria minus valent. hi nanque in multo sunt decremento, illi verò in
D multo augmento. Adde quòd pueri ad multam vsque ætatem sunt pumilionibus persimiles.

Hæc omnia eò item spectant vt probetur Reminiscentiam esse affectionẽ corpoream. Adhibetur primùm iræ & timoris exemplum, quæ passiones dicũtur, id est commotiones & excitationes quædam animæ sentientis, ex quibus euidenter corpus afficitur & patitur: mirabiliter nanque in iis quæ aut ira, aut metu cõmoti sunt, vultus, vox, motus, statúsque mutãtur. Cùm igitur homò in huiusmodi vel paulò prorũperit affectiones, si præsertim sæpe & vehementer prorumpere soleat, vix ac nè vix quidem comprimere aut sedare eas poterit: quinimo quò magis ipse contranitetur, eò illæ magis conualescent & acutiores reddentur. Argumento est hoc, aliquid intus corporeũ moueri, quod semel excitatum reprimi nequeat, vt in ira & timore, quæ ex ani-

ma ſentiente & appetente dolore cõmota, ortum ducunt. In ira quidem ob odium in rem quæ offendit, appetitu nocendi oborto, calor circa cor colligitur, vbi ſedes animæ & vis eſt: idcircóque ſanguis feruet, qui demũ feruor ad partes corporis omnes tranſmittitur, atq; illas præſertim quæ nocere aut vim repellere aptę ſunt. In timore verò: cùm nempe rem à nobis diſcrepantem, & malam, imminere nobis & euenturam putantes triſtamur, calor intus ad cor ſcilicet cordíſque penetralia fugit, cum eóque ſpiritus & ſanguis. Quapropter qui timent, pallent & tremunt: calore nimirum mẽbra deſerẽte. In his autem Affectionibus non æquè ſe habent omnes: ſunt qui tardiſſimi, alii qui promptiores: nõnulli qui prõptiſſimi ad eas ſint, in quibus certè hoc quàm maximè verum eſſe cernitur, quod nunc ab Ariſtotele docemur. Quod de cantionibus & nominibus pro exemplo additur, nemo eſt qui id non fuerit perſæpe expertus. Noui ego multos qui ita ſibilo cuidam ſuo tacito aſſueti ſunt, vt vel legant, vel ſcribant, vel ambulent, nunquam ſibilare deſiſtant, imò moniti etiam & reprehenſi, inuiti tamen rurſus ad ſibilum redeant. De iis verò qui aliquando carmen aut nomen quoddam animo agitare, ac tractare oréque proferre cœperunt, nil dicam. Conſtat enim eos quamuis ceſſare à cogitatione & prolatione velint, in idem tamen carmen, aut nomen inuitos plærunque erumpere. Hoc idem indicat, aliquid nempe corporeum cum ſpecie illa fuiſſe excitatum in phantaſia, quod non facilè reprimi queat, idcircoque eandem nobis inuitis ſpeciem offerat. Quæ de Pumilionibus, pueris ſenibúſque afferuntur, ad inſtitutum præcipuum tanquam ab effecto confirmandum, perſpicua quoque ſunt. Notum eſt ſiquidem Nanos ſuperna, & in quibus ſenſus ſedes eſt, pondere maiori depreſſa craſſioráque habere infernis partibus: depreſſa inquam multa humiditate: quò fit vt rerum veſtigia in illis imprimi, aut impreſſa conſiſtere & retineri, aut conſiſtentia, recto ordine ad reminiſcendum moueri & progredi nequeant. Materię nanque craſſities, ſpirituum confuſio, humórque fluctuans in cauſa eſt, quominus iſta efficiantur. Pueri & infantes quorum partes omnes in motu ſunt continenti, quòd plurimum ſint humidæ, tum quia copioſius alantur & augeſcant, idem patiuntur. Eadem tranquilitate ſenes deſtituuntur, quod non in ſtatu & quiete ſint poſiti, ſed in magna & continenti deceſſione verſentur. (Sed iĳ qui ſuperiores partes corporis). Terminus harum partium ſuperiorum ab Ariſtotele in quarto de partibus animalium capite decimo, definitur: à capite nanque ad coxas vſque progredi narrat. Medici aliter exactiúſque, ſuprà, infrà, & medium in corpore humano quærunt: & meritò, vt pote quibus pro ſanitate reſtituenda, multa ſit partium ſitus, cõſenſionis & propinquitatis ratio habenda: reuellendum aut ſimpliciter euacuandum. Sed nihil iſta ad nos in præſentia, Hæc tãtùm dicere libuit, vt illorum audaciã reprimeremus qui ex hoc loco Ariſtotelem quaſi coactum Medicis manus dediſſe colligunt: particula nanque illa τὰ περὶ τὴν αἴσθησιν, non magis cerebro quàm cordi hoc pacto accommodatur. Quomodo autem quãuis de cerebro illam intelligeremus, nil tamen Ariſtoteli repugnaremus, in ſuperiori libello ex parte declarauimus: vbi diximus, cor eſſe quaſi regiam, omniũ ſenſionumque fontem & Efficientẽ. Cerebrũ verò eſſe quaſi locũ in quod ſenſiles ſpecies omnes primò cõgregantur. (Adde quòd pueri). Pueri crura parua & admodum imbecillia habẽt, ſuperiores verò partes craſſiores: & põderoſiores, propterea quecùm illas ſubſtinere nequeant, proni more belluarũ incedũt, & manibus repunt: progreſſu ætatis inferiora augẽtur, rectique ambulãt. Ob hanc ipſam humiditatis copiam, pumiliones & nanos multum dormire, in lib. de ſom. & euig. tradidit.

Quæ

A Quæ de affectionibus hîc à nonnullis disputantur, an scilicet cohiberi possint, ad aliam Philosophię partem pertinent, quam nunc nos non profitemur. Summa tamẽ huius rei sit, affectiones cùm ad animam appetentẽ pertineã, Mentis dominantis vi quasi frænari & cohiberi quidem posse, non tamẽ prorsus tolli, aut funditus extirpari. Quantumuis Stoici clament, verum illud est, Quandiu sensus in homine erit (erit autem donec in terris manebit) semper fore vt affectionum insultus aliquis, in ipso vestigiáque appareant: Quemadmodum etiam dum aqua & ignis erit, ab illa prorsus frigus, ab hoc calor nũquam prorsus remoueri possunt, quamuis vtrumque minuatur. Atquî neque debent affectiones prorsus ex animis nostris euelli, cùm tanquam cotes, virtutes exacuant. Sed hæc iam alia quęstio est. Illud animaduertatur, Arist. sententiam de Ira & Timore veram esse vtroque modo, cùm scilicet vel vehemẽtiùs vel remissiùs etiam erumpũt, siquidem neque vehemẽtior, neque remissior ira postquam eruperit, statim coerceri aut reuocari potest. Causa exposita est.
B Quibus ita examinatis, Arist. epilogum sermoni suo apponit his verbis:

Περὶ μὲν οὖν μνήμης καὶ τοῦ μνημονεύειν τίς ἡ φύσις αὐτῶν, καὶ τίνι τῶν τῆς ψυχῆς μνημονεύει τὰ ζῶα, καὶ περὶ τοῦ ἀναμιμνήσκεσθαι τί ἐστι, καὶ πῶς γίνεται, καὶ διὰ τίνα αἰτίαν εἴρηται.

Ac memoriæ quidem quæ natura sit, & quid ipsum meminisse, quáque animi parte animalia meminerint: Item de Reminiscentia, quid sit, & quomodo, quámque ob causam fiat diximus.

Hunc etiam & nos his nostris Commentariis addemus κολοφῶνα, Deo opt. max. gratias iterum agentes, quòd nostros hosce labores ad hunc exitum voluerit perduci. Cupimus etiã oratos Doctos omnes qui in hæc nostra incidẽt,
C vt candidè de illis iudicẽt: meminerintque nos veritatis indagãdæ studio, vtque magnis viris in hac parte morem gereremus, & minus exercitatis saltem prodessem, non contentionis aut ostentationis libidine hæc proposuisse: ad normam Peripateticæ doctrinæ quantùm quidem potuimus, examinata & conformata: sed hac tamen cum exceptione, vt nos non perfecisse opus existimemus: libenter amplexuri quęcunque meliora dederit Dominus. Hæc quoque abs te, PRINCEPS ILLVSTRISSIME, si orem atque expectẽ, non frustra (opinor) expectẽm: Quem cum aliis Heroicis necnon maximis virtutibus animique dotibus singulare quoddam iudicium coniunctum habere, omnes vno ore testantur.

COMMENTARIORVM IN LIBRVM DE MEMORIA ET REMINISCENTIA,

FINIS.

Errata sic corrigito. Prior numerus paginam, alter lineam ostendit.

Pag. 13. lin. 13. *lege* vniuersum. 15,2, secundùm. 17,2, nuncupatur. 19,12, sensus. 19,16, &c. 30,33, proderit. 35,46, inferiorem. 37,2, tribuere. 39,48, *dele* ea. 43,1, deguntʔ 45,27, præteritarum. 57,44, dubitationis nempe. 59,3, lucum. 59,28, spectabilia. 64,33, Aristotelis. 64,34, *dele* dicemus. 64,32, percunctatur. 67,12, iniuriam. 67,37, interdiu quoque. 67,40, interpretatur) quo. 69,22; Aristotelicarum. 71,49; solidiorem. 72,10, *dele* à. 78,17, Proclus. 80,44, color. 81,17, producentem. 83,27, orationem. 82,31, determinat. 85,22, illis æquali. 93,17, quia. 97,42, hic 104,45, habetur. 115,14, *bis in eadem lin.* odorum. 105,10, siccæ. 115,2, ponitur non differre. 125,14, sua. 125,25, mutatur. 130,9, diaphano. 131,8, posse 134,2, omnis. 141,2, ludere. 142,1, essentialis, *adde* est. 142,1, datur. 143,35, quæ. 143,36, fine. 146,3, extremis *causa*, de. 15?,25, calore. 152,41, excessus. 153,49, probl. 156,9, vtcunque. 193,6, præcedere. 197,15, cognoscere non. 197,19, arguere magis. 200,17, multiplicationi. 203,33, tenaci. 215,15, odoribus. 206,9, videri. 206,44, incommodo. 210,24 copiosè. 213,30, *dele* nobis. 214,23, genus. 227,28, minimæ. 227,44. principia. 227,46, actu infinitum, et ex tertio de phy. ausc. liquet: *repone ista post verba quæ sequuntur, nempe,* Atqui ex finito actu nunquam gignetur. 229,21, spectari posse. 224,42, *dele* à. 230,32, affectiones. 233,34. externo. 254,4, ista. 263,42 *dele* non. 280,25, vim 285,18, quod. 291 49, siue absque. 294,7, perpurgandæ. 299,11, similitudo.

⁂ Omissam, Operarum incuria, primam lineam paginæ 305, sic repone, Lector candide:

existimauit hic de Reminiscētia sermonē fieri, quæ non per plures motiones

INDEX

INDEX

VARIARVM RERVM AD PHIlosophiam pertinentium, quæ in his Commentariis in ARISTOTELIS LIBROS

DE ORGANIS sensuum & sensilibus: &, DE MEMORIA AC REMINISCENTIA, doctè simul & apertè tractantur.

Numerus paginam, a. b. c. d, seriem paginæ indicant.

D.

E

F.

G

H

I

N

Q

R

S

T

V

Y

FINIS.

VT venia ...,

SIC ... danda est.